CATHERINE CLÉMENT

TEO kelionė

Romanas apie pasaulio religijas

TYTO ALBA

CATHERINE CLÉMENT

TEO kelionė

Romanas apie pasaulio religijas

Iš prancūzų kalbos vertė
Lolija Spurgienė

VILNIUS 2013

UDK 821.133.1-31
Cl-55

Catherine CLÉMENT
LE VOYAGE DE THÉO
Éditions du Seuil, 1997

2-oji pataisyta laida

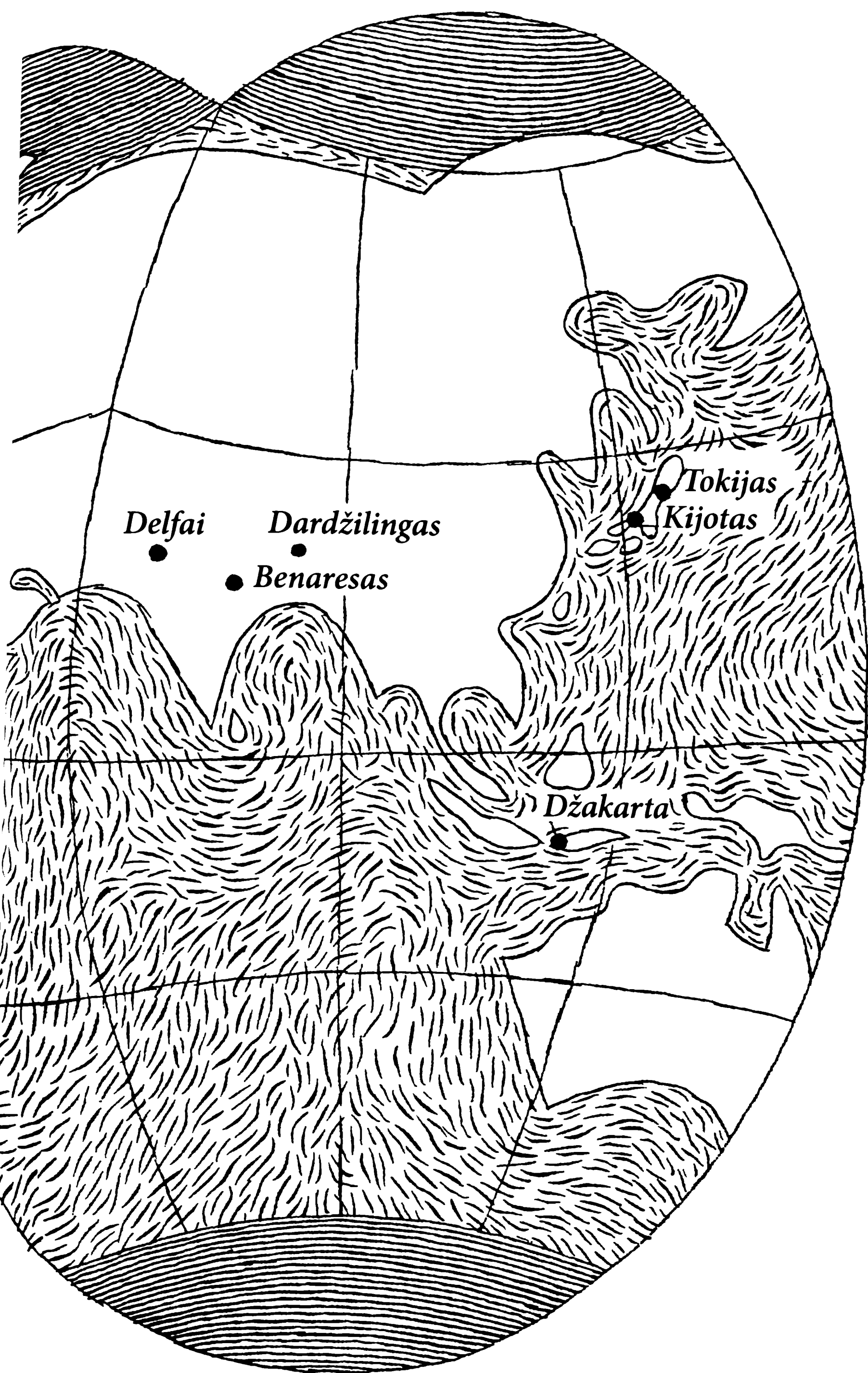
ISBN 978-9986-16-989-5

Titui, sardinei

Turinys

Teo kelionės etapai

Tokijas
Kijotas
Delfai
Dardžilingas
Benaresas
Džakarta

Dievų pyktis

– Teo! Ar matai, kelinta valanda? TEO!

Teo iš tiesų nemiegojo. Pakišęs galvą po antklodėmis, jis atsidavė miglotam pabudimo džiugesiui. Kaip tik tuo metu, kai motina įėjo į kambarį, jo pėdos beveik atsiplėšė, ir jis tikriausiai būtų pakilęs į orą, palikęs savo kūną... Koks neįtikimas sapnas! Ir jis turėjo sustoti? Kam, jei taip maloniai plūdinėjo tarp miego ir dienos?

– Na, pakaks! – sušuko Melina Furnė. – Jau kelkis, o jei ne...

– Ne! – sudejavo prislopintas balsas. – Nepurtyk pagalvės!

– Kaskart tas pat, – paprieštaravo jo motina. – Ilgiausiai naktinėji, užtat rytais sunkiai pabundi. Pats kaltas!

Teo vargais negalais atsigodėjo. Sunkiausia buvo atsistoti ir įveikti lengvą rytinį svaigulį. Iš lovos kyštelėjo pėda, paskui koja, paskui visas Teo, šiaušdamas savo garbanotus plaukus. Jis atsistojo... Ir susverdėjo. Motina paskutinę akimirką jį pačiupo ir prisėdo ant lovos krašto. Dūsaudama apžiūrėjo ant antklodės išmėtytas knygas.

– „Senovės Egipto žodynas“, „Graikų mitologija“, „Tibeto mirusiųjų knyga“... Koks siaubas! Jos ne tavo amžiui, Teo! Iki kelintos valandos tu šiąnakt trainiojaisi? – barėsi ji.

– Hmmm... Neatsimenu, – suniurnėjo apsnūdęs Teo.

– Tu išties per ilgai skaitai, – sumurmėjo ji raukdama tamsius, vešlius antakius. – Galiausiai susirgsi, supranti?

– Ne, – atsakė žiovaudamas Teo. – Norėčiau truputį užkąsti.

– Viskas ant stalo, be to, paruošiau tau vitaminų, – tarė pakšteldama jį kakton. – Pasiskubink, tavo bičiulė Fatu ilgiau nebelauks. Apsirenk

šilčiau, baisiai šalta. A! Nepamiršk užsukti į vaistinę savo ampulių. Receptas ant bufeto, prie laukujų durų... Teo!

Bet Teo turseno vonios link ramstydamasis į sienas. Susimąsčiusi Melina grįžo į virtuvę, kur jos vyras Žeromas skaitė vakarykštį laikraštį.

– Mūsų vaikas nekaip jaučiasi, – tarė ji pusbalsiu. – Visai nekaip.

– Kas, Teo? – paklausė jos vyras nepakeldamas galvos. – Pirma, jam keturiolika, jis jau nebe vaikas. Antra, kas, tavo manymu, jam yra?

– Ak, tu niekad nieko nepastebi. Jo veidas išblyškęs kaip numirėlio, jam buvo sunku keltis...

– Dekartas taip pat nepakentė keltis rytais. Tai jam nesukliudė tapti filosofu.

– Bet jam lyg svaigsta galva...

– Puikiai žinai, kad jis skaito iki vėlumos, – ramiai ją pertraukė Žeromas.

– Matei, ką skaito? – sušuko Melina. – „Mitologijos žodyną“, „Tibeto mirusiųjų knygą“... „Mirusiųjų knygą“!

– Klausyk, brangioji, Teo negavo jokio religinio išsilavinimo. Mudu sutarėm šiuo klausimu... Nieko nuostabaus, kad lavinasi pats! Netrukdyk jam! Jei jis nori pasirinkti religiją, tegu... Be to, jis labai išaugo. Kiek žinau – metinis sveikatos patikrinimas nieko blogo neparodė?

– Juokauji, Žeromai! Licėjaus sveikatos patikrinimas? Auskultacija, refleksai, rentgenograma, beje, ne visuomet, ir baigta... Ne, nuspręsta: nuvesiu jį pas Deliatrą.

– Melina, liaukis nors trumpam! Tu kemši jam stiprinamuosius ir popini lyg kūdikį! Skaito iki vėlumos – gerai. Mano manymu, net puiku. Sėskis.

– Jam kažkas yra, – iškošė ji pro dantis. – Aš tuo tikra.

– Kaip sau nori, – atsiduso jis sulenkdamas laikraštį. – Eik pas Deliatrą. Padarysi tą savo kraujo tyrimą. O aš, jei neprieštarauji, skutu į laboratoriją. Ar galiu pabučiuoti?

Melina neatsakydama atkišo skruostą.

– Ir daugiau nė žodžio nebenoriu girdėti apie tavo brangiojo pupulio svaigimus! – pagrasino jis išeidamas iš kambario.

Viena su kavos puodeliu Melina mąstė laukdama Teo.

Teo šeima

Iki pastarosios žiemos Furnė šeimos padangėje nuolat švietė saulutė. Nei bedarbystės, nei kivirčų. Teo tėvas buvo Pastero instituto tyrimų laboratorijos direktorius, žavingai skambino pianinu ir atrodė esąs pats geriausias sutuoktinis. Melinai sekėsi puikiai: ji dėstė gamtos mokslus Žorž Sand licėjuje, kuriame mokėsi Teo, Melinos kolegos buvo nenuoramos, o moksleiviai paklusnūs. Teo seserys dievino savo brolį: Irenė, vyresnėlė, pradėjo ekonomikos licenciatą, o Atėnė, pagrandukė, ėjo į šeštą klasę. Išskyrus kelis pokštus su puskojinėm, sukištom skalbinių krepšin, ir smarkius kivirčus dėl to, kas nukraustys stalą, Teo su seserimis neiškildavo jokių nesutarimų. Tačiau jis buvo gležnas, tik tiek.

Melina Šakros, prieš ištekėdama už Žeromo, patyrė slogių akimirkų. Ji buvo dar vaikas, kai 1967 metais Graikijoje, iškilus karinės diktatūros grėsmei, Žoržas Šakrosas, jos tėvas, žurnalistas, ir Teano, jos motina, smuikininkė, turėjo bėgti į Paryžių, miestą be alyvmedžių ir saulės. Paskui Melina užaugo, sėkmingai išlaikė egzaminus, sutiko Žeromą, ištekėjo už jo, gimė vaikai, pulkininkų diktatūra užleido vietą demokratijai, ir tėvukai Šakrosai grįžo į Atėnus. Atgautajai tėvynei priminti Furnė vaikai gavo graikiškus vardus. Todėl vyresnėlė vadinosi Irenė, tai yra taika, o mažoji – Atėnė, taigi išmintis. Nesutrumpintas Teo vardas buvo Teodoras, graikiškai reiškiantis „Dievo dovana“. Žinoma, dėl to Teodorui ir Atėnei mokykloje kilo šiokių tokių nepatogumų, bet greitai draugai įprato juos vadinti Teo ir Ati.

Viskas būtų buvę puiku, jei ne Teo sveikata.

Teo nelengvai atėjo į pasaulį. Melina laukėsi dvynių. Jie gerą mėnesį pasiankstino gimti, bet išgyveno tik Teo. Jis taip ir liko silpnas, be to,

prastai miegodavo. Kad jo nejaudintų, Melina buvo nusprendusi nieko nepasakoti apie mirusį dvynį, apie kurio egzistavimą jis ničnieko nežinojo. Teo buvo dailutis silpnokas vaikas juodomis garbanomis ir žaliomis akimis, kurių pavydėjo seserys.

„Šėtoniškas grožis“... – sakydavo amžiną atilsį Žeromo motina Mari, Teo prancūzė senelė, tikėjusi fėjomis ir miškų kaukais. „Dieviškas grožis“! – atšaudavo mamulė Teano, jo senelė graikė, kimšdavusi anūkui antikinę mitologiją ir stačiatikių religiją. Teo buvo toks dailus, toks pažeidžiamas, kad abiem senelėms besigėrint vaiko grožiu, Melina santūriai persižegnodavo ir slapčia pabelsdavo į medinį daiktą, kad užkalbėtų blogą likimą. Mat Teo mama, nors netikėjo Dievą, buvo siaubingai prietaringa.

Šeimoje visi suprato, kad Teo ne toks kaip visi. Visuomet pirmas klasėje, jis be atvangos skaitė; pradėjo dar visai mažutis, nuolat įkišęs nosį į savo šventas knygas. O kai atsiplėšdavo nuo skaitinių, sustingdavo priešais *Macintoshą*, kuriame užsidegęs studijuodavo CD ROM'us. Pastaruoju metu Teo nesiskirdavo su mitologiniu žaidimu anglų kalba, kurį jam padovanojo motina, *Wrath of the Gods* – „Dievų pyktis“ – jame jaunasis herojus suvedamas su visomis Graikijos sirenomis, milžinais ir pabaisomis, o tokia rudaplaukė Pitija duoda šėtoniškus patarimus, kad suklaidintų žaidėją.

Kad ir abejodama dėl videožaidimų, Melina nesipriešino „Dievų pykčiui“ dėl Graikijos. Ištisas valandas Teo kompiuteryje vaikštinėdavo gimtąja savo motinos žeme po graikiškais alyvmedžiais, ištisas valandas žaisdavo ieškodamas sau tapataus herojaus, kuris būtų panašus kaip brolis. „Dievų pykčio“ herojus – gražus, nepaprastai vylingas, kiek gležnokas vaikas – daugelį kartų turėjo atsidurti prie Pragaro vartų, norėdamas rasti tikrąjį tėvą Dzeusą, graikų dievų karalių. Žeromas Furnė, pamėginęs varžytis su sūnumi, atsidūrė Pragare, iš kurio taip niekad ir neišsikapstė... Nes tai buvo patikrintas faktas: rasti dievų karalių *Macintoshe*, naudodamasis gemomis, kūjais, meilės gėrimais ir paslaptingais žiedais, sugebėdavo tik Teo. Visiems buvo aišku, kad Teo – genialus vaikas.

Nelabai kam rūpėjo, kad Teo – mažasis genijus. Tačiau jis buvo silpnas, per daug silpnas. Melina prisiminė Teo ligas. Trejų metų sirgo tuberkulioze. Septynerių jį kaip reikiant nukamavo pavojinga skarlatina, tačiau šiandien jam keturiolika ir tai pamiršta istorija. Dešimties metų, žaisdamas futbolą, susilaužė blauzdikaulį. Paskui labai išaugo, sportas ėmė jį varginti, mokytoja kalbėjo apie pervargimą, žodžiu, Teo vos vilkdavosi dėl keisto silpnumo. Ar tai paveldėta? Keturiolikos metų jo motina sirgo sunkia anemija. O gal paprasčiausia hipoglikemija? Jei tik ne mononukleozė...

Fatu

– Laba diena! – sušuko balsas koridoriuje. – Čia aš, Fatu!

Kaip visuomet Fatu buvo pavyzdingai punktuali. Ir kaip visada atlėkė uždususi, purtydama mažytes kasytes, kurių galiukuose kabojo aukso perlai. Senegalietė Fatu užsukdavo kaip kaimynė, ji buvo rytinis džiaugsmas.

– Jau? Negirdėjau tavo skambučio!

– Nieko nuostabaus. Sutikau tavo vyrą, jis atidarė man duris. Teo pasiruošęs?

– Aišku, ne, – atsiduso Melina. – Žinai, koks jis. Sėskis ir išgerk kavos.

– Nėra laiko. Juk pavėluosim, be to, šįryt klausinės iš istorijos. Einu pas jį.

– Pasibelsk prieš įeidama! Jis vonioje! – veltui suriko Melina.

Lyg Fatu rūpėtų pamatyti Teo visiškai nuogą... Jie augo drauge nuo pradinės mokyklos. Abato Greguaro gatvėje niekuomet nematydavai Fatu be Teo, Teo be Fatu. Fatu ištisai juokdavosi, tik ne tada, kai jaunuolis susiruošdavo į priemiesčių manifestacijas. Tada Fatu greit nulipdavo pas Teo ir paimdavo už rankos, na, sakydavo, eime į manifestaciją, mano Teo. Teo negalėdavo apsieiti be Fatu, kuri atplėšdavo jį nuo knygų ir pasakodavo apie Senegalą.

Ilganosės pirogos, slystančios bangų keteromis, gumbuotos baobabų šakos, juodi šiaudiniai sandėliai ant polių, paplūdimiai, kur žvejai išversdavo barakudas, sunkus pelikanų skrydis, didelės raudonos begemotų, kartą per dešimt metų išnyrančių Senegalo upės pakrantėje, akys... Fatu pasakodavo, o Teo svajodavo. Ponas Diopas, Fatu tėvas, buvo našlys. Pagal išsilavinimą filosofas ir UNESCO pareigūnas primindavo, kad vieną dieną, be jokios abejonės, drauge atostogaus Afrikoje... Tačiau kasmet abi šeimos atsidurdavo La Bolyje, kur paplūdimio pakraštyje Abdulajus Diopas melancholiškai lygindavo pilkšvas prancūziškų pakrančių bangas su turkio spalvos bangomis savajame krašte.

– MELINA! – staiga suriko vonioje Fatu. – Greičiau!

Melina nudūmė. Teo buvo nualpęs ir kiek ilgas tysojo ant vonios grindų. Veltui Fatu plekšnojo jam per skruostus. Melina griebė stiklinę, smarkiai atsuko čiaupą ir šliūkštelėjo vandens Teo ant veido, šis suvirpino blakstienas ir nusičiaudėjo.

– Mielasis, nejudėk, – sušnibždėjo motina. – Luktelk... Tuoj pakelsim.

Tačiau atsistojus Teo iš nosies plūstelėjo kraujas.

– Atlošk galvą, Teo, – trumpai paliepė Melina. – Fatu, prašau paduok rankšluostį. Sušlapink. Labai šaltu vandeniu. Duok man... Čia, ant kaktos. Nieko tokio.

Bet ji netikėjo tuo, ką sakė. Ne, tai ne „nieko“. Melina neklydo: Teo sirgo. Kol stabdė kraujavimą, ji apčiupinėjo sūnaus kaklą. Ganglijai patinę. Melinos veidas persikreipė.

– Fatu, šįryt Teo neis į mokyklą, – nusprendė ji. – Einu brūkštelėsiu pasiaškinimą, o tu jį nuneši direktoriui.

– Gerai, ponia, – atsakė suakmenėjusi Fatu.

– Nevadink manęs ponia! – suriko Melina. – Teo, atsigulk. Pusryčius atnešiu į lovą.

– Puikumėlis! – sumurmėjo Teo. – Tai man be galo patinka!

– Tinginys, – tarė Fatu. – Netrukus grįšiu. Nesijaudink, mano Teo.

– Aš nesijaudinu, – pasakė Teo. – Ko man jaudintis?

Paslaptinga liga

Daktaras Deliatras patikrino Teo pulsą, refleksus, palietė ganglijus pakaklėje, apčiupinėjo pažastis ir kirkšnių raukšles ir akimirką stabtelėjo pamatęs mėlynę ant Teo šlaunies.

– Kada susitrenkei? – paklausė jis neperprantamu veidu.

Tačiau Teo, kuris nuolat susitrenkdavo, tiksliai nežinojo nei kur, nei kada.

Paskui daktaras kruopščiai apžiūrėjo odą ir aptiko ant pilvo kitą mėlynę, kurią vėl susirūpinęs apžiūrėjo. Ją auskultavo, liepė pakrutinti raumenis, galūnes, patikrino kaklo lankstumą, o paskui be žodžių išėjo net neatsisveikinęs. Teo iš karto atsistojo prie durų, kad girdėtų, ką daktaras sakys motinai.

Išeidamas iš Teo kambario, daktaras Deliatras labai giliai atsiduso.

– Be tyrimų nieko neįmanoma sužinoti, – tarė ilgokai patylėjęs. – Paskambinsit šiuo telefonu ir išsikviesit laboratoriją paimti kraujo. Nedelsiant.

– Jūs norit pasakyti, kad negalima jo ten nuvežti? – paklausė Melina sunerimusi.

– Pageidaučiau, kad jis liktų lovoje. Reikia būti atsargiam, kai iš nosies teka kraujas.

– Daktare, jam kažkas yra, ar ne?

– Be abejo, – išsisuko daktaras. – Paskambinsiu, kai tik turėsiu rezultatus.

– Kas tai galėtų būti? – sudejavo Melina.

– Ponia Furnė, liaukitės kankintis, palaukim rytdienos. Jums nėra šiandien paskaitų?

– Yra, po dviejų valandų. Bet iki tol...

– Iki tol sočiai jį pamaitinkit, duokit, ko norės, ir nebetrukdykit! Tai neturėtų būti labai rimta!

Teo smagus vėl atsigulė. Jeigu tai nelabai rimta, savaitėlę ramiai padrybsos lovoje su knygomis, pažais kompiuteriu ir pažiūrės televizorių. Mama kasryt atneš jam padėklą su arbata, skrebučiais ir

minkštai išvirtu kiaušiniu, ir jis nebebus plėšte plėšiamas iš savo naktinių sapnų. Tą rytą taip ir atsitiko: mama atnešė padėklą, kiaušinį, duonos lazdelių ir arbatos, paskui išėjo į licėjų, o Teo vėl užsnūdo kaip kūdikis.

Žinoma, prieš mamai išeinant medicinos sesuo įdūrė jam į ranką ir paėmė kraujo tyrimams. Tai nebuvo per didelis mokestis už palaimingą dieną, be to, švirkšto dūris jam – ne pirmiena.

Kitą dieną Teo girdėjo, kai mama paskambino daktarui Deliatrui, paskui uždarė duris. Ką tas daktaras galėjo jai pasakyti?

Melina pasirodė nusiminusi.

– Apsirenk, Teo. Važiuosim į ligoninę, kad tave papildomai apžiūrėtų. Mums paskyrė skubų vizitą.

Ligoninė? Skubus vizitas? Teo pasijuto netenkąs jėgų, bet motinai nenorėjo to parodyti. Ligoninė, ji atsiduoda svilėsiais. Pagaliau, blogiausiu atveju, mokykloj jis pažengęs metus į priekį.

– Kokia tai apžiūra? – paklausė silpnu balseliu.

– Nieko ypatinga, brangusis. Paims truputį kaulų smegenų. Tai mažumą skausminga.

– Kaulų smegenų? Nieko sau, mano kaulai netinka sriubai! – narsiai pajuokavo Teo.

Panika laive

Viskas pasikeitė, kai iš ligoninės atėjo rezultatai.

Šeimos gyvenimas apsivertė aukštyn kojom. Mama slėpė ašaras, tėtis pareidavo labai ankstyvą popietę, Ati vis užsukdavo į brolio kambarį, o Irenė verkė. Fatu visiškai nebesijuokė. Teo pamėgino ją paerzinti ir iki pusės išpynė kasytes, bet Fatu taip liūdnai šyptelėjo, kad jam nudiegė širdį. „Kas man iš tikrųjų yra?“– mąstė Teo.

Suprantama, niekas nieko jam nesakė. Keisčiausia, kad jis negrįžo į ligoninę. Praėjo savaitė. Teo nesijautė nei tikrai prasčiau, nei tikrai geriau. Jis plūduriavo silpnumo vandenyne, ir tai nebuvo nemalonu.

Kai Fatu paklausdavo: „Na, mano Teo, kaip jautiesi šiandien?", jis visada atsakydavo: „Truputį pavargęs, bet tai praeis."

Nebuvo nė kalbos apie ėjimą į licėjų. Praėjus dviem dienom po smegenų punkcijos, tėtis akimoju išsprendė šitą problemą. Fatu atneš užduotis, Teo mokysis namuose, atliks rašomuosius darbus, mokytojai sutiko juos ištaisyti, direktorius – taip pat neprieštaravo. Jis neatsiliks mokykloje, nekils jokių sunkumų, sakė tėtis.

Tėtis stengėsi pritaikyti visokiausius įrenginius. Jis nupirko stalą, skirtą dirbti lovoje, puikų staliuką neaukštomis kojelėmis, pastatomomis ant patalų. Padovanojo Teo plunksnakotį, lengvai slystantį popieriumi... Taip, tėtis viskuo pasirūpindavo. Tačiau Teo labiau patiko ne matematikos vadovėliai, o jo brangiosios knygos. Fatu, kuri tai žinojo, rodės, visiškai nesipiktino.

Vieną rytą ji atnešė jam pakabutį su skorpionu iš juodųjų perlų. „Amuletas iš mano šalies", – pasakė ant Teo kaklo užkabindama virvelę. „Jis nuo mano tėvo. Nešiok, būk malonus... Jis apsaugos tave, mano Teo." Gyvūnas globėjas buvo keistas, baltomis it sagutės akimis, ir laimingas Teo čiupinėjo jį, mąstydamas apie svetimas dievybes, besirūpinančias juo iš tolimosios Afrikos, kur gimė Fatu.

Tądien Fatu nusišypsojo. Bet paskui – niekada, ir Teo graužė nerimas. Blogiausia – tai mama, ta jos drąsa ir raudonos, užverktos akys. Teo, be abejo, ištisas dienas gėrė vaistus, bet nieko negalėjo sužinoti, nes nebuvo nei dėžučių, nei aprašymų. Dažnai užsukdavo daktaras, apžiūrėdavo odą, patikrindavo, ar neatsirado mėlynių, ir apčiupinėdavo ganglijus. Mama atnešdavo tablečių, stiklinę vandens ir netardama nė žodžio prisėsdavo ant lovos krašto. Vieną rytą jis paklausė, ar serga AIDS, ir mama krūptelėjo. Ne, Teo neserga AIDS. Paskui ji staiga ašarodama išbėgo.

Jis žinojo, kad serga ir galbūt, taip, galbūt net mirs. Tačiau šito niekam nesakys, be to, dar nebuvo tuo visiškai įsitikinęs.

I SKYRIUS

Istorija pagal Martą

Ekstravagantiškoji teta

Kitą savaitę Teo vėl nuvažiavo į ligoninę. Laukiamasis, kraujo ėmimas, laukiamasis, tomografas, laukiamasis, rentgenas, echoskopija, laukiamasis... Tai tęsėsi be galo. Teo taip bijojo, kad nesipriešino. Daiktu – štai kuo jis tapo. Jį paguldydavo, prie kažko prijungdavo, uždėdavo ant krūtinės bespalves ledines klijuotes, vėl pakeldavo, op, vesdavo į kitą kambarį ir taip toliau. Kartais Teo paklausdavo, ar sunkiai serga, bet jam būdavo tik nusišypsoma. Medicinos seserys buvo malonios, o mama tokia nelaiminga, jog Teo atsinešė „Egiptiečių mitologiją", kad per daug nepasiduotų liūdesiui.

– Kaipgi tu gali skaityti tokius rimtus dalykus, – dūsaudavo mama. – Kodėl nepamėginus gero romano? „Trijų muškietininkų", ką?

– Dar ko, – atšaudavo Teo. – Jau esu skaitęs. To net nėra buvę. Atas ir Miledi netikri.

– Būtent! Įdomiausia tai, kas netiesa! O gal manai, kad tie Egipto dievai egzistavo?

– Na taip, – burbtelėdavo Teo.

Paskui vėl panirdavo į pasaulį, kuriame ibisai būdavo mokyti, liūtai įsimylėję, o vanagai tapdavo motinomis. Tačiau, dienai baigiantis, būdavo išsekęs. Šitie didžiuliai instrumentai prieblandoje ir toji tyla...

Vieną vakarą, jiems parėjus, tėtis pamosikavo telegrama.

– Šįkart atspėjom! – sušuko jis. – Rytoj ji bus čia!

– Kas ji? – paklausė Teo.

– Teta Marta, – atsakė mama. – Ji atskrenda iš Tokijo.

– Rytoj? Kas jai pasidarė? – vėl paklausė jis.

Jokio atsakymo. Jį paguldė, o patys užsidarė kabinete. Čia buvo kažkokia paslaptis. Bet pažįstant tetą Martą, tai nestebino.

Teta Marta buvo keista persona. Dvidešimtmetė ji ištekėjo už japono, sutikto Tailando keliuose, dviračiu keliaujant po pasaulį. Po penkerių metų japonas išėjo iš jos gyvenimo lygiai taip pat keistai, kaip ir buvo atėjęs, o teta Marta antrą kartą ištekėjo ir tapo turtingo australo bankininko žmona. Su juo susitiko Kalifornijoje, tarp Los Andželo ir San Diego. Teta Marta su Džonu Maklariu apsigyveno Sidnėjuje, ir nieko apie ją nebesigirdėdavo, išskyrus metų pabaigos šventes. Paskui dėdė Džonas žuvo automobilio avarijoje, ir teta Marta paveldėjo didžiulį turtą. Norėdama likti ištikima dievinamam dėdei Džonui, prisiekė niekad daugiau netekėti, o kadangi neturėjo vaikų, savo meilę skyrė dukterėčioms ir sūnėnui, apipildama juos dovanomis iš viso pasaulio. Kimono mergaitėms, amerikietiški vitaminai, specialūs japoniški peiliai žaliai žuviai pjaustyti, matrioškos, Kinijos turkiai ir prieskoniai, atsiųsti iš Indonezijos... Teta Marta buvo nepaprastai išradinga.

Ji iš tiesų be paliovos keliavo. Panašlavusi nutarė mokytis rytiečių kalbų ir puolė studijuoti tradicinę tekstilę. Tetai Martai visai nereikėjo dirbti, ji mėgo klajoti po pasaulį, tuo suteikdama savo šeimai didelį džiaugsmą. Teta Marta, kurios jausmų pasaulis atrodė be galo painus, turėjo draugų visur ir pasakodavo apie juos nuostabiai paprastai, siutindama savo mošą Meliną, kuri ją laikė išdidėle. Apvali, labai gyva teta Marta rengdavosi juokingai, nepaprastai mėgo papuošalus, rūkė cigariles ir praktikavo jogą.

Ji buvo nuostabi moteris, bet tėtis ją laikė mažumą trenkta. „O, vėl išdaigos pagal Martą", – sakydavo jis, kai įvykdavo kas nors nepaprasta. Matydavo ją retai, bet ji dažnai skambindavo, ypač prieš atvažiuodama. „Atvažiuosiu po mėnesio." Kitą dieną: „Ne, po dviejų savaičių atskrisiu iš Katmandu." Dar kitą dieną: „Būsiu penktadienį 20 valandą, atskrisiu iš Toronto." Negi teta Marta atvyksta neįspėjusi? Paskutinį kartą taip pasielgė, kai mirė senelis.

Be abejonės, teta Marta sužinojo apie Teo ligą.

Teta Marta atvyksta

Įsisupusi į didingai išskleistą indišką skarą, teta Marta sunkiai susmuko į fotelį.

– Vaikučiai, aš persišaldžiau, – paskelbė ji. – Melina, ar nebūtų sunku paieškoti man aspirino? Irene, brangioji, gal užplikytum arbatos? Pasirausk didelėje rankinėje, ten rasi pakelį žaliosios arbatos iš Japonijos. Ati, mano lagaminėlyje – raudono atlaso maišelis, jis – tau, bet apžiūrėsi savo kambaryje. Na, o tau, mano Teo...

Tysodamas svetainėje ant sofos, Teo nerimastingai stebeilijo į ją. Visi išėjo neprieštaraudami, net Irenė, kuri labai nemėgo plikyti arbatos. Teta Marta sunkiai atsiduso.

– Tavo dovaną apžiūrėsim vėliau, – tarė ji. – Tai kreti mums pokštus, a? Sergi? Sakyk, tu rimtai ar tik dėl juoko?

– Ką aš žinau? – atsakė Teo sukdamas garbanas.

Įsispraudusi į poankštį drabužį, užsimaukšlinusi nepalietišką siuvinėtą fetrinę kepuraitę, teta Marta buvo dar komiškesnė nei paprastai. Lyg perskaičiusi jo mintis, įsmeigė atidų žvilgsnį, ir Teo pasijuto kaltas.

– Patikėk manim, teta Marta, man niekas nieko nesako, visiškai nieko, – murmtelėjo jis.

– Tačiau tu nuvoki, – suniurnėjo ji.

– Taip, – sukuždėjo Teo.

– Na?

Teta Marta nenuleido nuo jo griežto žvilgsnio. Staiga Teo prapliupo raudoti.

– Vargšas mano vaikelis, – atsiduso teta apglėbdama jį. – Tu manai, kad aš čia sėdėsiu rankas sudėjus?

Teo negalėjo liautis.

– Mielasis, – šnabždėjo teta Marta, – mano mažuliukas...

Netikėtai jį atstūmė.

– Kelkis, – liepė ji.

– Man negalima! – sugaikčiojo jis.

– Niekai! – metė ji. – Na! Stokis!

Padrąsintas Teo pakilo ir stovėjo nuleidęs rankas.

– Na, matai, – tarė patenkinta. – Ne! Negulk. Truputį pavaikščiok... Štai. Puiku. Dabar – pašokinėk.

Teta Marta išties pamišo. Šokinėti, kai serga, prirakintas prie lovos, pasmerktas? Kodėl ne? Teo vos vos šoktelėjo.

– Gerai. Ne per aukštas, bet vis dėlto šuoliukas. Kaip manai, ar galėtum panešti šitą kuprinę? – paklausė rodydama į užmirštą bagažą.

Neprieštaraudamas Teo persimetė juodos kuprinės dirželius. Ji buvo kiek sunkoka, ir jis susvyravo.

– Tau truputį negera, – pastebėjo ji. – Logiška, juk tu visą laiką lovoje. Taip aš ir maniau.

Ką manė teta Marta? Ir kas buvo jos galvoje? Teo jautėsi keistai susijaudinęs.

– Teta Marta, ar tu man ką nors parvežei? – paklausė jis, puolė jai glėbin ir prisiglaudė.

– Taip, mano berniuk, – atsakė ji švelniai. – Netrukus sužinosi, per pietus. O dabar apsirenk. Tu man labiau patinki su džinsais.

– Tu bent jau neparvežei kaklaraiščio? – paklausė Teo. – Aš negaliu jų pakęsti...

– Kvailuti. Tik užsirišk kaklaskarę. Man tai patinka.

Pirmųjų pietų netikėtumai

Teo pasirinko raudonus marškinius, rusvus džinsus ir juodą kaklaskarę. Buvo saulėta, tai tiesa, nes teta Marta sugebėdavo ir viduržiemį atgabenti vasarą. Visai atsitiktinai – mat stovėjo – jis įsijungė kompiuteryje „Dievų pyktį" ir paklausė Pitijos patarimo.

Šypsodama topmodelio šypsena, ji liepė sumokėti penkis taškus už *hint*, nuorodą, kuri pateikdavo dienos mįslės raktą. Teo užmokėjo ir palaukė atsakymo: „Nesiseka... – tulžingai pasišaipė Pitija. – Pirmiausia turit pereiti Šventąją giria..." Šventąją giria? Tačiau Teo

atrodė, kad viską ištyrinėjo... Jis išjungė kompiuterį ir nuėjo į virtuvę. Mama maišė salotas.

– Ką šįvakar valgysim? – paklausė jis.

– Kodėl klausi, nori valgyt, brangusis? Bus minestronė, mezesas*, be to, kepu pyragą.

– Obuolinį?

– Ne, su kriaušėm ir bezė, – sumurmėjo susirūpinusi Melina. – Tiks?

Kai tik valgiaraštyje nebūdavo mėsos, Teo viskas tikdavo. Jis paklaidžiojo po butą, paslampinėjo prie Irenės kambario, bet, kaip paprastai, ji plepėjo belaidžiu telefonu su savo brangiuoju. Teo mandagiai pasišalino ir nuėjo kirkinti Ati kaip senais gerais laikais. Bet Ati neatsikirto nė žodeliu. Liko tik tėčio kabinetas.

– Kaip, Teo, tu atsikėlei? Klausyk, tai neprotinga, – pabarė tėtis. – Pailsėk... Mes pakviesim tave pietų.

Nusiminęs Teo nubidzeno į svetainę ir vėl atsigulė ant didžiosios sofos. Pietūs buvo niūrūs. Mama plepėjo nenatūraliai linksmai. Irenė nieko nevalgė, Ati pamažu kramsnojo, o tėtis tylėjo. Teta Marta buvo neišmušama iš vėžių. Valgant desertą ji prabilo apie reikalą.

– Tai va, Teo, – tarė žvilgsniu apmesdama užstalę. – Aš nusprendžiau vežtis tave drauge į kelionę aplink pasaulį.

Kelionė aplink pasaulį! Teta Marta tikrai trenkta!

– Tau galvoj negerai? O mokykla?

– Na ir kas! – atšovė teta Marta. – Licėjui turi laiko. O aš ne amžina. Paprieštarauk, jei klystu: ar tu mokykloje nepažengęs metus į priekį?

Teo apstulbęs pažiūrėjo į tėvus. Jie sėdėjo nė nekrusteldami, įbedę nosis į lėkštes. Ati ir Irenė, tarytum gavusios slaptą įsakymą, pašoko nuo stalo ir pranyko.

– Aš sergu, teta Marta, – narsiai pareiškė Teo. – Nemanau, kad...

* Mézès – graikų aštrus šaltas mėsos užkandis.

– Tie daktarai – tikri avigalviai! – sušuko ji. – Mes keliausim po pasaulį ir tarsimės su kitokiais daktarais. Bet ne ligoninėse. Neprieštarauji?

Va dar viena istorija pagal Martą! Ne ligoninėse, tai kur tada?

– Žinok, mano Teo, tai bus ne šiaip kelionė aplink pasaulį, – toliau kalbėjo ji. – Nesitikėk iš manęs turistinės kelionės! Nepamatysi nei Kinijos sienos, nei Tadž Mahalio, nei Niagaros krioklio...

– Mama... – suvaitojo Teo. – Pasakyk jai!

– Aš negrobsiu tavęs, – pertraukė teta Marta. – Ar tik nemanai, kad tėvai nedavė man sutikimo? Tai kaip, Žeromai?

Tėtis linktelėjo netaręs nė žodžio. Tačiau ką pasakys mama?

– Melina, – subambėjo teta Marta. – Prašyčiau drąsiau.

– Tai tiesa, Teo, – tarė mama pakeldama galvą. – Mes sutikome.

– Vadinasi, aš pasveikau? – sušuko Teo apsvaigęs iš džiaugsmo.

– Šiaip ar taip, mes kasdien skambinsim, – sutarškėjo teta Marta. – Kita vertus, turiu mobilųjį telefoną, pirktą Tokijuje, stulbinamą modelį, pamatysi, neturėsim jokių sunkumų...

– Kiekvienoje sustojimo vietoje jūs darysit kraujo tyrimus, – toliau kalbėjo mama. – Turiu visų ligoninių pavadinimus, ir...

– A, – teištarė Teo.

– Visur yra puikių gydytojų, be to, vešitės vaistų.

Teta Marta verte pervėrė Meliną žvilgsniu.

– Nebenoriu girdėti apie ligoninę ir daktarą! – sušuko ji. – Na, nukraustom stalą. Mergaitės! Padėkit mums!

Tetai Martai netrūko autoriteto. Lyg burtų lazdele mostelėjus, vėl pasirodė Irenė ir Ati, ir po akimirksnio stalas buvo tuščias.

– Žeromai, prašom ištraukti savo atlasą, – liepė teta Marta. – Aš jums parodysiu. Na, pradėsim nuo...

– Ar pamatysim piramides? – pertraukė staiga be galo susijaudinęs Teo.

– Nepertraukinėk manęs kas sekundę! Ati, mano rankinėje yra raudonų lipukų.

– O Kremlių? – paklausė Teo.

– Tave domina Lenino mumija? – paklausė teta Marta stropiai dėliodama lipukus. – Aš tave perspėju, to neplanavau.

Teo sužavėtas stebėjo, kaip pasaulio žemėlapyje atsirasdavo raudoni taškai. Roma, Delfai, Luksoras...

– Supratau! – tarė Teo. – Tai kelionė po antikinį pasaulį.

– Visai ne, – ramiai pareiškė teta Marta. – Pažvelk čia.

– Am-ti-sra-ras, – iššifravo Teo.

– Am-rit-sa-ras, – pataisė teta Marta. – Žinau, jį sudėtinga ištarti.

– Kas tai? – paklausė Teo.

– Šventasis sikų miestas, – įsiterpė tėtis. – Jis Pandžabe.

– Kas tie sikai?

– Jie išpažįsta tikėjimą, apie kurį tu nežinai, – pasakė mama.

– Ak taip? – pasakė Teo. – Išvirsčiau iš koto. Po visų tų istorijų licėjuje... Penktadienis musulmonų, šeštadienis žydų, sekmadienis visų kitų, daugiau apie religijas nelabai ką žinau!

– Bandyk laimę, – tarė teta Marta šypsodama. – Klok, mes klausom tavęs.

– Žydai yra seniausi pasaulyje, – pradėjo Teo. – Šeštadieniais meldžiasi bažnyčioje, kurią vadina sinagoga, juos karo metu žudė naciai, tai vadinama *Šoa*. Jie gyveno Jeruzalėje ir buvo iš jos išvaryti. Paskui jų šalis, Izraelis, buvo sugrąžintas, tačiau jie visą laiką kariauja su musulmonais.

– Tegul bus taip, – sumurmėjo teta Marta. – Kas jų Dievas?

Teo išsižiojo.

– Puiku, – nusišaipė ji. – Žydai turi tik vieną Dievą, kurio jokia dingstim neturi teisės vaizduoti ir net minėti. Tai pirma. Jie yra Dievo išrinktoji tauta, jis sudarė su ja sandorą. Tai antra. Jie laukia Mesijo, vėl pasirodysiančio pasaulio pabaigoje, tai trečia. Toliau...

– Palauk, o kas yra tas Mesijas? – paklausė Teo.

– Pasaulio išganytojas.

– Vadinasi, Jėzus! – sušuko Teo.

– Įsivaizduok, kad taip, tik ne žydų. Jėzus – krikščionių Mesijas. Žydai jo dar laukia.

– Tačiau musulmonams lengva, – atšovė Teo užsigavęs. – Jų Dievas vadinasi Alachas, jis yra didis, o Mahometas yra jo pranašas. Penktadieniais jie meldžiasi mečetėje pasisukę link Mekos, jų švento miesto, į kurį kartą gyvenime turi nukeliauti tikri musulmonai. Tada jie tampa *chadžiais*. Jų yra ne dvasininkai, o marabutai.

– Jau geriau, – pripažino teta Marta. – Bet iš kur ištraukei tuos marabutus? Jų yra tik Afrikoje.

– Man sakė mano draugė Fatu, – išdidžiai atsakė jis. – Ji senegalietė ir musulmonė.

– O krikščionys, Teo? – paklausė teta Marta.

– Jie tiki Jėzų Kristų, kurį nukryžiavo romėnai, nes jis pasivadino „žydų karaliumi". Jėzus buvo Sūnus Dievo Tėvo, atsiuntusio jį žemėn, kad išpirktų kitų nuodėmes. Krikščionys sekmadienį klausosi mišių, valgo ostijas, pabaigoje pasibučiuoja, o jų kunigai vilki keistas siuvinėtas sutanas.

– Tarkim, – atsiduso teta Marta. – Kuo, tavo manymu, skiriasi žydų, krikščionių ir musulmonų Dievas?

– Išskyrus tai, kad žydai ir musulmonai, regis, tiki vieną vienintelį Dievą, nieko nežinau, – sutrikęs išlemeno jis. – Krikščionys jų turi du, jei neminėsim balandžio, vadinamo Šventuoju... Pamiršau. Šventuoju Tėvu?

– Šventąja Dvasia, – pataisė Melina. – Nelabai atidžiai klauseisi mamulės Teano.

– O kitos religijos? – sušnabždėjo teta Marta.

Krikščionis, žydus, musulmonus jis jau minėjo. Protestantai, ė-ė, paskui stačiatikiai, nes šeima buvo graikų kilmės, budistai, animistai...

– Puiku, Teo! – tarė tėtis.

– Tai Fatu, – pasakė Teo. – Ji man papasakojo apie senąsias Afrikos dievybes. Nepasakyčiau, kad jos tokios jau senos...

– Toliau? – pertraukė teta Marta.

Toliau? Ė... Indėnai?

– Kur jie gyvena? – paklausė ji.

– Amerikoje, – atsakė Teo nesvyruodamas. – Turiu CD *Sacred Spirits*. Be to, viename „Teksaso reindžerio" epizode reindžeris įeina į liepsnojančią trobelę, pamato erelio viziją ir randa gangsterių sužeistą berniuką. Beje, Indijoje – indų religija. Štai taip!

– Indijoje yra aštuonios religijos, – ramiai pasakė teta Marta. – Matai, kad ne viską žinai.

– Dzenbudizmas! – triumfuodamas šūktelėjo Teo. – Irenė vis kartoja, kad ji dzenbudistė!

– Tiek to, – sutiko teta Marta. – O Brazilijoje?

Teo suklupo. Kalbant apie Kiniją, galų gale išspaudė „maoizmą".

– Neblogai, – pasakė teta Marta. – Gal šiek tiek supaprastinta, bet nekvaila. Tu kartais nenorėjai pasakyti „daosizmas"?

Bet Teo nežinojo šito žodžio. Jis vėl pasinėrė į žemėlapį.

– Dardžilingas? – paklausė nustebęs. – Aš net nežinau, kur tai! Birmoje?

– Bet, Marta, Dardžilingo ligoninės... – suaimanavo mama.

– Melina, nepradėk iš naujo. Jis šešios valandos kelio iki Kalkutos ir dvi valandos lėktuvu iki Delio. Aš viską numačiau.

Prie stalo pasidarė tylu.

– Gerai, – tarė Teo. – Supratau. Mes keliausim po religijų pasaulį. Taip?

– Taip.

Paslaptingi pasiruošimai

Tačiau buvo ne tik „taip". Kitą dieną, tarytum reikalas jau būtų nuspręstas neatmenamais laikais, imtasi ruoštis išvykimui. Beje, čia slypėjo gana keistų dalykų. Teta Marta sudarinėjo sąrašus. Nieko neįprasto. Viešbučių, draugų, traukinių, lėktuvų, laivų sąrašai – viskas gerai.

O tas sąrašas, kurį aptarinėjo tik su dukterėčiom, a? Vos tik jis pasirodydavo, Irenė slėpdavo popierius, o Ati visuomet nurausdavo, nors buvo rusvaodė. Kam tiek paslapčių? Teo pamėgino iškvosti Fatu.

– Ak, mano Teo, tai – paslaptis, – paaiškino ji. – Aš daviau priesaiką.

– Tai dėl mano ligos? Vaistai?

– Tikrai ne! – sušuko Fatu. – Tai daug linksmiau!

Linksmiau nei liga? Fatu kartais mėgo lepteleti! Lyg Teo galėjo linksmintis žinodamas, kad sunkiai serga, kad galbūt... Ne. Ne, jis nenorėjo galvoti apie mirtį. Mirtis, be abejo, sukelia didžiulį skausmą, kitaip niekas jos nebijotų. Begalinę kančią, o paskui... Teo buvo įsitikinęs, kad paskui, vėtrai šėlstant, prasideda sunkumų ir išbandymų kupina kelionė. Jei tikėtume egiptiečiais ir tibetiečiais, tai pomirtiniame gyvenime menkas malonumas... Širdį jam suspaudė liūdesys. Blogiausia, kad mama neištvers. Ir kad Teo galbūt jos nebepamatys. Ne! Vienintelė išeitis – nemirti.

Vieną vakarą, kai visi manė, jog jis miega, Teo atėjo pasiimti jogurto iš šaldytuvo ir valgomajame nugirdo keistą pokalbį.

– Aš sakiau skarabėją, o ne vėžlį! – šaukė teta Marta. – Taip buvo sąraše! Vėl skuosi į parduotuvę!

– Tiek to, gerai, rasiu tau tavo brangenybę. Kuriam etapui?

– Paslėpti po...

Suintriguotas Teo kyštelėjo galvą į svetainę ir teta Marta nebaigė sakinio.

– Malonėk sprukti į lovą, džiūsna!

Teo ilgai gulėjo ir galvojo, kodėl toji ragana teta Marta norėjo paslėpti skarabėją. Ieškojo to nepaprasto sąrašo, be rezultatų. Tik pastebėjo, kad teta Marta prie savo lagaminų dar pridėjo didžiulę rankinę su spyna ir rakinamą dėžutę. Vienu žodžiu, tai smarkiai atsidavė sąmokslu. Dovanos? Siuprizai?

Liko maždaug mėnuo. Teta Marta leido laiką kelionių agentūrose. Vakare grįždavo nepaprastai įsiaudrinusi: „Jūs suprantat? Tarp Bagdogros ir Džakartos nėra oro ryšio... Reikia skristi per Kalkutą! Neįtikėtina!“ Arba jai nepavykdavo rasti kambario pasirinktame viešbutyje, kuris būdavo perpildytas arba uždarytas, arba nebeegzistavo... Namuose ji skambindavo savo mobiliuoju telefonu į fan-

tastiškas vietas, grebezuodavo angliškai, vokiškai su keistu akcentu ir kurtinamais balso proveržiais.

– Mahandži, – šaukdavo ji telefonu, – *it's so good to hear you... Yes, I am coming. No, in Paris for the time being. Oh, you have an E mail in Vanarasi? OK. OK. But I am not alone. My nephew will be travelling with me. Yes...* Čia ji keistai nuleisdavo balsą.

Kai baigdavo pokalbį su nematomu pašnekovu kitame pasaulio gale, patenkinta padėdavo ragelį ir pati sau sakydavo: „Mahandžis sužavėtas." Niekas nežinojo, kas tas Mahandžis, bet teta Marta atrodydavo tokia laiminga, kad niekas jos neklausinėdavo. Juolab kad telefonas kasdien vis pateikdavo keletą nepažįstamųjų, sužavėtų jos atvykimu: panelė Openhaimer, ponia Nasra, rabi Eliezeris. „Gerai! – atsidusdavo ji, vartydama adresų knygelę. – Vadinasi, Brazilijoje Brutas Karneiro da Silva", – ir vėl skambindavo.

Teo tėtis, turintis pažinčių Užsienio reikalų ministerijoje, pasirūpino sūnaus vizomis, o tai buvo ne juokų darbas. Melina sukaupė visą savo drąsą ir susitiko su licėjaus direktoriumi. Ponas Diopas, Fatu tėtis, apsiėmė tvarkyti maršrutą po Afriką. Pats Teo malšino nerimą klausinėdamas Pitijos patarimų kompiuteryje.

Pitija įteikia žinutę

Tuo metu ručkė anaiptol nebuvo kalbi. Teo visu greičiu paeiliui perlėkė pirmuosius išbandymus, kuriuos žinojo atmintinai: duoti elgetai deimantą, ant altoriaus padėti pyragą, išsikviesti gyvatę, kuri pamoko gyvūnų kalbos. Herojus greit nubėgo į šiaurę rūpestingai aplenkdamas Mirusiųjų karalystę – Teo ten visai nenorėjo – ir įžengė į girią... Keista niūri ir tanki giria, kuri niekuomet nepasirodydavo ekrane.

Šventoji giria!

Pitija pamerkė akį ir prispaudė pirštą prie lūpų. Paskui perdavė savo nuolatinę žinutę: „Užtai neteksit penkių taškų"... „Tiek to, – pa-

manė Teo. – Na, senute, porink.“ Klikt į Pitiją. Ji tęsė toliau: „Imkit žiedą ir susitikit su karalium...“

Pitija išnyko užleisdama vietą rojaus peizažui, skendinčiam saulėje ir gėlėse, – kaimo su graikiškais alyvmedžiais vizija. Greta sugriuvusios šventyklos jo lūkuriavo blausi šmėkla. „Ar turite žiedą? – paklausė virpančiu balsu. – Jei turite žiedą ir sutikote karalių, jūs ne mirsit, bet grįšit į savo šeimą. O jei ne...“

Tačiau Teo neturėjo žiedo, ir ekranas paniro į begalinę tamsą. Žaidimo pabaiga. Šįkart Teo žuvęs. Jis nuspausdavo ir vėl atleisdavo mygtuką, bet Pitija nemirktelėjo akimi, neprašneko apie žiedą ir šmėkla virpančiu balsu nebepasirodė.

Išankstinės Kalėdos

Liko tik dvi dienos. Fatu nebeišeidavo iš namų. Paskutinį vakarą buvo ryžtingai bruzdama virtuvėje, kur Teo neturėjo teisės įžengti. Likus dvidešimčiai minučių iki pietų, tėtis atėjo įspėti: „Tik gražiai apsirenk!“ Tėtis irgi buvo apsivilkęs smokingą, lyg eitų į operą. Teo pakluso: juodi džinsai, marškinėliai su gražiausiais tigrais ir Fatu skorpionas iš perlų.

Atidarius valgomojo duris, jam pasirodė, kad atėjo Kalėdos. Mama buvo ilga suknele, žaliąja. Irenė vaidino damą apsitaisiusi raudona palaidinuke, Ati persirengė balerina su smagiu žydru sijonuku, teta Marta vilkėjo juodą baltai siuvinėtą gandurą, o Fatu... A! Fatu. Ji dėvėjo Teo mėgstamą bubu, raudoną su auksiniais skrituliais. Ant stalo buvo paruoštas kuskusas. O kampe virš prakartėlės mirkčiojo papuošta eglutė... Jau?

– Juk dar ne Kalėdos! – sušuko jis.

– Nusprendėm paskubinti, – atsakė Melina. – Šiandien vakare eglutė ir dovanos.

– A, – atsiduso Teo. – Nes per Kalėdas manęs jau tikriausiai... Noriu pasakyti...

– Kvailas per visą pilvą! – pratrūko teta Marta. – Per Kalėdas jau būsim kelyje, štai ir viskas!

– Kur būsim per Kalėdas? – nepatikliai paklausė Teo.

– Pamatysi, – tarė ji paslaptingai. – Be to, tau reikės atspėti būsimąjį mūsų kelionės etapą. Visai vienam, kaip suaugusiajam.

– Bet... Bet... – suvapėjo Teo.

– Jokių „bet". Mačiau tave kompiuteriu žaidžiant tą amerikietišką žaidimą, tą dalykėlį, kaip jį vadini? Puikiai žinai, su Pitija...

– „Dievų pyktis", – išpoškino Teo. – Na ir kas?

– Tas, kad tu žaisi iš tikrųjų, – tarė tėtis. – Taip pat turėsi įminti mįsles.

– Kiekviename mieste turėsi ką nors aptikti arba sutikti. Tu atspėsi kitą mūsų kelionės vietą.

– Mielai, – atsakė jis. – Jau žinau apie Romą, Luksorą, Amritsarą, Dardžilingą ir Delfus. Nereikėjo man rodyti!

– Nelaikyk manęs kvaiša, – atšovė ji. – Žemėlapyje aš pažymėjau miestus, į kuriuos mes nebūtinai vyksim, tai pirma. Tau reikės iššifruoti tikras mįsles, tai antra. Klausyk, jei tau pasakyčiau: „Ženk į šventą piramidės miesto širdį", ką tu man atsakytum?

– Kairas, po galais!

– Ne, tai Paryžius! – sušuko ji triumfuodama. – Kaire daugybė piramidžių, o Paryžiuje – tik viena, Luvro... Nepagalvojai apie Monmartro Švenčiausios širdies baziliką? Matai, kad tai nėra taip paprasta...

– Bet juk aš nieko neišmanau! – išsigando Teo. – Vis šausiu pro šalį!

– Neprašausi. Turiu čia visą lagaminą knygų, kurios tau pagelbės. Turėsi darbelio, to neneigiu. Bet šiuo klausimu mes sutariam su tavo tėvais.

– O jei nesugebėčiau, tuomet grįšim namo? – tylutėliai pratarė Teo.

– Visai ne. Jei nesugebėsi, galėsi paskambinti Fatu. Ji tau duos nuorodas. Kaip ručkė tavo ekrane.

Fatu Pitijos vaidmenyje! Čia tai gražiausia! Teo negalėjo atsigauti. Vadinasi, ji jau viską žino... Teo puolė ją bučiuoti.

– Nemanyk, kad tau viską išplepėsiu! – pasakė Fatu atšlydama.

– Ne, tik mažytį bučkį, už penkis taškus, – sumurmėjo tempdamasis ją į savo kambarį.

– Neišeikit! Dar nebaigėm deserto... – sušuko Melina.

– Palik juos, – tarė Žeromas. – Jie labai ilgai nesimatys. Jei apskritai kada nors pasimatys...

Melinos žiedas

Po penkių minučių Žeromas išėjo atsivesti Teo ir Fatu.

– O dabar – dovanos Teo, – tarė jis.

Atsiklaupęs po didele egle Teo rausėsi prakartėlėje. Pastūmė asilą, apvertė jautį, pargriovė Tris Karalius, švelniai perstatė Mariją ir Juozapą ir pakėlė Kūdikėlį Jėzų. Vokas gulėjo po šiaudais. Bilietas į lėktuvą Paryžius–Tel Avivas, *Espace* klasė.

– Tai viskas? – nustebo jis.

– Ko tau dar reikia! – suburbėjo įsižeidusi teta Marta.

– Likusios – tavo bagaže, Teo, – tarė tėtis. – Savo dovanas rasi Jeruzalėje. Tai pirmasis išbandymas.

– Tai neteisinga! – sušuko jis. – Kodėl?

Net nesusimąstęs prapliupo verkti. Atskubėjo Melina.

– Mama, – kūkčiojo jis, – aš netrukus iškeliausiu...

Tokie paprasti žodžiai: „Aš netrukus iškeliausiu." Visų akys prisipildė ašarų, nes kiekvienas suvokė kitą šios frazės prasmę, tą, apie kurią buvo draudžiama kalbėti.

– Mama, – sudejavo Teo, – mama...

O kai ji pamažėle vedėsi jo kambario link, jis sukuždėjo:

– Mama, prašau duoti man savo žiedą. Tik vieną, bet kurį...

Melina stabtelėjo.

– Žiedą?

– Savo žiedą, prašau...

Suglumusi Melina pažvelgė į savo rankas, kur auksu spindėjo vienintelis žiedas – vestuvinis.

– Šitą? – paklausė ji. – Taip, žinoma.

Nesvyruodama nusitraukė jį nuo piršto ir užmovė sūnui ant smiliaus.

– Žinai, ką jis reiškia, ar nepamesi, Teo?

– Garbės žodis, – atsiduso Teo. – Dabar aš įsitikinęs, kad grįšiu.

„Dabar turiu žiedą, kurio norėjo Pitija", – pamanė sugniaužęs rankoje savo lobį. Vestuvinis žiedas, kurį tėtis davė mamai, buvo pats patikimiausias talismanas.

Kelionės priežastis tebebuvo mįslinga. Toji priežastis, be abejo, priklausė nuo tokių svetimšalių daktarų, kokių nebuvo ligoninėse. Tačiau teta Marta juk nepradėjo tikėti stebuklais! Tokią kelionę kaip ši galėjo sumanyti tik ji.

Teo žinojo tik tai, kad anaiptol nepasveiko, kad jis labai sunkiai serga ir kad iš šios kelionės daug tikimasi. Jis žinojo, jog išvažiuoja, kad tik išvažiuotų, kad verčiau keliauti su teta Marta, nei iškeliauti į kitą pasaulį. Ir dar žinojo, kad kol jis mins mįsles, Paryžiuje liete liesis ašaros.

Jam nesisekė užmigti. Dabar, kai turi žiedą, ką pasakytų Pitija iš kompiuterio? Kaip išvengti Mirusiųjų karalystės, kaip nesusidurti su Hado saugotoju, siaubinguoju skeletu, vardu Charonas.

Jis tebedrebėjo, kai, pravėrusi duris, įkišo galvą teta Marta.

– Teta Marta, – tarė jis liūdnu balsu, – norėčiau tavęs kai ko paklausti. Ar aš tuoj mirsiu?

– Šito negalima klausti, mano berniuk, – atsakė teta Marta glostydama jam garbanas.

2 SKYRIUS

Kitąmet Jeruzalėje

Koks baisus išvykimas! Oro uoste Melinai sunkiai sekėsi suturėti ašaras; ją globojantis Žeromas laikė už rankos, kad Melina ištvertų išmėginimą. Teo palaužti nebuvo labai sunku! Reikia pasakyti, kad sūnus ir motina nestokojo drąsos; abu apsitvėrę tylos siena, kumščiais užsispaudę burnas, kad neprapliuptų raudoti... Laimė, padėtį išgelbėjo Fatu.

– Parvežk man maišelių, kuriuos dalija lėktuvuose, – paprašė Fatu purtydama kasas. – Žinai, tų daikčiukų: trumpų kojinaičių ar sudedamųjų dantų šepetėlių? Noriu visų!

– Mm... gerai, – sumurmėjo Teo šniurkščiodamas. – Ko dar?

– Mažyčių muiliukų, viešbučių šampūno buteliukų, kvepalų mėginukų. Ak! O dar prašyčiau valgiaraščių...

– Sutarta. Aš tau dažnai skambinsiu...

– Tai tau kainuos penkis taškus! Dabar aš – tavo Pitija... Duokš bučkį.

Lėktuve teta Marta po užkandžių įniko į laikraščius. Teo išbandė visus ranktūrio mygtukus, uždegė ir užgesino viršutinę lempą, per klaidą sutrukdė stiuardesę, atsilenkė sėdynę ir ėmė snūduriuoti. Kartkartėmis jo galva nusvirdavo ant tetos Martos peties, ir jis akimirksniu pabusdavo. „Miegok, mano Teo“, – sukuždėdavo ji.

Tačiau jį taip stipriai savo gniaužtuose spaudė sielvartas, kad Teo negalėjo nė atsikvėpti. Jis pagalvojo apie Jeruzalę, kurios auksinį kupolą dažnai matydavo per televiziją tiesioginiame reportaže už „specialiojo korespondento“ nugaros. O dar toliau – nepaprastai baltos varpinės, rausvi stogai, tokie taikūs, kad sunku įsivaizduoti

tenykštę prievartą, šūvius, bombas. Tačiau specialusis korespondentas visuomet pasakodavo apie pasikėsinimus ir taikos procesą.

– Teta Marta, kieno tas auksinis kupolas, iškilęs virš Jeruzalės? – paklausė jis.

– Uolos maldyklos. Vienos iš didžiausių musulmonų šventyklų.

– Bet žydai Jeruzalėje irgi turi savo sinagogą! Vadinasi, ji mažesnė už mečetę?

– Visų pirma Uolos maldykla – ne mečetė, – suniurzgėjo ji, – antra, žydai pastatė Jeruzalėje savo šventyklą, tačiau ji labai seniai sugriauta. Klausyk, liaukis klausinėjęs, visai mane supainiosi!

– Bent pasakyk, kodėl pradedame nuo Jeruzalės?

– Iš visų pasaulio miestų, – sumurmėjo teta Marta rimtai, – Jeruzalė – pats švenčiausias. Pats puikiausias, labiausiai jaudinantis ir smarkiausiai išdraskytas. Tik pagalvok! VIII amžiuje prieš mūsų erą ant Jeruzalės kalno karalius Saliamonas pastatė Vienatinio Dievo šventyklą, daugybę kartų sugriautą, daugybę kartų atstatytą, kol romėnai ją šluote nušlavė... Čia į Jeruzalę skelbti Gerosios Žinios įžengė Jėzus Kristus, lydimas tikinčiųjų, kurie jo garbei mosavo palmių šakomis, nes jis buvo Dievo Sūnus žmogaus pavidalu, o tai galėjo pasirodyti nei šis, nei tas. Čia, Šventajame žydų mieste, jis buvo sulaikytas, teisiamas, nukryžiuotas ant kalvos, Jeruzalėje jis ir prisikėlė... Pagaliau pranašas Mahometas vienu sparnuoto žirgo šuoliu buvo nuskraidintas į dangų nuo aukštos Jeruzalės uolos! Pakaks, mano krevečiuke?

– Aš net nenutuokiu, kas yra karalius Saliamonas, – gailiai suinkštė jis. – Nei kad Mahometas jodinėjo sparnuotu žirgu! Galima pasiust, kaip aš nieko nežinau!

– Tu bent jau žinai, kas toks Jėzus!

– O kaipgi! Jis gimė tvarte tarp asilo ir jaučio, jo motina buvo nekaltoji mergelė Marija, o tėvas – dailidė Juozapas, nors jo tikrasis tėvas buvo Dievas. O toliau paprasta – jis mirė, prisikėlė ir spruko į dangų.

– Spruko! – pasipiktino teta Marta. – Jėzus žengė į dangų, prašau įsidėmėti. Toji diena, beje, vadinasi Dangun žengimo diena.

– Jei teisingai supratau, tai į dangų jie nuskriejo dviese, – pastebėjo Teo. – Jėzus ir Mahometas. O iš žydų pusės?

– Niekas. Žydai turi protėvių fundatorių, karalių, pranašų, karžygių, kankinių ir karo vadų, bet nė vienas iš jų nenukeliavo į dangų. Nužengti pas Dievą? Neįmanoma! Nes jie neturi teisės žvelgti tiesiai į jį!

– Ak šitaip? Ką gi jie tuomet daro?

– Jie klausosi jo. Jeruzalėje Dievas byloja įvairiomis kalbomis. Žydams – hebrajų kalba, Korane – arabiškai, krikščionims – lotynų, armėnų, graikų kalbomis... Kartais jį sunku išgirsti, nes žmonės priekurčiai ir per daug tauškia. Dažnai dėl skirtingų kalbų jie nesusikalba ir žudo vieni kitus. Ar žinai Babelio bokšto istoriją?

– Menkai, – tarė jis. – Žmonės įsikalė į galvas pastatyti tokį aukštą bokštą, kad siektų dangų, ir Dievas užsirūstino. Ir suprask, kodėl jam tai nepatiko?.. Šiaip ar taip, jis įsigudrino sukliudyti darbus.

– Jis paprasčiausiai išgalvojo pasaulio kalbas. Iki tol žmonės kalbėjo viena kalba, tai buvo paprasta – jie suprato vieni kitus. Tačiau žmonės sumanė varžytis su Dievu! Tada Dievas juos nubaudė. Viens, ir atsirado kalbos. Bum! Kai jie vėl ėmėsi milžiniškos statybos, nebesuprato vieni kitų, ir viskas sustojo.

– Vadinasi, Jeruzalė – tai Babelio bokštas? – paklausė Teo.

– Ir pasaulio centras, visų mūsų tėvo Adomo sukūrimo vieta, vieta, kur vėjai, prieš pūsdami žemėje, atskrieja nusilenkti Dieviškajai Būtybei... Tu dažnai girdėjai mane sakant, kad aš netikiu Dievą, ar ne? Ką gi, Jeruzalės aukštumose – visai kas kita. Tos trys religijos, kiekviena galingai išreiškianti savo meilę Dievui, tas didybės, sklandančios virš senų akmenų, dvelksmas, tos lūpos, kurios meldžiasi kartu ir atskirai...

– Tos rankos, kurios padeda bombas ir šaudo iš automatų... – pridūrė Teo. – Jei Dievas yra, ką jis veikia? Ar negalėtų jų sustabdyti?

– Atrodo, pasaulis dar nepasiruošęs. Jei būtume subrendę taikai, tvirtinama, kad Dievas tuojau pat ją suteiktų.

– Ar jam sunku? Kaip įrodyti, kad Dievas yra, jei jis net nesugeba sutaikyti?

– Tu vis šito klausi! Perspėju, kad atsakymo nėra...

– Dievo buvimas – klausimas be atsakymo? – nusikvatojo Teo. – Juokauji! Kodėl gi tuomet Dievą tiki milijonai žmonių? Tam jie privalo turėti priežastį!

Teta Marta sunkiai atsiduso ir nutilo. Lėktuvas skrido virš Viduržemio jūros. Pro iliuminatorių Teo pastebėjo salas, kurių pavadinimo jis nežinojo. Dangus buvo švelniai žydras, toks artimas, toks taikus, kad Teo panoro nugrimzti į jį.

– Jei Dievas yra, – sušnibždėjo jis, – nesuprantu, kodėl aš mirsiu. Gal jis maža ką gali, a, teta Marta?

Žydai, krikščionys ir musulmonai

Lėktuvas nusileido Lodo oro uoste, netoli Tel Avivo. Teta Marta buvo įspėta: saugumo tarnybos nepaprastai griežtos. Visut visi lagaminai buvo išnaršyti.

Policijos patikrinta teta Marta pamatė jauną vyriškį su kostiumu.

– Ei, ei! – sušuko ji mosuodama ranka.

– Brangioji Marta, – sumurmėjo jaunasis vyras nusilenkdamas.

– Brangusis drauge, koks jūs malonus, kad atvažiavote mūsų pasitikti! – pasimaivė teta Marta. – Štai mano sūnėnas Teo. Teo, tai – generalinis Prancūzijos konsulas Jeruzalėje.

– Labas, – burbtelėjo Teo mąstydamas, kaip konsulas gali būti dar ir generolas.

Jų laukė oficialus automobilis su vairuotoju. Teta Marta susmuko ant sėdynės; Teo įsitaisė priekyje. Vairuotojas pajudėjo iš vietos Jeruzalės kryptimi.

– Manau, jūsų automobilis vis dar šarvuotas? – nerūpestingai paklausė teta Marta.

Šarvuotas automobilis – kaip filmuose! Teo nepatikėjo savo ausimis.

– Tikėkimės, kad vieną dieną tai bus nebereikalinga, – tarė konsulas. – Bet žinot, po paskutinių pasikėsinimų mes labai atsargūs. Palestiniečiai gyvena nuolat įsitempę, ir ortodoksai toli gražu nenuraminti...

– Kas tie ortodoksai? – paklausė Teo kuo mandagiausiai.

– Teo! Nepertraukinėk suaugusiųjų! – sušuko teta Marta. – Kadangi esu jums pasakojusi apie mūsų kelionę, gal galėtumėt jam atsakyti, brangusis drauge...

– Velniai griebtų, – tarė konsulas. – Pamėginsiu. Čia, jaunuoli, esate Izraelio valstybėje. Didesnioji gyventojų dalis yra žydai, o judaizmas – šalies religija.

– Kaip pas mus – katalikai, – pertraukė Teo.

– Dar daugiau, – atsakė konsulas. – Prancūzijos Respublikos Konstitucija vienodai gerbia visas religijas, o katalikų religija – tik labiausiai praktikuojama. Čia, Izraelyje, konstitucijos nėra. Judaizmas yra valstybinė religija, tačiau kitos religijos visiškai nedraudžiamos.

– Nesuprantu, – pertraukė jį Teo. – Pas mus religija su valdžia neturi nieko bendra, ar ne? Vadinasi, Izraelyje ne taip?

– Nevisiškai, – pasakė konsulas. – Judaizmo įstatymai taikomi labai griežtai. Pateiksiu jums pavyzdį. Prancūzijoje sekmadienį nedirbama todėl, kad katalikams jis – Kristaus prisikėlimo diena, bet dar ir todėl, kad kiekvienas turėtų bent vieną poilsio dieną.

– Savaitgalis, – atsakė Teo, – tai šventa!

– Tačiau Izraelyje bet kokia veikla nutraukiama penktadienį po saulėlydžio iki šeštadienio tos pat valandos vakaro. Tai – šabas, čia nejuokaujama... Žydai ortodoksai, tai yra labai tikintys žydai, nori įdiegti tokius religinius principus, pagal kuriuos šabo metu žydas meldžiasi ir neturi teisės degti ugnies, žiebti elektros, gaminti valgio ar naudotis liftu. To labai paisoma. Reikia pridurti, kad dauguma izraelitų yra paprasčiausi pasauliečiai.

– Vadinasi, ateistai? – tarė Teo.

– Jūsų sūnėnas galvotas, brangioji Marta, – tęsė konsulas. – Tačiau yra didžiulis skirtumas tarp ateizmo ir pasaulietiškumo, jaunuoli.

Ateistas reiškia, kad netikima Dievą, o *pasaulietiškas* – kad gerbiami savo šalies civiliniai įstatymai ir religija nekišama į visus reikalus. Galima būti kataliku ir pasauliečiu, žydu ir pasauliečiu, protestantu ir pasauliečiu...

– Musulmonu ir pasauliečiu irgi? – paklausė Teo.

– Teo turi draugę senegalietę, – paaiškino teta Marta. – Tačiau grįžkim prie žydų ortodoksų.

– Judaizmas yra Izraelio valstybinė religija, bet ne visi gyventojai vienodai ją praktikuoja. Kai kurie apsiriboja tuo, kad tiki žydų Dievą ir laikosi jo įsakymų, kiti būtų ateistai, o dar kiti – labai pamaldūs. Tai – žydai ortodoksai. Jų idėja be galo paprasta: kol žemėje gyvens bent vienas žydas, negerbiantis šabo rimties, Mesijas negalės ateiti ir išganyti pasaulio. Štai kodėl ortodoksai reikalauja griežtai laikytis taisyklių. Dažniausiai jie atpažįstami iš barzdos ir apvalių kepuraičių, megztų *šlikių*.

– Kas tai? – tarė Teo.

– Pagal paprotį žydas Dievo akivaizdoje turi prisidengti galvą. Dažniausiai jie užsideda *šlikes*, kartais juodas kepures arba kailiu apkraštuotas skrybėles.

– Bet ką tie ortodoksai saugo labiau negu kiti?

– Savo tikėjimą pačia griežčiausia forma, bet ypač svajoja apie Didįjį Izraelį, – atsiduso konsulas. – Savo žemėse jie nepageidauja palestiniečių. Žydas ortodoksas, pavyzdžiui, nužudė Icchaką Rabiną, nes šis susitaikė su palestiniečiais.

– Visi jie – musulmonų teroristai, – tarė Teo. – Tai aš žinau.

– Ką tu šneki! – užsiplieskė teta Marta. – Pirma, musulmonai teroristai neatstovauja visiems palestiniečiams. Antra, šitie musulmonai ekstremistai kaip broliai dvyniai panašūs į kitos pusės žydus ortodoksus: nenori taikos. Pagaliau, Teo, kaip yra palestiniečių musulmonų, lygiai taip pat yra palestiniečių krikščionių.

– Minutėlę, – tarė Teo. – Palestiniečiai krikščionys? Palaukit... Pradžioje čia buvo žydai. Taip?

– Priklausomai nuo to, kuri pradžia, – suniurnėjo teta Marta. –

pradžioje buvo kanaaniečiai, kurie Gehenos slėnyje garbino dievus ir deives, jiems atnašavo, meldė lietaus žemei palaistyti, kad surinktų didelį derlių. Kai kas net tvirtina, kad jie aukojo savo vaikus...

– Kaip! – pertraukė Teo. – Gyvus vaikus?

– Atsargiau! Ne visi laikosi šios nuomonės, – tarė ji. – Kad ir kaip ten būtų, stabų garbintojai kanaaniečiai sudarė sąjungą su mažyte hebrajų tauta, garbinusia vienintelį Dievą, kurio vardą buvo draudžiama ištarti. Būdavo tariami tik inicialai – JHVH.

– Taip! – sušuko Teo. – *He who does not have a name*: „Neturintis vardo." Tai iš filmo. Kai krūmas suliepsnoja Mozės akyse. Mačiau jį su Čarltonu Hestonu ir Julu Brineriu. Sesilio B. De Milio „Dešimtyje Dievo įsakymų", 1956.

– Koks išminties šaltinis! – pasišaipė konsulas. – Vadinasi, Teo, jūs žinote viską...

– Ne, nes filme be to, kad Dievas pasireiškia per ugnį, kalba žmogaus balsu ir yra stipresnis už Egipto dievus, nelabai aišku, ko jis nori.

– Kaip jums atsakius? – atsiduso konsulas. – Apskritai jis nori, kad žmonės garbintų jį vienut vieną, kad būtų jo verti ir kad paklustų jo įsakymams.

– Vadinasi, – toliau porino Teo, – žydai tikriausiai buvo baisiai nepaklusnūs, nes tapo vergais Egipte...

– Jiems pasitaikydavo nepaklusti, – tarė konsulas. – Dievas juos sunkiai nubaudė. Matot, žydų ir Dievo santykiai ne be prievartos. Dievas dažnai užsirūstina ant savo tautos...

– Bet vis dėlto Dievas jiems pagelbėja! – sušuko Teo. – Tuo metu, kai Mozė nusprendė išvesti juos iš Egipto... Iš dangaus nusileido lazda, paversta gyvate, žaliuoju maru, ji šliaužiojo gatvėmis it švytintis lankas! Paskui jie sugrįžo čia. Taip?

– Grįžo, iškeliavo, vėl grįžo... – pritarė konsulas. – Karalius Nabuchodonosaras buvo juos ištrėmęs į Babiloną, nugriovę šventyklą, juos išvijo romėnai...

– Mes ją pamatysim? – paklausė Teo susijaudinęs.

– Ne, kadangi ji nugriauta. Štai tuomet, kai šventykla buvo nušluota nuo žemės paviršiaus, išginta iš namų žydų tauta iškeliavo į be galo ilgą tremtį po visą pasaulį. Pirmiausia į Graikiją ir Egiptą, vėliau – į Ispaniją, Italiją, Rusiją, Lenkiją, Indiją, Kiniją... Paskui į Jungtines Šiaurės Amerikos Valstijas, Pietų Ameriką, Afriką, bėgant amžiams pabuvojo visur. Per tuos šimtmečius ji buvo be paliovos persekiojama, ypač tarp 1933-iųjų ir...

– Žinau, – pertraukė Teo. – Mums pasakojo mokykloje. *Šoa* – per paskutinįjį karą. Niekuomet nesuprasiu, kodėl pasaulis to nesutrukdė.

– Niekas nespėjo suvokti, Teo, – pasakė teta Marta.

– Galų gale, – toliau kalbėjo konsulas, – kadangi ši žemė buvo žydų ir milijonus jų išžudė naciai, tarptautinė bendruomenė nusprendė grąžinti žydams šalį, kuri 1948 metais tapo Izraelio valstybe.

– Pasiutusiai gerai padarė! – sušuko Teo.

– Bet žemes buvo apgyvenę palestiniečiai, kurie savo ruožtu iškeliavo tremtin... Buvo karų, atokvėpių, maištų, sunkvežimių savižudžių, akmenų, kuriuos laidydavo vaikėzai, kruvinų riaušių ir derybų... Šiandien izraelitai ir palestiniečiai pasuko taikos keliu, tačiau abiem pusėm ją nelengva įgyvendinti. Pas palestiniečius jos nepageidauja ekstremistai, o pas žydus tam priešinasi Didžiojo Izraelio šalininkai – ir pasauliečiai, ir religijos šalininkai.

– Nesuprantu, kodėl, – tarė Teo. – Jie nenori dalytis?

– Ne, – pasakė konsulas. – Žydams ortodoksams atrodo, kad ši šalis priklauso tik žydams, kaip parašyta Biblijoje.

– Aš vis dar nesuvokiu, iš kur atsirado palestiniečiai krikščionys, – tarė Teo.

– Tai pasuk galvą, – subambėjo teta Marta.

Teo įnirtingai rausėsi atmintyje. Krikščionys tiki Kristų, o Kristus gimė...

– Supratau! – sušuko jis. – Kristus gimė Palestinoje, o mirė Jeruzalėje. Palestina irgi krikščionių.

– Irgi, – tarė teta Marta. – Viskas slypi šitame žodelyje „irgi“.

– Lygiai taip pat ji musulmonų, – pridūrė susimąstęs konsulas.

Automobilis važiavo palei kalvas Jeruzalės link. Retkarčiais pravažiuodavo didžiulis džipas su ginkluotais žmonėmis. Rausvas gyvenvietes ir plikas viršukalnes svilinte svilino kaitri saulė.

– Triskart šventas miestas, – sumurmėjo konsulas. – Žydams šventas Jerušalajimas. Krikščionims šventa Jeruzalė. Al Kudsas – šventas musulmonams.

– Suprantu, kad žydams jis šventas, – tarė Teo. – Krikščionims – irgi aišku. Bet musulmonams?

– Kantrybės, – patarė teta Marta.

– Ar čia nebuvę nedidelių kryžiaus žygių? – nedrąsiai paklausė jis.

– Visiškai teisingai, – sutiko konsulas. – Nuo to laiko, kai Jeruzalė priklausė musulmonams, abi pusės išties daug kariavo dėl Kristaus kapo. Kai, Godfrydui Bujoniečiui įsakius, penkiolika tūkstančių kryžiuočių užpuolė Jeruzalę, kad atkurtų krikščionybę šventosiose vietose, jie raudojo iš džiaugsmo, tačiau visus galabijo... Tai buvo 1099 liepos 15-oji, siaubinga Jeruzalės naktis. Krikščionys kryžiuočiai žudė musulmonus dešimtimis tūkstančių, degino žydus, uždarytus sinagogose, ir pamaldžiai mazgojosi rankas priešo kraujyje.

– Gražiausia! – įsikišo Teo. – Tai bent krikščionys!

– O! Tačiau paskui jie persirengė švariomis baltomis albomis ir basi išėjo Jėzaus pėdomis! Krikščionių viešpatavimas truko tol, kol didis musulmonų vadas Saladinas 1187-aisiais atsiėmė Jeruzalę. Bet, priešingai nei krikščionys, jis išsaugojo bažnyčias ir leido žydams grįžti... Kokios grumtynės dėl Kristaus kapo!

– Keista, – tarė Teo. – Logiškai mąstant – ten nieko nėra. Arba Kristus neprisikėlė.

– Būtent tai ir sako žydai bei musulmonai, – toliau kalbėjo konsulas. – Kad jis – ne Dievas, o paprastas pranašas, kokių jau yra buvę anksčiau. Jų akimis žiūrint – pranašas ir tai jau gerai. Bet žinot, Jeruzalėje – ne tik Kristaus kapas. Yra Uolos Katedra – viena iš švenčiausių musulmonų vietų... Ir Raudų siena, kur žydai ateina paverkti prie to, kas liko iš jų sugriautos šventyklos.

– Mačiau per televizorių, – tarė Teo. – Jie kiša į sieną popieriaus skiauteles su norais.

„Kitąmet Jeruzalėje“, – iškilmingai pasakė teta Marta. – Visi žydai tremtiniai ištaria šią frazę Velykų dieną.

– Tai jie irgi švenčia Velykas? – sušuko Teo. – Mokykloje pastebėjau, kad jie nesimoko šeštadienį. Bet kad švęstų Velykas!

– Tik jos visai kitokios... – tarė teta Marta.

Dvejos Velykos ir kelerios mišios

Tai buvo visai skirtingos Velykos.

Žydai iškilmingai švęsdavo jas minėdami baisią naktį, kai ilgus metus vergavę Faraonui, iškeliavo iš Egipto.

Krikščionys jas švęsdavo džiugiai, prisimindami nuostabią dieną, kai miręs ant kryžiaus Kristus po trijų dienų prisikėlė.

Per žydų Velykas patiekiamas ypatingas maistas, stačiomis valgomas židinyje keptas ėriukas, pataisytas su karčiosiomis žolelėmis, ir nerauginta duona.

– Macai, – išdidžiai patikslino Teo. – Tėtis jų parneša namo.

Krikščionių Velykos minėdavo laimingą dieną puošniomis mišiomis; ankstų rytą varpai grįždavo iš Romos, kur būdavo išvežami trims dienoms kaip gedulo ženklas.

– Tai tik paprotys, nieko daugiau, – tarė teta Marta. – Juk Naujajame Testamente nėra jokių varpų.

Tačiau reikėjo viską paaiškinti. Konsulas pareiškė, kad laikysis susitarimo ir teta Marta prabilo.

Egipte Velykų naktis buvo siaubinga – ne žydams, o egiptiečiams. Kad gautų teisę palikti šalį, kurioje žydai patyrė baisią dalią, Mozė prakeikė Faraoną ir jo Egiptą, ir jį užgriuvo įvairiausios nelaimės. Tai Teo puikiausiai prisiminė iš filmo: skėrių debesys, kruvini įsiveržimai, pražūtingos epidemijos ir galiausiai paskutinė, pati baisiausia. Išaušus dienai, nušvitus pirmiesiems saulės spinduliams,

mirė visi egiptiečių pirmagimiai, net Faraono sūnus. Štai kodėl žydai iškilmingai mini Velykų vakarienę, nepamiršdami nakties prieš pat savo išvadavimo dieną. Jie buvo pasirengę iškeliauti: atsikėlę ir apsiavę sandalais. Jie neturėjo laiko užsiraugti tešlos duonai, todėl ji buvo iškepta be mielių, išėjo be minkštimo ir plutos, plokštutėlė ir labai trapi. Na, o žolelės turėjo kartų pasibaigusios vergystės skonį. Auštant Mozė išsivedė žydus. Paskui Faraonas norėjo juos sučiupti.

– Prisimenu, – tarė Teo. – Mozė perskyrė jūrą į dvi dalis, žydai perėjo tarp bangų, o kai Faraono kariuomenė žengė paskui juos, jūra susiglaudė. Neblogai sumanyta.

O Kristus mirė Jeruzalėje ant kryžiaus, nes žydai jį laikė apgaviku, keliančiu grėsmę judaizmui. Jis dedasi esąs Dievo sūnus, o tai nepriimtina, sakė žydai. Niekas nėra Dievo sūnus. Dievas neturi nei veido, nei kūno, nei šeimos. Blogiausia, kad kai kurie palaikė Jėzų Mesiju, Dievo savo pranašams pažadėtu išganytoju, kuris išgelbės žemę. Iš tikrųjų keletas pranašų skelbė, kad vieną dieną Mesijas pasirodys, bet ne šis vargšas jaunas vyras, ne dailidės sūnus, sukčius, išdrįsęs skelbtis Dievo sūnumi! Vienu žodžiu, žydai paprašė romėnų pašalinti jiems trukdantį Jėzų, Marijos ir dailidės Juozapo sūnų.

Tuo metu romėnai buvo užėmę Palestiną. Teoriškai jie nesikišdavo į religinius reikalus, išskyrus tuos atvejus, kai žydų dvasininkai, iškilus grėsmei, patys paprašydavo atstatyti tvarką. Taigi žydų dvasininkija, vadovaujama vyriausiojo kunigo Kajafo, apkaltino Jėzų keliant netvarką šalyje, skelbiantis „žydų karaliumi", o tai – visiškas melas. Kajafas turėjo svarų argumentą: tuo metu vienintelis žydų valdovas buvo... imperatorius Tiberijus, romėnas. Romėnų valdytojas nebuvo visai tikras dėl kaltinamojo, nepavojingo ginčininko, kaltumo. Bet būtent romėnas nuteisė Jėzų nukryžiuoti. Prieš paskelbdamas nuosprendį, jis iškilmingai nusiplovė rankas, kad neužsikrautų sau atsakomybės naštos dėl šios neteisybės.

– Tas tipas – tai Poncijus Pilotas? – paklausė Teo. – Tėtis dažnai kartoja: „Aš nusiplaunu rankas kaip Poncijus Pilotas."

Taigi Jėzus buvo nuteistas dėl politinių motyvų ir nesipriešino. Jį viešai nuplakė, pajuokai uždėjo erškėčių vainiką, privertė ant nugaros nešti pagrindinę kryžiaus siją visą kelią, vedantį link vietos, vadinamos „kaukole", Golgota, kur jis ir mirė. Pakabinti už rankų, kryžmai surištomis kojomis pasmerktieji būdavo paliekami žiauriai ir lėtai mirčiai: jiems sukneždindavo blauzdikaulius, kūnas nebūdavo paremiamas, plaučiai susmegdavo nuo svorio, žmonės negalėdavo kvėpuoti ir uždusdavo. „Žydų karalius" turėjo teisę į ypatingą elgesį: jam nebuvo sulaužytos kojos, prie medinio kryžiaus buvo prikaltos ir kraujavo plaštakos ir pėdos. Galva taip pat sruvo kraujais nuo erškėčių vainiko. Siaubingai surikęs, Jėzus mirė pirma dviejų vagišių, nubaustų ta pačia bausme ir prikaltų abipus jo. Tik jis neilgai buvo miręs. Po trijų dienų kapas atsivėrė, drobulė išsivyniojo, ir jis spinduliuodamas pasirodė vargšėms susisielojusioms moteriškėms, kurios raudojo prie kapo. Tačiau buvo galima suprasti, kad jis Dievo sūnus: jam mirštant, po baisaus klyksmo nugriaudėjo perkūnas ir sudrebėjo žemė. Vadinasi, Kristus buvo Mesijas?

Taip, tvirtino krikščionys, taip, nes jis prisikėlė iš numirusiųjų. Ne, nuo pat tos dienos tvirtina žydai. Ne. Žydų tauta po Jėzaus matė nemaža kitų mesijų. Žydų bendruomenėse tremtyje dažnokai iškildavo koks įkvėptasis, kuris tardavosi esąs Mesijas kaip kadaise Jėzus. Kartkartėmis kaip, pavyzdžiui, XVI amžiuje jų likimas baigdavosi ant vieno iš daugybės inkvizicijos uždegtų laužų: tais laikais katalikų bažnyčia puolė įnirtingai persekioti žydus. Bet kartais kai kuriems tikrai pasisekdavo, kaip tam Šabetai Zevi, kuris pasiskelbė Mesiju, tapo XVII amžiaus žydų, ištremtų į Europą, šviesuliu ir bijodamas mirties galiausiai atsivertė į musulmonų tikėjimą.

– Aš pritrenktas, – tarė Teo. – Jis, Mesijas, tapo musulmonu?

Teta Marta sutiko, kad išties yra dėl ko šiurpti. Tik reikėjo suprasti, kad dėl amžino Mesijo laukimo žydų tauta prikėlė jų daugybę savo pačios viduje. Dar ir šiandien kai kurie žydai ortodoksai įsitikinę, kad netrukus pasirodys pats tikriausias Mesijas. Dešimtajame dešimtmetyje jis vos neišlipo iš Niujorko lėktuvo labai seno ir nepaprastai švento

amerikiečių rabino, vardu Menachemas Šneersonas, pavidalu. Vieną gražų rytą Jeruzalės spaudos agentūros gavo pranešimą, kad tą patį vakarą į Izraelį „El Al" kompanijos lėktuvu iš Niujorko atskrenda Mesijas; buvo paruoštas būstas, įvykis būtų tikrai reikšmingas. Tačiau jis neatskrido, o paskui mirė Brukline, JAV, būdamas devyniasdešimt dvejų metų.

Galėtum pamanyti, kad šiais laikais tikėjimas Mesiju išnykęs... Visiškai ne! Praėjus dvejiems metams po jo išnykimo tikintieji eidavo kartodami, kad rabi Šneersonas nemirė, kad netruks vėl pasirodyti. Pačiame Izraelyje kiti patvirtino, kad dar vienas Mesijas pasirodysiąs Judėjoje ir išvaduosiąs visą pasaulį.

– Judėjoje? – nusistebėjo Teo.

– Jie nori atsiskirti nuo Izraelio ir įkurti nuosavą nedidelę valstybę Judėją, – įsiterpė konsulas. – Bet nuostabiausia – tai „Jeruzalės sindromas". Įsivaizduokit, jaunuoli, kad kiekvienais metais suskaičiuojama iki trijų šimtų pliuškių, žydų arba krikščionių, kurie trainiojasi po Šventąjį miestą basi, apsirengę tunikomis ir skelbia pasaulio pabaigą, nes visi jie – mesijai.

– Pamišėliai! – sušuko Teo.

– Taip jiems ir šaukia arabų vaikai: *Medžnun!* Pamišėlis! Apskritai jie nepikti, bet vis dėlto vienas iš jų padegė garsią mečetę, kad priartintų pasaulio pabaigą. Žodžiu, jų negalima išleisti iš akių...

Taip, toliau pasakojo teta Marta, žydų tauta nuo seno pripratusi prie mesijų. Kitos tautos taip pat: Jungtinėse Amerikos Valstijose jų irgi retsykiais atsirasdavo. Pavyzdžiui, pasakojo ji, XIX amžiuje vienas Amerikos pilietis, keturiolikmetis Džozefas Smitas, neturėjęs nieko bendra su žydais, paskelbė, kad jam taip pat buvo apreikšta. Dievas jam leidęs Niujorko valstijoje atskleisti naują Biblijos knygą – „Mormono knygą", pavadintą nežinomo ją perrašiusio pranašo vardu. Dėl to, po dešimties metų įkūręs savo judėjimą, Džozefas Smitas tapo tarytum naujuoju Moze arba naujuoju Mesiju. Džozefas Smitas, savo viziją turėjęs apginti su ginklu rankoje, buvo nulinčiuotas įniršusios minios, užpuolusios kalėjimą, kur jis buvo uždarytas. Po mirties jo

įpėdinis sujungė mormonus į naują religiją, į Paskutiniosios dienos šventųjų Jėzaus Kristaus bažnyčią.

– Kas tai? – paklausė Teo.

Konsulas paprieštaravo: teta Marta neturėjo teisės vadinti „religija" nors ir reikšmingos sektos, kuri nebuvo tikra religija. Teta Marta atšovė nematanti jokio skirtumo tarp sektos ir religijos, juk oficialioji religija kažkada tebuvo sekta, kuriai pasisekė. Beje, mormonų priskaičiuojami milijonai, tad Jungtinėse Amerikos Valstijose jie atstovauja religijai.

Konsulas supyko: ar tik ji kartais nenori pasakyti, kad krikščionių tikėjimas iš pradžių tebuvo sekta, kuriai labai pasisekė? Taip, ryžtingai patvirtino teta Marta. Konsulas susiraukė.

– Bet juk sektos baisiai pavojingos, – įsiterpė Teo. – Per televiziją nuolat rodo reportažus... Jų guru – niekšai! Prievartauja moteris, verčia jiems tarnauti kaip kokiems princams! Arba žudosi ir kartu žudo kitus... Jie pasiglemžia žmonių pinigus! Kaip tiems kvankoms tai pavyksta?

– Paprastai jų keistos užburiančios akys, – paaiškino teta Marta. – Jie nepaprastai iškalbūs, bet moka ir patylėti, kad kuo geriau paveiktų savo sekėjus. Pritraukia silpnus nelaiminguosius, kaip lipnus popierius pagauna muses... Jų neįmanoma atplėšti nuo guru!

– Vienu žodžiu, prilipę, – tarė Teo. – Kaip prie narkotikų?

– Panašiai. Išlaisvinti pamišėlį iš sektos taip pat sudėtinga, kaip kokį pamišėlį atjunkyti nuo narkotikų, nes sekėjams guru reikalingas kaip švirkštas. Beprotystė irgi įšvirkščiama.

– Ir žudo, – užbaigė jis. – Dažnai.

Negalėtum teigti, kad Teo klydo, kaip tai įrodė nepamirštamos dovydiečių žudynės Vako, Teksase, kolektyvinės savižudybės Saulės šventykloje Europoje ir Kanadoje dešimtajame dešimtmetyje, bet Teo buvo per mažas, kad būtų girdėjęs ką nors apie baisias skerdynes Gvianoje, Pietų Amerikoje, kur 1978 metais vienas aiškiaregys užnuodytomis apelsinų sultimis pavaišino šimtus tikinčiųjų, kai kurie iš jų išgėrė savo noru.

– Fui! – pasipiktino Teo. – Tai bjauru. Jei tie tavo mormonai irgi tokie, tuomet „tegyvuoja“ sektos!

Ne, mormonai ne tokie, jie jokiu būdu nepavojingi. Teta Marta ir konsulas galų gale sutarė sakydami, kad laikas taip pat suvaidino savo vaidmenį, ir kad atsižvelgiant į du gyvavimo tūkstantmečius, krikščionybė nelabai ką bendra beturi su ta sekta, kokia buvo iš pradžių. O dėl mormonų, tai teisingai nuomonei susidaryti pakako lukteleti tik tūkstantmetį. Šiaip ar taip, atkreipė dėmesį teta Marta, mormonai pastatė visame pasaulyje garsų miestą Solt Leik Sitį.

Automobilis privažiavo Jeruzalės, viršum kurios plaukiojo lengva didmiesčio migla, priemiesčius. Konsulas žvilgtelėjo į laikrodį: mažiau kaip po ketvirčio valandos jie bus ten. Kaip tik per pusryčius.

– Iš tikrųjų katalikai valgo kaip ir žydai, – tarė Teo. – Argi iš pradžių per mišias jie nevalgė duonos, negėrė vyno?

Gryna tiesa. Išskyrus tai, paaiškino konsulas, kad negalima lyginti žydų Velykų vakarienės su krikščionių mišiomis, nes pastarieji kiekvieną sekmadienį per mišias pamini paskutinę Jėzaus vakarienę. Tiesą sakant, nors Jėzus ir šventė Jeruzalėje žydų Velykų dieną, nėra nieko skirtingesnio už šias dvi vakarienes: pirmoji, žydų, mini skausmingos vergystės pabaigą, o antroji, katalikų, – paskutinius Mesijo gyvenimo įvykius, na ir naujausios istorijos pradžią.

– Jei kalbam apie maistą – kas pusryčiams? – žiovaudamas pasiteiravo Teo.

Iš pradžių buvo chaosas

Stebint elektroninių kamerų akims, palengva prasivėrė paradiniai vartai ir automobilis įvažiavo į konsulato sodą. Intendantas atėjo lagaminų ir perspėjo „poną generalinį konsulą“, kad posėdis jau prasidėjo. Konsulas išskubėjo.

Teo kambarys glaudėsi sraigtinių laiptų gale, o tetos Martos – truputį žemiau. Kopiant laiptais, Teo netikėtai apsvaigo galva. Intendantas nunešė jį į lovą. Teta Marta išblyško.

– Atnešiu jam ko nors šilto, – sukuždėjo intendantas. – Ar šitas vaikelis susirgo nuo gryno oro?

Skubėdami jie tikriausiai pamiršo kokį vaistą. Teta Marta iš rankinės išsitraukė sąrašą ir kruopščiai išnagrinėjo.

– Prakeikti vaistai, – iškošė pro dantis. – Ateis diena, kai mes juos ištrenksim lauk! Štai! Vieną pamiršom, mano Teo. Štai stiklinė vandens, op!

Op. Teo nugurkė gelinę tabletę ir užmerkė akis. Jis iš tikrųjų nesijautė pavargęs, bet labai sukosi galva. Jis norėtų paklausti savo bičiulės Pitijos patarimų, tačiau neaiškiai suvokė, kad Jeruzalėje nėra nei pabaisų, nei milžinų, nei drakonų, nei orakulo, joks išmėginimas, paimtas iš graikų mitų, nesutaikys žydų su krikščionimis, nekalbant apie palestiniečius, krikščionis ir musulmonus, nesutariančius nei su vienais, nei su kitais.

– Jis miega, – sumurmėjo teta Marta užverdama paskui save duris. – Nieko neneškit, netrukdykit jam.

Tačiau Teo, kuriam nepavyko užsnūsti, mąstė, ko atskrido į šitą šalį, kurioje vieni pamaldžiai žudo kitus Dievo vardu, tarytum jis būtų ne tas pats. Galų gale žydai, krikščionys ir musulmonai – jie visi kalba apie vienatinį Dievą. Taigi? Tai jis, be abejo, supras rytoj. Arba vėliau, jei turės tam laiko. Arba niekada.

O ne! Jis dar nenuleido rankų! Tvirtybės! Teo dar nebuvo apžiūrėjęs bagažo, kur buvo kalėdinės dovanos. Jis atsargiai atsikėlė ir atsegė didelį krepšį, kuriame buvo visos dovanos, kiekviena su savo kortele... Tėčio dovana buvo lengvutėlis fotoaparatas su judančiu objektyvu. Ati dovanojo patį madingiausią mobilųjį telefoną. Irenė – radijo žadintuvą, rodantį laiką visuose pasaulio kampuose. Mama įdėjo praktiškas dovanas – šiltą striukę ir batus su kailiu. Na, o Fatu, kuri nieko nedarydavo kaip visi, dovanojo Teo mažulytį Korano eilių ritinėlį odiniame dėkle su virvute. Teo tuojau pat pasikabino jį ant kaklo greta pirmojo Fatu pakabuko, įžymiojo senegalietiško „gri gri“.

Dovanų krepšio dugne liko užrašų knygelė. Kortelėje buvo netikėtas įrašas: „Nuo visų tavo mokytojų.“ Tai buvo labai daili raudona

užrašų knygelė su rašikliu. Teo pamanė, kad tai, šiaip ar taip, neblogas sumanymas ir kad knygelė skirta rašyti. Taip ir padarė: ŽYDŲ IR MUSULMONŲ = VIENATINIS DIEVAS. KRIKŠČIONYS TIKI, KAD MESIJAS YRA KRISTUS, ŽYDAI JO TEBELAUKIA. ŽYDŲ VELYKOS = IŠVYKIMĄ IŠ EGIPTO PAMINĖTI. KRIKŠČIONIŲ VELYKOS = JĖZAUS PRISIKĖLIMĄ PAMINĖTI. JERUZALĖ – ŠVENTASIS ŽYDŲ, KRIKŠČIONIŲ, MUSULMONŲ MIESTAS. Tačiau krikščionių Dievas – vienatinis ar ne? Ar musulmonai irgi svarbiam įvykiui prisiminti turi kažką panašaus į Velykas? Kelionė prasidėjo nuo tokios painiavos!

– Kitąmet Jeruzalėje, – burbtelėjo Teo per miegus. – Ką gi, dėl Naujųjų metų – nežinau. Bet per Kalėdas tikrai būsim čia, Jeruzalėje.

Jis dar nežinojo, kur apsiriko.

Trys pirmieji Teo gidai

– Teo! Matei kelinta valanda? TEO!

Ką? Pramiegojo? Aišku, ir į licėjų pavėluos... Mikliai keltis. Vieną koją iš lovos, kitą, atsimerkt...

Bet tai buvo ne mama galvūgalyje, o teta Marta, ir Teo buvo ne Paryžiuje, Abato Greguaro gatvėje, bet Jeruzalėje, kur jo laukė pusryčiai. Teta Marta patarė jam susitvarkyti: persivilkti marškinius, pasirišti kitą kaklaskarę, susišukuoti plaukus... Taip pat paimti šiltą striukę, nes buvo gana žvarbu.

– Laiptais lipk palengva, – pasakė teta Marta prilaikydama sūnėną. – Dešinėn... Suk... Štai.

Laiptai vedė į terasą, iš kurios matėsi fantastiškai balto miesto tvirtovių sienos. Teo sustingo netekęs žado nuo vietovės grožio. Sakytum riterių tvirtovė iš fėjų pasakų. Viršum mūrų stiebėsi kupolai, bokštai ir varpinės, apsupti ilgų tamsių kiparisų. Oras buvo skaidrus kaip pirmąją dieną, takučiai pageltusioje žolėje atrodė iš praėjusių laikų.

– Gražu, ar ne? – sududeno žemas balsas jam už nugaros. – Iš čia matot osmanų tvirtovės sieną. Eime su mumis, mielasis vaikeli.

Apžilpintas skaisčios šviesos, Teo atsigręžė ir pamatė terasoje tris vyrus. Jam maloniai šypsojosi trys pagyvenę barzdoti ponai.

– Tai mūsų Teo, – tarė teta Marta stumtelėdama jį prie jų. – Bet pirmiausia jam reikia pavalgyti. Mums paruošė šaltų užkandžių. Ko labiau norėtum? Pomidorų salotų su šalta vištiena ar rostbifo su koše?

– Mes nelauksim tavo bičiulio konsulinio generolo? – paklausė Teo.

– Generalinio konsulo! Mes ne pas romėnus! – sušuko pasipiktinusi teta Marta.

– Na jau! – paprieštaravo Teo, – romėnai turėjo generolus, paskui konsulus, o jau paskui jie tapdavo imperatoriais, o tada...

– Jis liepė mums pasakyti, kad jo posėdis dar nesibaigė, – atsakė teta Marta.

– Na, kraukis.

Vištienos salotos.

Pasidėjęs lėkštę ant kelių, Teo šlamštė, net ausys lapsėjo, ir apžiūrinėjo tris vyrus. Atidžiau pažvelgus jie visi nebuvo jau tokie seni; taip atrodė tik dėl tų trijų barzdų: žilos ant ilgo apsiausto, rudos ant pilko kostiumo, šviesios, puikiai derančios prie *šlikės*, apvalios kepuraitės, prisegtos prie plaukų. Ką jie veikia terasoje?

– Leiskite prisistatyti, – tarė vyras šviesia barzda. – Rabi Eliezeris Zilbergas. Jūsų teta paprašė manęs parodyti jums hebrajiškąją Jeruzalę.

– Aš – tėvas Antuanas Diuburas, – prisistatė vyras su eilute. – Mes aplankysim ir krikščioniškąją Jeruzalę.

– O aš – šeichas Suleimanas Al'Hadžidas, – tarė trečiasis mažumėlę džeržgiantis balsas. – Aš jums parodysiu musulmoniškąją Jeruzalę. Sutinkate, kad mes eitume visi trys drauge?

– Tai jūs nesipykstat? – sušuko nustebęs Teo. – Maniau... Man pasakojo...

– Jums pasakojo, kad Jeruzalėje mes, Dievo žmonės, amžinai kaunamės tarpusavyje? – atsiduso šeichas. – Mes iš tų, kurie nepritaria

šitoms kvailystėms. Žydai ir musulmonai ilgai čia gyveno drauge ir puikiai sutarė. Viešpataujant turkams, šiose žemėse žydai gyveno ramiai. O kai XIX amžiuje jie grįžo ir ėmė kurtis Palestinoje, arabai jų neatstūmė. Islamas geba būti tolerantiškas.

– Taip manai? – sukilo Teo. – Paryžiuje to nepasakytum!

– Suprantama, – įsikišo teta Marta, – tie pasikėsinimai... Nereikalaukit iš Teo, kad viską suprastų iš karto! Nepamirškit, kad jis negavo nė menkiausio religinio auklėjimo, sakiau ir kartoju...

– Nuo ko gi pradėti? – sušuko rabinas.

– Nuo to, kas mus sieja, – atšovė šeichas. – Matai, brangusis vaikeli, trys mūsų religijos turi vienatinį Dievą – Kūrėją. Tiesa, mes nevadinam jo tuo pačiu vardu. Žydams jis – Elohimas...

– Adonajus, – sukruto rabinas. – Adonajus Elohimas.

– Nesikiškit, – suniurzgėjo šeichas. – Krikščionims jis – Dievas Tėvas, o mums, musulmonams, – Alachas. Visi trys mūsų šventieji raštai prasideda ta pačia istorija apie Adomą ir Ievą, pirmąją žmonių porą. Kūrėjas jiems aiškiai buvo pasakęs, kad jie gali ragauti visų Rojaus sodo vaisių, išskyrus vienintelį – Gėrio ir Blogio pažinimo vaisių.

– Tai apie medį ir gyvatę, – tarė Teo. – Nereikėjo supusti to obuolio. Dievas draudė. O kodėl? Tu kalbi apie nuodėmę – vaisiaus vagystę...

– Teo! – sušuko teta Marta. – Nuodėmė daryti tai, kas uždrausta – juk tai paprasta!

– Mes su tuo sutinkam, – įsikišo rabinas Eliezeris. – Kai Dievas liepia, jam privalu paklusti.

– Šit kaip? – nusistebėjo Teo. – Tuomet kodėl trys tikėjimai?

– Todėl, kad mes, – vėl aiškino rabinas, – žydai, netikim, kad Jėzus – Dievo sūnus.

– Mes – juo labiau, – toliau kalbėjo šeichas. – Pranašas – taip, bet ne Dievo sūnus!

– Nesuprantu, – tarė Teo. – Kas jus skiria?

Trys ponai tylomis susižvalgė.

– Paprasčiausia būtų,– nusprendė teta Marta, – jei kiekvienas iš jūsų paaiškintų savo religijos principus.

– Tada aš pradedu, – tarė rabinas, – nes mes, žydai, naudojamės senaties privilegija. Niekas negali jos iš mūsų atimti! Jėzus ir Mahometas atėjo po mūsų.

– Žydų pranašus mes laikome savais! – tučtuojau paprieštaravo senasis šeichas.

– Nutilkit, Suleimanai, – burbtelėjo teta Marta. – Ne jūsų eilė.

Dievo įsakymai

– Jau sakiau, kad mes pirmieji teigėm, jog Dievas egzistuoja, – toliau tęsė rabinas. – Ką tai reiškia? Na, kad jis yra. Jis – pati būtis.

– Būtis, koks keistas Dievo vardas! – nustebo Teo.

– Tai ne kažkoks dievas, Teo, tai – tiesiog Dievas. Absoliutus Dievas. Jis aprėpia laiką. Jis yra, supranti?

– Ne, – tarė Teo.

– Būtis – tai sudėtinga. Kai mes, žmonės, norime ką nors veikti, mums nepakanka pasakyti, o ne! Tačiau kai kuria Dievas, jam užtenka ištarti: „Tebūnie šviesa“ – ir šviesa yra.

– Palauk, – tarė Teo. – Jei aš sakau: „Esu Teo“, tai aš neegzistuoju?

– Apie kokį Teo tu kalbi? – paklausė rabinas. – Tą, dabartinį, vaiką, kuriuo buvai vos gimęs, ar tą, koks būsi vėliau su Viešpaties pagalba? Mes turime būtį, bet nesame pati būtis. Puikiai supranti, kad nesi būtis. Tu tampi, augi, tave keičia laikas, tuo tarpu Dievas yra visas laikas. Viešpats!

– Tik jei jį tiki! – pasišiaušė Teo.

– Net jeigu jo netiki, Viešpačiui tai netrukdo egzistuoti, – atsakė rabinas. – Tik tavo paties gyvenimas bus skausmingesnis. Prie ko tau prisirišti? Prie tėvų? Vieną dieną jie mirs. Prie savo krašto? Jį gali prarasti. Tada prie savęs paties? Tačiau tu pasikeisi. Kas tau paaiškins įstatymą? Kas tau nurodys draudimus? Ar tu, Teo, galėtum ką

nors nužudyti? Ne, tiesa? Be abejonės, tu manai, kad nežudytum tik todėl, kad tai yra blogis ir kad tavo gera širdis... Klysti! Nežudytum, nes toks yra šeštasis iš dešimties Viešpaties įsakymų. Nežudytum, nes judaizmas perdavė žmonijai moralės nuostatas artimo atžvilgiu. Yra dar devyni įsakymai, kurie sudaro įsakymų visumą, Dekalogą, judaizmo esmę.

– Man atrodo, kad aš pirmiausia uždrausčiau žudyti, – sumurmėjo Teo. – O kokie įsakymai eina prieš šitą?

– Pirmojo esmė: nemylėti jokio kito Dievo, tik Viešpatį. Antrojo: nesilankstyti jokiam stabui, jokiam atvaizdui, niekam, kas netikra. Todėl mes nevaizduojam Viešpaties, nes bet koks atvaizdas būtų melas Dievui.

– Bet Jėzaus portretai piešiami!

– Primenu, kad, mūsų požiūriu, Jėzus nėra Dievas, – tarė rabinas. – Tai, jei dar reikia, įrodo faktas, kad jis vaizduojamas. Dievo portretas! Na, vaikeli... Negalima net minėti Dievo vardo... Supranti, tai trečiasis įsakymas. Netarti Viešpaties vardo be reikalo. Taip yra dėl tos pačios priežasties, nes jei be paliovos kartosi Dievo vardą, galiausiai įtikėsi bet kuo, net stabu. Vadinasi, nei vaizduoti, nei minėti Viešpaties Dievo vardo. Ketvirtasis... A! Ketvirtasis, Teo, yra nepaprastai svarbus: „Nepamiršk švęsti šabo, šešias dienas tu dirbsi, bet septintoji diena yra Viešpaties.“ Aš ne iš tų, kurie nori uždrausti automobiliams važinėti šeštadieniais, bet suprantu septintosios dienos prasmę.

– Aš irgi. Reikia pailsėti, štai kas.

– Ne, vaikeli, – meiliai tęsė jis. – Septinta diena tuščia. Pagaliau tu stabteli. Nieko neveiki. Tik paskui vėl gali imtis darbo. Nes jeigu visą laiką dirbsi, argi tai gyvenimas? Septintoji diena – ne poilsio, tai – tylos šventė. Kaita tarp tavęs ir pasaulio. Būtina nieko neveikti.

– Lyg kokiame sapne?

– Nepaprastai budrus sapnas! Šabo metu žydai būdrauja... Aš tai greičiau pavadinčiau atostogomis, nes žodis *atostogos** taip

* *Vacance* – atostogos *(pranc.)*. *Vacans* – laisvas, tuščias *(lot.)*.

pat reiškia „tuštumą". Septintoji diena – atvanga, skirta Viešpačiui. Palaimingas metas!

– Atostogos man patinka. O penktasis įsakymas?

– Tau jis patiks, – atsakė rabinas. – „Gerbk savo tėvą ir motiną, kad tęstųsi žemėje tavo paties gyvenimas, Viešpaties dovanotas." Nuo to priklauso tavo ateitis, vaikuti. Gerbti tėvus – reiškia rodyti pagarbą jų gyvenimui, jo nekritikuoti, jų nepamiršti ir užtikrinti ateitį savo paties vaikams...

– Jei gyvenimui žemėje pratęsti pakanka gerbti tėvus, tada man niekas negresia, – atsiduso Teo. – Tačiau, matai, daktarai ne visai su tuo sutinka.

– Gydytojai nežino Dievo sumanymų! – atkirto įsikarščiavęs rabinas. – Tik jis vadovauja... Ir jis vadovauja tobulai. Jis gali nuspręsti išgydyti tave.

– Dar pamatysim, – tarė Teo.

– Aš jo maldausiu! Po privalomos pagarbos tėvams eina šeštasis įsakymas: „Nežudyk." Jei nesutinki su Viešpaties teiginiais, jei pagarbiai nesiilsi Dievo šventadienį, jei negerbi tėvų, neįstengsi suprasti, kodėl nereikia žudyti. Tu – ne Viešpats. Tau nepriklauso nė vienas gyvenimas.

– Tikrai, – sumurmėjo sukrėstas Teo. – Aš apie tai nepagalvojau.

– Kiti keturi įsakymai draudžia mylėti svetimą moterį, vogti, melagingai liudyti, geisti ko nors, kas priklauso kitam. Pradėdamas nuo pagarbos tėvams, Viešpats nustato tavo santykių su artimu principus, aišku? Neturi teisės daryti jam bloga.

Neturi teisės į Dievo tiesą brukti nei apgaulės, nei svetimavimo, nei vagystės, nei melo, nei geismo: todėl mes, žydai, pagrindėme moralę. Tai yra taip neabejotina, kad mūsų rabinai tvirtina, jog vos paskelbti dešimt įsakymų buvo akimoju išversti į septyniasdešimt kalbų, kad būtų suprasti visame pasaulyje...

– Aš nežinojau, – tarė Teo. – Pasaulis turi prieš jus nukelti skrybėlę.

– Jis tikrai to nepadarė, – pasakė rabinas šyptelėjęs. – Dėl visų nelaimių jis apkaltino mus. Biblijoje sakoma, kad mes – išrinktoji

tauta. Tačiau kiek atsirado pavyduolių! Išrinktoji tauta – tai baisu, o kitos tautos? Neteko Viešpaties, apleistos, nemylimos? Jos nesuvokia, kaip mums patiems, žydams, tai baisu! Mes visuomet kalti prieš Viešpatį... Žinai, ką reiškia Izraelis?

– Žydų valstybė?

– Taip, tačiau pirmiausia Izraelis – tai vardas, kurį Viešpats suteikė savo tautai. Žodis *Izraelis* kilo susijungus dviem hebrajiškoms šaknims: mūšis ir Dievas. Pirmasis, gavęs šį vardą, buvo Jokūbas: vieną naktį jis susapnavo dangų siekiančias kopėčias, kuriomis angelai užlipdavo ir nulipdavo... Viešpats buvo greta ir pažadėjo jam leisti valdyti šalį. Paskui Jokūbas turėjo stoti prieš savo tikrą brolį Ezavą.

– Tikrą brolį? – nustebo Teo. – Išrinktoji tauta leidžia brolių muštynes?

– Nuo pat pasaulio sukūrimo, – atsiduso rabinas. – Kainas, Adomo ir Ievos sūnus, nužudė savo brolį Abelį. Ezavas kovėsi su Jokūbu. Ir visuomet Viešpats išsirinkdavo numylėtinį: tai buvo Abelis, tai buvo Jokūbas. Naktį prieš abiejų brolių grumtynes iš dangaus nusileido angelas, susikovė su Jokūbu ir sužeidė jam klubą... Bet Jokūbas narsiai gynėsi. Auštant, kai angelas pamėgino sprukti, Jokūbas paprašė jo palaiminimo. Po grumtynių su angelu sužeistas, bet neįveiktas Jokūbas gavo Viešpaties jam suteiktą vardą: Izraelis. „Tu grūmeisi su Viešpačiu ir nugalėjai", – tarė jam angelas. Jokūbas buvo Dievo išrinktasis. Kitą dieną Ezavas ir Jokūbas susitaikė. Tačiau prasidėjo ilgas Izraelio mūšis. Izraelio tauta nuolat kaunasi su savo Viešpačiu Dievu.

– Man tai nepatinka, – suniurnėjo Teo. – Kam kovoti su Dievu?

– Dėl to, kad mes esame žmonės, – toliau kalbėjo rabinas. – Net broliai varžosi dėl palikimo. Niekas lengvai nepaklūsta. Galų gale sunku paisyti Dievo įsakymų! Visų įsakymų, dešimties vienu metu? Jėrgutėliau! Mes turim sukarti netrumpą kelią... Tas kelias toks ilgas, kad paprasčiau patikėti Mesiju, atėjusiu į žemę. Uf! Mesijas ateina, Mesijas čia! Kova baigta! Atgaiva! Bet nieko panašaus! Kova su Viešpačiu niekad nesibaigia. Tiesą sakant, Viešpats norėjo, kad jo tauta

būtų pavyzdinga ir rodytų žmonėms kelią. Mes – išrinktųjų tauta, lengva pasakyti! Reikia tęsti šias neįmanomas lažybas... Mes – pasaulio modelis, tačiau kaip tai sunku, supranti? Ak! Neregėtai brangiai sumokėjom už šią atsakomybę! Bet nenuilstamai priešinamės. Viešpats ne šiaip sau vadina mus „kietasprandžių tauta“...

– Viešpats nelabai malonus, – pastebėjo Teo.

– Viešpats neturi nei dorybių, nei ydų! Viešpats yra pati būtis!

– Netiesa, – paprieštaravo Teo. – Dievas tai netveria pykčiu, tai taiko, tai atleidžia, vadinasi, jis turi dorybių ir ydų. Jis juk panašus į tėvą!

– Toks jo atvaizdas, kurį mes, žmonės, sukuriame, – patikslino rabinas. – Taip, Biblija teigia, kad Dievas didis, išmintingas, liūdnas, nusivylęs, gailiaširdis, visagalis ir pavydus. Baisus savo pykčiu ir dosnus savo gerumu. Kartais jis pats į save nukreipia maldą, kad numalšintų pyktį ir vėl taptų geras... Kitaip neįmanoma jo vertinti. Biblija privalo kalbėti žmonių kalba, kad būtų suprasta. Tačiau žmonės, Teo, laisvi klausyti Dievo arba likti jam kurti.

– Laisvi? – nustebo jis. – O kaipgi įsakymai?

– Ką daro Jokūbas? Jis grumiasi su angelu... Taip, žmogus laisvas Viešpaties akivaizdoje. Štai kas įdomu! Viešpats pasišaukia žmogų, jį persekioja, įžeidinėja – žmonės turi atsiliepti! Arba įtūžti...

– Taip bent! Yra tokių žydų, kurie įtūžta?

– Vienas toks yra, – tarė rabinas. – Vadinosi Jobas. Jis taip stipriai tikėjo, kad Viešpats panoro jį išbandyti. Nuskurdino, jo kūną nusėjo bjauriomis opomis, pavertė nieku, bet vargšas Jobas didžiausiuose varguose, sukandęs dantis, visuomet atkakliai tikėjo Viešpatį. Jo draugai manė, kad jis tikriausiai kažkuo nusidėjo, kitaip už ką šios baisios bausmės? „Visiškai ne, – tvirtino Jobas. – Aš nepadariau nieko bloga. Tai neteisinga. Tikiu Dievą, bet nesuprantu...“

– Baisiai kantrus vyrukas, – įvertino Teo.

– O ne! Jobas maištauja! Ko Viešpats Dievas nori iš jo? Kam persekioja? Be to, Viešpats išbara jį: „Kas esi, kad ginčytum mano sumanymus? Kur buvai, kai kūriau žemę?“ Tada Jobas suprato. „Netarsiu nė

žodžio, – atsakė jis. – Aš per daug kalbėjau. Esu tik žmogus." Krizė praėjo. Jobui sugrįžo sveikata, turtas, ir jam nieko netrūko.

– Pasibaisėtina istorija! – tarė Teo kiek patylėjęs. – Tikiuosi, kad Viešpats neskirs man panašaus išbandymo.

– Tikiuosi, kad skirs! – sušuko rabinas. – Tada tu pasveiksi...

Paaukotas Dievas

– Gerai! – pačiu laiku nutraukė teta Marta. – Jūs ilgai kalbėjot, Eliezeri. Dabar pagal chronologinę atsiradimo žemėje tvarką jūsų eilė, mano tėve.

– Mūsų vardas *krikščionys* kilo iš žodžio *Kristus*, – pradėjo tėvas Diuburas. – *Chrestos* graikiškai atitinka hebrajišką *Machiah* ir reiškia „pateptasis". Žydų religijoje tai didis šventikas, pašventintas galvą patepant šventu aliejum, vienintelis, galintis atnašauti Viešpačiui savo šventykloje. Beje, tų laikų žydų nuomone, Jėzus nebuvo pašventintas. Jis negavo ritualinio patepimo... Dėl šios priežasties prieš Jėzų nusistatęs vyriausiasis kunigas Kajafas, oficialus Dievo pateptasis.

– Piktadarys, – pasakė Teo.

– Ne, – paprieštaravo dvasininkas. – Šventyklos sergėtojas negali priimti žmogaus, vadinančio save Dievo Sūnumi ir negavusio patepimo. Pasirodo, Jėzus jį gavo ypatingomis aplinkybėmis. Tai buvo Betanijoje, kur Marija Magdalietė, nusidėjusi moteris, nusižeminusi susmuko Jėzui prie kojų, norėdama patepti jas nepaprastai brangiu aliejum. Mokiniai paprieštaravo: koks išlaidumas! Iššvaistyta šitiek pinigų dėl vieno meilės gesto? Tačiau Jėzus jos nestabdė, leido kvapniuoju aliejumi tepti savo kūną, galiausiai užpilti ant galvos tardamas: „Ji ruošia mano kūną laidotuvėms."

– Tai prieš laidojant numirėlis ištepamas aliejum? – paklausė Teo.

– Taip! Kristus dar nebuvo nuteistas, o jau mąstė apie mirtį bei šlovingą prisikėlimą. Marija Magdalietė, nieko nežinojusi, vis dėlto

nedvejojo: instinktyviai patepė Jėzaus galvą pačiu brangiausiu aliejumi lyg kunigaikščio tarnaitė. Nuolanki nusidėjėlė suprato: Jėzus buvo Aukščiausiojo Pateptasis...

– Vienu žodžiu, kaip koks karalius?

– Vyriausieji Izraelio kunigai iš tiesų būdavo kartu ir karaliai, ir kunigai. Tepamo aliejaus pagrindas buvo išspaustos alyvuogės: štai kodėl krikščionys Kristų vadina „Šventąja alyva", nes jis buvo prispaustas ant kryžiaus tarsi alyvuogė spaustuve, o aliejus tapo jo krauju... Jėzus buvo daugiau negu karalius, Teo, jis buvo Dievo Sūnus! Viskas slypi čia. Užuot paaukojęs šventovei, jis, Dievas, pats pasiaukojo... O juk atsitiktinai susitikusi *Viešpaties Pateptuoju* jį pavadino paprasta nusidėjėlė! Koks dieviškas pamišimas! Pirmą kartą Dievas sutiko įsikūnyti į žmogų. Jis tapo mirusio ir prisikėlusio sūnaus tėvu. Radikalus pasikeitimas, tačiau logiškas Biblijos tęsinys, nes žydų tauta laukė Mesijo.

– Ir kartą atėjęs į žemę, Mesijas atmetė judaizmą! – tarė Teo.

– Jėzus nenutraukė ryšių su judaizmu, Teo. Jis gimė žydas ir neišsižadėjo dešimties Dievo įsakymų... Priešingai! Jis praplėtė juos. Kristus perėmė paskutiniojo „Kunigų knygos" įsakymo formuluotę – pameni: nevogti, negeisti kito moters, nedaryti kitam bloga. „Mylėk artimą kaip save patį." Nepaprastai svarbu! Tai reiškia: tam, kad mylėtum savo artimą, iš pradžių turi mylėti save. Prigimtinis žmonių egoizmas, meilė sau gali ir turi būti skiriama visiems žmonėms be išimties. Visiška tavo ir artimo lygybė: Jėzus pasauliui perdavė dešimt Dievo įsakymų.

– Žydai jau buvo kalbėję apie tokį pasaulio modelį, – pastebėjo Teo.

– Bet Jėzus – Dievo sūnus! Viešpats – tai Tėvas, siunčiantis į žemę žmogaus kūno pavidalu sūnų, kuris geria, valgo, miega, kenčia ir miršta. Viešpats jau ne vien neregimas, įsakinėjantis balsas: jis priartėja prie savo sukurtų būtybių. Nepaprastas įvykis! Dievas nusileidžia pas žmones! Žodis tampa kūnu!

– Žodis? Kaip gramatikoje?

– Taip, kaip gramatikoje: sakinyje svarbiausias žodis – veiksmažodis, nes apibūdina veiksmą. Tad žydams, kaip ir mums, krikščionims, dieviškasis Žodis atlieka veiksmą, nes kuria. Tačiau prieš Kristaus gimimą žmonės bendraudavo su Dievu tik įtempę ausis... Biblijoje Dievas įsakinėja, pyksta, guodžia, bet jo nesimato. To nepakanka; žmonės visąlaik priešinasi. Tuomet žodis tampa kūnu: jį galima paliesti, su juo galima kalbėtis, lydėti keliuose, drauge valgyti, stebėti jo žvilgsnį, matyti, kaip plūsta jo kraujas... Dievas tampa žmogumi. Didžiulis palengvėjimas! O Dievo gimimas – koks įvykis!

– Beje, – paprašė Teo, – gal papasakotum, kaip pagimdo nekalta mergina? Tokių dalykų nebūna!

– Iš tiesų, – atsakė tėvas Diuburas. – Paprastai to nebūna. Apie Mariją žinoma labai nedaug. Tai labai jauna mergaitė, skirta Dievui pagal nazirų, kaip juos vadino žydai, paprotį. Tam tikrą laiką būdavo atsiduodama Dievui: negeriama nė lašo vyno, nesuvalgoma nė viena vynuogė, nekerpama plaukų. Marija gyvena Nazarete, kurio gal niekuomet nėra buvę, kitaip sakant, tamsiame kaime, atokioje skylėje. Ji – dailidės Juozapo sužadėtinė. Dievas pasirinko pačią paprasčiausią žydę. Taip ir turi būti! Juk Jėzus kreipiasi į vargšus ir paprastus žmones.

– Tiek to, – subambėjo Teo, – bet kaip ji gali be vyro pasidaryti vaiką?

– Būtent taip ji atsako angelui Gabrieliui, apreiškusiam, kad ji priims Aukščiausiojo suteiktą sūnų: „Kaip tai įvyks, jeigu aš nepažįstu vyro?“

– Ji pažinojo Juozapą! – paprieštaravo Teo.

– Na, – sudvejojo dvasininkas, – *pažinti* tekste reiškia... Vienu žodžiu... Permiegoti su kuo nors. Marija paprasčiausiai pasako, kad yra nekalta, supranti? Angelo atsakymas atsklinda lyg šnabždesys. „Ir tas, kurį pagimdysi, bus šventas.“ Šią akimirką Marija suvokia, kad angelo dvelksmas jau perėjo į jos įsčias. *Tai* jau įvyko! Ji patikėjo nedvejodama. Marija uždainavo iš džiaugsmo, nes ji – Dievo išrinktoji. Žinai, kiek jai buvo metų? Keturiolika...

– Betgi nepasakei, kaip Dievas pateko į ją, – paprieštaravo Teo.

– Tuoj pasakysiu! – suirzo tėvas Diuburas. – Dvelksmas, šnabždesys, tyla... Dievo balsas!

– Tiek to, vadinasi, Marija yra mergaitės pavidalo Mozė, tai aišku, – užbaigė Teo. – Ji girdi Dievą. Sakyk tu man, bet tas Dievas nedažnai klausia žmonių nuomonės. Jis pats pasirenka, nusprendžia...

– Jis išsirenka nekaltą mergaitę, Teo, kad išpirktų kitos nekaltosios, Ievos, nuodėmę. Ireniejus, vienas iš tų, kuriuos mes vadiname *bažnyčios tėvais*, didžiaisiais krikščionių išminčiais, rašė: „Reikėjo, kad viena nekaltoji, tapdama kitos nekaltosios užtarėja, atitaisytų vienos nekaltosios nepaklusnumą kitos nekaltosios paklusnumu."

– Nieko sau! – sudejavo Teo. – Minutėlę... Vienos nekaltosios nepaklusnumas – tai Ievos. Paklusnumas – Marijos. Bet kodėl užtarėja?

– Nes Marija tampa visų nusidėjusiųjų užtarėja. Ji visuomet įsikiša ir apgina prieš sūnų žmonių reikalus. Ji visuomet gailestinga. Dievas teikia jai malones, nes ji nė vienos akimirkos neabejoja. Marija turi galią ginti žmones, juos įspėti ir paguosti. Marija nemirė kaip visi žmonės. Ji užmigo ir buvo paimta į dangų su kūnu, ta proga mes švenčiam Žolinę.

– Tai ji iš tikrųjų nemirė, – tarė Teo.

– Ne, – tęsė tėvas Diuburas. – Ar įsivaizduoji yrantį Dievo Motinos kūną? Neįmanomas dalykas, kad XIV amžiuje didieji Bažnyčios mokytojai įtvirtintų, jog pati Marija nebuvo sutepta mūsų motinos Ievos nuodėme. Tėvai pagimdė ją nekaltą... Dievas paruošė savo išrinktosios Nekaltosios Mergelės gimimą.

– Pasakyk man, Jėzus, jei neklystu, irgi Dievas, tai tada Marija yra savo sūnaus duktė?

– Taip, žinoma, – atsakė tėvas Diuburas. – Būtent tai tvirtina šventas Augustinas.

– Negirdėta neregėta, – sumurmėjo suglumęs Teo. – O kaipgi vargšas Juozapas?

– O! Betgi Juozapas buvo iš geros šeimos! Jis karaliaus Dovydo palikuonis. Taip reikėjo, nes Biblijoje skelbiama, kad Mesijas būsiąs iš

karaliaus giminės... Be to, Juozapas – puikus vyras, be galo pamaldus žydas. Angelas kalbėjo ir su juo. Kai pasakė jam: „Imk su savim Mariją, imk vaiką ir jo motiną“, Juozapas pakluso nesiginčydamas...

– Bet jis nebuvo tikrasis Jėzaus tėvas!

– Jėzaus tėvas – Dievas. Mes tikime Dievą trijuose asmenyse: Dievą Tėvą, Dievą Sūnų ir Dievą Šventąją Dvasią.

– Taip ir maniau! – sušuko Teo. – Kas iš tiesų tą Šventoji Dvasia?

– Dieviškojo įkvėpimo jėga, – atsakė tėvas Diuburas. – Angelo, kalbančio Marijai, balsas. Yra Dievas, priimantis sprendimą, Sūnus, kuris išgano, ir Šventoji Dvasia, kuri įkvepia – visa tai Šventoji Trejybė. Dievas trijuose asmenyse, iš kurių vienas – žydų Dievas, kitas – jo vienatinis sūnus, žmonijos išganytojas, o trečiasis – tarp mūsų atsirandantis įkvėpimas.

– Ką gi Jėzus davė žmonėms? – paklausė Teo. – Tai, kad buvo vienas iš mūsų? To maža!

– Ne, – atsakė tėvas Diuburas. – Jėzus suteikia išganymo viltį, mūsų vadinamą gailestingumu, kai apdalijami visi, ir gyvai primena pasiaukojimą, kurį minime per mišias. Paskutinės vakarienės metu Jėzus pasidalijo duona su dvylika apaštalų tardamas: „Imkite ir valgykite: tai yra mano kūnas.“ Tą patį jis padarė ir su vynu: „Tai yra mano kraujas.“ Žodis tapo kūnu, bet jis padarė dar daugiau, nes Dievo kūnas perėjo į duoną ir vyną.

– „Valgykite mano kūną, gerkite mano kraują“ – gryniausias kanibalizmas, – išpoškino Teo.

– Nieko panašaus! – pasipiktino dvasininkas. – Jėzus pasiaukojo, tačiau jo kūno substancija perėjo į duoną ir vyną! Jėzaus kūno paaukojimas yra paskutinė, galutinė auka... Be to, mes minim ją su duona ir gyvybės vynu: „Valgykite jį visi,“ – sako jis mums prieš mirtį. Girdi, Teo, visi? Valgyti šventą Dievo kūną – tai įsidėti jį burnon, paliesti liežuviu, nuryti, visa tai vyksta organizme. Švęsta nerauginta duona, kurią mes vadinam ostija, – ne iš žmogaus kūno, o transformuotas Dievo kūnas... Tai ne kanibalizmas, bet visuotinis dieviškas apdalijimas, štai kas!

– Dar painiau nei jūsų, žydų, tikėjimas, – padarė išvadą Teo. – Ar matai, kiek stebuklų, kuriais reikia tikėti? Skaisti mergaitė, pastojusi be nuodėmės, viena nuo Šventosios Dvasios, Dievas sukuria žmogų, kuris miršta ir prisikelia, jo kūnas tampa duona, o kraujas virsta vynu... Kam visa tai?

– Suartinti, – paaiškino tėvas Diuburas. – Dievą ir žmones, vėliau – pačius žmones. Dievas priartėjo prie žmonių, tad mes galime jį įsivaizduoti. Piešti jo gimimo, gyvenimo, kančios ir prisikėlimo paveikslus, kurti gyvo ir mirusio skulptūras, mokėti aktoriams, kad vaidintų jį kine ir sugrąžintų mūsų akims ir dievišką, ir žmogišką. Šis kartojamas aukojimas skirtas išvaduoti nuo nuodėmės. Atleisti. Vienu ypu pašalinti Izraelio tautos praeities kančias, sudaryti naują vilties ir brolybės paktą, Naująją Sandorą. Dievo auka skirta grąžinti į Rojų, iš kurio jis mus išvarė.

Paskutinis Dievo apreiškimas

– Dabar jūs, brangusis Suleimanai, – tarė teta Marta kaip tobula diskusijų tvarkdarė. – Jums sekasi: jūsų žodis bus paskutinis!

– *Inch' Allah*, – atsakė šeichas timpčiodamas barzdą. – Su Visagalio pagalba. Ką gi, jūs teisi, miela bičiule, nes mes, musulmonai, tikrai esam paskutinieji. Pirmasis Dievo apreiškimas nepriverte žydų tautos paklusti: pats tai pabrėžėte, Eliezeri, žydai ir toliau atkakliai grumiasi su Viešpačiu. Kai Jėzus apsireiškė, jo gyvasties aukos irgi nepakako, nes pasaulyje dar tebėra per daug vyrų ir moterų, kurie netiki vienintelio Dievo. Ar ne taip, brangusis Antuanai? Todėl Visagalis pasirinko Mahometą savo pranašu paskutiniajam apreiškimui, po kurio jokio kito nebebus. Pranašui Visagalis perdavė visus savo įsakymus.

– Kas gi dar nebuvo pasakyta? – paklausė Teo. – Nesuprantu...

– Pradėkim nuo to, kad Visagalis, Teo, nieko nepamiršta. Jis trumpai išdėsto esmę. Diktuodamas Mahometui Korano tekstą, prisimena visus pranašus: Adomą, Abraomą, Nojų, Mozę, Jėzų, ku-

rie visi perdavė savo Žodį. Visi buvo pranašai. Dešimt įsakymų yra mūsų. Mes irgi niekuomet nevaizduojam ne tik Dievo veido, bet ir pranašų. Paprasčiausiai Visagalis savo įstatymus išdėstė labai aiškiai. Vietoj „Garbink tik Viešpatį, savo Dievą" Dievo žodis pavirto: „Yra tik vienas Dievas, o Mahometas yra jo Pranašas." Tai reiškia, kad Apreiškimas baigiasi. Mahometas buvo, yra ir bus paskutinis Dievo pranašas.

– Kuo ypatingas tas tavo Mahometas?

– Mūsų pranašas, tebūna pagarbintas jo vardas, nevadina savęs Dievo sūnumi. Kaipgi Dievas gali turėti vaiką? Mes manome kaip ir žydai, kad Dievas yra Amžinasis Kūrėjas. Bet jei jis Kūrėjas, tai nepagimdytas, tiesa?

– Nepagimdytas... – suabejojo Teo. – Niekas jo nepagimdė?

– Tikra tiesa. Niekas negimdo Kūrėjo, jis irgi nieko negimdo, nes nepriklauso nei nuo laiko, nei nuo gyvenimo, nei nuo mirties. Jei būtų pagimdęs, tapęs tėvu, Viešpats būtų įžengęs į laiką! Tai visiškai nenuoseklu! Dėl tos priežasties mūsų Pranašas nesivadina Dievo sūnumi, o išrinktuoju. Jį išrinko Alachas ir pasiuntė angelą Gabrielių, kad šis lieptų išdėstyti tobulą ir teisingą tikėjimą.

– Šaunu, – tarė Teo. – O toliau?

– Kas jis toks? Labai neturtingas žmogus, gimęs Mekoje 570 metais. Norėdamas pelnytis duonos kąsnį, stojo tarnauti turtingai našlei Khadijai. Kai vedė moterį, kuriai dirbo, Dievas jam prabilo.

– Kaip Mozei, – pastebėjo Teo.

– Taip. To meto Arabijoje, kur jis gyveno, vyrai žiauriai žudydavo vieni kitus ir nežmoniškai elgdavosi su moterimis – grobdavo ir prievartaudavo. Garbino per tris šimtus akmeninių arba molinių stabų, derliaus bei žemės dievus ir deives kaip kadaise kanaaniečiai, kai atsirado judaizmas...

– Nuo to laiko taip niekas ir nepasikeitė? – paklausė Teo.

– Deja, ne, – atsiduso šeichas. – Reikėjo pradėti nuo pradžių. Visagalis nusprendė vieną kartą baigti su tais statulėlių garbintojais. Jis įkvėpė šį vyrą, pasirinkdamas savo pranašu, išmėgino jo kūną

bei dvasią ir apdovanojo sugebėjimu aiškiai kalbėti. Tiesą sakant, pirmuosius jo dieviško pasirinkimo ženklus atskleidė krikščionių vienuolis... Jis dar buvo paauglys, kai Bahira tarė: „Tu esi Dievo pasiuntinys, mano Biblijoje paskelbtas Pranašas!"

– Dar vienas mesijas! – murmtelėjo Teo.

– Pranašas, Teo, ne mesijas, – tyliai pataisė senukas. – Mahometui buvo keturiasdešimt metų, kai jis pasitraukė vienumon ant Hiros kalno šalia Mekos. Apreiškimo pradžioje patyrė skaudžių išbandymų, dieviškasis įkvėpimas sukėlė jam baisių kančių... Jį užvaldė angelas Gabrielius, tas pats, kuris perdavė Marijai dieviškąją žinią. Mahometas manė pamišęs, jo galva degte degė, ir tik žmona jį palaikė. Paskui angelas Gabrielius padiktavo jam Koraną. Tačiau kaip perduoti Apreiškimą, persmelkusį jį, paprastą žmogų?

– Tikrai, – pritarė Teo. – Mozė dėl to turėjo nemalonumų, Jėzus dėl to numirė, o Mahometas?

– Pranašas buvo geras ir teisingas. Jis turėjo Visagalio dovaną, gailestingą širdį, nepranokstamą iškalbą, jaudindavusią varguolius... Vienas iš pirmųjų atverstųjų buvo juodaodis vergas Bilalas, tapęs pirmuoju, kviečiančiu maldai, juos vadinam *muedzinais*. Beduinai pradėjo sekti Mahometo mokymu, paskui atvertė netikinčius į dorą, Visagalio vertą gyvenimą. Jo vadovaujamas Pranašas sutriuškino nepalyginamai gausesnius nei jo paties sekėjai priešus ir įkūrė tikinčiųjų bendruomenę *Uma*.

– Uma? Tai arabiškai?

– Pranašas gyveno Arabijoje. Tad perdavė Apreiškimą arabų kalba. Pirmasis Apreiškimas pateiktas hebrajiškai, antrasis – graikiškai, o paskutinysis – arabiškai. Dėmesio! Korano arabų kalba ne tokia kaip visos kitos. Pranašą vedantis Visagalio įkvėpimas reiškiasi per grožį... Korano kalba virpa tarytum muzika, apsupa savo spindesiu, apsaugo! Todėl žodis *Koranas* reiškia „Skaitymas, ištarimas" arba „recitacija": Apreiškimo tekstas atgyja tikinčiojo lūpose. Nepakanka jį tyliai skaityti, reikia jį tarti, juo alsuoti...

– Puiku, – tarė Teo. – Sutinku, kad Mahometas – pranašas kaip

ir Jėzus. Ar jis mokymą perima iš Biblijos ir Evangelijos, ar dar ką nors prideda?

– Visų pirma reikia suprasti, kad mes nepripažįstam Dievo Sūnaus idėjos, – pabrėžė senukas. – Dėl to jau ištisus šimtmečius ginčijamės su žydais. Sąjunga, kurią jie sudarė su Dievu, – tai karas. Be abejo, meilės karas, bet vis dėlto karas. Paskutiniuoju Apreiškimu Visagalis norėjo nutraukti karą tarp jo ir žmonių. Jiems pakanka pripažinti tiesą: „Nėra kito dievo, išskyrus Dievą ir Mahometą, jo Pranašą", ir karas liaujasi. Tada atverstas tikintysis grįžta į Umą. O ji, Teo, nuostabi! Lygybė, teisingumas, malda, paprastumas, dalijimasis viskuo, absoliutus bendrumas... Jokių dvasininkų, jokio popiežiaus, jokios Bažnyčios, jokių atvaizdų, jokių statulų... Kiekvienas gyvena atsidavęs Dievui kartu su sau lygiu broliu. Taip, baigiasi žmonių ir Dievo karas. Toks yra Pranašo Apreiškimas.

– Jokių karų? – sušuko Teo. – Kad taip būtų! Musulmonai leidžia laiką kariaudami... Kaip jie tai vadina... Dži... Džibadas?

– Džihadas, – atsiduso šeichas. – Šventasis karas. Teisybė, iš pradžių Pranašas Apreiškimą leido ginti su ginklu. Tačiau *džihadas* reiškia „pastangas" ir visų pirma asmenines pastangas. Gerbdamas dieviškąjį įstatymą, tikintysis turi kariauti tik su savimi. Islamo žinia – galutinė taika. Ir kokia taika, Teo! Rami, jaudinanti, gili nelyginant naktis, ryški kaip žvaigždės, galų gale – tobula... Taip, tobula, kito žodžio nerandu.

– Bet pasaulis toks nėra, – paprieštaravo Teo. – Jūs taip pat, jums nepavyks to pasiekti.

– Taika ateis, Teo, visuotinė taika...

– Tai kam krikščionys, žydai ir musulmonai kariauja? – sušuko Teo. – Tai visiška beprotybė!

Trys Dievo žmonės šypsodami susižvalgė. Čia jų nuomonės sutapo.

Karai ir taikos

– Jūs neatsakėt, – pastebėjo teta Marta.

– Kautynės, – pasakė šeichas, – skiriančios mus tiek amžių – tai rietenos dėl žemės ir valdžios.

– Dievas, – pridūrė rabinas, – mus dar bando ir palengva veda taikos keliu.

– Žmonės, – tarė kunigas, – nemoka dalintis tuo, kas jiems priklauso.

– Reikia jiems paaiškinti! – pasipiktino Teo.

– Tai ir darome, – atsakė jis. – Bet jie ne visuomet klauso. Ką daryti su Jeruzale? Žydai nori jos sau, musulmonai reikalauja savo dalies, o krikščionys stengiasi išsaugoti Jėzaus kančios vietą. Padalyti? Vieną dieną tai įvyks. Kada? Mes nežinom, bet dėl to stengiamės.

– Štai ir susirinkom, kad parodytume tau tris Jeruzales, – pridūrė šeichas.

– Dabar jūs turit nuspręsti, ką veiksim toliau, – įsikišo teta Marta. – Ką jūs parodysit Teo?

Jie ėmė svarstyti. Rabino akimis, vizitas turi vykti chronologiškai. Žydai prieš tris tūkstančius metų, kaip sakoma, inauguravo Jeruzalę, tad reikėtų pradėti nuo Vakarinės sienos, vienintelės Jeruzalės Šventyklos liekanos, ir visų pasaulio žydų Raudų vietos. Tėvas Diuburas manė, kad, atsižvelgiant į Teo nuovargį, būtų išmintingiau pradėti nuo Šventojo Karsto...

– Šventojo ko? – paklausė Teo.

– Karsto, tiksliau – kapavietės, – įsiterpė teta Marta.

... Šventasis Karstas, Kristaus kapavietė, kur susieina visos krikščionybės atšakos.

– Ne visos, – pataisė teta Marta. – Čia nėra protestantų.

Tuo pasinaudodamas šeichas švelniai pastebėjo, kad Jeruzalė buvo izraelitų užgrobtas arabų miestas, ir, tiesą sakant, reikėjo dėkoti musulmonams, tikriesiems tų vietovių saugotojams.

– Klausykit, – pasipiktino teta Marta. – Aš prašiau nevarginti

mano Teo. Todėl kiekvienam iš jūsų tenka po vieną du vizitus. Taip ir žinokit!

Tėvas Diuburas pasiūlė Šventąjį Karstą, Alyvų kalną, kur Jėzus išpranašavo mokiniams savo likimą, ir *Via Dolorosa* – kelią, kurį jis nuėjo iki savo bausmės vietos. Teta Marta griežtai pareikalavo apmažinti.

Rabinas iškėlė rankas į dangų. Ką pasirinkti: Raudų sieną, Izraelio muziejų, Jad Vašem memorialą, pastatytą atminti milijonams žydų, kuriuos nužudė naciai, ar Mea Šearimo religinį kvartalą? Tai padaryti jam buvo tiesiog neįmanoma. Teta Marta atrėžė, kad apsispręsti – jo paties reikalas.

O senasis šeichas keistai tylėjo.

– Nieko nepasakysit, Suleimanai? – nustebo teta Marta.

– Ne, – sukuždėjo jis. – Tai nesvarbu.

– Susitarkit, – rėžė ji. – Arba leiskit rinktis Teo.

Į Teo nukrypo trys poros spindinčių akių. Bet jis skersakiavo į medumi srūvančius saldžius patiekalus, tikrus gardumynus, kurie dėl šventų barzdočių ginčų liko nepasiekiami.

– Na? – tarė teta Marta.

– Tada padarysim taip, kaip darydavau mažas, – atsakė Teo. – Nes visa šita makalynė sumaišė man galvą. Gerai. Pradedu.

Ir smiliumi baksnodamas barzdočių link, ėmė skaičiuoti: „Eni meni menti, drai kuri penti, šnip šnap oledrap, eni meni dap.“ „Dap“ teko šeichui.

– Nutarta, pradedam nuo jūsų, Suleimanai, – užbaigė teta Marta ir prapliupo juoktis. – Lažinuosi, kad nesitikėjot tokios taikos sutarties?

Abraomas ant pasaulio bambos

Galiausiai visi trys pasidavė. Šeichas apsiribojo Uolos maldykla, dominikonas pasirinko apsilankymą Šventajame Karste, o rabinas, tetai Martai pažadėjus, kad Teo aplankys sinagogas kituose kelionės

etapuose, nenoromis apsiribojo Raudų siena ir Mea Šearimo kvartalu. Tad jie leidosi Uolos maldyklos link, kaip buvo nulėmusi Teo skaičiuotė. Ant milžiniško pylimo, iškilusio virš Raudų sienos, Teo pastebėjo kupolo auksą ir kitos sidabriškos dangos spindesį. Vaikštinėjo moterys ilgomis juodomis rausvai ir raudonai siuvinėtomis sukniomis, skaromis rūpestingai apsivyniojusios galvas, ir oriai skubinosi vyriškiai, apsigobę baltais šydais, prilaikomais odiniu lanku.

– Va ir atėjome, – tarė šeichas, kai grupelė priėjo šventyklą auksiniu stogu. – Ten apačioje matai al Aksos mečetę, pastatytą mažne tuo pačiu metu, VII amžiuje. Mes esam virš Uolos maldyklos, toje pačioje vietoje, kur tebestūkso Moriaho kalno nuolauža. Šita šventa vieta vadinasi *pasaulio bamba*, tai akmuo, kurį Alachas išsirinko Rojaus sode ir iš jo sukūrė visatą. Visų mūsų pranašų sielos glūdi po uola iškastame šulinyje ir nuolatos meldžiasi... Arkos, kurias matai tarp katedros ir mečetės, skirtos pakabinti svarstykles sieloms sverti Paskutinio įvykio metu.

– Kokio įvykio? – nustebo Teo. – Maniau, islamas nieko nelaukia?

– Vis dėlto laukia, – sumurmėjo šeichas. – Mes laukiam laikų pabaigos. Bet dabar pakalbėkim apie pradžią. Čia atnašavo pranašas Ibrahimas, žydų ir krikščionių vadinamas Abraomu, tebūnie jis palaimintas. Jūs, suprantama, girdėjot tą istoriją, vaikuti?

– Ė-ė, – nutęsė Teo. – Nevisiškai.

– Ibrahimas, – pradėjo pasakoti šeichas, – buvo didis pranašas, visų tikinčiųjų protėvis. Štai kaip mes pasakojam Ibrahimo istoriją. Kadangi jo nebejauna žmona Sara neturėjo vaikų, ji paskatino savo vyrą susilaukti sūnaus su jaunąja Hagara. Paskui Sara pati susilaukė sūnaus. Tad Ibrahimas turėjo du sūnus: žmonos sūnus vadinosi Izaokas, o mylimosios Hagaros – Izmaelis. Bet pavydžioji Sara pareikalavo išvyti Hagarą, Ibrahimas su Izmaeliu nuvedė ją į dykumą ir paliko Visagalio globai. Žydai sakosi esą Izaoko vaikai, musulmonai – Izmaelio, štai kodėl Ibrahimas – visų mūsų tėvas. Patriarchų patriarchas.

– Pameni, Teo, – sušnabždėjo teta Marta, – prieš keletą metų Hebrone žydas fanatikas išsitraukė automatą ir išguldė tikinčiuo-

siuosius vietoje, vadinamoje Patriarchų kapu, kur ilsisi Abraomas su savo žmona Sara ir, kalbama, amžiams užsnūdę Adomas ir Ieva... Tai buvo vienintelė vieta pasaulyje, kur žydai ir musulmonai galėjo drauge melstis.

– Viskas liko kaip buvę, – tarė rabinas, – tačiau prižiūrint mūsų kariams. Aš neištarsiu vardo to, kuris taip žvėriškai pasielgė! Abraomo kapas – vieta, kur susitinka mūsų religijos. Dievas norėjo išmėginti Abraomą: liepė paaukoti savo vienintelį sūnų Izaoką...

– Bet juk jis turėjo du sūnus! – sušuko Teo.

– Na... – nutęsė susipainiojęs rabinas. – Tai reiškia, kad Izaokas buvo teisėtas sūnus. O kitas, anot mūsų Biblijos, buvo tarnaitės sūnus, žodžiu, pavainikis. Tačiau pripažįstu, kad šis skirtumas ne visiems priimtinas. Mums, žydams, Izaokas yra vienintelis sūnus. Be to, Dievo paskirtas išbandymas būtų ne toks reikšmingas. Izaokas gimė vėlai, kai jo motinai Sarai buvo beveik šimtas metų...

– Šimtas metų! – sušuko Teo. – Juokaujat!

– Sara irgi labai juokėsi, kai angelai jai pranešė, kad susilauks vaiko būdama tokio amžiaus. Bet tai buvo tiesa. Taigi, Teo, įsivaizduok, kaip kankinasi senas tėvas, kuriam Dievas įsakė nuvesti sūnų ant kalno ir ten perrėžti jam gerklę... Ir Abraomas pakluso.

– Tai toks tas jūsų Dievas? – tarė Teo. – Jis baisus!

– Jis reiklus, – atsakė rabinas. – Tai kas kita. Be to, pats žinai, kad jis geras.Tai išbandymas! Vos tik Abraomas užsimojo virš surišto sūnaus peiliu, angelas akimoju sustabdė jo ranką... Tada Abraomas pasmaugė aviną, ragais įsipainiojusį erškėtyne, ir vietoj sūnaus paaukojo gyvulį. Dievas tarė jam: „Kadangi padarei ir nepasigailėjai savo vienatinio sūnaus dėl manęs, aš tave palaiminsiu ir padauginsiu tavo palikuonis kaip dangaus žvaigždes ir kaip smiltis jūros krante“. Visa tai įvyko čia, kur mes dabar stovim.

– Pamiršot pasakyti, kad Izaokas, šiaip ar taip, buvo sunerimęs dėl šios keistos aukos, – paprieštaravo tėvas Diuburas. – Jo tėvas ant asilo atgabeno malkų ir užkūrė, kaip įprasta, ugnį aukos kūnui sudeginti. Bet avino nė kvapo! Izaokas paklausė, kur avinas, nesupratęs, kad

avinas – jis pats. Vėliau, kai šiame pasaulyje pasirodė Kristus, jis sutiko būti tikru avinu, iš tiesų paaukotu ant kryžiaus. Dievo avinėliu.

– Vis dėlto man nepatinka tas jūsų Dievas, – suniurnėjo Teo. – Kam reikėjo vaiko mirties? Kam reikėjo paaukoti Jėzų? Kam visa tai?

– Prisimink Jobą, – tarė rabinas. – Dievas siunčia mums išbandymus. Reikalauti sūnaus mirties gali pasirodyti siaubinga, bet juk Izaokas liko gyvas...

– Žinoma, bet Jėzus – ne, – pastebėjo tėvas Diuburas. – Jis žinojo, kad mirs ir sutiko.

– Jei tarsim, kad jis buvo Dievo sūnus, – pertraukė šeichas. – Jei tarsim, kad Sara buvo Ibrahimo numylėtinė, o Izaokas – mylimas sūnus. Mes manome kitaip. Pagal Koraną Visagalis pasigailėjo Izmaelio, kad pagimdytų daugybę būsimų kartų... Mūsų, Izmaelio sūnų, Ibrahimo ir Hagaros palikuonių, irgi gausu it žvaigždžių danguje. Ir mes nemanome, kad būtina aukoti ant kryžiaus Dievo sūnų. Jėzus – pranašas, kurio didybę pripažįstam. Jis yra Marijos sūnus, gavęs Dievo Žodį, bet Kūrėjas negali pagimdyti žmogaus pavidalo sūnaus. Tai neįmanoma.

– Kuris gi iš jų tikrasis? – sušuko Teo. – Abraomas, Ibrahimas, Jėzus, Mahometas?

Stojo ilga tyla. Ja pasinaudodami triukšmingai purptelėjo du balandžiai ir nuskrido šnarėdami sparnais.

– Atidžiai paklausyk manęs, Teo, – šiurkštokai įsiterpė teta Marta. – Dabar mano eilė kalbėti. O jūs man netrukdykit! Žinau, jūs nesutiksit. Man religija – ne tiesos dalykas. Tu arba tiki, arba netiki. Aš, pavyzdžiui, netikiu Dievą. Jokį. Tačiau pripažįstu, kad religijos verčia žmoniją progresuoti. Šis žiaurus Dievas, kuris tau nepatinka, žydų tautos dėka uždraudė dar barbariškesnes apeigas. Prisimink kanaaniečius... Izaoko aukojimo didybė remiasi būtent tuo, kad jis nemiršta. Dievas leidžia paaukoti aviną. Žmogus – jau nebe gyvulys, kuriam Dievo garbei ant aukuro perpjaunama gerklė. Argi taip ne geriau?

– Jei taip... – pratarė Teo. – Gerai. Bet ar tikrai tam reikėjo šitiek laiko?

– O taip, Teo! – sušuko rabinas. – Po daugybės barbariškų metų mes buvome pirmieji, patikėję, kad Dievas sukūrė žmogų pagal savo atvaizdą. Pagal savo atvaizdą – tai reiškia, kad žmogus turėjo dieviškumo dalelę... O Abraomas sudarė pirmąją sutartį tarp žmogaus ir Dievo, nuo to laiko jį vadino Adonajum Elohimu, Sandoros Viešpačiu. Prieš Sandorą aukojami žmonės ir gyvuliai turėjo tokią pat vertę. Paskui tam atėjo galas. Žmogus ir gyvulys atskiriami pirmiausia mūsų Biblijoje.

– Nuodėmė irgi ateina iš Biblijos, – pareiškė teta Marta. – Dievas išvarė žmogų iš Rojaus.

– Todėl Dievas žmonijai paaukojo savo tikrąjį sūnų, kad išpirktų šią pirmąją nuodėmę, – pridūrė tėvas Diuburas. – Ir ne tik išrinktajai tautai, bet visiems. Tai buvo nemenkas pasiekimas.

– Kam gi reikėjo lieti kraują? – atsiduso šeichas virpančiu balsu. – Kam tas nukryžiavimas? Kodėl sandora tarp žydų ir Dievo nebuvo sudaryta iš karto? Iš kur kyla tie maištai, sukrėtimai? Ar Pranašas nepaskelbė nesutarimų tarp Dievo ir žmonių pabaigos? Pakanka atsidavimo Visagaliui...

– Tai pasakei tu, – burbtelėjo Teo.

– Eliezeris ir Antuanas irgi! – sušuko šeichas. – Mes pripažįstam visus tris Dievo įsakymus! Vienintelis skirtumas – tolesnė žmonijos istorija... Eliezeriui tai – Mesijo laukimas. Antuanui – Jėzaus nukryžiavimas. Mums Pranašas – tebūnie palaimintas jo vardas – pasakė viską. Verčiau leisk tau papasakoti Pranašo regėjimą. Jis sėdėjo savo namų terasoje Mekoje, kai pasirodė jo žirgas Burakas, sparnuotas gyvulys su moters galva...

– Žinau, – įterpė Teo. – Sparnuotas kaip arklys Pegasas. Jie yra mano videožaidime.

– Gal leisi baigti, vaikeli? – švelniai paklausė šeichas. – Taigi pasirodė Pranašo žirgas ir atskraidino jį čia. Pranašas pririšo Buraką prie tvirtovės sienos, gyvulys atsispyrė kanopomis į uolą ir šoko! Angelas Gabrielius pakėlė Pranašą iki septinto dangaus, kuriuo žengdamas šis sutiko Adomą, Nojų, Juozapą ir Mozę, dar prieš susidurdamas

akis į akį su patriarchu Ibrahimu. Galiausiai išgirdo Alachą jam skelbiant musulmoniškas maldas ir grįžo Mekon persimainęs dėl patirtos ekstazės...

– Ar yra ekstazę patyrusio Mahometo portretų? – paklausė Teo. – Norėčiau pamatyti...

– Mes niekuomet nevaizduojam Pranašo veido, – paaiškino šeichas. – Kartais galima aptikti pamaldžių liaudiškų atvaizdų, bet jo galva uždengta šydu. Ekstazė per arti Visagalio, kad galėtum ją pavaizduoti... Pranašo regėjimai buvo Dievo įkvėpti. Būtent dėl to, kad jis pabuvojo anapus laiko, praskrido virš žmogiškojo gyvenimo, Jeruzalė tapo trečiuoju šventu islamo miestu po Mekos, kur gimė Pranašas, ir Medinos, kur jis mirė. Kita vertus, kas pastatė katedrą virš Uolos maldyklos? Kalifas Abdelis Malekas 685 metais.

– Tačiau karalius Saliamonas pastatė pirmąją šventyklą, – tarė rabinas. – Toje pat vietoje.

– O kryžiuočiai, – pasakė tėvas Diuburas, – čia pat buvo pastatę milžinišką kryžių. Taigi, Teo, trys mūsų religijos susikerta ten, kur atnašavo Abraomas, mūsų bendras protėvis. Mes pripažįstam tą patį šventraštį, Bibliją, kurios pavadinimas graikiškai reiškia „Knyga". Todėl mus ir vadina trimis Knygos religijomis. Gerai pagalvojus, tai ta pati knyga.

– O ne! Tai Koranas!

– Kuo jūs pavertėt Dekalogą?

Jie vėl susikirto. Teo tai pradėjo varginti ir jis nuėjo pasigrožėti tykiai besileidžiančios saulės nuauksintomis tvirtovės sienomis. Skaidrus oras ėmė gausti šimtais varpų, sumišusių su muedzinų kvietimais, maldų murmėjimu. Jeruzalė buvo sudėtingas miestas, dėl jo varžėsi tikintys Vienatinį Dievą, tikintys Pranašą ir tikintys Dievo Sūnų.

– Apie ką mąstai? – paklausė teta Marta uždėdama jam ant pečių rankas.

– Apie Dievą, kuriam taip ir nepavyko jų sutaikyti, – atsiliepė Teo.

3 SKYRIUS

Siena ir kapas

Raudos dėl prarastosios Skrynios

Rabinas, kaip ir anksčiau, nesunkiai pranoko tėvą Diuburą – vis dėl istorijos ir chronologijos. Iš pradžių trys Dievo tarnai priėjo prie vadinamosios *Raudų* sienos. Artėdamas prie jos, Teo pajuto keistą jaudulį. Beveik du tūkstančius metų žydai ateina paverkti prie šių didžiulių senovinių akmenų, beveik dvidešimt amžių jie apraudа prarastąją Šventyklą... Jis iš tolo išgirdo rimtą iš amžių glūdumos atsklidusios maldos kuždesį. Rabinas jį nuvedė prie juodai apsirengusių tikinčiųjų minios. Teo suvirpėjo.

– Štai ji, garsioji siena, – atsiduso jis. – Daug didesnė negu per televizorių...

– Taip, – sumurmėjo rabinas. – Ji didžiulė kaip žydų širdgėla. Brėkštant akmenys pradeda rasoti, – tai Izraelio tautos, išguitos iš savo šventosios žemės, ašaros. Iš dešimties Dievo pasauliui užkrautų kančių devynios tenka Jeruzalei... Šitą užsidėk ant galvos, Teo, taip reikia.

– *Šlikę*? Kaip čia buvus, – tarė Teo užsivoždamas ant garbanų žydrą aksominę kepurėlę.

– Atsistokim į eilę kairėje, – tarė rabi Eliezeris. – Bijau, kad netektų ilgokai laukti.

Priešais juos nesibaigianti eilė juodais drabužiais apsirengusių vyrų linkčiojo ir šnabždėjo maldas arba traukė kankinamai monotonišką giesmę. Ant galvų jie buvo užsidėję apvalias juodo fetro skrybėles arba megztas pilotes, arba keistus juodos odos paketus, prilaikomus

odinių raištelių... Kai kurių ilgos garbanos krito ant ausų. Priartėję prie aukštosios sienos, jie priglausdavo rankas prie riedulių, prisispausdavo kaktomis ir įsprausdavo tarp akmenų popieriaus ritiniukus su įrašais viduje.

Šiek tiek tolėliau, dešinėje, kitą eilę sudarė moterys; dauguma jų buvo skaromis stropiai susiveržusios plaukus. Retkarčiais jos prapliupdavo širdį draskančiais klyksmais. Teta Marta liko šone su tėvu Diuburu ir šeichu Al'Hadžidu, netoli tos vietos, kur iš viso pasaulio faksu Sienai ateidavo laiškučiai: 02 62 12 22. Siena buvo labai sumoderninta.

Siena, kurią krikščionys vadino *Raudų*, o žydai – Vakarine, buvo vienintelė trečiosios Jeruzalės šventyklos liekana. Pirmoji buvo karaliaus Saliamono, Izraelio karaliaus; antroji – ta, kurią, sugriautą, leido atstatyti Kyras, persų karalius; o trečiąją iš naujo pastatė Judėjos karalius, norėjęs grąžinti jai ankstesnį spindesį. Šį karalių, vardu Erodas, paskyrė romėnai; jo kilmė buvo pusiau žydiška, ir žydai jo nemėgo.

Be to, paskutinė šventykla nebuvo tokia kaip pirmoji. Žinoma, ji buvo prabangi, padengta aukso lakštais, tokiais spindinčiais, kad žilpindavo akis, bet Šventų Švenčiausiame Debire, pačiame Šventyklos centre, Dievo buvimą terodė tuštuma. Sandoros skrynios, kurioje buvo sutartis su Dievu, nebėra Erodo atstatytoje šventykloje.

– Tos pačios, kurios Indiana Džonsas ieškojo „Dingusios Sandoros skrynios ieškotojuose“? Iš kurios spinduliuoja radiacija? – paklausė Teo.

– Tai yra... – numykė rabinas, nematęs filmo. – Radiacijos ten tikrai nėra. Viešpaties ir jo tautos Sandoros skrynia ilgai keliavo vežime, kurį traukė balti jaučiai. Netrukus po to, kai žydai karaliaus Dovydo laikais apsistojo Jeruzalėje, karalius Saliamonas atstatė Šventyklą Skryniai priglausti. Jo garbei karalius šoko priešais Skrynią grodamas arfa. Tačiau, nepaisant puikios jo pergalės mėtyklių dvikovoje su milžinu Galijotu, priešų gynėju, Jeruzalės Šventyklą pastatė ne karaliukas Dovydas, nes jis buvo taip nusidėjęs, kad Viešpats uždraudė jam šį malonumą.

– Kokia buvo jo nuodėmė? – smalsiai paklausė Teo.

– Jis įsimylėjo nepaprastai gražią moterį ir geidulio užvaldytas įsakė užmušti jos vyrą, – atsakė rabinas.

– Užvaldytas ko?

– Geidulio, – melancholiškai pakartojo rabinas. – Įsakymai draudžia geisti. Paeik gi į priekį!

– Mano manymu, jis norėjo su ja permiegoti... – tarė Teo.

Jis teisingai manė, tačiau rabinas daugiau nekartojo. Užuot aiškinusis žodžio *geidulys* reikšmę, verčiau pasidomėti Sandoros skrynia, kurios turinys žadina smalsumą. Pavyzdžiui, romėnų šventyklose, kaip ir graikų, yra kokio nors dievo statula, kiekvienoje šventykloje po vieną dievą. O ši Skrynia, kuri nebuvo statula, ji labai keistas daiktas...

– Kas gi iš tiesų buvo Skrynioje? – paklausė suintriguotas Teo.

– Įsakymai, kuriuos Viešpats perdavė Mozei ant Sinajaus kalno, išėjus iš Egipto. Štai ir viskas.

– Vadinasi, nieko, išskyrus žodžius?

– Viešpaties žodį! Po to, kai jis apreiškė Mozei ant Sinajaus kalno, žydų tauta sužinojo, ko Dievas iš jos nori.

– Bet aš maniau, kad Dievas įrašė juos akmens plokštėse, – tarė Teo. – Paskui įniršęs Mozė jas sudaužė, nes jam nesant hebrajai padirbo dievą-veršį iš gryno aukso, panašų į vieną egiptiečių dievybę... Koks tas Mozė pikčiurna!

Tačiau Įstatymų plokštės buvo atkurtos, paskui jos vėl dingo tą pačią akimirką, kai buvo sugriauta Šventykla. Vėliau įsakymai buvo perrašyti ant ilgų ritinių. Čia viskas buvo aiškiai apibrėžta: ką galima valgyti, ką privalu daryti, o kas draudžiama. Viešpaties balsas bylojo Mozei tiksliai ir išsamiai, ypač apie valgymo režimą: pagal Biblijos knygą, pavadintą Kunigų knyga, Dvasininkų vadovėliu, draudė valgyti nešvarius gyvūnus, kaip antai: kiaules, pelėdas, chameleonus, gekonus, skolopendrėles, paukštvanagius, gandrus ir kiškius...

– Kiškienos troškinys – nešvaru? – paklausė Teo sustodamas.

– Taip, – suirzęs tęsė rabinas, – ką gi, pripažįstu, šiandien ne visuomet lengva įspėti tikslią šios trijų tūkstantmečių dietetikos prasmę. Nestabčiok taip dažnai! Praleisim savo eilę... Supranti, kai kalba Viešpats, nediskutuojama. Jis globoja mainais už jo nustatytų taisyklių laikymąsi, ir viskas. Tuo laiku, kai Mozė gavo įsakymus, žydų tauta daug kartų pasielgė nedrausmingai, todėl atsirado būtinybė priversti ją paklusti...

Rabinas pasakojo toliau: „Tai buvo nebe pirmas kartas, kai Viešpats sudarė sąjungą su mylimiausia tauta. Išvaryti iš Rojaus Adomas ir Ieva pažino mirtingųjų gyvenimo sunkumus. Karta po kartos žmonės taip smarkiai smuko, kad Viešpats nusprendė juos nubausti sukeldamas Tvaną, didžiausią potvynį, sunaikinusį pasaulį. Norėdamas išsaugoti savo Kūrinį, Viešpats pasirinko Nojų, teisingą žmogų. Liepė jam pasistatyti milžinišką laivą, į jį surinkti po vieną visų gyvūnų porą, taigi visų gyvenančių rūšių pavyzdžius. Išgelbėtas nuo potvynio laivas vadinosi Nojaus Arka, ir tai buvo pirmoji Sandoros Arka. Pakibusi ant Ararato viršukalnės, ji išvengė pragaišties. Tvanas atslūgo, vėl nušvito saulė ir pasirodė plati vaivorykštė, spindinti arka tarp Viešpaties ir žmonių."

– Nieko negaliu suprasti, – tarė Teo. – Kiek tų sandorų yra?

– Iš viso trys, – atsakė rabinas. – Pirmoji buvo Nojaus Arka, antroji sudaryta su Abraomu, kuris sutiko būti apipjaustytas šimto metų amžiaus, o trečioji – Sandoros skrynia su Mozei padiktuotais įsakymais.

– Apipjaustymas, sandora? Nieko sau!

Pirmoji sandora netruko ilgai. Būta klaidų ir bausmių. Viešpats nusprendė rasti kitą teisingą žmogų – tai buvo Abraomas, galėjęs ryžtis paaukoti savo vienintelį sūnų. Antroji sandora, sudaryta su Abraomu, reikalavo apipjaustyti berniukus, kad ant žydo kūno liktų neišdildomas pėdsakas, Dievo žymė. Gabalėliu odos mažiau – ženklas, kad žmogui kažko trūksta, nes jis nėra Dievas.

Paskutiniosios sandoros negandos

Beje, šio atspaudo, palikto Izraelio sūnų kūnuose, nepakako juos priversti paklusti. Tada po bausmės vergyste Egipte radosi trečioji sandora, iki menkiausių detalių išdėstyta Mozei ant Sinajaus kalno.

Todėl, išėję iš Egipto, ilgai grįždami į Viešpaties pažadėtąją žemę, hebrajai visur gabenosi Skrynią su dešimt Dievo įsakymų. Jo potvarkiu Skrynia buvo padirbdinta iš akacijos medžio, apkalta grynu auksu. Paskui ji buvo pastatyta Jeruzalėje: atskirta nuo likusios šventyklos dalies violetiniu ir raudonu šydu, kabančiu ant keturių kolonų, kurios stovi ant sidabrinių postamentų. Tikintieji Skrynios nemato, todėl tai žadina nežydų smalsumą...

– Suprantu, – tarė Teo. – Tokiais atvejais norisi pasižiūrėti.

– Jeigu jie tik smalsautų... Dar paeik! – atsiduso rabinas. – Bet ne! Graikų suverenai, nukariavę Palestiną, taip didžiai niekino mūsų religiją, kad vienas iš jų antrojoje šventykloje pastatė Dzeuso statulą.

– Tačiau Graikijoje Dzeusas – dievų karalius, – pareiškė Teo. – Tai nėra blogai! Kuo gi hebrajai buvo nepatenkinti?

– Puikiai žinai, kad žydams yra tik vienas Dievas, – kantriai kalbėjo rabinas. – Net dievų karalius nieko vertas, palyginti su Viešpačiu... Hebrajai nepakėlė tokio išniekinimo ir pradėjo karą, kad susigrąžintų savo Šventyklą ir savo miestą. Jiems pavyko. Deja, po graikų atėjo romėnai, ir tuomet Jeruzalę jie atidavė karaliui Erodui.

– Pusžydžiui?

– Taip, šis blogas žmogus norėjo išžudyti visus naujagimius žydus, nes Trys Karaliai išpranašavo, kad vienas iš jų taps žydų karaliumi... Romėnų paskirtas karalius Erodas buvo pirmasis Jėzaus persekiotojas.

– Suprantu, – tarė Teo. – Tikras kolaborantas, kaip Prancūzijoje per Viši režimą!

– Tikrai. Bet ir romėnai buvo smalsūs. Pompėjus, didis romėnų karvedys, būtinai norėjo patekti į trečiąją šventyklą, atstatytą Erodo, ir pamatyti garsiąją Skrynią, bet jos ten nebebuvo. Pompėjus pamatė tik tuštumą.

– Taip jam ir reikia, – tarė Teo. – Žydai tikriausiai kvatojosi!

– O ne! – nesutiko rabinas. – Romėnas perėjo į kitą uždangos pusę! Šventvagystė! Žydai nedovanojo nei romėnams, nei Erodui. Jie sukilo. Iki tos dienos, kol kitas romėnų karvedys nusprendė užbaigti tuos egzaltuotus maištus. Šventykla buvo sugriauta, teliko siena. O Jeruzalė tapo romėnišku miestu, pavadintu *Aelia Capitolina*. Šventasis miestas pavirto griuvėsių krūva, tačiau to dar nepakako! Imperatorius Adrianas įsakė visiškai jį sunaikinti. Tūkstančiai mūsų žuvo, o likę gyvi buvo priversti keliauti į tremtį.

– Ir jie grįžo po karo, – tarė Teo.

– Kurio? – atsakė rabinas. – Jeruzalė jų matė tiek... Kai kurie žydai niekuomet neapleido Palestinos. Daugelis išvyko, o paskui šimtmečiais turėjo bėgti iš kraštų, kuriuose slapstydavosi, kai krikščionių Bažnyčia toliau tęsė savo persekiojimus. Kad atverstų eretikus, vienuolis Dominykas Viduramžiais įsteigė Dominikonų ordiną, kuris savo ruožtu įkūrė inkviziciją. Mums tai – „Geležinė krosnis“!

– Kas tie eretikai?

– Krikščionių kalba eretikas buvo tas, kuris netikėjo krikščionybės vienove, – atsiduso rabinas. – Taigi eretikai buvome mes, žydai, žinoma, dėl Jėzaus... Atsargiau! Strykčiodamas nuo vienos kojos ant kitos, Teo, dar ką nors pastumsi! Ak, žinau, kad inkvizicijai mes nebuvome vieninteliai eretikai, bet mes buvome ypač stebimi. Inkvizicija mus persekiojo, kontroliavo, tikrino žydišką kilmę, teisė savo tribunoluose ir spirgino ant laužų. Geriausiu atveju mus atversdavo į savo tikėjimą, o mes šabo laikydavomės slapta. Bažnyčia nusprendė mus pavadinti *naujakrikštais*, tačiau minios rado geresnį pavadinimą – *maranai*. Kiaulės. Paršai mes, žydai! Koks įžeidimas!

– Avinai! Arba ne, jie patys kiaulės! – sušuko Teo.

– Tai, Teo, buvo viso labo pradžia... Nuo tada atsitiko dar blogesnių dalykų. Vis dėlto žydai neliko tremtyje amžinai. 1492 metais, kai Ispanijos karalius privertė rinktis – atsiversti arba būti išvarytiems, – nemaža žydų ryžosi grįžti į Palestiną, kur Osmanų imperija jiems suteikė tikėjimo laisvę. Nebebuvo šventyklos, beveik nebeliko miesto, tačiau, šiaip ar taip, tai buvo Jeruzalė.

– Ar jų dar likę? – paklausė Teo.

– Tos epochos žydų palikuonių? Be abejo! Pavyzdžiui, Eliacharų šeima. Po keturių šimtmečių, po ilgos Jeruzalės agonijos, mūsų miestas pradėjo atsigauti. Tai prasidėjo apie 1840-uosius, kai Osmanų imperatorius suteikė žydams lygias teises su kitais pavaldiniais ir teisę skirti vyriausiąjį Palestinos rabiną – pirmąjį po to, kai buvo sugriauta Šventykla... Netrypčiok vienoje vietoje! Eik pirmyn! Jau sakiau, kad žydai sugrįžo, atstatė, pastatė ligoninių, mokyklų, kvartalų, išleido laikraščių, prie to prisidėjo visas pasaulis...

– Bet Izraelio valstybė neegzistavo! – tarė Teo.

– Dar ne. XIX amžiaus pabaigoje atsirado keistas judėjimas. Toks Teodoras Herclis, žydas ateistas, Vienos žurnalistas, buvo siųstas į Paryžių... Teo, paeik dar truputį, mes jau arti... Paryžiuje Herclis stebėjo kapitono Dreifuso, apkaltinto karinių paslapčių išdavyste (nes buvo žydas), teismo procesą...

– Žinau, – tarė Teo. – Tai buvo netiesa.

– Žinoma. Grįžęs į Vieną, Herclis parašė knygą „Žydų valstybė“. Jo manymu, vienintelis būdas žydams išvengti persekiojimo – turėti savo valstybę. *Sionas* – kitas Jeruzalės pavadinimas; tad Teodoras Herclis pagrindė *sionizmą*. Savo laiku Vienos žydai jį atvirai laikė pamišėliu! Tačiau į jo laidotuves sugužėjo daugybė neturtingų žydų iš Galicijos ir Lenkijos... Herclis neklydo: žydų valstybė buvo galima. Vis daugiau žydų grįžo į Jeruzalę iki pat Izraelio valstybės atsiradimo 1948 metais. Siena, prie kurios apraudama prarastoji Šventykla, nepaliaujamai priima skundus, ašaras ir troškimus... O štai ir ji. Priešais tave.

Sienos žinutė

– Tavo eilė, – baigė rabinas. – Turi popieriaus?

– Ne! – sušuko Teo. – Aš ne žydas!

– Nieko tokio, – atsakė rabinas. – Aš apie tai pagalvojau. Paprašiau, kad tu pasveiktum.

Jis pridėjo delnus prie akmenų, prispaudęs kaktą pašnabždėjo maldą, paskui įkišo ritinėlį į vieną iš plyšių ir pamaldžiai nusilenkė. Tačiau kai atsisuko, rankoje turėjo kitą ritinėlį.

– Atsitiko nuostabus dalykas, – sušnibždėjo jis. – Kai įkišau mūsų lapuką, ant žemės radau kitą. Te, paimk žinutę. Ji skirta tau.

– Man? – nustebo Teo. – Nuo Sienos?

Jis skubiai išvyniojo popierių. *Aš esu savo paties tėvas ir esu paukštis nemarus. Išsiaiškinęs, kas aš, atspėsi kraštą, į kurį keliauji.* Tai buvo viskas.

Žinutė prancūziškai? Gryniausia raganystė! Nebent... O jeigu tai pirmasis ieškomo lobio ženklas?

– Teta Marta! – sušuko Teo. – Gavau pirmąją žinutę!

– Puiku, mano berniuk, – iš tolo šūktelėjo teta Marta. – Belieka ją suvokti. O kol kas reikia grįžti.

– Sakykit, Eliezeri, kai pasakojot apie Erodo atstatytą Šventyklą, ar nepamiršot paminėti, kad tuo metu gimė kūdikėlis Jėzus? – prieidamas paklausė tėvas Diuburas.

– Pamiršau, – tarė rabinas. – Atleiskit.

– Kalėdų išvakarėse! Argi jums ne gėda, rabi? – pabarė tėvas Diuburas pusiau piktai, pusiau juokais.

– Bet, pone Eliezeri, – įsikišo Teo, – jūs man pasakojot apie Trijų Karalių pranašystę ir naujagimių žudynes, kurias liepė įvykdyti tas žmogėnas?

– Varge mano, tikrai, – sumurmėjo rabinas. – Pamiršau.

– Kol buvau čia, Eliezeri, – toliau kalbėjo užsigavęs tėvas Diuburas, – jūs papasakojot apie apipjaustymą?

– Suprantama, Antuanai! Aš paaiškinau antrąją sandorą!

– Taip, – patvirtino Teo. – Nebūtina sandora su Dievu, kad būtum apipjaustytas. Taip atsitiko, kai buvau mažas. Tėtis sakė, kad apie pimpaliuką turėjau kažką panašaus į siaurą movą, jis pasirūpino ją pašalinti.

– Žinai, Teo, religijos mėgsta palikti ženklus ant kūno, – pastebėjo teta Marta. – Ar tau žinoma, kad daugelyje šalių išpjaunama mergaičių lytinių organų dalelė?

– Fatu man pasakojo! Tas baisus dalykas, ekscizija... Anot jos, Korane nieko apie tai nerašoma. Turbūt vyrai sugalvojo padaryti moterims šį nemalonumą.

– Kartais jie patys prisidaro nemalonumų, – tarė ji. – Vienoje Ramiojo vandenyno gentyje vyrai persirėžia pimpaliuko odą, kad kiekvieną mėnesį kraujuotų kaip moterys.

– Atgrasus barbariškumas, – burbtelėjo rabinas. – Mes apsiribojam tik nereikalingu odos gabalėliu. Ir nesam vieninteliai; musulmonai irgi praktikuoja apipjaustymą, ar ne, Suleimanai?

– Taip, – atsakė jis. – Islamas neatmetė pirmųjų pranašų nurodymų, jis juos papildė.

– Mes, krikščionys, – įsiterpė tėvas Diuburas, – atsisakėme kruvinų kišimųsi prie mūsų tikinčiųjų kūnų. Norint naujagimį įvesti į Dievo karalystę, pakanka panardinti jį vandenin pagal Joną Krikštytoją: jis atversdavo į tikėjimą visus, kas norėdavo, panardindamas į Jordano upę. Apsitaisęs žvėrių kailiais ir misdamas skėriais su medum, jis paskelbė ateisiant Jėzų: „Nesu Mesijas, – sakė jis, – nes aš jus krikštiju vandeniu, o jis krikštys jus Šventąja Dvasia ir ugnimi." Tai – naujoji sandora.

– Krikštas! – sušuko Teo. – Bet kodėl tu kalbi apie panardinimą? Juk tai tik lašelis vandens ant kaktos ir kruopelė druskos ant liežuvio!

– Atsiradus Bažnyčiai, būdavo nardinamas visas kūnas. Paskui ritualas supaprastėjo. Šiandien ant naujagimių liežuvėlių jau neberiama druskos... Toks krikštas tvirtesnis: tai įžengimo į Tėvo viešpatiją simbolis.

– Taip, taip, – pasišaipė rabinas. – Simboliška, bet nematoma. Viešpats nori, kad kūne liktų neišdildoma sandoros žymė. Tikroji.

Teo trumpai pakartoja

Išsitiesęs ant lovos, Teo vis skaitė ir skaitė tą prakeiktą popierėlį, rastą Sienos plyšyje. Paukštis, kuris bus savo paties tėvas? Kaip Marija savo sūnaus duktė? Atvirai kalbant, teta Marta tikriausiai perdėjo!

Kita vertus, Jeruzalė irgi bus perdėjusi. Norėdamas suteikti šiek tiek tvarkos šiai maišalynei, Teo atsivertė užrašų knygelę. ŽYDŲ DIEVAS = AUKŠČIAUSIOJI BŪTIS, KURI PAVYZDINEI TAUTAI NURODO ĮSTATYMUS. KRIKŠČIONIŲ DIEVAS = DIEVAS TĖVAS AUKOJA SŪNŲ JĖZŲ VISOMS TAUTOMS PER ŠVENTĄJĄ DVASIĄ. MUSULMONŲ DIEVAS = VISAGALIS, SUTEIKIA VISIEMS ŽMONĖMS LYGYBĘ PER TARPININKĄ – SAVO PASKUTINĮ PRANAŠĄ, SU SĄLYGA, KAD JAM PAKLUS. Tai buvo daugmaž aišku. Paskui darėsi painiau. ŽYDAI = PIRMASIS APREIŠKIMAS – BELAUKIANT MESIJO. KRIKŠČIONYS = ANTRASIS APREIŠKIMAS – MESIJO ATĖJIMAS. MUSULMONAI = APREIŠKIMO PABAIGA. Tai dar pakenčiama. ŽYDŲ SANDOROS SU DIEVU = 1) NOJAUS ARKA, 2) ABRAOMO APIPJAUSTYMAS, 3) MOZĖS SANDOROS SKRYNIA, 4) KRIKŠČIONYS: NAUJOJI SANDORA. O Izraelio valstybė? Gal ketvirtoji sandora? Liko dar tiek paslapčių! Kam Vatikano popiežius? Kodėl musulmonai traukia į Meką? Tik pamanykit – jie garbina tą patį Dievą!

...Kur galima užtikti nemarųjį paukštį? Kokioje šalyje? Indijoje ar Graikijoje?

Krikščioniškųjų bažnyčių painiava

Kitą rytą teta Marta jį prikėlė anksti. Reikia kuo anksčiau išeiti, norint išvengti turistų, besigrūdančių būriais per kalėdines atostogas. Kur taip?

– Į šventąsias vietas, – tarė teta Marta. – Nors taip tik sakoma, nes Jeruzalė visa šventa. Pamatysi, šventųjų vietų istorija tikrai daug sudėtingesnė negu žydų.

Atėjo tėvo Diuburo eilė. Automobilis sustojo netoli mažytės aikštės, kur jau grūdosi lankytojų būriai. Teta Marta pasivedėjo šeichą ir rabiną į šalį.

– Mūsų bičiuliui Antuanui bus sunkoka paaiškinti situacijos visumą, – pasakė ji. – Palikit juodu su Teo, tik šį kartą. Jei įsikišit, aš už nieką neatsakau, patys žinot, koks jis, auksinės širdies, bet...

– Karštakošis, – pridūrė rabinas. – Jūs teisi, brangioji Marta. Verčiau pasimėgauti saulute lauke.

– Jiems išėjus, turėsiu šį tą pasakyti Teo, – sumurmėjo šeichas.

Prieš Teo akis dunksojo Šventojo Karsto bazilika, masyvus pastatas su dideliu akmeniniu kupolu. Ji nebuvo tokia milžiniška kaip Siena, ne taip grakščiai paauksinta kaip Uolos katedra. Tačiau būtent čia Jėzus ištrūko iš mirusiųjų valdų.

– Vadinasi, pamatysim Kristaus kapą, – tarė Teo vos peržengęs durų slenkstį.

– Ne visai, – atsakė tėvas Diuburas. – Visų pirma beveik nėra ką matyti, nes po Jėzaus nukryžiavimo čia buvo graikų ir romėnų šventykla. Paskui romėnų imperatorius Konstantinas 313 metais atsivertė į krikščionybę, o Jeruzalė tapo rytietiškąja naujosios religijos sostine. Imperatoriaus motina šventoji Elena čia ieškojo laidojimo rūsio ir galiausiai rado jį su trimis kryžiais – Jėzaus ir dviejų plėšikų, nukryžiuotų tuo pat metu. Graikų šventykla buvo sugriauta, pastatyta bazilika, o šią po kelių amžių nugriovė kalifas...

– Vadinasi, šita – antroji, – tarė Teo eidamas vestibiuliu, kuriame aidėjo tikinčiųjų maldos ir žingsniai.

– Ne, trečioji, pastatyta kryžiuočių, ji ir toliau nuolat pertvarkoma. Bazilika patyrė nemaža negandų. Gaisras, žemės drebėjimas... Ant grynos žemės keturiuose kampuose buvo pastatyta po altorių, nes krikščioniškosios bažnyčios taip gerai pasidalijo šią vietą, kad pirmą kartą sunku susigaudyti. Užversk galvą ir pažiūrėk: matai eilę lempų it stručio kiaušinių? Keturios – Graikų bažnyčiai, keturios – Katalikų ir trys – Armėnų bažnyčiai.

– Šitiek bažnyčių vienui vienam Kristui? – sušuko Teo. – Klausykit, ta jūsų istorija keistoka ir paini...

– Cit! – nutildė dvasininkas. – Aš čia ir esu, kad tau paaiškinčiau, nerėk, mes bažnyčioje...

– Kurgi tas kapas? – sušnabždėjo Teo.

– Ką gi, su tuo kapu painus reikalas, – atsakė tėvas Diuburas, – bet pažvelk į šitą raudoną akmenį tiesiai priešais tave, tarp žvakidžių.

Matai damą, kuri, atrodo, šluosto jį? Iš tikrųjų ji drobe surenka šventą vandenį, jį išspaudžia ant plokštės, be abejo, žaizdai gydyti. Tai Patepimo akmuo. Visa ši vieta vadinasi Golgota, nukryžiavimo vieta. O raudonas akmuo rodo, kur buvo balzamuotas Kristaus kūnas. Tačiau krikščionys stačiatikiai mano, kad tai akmuo, ant kurio buvo padėtas Kristaus kūnas ir iš plaštakų bei pėdų ištrauktos vinys. Katalikai nepritaria šiai nuomonei.

– Tik nesakyk, kad krikščionys nesutaria tarpusavyje! – sušuko Teo.

– Daugmaž kaip Izraelio žydai, – atrėžė tėvas Diuburas. – Mes irgi turim teisę nesutarti!

– Gerai jau, gerai, nepykit... Bet juk visi jie tiki Jėzų Kristų?

– Netrukus sužinosi, Teo, kad yra daug krikščionybės formų. Nekalbėkim apie protestantus, kuriems nėra ko čia veikti...

– Tikrai? – nustebo Teo. – Kodėl?

– Jiems, Teo... Et! Suprasi vėliau, – suirzo tėvas Diuburas. – Ne, aš tekalbu apie krikščionių bažnyčias, kurios globoja Šventąjį Karstą, jį matai priešais save su koplyčiomis, vienuolynais ir rotondomis. Tai Romos katalikų bažnyčia, Stačiatikių bažnyčia, Etiopų bažnyčia, Armėnų bažnyčia ir...

– Ojoj! – šūktelėjo Teo. – Ne taip greit!

– Gerai. Paaiškinsiu pakeliui.

Kupolai gaudė nuo maldų ir giesmių. Vestibiulio, užtvindyto turistų minios, kairėje atsivėrė raizginys uolose iškaltų, netašytų pertvarų ir kolonų arba marmuru papuoštų sienų. Teo pagreitino žingsnį.

– Neskubėk taip, Teo, – tarė tėvas Diuburas. – Kapas čia.

Teo sustojo kaip įkaltas.

– Nieko nematau, – sušnibždėjo jis purtydamas galvą. – Per daug žmonių.

– Jo beveik ir nesimato, aš tau sakiau, Teo. Čia meldžiamasi, ir viskas. Bent čia visi krikščionys gali sutarti. Paeikim į priekį. Vadinamoji Katalikų bažnyčia istoriškai buvo pirmoji, ją įsteigė šventasis Petras, pirmasis iš apaštalų. Dėl šios priežasties ją vadina *apaštaline*,

būdvardis padarytas iš žodžio *apaštalas*, reiškiančio „Dievo pasiuntinys". Kadangi šventasis Petras buvo nukryžiuotas Romoje, mūsų bažnyčia yra Šventa Katalikiškoji Apaštalinė Romos bažnyčia. Ji pati svarbiausia.

– O ne! – paprieštaravo Teo. – Senelė man sakė visai ką kita! O ką jūs manote apie Stačiatikių bažnyčią, a?

– Šitas vaikas tikrai graikų kilmės, – suniurzgėjo tėvas Diuburas. – Tavo senelė neklydo, Teo. Stačiatikių bažnyčia Bizantijos laikais pirmoji pastatė baziliką Kristaus Karstui pagerbti. Todėl ansamblio stilius atrodo kiek bizantiškas. Ar žinai, Teo, kas toji Bizantija?

– Taip, – patvirtino Teo. – Mokykloje man pasakojo apie Bizantijos žlugimą. 1543... Ne, 1453 metais. Turkai apsiautė miestą kaip serbai Sarajevą, tačiau galiausiai jie pasiekė pergalę – ne taip, kaip serbai. Katastrofa! Tik aš ne visai supratau, kodėl.

– Todėl, kad krikščionys neteko garsiausios – Rytų – sostinės, – tarė dominikonas. – Tačiau dar prieš žlungant Bizantijai nelemtas nesutarimas atskyrė bažnyčias nuo Kristaus. Viena vertus, visoje Europoje Katalikų bažnyčia buvo pavaldi popiežiui, kita vertus, – Bizantijos imperijos krikščionys pavaldūs Bizantijos patriarchui. Iki šiol tebėra turkiškas miesto pavadinimas – Stambulas. Bet apie jį nepasakosiu, pats pamatysi.

– Aš keliausiu į Stambulą?! – sušuko Teo spindinčiomis akimis. – Tėčio atlase jo nepastebėjau!

– Iš tikro, Teo... Ne tai norėjau pasakyti, – sumišo tėvas Diuburas.

– Taip, taip, puikiai girdėjau!

– Duok man ramybę, Teo. Taip, tu aplankysi Stambulą. Bet šiukštu neprasitark tetai! Būsiu išdėtas į šuns dienas...

– Pasakysiu, kad papasakojai apie Bizantiją, ji pamanys, kad tave apėmė įkvėpimas...

– Melagingas nutylėjimas, bet šiaip ar taip... Vadinasi, gerai supratai, kad prieš žlungant Bizantijai, krikščionių bažnyčios išsiskyrė dėl aukščiausiojo vadovo vaidmens: vieniems – popiežius, kitiems – patriarchas. Tai vadinasi *schizma* – šis žodis reiškia „skilimą". Pirma,

1054 metais nuo stačiatikių atskilo katalikai, antra, 1439 metais atsiskyrė Europos Katalikų ir Rytų bažnyčios, nors pastarosios vis dar paklūsta popiežiui.

– Koks širšių lizdas, – atsiduso Teo. – Dėl ko gi jie nesutaria šį kartą?

– Pavyzdžiui, dėl kunigų vedybų. Rytų bažnyčios jas leidžia.

– Kaip stačiatikiai ir protestantai, – tarė Teo. – Ir Prancūzijoje ginčijamasi dėl to, kad dvasininkai neturi teisės vesti. Norėčiau sužinoti, kodėl jiems tai draudžiama.

– Todėl... – sudvejojo tėvas Diuburas. – Įkyrėjai su tais savo klausimais! Kad nesileistų blaškomi šeimos rūpesčių, štai kodėl. Romos ir Rytų katalikai nesutaria ir dėl krikšto. Kai vaikas pakrikštijamas, jis turi teisę priimti komuniją. O pas mus vaikui reikia sulaukti sąmoningo amžiaus, kad galėtų pats pasirinkti tikėjimą. Argi tai ne protinga?

– Taip, – pritarė Teo. – Mano tėvai net nenorėjo mūsų krikštyti, kad patys galėtume apsispręsti. Taip dar protingiau.

– Puiku, – pertraukė supykęs dvasininkas. – Mudu priėjom sektorių, kurį saugo Armėnų bažnyčia. Ji ne vienintelė Rytų katalikų bažnyčia, bet Armėnija buvo pirmoji šalis, atsivertusi į katalikybę, todėl jai suteikta garbė prisidėti prižiūrint Šventąjį Kapą.

– Šįkart aišku, – tarė Teo. – O Etiopų bažnyčia?

– Tai ilga istorija.

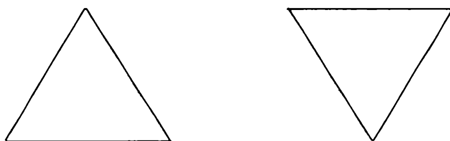
Bilkis ir karaliaus Saliamono vaikai

Jie irgi atstovavo nepaprastai senai tradicijai, kilusiai iš Afrikos, Etiopijos, iš anapus tos vietos, kur išteka Nilas. Ko gero, Etiopijoje gyveno Sabos karalienė, garsioji Bilkis, kuriai etiopas prekeivis karaliaus Saliamono didybę pavaizdavo su tokiomis įspūdingomis smulkmenomis, kad ji nusprendė jį aplankyti. Tai įvyko statant šventyklą; hebrajų karalius liepė iš toli atgabenti brangiausios

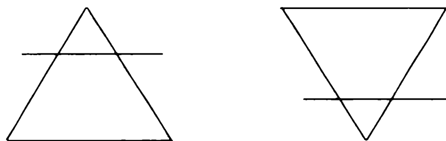
medienos, pačių rafinuočiausių metalų. Šis išminčius žinojo slapčiausias dangaus ir žemės paslaptis, švenčiausius apskaičiavimus, magiškiausias formules...

– Karalius Saliamonas – magas? – nustebo Teo.

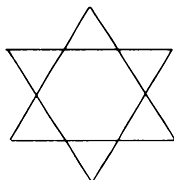
Neregėtai išmintingas ir galingas magas. Kaip bet kuris karalius Saliamonas turėjo antspaudą – galybės ir šventos valdžios insigniją. Saliamono antspaudą sudarė vienas trikampis viršun nukreiptu smaigaliu – jis simbolizavo ugnį. Kitas trikampis, smailėjantis apačion, vaizdavo vandenį.

Kai ugnies trikampį kirsdavo kito trikampio pagrindas, – toks ženklas simbolizavo orą, o kai vandens trikampį kirsdavo kitas pagrindas, tuomet jam būdavo suteikiama „žemės" reikšmė.

Šitaip, vieną ant kito uždėjus abu trikampius, gaunama šešiakampė žvaigždė, simbolizuojanti visų pasaulio elementų visumą.

– Aš mačiau šitą žvaigždę! – sušuko Teo. – Ji yra ant melsvai baltos Izraelio valstybės vėliavos.

Saliamono antspaudas, vadinamas Dovydo žvaigžde, tikrai įspaustas Izraelio vėliavoje. Tokia buvo didžio karaliaus galia, vis dar glūdinti žydų tautos sąmonėje... Jis buvo toks galingas, kad, kaip pasakojama Korane, turėjo šnipą kukutį: paukštis iš toli parnešdavęs jam naujienų. Taigi Saliamonas pasiuntė kukutį Džafurą šnipinėti karalienę Bilkis. Sužavėtam kukučiui pranešus apie Sabos karalienės grožį ir išmintį, karalius nusprendė Bilkis leisti apsilankyti. Bilkis ir Saliamonas varžėsi, kuris gudresnis, kiekvienas norėjo išbandyti kito galią. Tačiau žaidimai buvo nelygiaverčiai, nes Bilkis neturėjo šnipo kukučio...

Galų gale, apakinta didžio karaliaus begalinio mokytumo, ji leidosi į kelią. Kelionė buvo ilga, kupina išbandymų, varginanti. Saliamonas išskėstomis rankomis sutiko iš taip toli atkeliavusią karalienę. Kadangi buvo girdėjęs, kad Sabos karalystės moterys su ožkų kanopomis, jis pirmiausia įvedė ją į menę, pilnutėlę vandens, ji, kad nesušlaptų, kilstelėjo suknią. Ramus vanduo atspindėjo lyg veidrodis... Bilkis pėdos buvo žavingos, nedidukės, neapžėlusios vilna ir be kanopų. Saliamonas nusprendė apnakvindinti ją savo pilyje, bet ji apdairiai prisaikdino karalių jos neliesti, nes esanti skaisti.

– Man rodos, neilgai, – pakomentavo Teo.

Grįžtant Saliamonas liepė karalienei prisiekti, kad ničnieko nepalies po jo stogu. Paskui jos garbei iškeltoje puotoje patiekė Bilkis tokių aštrių valgių, kad naktį ji mirte mirė iš troškulio. Karalienė patyliukais prisėlino prie ąsočio su vandeniu, kurį Saliamonas klastingai pastatė jos kambary. Ji gurkštelėjo... Ir pasirodė Saliamonas. Mat atsigėrusi vandens iš ąsočio, Bilkis sulaužė priesaiką: didis karalius savo ruožtu sulaužė savąją – ir įžengė karalienės lovon.

– Klastūnas, – pareiškė Teo.

Sužavėtas kukutis Džafuras giedojo ištisą naktį... Dviejų karališkųjų sutuoktinių susitikimas virto beprotiška meile, o iš jos gimęs vaikas Menelikas tapo pirmuoju Etiopijos valdovu. Grįžęs į savo šalį, jaunuolis gudrumu išgavo Sandoros skrynią iš tėvo pastatytos šventyklos. Kalbama, kad Saliamonas tai pastebėjęs ir baisiausiai įniršęs, bet pas-

kui nusiraminęs, nes sūnus buvo vertas pagrobtosios Skrynios. Todėl, anot etiopų, Sandoros skrynia dingo iš Visų Šventųjų bažnyčios: nuo to laiko ji slepiama Etiopijoje, kur tikriausiai ir tebėra.

– Todėl Indiana Džonsas ir leidosi į kelią! – sušuko Teo. – Dabar aišku!

Su Skrynia ar be, karalienė Bilkis atsivertė į judaizmą, kuris vėliau įsigalėjo visoje jos šalyje. Po kelių šimtmečių atvyko vyskupas Frumansas ir atvertė etiopus į krikščionybę.

– Taigi, – tęsė tėvas Diuburas, – kadangi jie – seniai įvykusio karalienės Bilkis ir karaliaus Saliamono susitikimo palikuonys, Etiopijos krikščionys, kaip ir žydai, laiko save išrinktųjų tauta. Jų šalyje yra didžiulė bazilika, iškirsta uolose...

– Tai grotas?

– Ne, jie rausė, rausė ir išrausė bažnyčią uoloje nuo viršaus iki apačios. Ten puikios procesijos... Kad tu būtum jas matęs, Teo! Prisidengę brokato skėčiais, kunigai su aukso karūnomis ir siuvinėto brokato mantijomis šoka Dovydo šokį, pritardami sistrais ir milžiniškais būgnais...

– Norėčiau tai pamatyti, – sumurmėjo Teo.

– Kai būsi sveikas. Šią vietą Etiopijos krikščionys vadina *Lalibela* pagal jauno nukankinto princo vardą. Jie taip pat tvirtina, kad Lalibela yra *Naujoji Jeruzalė*. Mat pagal etiopų tradiciją Afrikos tauta kyla iš karaliaus Saliamono, ir jai pavyko išvengti savosios Jeruzalės sugriovimo. Etiopų dvasininkai labai įspūdingi. Čia tu nepamatysi jų tikrosios didybės, bet eikš, parodysiu jų vienuolyną terasoje.

Jie užkopė tolydžio siaurėjančiais laiptais. Paskutinės pakopos išvedė į terasą, o jos gilumoje, granatmedžio paunksmėje, viršun kilo nedidukės celės žaliomis durimis.

– Atėjome, – tarė dominikonas. – Matai, etiopai – vieni iš seniausių krikščionių pasaulyje. Ši terasa – be galo rami vieta, galbūt vienintelė Šventajame Karste. Etiopijoje dar visai neseniai buvo labai senų bendruomenių, kurias sudarė afrikiečiai žydai, kilę iš legendinių Sabos karalienės laikų, galbūt vergovės metu atkeliavę iš Egipto. Šie

tamsiaodžiai žydai vadinami *felachais*; jie kala dvasininkų, rankoje laikančių Torą, skulptūras. Daugelis emigravo į Izraelį: kai kurie rabinai reikalavo juos perauklėti, lyg jie nebūtų tikri žydai. Mes, krikščionys, nekeliam savo etiopams rūpesčių. Jie turi savo ritualus, ir mes juos gerbiame.

Terasoje nebuvo nė gyvos dvasios, išskyrus aukštaūgius vienuolius asketiškais veidais. Nė vieno lankytojo. Teo automatiniu fotoaparatu – tėčio dovana – nufotografavo pirmąją savo nuotrauką.

– Gražu, – tarė Teo. – Ar ji irgi juodaodė?

– Kas ji?

– Sabos karalienė!

– Be abejo. Ji buvo nepaprastai graži.

– Taip, – svajingai sušnibždėjo Teo. – Graži ir tamsi kaip mano draugė Fatu. Leidžiamės žemyn? Manau, jau viską apžiūrėjom?

– Tu mane pertraukei. Dar yra Egipto krikščionių – koptų – bažnyčia. Dauguma egiptiečių koptų – stačiatikiai, išskyrus saujelę katalikų. Jie kartu su Etiopijos krikščionimis sudaro vadinamąjį Aleksandrijos ritualą. Aleksandrija yra Egipte.

– Egipte, – pakartojo Teo užsisvajojęs. – Keista, man atrodo, kad galėčiau ten aptikti savo paukštį.

– Nemirtingąjį paukštį? – atsiliepė tėvas Diuburas. – Kodėl gi ne?

Šventųjų vietų painiava

– O! Štai jie ! – sušuko šeichas. – Ilgai užtrukot!

– Norėčiau atsisėsti, – sumurmėjo Teo. – Minia, smilkalai, be to, buvo taip neaišku ir painu...

– Aš niekuo dėtas, kad tiek daug saugančiųjų šventąsias vietas, – suniurnėjo dvasininkas. – Be to, mes buvom užkopę į etiopų terasą.

– Dėl Etiopijos, – tarė rabinas, – privalau tau, Teo, pasakyti, kad...

– Felachai? – paklausė Teo.

– Jūs papasakojot apie juos? – nustebo rabinas.

– Žinoma, – nusišypsojo tėvas Diuburas. – Aš nieko neužmirštu.

– Net pasakyti Teo, kas saugo šventųjų vietų raktus? – paklausė šeichas šyptelėdamas.

– Dievulėliau, jūs teisus, Suleimanai, – prisipažino dominikonas. – Tai va, Teo, nepasakiau, kad Šventojo Karsto raktus šiandien saugo musulmonai.

– Didžioji Nuseibahų šeima, – tarė šeichas. – Kalifas Omaras, kuris pastatė mečetę, norėdamas išvengti krikščioniškųjų bažnyčių ginčų, VII amžiuje raktus patikėjo jai. Nuo tada visą laiką musulmonas 3 valandą ryto atrakina ir 5 valandą vakaro užrakina vartus.

– Tai įdomu, – tarė Teo. – Vadinasi, kai nori, tikėjimus galima sutaikyti.

– Palaimintasis! – sušuko teta Marta. – Man rodos, mūsų bičiulis Diuburas papasakojo apie krikščionių pasaulio kivirčus? Tau galva plyšta, taip?

– Taip! – sušuko Teo. – Paklusti popiežiui, nepaklusti popiežiui, leisti kunigams vesti ar neleisti, suteikti komuniją kūdikiams ar palaukti, kol paūgės, atvirai kalbant, tai neįdomu. Visa tai tik tam, kad gautų teisę saugoti senus akmenis, pabertus aplink kapą, kuriame Kristaus netgi nėra!

– Jei iš mano pamokų tu tik tiek įsiminei, Teo... – pratrūko tėvas Diuburas. – Brangioji Marta, aš bejėgis. Šis vaikis niekam tikęs!

– Ne, brangusis bičiuli, – tarė teta Marta paimdama jį už rankos. – Pripažinkit, kad tai seni, atgyvenę ginčai... Neširskit.

– Šitie ginčai atgyvenę?! – sušuko tėvas Diuburas. – Kodėl gi kariaujam Jugoslavijoje? Katalikai kroatai, stačiatikiai serbai ir musulmonai bosniai?

– Maniau, visi jie nori turėti savo šalį, – tarė Teo. – Nejau tiesa, kad jie kaunasi dar ir dėl tikėjimo?

– Iš dalies tiesa, – tęsė jis. – Jei manai, kad man smagu aiškinti šitą ilgą mūsų santykių istoriją... Įsivaizduok, aš ne vienas toks! Jau

daugiau kaip prieš trisdešimt metų vienas popiežius nusprendė sutaikyti Kristaus bažnyčias!

– Jonas Paulius II? – paklausė Teo.

– Ne, – atsakė teta Marta. – Šis vadinosi Jonas XXIII. Jis mirė prieš tau gimstant.

– Tai kodėl jūs pykstat, pone Antuanai? – pasiteiravo Teo. – Jei pritariat popiežiui...

– Tiek to, sutinku, kiek suirzau. Bet jei nors kiek neišmanysi istorijos, tuomet nesuvoksi dabarties pasaulio! Vėliau suprasi, Teo...

– Manot, kad išties turėsiu laiko suprasti? – tylutėliai paklausė Teo.

Staiga jis pasirodė toks trapus ir toks vertas pasigailėjimo, kad tėvas Diuburas atsileido. Šeichas ėmė kosčioti iš susijaudinimo, o rabinas priėjo arčiau.

– Prasti popieriai, – sumurmėjo teta Marta. – Antuanai, jūs nepataisomas. Matot, ką padarėt!

– Aš įsitikinęs, kad viską suvokti Teo turės ištisą gyvenimą, – tarė dvasininkas apglėbdamas jį. – Šito vaiko Dievas neapleis.

– Dievas – nežinau, tai pirma, – išdrožė teta Marta. – Ligoninėje mums paskirtas susitikimas, tai antra. Galų gale Teo nebe vaikas, jau sakiau, tai trečia.

Ligoninė? Jau? Vos po dviejų kelionės dienų? Teo nepasitaisė. Tačiau Marta buvo pažadėjusi Melinai, kad jie nueis išsitirti kraujo ir praneš rezultatus, kai tik bus įmanoma. Išsisukti nepavyks.

Seselė Sara

Ligoninė buvo lygiai tokia kaip Paryžiuje, tik čia buvo kalbama hebrajiškai, šios šalies kalba. Pakeliui, šnekučiuodamasis su prancūzų kilmės sesele, į Izraelį atvykusia dvylikos metų, Teo sužinojo, kad žodis *alija* reiškia „įkopimas“, tai yra sugrįžimas į Pažadėtąją žemę, nes visi pasaulio žydai turi teisę grįžti namo ir tapti Izraelio piliečiais. Jie „leidžiasi“, kai palieka Izraelį, ir „kyla“ grįždami į jį.

– Su tam tikrom sąlygom, – patikslino teta Marta. – Nuo tada, kai žydas ekstremistas nužudė pirmąjį ministrą Rabiną, grįžimo įstatymas taikomas ne be atsargumo priemonių.

Paskui sugrįžus pramokstama hebrajų kalbos ir aštuoniolikos metų išeinama atlikti karo tarnybos, tai daro net merginos. Seselė Sara Benhamin dėvėjo uniformą. Teo be galo patiko ši mintis. Pasakodama apie *grįžimo* jaudulį ir kariuomenės mokymus, Sara vikriai įsmeigė adatą į Teo ranką ir švelniai ištraukė švirkštą, sklidiną gražaus raudono kraujo.

– Neatrodai toks jau ligotas, – tarė ji uždėdama vatos tamponą. – Kertu lažybų, kad tau pagerės.

Ji buvo tokia guvi, tokia linksma, kad Teo pasijuto kupinas vilties. Atminčiai pasiėmė vieną jos nuotrauką.

– Tu tiki Dievą? – paklausė jis seselės Saros.

– Aš? Tik tiek, kiek reikia! – sušuko ji juokdamasi. – Laimei, šito klausimo neužduoda, kai grįžti! Pasakysiu tau, Teo. Tais, kurie per dažnai kartoja, kad reikia paisyti Viešpaties įsakymų, šiuo metu nepasitikiu. Kartais jie žiaurūs. Neleidžia mums šokti roko ir Šabo dieną degti šviesos... Jie nori užtverti kelius, kad nevažiuotų automobiliai... Neturi teisės paspausti lifto mygtuką dėl to, kad draudžiama skelti kibirkštis elektrai užžiebti, įsivaizduoji! Biblijos laikais elektros nebuvo!

– Tai tiesa, – pritarė Teo. – Jie silpnapročiai!

– Ne! Paprasčiausiai netolerantiški. Jie mums sunkina gyvenimą Jeruzalėje, tikrai, nueik pasižiūrėti į Mea Šearimo kvartalą, pamatysi ko nematęs! Sakau, mes turim teisę tikėti Dievą, tačiau nesuteikti kitiems nemalonumų.

Vienu žodžiu, Saros dėka kraujo ėmimas buvo visai linksmas. Teta Marta nusprendė, kad jie eis pusryčiauti į menininkų kvartalą, kad prasiblaškytų. „Vienu du?“ – paklausė Teo.

Vienu du. Teo pamėgino iškvosti tetą Martą apie paslaptingąjį paukštį, bet nieko nepešė. Šlamšdama rytietišką duoną ir avieną ant mažyčio iešmo, teta Marta nuoširdžiai kvatojo, bet atsisakė

pagelbėti Teo. Ji paskolinsianti jam gerą žodyną, ir viskas. Įpykęs Teo atsikeršijo trapiai keptos žuvies plutelei, triaukšdamas ją su visomis ašakomis.

Teta Marta ne ką daugiau nusileido dėl tolesnio dienos režimo. Pogulis būtinas. Ne, jokio trankymosi po Alyvų kalną, jokio Erodo kapo. Gal rytoj. O kol kas – į lovą!

Žodyno paslaptys

Teo ilgai miegojo. Kai jis pabudo, buvo sutemę, o teta Marta skaitė prie lovos įtaisytos lempos šviesoje. Apsisiautusi didžiuliu raudonu kašmyru, vos vos apšviestu veidu, ji buvo tokia graži, sustingusi ir rimta. Teo patyliukais pasirėmė ant alkūnių ir įsižiūrėjo, kaip ji sklaido lapus. Staiga ji užvertė knygą ir susidūrė su Teo žvilgsniu.

– Tik pažvelkit į šitą krevečiukę, – tarė ji. – Teo, tu mane šnipinėji? Kada pabudai? Ar pailsėjai?

– Viskas gerai, – atsakė Teo. – Ką skaitai?

– Kišeninį žodyną, patikrinau, ar jis gali tau praversti, – tarė ji. – Na, pamėgink.

Teo paieškojo žodžio *Paukštis* ir ėmė balsiai skaityti:

– „Gražus paukštis. Retas paukštis. Naminiai paukščiai. Paukščiai keliauninkai. Dekoratyviniai paukščiai. Pikta lemiantis paukštis: paukštis, kurį senovės žmonės laikė nelaimės pranašu..." Pikta lemiantis paukštis?

– Ne, – tarė teta Marta. – Ne tai.

– „Erelis – paukščių karalius. Junonos paukštis – povas. Minervos paukštis – pelėda. Veneros paukštis – balandis, karvelis. Rojaus paukštis..." Rojaus paukštis?

– Nekvaila, bet atsakymas ne toks, – tarė ji.

–„Šventojo Liudviko paukštis – jautis. Iš paukščio skrydžio. Koks paukštis, tokia ir giesmė. Paukštis – tam tikras nedidelis lovys, užsidedamas ant pečių numirėliui pernešti." Nedidelis lovys?

– Labai keista, – tarė teta Marta. – Ieškok kito.

Tai buvo lygiai taip pat kaip „Dievų pyktyje“: per kiekvieną išbandymą ekrano herojus turėdavo pasirausti savo krepšyje ir išsitraukti tinkamą daiktą. Bet jeigu jis per klaidą paspausdavo lyrą vietoj kardo, iš kompiuterio pasigirsdavo keistas balsas ir maloniai perspėdavo: „Ne. Ne šitas. Ieškok kito“.

Ne! Ne šitas! Ieškok kito... „Nemirtingumas: sielos nemirtingumas. Amžinai likti žmonių atmintyje. Herbe: nemirtingumas, feniksas ant laužo.“

– Ką reiškia *herbe*? – paklausė Teo.

– Herbas – kilmingos šeimos heraldinis ženklas, – atsakė teta Marta. – Arba miesto, pavyzdžiui, Paryžiaus – laivas raudonai mėlynam fone.

Nusiminęs Teo sviedė žodyną ant kilimo.

– Kodėl lioveisi? – paklausė ji. – Tai gana įdomu...

Tačiau Teo įkišo nosį pagalvėn. Pakaks!

– Ei, narsusis didvyri, nepamiršk, kad, ištikus visiškai nesėkmei, gali paskambinti Pitijai, – sumurmėjo teta Marta. – Be to, Fatu tai irgi būtų malonu.

Fatu! Jis ją pamiršo! Teo čiupo savo naujutėlį mobilųjį ir surinko numerį.

Pitija klauso

– Tai tu, Teo? Sveikas! – sušuko mielas balsas.

– Labas, – džiaugsmingai pratarė Teo. – Kaip sekasi?

– O tau, mano Teo? Ne per daug išvargai?

– Ne tiek, kiek mokykloj! Ar Paryžiuje šalta?

– Ei! Aš tau ne orų prognozė! Papasakok man apie ką nors kita! Ar tau kartais nereikia mano pagalbos? – paklausė Fatu kvatodama.

– Žinoma, reikia! Prašom duoti nuorodą.

– Tuomet klausyk. Pasiruošk, tai užtruks ilgai. Paimk kuo rašyt,

taip bus geriau. *Trindamas sparnus, uždegu savo paties laužą, kad atgimčiau.* Kartoju...

– Nebūtina. Ačiū, Fatu. Gerai... Tai... Bučiuoju tave...

– Aš irgi, – sušnabždėjo balsas. – Labai stipriai.

– Ar pagaliau suvokei? – paklausė teta Marta klasta kibirkščiuojančiomis akimis.

– Ne, – kaltai prisipažino Teo. – Ničnieko. Aš nežinau tokio paukščio.

– Tiek to! – tarė ji ir atsistojo. – Rytoj Kalėdos, ir švęsim jas terasoje. Pasipuošk, bet apsirenk šiltai. Pažadu tau siurprizą.

Siurprizą?

Nakties melodijos

Mėlynai baltai raudonomis lempomis apšviestoje terasoje jo ir tetos Martos laukė konsulas. Žinoma, čia buvo Eliezeris, Antuanas ir Suleimanas. Taip pat grupė muzikantų, kurie šypsojosi jam derindami instrumentus.

– Labas vakaras, jaunuoli, – pasveikino konsulas. – Kalėdoms mes tau turime tik eglutę ir šiek tiek dovanų. Štai manoji, – pridūrė mostelėjęs į muzikantus. – Susipažink: Elijas, Achmedas, Amosas ir Žanas.

Elijas dainavo pritardamas gitara, Achmedas grojo fleita, Žanas mušė tamburiną, o Amosas tampė apvalios storapilvės liutnios stygas. Elijo balsas buvo šiltas lyg Graikijos vasaros vakaras ir toks švelnus, kad Teo akyse pasirodė ašaros. Tai buvo keistai skaidri muzika, paryškinama duslaus tamburino dundėjimo, Amoso liutnios galu monotoniškai išgaunamų garsų ir liūliuojama fleitos melodijos. Šeichas ir rabinas lingavo į taktą, monotoniškas pratisas dainavimas glostė širdis ir krūtines; tai buvo palaima. Paskui palaima baigėsi.

– Kaip buvo gražu, – ilgokai patylėjęs tarė Teo.

– Tai meilės dainos, – pašnibždėjo konsulas.

– Na, prie reikalo, – šūktelėjo jis pasisukdamas link šventų barzdočių trijulės, – mažokai kalbėjote apie meilę!

Jie tučtuojau paprieštaravo. Tėvas Diuburas priminė Kristaus meilę visai žmonijai, tokią didžiulę, kad sutiko siaubingai mirti ir išgelbėti žmones. Šeichas kalbėjo apie Gailestingąjį Alachą, visuomet pasiruošusį dovanoti prasikaltusiems tikintiesiems, jei tik jų atgaila nuoširdi. Jis dar pridėjo Mahometo meilę savo žmonoms, kurios niekuomet nesistengė slėpti, nesikratydamas to, ką krikščionys vadina *kūniška nuodėme*. Rabinas sėdėjo tylėdamas.

– Kodėl tyli, pone Eliezeri? – nustebo Teo.

– Aš pamaniau, kad gražiausia pasaulyje meilės giesmė yra mūsų Biblijoje, – tyliai pratarė jis. – Tai Giesmių giesmė, kurią sukūrė karalius Saliamonas, – sužieduotuvių himnas, vyro ir moters meilės stebuklas.

– Padeklamuok truputį, – paprašė Teo.

– „Aš juoda, – pradėjo rabinas pusbalsiu, – bet graži, Jeruzalės dukterys... Nežiūrėkite į mane, kad aš tamsiaveidė, – mane nurudino saulė... Kaip obelė tarp girios medžių, taip mano mylimasis tarp sūnų... Mano mylimasis panašus į stirniną ir į jauniklį briedį..." Štai ką jauna mergelė kalba apie jaunikį, kurio laukia.

– O jis?

„Kaipgi tu graži, mano prietele! Kaipgi gražios tavo krūtys, mano seserie, Sužadėtine! Tavo meilė saldesnė už vyną ir tavo tepalų kvapas už visus kvepalus! Tavo lūpos, mano Sužadėtine, varvąs medaus syvas; medus ir pienas po tavo liežuviu ir tavo rūbų kvapas kaip smilkalų kvapas..."

„Tu, mano seserie, Sužadėtine, – pratęsė teta Marta, – užrakintas sodas; užrakintas sodas, užženklintas šaltinis. Tavo vandentiekiai laisto sodą, kuriame yra granatinių obuolių su visokiais vaisiais, kipro su nardu, nardo ir šafrano, kvepiančios nendrės ir cinamono su visokiais Libano medžiais..."

– Tetulyte, tu moki atmintinai! – sušuko nustebęs Teo.

– Seni prisiminimai, – atsiduso ji. – Kada nors tu irgi mokėsi Giesmių giesmę atmintinai.

– Aš įsitikinęs, kad jis parašė ją Sabos karalienei, – ryžtingai pareiškė Teo.

– Kas? – nustebo tėvas Diuburas.

– Tai parašė karalius Saliamonas! Juk jie mylėjo vienas kitą.

– Biblijoje apie tai nekalbama! – paprieštaravo rabinas.

– O man nesvarbu, – atšovė Teo. – Graži ir tamsiaveidė kaip Fatu, mano sesuo, Sužadėtinė... Jokios abejonės, toji Sužadėtinė – tai Bilkis!

– Tebūnie, – nuolankiai atsiduso rabinas.

– Tik šiek tiek neaišku, – vėl tarė Teo, – kas tas nardas?

– Nuostabus aromatas, – atsakė rabinas.

– O cinamonas?

– Kita kvapnios nendrės rūšis.

– O užženklintas šaltinis?

– Ššš... – sukuždėjo teta Marta. – Netrikdyk nakties ramybės.

Teo užsikvempė ant terasos turėklo ir žiūrėjo į Jeruzalę, kur mirgėjo šviesos. Nesimatė nei Uolos maldyklos, nei Šventojo Karsto, nei Raudų sienos, bet turkų pastatyta aukšta stora siena skendėjo auksinėje šviesoje. Dvi švelnios rankos prisilietė prie Teo pečių.

– Dabar supranti, kodėl dėl šito miesto buvo tiek kariauta? – pašnabždėjo į ausį virpantis balsas. – Nebūk mums toks griežtas, Teo. Čia alsuoja Dievo dvasia, nesvarbu, ar jis vadinasi Alachas, Adonajus Elohimas, ar Jėzus.

4 SKYRIUS

Teisuolių naktis

– Teta Marta! – suklykė Teo kojūgalyje.

– Kas dabar... – suvaitojo teta Marta pakišusi galvą po antklode. – Kuri valanda?

– Laikas keltis, mano senute! – sušuko Teo prapliupdamas juoktis.

Apstulbusi teta Marta atsisėdo pamiršusi pasitaisyti naktinių marškinių petnešą. Teo atsikėlęs? Anksčiau už ją? Ir vadina ją *savo senute*? Kiek siekia Furnė šeimos atmintis, Teo niekuomet neatsikėlė savo valia. Teta Marta padarė išvadą, kad Teo jaučiasi geriau.

– Būk mandagus, – pyktelėjo ji.– Iškritai iš lovos, mano berniuk?

– Būtent. Už durų stovi žmogėnas su pusryčiais. Įleist?

– Luktelk. Paduok chalatą nuo fotelio.

Per pusryčius kilo nesibaigiantis ginčas. Teo norėjo važiuoti į Betliejų, o teta Marta atkakliai nesutiko.

– Jokių kalbų, – sakė ji. – Šįryt mes keliausim į Mea Šearimą, nes taip nusprendė rabi.

– Ar aš sapnuoju! Tu nenori važiuoti į Betliejų? Miestą, kur gimė Jėzus? Argi tai ne puikus sumanymas per Kalėdas?

– Ne! – suriko teta Marta. – Na, taip... Bet dabar tai neįmanoma.

– Kodėl gi?

– Klausyk, Teo, mūsų laukia draugai, negalima staiga jų mesti... – atsakė sutrikusi teta Marta. – Tai solidūs žmonės!

– Dar ko, – supyko Teo. – Tie tavo bičiuliai neturi telefono?

– Tu man įgrisai! – pratrūko teta Marta. – Jei jau taip nori žinoti,

į Betliejų važiuosim šiandien vakare. Nenorėjau sakyti, bet tu toks įkyruolis, kad... Va.

Teo šoko jai ant kaklo ir vos neparvertė.

Uždaras kvartalas

Teo neturėjo jokio supratimo apie tai, ką jis šįryt aplankys. Mea Šearimo pavadinimas kažką jam miglotai priminė. Kas apie jį nekaip kalbėjo? A! Seselė Sara. Tikriausiai nebus smagu.

Ta proga teta Marta savo trumpus plaukus apsirišo skarele, stipriai suveržė pasmakrėje ir užsismaukė ant kaktos. Šitaip apsimuturiavusi ji atrodė kaip musulmonė, be to, paniurusi musulmonė. Kai Teo ėmė ją kamantinėti apie keistą galvos apdangalą, ji atsakė, kad nė viena moteris negali įkelti kojos į šį Jeruzalės kvartalą neapsigobusi galvos.

– Vadinasi, tai musulmonų kvartalas, – padarė išvadą Teo.

– Visiškai ne, – atsakė teta Marta. – Nėra labiau tikinčių žydų kaip Mea Šearime.

Dar ko, pamanė Teo. Kokia čia nesąmonė?

– Žinoma, – sumurmėjo ji, – tai suprasti sunkoka. Rabinas, Teo! Jis tau paaiškins.

Rabiną ir du jo kompanionus jie rado prie iškabos, rodančios įėjimą į religingąjį kvartalą. Visur buvo aiškiai parašyta, kad moterys privalo padoriai apsidengti galvas. Rabinas apžiūrėjo tetą Martą ir sukišo sruogą po skarele.

Sakytum, senovės kaimas. Nors baltų akmenų pastatai nebuvo labai seni, tačiau jie nežinia kaip akimoju atsidūrė XVIII amžiuje. Išsprogusiomis akimis Teo sustojo apžiūrėti šito teatro po atviru dangum. Vyrai po ilgais juodais kaftanais dėvėjo kelnes iki kelių, mūvėjo baltomis kojinėmis ir avėjo batus. Jie buvo užsidėję plačiakraštes skrybėles, visi buvo barzdoti. Atrodė, lyg skubėtų, žingsniavo greitai, varstė skvarbiais griežtais žvilgsniais. Kartais per gatvę tekinas perskuosdavo trumpakelnis vaikas, apsiavęs batukais su sagtimis.

Daugelis moterų ant galvos dėvėjo kažką panašaus į tinklelį, užsmauktą žemai ant kaktos, prilaikomą aksomo juostos. Teo baisiai nustebo pamatęs mergytę ilga kasa ant nugaros.

– Sakykit, pone Eliezeri, man atrodė, kad mergaitės neturi teisės rodyti savo plaukų...

Rabinas atsiduso. „Šitame ypatingame kvartale, – pradėjo jis atsikosėjęs, – gyveno be galo pamaldūs žydai, kurie norėjo išsaugoti nesuteptas geto tradicijas."

– Geto? – perklausė Teo.

– Šit kaip? – nustebo rabinas. – Tu nežinai... Tad pradėsiu nuo pradžios.

Pradedant nuo inkvizicijos persekiojimų, Europos žydai XV amžiuje beveik visur būdavo grūdami į specialius kvartalus, vadinamuosius getus, apie viduramžių pabaigą pirmasis iš tokių kvartalų buvo įkurtas Venecijoje, vietoje, kuri taip ir vadinosi.

– Įsidėmėk, – pridūrė rabinas, – iš pradžių žydams labiau patiko gyventi vien tarp savų, kad išsaugotų papročius ir nesimaišytų su kitais gyventojais. Paskui tai pakrypo į blogąją pusę. Tokią blogą, kad vėliau popiežių potvarkiu jie turėjo teisę kurtis tik jiems skirtuose kvartaluose, garsiuosiuose getuose. Paskui visoje katalikų Europoje juos privertė nešioti atpažinimo ženklą. Pavyzdžiui, geltoną apskritimą arba ilgą kepurę. Tai būdavo labai patogu, kai juos norėdavo įgrūsti į kalėjimą arba supleškinti ant laužo.

– Arba žvaigždę, – pridūrė Teo.

Žvaigždė – tai nacių sumanymas. Taigi getai buvo žydų kvartalai, o Mea Šearimas – tikrai paskutinis getas, nors, savaime suprantama, jo gyventojų niekas neverčia laikytis kitos epochos papročių. Pasaulyje egzistavo tik viena vieta, kur rasdavai Europos geto atmosferą, ir keista, kad ši vieta buvo Jeruzalėje, Mea Šearimo kvartale, Šimto Vartų kvartale, pastatytame prisikėlimo laikotarpiu 1874 metais.

Tačiau gyvenimo sąlygos čia, laimei, buvo daug geresnės nei kitur. Senaisiais laikais Europos žydai, dažnai labai neturtingi, buvo susigrūdę skurdžiuose namuose. Bet XVIII amžiuje Lenkijos getuose

kilo galingas įkvėptųjų žydų judėjimas, jie, norėdami pasiguosti dėl sunkios padėties, siekė pažinti Dievą tiesiogiai.

– Pažinti Dievą... tiesiogiai? – nustebo Teo.

Taip. Iki tol žydai privalėjo skaityti šventuosius judaizmo raštus. Knygos buvo žydų ir Viešpaties tarpininkės. Tai buvo ne vien Biblija, bet visokiausių rūšių knygos, parašytos tremtyje. Talmudas – mokslinių komentarų rinkinys. Arba, priešingai, slėpiningo įkvėpimo Kabala...

– Neužkrauk jam taip anksti Kabalos, – paprieštaravo tėvas Diuburas. – Reikėtų nupasakoti tiek susikertančių įtakų, kad nebūtų tam galo!

Trumpai. Pagal žydų tradiciją knygos buvo skaitomos, komentuojamos, apie jas be galo diskutuojama, – taip įvyko tada, kai, nugriovus Šventyklą tremtyje buvo apraudama Jeruzalė. Tačiau Lenkijos, Lietuvos ir Rusijos žydai nelabai mėgo knygas. Jie nebuvo knygų gurmanai. Jie tik šoko ir giedojo. Pritariant išpažinėjams, kurie giedodavo ir plodavo, rabinai didingai sukdavosi, kol pamesdavo galvą, o tuomet jie tiesiogiai susijungdavo su Dievu. Jie buvo vadinami *chasidais*. Tai stipri mistinė srovė.

– Mistinė? – pasidomėjo Teo. – Kaip „Naujajame Amžiuje“ – su akmenimis ir dūmais?

Teta Marta įspėjo Teo, kad jam bus naudinga įsiminti žodį *mistinis*, nes sutiksiąs jį kiekviename žingsnyje. Mistikas – tai tas, kuris gali bendrauti su Dievu tiesiogiai.

– Puiku, – susižavėjo Teo. – Vadinasi, be rabinų?

Suprantama... Kaip tik Lenkijos rabinai mokydavo šios bendravimo technikos. Visi jie buvo žymūs mokytojai, čia pat galima pamatyti jų portretus... Ir rabinas sustojo prie tamsios krautuvėlės, kurios langinės buvo nukabinėtos plakatais. O tuose plakatuose buvo chasidizmo mokytojų atvaizdai: su turbanais, kepuraitėmis ir dažnai ilgomis žilomis barzdomis.

– Nuostabu, – tarė Teo. – Bet paklausykit, pone Eliezeri, jūs neatsakėte. Aš klausiau apie moterų plaukus, o jūs mane pavedžiojot po Europos getus...

Rabinas dar kartą giliai atsiduso. Ką gi, Vidurio Europos žydų getų tradicinės taisyklės moterims buvo itin griežtos. Vos ištekėjusi moteris turi laikytis tik savo vyro, ir tik jo vieno. Kad būtų išvengta net ketinimų nepaklusti, pamažu įsigalėjo keistokas paprotys: kitą dieną po vestuvių nuskusti sutuoktinės plaukus. Paskui išeidamos iš namų jos dėvėdavo perukus.

– Negali būti, – pašiurpo Teo. – Jis kliedi, a, teta Marta?

Tačiau rabinas visai nekliedėjo. Dar ir šiandien moterų galvos nuskutamos kai kuriuose Jeruzalės užkampiuose ir net Europoje: Strasbūre, Paryžiuje... Negalima rodyti savo plaukų. „Be kita ko, – pridūrė jis, – islamas daro lygiai tą patį."

– Tai tiesa, – sutiko šeichas. – Tik mes nenuskutam galvų. Mes jas uždengiam, be to, viešoje vietoje, ne namuose.

– Bet kartais, – sušuko rabinas, – kai kuriose šalyse užkabinat joms ant nosių odines kaukes! Tai nė kiek ne geriau!

Diskusija pakrypo į blogąją pusę. Teta Marta smarkokai susinervino ir pareiškė, kad tokių atgyvenų apie moterų plaukus nebuvo šventuosiuose raštuose – nei Biblijoje, nei Korane, ir kad jie į Mea Šearimą atvyko ne inventorizuoti religinių kvailysčių. Ką apie tai pamanys Teo?

– Na ir religija, eikit sau! – sušuko Teo. – Skusti moterims galvas? Užtempti odą ant nosies? Galvoj negerai? Tada Giesmių giesmė – tik dėl juoko?

– Va! – ramiai konstatavo teta Marta. – Aš jums nepavydžiu! Kaip toliau suksitės?

Mėlynos liepsnos

Šeichas ir rabinas neramiai susižvalgė. Iš tikrųjų kaip jie išsisuks?

– Mano brangusis Eliezeri, – tarė šeichas, – manau, jūs turit prisiminti Baal Šemą...

– Ak taip! Baal Šemas! Nuostabi mintis, – pritarė tėvas Diuburas.

– Baal Šemas, – nusprendė teta Marta. – Kitos išeities nėra. Paėjėkim tolėliau. Žingsniuojant geriau veikia galva.

Keistas vardas, pamanė Teo. Gal tai galų gale nemirtingasis mįslės paukštis. Balšemas?

– Baal Šemas, – pradėjo rabinas, rūpestingai apeidamas makadamo plyšius, – tai pravardė, duota Lenkijoje...

Staiga jis suklupo ant akmens ir vos neparvirto. Šeichas jį sučiupo paskutinę akimirką.

– Prieš einant toliau, būtina išsklaidyti mūsų jaunojo bičiulio abejones, – šnipštelėjo jam į ausį prilaikydamas.

– Teisingai! – sušuko rabinas tvirtai atsistojęs ant kojų. Teo, paklausyk, ką aš tau pasakysiu. Su religijomis susipažinti galima dviem būdais. Pirmojo esmė – apsiriboti tuo, ką matai savo akimis. Taigi matai blogį ir juo bjauriesi. Kitas būdas – pamėginti sužinoti apie jį daugiau, kad rastum tiesos grūdą, slypintį kraštutinumuose, kaip brangenybė šiaudų kaugėje. Mea Šearimas nėra vien netolerantiškumo kvartalas. Būtent čia supranta, kaip tremtyje išsaugotas žydų tikėjimas, kaip *Šekina*, tai yra Dievo buvimas, liko nelaimingųjų žydų pusėje. Jei ne griežtumas, kuriuo vadovavosi chasidai, mūsų kultas nebūtų toks gyvybingas. Taip, jie šokdavo, giedodavo, kad pažintų Viešpatį. Jie išsaugojo mūsų religijos esmę – Šekiną – ištremtą tikėjimą. Mūsų kalboje *Šekina* yra nepaprastai graži verkianti moteris, apsigobusi juodu šydu. Ji išreiškia moteriškąją Viešpaties pusę. Supranti, negalima apsiriboti tuo, kas išorėje...

– Puiku, – tarė šeichas. – Tęsk, Eliezeri.

– Bal Šemas, – kalbėjo toliau rabinas, – ne kas kitas, o chasidizmo įkūrėjas, jo nesutrumpintas vardas Baal Šem Tovas, tai yra Gerasis mokytojas. Jis aiškina giedodamas arba panaudoja antgamtines galias, kuriomis yra apdovanotas. Kartą, šventės dieną, Baal Šem Tovo mokytiniai šoko ir tiek gerė, kad jiems iš rūsio be perstojo buvo nešiojamas vynas. Rabino žmonai visa tai nusibodo, ir ji pasiskundė savo vyrui, kad netrukus nebeliks vyno Šabui. „Tikrai, – tarė šeimininkas juokdamasis. – Ką gi, tai liepk jiems liautis!“ Rabino žmona

įėjo į menę, kurioje siautė mokytiniai, ir ką ji pamatė? Viršum jų galvų plaikstėsi ilgų mėlynų liepsnų žiedas. Tada ji pati puolė į rūsį atnešti vyno. Mokytojas parodė šį stebuklą, kad paaiškintų, jog sąjungai su Dievu neturi būti trukdoma.

– Vadinasi, jie turėjo teisę gerti vyną, – tarė Teo. – Ir galų gale jie visiškai nusitašė.

– Ekstazė – tai apsvaigimas, ir mes nedraudžiame vyno. Kitą dieną Baal Šemas patyrė ekstazę, suvirpinusią jį nuo galvos iki kojų. Vienas mokytinis palietė jo skaros kutus, jie virpčiojo. Ekstazė – dieviškas virpulys, o Mokytojas buvo apsvaigęs nuo Dievo, nors nebuvo gėręs nė lašo vyno.

– Apsvaigęs nuo Dievo, – sumurmėjo Teo. – Kadaise muzika suvirpino ir mane.

– Dar kitą dieną Baal Šemas prausėsi apvalomojoje vonioje specialiame pastate, apšviestame paprastos žvakės. Tačiau taip smarkiai šalo, kad viduje ant sienų nutyso stalaktitai. Baal Šemas pliuškenosi ilgai, be galo ilgai, o žvakė vis tirpo, tirpo. „Šeimininke! Žvakė tuoj užges!“ – sušuko sunerimęs mokytinis. „Kvaily! – atšovė Baal Šemas. – Nulaušk ledo žvakę nuo stogo krašto! Kreipkis į ledą ir jis užsiliepsnos!“ Mokytinis pakluso, nes mokytojui visuomet reikia paklusti. Ir ledo žvakė suliepsnojo gražia ryškia šviesa.

– Juk tai netiesa? – suabejojo Teo.

– Kas žino? – tarė rabinas ir sustojo priešais didelį pastatą pravirais langais. – Viskas priklauso nuo to, tiki ar ne... Tikriausiai pastebėjai, kad Baal Šemas savo mokytinį laikė kvailiu, nes mokytojai su savo mokiniais privalo būti šiurkštūs. Na, prieik. Dirstelk pro langą.

Teo pasistiebė ant pirštų galų. Klusniai susėdę prie medinio stalo lingavo mokinukai ir monotoniškai dudeno kažkokį tekstą, o jų raitytos garbanėlės ritmingai šokčiojo aplink galvas.

– Mokykla, – tarė Teo. – Kaip keista – jie linguoja.

– Šitaip kartu mokosi ir kūnas, – paaiškino rabinas. – Privaloma disciplina. Pažvelk į juos atidžiai. Čia gali suprasti šimtmečius saugotą žydų tremties dvasią. Chasidizme svarbų vaidmenį vaidi-

na kūnas. Mokytojai lėtai suka vieną ranką iškeltą, o kitą apie ausį: taip jie meldžiasi. Visus juos vadina *cadikais*, hebrajiškai tai reiškia „teisingas“.

– Kaip geraširdis nacis Oskaras Šindleris? – pasiteiravo Teo.

– Taip, Šindleris buvo teisuolis, tai tinkamas žodis. Sakoma, kad pasauliui išgelbėti pakanka dešimties teisuolių. Tačiau chasidizmo epochoje teisuoliai buvo žydų susitikimų su dievybe vadovai. Kai esi ištremtas, reikia rasti būdą apginti protėvių tikėjimą, tai jie ir daro savo stebuklais, pasakomis, šokiais ir svaiguliu. Jeruzalė, po kurią šiandien vaikštinėjam, tebuvo mažas, atokus ir apleistas miestelis, bet jiems liko dangiškoji Jeruzalė, kurią kiekvienas žydas nešioja savyje, savo kūne. Tad rengdami šventę, teisuoliai garbindavo savo vidinę Jeruzalę.

– O dabar, kai ją atgavo? – paklausė Teo

– Savo Jeruzalės jie neatgavo, Teo. Jie atgavo padalytą miestą šiuolaikinėje valstybėje, kuri vadinasi Izraelis. Jie tebesvajoja apie šviesos ir tikėjimo Jeruzalę, pasiruošusią sutikti Mesiją, kur spindėte spindėtų atstatyta Šventykla. Kai kurie net nepripažįsta Izraelio valstybės egzistavimo...

– Jie pamišėliai!

– Ne! – šūktelėjo rabinas. – Jiems atrodo neįmanoma, kad vyriausybė, įstatymai, kariuomenė, teismai – vadinasi, tik žmonės sprendžia, ne Dievas. O padariniai labai rimti. Šie žmonės atsisako karo tarnybos ir net nenori kalbėti oficialiąja hebrajų kalba.

– Tuomet kaipgi jie kalba? – nustebo Teo.

– Jidiš – Europos žydų kalba, vienintele, galinčia išreikšti jų idealą. Todėl jie atkūrė Lenkijos chasidų bendriją, kad išsaugotų vidinę Jeruzalę, kuri juos traukia labiau nei tikroji. Mat chasidų bendrija, Teo, žlugo Aušvice. Lenkijoje beveik nebėra žydų, jie buvo išžudyti.

– Ar tie, kurie liko, visi yra čia? – pasidomėjo Teo.

– O ne! – įsiterpė teta Marta. – Jų yra Amerikoje ir Europoje. Dangiškoji Jeruzalė anaiptol nenyksta, o svaiginantys chasidų šokiai tuo labiau.

– Yra žydų, kurie pasirenka praeities gyvenimą, – pridūrė rabinas. – Pavyzdžiui, samariečiai. Tikriausiai mes jų sutiksim gatvėje, juos pažinsi iš turbanų ir didžiulių apsiaustų. Jie labai keisti. Kai daugelis žydų, pirmą kartą visiškai sunaikinus Šventyklą, iškeliavo tremtin, jie samariečių laikais liko Palestinoje, kur nesipriešindami susimaišė su užkariautojais. Tačiau žydai sugrįžo ir atstūmė juos, nes laikė išdavikais.

– Aš miglotai prisimenu tokį gailestingąjį samarietį, – tarė Teo. – Jis labai piktas, bet Jėzus jį užtaria... Taip?

– Samariečiai nebuvo pikti, bet jie turėjo blogą vardą Kristaus laikais dėl kolaboravimo su užkariautojais. Tuomet jie nusprendė nutraukti su žydais ryšius, pasistatyti šventyklą ant Garizimo kalno, kur, anot jų, Abraomas buvo sutikęs paaukoti Izaoką, ir tuoktis tik tarpusavyje. Tačiau tokio pobūdžio vedybų baigmė gali būti tik tokia: vis mažiau ir mažiau vaikų... Šiandien jų nėra nė tūkstančio. Jie kalba labai sena hebrajų kalba ir pripažįsta tik dalį Biblijos.

– Kas gi jie galų gale? – paklausė Teo.

– Visai neseniai reintegruoti į Izraelio institucijas. Ko tu nori, Teo, visos religijos turi savo disidentų. Ar tai tikrai blogai? Čia slypi šiokie tokie resursai...

– Mes irgi tai žinom, – įsikišo šeichas. – Taip pat turim savo stebuklų, savo įkvėptųjų ir savo legendų. Mes turim mokytojų, kurie šoka ir sukasi pagauti ekstazės, tai – dervišai. Nemaža jų galima pamatyti Stambule.

– Stambule! – šūktelėjo Teo. – Ar jie kartais nesivadina „nemirtingaisiais paukščiais"?

– Ne, mano vargšeli Teo, – sukrizenęs atsakė šeichas. – Stambulas – ne tavo paukščio kraštas.

– Po paraliais, – tarė Teo. – Bet man atrodo...

– Bet dervišai – ne paukščiai. Ką gi! Dervišų mokytojas labai panašus į Lenkijos Baal Šemą. Jis buvo turkas, gyveno XII amžiuje ir vadinosi Molana, tai reiškia „mūsų mokytojas". Jis irgi pasakodavo visokiausias istorijas ir taip pat nebuvo švelnus savo mokytiniams.

Svarbiausia – kad mokytojas būtų pavyzdys ir įkūnytų Visagalio paveikslą.

– Beje, – tarė rabinas, – apie Baal Šem Tovą pasakojama graži istorija. Rojuje visos gimsiančių žmonių sielos buvo Adomo kūne. Kai prie pažinimo medžio pasirodė žaltys, Baal Šemo siela ištrūko iš Adomo kūno ir neparagavo uždrausto vaisiaus.

– Jėzus irgi? – paklausė Teo.

– O! Šito aš nežinau, – tarė rabinas.

– Gal tėvas Diuburas gali papasakoti tokių istorijų? – paklausė Teo.

– Žinoma, – atsakė dvasininkas. – Visi šventieji yra didvyriai ir visi turi savo legendą. Šventasis Martynas buvo romėnų karys, jis perplėšė savo apsiaustą pusiau ir vieną dalį atidavė visiškai nuogam vargetai... Šventajai Agotai, kankinei, buvo nupjautos abi krūtys. Šventasis Antanas buvo vienuolis, bandytas visokiausiomis pagundomis, bet joms atsispyręs, šventąją Blandiną romėnų arenoje sudraskė liūtai, šventoji Ženevjeva išgelbėjo Paryžių nuo barbarų įsiveržimo, šventoji Cecilija buvo muzikantė... Nė viena religija negali apsieiti be šventųjų. Todėl krikščionybė juos oficialiai pripažino, – taip paprasčiau.

– Tuoj tau paaiškinsiu, Teo, – įsiterpė teta Marta. – Dievas yra sunkaus būdo. Jis gali būti švelnus ir tėviškas, bet taip pat žiaurus ir griežtas. Norint prie jo priartėti, reikėtų sekti pavyzdžiu žmonių, kurie paprasčiausiai yra kilnūs, įkvėpti ir geraširdžiai.

– Kaip sesuo Emanuelė Kaire, – tarė Teo. – Tik ji – moteris.

– Jų visų – vyrų ar moterų – charakteriai netikę, – toliau porino teta Marta, – jie nesutaria su politikais, jie atvirai rėžia tiesą prezidentui, sultonui, vyriausiajam dvasininkui, bet, šiaip ar taip, paguodžia varguolius.

– Man tai labai patinka, – tarė Teo. – Ar toje krautuvėlėje yra Baal Šemo portretas?

Portretas buvo. Teo čiupo popieriaus ritinį, iš kurio į jį atidžiai žvelgė Mokytojas vylingu žvilgsniu. Jie žingsniavo jau gerą valandą, ir teta Marta, susirūpinusi dėl savo Teo, nusprendė grįžti. Kelias iki

Betliejaus ne itin tolimas, tačiau Kalėdų išvakarėse apdairu anksčiau papusryčiauti ir anksčiau išvykti.

Pirmosios mįslės įminimas

Grįždamas į savo kambariuką, kybantį pačioje Prancūzijos konsulato pastogėje, Teo mąstė apie Mokytoją, strakaliojantį mokinių grupelės viduryje, ir įsivaizdavo save tarp jų, geriantį ir trypiantį sunkiais apsnigtais batais... Kaip turėtų būti puiku nesivaldyti...

Jis paėmė užrašų knygelę ir pridėjo kelis duomenis. MISTIKAS = BENDRAUJA SU DIEVU TIESIOGIAI. GETAS: PRIVALOMAS EUROPOS ŽYDŲ KVARTALAS. CHASIDAI: LENKŲ, RUSŲ BEI UKRAINIEČIŲ MOKYTOJAI, TEIKIANTYS PIRMENYBĘ ŠOKIUI IR SVAIGULIUI, O NE KNYGOMS. BAAL ŠEMAS: NUOSTABUS TIPAS! ŠVENTIEJI MUSULMONAI = SŪKURIU BESISUKANTYS DERVIŠAI. ŠVENTIEJI KRIKŠČIONYS: GAILIAŠIRDŽIAI, DRĄSŪS KANKINIAI. MOTERŲ PLAUKAI = PROBLEMOS... ŠVENTASIS KARSTAS = TURGUS! KATALIKŲ BAŽNYČIA, STAČIATIKIŲ, ETIOPŲ IR...

Vienos trūko. Be to, Teo vis dar nerado, kur slepiasi paukštis, trinantis sparnus ir uždegantis savo laužą. Kaip tik tą akimirką, kai norėjo vėl atsiversti žodyną, suskambo telefonas. Tai buvo mama.

– Brangusis, ar gerai jautiesi? Nepervargai? Kokia buvo ligoninė? Tau ten neskaudėjo? Geri vaistus? O...

– Liaukis, mama, – atsiduso Teo. – Čia viskas gerai! Manei, kad jau padėjau šaukštą.

– O! – neteko žado Melina. – Duodu ragelį tėčiui.

Po tėčio Irenė, paskui Ati, kuri perdavė ragelį Fatu.

– Na ir kaip, atspėjai, Teo?

– Neturėjau laiko, – atsiprašė jis. – Ar galiu gauti dvi nuorodas?

– Tai kainuos penkis ta-aškus, – perspėjo Fatu pamėgdžiodama videožaidimo Pitijos balsą. – Tavo bendras rezultatas penkiais taškais ma-ažesnis...

– Nusispjaut! – sušuko Teo. – Sakyk!

– *Nepainiok manęs su paukščiu raštininku*, – paskelbė Fatu pakiliai. – Va taip. Na, bučiuoju tave.

– Aš irgi, – sumurmėjo Teo padėdamas ragelį. – Labai stipriai.

Paukštis raštininkas... Tai jam kažką miglotai priminė. Kur Teo buvo aptikęs paukščio pavidalo Rašto dievą? Žinoma, Egipte! Paukštis raštininkas buvo dievas Totas ibiso galva. Tad jeigu galima buvo supainioti tuos du paukščius, tai nemirtingasis yra Egipte.

– Teta Marta! – sušuko Teo puldamas į kitą kambarį.

– Kas yra, mano berniuk?

– Sakyk, tas paukštis Egipte?

– Bravo! Pačiu laiku... Netrukus išvykstame į Kairą. Kaip atspėjai?

– Tai Fatu. Antroji nuoroda, paukštis raštininkas.

– Suprantama. Tu puikiai pažįsti Egipto dievus. Tai kaipgi vadinasi nemirtingasis paukštis, trinantis sparnus?

– Šito nežinau, – burbtelėjo Teo.

– Apie tai skaitei žodyne... Paukštis, laužas...

– Feniksas! – suklykė Teo.

– Taip, Teo, feniksas, kuris yra savo paties tėvas ir kuris niekad nemiršta. Feniksas, gimstantis Nilo ištakose, uždega deltoje savo gedulingąjį laužą ir atgimsta iš pelenų.

– Ir atgimsta iš pelenų, – liūdnai pakartojo Teo. – Norėčiau būti toks paukštis.

Kalėdos Betliejuje

Kelyje iš Jeruzalės į Betliejų automobiliai riedėjo jau labai lėtai. Konsulas nusprendė Teo ir tetą Martą vežtis savo šarvuotu automobiliu, o tuo metu trys bičiuliai sekė paskui dominikono automobilį. Netrukus pasirodė pirmosios užkardos su automatais ginkluotais kareiviais.

– Siena, – tarė konsulas. – Mes išvažiuojam iš Izraelio į palestiniečių valdomas teritorijas. Galime šiek tiek užtrukti.

Diplomatinis automobilis su specialiu ženklu – jokios kratos. Automobilis palengva aplenkė eilę ir pravažiavo tarp kliūčių, sudėliotų ant kelio. Dešimties kilometrų automobilių spūstis iki Betliejaus, kur tėvas Diuburas pasirūpino nakvyne Švento Juozapo pensione – kambariai labai paprasti: siauros lovos, stalas, ąsotis vandens, dubuo, kėdė. Čia jie praleis nakties likutį po kalėdinių mišių.

Prakarto aikštėje, įsprausta tarp sienų be kelio atgal, stiebėsi milžiniška tamsiai rusva bazilika, gausiai apkaišiota palestiniečių vėliavomis ir lempučių girliandomis, tysančiomis nuo vieno namo prie kito. Jau susirinko didžiulė minia; daugybė televizijų komandų tampė savo sunkią įrangą stumdydamos praeivius: jaunus barzdotus vyrus, turistus lengvais drabužiais ir juodai apsirengusias moteris. Konsulas prasiskynė kelią norėdamas dėl Teo užsitikrinti sėdimas vietas. O kol kas likusioji būrelio dalis ėjo aplankyti Pieno grotos, kur, manoma, Šventoji šeima buvo pasislėpusi bėgdama į Egiptą. Iš tikrųjų čia buvo nebe grota, o visai įprasta koplyčia.

– Palaukit, – tarė Teo. – Leiskit atspėti. Šventoji šeima – tai dailidė Juozapas, Marija ir Kūdikėlis Jėzus. Jie keliavo į Egiptą, nes vienas piktadarys norėjo, kad būtų išžudyti visi kūdikiai.

– Karalius Erodas, – tarė šeichas.

– Tas pats, kuris atstatė Šventyklą? – nusistebėjo Teo.

– Būtent, – patvirtino tėvas Diuburas. – Jis ir davė įsakymą išžudyti visus mažesnius nei dvejų metų žydų vaikus.

– Tuomet jie iškeliavo, o kelyje čia gimė Jėzus.

– Visai ne, Teo! – sušuko teta Marta. – Jėzus gimė Gimties grotoje, bazilikos viduje. Ten, kur mes būsime per vidurnakčio mišias... Jei mūsų bičiulis konsulas rado vietų!

Ponas generalinis konsulas padarė stebuklą. Nepaisant minios, besigrūdančios visose Betliejaus gatvėse, jam pavyko įvesti savo būrelį į baziliką, kurioje įsitaisė aukšti civiliai ir kariniai pareigūnai, teisėtos valdžios atstovai, aukšti dvasininkai, nepamirštant palestiniečių prezidento ir ponios – krikščionės dailiu spindinčiu veidu po juodais mantijos nėriniais. Generalinis konsulas visuomet užimdavo

garbingą vietą pirmoje eilėje, nes atstovavo Prancūzijai, šventųjų vietų globėjai. Šalia išdailinto choro ir kulto tarnų paauksuotais raudonais arnotais baltai užtiestas altorius buvo labai paprastas. Užsidėjęs rausvai violetinę šlikę, katalikų patriarchas iškilmingai minėjo taikos privalumus, krikščionių ir musulmonų sutaikinimą, Šviesos viltį ir prakartėlės simbolį navos gilumoje, kur mišių pabaigoje jis nuneš Kūdikėlio Jėzaus, tiesiančio rankutes nematomo dangaus link, statulėlę. Buvo baisiausiai karšta, ir minios ūžesys iš lauko veržėsi į didingą Gimties ceremoniją.

Visos pasaulio televizijos buvo atsiuntusios savo ekipas filmuoti šitą įvykį: vidurnakčio mišias Betliejuje, šventajame krikščionybės ir musulmonų mieste. Linksmi minios šūkčiojimai, fejerverkai naktyje, žvaigždės rausvame liepsnojančiame danguje, vaikų šaudomos petardos ir šventės įtampa – visa tai kvaitino. Net jeigu šiai triukšmingai miniai buvo nesuvokiamas Gimties paprastumas, net jei negalima buvo lyginti šiaudų lovio, asilo ir jaučio su Betliejaus bažnyčių prabanga, nusidriekė paslaptingas tiltas tarp anų laikų ir šiandienos aušros, vaiko-dievo pasirodymo ir jo gimties prisiminimo. Kad ir netikinti teta Marta galiausiai nusibraukė ašarą, o pakiliai nusiteikęs Teo norėjo dar pasibastyti miesto gatvėmis.

Pagaliau reikėjo grįžti į Šventojo Juozapo pensioną. Teta Marta dėbčiojo į sūnėną akies krašteliu pastebėjusi tamsius ratilus po jo akimis. Tačiau vos tik Teo atsigulė dar nuo Betliejaus žvaigždžių apsvaigusia galva, prasivėrė durys ir įėjo šeichas.

Sugebėti atsisakyti *kodėl*

– Ššš! – paslaptingai nutildė prispaudęs pirštą prie lūpų. – Žinau, kad jau labai vėlu, Teo. Bet tau vis dar sunku vakare užmigti, ar ne?

– Iš kur žinai? – išsižiojo Teo pasikeldamas.

– Aš tave stebėjau, vaikeliuk, – paaiškino šeichas. – Kai liausies kankintis naktį, būsi nuėjęs pusę kelio. Ar galiu trumpai prisėsti?

Ir nelaukdamas atsakymo įsitaisė ant medinės kėdės.

– Teo, per dvi dienas buvo pripasakota tiek dalykų... – pradėjo jis. – O apie Dievą kalbėta tiek nedaug!

– Ko tau reikia? – atsiduso Teo.

– Tiek nedaug ir taip blogai, – rimtai tarė šeichas. – Pamiršk įniršį, pamiršk karus ir žudynes ir suvok tai, kas mus sieja. Mes turim tik vieną Dievą, ir jis prakalbo mums. Kalbėjo Abraomui, Mozei, Jėzui arba Mahometui, – vis tiek Dievas per savo pasiuntinius kreipėsi į žmones. Žinoma, kiekvienas turi savo charakterį. Mozė pasižymėjo pykčio protrūkiais, Jėzus – gerumu, o Mahometas – teisingumo jausmu...

– Mahometas teisingumu? – pertraukė Teo.

– Aš taip ir numaniau, – atsiduso šeichas. – Tavo šalyje islamas nesuprastas, be to, tau tiek pripasakojo abu mano bičiuliai... Man labiau patiko klausytis tavęs. Ir aš perpratau tavo maištavimą, jis trukdo užmigti. Leisk man dar papasakoti apie Mahometą.

– Tu jau pasakojai!

– Mahometas buvo panašus į savo pirmtakus: stengėsi suartinti Dievą ir žmones pagal paprastas taisykles. Mozė išgirdo Dievą apreiškiant priesakų lentas, Jėzus skelbė gerąją naujieną, išdėstytą Evangelijoje, ir angelas Gabrielius perdavė Mahometui Koraną. Mozė suteikė įsakymo sampratą, Jėzus – žmonių meilės, o Mahometas – teisingumo supratimą. Dievas visiems yra Meilė.

– Kodėl dabar man tai pasakoji? – burbtelėjo Teo.

– Kad sutaikinčiau tave su mumis, mano vaike, – tarė šeichas. – Kad nuraminčiau šią galvelę, nepaliaujančią prieštarauti. O! Nemanyk, kad norėčiau trukdyti tau mąstyti. Tačiau liga, kuri tave graužia, gali išnykti, Teo. Neprašau tikėti Dievą, tai tavęs neišgydys. Paprasčiausiai žinok, kad ir tu esi dieviškumo dalelė. Dvasia glūdi tavyje, Teo, kaip ir kiekviename iš mūsų... Ieškok kelio. Rask dvasią.

– Labai norėčiau, – tarė Teo. – Bet kodėl?

– Kartkartėmis reikia mokėti atsisakyti to *kodėl*, – atsakė šeichas. – Tu jau nebe nesibaigiančių klausimų amžiaus, tau nebe penkeri!

Nurimk. Kad atrastum dvasią, reikia užsimiršti. Užsimiršti, Teo! Kitaip nepasveiksi.

– Taip manai? – išsigandęs sukuždėjo Teo.

– Kurioje nors pasaulio vietoje vienas iš mūsų išgydys tave, aš tai žinau, – tarė šeichas, pakeldamas balsą. – Tavo liga, atnešta blogio genijaus, pasitrauks ten, iš kur atsirado. Tačiau jei priešinsies tais *kodėl*, tuomet nė vienas iš mūsų nesugebės išgelbėti tavęs. Prašau tikėti dvasia, štai ir viskas.

– Dvasia? – nustebo Teo. – Ką gi tai reiškia?

– Ir vėl klausimas! – įsakmiai papriekaištavo šeichas. – Ar nors kartą paklusi man nieko neklausinėdamas?

– Taip, – nesvyruodamas pažadėjo Teo.

Tada, užmerkęs akis, šeichas uždėjo rankas ant Teo krūtinės. Po akimirkos berniuko nugarą užliejo nepatirta šiluma, jis jautėsi lyg būtų po maudynių jūroje įvyniotas į šiltą rankšluostį, kaitinamas saulės Graikijos paplūdimiuose, lyg būtų pajutęs Fatu skruosto švelnumą... Jis užmigo.

– Tebus pagarbintas Visagalis, – pakildamas sušnibždėjo šeichas. – Mes išgelbėsim tave, Teo. Nepamiršk to niekada.

Ir jis palengvėjusia širdimi išstypino ant pirštų galiukų.

5 SKYRIUS

Saulės luotas ir dešimt lęšių

Iki pasimatymo, Jeruzale!

Rabinas, dominikonas ir šeichas – visi trys buvo čia, prie policijos posto langelių, ten, kur turėjo išsiskirti jų ir Teo keliai. Jis išsitraukė fotoaparatą, spustelėjo blykstę... Apžilpinti jie sutartinai prisimerkė.

– Ką gi, sudie, Suleimanai, – tarė Teo spausdamas senukui ranką. – Norėjau pasakyti... Dėl tos dvasios... Aš nepamiršiu Kalėdų nakties.

– Sudie, mano vaike, – tyliai pratarė šeichas nusilenkdamas. – Tesaugo ir telaimina tave Visagalis.

– Jūs buvot pasiutusiai malonus, – tarė Teo rabinui. – Tačiau dar liko smulkmenų, kurių ne visai supratau.

– Ak, žinau! Tu net nebuvai įėjęs į sinagogą! Nedalyvavai šabe! Nepapasakojau tau nei apie septynšakę žvakidę, nei apie Toras, nei apie vainikus, nei apie mezuzas, nei...

– Pakaks, rabi! – subarė teta Marta. – Nesukit jam galvos... Pradėtą darbą baigs kiti.

– Kurgi? – įtariai paklausė rabinas. – Jie bus dori žydai?

– Jie bus diasporos žydai, nei blogesni, nei geresni už jus, – griežtai atrėžė teta Marta.

– Kas ta *diaspora*? – pasidomėjo Teo.

– Tai žydai, – ėmė aiškinti rabinas, – dar negrįžę į Izraelį.

– Tai tie, – tęsė teta Marta, – kurie pasirinko judaizmą praktikuoti savo šalyje. *Diaspora* reiškia „išsklaidymas“. Tie žydai buvo išsklaidyti, bet nori likti ten, kur gyvena, supranti? Tai jų teisė!

– Jie sugrįš, – suniurzgėjo rabinas.

– Šiaip ar taip, aš pažadu susitikti su jais Europoje, – patikino teta Marta. – Ir Teo dalyvaus šabe.

– Tikėkimės, – tarė rabinas. – Tu, Teo, irgi sugrįši; bet pasveikęs! Pameni devynias dešimtąsias Jeruzalei skiriamos kančios? Aš tau ne viską pasakiau. Lygiai taip pat Jeruzalė gavo devynias dešimtąsias žmonijos laimės... Kai buvau mažas ir gyvenom tremtyje, tėvas pakeldavo Velykų padėklą virš mano galvos ir sakydavo: „Šiemet čia – vergijos sūnus. Kitąmet Jeruzalėje – laisvės sūnus“... Kai kitąmet grįši į Jeruzalę, būsi išsivadavęs iš ligos vergijos, vaikeli.

– Sutarta, – liūdnai sumurmėjo teta Marta. – Kitąmet Jeruzalėje, jei viskas bus gerai.

– Jūs taip pat, pone Antuanai, buvot mielas, – tarė Teo. – Tikiuosi, nesupykot?

– Supykau? Aš? – sušuko tėvas Diuburas. – Nagi eikš, pabučiuok mane. Melsiuos už tave, sūnau mano.

Tai buvo pabaiga. Teta Marta stumtelėjo sūnėną pasų inspektoriaus link, konsulas lipo ant kulnų. Kai atsidūrė kitapus, Teo atsigręžė.

– Tik būkit visi trys draugai! – sušuko jis.

Paskui jiems smarkiai pamojavo rankomis ir dingo.

– Koks nuostabus vaikas, – atsiduso rabinas. – Maištingas, bet toks protingas... Kad tik mūsų bičiulei pavyktų jį išgydyti.

– Vienas Dievas težino, – tarė tėvas Diuburas.

– *Inch' Allah*, – sušnibždėjo šeichas. – Jis išgyvens, pamatysit.

Egiptietė Amalė

Teta Marta kažko ieškojo nešikų ir moterų su šydais spūstyje. Kai lėktuve Tel Avivas–Kairas Teo paklausė, kas juos lydės Egipte, teta Marta nusijuokė. „Nuostabus žmogus, – tarė ji ir pridūrė. – Daugiau apie tai nieko nesakysiu.“

Apkvaitintas silpno tepalo kvapo, žvilgsniu klaidžiodamas dirb-

tiniais bareljefais, prilipintais ant geltono dirbtinio marmuro, Teo ieškojo to nuostabaus nepažįstamojo. Dar vienas barzdyla? Vėl konsulas? Egipto istorijos profesorius? Netikėtai teta Marta sušuko: „Amale! Amale! Čionai!“

Bet Amalė nebuvo barzdota. Amalė buvo stambi moteris skaisčiai žaliu kostiumu, prašmatniais auksiniais auskarais ausyse, gražiais žilais plaukais ir spindinčiomis juodomis akimis. Amalė nebuvo ir Prancūzijos konsulė. Ji buvo graikų kultūros dėstytoja al Azaro universitete. Rami ir energinga moteris, kuri tvarko reikalus nepakeldama balso. Senas surūdijęs vežimėlis bagažui susikrauti, livras – mokestis už jį, muitinė, nereikalingi nešikai, 50 piastrų, taksi.

– Važiuojam tiesiai namo, – tarė ji. – Teo galės ten pailsėti, *inch' Allah*! Ar mėgsti karkadetą?

Ji kalbėjo švelniai ir nuoširdžiai, lyg būtų pažinojusi jį nuo mažens. Paskui apkabino Teo per pečius, o jis visu kūnu spontaniškai prigludo prie plataus jos klubo.

– Nemanau, kad Teo žino karkadetą, – tarė teta Marta.

Karkadetas buvo gėrimas, geriausias raudonasis vynas, pagamintas iš Nubijos augalų. Paragauti galima tik Egipte, kaip ir *mollokheya*, kurią Teo atrado vakarieniaudamas. *Mollokheya?* Ak! Aprašyti neįmanoma. Reikėjo paragauti. Šiam gardumynui niekas neprilygsta...

Nenuilstanti Amalė nesijaudino dėl milžiniškos kamšaties, ji vairavo, šiaip ne taip aplenkdama sunkvežimius, automobilius, buivoles apvaliais ragais ir tursenančius asilus Zamaleko kvartalo link, į Geziros salą, Brazilijos gatvę. Taksi sustojo priešais Amalės vilą. Miesto triukšmas pritilo užleisdamas vietą nematomiems paukščiams, pasislėpusiems jazminuose. Vila nebuvo nauja. Pro medines duris matėsi blyškių dažų nuovarvos, ir baltos plokštės su mėlynomis vinutėmis nebebuvo naujos. Bet vos įėjęs Teo užuodė vylingą kvapą, persmelkiantį širdį. Amalės vila turėjo svaiginamo senų, pasitikėjimą keliančių namų žavesio.

Jis pasileido tekinas ieškoti puokštės. Odinės kanapos svetainėje buvo visko mačiusios, o kilimai apibrizgę. Puokštė stovėjo čia, ant

stalo, ilgi, standūs stiebai aplipę mažais baltais piršteliais. Aromatas. Teo panardino veidą ir taip smarkiai įkvėpė, kad nušiurusi kanapa jį priglobė pačiu laiku.

– Na, ką apie tai pasakysi? – sušniokštė teta Marta, taip pat išsidrėbusi.

– Aišku, čia ne taip gražu kaip Prancūzijos konsulate Jeruzalėje, – tarė Amalė.

– Uf, – išspaudė Teo. – Kokios čia gėlės?

– Tuberozos, – atsakė Amalė. – Jos kvepia kaip milijonas jazminų.

Paskui įsikūrimas kambariuose ir privalomas poilsis. Teo kambaryje stovėjo milžiniška lova, atremta į paauksuotą šakų ir žiedų amalgamą. Teo išsitiesė ant lovos. Kokia kieta! Tikra lenta, prikalta vinių.

– Na, gerai pailsėk, – palinkėjo teta Marta.

Abi bičiulės sugrįžo į svetainę ir susmigo kanapose. Amalė uždegė raudoną žvakę, o teta Marta cigarilę. Buvo pavakarys, palankus metas sąmokslams.

– Kaip man tavęs trūko... – pradėjo Amalė. – Kada išvykai?

– Žinai, ne taip seniai, – atsakė teta Marta. – Nebūčiau taip greit grįžus, jei mano Teo...

– Kaip jis? – tyliai paklausė Amalė.

– Jeruzalėje tyrimai nebuvo puikūs. Tačiau... Mano manymu, jis atrodo guvesnis. Įdomybės, vizitai, minios, visos tos naujovės... Jis labai pagyvėjęs.

– Nereikia jo perkrauti. Ką nori jam čia parodyt?

– Tutanchamono lobius. Ir dar šį bei tą. Gal koptų kvartalą?

– Ir mečetę. Kitaip jis neprisimins, kad Egiptas musulmoniškas. Ir gal dar Mirusiųjų miestą?

– Ne, – nesvyruodama atsakė teta Marta. – Nei Mirusiųjų miesto, nei mumijų, nei apsilankymų požeminiuose kapuose Karalių slėnyje. Negali būti nė kalbos apie jokius numirėlius.

– *Yaani*... Vargšas vaikas, nepagalvojau apie tai, – sutrikusi pratarė Amalė. – Pasakyk, ko vis dėlto tikiesi?

– Jį išgydyti. Senovėje susirgęs paauglys leisdavosi į kelią. Kartais jis mirdavo, o kartais pasveikdavo paslaptingai paveiktas kelionės. To aš ir trokštu.

– Bet tu kalbėjai man apie kelionę po religijų pasaulį!

– Tai tas pats, – išdrožė Marta ir užgesino cigarilę.

Keistuoliai ant stulpų

Pietaudamas Teo pasijuto kaip namie. Kai *mollokheya* atkeliavo ant stalo, ji jam pasirodė tokia skani, kad sukirto tris pilnas lėkštes ir smulkiai išklausinėjo. Koks *mollokheya* receptas? Nulupti svogūnai ir česnako skiltelės pakepinamos, įdedama Jamaikos pipirų, ryžių ir šitos susmulkintos labai žalios žolės, vadinamos *mollokheya.* Palaukiama, kol visa tai užvirs, patiekiama su keptu viščiuku. Kas gi iš tiesų buvo toji *mollokheya*? Žolė! Egipto žolė! Tik žolė?

– Ir taip visuomet, – tarė teta Marta savo draugei. – Kai mano bičiulis grįžo po apsilankymo Šventajame Karste, buvo sutrikęs! O skirtumas tarp armėnų, koptų ir etiopų Bažnyčių, o Sabos karalienė...

– Aš keliauju tam, kad išmokčiau, – suniurnėjo Teo. – Todėl ir klausinėju.

– Bet atrodo, apie Senovės Egiptą tu jau viską žinai, – tarė Amalė.

– Nereikia perdėti! Žinojau vieną du dievus. Karvę Hator, krokodilą Sebeką, liūtę Sechmetą, šakalą Anubį, ibisą Totą, saulę Ra, jautį Apį, katę Bastetą, aviną Chnumą.

– Du tris dievus? – pasišaipė Amalė. – Jų jau devyni!

– Tai vis dievai gyvūnai, – išdidžiai tarė Teo. – Yra dar! Ponia begemotė Tueris, gyvatė Apopas...

– Netgi Apopas? – tarė nustebusi Amalė. – Tu mane stebini. Bet nepaminėjai nei Izidės, nei Ozyrio. Jie patys svarbiausi!

– Taip, bet jie neturi gyvūnų galvų, – atšovė Teo. – Jie – kas kita. Ozyris turėjo piktą brolį, sukapojusį jį gabalais, o jo žmona Izidė visur jų ieškojo. Rado viską, išskyrus pimpaliuką.

– Teo! – pasipiktino teta Marta.

– Tai kas, – tarė Teo, – kaip turėjau sakyti? Falas?

– Tiek to, – pasakė Amalė. – O toliau, Teo?

– Paskui ji pati viena pasidarė vaiką Horą. Jam ant nuskusto kiaušo styro keista sruoga. Kitur jis su sakalo galva. Tačiau Ozyriui vis nepavyksta prisikelti. Jis lyg neužbaigtas Jėzus.

– Neblogai, – pagyrė teta Marta. – O faraonai?

– Ramzis, Amenofis, Tutanchamonas, Pepsi...

– Pepis, – pataisė juokdamasi egiptietė. – Tačiau tu čia ne tam, kad iškaltum visų faraonų vardus. Kaire pamatysi koptų bažnyčias...

– Vėl! – sušuko Teo. – Jau mačiau Jeruzalėje!

– Paraidžiui *koptas* reiškia „egiptietis", – paaiškino Amalė. – Tu matei tik nedidukę koplyčią Šventojo Karsto maišatyje... Be koptų nieko nesuprasi apie krikščionybės atsiradimą! Čia, dykumoje, pirmiesiems vyskupams dar nesubūrus tikros rekrūtų kariuomenės, pamažu įsikūrė anachoretai...

– Tas žodis *anachoretai*... – tarė Teo, – panašus į graikišką!

– Taip, kilęs iš veiksmažodžio, kuris graikiškai reiškia „pasitraukti". Anachoretas – tai nuošaliai gyvenantis vienuolis asketas. Kartais, kai jis gyvena ant aštuonių metrų stulpo, pastatyto vidury smėlynų, jį vadina *stulpininku*.

– Keistuolis, gyvenantis ant stulpo? – paklausė Teo. – O kaip mitalas?

– Mitalo, anot tavęs, nėra, jie nevalgo. Badauja. Meldžiasi. Kiti apsibrėžia ant žemės dešimties metrų ratą, iš kurio nusprendžia niekuomet neišeiti. Dar kiti gyvena medžių drevėse ir galvą iškiša, tik kai nori valgyti.

– Bepročiai, – nusprendė Teo.

– Taip, bet Dievo bepročiai, – pridėjo Amalė. – Jie buvo pirmieji šios šalies krikščionys. Tarp jų buvo žymių šventųjų. Paskui jie tapo žiauresni. Kad neliktų net prisiminimo apie senovės egiptiečius, šventyklose jie nudaužė bareljefus. Pradėjo mūšį su tuo, ką vadino

pagoniškumu. Jie norėjo sunaikinti viską, ką švento buvo sukūręs antikinis Egiptas, ką pasauliui davė Graikija.

– Papasakok apie Hypatiją, – pakišo mintį teta Marta.

– Vargšė Hypatija! Graži ir išsimokslinusi, neeilinė filosofė. Bet pagonė... Krikščionių vyskupas jos nemėgo, nes ji mokėjo nuostabiai diskutuoti. Čia nebuvo nieko blogo, bet dėl jos graikų filosofijai puikiai ėjosi, o tai kliudė vystytis krikščionybei.

– Kodėl? – pasiteiravo Teo.

– Graikų filosofija netikėjo, kad Dievas tapęs žmogumi, miręs ant kryžiaus ir trečią dieną prisikėlęs. Norėdamas tam padaryti galą, vyskupas pasiuntė vienuolių kariuomenę persekioti Hypatiją. Jie užkapojo ją austrių kriauklėmis.

– Fašistai! – išdrožė Teo.

– Panašiai. Galų gale krikščionybė laimėjo savo partiją. Romėnų imperatorius, vardu Teodosijus, išleido potvarkį, draudžiantį pagonybę, ir krikščioniškoji koptų Bažnyčia viešpatavo gana ilgą laiką. Tačiau vėliau tarp Bažnyčių atsirado nesutarimų ir...

– Tai jau mačiau, – tarė Teo.

– O kai islamas užkariavo Egiptą, koptai pralaimėjo savo partiją.

– Taip jiems ir reikia, – pareiškė Teo. – Nereikėjo pulti kitų.

– Bet koptai svarbūs, Teo! – tarė teta Marta. – Jie vieninteliai išsaugojo šiek tiek senovės egiptiečių raštijos, sukūrė nuostabų dekoratyvinį meną, suformavusį bizantinį stilių, jį matei graikų bažnyčiose ir netgi romėniškos tavo šalies bažnyčios turi jaustis jiems šiek tiek skolingos... Šiandien jų nelabai gausu, bet jie atlieka svarbų vaidmenį. Kalifai taip pat daug sunaikino... Ar ne, Amale?

– Taip, – burbtelėjo egiptietė. – Kaip visi.

– Amale, kas jūs iš tiesų esat? – paklausė Teo.

– Egiptietė. Musulmonė, bet visų pirma egiptietė.

– Pažvelk į ją, Teo, – sukuždėjo teta Marta. – Argi ji nepanaši į garsių freskų moteris?

– Taip, – pritarė Teo. – Be auskarų, su didžiuliu antkrūtiniu ir be palaidinės.

– Jis turi akį! – tarė Amalė.

Jis ją turėjo, bet laikas nelaukė. Kitą dieną buvo nuspręsta eiti atvirkštiniu keliu: pradės nuo koptų, paskui padarys lankstą pagal Bibliją ir galų gale pasieks senovės egiptiečius.

Dvi pusės ir trys elementai

– Tai pagrindinis įėjimas, – tarė Amalė. – Praėję kaltinius vartus, mes atsiduriame Žvakės forte. Senojo koptų kvartalo ribose.

– Labai labai seno, – pareiškė Teo žinovo tonu. – Tai matyti iš pirmo žvilgsnio.

– Vis dėlto ne toks senas kaip piramidės! – paaiškino Amalė. – Nepamiršk, kad Senovės Egiptas – pati seniausia žmonijos civilizacija... Penki tūkstančiai metų! O šitam – nepilni du tūkstančiai, nes jį pastatė krikščionys. Eime apžiūrėti bažnyčių, sinagogos ir mečetės.

– Luktelk! – sušuko Teo. – Gal paaiškintum?

– Ką? Iš kur ta sinagoga ir mečetė? Ką gi, jei matei Jeruzalę, galėjai pastebėti, kad kiekvienas religinis statinys buvo nugriaunamas, paskui atstatomas, tada vėl nugriaunamas ir taip toliau. Taip buvo su Ben Ezra sinagoga, pastatyta valdant romėnams, paskui paversta bažnyčia, galiausiai XII amžiuje vėl paversta sinagoga. O mečetė buvo seniausia visame Egipte, sumūryta iš degtų plytų, vėliau atstatyta XV amžiuje.

– Kaip Jeruzalėje, – pratarė Teo. – Kas gi iš tikro lieka?

– Apirę akmenys, prisiminimai, du romėnų laiko ratai ir istorijos knygos, – atsakė Amalė ir lengvai atsiduso. – Tačiau, Teo, taip atsitinka visiems religiniams paminklams: šventyklos sugriūva, dievų vardai išgujami, lieka tik tautos.

– Tačiau piramidės visuomet čia, – tarė Teo. – O tos peštynės tarp krikščionių tikrai labai nemalonios.

Nieko neatsakiusi Amalė nusivedė Teo ir tetą Martą gatvelėmis, apsodintomis bugenvilijomis. Jie užsuko į pirmą bažnyčią, bet Teo

joje nenorėjo užtrukti, nes Graikijoje buvo matęs daugybę labai į ją panašių. Jis išėjo ir patempęs lūpą prisėdo ant laiptelių.

– Tai man neįdomu, – tarė jis. – Noriu pamatyti piramides.

– Tačiau šitoje kriptoje buvo apsistoję Juozapas ir Marija, kai bėgo į Egiptą, – tarė Amalė. – Tai tavęs nedomina?

– Ne! – šūktelėjo Teo. – Noriu pamatyti piramides!

– Bet koptų istorija tokia reikšminga, tokia kupina įvykių, – įtikinėjo egiptietė. – Tu nesupranti! Egiptas buvo viena iš pirmųjų didžiųjų civilizacijų, paskui vis dar gyvuodama priėmė graikus ir romėnus, jai pavyko tapti viena iš antikinio pasaulio puošmenų, be to, Egipto krikščionių Bažnyčia būtų galėjusi tapti pačia svarbiausia pasaulyje, suimti į savo rankas tikrą Rytų imperiją, kai... Bet tai per daug painu.

– Tikrai? – paklausė susidomėjęs Teo. – Kas atsitiko?

– Tau tai pasirodys visiškai idiotiška, – tarė teta Marta.

– Aš ne toks kvailas, – suniurzgėjo jis įsižeidęs.

– Niekas taip nesakė, Teo! – tarė Amalė. – Gerai. Pasirengęs? Tuomet pradedu. Žinai, kad krikščionims Jėzus yra Dievas, tapęs žmogumi. Šiandieniame pasaulyje visi apsipratę su šia sena idėja. Bet įsivaizduok, kokia sumaištis protuose buvo iš pradžių... Dievas, tapęs žmogumi? Katra Jėzaus dalis dieviška, katra – žmogiška, a?

– Pusiau toks, pusiau toks? – spėjo Teo.

– Teologai svarstė. Jeigu žmogaus prigimtis kupina ydų, katra Jėzaus pusė jiems tokia svarbi? Dieviškoji ar žmogiškoji? Jėzus turėjo trūkumų, ar ne? Jie kūrė įvairiausias teorijas. Remiantis vienais, – žmogus yra blogis, o Dievas – gėris. Maždaug panašu į tavo teoriją: Jėzus buvo pusiau toks, pusiau toks. Tik prieš kelis amžius vėžlio žingsniu, atskyrus Kristaus blogąją žmogiškąją ir gerąją Dievo puses, kai kurie krikščionys nusprendė numarinti blogį ir išlaisvinti gėrį. Tad jie nusižudydavo nemaitindami kūno, blogio įsikūnijimo. Jie vadinosi *katarai*, tai yra „švarūs“.

– Ir vėl švarumas! – tarė Teo. – Taip buvo Egipte?

– Ne, tačiau ši teorija gimė netoli nuo čia III amžiuje tokio Manio

galvoje. Ši minties forma vadinama manicheizmu, o Katalikų bažnyčia ją laiko erezija. Ar žinai, kas yra erezija?

– Koks nors sektos triukas?

– Taip, oficialiai pasmerktas Bažnyčios susirinkimo. Šios teorijos supriešino tuos, kurie nepripažino dieviškosios Kristaus prigimties, tačiau nesistengė numarinti blogosios, kūniškosios, dalies, ir tuos, kurie tvirtino, kad jo dieviškoji prigimtis persmelkia žmogiškąją prigimtį ir ją sudievina.

– Minutėlę, – pertraukė Teo. – Vieni norėjo, kad Kristus būtų tik žmogus, vadinasi, nevisiškai tobulas, o kiti – kad jis būtų Dievas, taigi tobulas, teisingai?

– Visiškai. Pirmieji vadinosi *arijonistai* pagal savo mokytoją Arijų, antrieji – *monofizitai*, o tai reiškia „vienintelė prigimtis“. Nemininant *nestorianistų,* kurie paprasčiausiai atmetė Kristaus nedalomumą ir perėmė Manio teoriją. Ištisus šimtmečius Egipte buvo ginčijamasi dėl Jėzaus prigimties.

– Pats matai, kaip visa tai kvaila, – pasakė teta Marta.

– Ne visai, – užginčijo Teo. – Niekad apie tai nepagalvojau. O ką sako katalikai?

– Kad tai dieviškoji paslaptis, – atsakė Amalė. – Šios paslapties pamatas – Švenčiausioji Trejybė. Vienatinis Dievas trijuose asmenyse.

– Šie žodžiai primena kartą teatre girdėtą nepaprastą Trejybės apibūdinimą! – sušuko teta Marta. – Jį ištarė veikėjas, vaidinęs Kristų. Jis nepaliaujamai kartojo: „Senis, balandis ir aš“, kad prišauktų Švenčiausiąją Trejybę...

– Dėl balandžio, – tarė Teo, – neblogai sumanyta. Dvi dalys visuomet kelia sunkumų, o trys elementai, mano manymu, – išeitis. Tai panašu į šeimą: tėvai ir vaikas.

Abi moterys nustebusios susižvalgė.

– Gerai, – pasakė jis rąžydamasis. – Tada pasakyk, kurią pusę palaiko koptai, o paskui keliausim prie piramidžių.

Koptai buvo monofizitai, be to, pasmerkti Bažnyčios, paskui su-

sigrąžinti atgal. Tačiau šios ilgos grumtynės išvargino Egiptą, ir jį nesunkiai nukariavo musulmonai. Koptų likimas buvo gana audringas: tai persekiojami, tai apleisti. Savo vietą vėl rado tik šiuolaikiame Egipte, kuris visiems savo gyventojams, nepaisant jų tikėjimo, suteikė lygybę.

Dar liko Amr mečetė, sužavėjusi Teo, nes tas, kam pavykdavo prasisprausti pro siaurą tarpą tarp dviejų šventų kolonų, būdavo laikomas dorybingu. Teo buvo toks liesas, kad pralindo.

– Aš dorybingas, – pareiškė jis, – todėl aš ir spręsiu. MES VAŽIUOJAM PRIE PIRAMIDŽIŲ!

Daugiau nebuvo kaip priešintis. Tutanchamoną jie nukėlė rytdienai, ir buvo nuspręsta nueiti pusryčių į garsų viešbutį „Mena House Oberoi“, kuriame buvo apsistojęs Vinstonas Čerčilis. Garsusis anglų lyderis, pasipriešinęs naciams, buvo užgožęs visą kelią, ir nusivylęs Teo negailestingai iš jo išsityčiojo... Tarp šiuolaikių pastatų prie pat kelio jis beviltiškai mėgino pagauti trijų įžymybių siluetus, kurie ėjo slėpynių su statiniais.

Faraono Cheopso saulės luotas

Jos pasirodė netikėtai – baltuojančios vidudienio saulėje. Teo be galo nustebo, nes jos atrodė tokios nedidelės, tačiau Amalė užtikrino, kad viskas pasikeis, kai jų šešėliai nusidrieks dykumos smėliu, ir kai jis apjos aplinkui ant kupranugario. Buvo beveik pirma valanda, kai jie pasiekė didžiulės piramidės papėdę. Kad ją apžvelgtum, reikėjo atkraginti galvą ir prisidengti akis nuo saulės. Netgi milžiniškas kapas buvo puikus... Nepaisydamas turistų, čiauškančių visomis pasaulio kalbomis, atvirukų pardavėjų, asilų varovų, baksnojančių jį alkūnėmis, ir amuletų prekiautojų, Teo pasinėrė į apmąstymus apie akmenų, dunksančių virš galvos galybę.

– Jis be kepurės, – sušnibždėjo teta Marta. – Kokia beprotybė! Aš greit ką nors nupirksiu.

– Nebūk ilgai saulėje, – perspėjo Amalė. – Apsvaigs galva.

Bet Teo neatsakė. Teta Marta šnektelėjo su kepurių pardavėju ir pergalingai grįžo nešina savo trofėjum.

– Užsidėk, – liepė ištiesdama tą daiktą sūnėnui. – Prašyčiau greičiau!

Tuo metu, kai teta Marta baudėsi jėga užmaukšlinti kepurę jam ant kaktos, Teo susverdėjo ir susmuko į jos glėbį. Teta Marta sutriko, o Amalė pliaukštelėjo Teo apysmarkį antausį, ir jis vėl parausvėjo.

– Grįžkim, – įsakė teta Marta. – Tai aš kalta, turėjau pagalvoti apie kepurę.

Grįžti? Amalė manė kitaip. Ji apžiūrėjo Teo, patikrino pulsą, pažvelgė į akis ir su palengvėjimu atsiduso. Tokių atsitikimų neretai pasitaiko prie Didžiosios piramidės, o saulės smūgio Teo dar negalėjo gauti.

– Tik jokių kupranugarių, Teo, susirgsi jūros liga, – tarė ji. – Apsilankymą Piramidėje verčiau užmiršti. Ten tvanku, be to, reikia eiti susilenkus.

– Tai man nerūpi, – burbtelėjo Teo. – Aš tik noriu pamatyti luotą. Tą, kuriuo naktį iki saulėtekio plaukioja faraonas su savo bičiule Saule.

Ginčytis nė nevertėjo. Trise jie nuturseno prie piramidės šono, kur buvo Cheopso luotas. Teo labai atidžiai apžiūrėjo gigantišką medinę laivę.

– Jį rado 1954 metais visiškai išardytą dengtoje kapo duobėje, ir prireikė nemaža laiko jam iškelti, – paaiškino Amalė. – Dar neatidegtas antrasis kapas, kur vis dar turėtų būti jo dvynys. Niekas tiksliai nežino, kam jis galėjo būti skirtas.

– Ak taip! – tarė Teo. – Jis buvo skirtas arba Cheopso laidotuvėms, kad šis pasiektų amžinybės krantą, arba jo naktinėms kelionėms, arba dar kam nors, bet kad tai sužinotum, reikėtų nuleisti jį į Nilo vandenis: jis išties plukdė Faraono kūną, o paskui buvo panaudotas kelionėms į šventąsias vietas. Tai savaime suprantama!

– Iš kur visa tai ištraukei? – sušuko teta Marta.

– Iš Egipto kultūros žodyno, jis yra Paryžiaus bibliotekoje, – atsakė Teo. – Norėčiau, pavyzdžiui, suprasti, kaip egiptiečių numirėliai įsigudrina bastytis naktimis, įdirbti šventuosius laukus ir savo kapuose sušlamšti viską, kas jiems padėta...

– Na ir kas? – paklausė Amalė.

– O tas, kad man taip neišeitų, – sukuždėjo jis liūdnai. – Vienu žodžiu, kai aš numirsiu, tai norėčiau plaukioti naktį, štai kas.

– Pakaks jau, Teo, – sumurmėjo teta Marta. – Eime iš čia.

– Kokia tikriausiai nuostabi ta kelionė! – užsisvajojo Teo. – Saulė apleido žemę, gyvatė Apopas, prisidengusi tamsa, bando įgelti, gyvieji meldžia, kad ji sugrįžtų, o ją lydi mirusieji, kiekvienas savo valtimi. Milijonai draugų budi prie užsnūdusios saulės...

– Sakiau, gana! – pratrūko teta Marta.

– Eikš, Teo, – pakvietė Amalė imdama jį už rankos. – Dar pamatysi laivų. Pamatysi Nilą ir feliugas.

Teo išėjo nenoromis. Amalė pasiūlė ant asilo nujoti iki įžymiojo Gizos sfinkso, piramidės sergėtojo. Teo labai norėjo jį apeiti vienui vienas. Abi moterys liko sėdėti atokiau.

– Apie Egiptą jis žino viską, – atsiduso teta Marta.

– *Maalech*! Būtų nuostabu, – tarė Amalė. – Ar jis žino, kuo serga?

– Ne, – atsakė teta Marta. – Tik tiek, kad sunkiai serga.

– Vadinasi, jis supranta, – tarė Amalė. – Todėl ir domisi Egiptu, mirusiųjų šalimi.

– Ką daryti, Amale? – sukuždėjo teta Marta.

– Parodyti jam Senovės Egipto gyvenimą, – tvirtai pareiškė Amalė. – Leistis Nilu ir pasitikėti upe. Kai pamatys moteris ant stačių krantų ir felachus laukuose, tai suvoks, kad mūsų Egiptas nemirė.

Ant žvaliai tursenančio asilo Teo parjojo mažuma pakratytas, bet sužavėtas. Jį pralinksmino ne tiek didysis sfinksas, kiek asilas ir jo varovas. Beveik baltas iš pažiūros suktas drėgnaakis asilas buvo sumanus, o varovas kvailas.

– Kaip sfinksas? – pasiteiravo teta Marta.

– Tai tik liūtas nudaužta nosim, – burbtelėjo Teo. – Tas žmogėnas, kuriam šimtas tūkstančių vergų statė piramidę... Jei egiptiečiai jam turėjo priekaištų, tai jis tikrai jų nusipelnė.

– Apie ką kalbi? – paklausė teta Marta.

– Nagi apie Chefreną, – paaiškino Teo. – Tą faraoną, kuris sfinkso snukyje išsikalė savo portretą.

Teo atranda pragarą

Kai jie parėjo į Brazilijos gatvės vilą, Teo šiaip ne taip sutiko eiti pailsėti. Vos tik atsidūrusi savo kambaryje, teta Marta puolė prie telefono užsakyti bilietų į traukinį Kairas–Luksoras, tačiau buvo per vėlu. Taigi pietaudami jie ginčijosi, kaip praleisti kitą dieną. Traukinys turėjo išvykti 19 val. 40 min. Liko visas rytas.

– Eisim apžiūrėti Tutanchamono, – pasakė Teo tokiu pat ryžtingu tonu kaip ir kalbėdamas apie piramides.

– Vadinasi... – svyruodama pradėjo teta Marta. – Matai, Teo, muziejai labai vargina.

– Nenoriu apžiūrinėti viso muziejaus, tetule, tik du Tutanchamono aukštus.

– Gal mums pasakytum, kas tave ten traukia? – švelniai įsikišo Amalė.

– Daiktai, rasti jo kape: lovos, stalai, kėdutės, – paaiškino Teo. – Ir aukso koplyčia su keturiomis Izidėmis... Ak! Be to, dar sudžiūvusių gėlių puokštė, kurią jam ant krūtinės padėjo žmona. Matot, aš viską žinau!

– Tai mes jau supratom,– įširdo teta Marta. – Nuo kada taip domiesi Egiptu?

– Nuo Zorglubo laikų, – atsakė Teo. – Tai atsitiko praeitą birželį, kaip tik tada, kai mirė senelis. Istorijos „mokša“ iškeliavo gimdyti, o jos vieton atėjo barzdyla vešliais juodais antakiais. Jam patiko tik Egiptas.

– Ir Zorglubas tau papasakojo apie kelionę saulės luotu?

– Būtent, – atsakė Teo. – Jis ir žodynas...

– *Yaani...* – pratarė Amalė. – Tavęs klausantis atrodo, kad Egipto anapusis pasaulis tūkstantį kartų geresnis nei gyvenimas. Jie plaukioja laivu, valgo, įdirba laukus, tai tiesa, bet tik tada, kai jų geros sielos. O jei ne... Ar tas tavo Zorglubas pasakojo apie Senovės Egipto pragarą? Aišku, ne. Taigi jei kas nors gyvas būdamas padarydavo kokią niekšybę, jį nuplikydavo karštu vandeniu, ketvirčiuodavo, pamaudavo ant kuolo ir galiausiai sunaikindavo.

– Nežinojau, – suniurnėjo Teo. – Šiaip ar taip, nuo tada, kai prasmukau tarp dviejų stulpų – aš doras, vadinasi, man nieko negresia.

– Tik vienos neteisybės, Teo, pakanka vienos neteisybės...

– Vienos? Nieko sau!

– Be abejo, kadangi faraonas buvo dievinamas, jo siųsti į pragarą niekam nešovė mintis...

– Tai einam apžiūrėti Tutanchamono? – sušuko Teo. – Valio!

– Tu, be abejo, girdėjai jo istoriją? – pasidomėjo Amalė.

– Ne, – pasakė jis. – Tik žinau, kad jis mirė labai jaunas. Ar galiu paskambinti Fatu?

– Mobiliuoju! – suriko teta Marta, kai jis jau lipo laiptais.

Atvykęs į Egiptą, apie šeimą jis nebuvo užsiminęs nė žodelio. Visai neskambino telefonu, nė nepaminėjo bičiulės Fatu vardo.

– Šaunuolė, Amale, – su palengvėjimu atsipūtė teta Marta. – Pavaizduodama pragarą, tu pakišai jam mintį apie tą vietą. Jis bent jau nebesvajos apie palaimingą mirtį Egipte.

– To maža, – tarė Amalė. – Reikėtų dar ko nors... Kada turim perduoti kitą žinutę?

– Luksore, – atsakė teta Marta. – Bet aš dar gerai nežinau nei kur, nei kaip.

– Puiku! – sušuko egiptietė. – Leisk man veikti. Šį tą sumaniau.

Prisikėlimo lęšiai

Vos įkėlęs koją į pirmąją Egipto muziejaus salę, Teo ėmė žingsniuoti taip greit, kad abi moterys sunkiai bepavijo.

– Teo, palauk! – šūktelėjo uždususi teta Marta.

– Taip darau, kad visur nestoviniuočiau! – atšovė Teo.

Rado išeitį: nė neužmetė akies į statulas, iškilusias virš jo didžiuliais juodais luitais. Tik kartą stabtelėjo prie durų į faraonų mumijų salę, bet Amalė užtvėrė jam kelią.

– Mumijų negalima, Teo, – pasakė ji neįprastai valdingai.

– Bet aš noriu jas pamatyti!

– Jos siaubingos, vaikeli, – tarė apglėbusi jo pečius. – Tai nėra malonu. Be to, tuos vargšus numirėlius paėmė iš kapo ir perkėlė į muziejų...

– Teisybė, – pritarė Teo.

– Blogiausia, kad turistai spokso į juos kaip kokioj teismo laboratorijoj. Pasijusi labai nesmagiai.

– Be abejo, – sutiko vėl pasileisdamas savo keliu.

Pirmojoje Tutanchamono lobių salėje Teo galų gale sulėtino žingsnį. Susižavėjęs ilgai stoviniavo prie kiekvienos vitrinos.

– Lygiai kaip knygose, – burbėjo jis kas žingsnis. – Didinga! Zorglubas buvo teisus...

Kai įžengė į trijų sarkofagų salę, jo žvilgsnis surimtėjo. Netardamas nė žodžio, palinko prie garsiosios auksinės kaukės su jaunatviška šypsena. Jį teko jėga atplėšti nuo jaunojo faraono.

– Labai norėčiau pamatyti jo tikrąjį veidą, – atsiduso išeidamas. – Kur jo mumija? Apačioj?

– Ne, – atsakė Amalė. – Ji po didžiulės ceremonijos grąžinta atgal į kapą Karalių slėnyje prie Luksoro. Verčiau pažvelk į derlingumo dievą Ozyrį. Manau, žinai, apie ką kalbama?

Bet šį kartą Teo apie savo svajonių Egiptą neturėjo ką pasakyti. Priešais žmogaus kūno pavidalo dėžę, pilną tūkstantmečių pageltusių žolių, Amalė paaiškino, kaip atsirado šis keistas sodelis.

– Mumifikuotas Ozyrio kūnas, – kalbėjo ji, – vaizduoja Egipto žemę. Kiekvienais metais kyla derlingasis Nilo potvynis, ir laukai vėl sužaliuoja. Kasmet į šias dievo pavidalo dėžes sodinamos sėklos, subrendusios per potvynį. Į kiekvieną kapą dedamas derlingumo dievas Ozyris, kad primintų, jog po gyvenimo ateina mirtis, o po mirties visuomet ateina gyvenimas. Dar ir šiandien Egipte žiemą į medvilnės gniūžtę kišama lęšių, kad pavasarį jie išdygtų, – tai atneša laimę.

– Mes irgi taip padarysim prieš išeidami? – paklausė Teo. – Aš išsinešiu dėžę ir...

Jis stabtelėjo sunerimęs.

– Žinoma, – toliau kalbėjo egiptietė, – pamatysi, kaip išdygs tavo sėklos, *inch' Allach!* Mes tučtuojau jų nusipirksim.

Prieš pusryčius Teo jas pasodino: dešimt rausvų sėklų į permatomą apvalią dėžę, kelionei rūpestingai suveržtą dviem gumomis. Jas reikėjo kasdien laistyti, o dėžę uždaryti tik prireikus.

6 SKYRIUS

Archeologas ir šeichė

Teta Marta labai nemėgo išvykti paskutinę akimirką. Šiek tiek prieš 16 valandą ji jau karingai priekaištavo dar nepasiruošusiai Amalei. Didžiulių pastangų dėka Amalė ją įtikino išvažiuoti tik 17 valandą į greitąjį 19 val. 40 min. traukinį. Tetos Martos manymu, net egiptietiškas traukinys gali išvykti viena valanda anksčiau nei numatyta... Net jeigu nuo faraonų laikų toks atsitikimas nei matytas, nei regėtas, niekas nebūtų sutrukdęs tetai Martai išvažiuoti anksčiau laiko.

Kiekviename kupė transliuojama rami muzika, šokių baras ir patogūs gultai pateisino gerą 86-ojo traukinio vardą. Teta Marta, mėgusi patogumus, patenkinta atsiduso. Amalė važiuodama rengėsi kitos savaitės paskaitoms; o Teo jau buvo įnikęs į savo knygelę, prie kurios neprisilietė nuo pat atvykimo į Egiptą.

– Ką telefonu pasakė Fatu? – nelauktai paklausė teta Marta.

– Mmm, – numykė Teo nepakeldamas nosies. – Paryžiuje, atrodo, sninga.

– Tai viskas? O kaip šeima?

– Nėr ką pasakot, – išspaudė jis. – A, taip! Irenė gripuoja.

– O motina?

– Ar duosi man bent kiek ramybės, – susinervino jis. – Puikiai matai, kad rašau!

– O, jeigu jau ponaitis rašo, tuomet... – nusišaipė teta Marta.

Mozė ir Juozapas – du Egipto žydai

Ponaitis Teo norėjo susirašyti išvadas. JĖZUS = DIEVIŠKOJI IR ŽMOGIŠKOJI PRIGIMTIS. ARIJONAI = PER PUSĘ. MONOFIZITAI = VIENALYTĖ PRIGIMTIS. NESTORIANIZMO ŠALININKAI... Daugiau nebeprisiminė. A! KATARAI = PANAŠŪS Į PAMIŠĖLIUS, MARINANČIUS NUODĖMINGĄJĮ KŪNĄ, KAD IŠLAISVINTŲ DOROVINGĄJĄ SIELĄ. KOPTAI = EGIPTO KRIKŠČIONYS. VIENUOLIAI DYKUMOJE = ASKETAI. VIENUOLIAI ANT STULPŲ = STILITAI. VIENUOLIAI – GRAŽUOLĖS FILOSOFĖS ŽUDIKAI. VIENUOLIAI – STATULŲ GRIOVĖJAI. VIENUOLIAI – GERI DEKORATORIAI. KOPTŲ VIENUOLIAI IŠ PRADŽIŲ = IR BLOGI, IR GERI. BEN EZRA SINAGOGA: VIETA, KUR MOZĘ PRIGLAUDĖ FARAONO DUKTĖ. MEČETĖ SU DORYBĖS STULPAIS...

– Kaip jautiesi, Teo? – paklausė teta Marta.

– Netrukdyk!

Vagone-restorane jis buvo nekalbus. Amalė ir teta Marta tarškėjo apie programos Luksore įgyvendinimą, bet Teo nesiklausė.

– Teo, juk nori vykti į šviesos muzikos spektaklį Karnake? – pasidomėjo teta Marta.

Arba vėl:

– Nori, Teo, išsinuomosim feliugą ir plauksim Nilu?

– A? Ką? – atsipeikėjo Teo grubiai atplėštas nuo savo minčių.

– Garbės žodis, galima pamanyti, kad Egiptas tavęs nebedomina, – pagaliau pareiškė Amalė.

– Domina, tačiau niekaip nesuprantu, kas sieja Senovės Egiptą ir judaizmą, – atsakė jis. – Man reikia ko nors, kas būtų žydas ir taip pat egiptietis, o tokio nėra!

– Nejau, Teo! – purkštelėjo teta Marta. – Jų mažiausiai du, o vieną puikiai pažįsti!

– Žydą egiptietį?

– Sukeisk vietomis, – patarė Amalė. – Egipto žydą.

– Žmogėnas, gimęs Egipte, kuris būtų žydas... Mozė! – sušuko Teo. – O kitas?

– Kitas vadinosi Juozapas, – pradėjo teta Marta. – Jis buvo jauniausias iš Jokūbo vaikų, svajotojas, berniukas, panašus į tave. Vieną gražią dieną jis savo broliams papasakojo sapną, o tie supyko. Mat Juozapas jame regėjo save stovintį, o juos – parpuolusius priešais jį kniūpsčiomis.

– Nori pasakyti, kad Juozapas sapnavo javų pėdus, iš kurių vienas – jo – liko nenuvirtęs, – pataisė egiptietė.

– Aš tik supaprastinu, – tarė teta Marta. – Perpykę Juozapo broliai nusprendė parduoti jį vergijon į vieną karavaną, keliavusį čia per dykumą.

– Bet iš pradžių norėjo jį užmušti, – vėl ramiai pridėjo Amalė. – Net įmetė į šulinį, jį galima pamatyti Kaire, tvirtovės kieme.

– Gerai, bet aš trumpinu, – suirzo teta Marta. – Žodžiu, Juozapo broliai įtikino senuką tėvą, kad jaunėlį sūnų sudraskė laukinis žvėris. O iš tikrųjų Juozapas nemirė. Prekeiviai jį pardavė kaip vergą, jis patyrė visokiausių nelaimių, ir Juozapas atsidūrė kalėjime, tačiau iš jo ištrūko, tad po kurio laiko tapo lyg ir kokiu faraono astrologu.

– Jis puikiai aiškindavo sapnus, – tarė Amalė. – Tai jam suteikė didžiulę valdžią.

– Kas galų gale pasakoja? – plykstelėjo teta Marta. – Tu ar aš? Jei tokia žinovė – pirmyn!

– Tai visai paprasta, – tarė Amalė neversdama prašyti. – Sugebėjimo aiškinti sapnus ir savo proto dėka Juozapas buvo pakeltas vyriausiuoju faraono viziriu. Jis vedė egiptietę, su ja susilaukė dviejų vaikų. Vėliau tolimojoje Palestinoje, tuomet vadintoje Kanaano kraštu, hebrajus ištiko baisus badas, ir jie atkeliavo į Egiptą parduoti vieną kitą galviją ir parsigabenti javų.

– Kertu lažybų, kad norėjo juos parduoti Juozapui! – sušuko Teo.

– Taip, bet jo nepažino, klūpojo priešais, nusižeminę siūlė savo prekes... Juozapo sapnas išsipildė.

– Pagaliau jis atsikeršijo, – baigė Teo.

– Ne, jis nekeršijo. Pirmiausia juos pavalgydino. Paskui pasisakė,

kas esąs, ir liepė nunešti žinią senajam Jokūbui, kad jo sūnus Juozapas gyvas. Jokūbas atkeliavo pas sūnų į Egiptą ir čia baigė savo dienas. Praėjus keleriems metams, kai persekiojami žydai galiausiai apleido Egiptą, jie išsigabeno Juozapo mumiją.

– Filmui trūksta vienos ritės, – pastebėjo Teo. – Pasakoji apie Jokūbą ir – op – atsiduriam su Juozapo mumija pakeliui iš Egipto... Keistoka tavo istorija! Kodėl žydams su Juozapu sekasi gerai, o paskui reikalai pakrypsta blogon pusėn?

– Žydai tapo turtingi, jų pagausėjo, – ėmė aiškinti Amalė. – Juozapas valdė Egiptą taip sumaniai, kad išplėtė savo valdovo teritorijas. Tik įsivaizduok, Teo, Egipte nebuvo nieko įtakingesnio už Juozapą! Kai pasimirė senasis Jokūbas, Juozapas iškeliavo laidoti jo į Palestiną, jį lydėjo visas faraono dvaras. Paskui šimto dvidešimties metų mirė Juozapas. Galiausiai mirė Faraonas, juo pasekė kiti, o žydų tauta patyrė neregėtą demografinę ekspansiją...

– Demografinė ekspansija – tai kai gimsta daug vaikų? – pasitikslino Teo.

– Taip, kaip šiandien Indijoje arba čia. Bet vieną dieną atsirado faraonas, kuris nebuvo toks kaip gerasis Juozapo valdovas. Norėdamas apriboti pernelyg galingų imigrantų įtaką, jis nesiterliojo. Iš pradžių įsakė žydų pribuvėjoms nužudyti ką tik gimusius hebrajų berniukus, o kai pribuvėjos nepakluso, davė įsakymą išžudyti visus pirmagimius. Mozė išgyveno motinos paslėptas valtelėje, ir jį priglaudė blogojo faraono duktė. Paskui jis sužinojo, kad yra žydas ir, grįžęs į Palestiną, išlaisvino savo liaudį...

– Nesivargink, – pertraukė Teo. – Mozė – tai Antijuozapas. Šast iš Palestinos į Egiptą, šast iš Egipto į Palestiną. Ir tai padarė du žydai egiptiečiai. Ačiū!

– Sakyk, Amale, – sučiulbo teta Marta, – ar tik nebūsi savo kalboje pamiršusi ponios Putifar?

– *Maalech*! Tai nesvarbu, – tarė Amalė.

– Taip manai? – paprieštaravo teta Marta. – Teo, paklausyk atidžiai. Kai Juozapas pirmą kartą buvo parduotas vergijon, jį priėmė dirbti

garbingas egiptietis, pavarde Putifaras, kuris pasitikėjo juo ir leido vadovauti namams. Putifaro žmona norėjo permiegoti su Juozapu, tačiau šis nesutiko. Tada, išsigandusi, kad bus įskųsta vyrui, ponia Putifar apkaltino Juozapą ketinus ją suvedžioti, šitaip Juozapas atsidūrė kalėjime. Juk tai svarbu, Teo, ar ne?

– Ne visai, – atsakė jis. – Tai kaip muilo operoje. Viena bičiulė iškrėtė man tokį pat pokštą, norėdama išskirti mudu su Fatu, bet neišdegė.

– Kur dingo vaikai? – atsiduso teta Marta. – Ponia Putifar licėjuje!

– Vargšele Marta, turėtum neatsilikti nuo gyvenimo.

– Merginos, nurimkit! – įsiterpė Teo. – Nepradėkit kirstis kaip tie vyrukai savo bažnyčiose...

Abidvi bičiulės nuščiuvo. Teo nemėgo konfliktų.

– Valgyk savo apelsiną, – burbtelėjo teta Marta.

Ponas archeologas vėluoja

Luksoro stoties perone nešikai čiupo gausų tetos Martos bagažą, tris išsipūtusius Teo krepšius ir Amalės lagaminėlį, bet ši atsisakė važiuoti. Bičiulis archeologas, kurio užsispyrusi laukė, dažnai vėluodavo, bet jis ateisiąs, ji neabejojanti...

Po pusvalandžio Amalė sutiko pajudėti iš vietos. Bičiulis nebuvo labai jaunas, gal išsisuko koją Karnako kasinių duobėse...

– Gal pasakytum jo pavardę? – pasiūlė teta Marta.

– Jis prancūzas, labai kompetentingas, kiek keistokas, bet malonus, patys pamatysit. Didis mokslininkas!

Vienu žodžiu, apie archeologą jie sužinojo viską, išskyrus pavardę, kurią Amalė pamiršo pasakyti. Tuo tarpu taksi privažiavo „Winter Palace“, kur teta Marta nuolat apsistodavo ir kuris, anot jos, turėjo stilių. Hole priešais dvigubus įvijus laiptus laukė paslaptingasis archeologas. Jo negalėjai nepastebėti: pagyvenęs žilaplaukis vyras, užsimaukšlinęs dulkėtą minkšto fetro skrybėlę, apsitaisęs trumpa

liemenuke ir lengvais batais, ant nosies – akiniai nuo saulės kaip iš animacinio filmo.

– O! Nieko sau! – sušuko jis niršiai, kai pastebėjo Amalę. – Žinot, kad aš vos ne vos sulaukiau?

Po ilgo aiškinimo, kad jo buvo laukiama stotyje, senasis ponas ėmė labai atsiprašinėti aimanuodamas dėl savo legendinio išsiblaškymo. Taip, jis prisiminė: susitikimas buvo paskirtas ne viešbutyje.

– O šis žavus berniukas, manau, Teo? Jis ne per daug pavargęs? Ar galėtų su mumis drauge eiti į kasinėjimų vietą? O ponia Maklari, teta, irgi eitų? – klausinėjo nerangiai stypčiodamas su tais savo batais.

– Ir tas, ir anas, ir dar kas? – suburbėjo teta Marta stumdama Teo priešais save. – Jis net neprisistatė! Norėčiau nusiprausti duše. Amale, mes lipam į savo kambarius.

Po valandos senasis archeologas stengėsi sugrūsti juos visus į savo nediduką automobilį, kuris, prikimštas aplankų ir visokiausių daiktų, akivaizdžiai galėjo sutalpinti tik jį vieną. Amalė pasiūlė brikelę, ji buvo entuziastingai priimta, ir abu trūktelėjo iš vietos – užsikertantis automobilis ir ne per eikliausi arkliai. Upėje savo elegantiškus sparnus išskleidė feliugų burės, o kitoje pusėje, nederlingų kalnų papėdėje, stūksojo Tėbų – senosios Egipto imperijos sostinės – nekropoliai. Nors nesimatė, bet jie žinojo, kad nekropoliai ten, toli nuo romantiškos brikelės, riedančios palei skardį medžių alėjomis, pro viešbučius ir turistus pensininkus. Automobilis ir kinkinys nestabtelėję pravažiavo Luksoro šventyklą ir staigiai pasuko dešinėn. Netrukus sustojo priešais šventyklų vartus. Jie atvyko į Karnaką.

Senasis archeologas mėgo pakalbėti. Jie ilgokai užgaišo prie pastato, kurį apėjo prieš pasukdami į miestą, prancūzų ir egiptiečių centrą. Teta Marta tuščiai mėgino grąžinti į žemę išsiblaškėlį, kuris nepaisydamas damų protesto norėjo visapusiškai aprodyti miestą. Ne, jie netroško iš arti apžiūrinėti cokolių su kriocefaliniais sfinksais, nors iš naujo panaudoti luitai siekė turbūt romėnų laikus, ne, jie nedegė noru sužinoti nei portikų istorijos, nei kasinėjimų nuo pat stovyklos atidarymo laikų politikos...

– Bet aš maniau... – vebleno apviltas senukas. – Tuomet hipostilinė salė, be jokio perėjimo?

Judinkis greičiau, galvojo teta Marta keikdama savo draugę Amalę. Šitas nuoboda viską sugadins, Teo įstums į neviltį... Tačiau Teo, puikiai jausdamasis, maknojo nuo pilonų prie pilonų pirštu braukdamas per prieš tūkstantmečius iškaltų dievų kojas. Teo klaidžiojo po savo Egiptą. Priešais be galo atkartotą keistą dievo siluetą jis stovėjo taip ilgai, kad teta Marta net grįžo.

– Kas jis? – paklausė Teo rodydamas į kietą nežinomo dievo falą.

– Minas, derlingumo dievas, – atsakė teta Marta. – Senosios religijos visuomet pabrėžia šventą vyriškosios lyties aspektą.

– Puikiai matau, kad jis iškėlęs vieną ranką, bet keista, kita ranka tartum liečiasi...

– Eime, negaišink mūsų, – subambėjo ji tempdamasi Teo. – Verčiau pažvelk priešais save, kaip gražu.

Jie pamatė tai pro griuvėsius – įžymųjį gigantiškų didžiosios Karnako šventyklos hipostilinės salės kolonų mišką. Teo sustingo ant statinio slenksčio. Kolonos iš aukso ir smėlio buvo nepajudinamos ir lengvos, tokios harmoningos, jog palmės jų fone, rodos, liko nykštukinės tik tam, kad labiau pabrėžtų jų aukštumą.

– Na ir kaip, Teo? – paklausė teta Marta.

– Jautiesi šiek tiek skruzdėle, – tarė jis patylėjęs. – Ypač trikdo dangus. Tikriausiai jie nematydavo jo, kai ateidavo melstis Dievui... Ar čia jie atgabendavo šventuosius luotus?

Archeologas sukluso: berniukas nebuvo visiškas nemokša. Netrukus jie diskutavo kaip seni draugai. Paliktos damos žingsniavo užpakaly.

– Jis nuvargins Teo, – susirūpino teta Marta.

– Jie atrodo tokie patenkinti! – tarė Amalė. – Mano bičiuliui nedažnai pasitaiko proga susitikti su paaugliais...

– Arba pasakysi man šito originalo pavardę, – užsipuolė teta Marta, – arba nežengsiu daugiau nė žingsnio.

– Nepasakiau? – išsižiojo egiptietė. – Jis vadinasi Žanas Batistas Laplasas. Jis našlys.

– Puiku, – lengvabūdiškai atšovė teta Marta vėl pasileisdama keliu. – Kurgi jie nuėjo?

– Negalim anksčiau jų ateiti prie šventojo ežero, – sumurmėjo egiptietė. – Mūsų ten kai kas laukia.

Šeichės žinutė

Kai abi damos prisivijo juos prie šventojo ežero, Teo ir ponas Laplasas tarėsi su keista žalia suknia vilkinčia sene, sėdinčia priešais didžiulį akmeninį skarabėją. Amalė skubiai priėjo.

– *Salaam aleikhum, cheikha,* – tarė ji kilsteldama ranką prie kaktos. – Dovanok, kad susivėlinom. Štai Teo, apie kurį pasakojau.

– *Aleikhum salaam,*– sumurmėjo senė vos šyptelėjusi. – Ištie matau šitą vaiką. Ar momentas tinkamas?

Ir nelaukdama atsakymo, smiliumi bedė link mažo skarabėjo, paslėpto po didžiuoju. Teo pasilenkė ir po garbinamu gyvūnu rado popieriuką. Hieroglifais parašytą žinutę, apvyniotą apie žydro fajanso figūrėlę.

– Štai mano žinutė! – sušuko jis atsisėsdamas ant žemės. – Dabar reikia iššifruoti. Gal padėtum, pone Žanai Batistai?

Susidomėjusio archeologo nereikėjo dar kartą prašyti ir jis atsisėdo greta. Kol jie darbavosi moksliškai šifruodami, senė žalia suknia pasivedėjo Amalę į šalį.

– Eikš, mano dukra, – tarė ji rimtai. – Šitas mažylis labai serga. Nebūtum manęs trukdžiusi vien tam, kad perduočiau šifruotą žinutę? Jei prašei ateiti, tai tam, kad jį išgydyčiau!

– Taip, šeiche, – nuolankiai atsakė Amalė. – Žinau, kad tai sugebi.

– Su Alacho pagalba! – atsiduso senė. – Pamėginsiu. Bet reikia užmokėti muzikantams, o tai – krūva pinigų, pati žinai. Be to, jis

nieko neišmano apie tuos dalykus... Mūsiškiui aš tikra dėl rezultato. Bet šitam mažyčiam svetimtaučiui...

– Kas nerizikuoja, tas nieko nelaimi, – sumurmėjo Amalė. – Šiaip ar taip, jis laikomas pasmerktu.

– Tai tik daktarai jo šalyje bejėgiai, – tarė senė. – Jeigu taip... Šįvakar prie mano namų. Septintą.

Ir ji pranyko už kolonos. Teta Marta iš tolo su nuostaba sekė pokalbį. Amalė nieko nenorėjo aiškinti, tik labai prašė ja pasitikėti. Bus išmėgintas egiptietiškas gydymas, darantis stebuklus skurdžiuose krašto priemiesčiuose. Be abejonės, tai keista ir net žiauroka. Bet jei jau nėra kitų būdų gydyti Teo...

– Suprantu, – atsiduso teta Marta. – Tiesą sakant, aš nenusistačiusi prieš tokius gydymo būdus. Manau, kad tai tepalai, masažai?

Amalė nenorėjo kalbėti.

– Bet tikiuosi, – vėl pasakė ji, – nesumaišysi jam proto? Juk tai magija...

– Nutilk, – nutraukė egiptietė. – Štai jis.

Izidė, Amonas, Atonas

– Baigiau! – sušuko Teo. – Štai žinutė prancūziškai: *Aš nuskriejau prie septynių kalvų*. Bet nieko nesuprantu.

– Nagi, jaunuoli, septynios kalvos, – tarė archeologas. – Tai visai nesudėtinga. Septynios kalvos yra...

– Prašom nutilti! – užriko teta Marta. – Teo turi rasti atsakymą pats... Su sąlyga, kad atkreips dėmesį į tai, kaip rado šią žinutę!

– Po skarabėju, – susimąstė Teo, – ir... fajansinė figūrėlė! Ją ten palikau!

Kiek kojos nešė nulėkęs nuo pilono iki kolonos, Teo iš tolo sušuko: „Tai Izidė!“ Su iškiliu didžiuliu kyku ir laikydama ant rankų vaiką Horą, smulkutė žydro fajanso Izidė šypsojosi pabrėžtinai paslaptingai. Teo daugiau neturėjo ką sakyti. Į kokį miestą su septyniom kalvom nuskriejo egiptiečių deivė? Paslaptis.

– Prašom padėti, – tarė Teo įsikibdamas į senąjį archeologą.

– Bet aš neturiu teisės! – paprieštaravo garbingasis ponas Laplasas. – Galiu tik pasakyti, kad mieste, kurio pavadinimo ieškai, buvo Izidės kultas. Tais laikais deivė jau buvo užvaldžiusi visą Europą...

– Ar tik ji nebus atkeliavusi su Kleopatros manta? – šovė mintis Teo.

– Na... – pradėjo nedrąsiai archeologas. – Neklysti, tačiau...

– Tuomet tas miestas yra Roma, – sušuko Teo. – Kleopatra ten nukeliavo pas savo sužadėtinį Cezarį. Nors ant kelių jau laikė jų sūnų Cezarioną. Tuo aš įsitikinęs!

Jis atspėjo. Pats vienas. Pasveikinęs ponas Laplasas įtraukė jį į ilgiausią diskusiją, lygindamas Egipto dievų nuopelnus, nes reikėjo nepamiršti, kad Ozyrio šeima su žmona Izide ir jų vaiku Horu buvo pripažinti gana vėlai, tuo tarpu didis dievas Amonas, Karnako šventyklų valdovas, buvo daug senesnis ir daug svarbesnis nei Ozyris. Be kita ko, kai faraonas Amenchotepas, ketvirtasis savo šeimoje, nusprendė vietoj senojo Amono garbinti vienintelį Saulės dievą, Egiptas patyrė tikrą revoliuciją.

– Palikit jį ramybėje... – tarė Amalė. – Nuvarginsit.

– Mane? – paprieštaravo Teo. – Visai ne! Noriu viską žinoti apie Amenchotepą Ketvirtąjį!

Iš tiesų šis keistas paukštis buvo labiau žinomas Echnatono vardu. Teo jį miglotai prisiminė: Echnatonas buvo Nefertitės vyras, pailgo veido faraonas rumbuotu pilvu ir ilgut ilgiausiomis rankomis. Bareljefuose buvo nepaprastai dailių merginų pailgais smakrais, visai kaip Fatu.

– Taip, – suniurnėjo senasis ponas, – tai vadinamasis amarniškas stilius, nes jis buvo nusprendęs čia netoliese, El Amarne, statyti naują sostinę. Buvo daug kalbama, kad tai pirmasis realistinis menas ir kad Echnatonas nenorėjo slėpti nė vieno savo trūkumo. Tai labai perdėta.

O Saulės dievas vadinosi Atonas. Visuomet pasiruošusi kyštelėti savo trigrašį, teta Marta papasakojo, kad Echnatonas pirmas atrado

monoteizmą gerokai prieš hebrajus, krikščionis ir musulmonus. Vienu kartu jis išgujo visus gausius Egipto dievus visa ko šaltinio Saulės dievo naudai.

– Taip, – bambėjo senasis archeologas, – bet Saulė jau buvo užėmusi svarbią vietą originaliojoje mitologijoje. Nuo jos priklauso pasaulio sukūrimas, nes Saulė, praskėlusi lukštą ir išsiritusi iš kiaušinio, pervažiuoja vežimu dieną ir dingsta naktyje, žmonėms paminėjus ją savo maldose. Amonas, Karnako dievas, taip pat turi Saulės veidą.

– Tokiu atveju, – pastebėjo Teo, – kur ta revoliucija?

– Geras klausimas, – atsakė ponas Laplasas. – Atono vardas nesisieja su žmogaus atvaizdu: Atonas – apvalus disko pavidalo dangaus šviesulys. Ir tąkart priversti egiptiečius garbinti vienintelį tokį į žmogų nepanašų vaizdinį tapo tironišku sumanymu... Vadinasi, Echnatono pavaldiniams, pabrėžiu, – tai tikra revoliucija!

– Jeigu įvyko revoliucija, vadinasi, Egipte būta neteisybės? Antraip kam Echnatonui būtų kilusi tokia mintis?

– Galbūt, – neryžtingai pripažino archeologas. – Tiesa, kad dievo Amono žyniai buvo neregėtai turtingi, ir negalima atmesti, kad išnaudojo egiptiečių liaudį, nors tokia terminologija labai pasenusi... Tarkim. Užtat, jaunuoli, netiesa, kad Echnatonas išgalvojo monoteizmą, nes monoteizmas visuomet glūdėjo egiptiečių mąstyme. Ne, jo naujovė ta, kad imta garbinti abstrakciją. Beje, vėliau nemažai ir pridėjo...

– Tačiau, – puolė protestuoti teta Marta, – Echnatonas buvo aistringas revoliucionierius! Jie turėtų jam dėkoti už radikalų atitrūkimą nuo senųjų sistemų, už naująjį meną... Antraip kam jį būtų išgujęę po mirties? Po žlugimo Echnatoną prakeikė žyniai, jo kultas buvo uždraustas, sostinė sugriauta, o mumija išbarstyta!

– Tikrai, – pritarė ponas Laplasas. – Tai neabejotinai vienintelis faraonas, kurio siela kamuojasi pragare. Tarp mūsų kalbant, taip jam ir reikia...

– Dieve mano, jūs ant jo asmeniškai griežiat dantį! – sušuko teta Marta. – Kuo jis nusikalto?

– Jis buvo blogas faraonas, – burbtelėjo archeologas. – Jam valdant, imperija ritosi į prarają... Jis panaikino visą administraciją, jaukė protus, įsigalėjo anarchija! Be to, jis pernelyg madingas šiais laikais. Jam pinami vainikai, jis liaupsinamas, ir kartu užmirštama kukli kasdieninė religijos didybė! Tik pamanykit, revoliucionierius Senovės Egipte...

Smarkiai suirzusi teta Marta pareiškė, kad psichoanalizės kūrėjas pats Zigmundas Froidas XX amžiuje padarė įdomią prielaidą, susijusią su faraonu Echnatonu ir jo vyriausiuoju mokiniu Moze. Taip, didysis Mozė, hebrajų išgelbėtojas, buvo ne žydas, o egiptietis!

– Aišku, – tarė Teo. – Juk jį priglaudė Faraono duktė...

Tačiau užuot kildinęs Mozę iš skurdžios vergų šeimos, Froidas nusprendė, kad didysis žydų tautos herojus tikrai buvo egiptietis, be to, kilęs iš kilmingos šeimos. Paskui jis tapo aukštu Echnatono, kurio dvasinį paveldą norėjęs išsaugoti, valdžios pareigūnu po bjaurybės faraono mirties.

– Vadinasi, klasta? – paklausė Teo. – Tai įdomu. Tik nesakykit, kad jis pasinaudojo žydais norėdamas išsisukti!

Būtent taip. Kadangi egiptiečiai nebenorėjo Saulės dievo, šis Mozė, Echnatono mokinys, prisidėjo prie žydų tautos, kuri taip pat atsisakė kaip ir prakeiktas faraonas garbinti egiptiečių dievybes gyvūnų galvomis. Mozė tapo persekiojamos tautos vedliu, taigi išdavęs Egiptą vienatinio dievo vardan, turėjo bėgti kartu su ja...

– Kvailystė, – nesutiko senasis ponas. – Šiuo klausimu niekas nieko rimta neatskleidė.

– Aš sakau, kad po Froido vienas izraelitas eruditas tai įrodė jau prieš dešimt metų! – atšovė teta Marta.

– Asilai, – burbtelėjo jis. – Jie ne egiptologai! Paistalai, kurių priveisė Echnatono legenda!

– Bet jis parašė puikų himną savo dievui... – sumurmėjo egiptietė, iki šiol nepratarusi nė žodžio.

Šįkart senis tylėjo. Niekas negalėjo užginčyti lyrinės Echnatono himno galios.

– Kiek suprantu, – baigė Teo fotografuodamas suglumusį jo veidą, – nemėgsti revoliucionierių. Gal tu per senas...

Užsiplieskęs archeologas nusprendė pamesti juos vienus ir grįžti į viešbutį.

– Kada susitiksim? – šūktelėjo teta Marta, kai jis žirgliojo tolyn.

– Bus matyti! – atšovė jis.

– Rytoj mes leidžiamės į kruizą Nilu! Dešimtą valandą prieplaukoje! – riktelėjo ji sudėjusi delnus kaip garsiakalbį. – Ateikit atsisveikinti...

– Atrodo, jis supyko, – tarė Teo. – Aš tikriausiai perlenkiau lazdą.

Teo šokis

Popietę jie skyrė plaukioti laivu po Nilą. Alkūnėmis užsirėmęs ant feliugos, Teo atidžiai stebėjo valtininko, vikriai valdančio milžiniškas baltas bures, rankas. Jie grįžo apie penktą valandą, kai Saulės dievas išėjo pasitikti nakties. Šeštą valandą jie išvyko į nežinomą vietą. Luksoro priemiesčiuose sustojo prie didelės palapinės, išsiuvinėtos baltais skrituliais ir tamsiai raudonais trikampiais. Įsisupusi į ilgą šydą, lankytojų laukė paslaptinga moteris žalia suknia.

– *Salaam*, – pasveikino ji kilstelėdama ranką prie kaktos. – Sveikas atvykęs, sūnau. Ši ceremonija skiriama tau.

– Puiku, – pratarė Teo. – Ar bus muzikos?

– Daug, – atsakė ji. – Ir šokių. Bet tu irgi šoksi, mažoji sužadėtine...

– Dar ko, aš ne mergaitė! – piestu stojo Teo.

– Mergaitė ar berniukas – nesvarbu, – pareiškė šeichė vesdamasi jį. – Tu sergi – tu sužadėtinė. Taip privalu mūsų šokiams.

– Man reikėtų greitosiomis pramokti, – sumurmėjo Teo. – Aš nemoku šokti.

Po tentu dešimtis vyrų, tysodami ant pagalvių, rūkė nargilę, o tuo metu būrelis moterų, susėdusių apie gorę priešais ugnį, kaitino

įtemptą tamburinų odą. Senutė, kurią Amalė vadino šeiche, liepė trims savo svečiams nusiauti. Paskui jie turėjo sėstis ant žemės. Ji ėmė mušti didžiulį būgną ir dainuoti pritariant muzikantams. Kai cimbolai ir tamburinai buvo atidėti, šeichė paėmė Teo už rankos ir atsistojo palapinės centre.

– Nesipriešink, – sušnabždėjo ji į ausį. – Tik nebijok.

Sudomintas Teo pamatė, kad ji paėmė degto molio taurę, pripildytą žarijų, ant jų, sukalbėjusi maldą, užbėrė smilkalų grūdelių. Nuleido taurę prie Teo kojų, pavedžiojo ją palei pažastis ir apie rankas. Jį užliejo maloniai kvapi šiluma. Moteris, kuri atrodė negaluojanti, sunkiai atsistojo ir pasileido šokti aplink jį palengva sukdamasi... Teo vargais negalais pavyko neužsimerkti. Staiga moters kaklas ėmė smarkiai lankstytis pirmyn atgal, ir šeichė jai ant galvos užmetė ilgą švarų šaliką. Netrukus, dideliam Teo nustebimui, šokėja išsprogusiomis akimis susmuko.

– Kas jai? – riktelėjo jis.

– Ššš... – nutildė šeichė. – Ji jau nebeserga. Pažvelk. Dabar ji šypsosi. Požemių pasaulio pusbrolis apsilankė pas ją ir išgydė. Dabar tavo eilė, vaikuti. Prisišauk savo pusbrolį! Šok!

Siaubo apimtas Teo krypavo kaip įmanydamas, padedamas įgudusių šeichės rankų, bangomis judinančių jo pečius. Paskui nusikamavęs liovėsi.

– Jo pusbrolis nenori pasirodyti! Sužadėtinės kojoms reikia kraujo, – tarė šeichė. – Paimkit gaidį!

Iš paskutiniųjų laikomas paklaikęs paukštis padūkusiai plakė sparnais. Teo žingtelėjo atatupstas, bet šeichė jį tvirtai laikė. Kai pats seniausias iš palapinėje susirinkusių vyrų perrėžė gaidžiui kaklą, Teo užsimerkė... Kažkieno ranka suvilgė jo kaktą, rankas bei šlaunis šiltu ir lipniu skysčiu... „Gaidžio kraujas!“ – dingtelėjo pasibaisėjusiam Teo.

Staiga pajuto, kaip jį pasiglemžia tuštuma, ir nugriuvo.

– Jis apalpo! – suriko teta Marta. – Liaukitės!

– Ne, – sulaikė Amalė. – Tai būtina. Atėjo nematomas jo pusbrolis. Nusiramink...

Be galo atsargiai šeichė pakėlė Teo ir paguldė ant pagalvių. Jis buvo siaubingai išblyškęs, paakiai apjuosti violetiniais ratilais, kakta aptaškyta krauju. Teta Marta mirtinai persigando.

– Kokia beprotybė, – sumurmėjo ji. – Jūs jį nužudysit!

– Jokiu būdu, – atsiduso egiptietė.

Visiškai nesijaudindama šeichė masažavo neatgavusį sąmonės Teo. Paskui apšlakstė jį rožių vandeniu ir pakišo pauostyti smilkalų. Aplink muzikantai dusliai daužė būgnų odą, sunkus dundesys vis smarkėjo. Teta Marta prislėgta širdimi laukė Teo prabudimo.

Kai pagaliau jis pramerkė akis, palapinės viduryje grakščiai sukinėjosi berniukas, o sunkus jo sijonas pleveno, lyg milžinišką saulės diską virpintų plaukiantys debesys. Teo atsigodėjo ir nusišypsojo.

– Norėtum su juo pašokti? – tyliai paklausė šeichė padėdama jam atsikelti.

Šįkart Teo tučtuojau pagavo ritmą. Išskėtęs rankas, rausvais skruostais, jis sukosi, sukosi be jokių pastangų, vis šypsojosi prisimerkęs ir atrodė laimingas. Buvo neįtikėtina matyti jį šokant lengvai, tartum liga niekuomet nebūtų palytėjusi jo savo sparnu... Po kiekvieno sukinio teta Marta sunerimusi virptelėdavo. Iš kur Teo pasisėmė šios naujos energijos?

Staiga muzika nuščiuvo. Teo stovėjo nukoręs rankas, šiek tiek apsvaigęs.

– Kas man atsitiko? – paklausė jis trindamasis akis. – Aš šokau? Tikrai?

– Tai gerai, vaikuti, – tarė šeichė. – Dabar padėkok muzikantams. Eik!

Arbatos stiklinėmis apstatytas padėklas keliavo iš rankų į rankas. Atsitūpęs tarp muzikantų, Teo apžiūrinėjo paliktus instrumentus. Atrodė visai įveikęs savo negalavimą.

– Jo veidas vėl parausvėjo, – pasakė teta Marta su palengvėjimu.

– Atėjo jo požemių pasaulio pusbrolis, – sumurmėjo šeichė. – Visa kita – Alacho rankose.

– Jis jau pasveiks? – paklausė ji.

– *Maalech!* – tarė šeichė. – Jūs, svetimšaliai, netikite nematomomis jėgomis. Bet vaikas galbūt rado savo kelią. Padarėme, ką galėjome.

– Štai muzikantams ir šokėjams, – tuojau pat tarė Amalė išsitraukdama piniginę. – Dėkojam, šeiche, už jūsų geradarystę. Niekuomet neužmiršim.

Teo reikėjo varu varyti, jis nenorėjo išeiti.

Kai visi trys atsidūrė automobilyje, jis apipylė jas klausimais. Kam reikėjo suktis? Kodėl taip staiga apalpo? Kodėl šeichė jį, berniuką, vadino „sužadėtine"?

– Ramiau, Teo, – tarė Amalė. – Viską iš eilės. Tu pakliuvai į *Zār* ceremoniją. Tai labai senas ritualas ligoniams gydyti apvalant nuo piktųjų dvasių, džinų.

– A, – tarė Teo. – Mano kūne slypi piktasis genijus.

– Taip, – lėtai tęsė Amalė, – todėl, jei tarsim, kad džinai egzistuoja ir sukelia ligas, gydyti galima kitaip nei vaistais.

– Sutinku, – pritarė Teo. – Toji dama buvo mano gydytoja, tik kitos rūšies.

Zār ceremonija atėjo iš amžių glūdumos, be abejo, iš Senovės Egipto arba Etiopijos, arba Juodosios Afrikos, tiksliai nebežinoma... Paskui *Zār* ritualas susipynė su musulmonų religija, ji nepripažino, tačiau užmerkdavo akis, nes ritualas dažnai išgydydavo. Jis buvo praktikuojamas Egipto lūšnynuose, kuriuose jauni žmonės, nenusitveriantys darbo, sirgdavo įvairiomis ligomis, bet neturėdavo pakankamai pinigų nueiti pas daktarą.

– Tai siaubinga! – pareiškė Teo. – O šokis?

Sukimasis skirtas protui slopinti, kad kūnas leistų ligai išeiti nejučiomis. Apalpti būtina, antraip kūnas nepaklustų šokiui. Šokis visa valdo.

– Vis geriau negu *ekstazi*, – tarė Teo. – Tačiau gal tas gaidžio kraujas yra narkotikas?

Ne, juk jis negeriamas. Gaidžio aukojimas paveldėtas iš tolimų senovės ritualų, kurių visame pasaulyje vis dar nemaža. Ir vyriškos, ir moteriškos lyties ligoniai gaudavo *sužadėtinės* vardą, nes ceremonija priklauso nuo moterų.

– Pasakok kitiems! – suabejojo Teo. – Visi muzikantai – vyrai...

Muzikantai – be abejo, bet šeichė būdavo moteris, ji ir vadovaudavo veiksmui. O žodis *Zār* reiškė ir „gydytojo vizitą“, ir „sielą“, ir „ritualą“.

– Vizitą, – sumurmėjo Teo lakoniškai. – Aš jį mačiau.

Keista, Teo nė neužsiminė apie požemių pasaulio pusbrolį.

– Pasakyk mums tiesą, ką jautei, Teo? – paklausė teta Marta.

– Baimę! – atsakė jis. – Kai pamačiau gaidžio sparnus, pasišiaušusias plunksnas... Tai tikrai persigandau. Bet paskui buvo tarsi lopšyje, be galo malonu... Buvo baisiai gera.

– O pusbrolis? – švelniai pasiteiravo Amalė.

– Kažkas ten buvo, – tyliai pasakė Teo. – Tarytum aš pats. Širdis, kuri plakė visai greta. Buvo taip keista... Sakytum, koks dvynys.

Teta Marta krūptelėjo. Teo nežinojo visų savo gimimo aplinkybių ir nebuvo girdėjęs apie brolį dvynį, kuris gimė negyvas. Kad tik Amalė nebūtų pernelyg smalsi...

– Ar turi brolį dvynį, Teo? – kaip tik ir paklausė egiptietė.

– Amale, nepaistyk niekų, – nervingai pertraukė teta Marta. – Reikėtų nuplauti išdžiūvusį kraują, Teo, tu visas aptaškytas.

Viešbutyje jiems buvo palikta žinutė. Ponas Laplasas buvo atėjęs ir norėjo nusivesti į garso ir šviesos koncertą, o paskui jų nesulaukęs išėjo. Teo pareiškė, kad *Zār* ceremonija garsu ir šviesa prilygo Karnako šventyklos iliuminacijai.

Pono Laplaso puokštė

Kitą rytą teta Marta ir Teo įlipo į „Tut-Anch-Amoną“ penkių dienų kruizui iš Luksoro į Asuaną, iš ten lėktuvu parskrisią į sostinę. Amalė išlėkė atgal į Kairą, kur laukė studentai.

Po savaitės teta Marta ir Teo sugrįšią į Brazilijos gatvę. Suprantama, senasis ponas Laplasas vėl užmiršo išvykimo laiką. Teo iki paskutinės akimirkos karštligiškai jo laukė.

– Liūdna, – galiausiai pratarė jis. – Amale, pabučiuok jį nuo manęs ir pasakyk, kad pajuokavau dėl jo amžiaus... Jis ne toks jau senas!

Amalė stebėjo juos lipančius į laivą, Martą, užsimaukšlinusią juokingą tibetietišką kepurę, ir Teo su šiaudine skrybėle, pirkta piramidžių papėdėje. Niekas negalėjo žinoti, ar keista ceremonija, dėl kurios ji ėmėsi iniciatyvos, duos rezultatų, tačiau ji tikriausiai nepadarė nieko blogo. Laivas tolo nuo prieplaukos, kai pasirodė ponas Laplasas pilnu glėbiu gėlių, pirktų turguje.

– Jau išplaukė? – nustebo jis. – Aš pavėlavau?

– Gerą valandą, – atsakė Amalė. – Mano bičiulė Marta perduoda jums labų dienų.

– O mažiukas? – gyvai paklausė senasis archeologas.

– Teo? Jus bučiuoja ir liepė pasakyti, kad nesat jau toks senas...

– Neeilinis vaikas, – sumurmėjo susijaudinęs senis. – Nepaprastas protas! Jis bus geras egiptologas, esu tuo įsitikinęs...

– *Inch' Allah,* – atsiduso ji.

– Ką daryti su šitom nebereikalingom gėlėm? – suglumo senis. – Norėjau jas įteikti Naujųjų metų proga... Oi! Imkit, brangioji drauge, tai jums.

Ir nerangiai įgrūdo puokštę egiptietei į rankas.

7 SKYRIUS

Septynios kalvos, vienas akmuo

Krokodilai ir paukščiai

Kai jiedu grįžo iš kruizo Nilu, Amalė laukė stoties perone, nepaprastai elegantiška, juodai žalio šilko suknele. Teo karštai puolė jai ant kaklo.

– Ką tu pasakysi, puikiai atrodai! – pagyrė Amalė. – Įdegei!

– Ne taip kaip teta, – atsakė Teo. – Ji ir saulės vonios – nesuderinamos!

– Patylėk, slieke, – tarė teta Marta. – Tau puikiai tinka, o moterų odai saulės vonios labai kenksmingos. Žodžiu, man atrodo, kad Teo patenkintas. Taip?

– Labai! – šūktelėjo jis. – Ypač Šventojo Silvestro sutikimas laive, tai buvo grandioziška!

Automobilyje, gabenančiame juos į Brazilijos gatvę, Teo sutiko papasakoti daugiau. Pati gražiausia šventykla Kom Ombe, nes viename jos šulinyje pilna šventųjų krokodilų mumijų. Ar jis matęs vieną iš mylimų deivių? Taip, gražiąją Sechmetą liūtės galva, klusniai susidėjusią ant kelių rankas. O Abu Simbelio faraonus? „Jie labai dideli", – netvirtai tarė Teo. Kas jam labiausiai patikę?

– Nilo pakrantės, – nesvyruodamas atsakė jis. – Moterys laukuose panašios į princesę, priglaudusią kūdikėlį Mozę. O dar tie balti paukščiai, sukantys lizdus papirusų krūmuose! Atrodo, kad jie netikri ibisai, bet tai nieko nereiškia, jie tokios pat formos, vadinasi...

Amalė buvo labai patenkinta Teo atsakymais, jis, nepaisant kro-

kodilų, nebeužsiminė nei apie mumijas, nei apie saulės luotą. Vos pasiekęs namus, Teo užsidarė savo kambary ir paskambino Fatu.

– Mano manymu, jam geriau, – tarė Amalė. – Nekantrauju sužinoti paskutinių tyrimų rezultatus!

– Deja, – atsiduso teta Marta. – Jis geriau atrodo, tačiau laive buvo sunegalavęs.

– Saulėkaitoje? Ant denio?

– Taip... Jam netgi bėgo kraujas iš nosies.

– Tai buvo saulės smūgis! Upėje saulė smarkiai svilina. Tokių dalykų dažnai pasitaiko...

– Teišgirsta tave Dievas, – tarė teta Marta.

Egiptas videožaidime

Fatu sekėsi gerai. Mamai sekėsi gerai, tėčiui irgi, šeima gyveno taip, lyg nieko nebūtų atsitikę, ir Teo pasijuto apleistas. Ar jie nusprendė nejaudinti, ar nebesidomėjo jo likimu? Šiaip ar taip, jis juk serga! O jeigu nepasveiks, ar juo bus rūpinamasi taip pat dėmesingai?

...O jeigu nepasveiks? Jeigu požemių pasaulio pusbrolis, kurio nematomą buvimą jautė, paleis jo ranką? Jei jis išnyks vos išvykus iš Egipto? Roma – labai žavus miestas, bet viduržiemy ten bus šalta... Teta Marta, aišku, kažką sumaniusi, bet jam labiau patiktų likti Egipte.

Egiptas puikiai tilpo į jo mažą užrašų knygelę. Joje net galima buvo piešti eskizus. Teo buvo nupiešęs dešimt statulų su gyvūnų galvomis. Vanagą Horą, liūtę Sechmetą, katę Bastetą, šakalą Anubį, krokodilą Setą, ibisą Totą. Virš gyvūnų pavidalo dievų jis pavaizdavo žmonių veidais – tėvus Izidę ir Ozyrį. Pačiame viršuje nupiešė ratą su spinduliais: vienatinį Echnatono dievą. Aplink saulę pakako apibrėžti Dovydo žvaigždę, ir baigta. Piešinys buvo nepaprastai gražus. EGIPTAS = GYVŪNAI–ŽMOGUS. ECHNATONAS = SAULĖS DIEVAS, IŠ ČIA MOZĖ.

Liko mirtis. Teo apmetė saulės luotą. Bet kai norėjo piešti mumijos kontūrus, ranka nusviro. „Ne! – sušnabždėjo balsas į ausį. – Nedaryk to, broliuk! Nepiešk mirties veido!“

Nustebęs Teo atsisuko. Nė gyvos dvasios.

Akies formos kulonas

Kita diena buvo atsisveikinimų diena. Ašarodama Amalė be paliovos glaudė Teo prie širdies. Nereikėtų jos palikti be naujienų, reikėtų dažnokai skambinti, reikėtų...

– *Maalech!* – tarė jai Teo ir pabučiavo. – Nesirūpink, Amale, dar susitiksim.

– Pala, Teo, – sušuko egiptietė rausdamasi rankinėje. – Turiu tau kai ką.

Tai buvo kulonas, akis su juodu vyzdžiu ant žydro fajanso šukelės. Amalė norėjo pakabinti jį Teo ant kaklo, jis turėsiąs su juo nesiskirti niekada niekada. Ant kaklo kabojo jau trys pakabučiai: skorpionas iš perlų, mažytis Fatu Koranas ir Amalės dovanota akis.

– Supranti, tai amuletas... *Yaani*! Nežinau, kaip pasakyti...

– *Maalech!* – pakartojo Teo. – Aš žinau.

Perėjus policijos patikrą, iš Amalės liko tik ranka, siunčianti oro bučinius. Teo suvokė, kad kiekviename kelionės etape paliks naujus draugus, kurių galbūt nebepamatys.

– Sakyk, teta Marta, tas tavo tipas Romoje malonus?

– *Dom* Levis? Nepaprastas, pamatysi, – atsakė teta Marta. – Jis Kurijos kardinolas.

– Kardinolas? Dar vienas dvasininkas? Tokių pažinčių tau netrūksta!

– Tylėk, kirmėliuk! – subarė teta Marta. – *Dom* Levis labai geras, nuoširdus, šiuolaikis...

– Mes nemėgstam kunigų, – burbtelėjo Teo. – Tėtis sako...

– Tavo tėvas nieko apie tai neišmano! – nukirto teta Marta. – Matai, kur nusiritai, nes jis nieko neaiškino apie religijas!

Romoje tikrai nebus linksma su kardinolu ir lietum. Lėktuve Teo pasipūtė. Įsigilinusi į biržos kursus, teta Marta to nepastebėjo. Teo nusiramino žiūrėdamas pro iliuminatorių: tarp debesų liežuvių šmėkštelėdavo kalnai, panašūs į milžiniškas žiurkes, o ant užsirietusių lyg kabliukai bangų mažučiukai laiveliai jūroje brėžė baltas linijas.

Kai lėktuvas nutūpė Fjumičino oro uoste, kabinoje nudundėjo griaustinis: tai egiptiečiai karštai plojo, išvaduoti iš orlaivyje užplūdusio nerimo.

Kardinolas ir pagonys

Mažas, apkūnus *Dom* Otavijus Levis abu atvykėlius priėmė nepaprastai šnekiai. Puolė ant kaklo tetai Martai, į abu skruostus pakštelėjo Teo, apipylė klausimais nelaukdamas atsakymų ir patikino, kad viskas puikiausiai sudėliota pavalandžiui. Sukdamasis kaip vijurkas, kardinolas tvarkė reikalus: lagaminai buvo pakrauti, automobilis paruoštas, kryptis – Ispanijos aikštė, „Hassner“ viešbutis. Kol bažnyčios limuzinas riedėjo sostinės link, *Dom* Levis dėstė parengtą programą.

– Pradėsim nuo katakombų, veiksim chronologiškai, *bambino*. Pirmųjų krikščionių kapai, požemių bazilikos užtruks dvi valandas, *basta cosi*. Paskui krikščioniškojo pasaulio širdis: Romos Šventojo Petro bažnyčia, Berninio skliautas, pamatysi, jis labai gražus. Paskui Vatikano muziejus, čia reikės dar dviejų valandų. Lieka Latrano Šventasis Jonas, dar kelios būtinos bažnyčios, ar ne, *bambino*?

– Nevadinkit manęs *bambino*, – tarė Teo, – man jau ne penkeri.

– Koks įdomus vaikutis! – nusikvatojo prelatas. – Ar tu patenkintas programa?

– Nežinau, – santūriai sumurmėjo Teo. – Norėčiau pamatyti Forumą ir Kapitolijų.

– Mmm, – numykė kardinolas. – Jie neturi nieko bendro su krikščionybe, *bambino*!

– Prieš šventąjį Petrą juk buvo Romos dievai, bet pirmiausia, aš – ne *bambino*, – suniurzgė Teo.

– Gerai. O tu pažįsti romėnų dievus?

– Ne visus, – atsakė Teo. – Žinau Jupiterį, nes jis graikų Dzeusas, Junoną, nes ji Hera, jo žmoną Dianą, kuri yra Artemidė, nekaltoji, Venerą, kuri yra Afroditė, meilės deivė, Merkurijų, kuris yra Hermis, pasiuntinys, ir viskas. Mano mitologijos knygoje visi jie kalba ir apie larus, bet nelabai supratau, kas jie tokie.

– Matau, – susimąstęs tarė kardinolas. – Kaip tokio amžiaus esi labai pasikaustęs. Larai – dievybės, globojančios namų židinį. Bet žinok, romėnų religija pergyveno kelis etapus. Iš pradžių buvo smulkūs šeimos dievukai, paskui miestą užvaldė didieji graikų dievai, vėliau, Imperijos laikais, azijiečių kultai ir paslaptys, visas pandemoniumas...

– Kas tas pandemoniumas?

– Demonų šventė, *bambino*! – sušuko *Dom* Levis juokdamasis. – Deja... Galiu parodyti knygas, tačiau nieko kito ten nepamatysi, išskyrus griuvėsius. Iš didžiosios Izidės kulto beveik nieko neliko, nei iš sirenos Astartės, nei deivės Sibilės, apvainikuotos bokštais, o ypač iš Mitros, Trakijos dievo, kuriam būdavo atnašaujami gyvi jaučiai, o jų kraujas trykšdavęs ant tikinčiųjų, užgulusių gyvatvorę.

– Atgrasu!

– Ar žinai, kad krikščionybė jam nemažai skolinga? Mitros garbinimas buvo apsivalymo kultas, kuriame jaučio aukojimas užtikrindavo pasaulio išganymą kaip ant kryžiaus miręs Jėzus Kristus. Gimstant krikščionių religijai, didžiosios deivės mums taip pat ištiesė pagalbos ranką: Izidė, nes atgaivino Ozyrį, Astartė, raudojusi savo meilužio Adonio ir šitaip grąžinusi jį į gyvenimą. Jos visos skatino vystytis prisikėlimo idėją, kurios baigtis – Jėzus.

– Bet jūs keistai nutylite tam tikras deivės Astartės apeigas, – įsikišo teta Marta.

– O! Ar tai būtina? – paprieštaravo išsigandęs kardinolas.

– Jokios cenzūros, – tarė ji pamerkdama akį Teo pusėn. – Kodėl

norit atimti iš mano sūnėno tokią gražią istoriją? Gražųjį Adonį nužudo jo sužeistas įniršęs šernas. Tada šiai baisiai mirčiai atminti žyniai nukirsdavo pušį ir aimanuodami nešiodavo ją gatvėmis. Paskui, pagerbdami Astartės meilužį, apsvaigę nuo muzikos ir transo, žyniai, Teo, savo valia išsikastruodavo.

– Kaip kastruojami katinai ir šunys? – pasibaisėjęs sušuko Teo. – Tai reiškia, kad jie nusipjaudavo pimpaliukus?

– Būtent, – tarė *Dom* Levis. – Krikščionybė bent išvengė šitokių pagoniškų žiaurumų. Didžiųjų deivių procesijos margais apdarais, būgnais ir metaliniais sistrais sukrėsdavo vaizduotę, tačiau apeigos dažnai būdavo kruvinos ir luošinančios. Senieji romėnai nepakentė tokių prastų manierų, jos jiems atrodė vulgarios. Krikščionybė paprastesnė ir žmoniškesnė. Mes tik atnašaujame duoną, tai yra Kristaus kūną, ir vyną, tai yra jo kraują. Jais pasidalijame prie bendro stalo.

– Tik duoną, – įterpė pastabą Teo. – Vyną tylutėliai išmaukia kunigas, pats mačiau per mišias!

Dom Levis ėmė graužti nagus. Jo bičiulės Martos *bambino* – kietas riešutėlis. Laimei, jie privažiavo viešbutį. Jie įkurdino Teo kambaryje raudonomis užuolaidomis, uždarė langines, kad jis numigtų. Durys, susisiekiančios su tetos Martos kambariu, blogai užsidarinėjo... Kitapus užvirė smarkus ginčas.

– Šitas vaikas savo amžiui per daug žino! – šnabždėjo *Dom* Levis. – Tie tyrimai, klinika, rentgenogramos... Nesuvokiu, kaip spėsim aplankyti Forumą. O susitikimai, ar pagalvojot apie susitikimus? – staiga paklausė jis garsiai. – Poryt! Mums niekad neužteks laiko! O kai jie bus čia, jis visai pames galvą!

– Ššš... – nutildė teta Marta. – Jis mus išgirs...

Jie? Susitikimai? Teo širdis ėmė daužytis. Apie ką kalbama? Draugus? Siurprizą? Kad tik būtų geras oras! Šiek tiek saulės žūstančiam *bambino*, prašau, ponia Izide, grąžinkite man truputį gyvenimo!

– ... Užtikrinu jus, Marta, – vėl prabilo kardinolas. – Apsaugokit jį nuo tokio išbandymo. Beje, jau susisiekiau su klinika, nes tomografas turi būti užsakytas gerokai iš anksto.

– Tiek to, – baigė teta Marta sunkiai atsidusdama. – Tuomet po dviejų valandų čia su automobiliu.

Teo susirietė lovoje. *Jie* buvo gydytojai, *jie* vėl ims kraują ir aukos jį medicinos stebuklams. Romoje nuo pat pirmosios dienos tematys seselę ir daktarus.

Vestalės ir ugnies kultas

Tyrimai praėjo gana greit, nes Teo buvo klusnus. Teta Marta padarė lankstą pro žavią apvalią Vestos šventyklą.

– Viena iš nedaugelio išlikusių, – paaiškino ji. – Vesta buvo židinio deivė, o jos žynės, vestalės, turėjo likti skaisčios ir saugoti šventąją ugnį. Ugnis visuomet labai svarbi. Jeigu užgęsta, žmonijai visada kyla pavojus. Pietų Amerikos indėnai pasakoja, kad jaguaras davė pirmiesiems žmonėms ugnines akis mainais už moterį žmoną. Persijoje, šiandien vadinamoje Iranu, visa religija buvo pašvęsta Ugnies dievui. Ir Indijoje gyvena paskutiniųjų šios religijos atstovų bendruomenės, persekiotos islamo ir ten emigravusios: juos vadina *parsais*, persais, nes atkeliavo iš Irano, arba zoroastriečiais, pranašui Zoroastrui, dar vadinamam Zaratustra, prisiminti.

– Koks keistas vardas, – nusistebėjo Teo. – Lyg koks animacinio filmo herojus.

– Zaratustra buvo neregėtai didis pranašas! VI amžiuje prieš Kristų jis pasitraukė į dykumą, ten regėjo vizijas ir iškėlė vienatinio gero dievo Ahūros Mazdos, tai yra *išmintingojo dievo*, idėją. Todėl zoroastriečių religija dar vadinama mazdaizmu. Jos principas paprastas: kaunasi dvi kariuomenės: baltais drabužiais gėrio kariuomenė, juodais – blogio. Gėrio gynėjai balto lino drabužiais privalo nežudyti gyvulių, ypač jaučių, kurių globėju tapo Zoroastras.

– Jaučių? Kodėl?

– Mat reikia jiems leisti taikiai ganytis ir imti tai, ką jie duoda žmonijai, – atsakė teta Marta. – Tą patį pamatysi Indijoje su karvėmis.

Priežastis, dėl kurios mazdaistai pabėgo į Indiją, be abejo, pagarba jaučio sielai. Indai parsai, garbinantys ugnį, labai geri, dorovingi žmonės. Ir labai paslaptingi. Pavyzdžiui, nenorėdami teršti žemės, nelaidoja savo numirėlių, juolab nedegina, nenorėdami teršti ugnies. Tik sukrauna juos kokio bokšto viršuje, o čia...

– Kas čia?

– Juos žaibiškai sudrasko vanagai, – sumurmėjo teta Marta. – Tačiau išskyrus pačius parsus, niekas neturi teisės dalyvauti ceremonijoje.

– Nesuprantu, kodėl, – tarė Teo. – Laidoti neką geriau. Supūti po žeme, labai ačiū! Šių žmonių paukščiai bent jau sklando danguje.

– Žodžiu, – nutraukė teta Marta, – ugnies kultas – vienas iš seniausių pasaulyje. Girdėjai Prometėjo istoriją?

– Žmogysta, kurio kepenis išlesė Dzeuso erelis?

– Nubaustas už tai, kad iš dievų pavogė ugnį. Ten, kur žmogus, ten ir iš dievybių vagiama ugnis. Todėl vestalės taip rūpestingai saugodavo ugnį ir todėl likdavo skaisčios. Jei kuri nusidėdavo su meilužiu, ją palaidodavo gyvą... Kartą viena vestalė leidosi mylima paties imperatoriaus, bet, išaiškėjus tiesai, vis vien buvo užkasta. Su vestalėmis nejuokaudavo!

– Ar ir su vienuolėmis taip pat elgdavosi? – paklausė Teo. – Jos irgi viengungės!

– Šitaip jau nebėra, Teo! Neklysti gretindamas vestales ir vienuoles. Vestalės buvo ištikimos židinio deivei, kaip vienuolės savo sužadėtiniui Kristui.

– Bet kodėl vestalės neturi teisės turėti vaikų? – nustebo Teo.

– Sakoma, kad vaikas paima visą motinos meilę, – sumurmėjo teta Marta. – Paliekant vestales, vienuoles, šventąsias žynes be vaikų, tikimasi, kad jos teisingiau skirstys meilę, kurią turėtų atiduoti vaikams. Beje, mano padėtis ne ta, kad galėčiau postringauti apie motinos meilę.

– Tas tiesa, tu neturi vaikų, – tarė Teo užjaučiamai. – O kas čia, šalia?

Netoli Vestos šventyklos pražiotais nasrais siaubingai viepėsi pabaisa, iškalta uoloje. Teta Marta paaiškino, kad šioje atviroje angoje, vadinamoje Teisybės Burnoje, kadaise būdavo tikrinami nusikaltėliai. Tereikėjo įkišti ten ranką, ir, jei meluodavai, ranka joje įstrigdavo. Senasis romėnų prietaras išliko: galima surizikuoti ir įkišti ranką į tamsią angą. Teo prikišo pirštą, galiausiai nusprendė, kad pražioti nasrai baisiausiai žadina apetitą.

– Nieko sau liga! – tarė teta Marta.

Ji tučtuojau buvo išgydyta pirmoje pasitaikiusioje tratorijoje su popierinėmis staltiesėmis raudonais ir baltais langučiais. Teo paskubom suputo lėkštę spagečių ir ėmė kamantinėti tetą Martą. Kas tie paslaptingieji *jie*, apie kuriuos kalbėjusi su kardinolu?

– Tu man įgrisai, – subambėjo ji. – Visuomet viską nori žinoti! Turim marias laiko!

– Ne, – atsiduso Teo. – Tai netiesa. Aš neturiu laiko. Melage, kišk ranką į Teisybės Burną!

Teta Marta nusigręžė, kad paslėptų ištryškusias ašaras.

Po juosvai rožiniu dangumi gatvėse vaikštinėjo romėnai. Miegoti nesinorėjo, norėjosi pratęsti naktinį gyvenimą, nusipirkti braškinių ledų ir pamaklinėti be jokio tikslo, žiūrėti į šviesos potėpius ant apšviestų paminklų, bet tai neleidžiama. Teo susapnavo žynius baltomis krauju aptaškytomis tunikomis, stūgaujančius aplink nukirstą pušį, kurios spygliai virpčiojo būgnų ritmu. Deivė Astartė juodu šydu teturėjo mirties veidą, jis ir pažadino Teo. Gatvėje aidėjo tamsoje pasiklydęs afrikietiškas tamtamas.

Pirmieji krikščionys

Dom Otavijus pasirodė kitą rytą su vėjyje besiplaikstančia sutana.

– Na, pasirengęs pamatyti katakombas, *bambino*? Ar bent žinai, apie ką kalbama?

– Tai požemiai, išrausti po miestu, – patikino Teo. – Paryžiuj jų irgi yra.

– Bet Romoje tai – pirmųjų krikščionių kapinės. Reikia išvažiuoti už miesto, nes Antikoje jo perimetras buvo užgintas mirusiems, laidodavo už jo ribos.

– Klausykit, apie kapines per akis prisiklausėm Egipte, – užprotestavo teta Marta. – Verčiau apžiūrėkim požemines bazilikas!

Jie važiavo tol, kol pamatė Apijos kelio kiparisus ir pajūrio pušis, žolė buvo reta ir pageltusi. Apniukusio dangaus properšoje prasimušusi blyški saulė apšvietė romėnų mauzoliejus. Netoliese spindėjo tratorijos „Quo vadis“ emblema.

– Koks keistas pavadinimas, – tarė Teo. – *Quo vadis*?

– O! Juk tai žodžiai, kuriuos čia ištarė šventasis Petras, kai pamatė Jėzų, pasirodžiusį kelyje, – tarė kardinolas.

– Šitoje vietoje?

– Taip tvirtinama. Jis parpuolė priešais savo Viešpatį ir paklausė: *Quo vadis, Domine?* Kur eini, Viešpatie? O Jėzus atsakė: „Einu į Romą, kad mane nukryžiuotų vietoj tavęs.“ Tuomet apaštalas pasuko atgal ir leidosi pasitikti savo mirties.

– Ką reiškia *apaštalas*?

– Taip vadinami dvylika pirmųjų Kristaus mokinių, išskyrus Judą, pardavusį jį romėnams, jį pakeitė Matas.

– Kaip! Vienas iš jų išdavė Jėzų?

– Taip, *bambino*. Jį pabučiuodamas. Toks buvo ženklas romėnų kareiviams. „Tas, kurį pabučiuosiu, bus Jėzus!“, – pasakęs jis. Parduotas bučiniu dėl pinigų... Paskui Judas, užgraužtas sąžinės, pasikorė. O Petras neišdavė, bet triskart iš eilės pasakė netiesą. Tą naktį, kai mokytojas buvo suimtas, jis teigė visai nepažįstąs Jėzaus.

– Ir vis dėlto jis apaštalas?

– Pats didžiausias! Jėzus žinojo apie žmogaus širdies silpnumą. Todėl ir pasirinko silpnąjį, įkvėpė jį. Kai apaštalas Petras sužinojo, kad gresia mirtis, norėjo trauktis, tačiau susivaldė ir pasiryžo mirti kaip Kristus.

– Drąsu, – nusistebėjo Teo. – O kaip katakombos?

– Romėnai palaikus degindavo ant laužų, bet krikščionys tikėjo

prisikėlimą šlovingojo kūno pavidalu: vadinasi, turėjo likti nepaliesti, todėl jie užkasami, kad prisikeltų tokie, kokie buvo, ir dar geresni.

– Kokie gi?

– Spinduliuojantys, šviesūs, skaidrūs...

– Sparnuoti? – paklausė Teo.

– Kas žino? – tarė kardinolas. – Šiaip ar taip, Romoje žydai turėjo savo katakombas dar prieš krikščionis.

– Vadinasi, žydų buvo ir Romoje? – nustebo Teo.

– Labai daug, *bambino*! Juos persekiojo daugybė imperatorių: Tiberijus, Neronas... Į Romą suplūdo nemaža svetimtaučių, kiekvienas su savo tikėjimu. Kadangi žydai atkeliavo iš Viduriniųjų Rytų, jie priklausė gausiai azijiečių sektų, palengva žlugdžiusių romėnų tikėjimą, kategorijai.

– Azija – tai Kinija ir Japonija, – užtikrino Teo. – Jie klydo.

– Ne, *bambino*, romėnai nežinojo apie jos egzistavimą. Jų akimis žiūrint, šiandieninė Turkija, Sirija, Egiptas, Irakas ir Palestina buvo Azijoje, o azijiečių religijos jiems atrodydavo tarsi pavojingi prietarai. Tačiau šie svetimi kultai labai patiko... Imperatoriai ilgai gynė antikinę romėnų religiją, paskui, kai pamatė besą užtvindyti rytietiškų sektų, stengėsi asimiliuoti naujuosius tikėjimus, sutikdavo, kad juos pačius sudievintų. Arba vesdavo didžiąsias deives, atvykusias iš svetur.

– Jiems gerai sekėsi, – tarė teta Marta. – Be to, tai buvo patogu.

– Išskyrus krikščionybę, kuri nesutiko sudievinti žmogaus, nes vienintelis žmogus dievas – Jėzus. Tad imperatoriai ėmė persekioti krikščionis. Iki tol, kol krikščionybė taip paplito, kad IV amžiuje imperatorius Konstantinas paskelbė ją oficialiąja religija. Jau atvažiavome.

Jie nusileido siauromis pakopomis ir išilgai sienų pamatė viena virš kitos išduobtas ertmes su lotyniškais įrašais, kuriuos *Dom* Levis stropiai vertė – *Vivas in Deo*: „gyvenk su Dievu" – arba aiškindavo simbolius – „Čia inkaras – laimingo atvykimo prie rojaus vartų simbolis, o ten – indas, pripildytas vandens, kad palengvintų išbandymą". Teo sudrebėjo. Išbandymas mirtimi... Ar jis netrukus turės

tai patirti? Geriau gurkštelėti vandens, kad nepasidarytų bloga... DAUGIAU NEBEGALVOTI.

Erdviais laiptais jie priėjo kriptą, paremtą dviem kolonom. *Dom* Levis žengė prie plačios marmurinės plokštės, kurioje buvo iškalti vardai.

– Popiežių kripta, – sušnabždėjo jis. – Čia palaidoti devyni pontifikai, beveik visi jie kankiniai. Pažvelk į užrašą sienoje, kurį iškalė vienas keliaujantis maldininkas. Lotyniškai jis reiškia: „Jeruzalė – kankinių miestas ir pasididžiavimas."

– Vėl Jeruzalė! – sušuko Teo. – Viena Jeruzalėje, kita – pas etiopus Lalibeloje, su šita – iš viso trys! Vadinasi, katakombos – krikščionių Jeruzalė?

– Jeruzalė – ne vien miestas, *bambino*, tai idėja. Jeruzalė – tikinčiųjų, žydų ar krikščionių, sambūris. Judaizmui reikėjo daug laiko atskirti nuo krikščionybės: tas pats šaltinis, tie patys gyventojai, ta pati kilmė... Žydai ir krikščionys kartu turi Bibliją ir Jeruzalę.

– Jūs perdedat! – sukilo teta Marta. – Kas, jei ne krikščionys, amžių amžius persekiojo žydus? O Inkvizicija?

– O kaip nacių popiežius? – rūgščiai pridėjo Teo. – Tėtis sakė, karo metu jis nė piršto nepakrutino, kad išgelbėtų žydus...

– Tai perdėtas nuosprendis, – sutriko prelatas. – Vokiečių kunigai buvo nuostabūs.

– Bet popiežiai, – atkirto teta Marta, – popiežiai! Prieš palaidotus po šia plokšte – neturiu nieko, bet paskesni ne visi buvo be priekaištų! Kai pagalvoju apie pontifikų neklystamumo dogmą! Teo, paklausyk, kadangi popiežius yra neklystantis, jis niekuomet nedaro klaidų religijos klausimais!

– Brangioji bičiule, jūs darote spaudimą jaunuoliui, – pertraukė pyktelėjęs *Dom* Levis. – Beje, sakėte, kad jis negavo religinio auklėjimo, bet jūs melavote, Marta. Iš tikrųjų jo išsilavinimas – antiklerikalinis!

– Jūs mane pakankamai gerai pažįstat ir žinot, kad laikausi tokių pačių pozicijų, – gyvai atšovė teta Marta. – Iš pradžių religijos žavios,

bet kai atsiranda hierarchija, tuomet atsiranda klierikų, kuriems visiems stinga tolerancijos.

– Tai tiesa, – pritarė Teo. – Ką daryti, kad nemėgstu kunigų?

– Teo! – suriko teta Marta. – Būk mandagus!

– Jei tik galėčiau, – sumurmėjo jis. – Na gerai, atleiskit, tėve.

– Reikia sakyti „pone kardinole“!

– Ak, palikit jį ramybėje! – susinervino *Dom* Levis. – Kaip, jūsų manymu, jis nepames galvos? Pirmoji kritikuojat Bažnyčią ir verčiat kreiptis į mane titulu! Tai tikra painiava!

– Žinoma, – pritarė Teo. – Dabar papasakokit apie savo neklystantį popiežių.

– Tuojau. Popiežius – tai visų katalikų orientyras, ir yra neklystantis, bet tik tada, kai iškilmingai prabyla Dievo vardu žemėje bažnytiniais klausimais. Juk reikia, kad kas nors būtų tiesos arbitras! Mums tai – Šventasis Tėvas, popiežius. Kita vertus, jis toks pats žmogus kaip kiti. Beje, dėl antisemitizmo ir inkvizicijos: Jonas Paulius II, XX amžiaus popiežius, padarė galą senam ginčui su žydų tauta.

– Vadinasi, ankstesni popiežiai klydo, – tarė Teo.

– Galima manyti ir taip, – prieš savo valią sutiko prelatas. – Bažnyčia sudaryta iš žmonių, o Dievo kreipimaisi yra žmonių istorijos kaliniai, to neneigiu. Bet pagaliau baigta: žydai nebevadinami *deicidais*, „dievažudžiais“, o mes grįžom prie nuomonės, labiau atitinkančios istorinius šaltinius. Žydai ėjo pirma krikščionių doros keliu, ir viskas. Diena, kai popiežius Jonas Paulius II iškilmingai apsilankė Romos sinagogoje, buvo didis įvykis visam pasauliui.

– Tiek to, – įsikišo teta Marta. – Tačiau pripažinkit, kad ištisus šimtmečius Bažnyčia buvo antisemitė.

– Tarkim dėl to, kad paklustų visuotiniam pašaukimui ir atverstų tuos, kuriuos vadino *pagonimis*, Bažnyčia ne visuomet griebdavosi gerų būdų...

– Taip, degino Brazilijos indėnus, tikrindama, ar jie turi sielą...

– O tuo metu indėnai skandino įsibrovėlius dėl tos pačios prie-

žasties, – atkirto kardinolas. – Visa tai – sena istorija, brangioji bičiule.

– STOP! – suklykė Teo. – Čia nėra kuo kvėpuoti! Aš dūstu!

Teta Marta ir jos kardinolas suskubo kopti laukan. Teo atsisėdo ant žemės ir susidomėjo ožkos manevrais, ji mėginino nupešti keletą žolės kuokštų. Paklydėlė kaip ir jis.

Ugnies liežuvis ir žmonių kalbos

– Mėgaujies grynu oru? – paklausė teta Marta nieko nesakančiu veidu. – Žinai, mudu su Otavijum vis erzinam vienas kitą...

– *E vero,* – pridūrė prelatas. – Ginčai stiprina draugystę. Nesiraukyk!

– Jūs abu man pakirtot kojas! – išrėkė Teo. – Tie dalykai ir taip gana sudėtingi, o jūs dar...

Susigėdusi teta Marta prisėdo šalia jo, o kardinolas tuo metu, pagriebęs nosinę, nubraukė nuo akmens dulkes, kad nesuteptų raudonosios sutanos. Stojo tyla.

– Tiek to, – vėl prabilo Teo. – Žydus, indėnus persekiojot netyčia. Bet yra dalykas, kurio nesuprantu: kodėl būtinai norėjot juos atversti?

– Jau sakiau, *bambino*: todėl, kad Bažnyčia yra universali, tai reiškia, jog ji duota visam pasauliui. Tu žinojai žodį *katalikas*, bet ar numanai, ką jis iš tikrųjų reiškia graikiškai? Būtent – universalus. Be abejo, esi girdėjęs apie Sekmines.

– Sekminės? – atsiliepė Teo. – Ilgas savaitgalis gegužės mėnesį.

– Gerasis Dieve, – sumurmėjo *Dom* Levis. – Šis vaikas tikrai ne kažin ką žino. O kokia puiki istorija... Po prisikėlimo Jėzus buvo paimtas dangun. Praėjus penkiasdešimčiai dienų, kai užrakintoje menėje buvo susirinkę mokiniai, danguje nugriaudėjo perkūnas. Į namus įsiveržė neregėtai smarki vėtra, ir ant visų dvylikos apaštalų galvų nusileido ugnies liežuviai.

– Jau prisimenu – tai istorija apie karvelį, – sumurmėjo Teo.

– Karvelis – Šventoji Dvasia! – pasipiktino kardinolas. – Balandis – sutinku, bet karvelis...

– Tai ne aš, tai teta Marta.

– A? – suglumo kardinolas. – Gerai. Taigi ta diena Jeruzalėje buvo šventinė, ir iš visur atkeliavo tikinčiųjų: egiptiečių, kretiečių, arabų, romėnų, asirų... Išgirdę paslaptingą triukšmą, jie subėgo iš smalsumo... Tada iš namo išėjo apaštalai ir kreipėsi kiekvienas savo kalba. Tai buvo neregėtas stebuklas išgirsti juos šnekant kalbomis, apie kurias prieš kelias minutes neturėjo jokio supratimo!

– Nejuokaujat? – tarė Teo. – Jie akimirksniu išmoko patys savaime?

– Ugnies liežuviai įkvėpė gabumą kalboms, *bambino*. Manyta, kad jie per daug išgėrė, tačiau Petras atkreipė dėmesį, kad tebuvo devinta valanda ryto – kiek per anksti svaigintis. Ne, jie nebuvo girti: jiems atsiskleidė universalus Naujosios sandoros pašaukimas. Nuo tos akimirkos jie galėjo sakyti pamokslus visomis žemės kalbomis. Dėl šios priežasties Sekminės – universali šventė.

– Šis reiškinys ne vienintelis, – pasakė teta Marta. – Jis net turi mokslinį pavadinimą – glosolalija. Kartais psichiatrinėse ligoninėse pasitaiko ligonių su tokiu simptomu, ir kai XVII amžiuje Europoje kiti jūsų prelatai kankindavo raganas, jos irgi imdavo kalbėti nežinomomis kalbomis.

– Galbūt, tačiau dalykas vis dar lieka protu nepaaiškinamas. Ir tol, kol nebus mokslo paaiškintas, man nesutrukdysit manyti, kad tai dieviškasis įkvėpimas. Šiais laikais prie jo grįžtama. Krikščionių judėjimas, vadinamasis *Charizmatinis sugrįžimas*, netgi šiandien atnaujino šią seną pirmųjų dienų tradiciją: jų sueigų metu neretai vienas kitas prabyla kalbomis... Argi tai ne krikščioniškosios Bažnyčios universalumo ženklas?

– Įdomi ta jūsų *glosililija*, – tarė Teo. – Man taip nesiseka vokiečių!

– Glosolalija, Teo! – pataisė teta Marta. – Nesitikėk lengvai ja pasinaudoti!

– Kodėl gi? – įsikišo *Dom* Otavijus. – Ar Kristus nesakė: „Atveskit pas mane mažus vaikus“?

– Ką gi, – suniurzgė Teo. – Deja! Aš nekalbėsiu hebrajiškai, bet moku *verlaną*, žinot jį, pone noldikare?

– Deja! – nusišypsojo kardinolas. – Aš tik vargšas Romos kurijos prelatas, bažnyčios funkcionierius. Tiesa, gan mokytas, kad paaiškinčiau tau universalią Sekminių prasmę. Be to, matai, kai popiežius Jonas Paulius II keliauja, jis, išlipęs iš lėktuvo, pabučiuoja žemę, ant kurios pastato koją: taip jis parodo – žemė palaiminta, kad ir kur ji būtų.

– Mačiau jį per televizorių, – tarstelėjo Teo. – Paskutiniu metu jis, vargšelis, net negalėdavo pasilenkti.

– Bet ir toliau keliavo, net kai buvo sunkiai sužeistas per pasikėsinimą, tikriausiai pameni papamobilį su neperšaunamais stiklais. Jonas Paulius II apkeliavo visą pasaulį, nes krikščionybė nepripažįsta išimčių: visas pasaulis gali tapti krikščioniškas. Yra uždarų tikėjimų: jei nepriklausai jam nuo pat gimimo, sunku į jį patekti. Ir yra visiškai atvirų religijų – tokia yra krikščionybė. Kiekvienas gali atsiversti, todėl ir esam universalūs.

Prelatas pasitaisė sutaną. Jo įrodymas buvo puikus ir, atrodo, padarė berniūkščiui įspūdį. Pagaliau!

Kankiniai ir užkariautojai

– Kiekvienas gali, jeigu nori, bet kam naudoti prievartą? – staiga paklausė Teo raukdamas antakį.

– Ir vėl! – sušuko kardinolas. – Niekad nesiliausi klausinėjęs, *bambino*... Tai ilga istorija. Ar man ir ją pasakoti, mieloji bičiule?

– Pasakokit, Otavijau, – tarė teta Marta. – Man smalsu, ką atsakysit.

– Gerai, – pasidavė *Dom* Otavijus. – Pradžioje krikščionys atversdavę į savo tikėjimą norėdami parodyti pavyzdį. Kai kitos religijos

turėjo slaptus kultus, prie kurių prieidavo vien turčiai, krikščionybė buvo atviresnė nuskriaustiesiems, vergams. Žmogus yra žmogus, ir viskas. To pakanka. Paskui krikščionys parodė tokią drąsą nuožmių persekiojimų akivaizdoje, kad tapo kankiniais, o kiekvienas kankinys paskatindavo naujus atsivertimus į naująjį tikėjimą. Graikiškai žodis *kankinys* tereiškia „liudytojas“: iš tiesų kankinys liudija savo tikėjimą. Naujasis Dievas buvo daug galingesnis, nes suteikdavo savo išpažinėjams tiek jėgos... Pirmieji krikščionys ieškodavę kančios, kartais jiems net būdavo gėda mirti savo lovoje!

– Man geriau lova negu išbadėję liūtai, – suburbėjo Teo.

– Man taip pat, – pritarė kardinolas. – Tai žmogiška. Tačiau Bažnyčia remiasi pirmaisiais kankiniais, pasėjusiais grūdą. Jie tapo kalendoriniais šventaisiais.

– Graibstyte išgraibstyti jų palaikai, – pridūrė teta Marta. – Audinių skiautės, kaulų nuolaužos, pageltę dantys – garbinti viskas tinka. Tik jau nesakykit, kad tai nebuvo pridengta stabmeldystė, Otavijau!

– Šiek tiek, – sutiko kardinolas. – Bet tikroji kankinio prasmė slypi kitur. Pažvelkit į patį didžiausią iš mūsų kankinių – šventąjį Petrą: jis nusprendė būti nukryžiuotas žemyn galva, kad nekartotų savo mokytojo aukos.

– Todėl jis ir yra didžiausias iš visų šventųjų?

– Ne tik. Jį sutikęs patį pirmąjį kartą Kristus pakeitė Simono vardą tardamas: „Tu esi Petras – Uola*; ant tos uolos aš pastatysiu savo Bažnyčią.“ Taip ir atsitiko: didžiausia krikščionių bazilika pastatyta ant Petro kapo, Vatikane. Tačiau Simonas Petras buvo bailus: kai Kristų sulaikė ant Alyvų kalno, jis pabėgo...

– Melagis, kinkadrebys... – tarė Teo. – Tu pasakoji apie šventąjį!

– Palauk, *bambino*... Tikroji kankinio prasmė ta, kad vargšė žmogiškoji būtybė gali kentėti ir mirti gyvo Dievo vardu. Reikėjo žmogelio, tokio kaip Petras, visuotinei Bažnyčiai pastatyti: ko nors, kas galėtų atstovauti visiems kitiems, su jų ydomis. Todėl kai prisi-

* *Pierre* – Petras, taip pat akmuo (*pranc.*).

kėlęs Jėzus pasirodė prie Tiberiados ežero, jis tarė jam: „Ganyk mano avinėlius."

– Kad nekiltų avių karas, – nusprendė Teo.

– Ne, *bambino*, tai ne „ramybė mano avims", bet „nuvesk mano avis į ganyklą". Pašerk jas. *Pais* – veiksmažodžio *paître*, „ganytis", liepiamoji nuosaka.

– Kaip siųsti „pasiganyti", – tarė Teo. – Vadinasi, Jėzus pasiuntė apaštalus šunims šėko pjauti.

– Ta jūsų prancūzų kalba tiesiog neįmanoma, – atsiduso kardinolas. – Tarkim, Petras tapo vyriausiuoju krikščionių piemeniu.

– Tų avinėlių, – pabrėžė Teo.

– Beginklių gyvulėlių! – įpyko *Dom* Levis. – Jei tu, Teo, nesiliausi, supyksiu!

– Matot, pavadinot mane vardu, – tarė Teo. – Jau šis tas...

– Paklausyk, *bambino*. Įspėju, aš ne toks kantrus kaip Petras! Jis apaštalų kunigaikštis, *Princeps*, pirmasis iš jų. Jo dėka pakito Romos prasmė. Romėnų Roma buvo „miestas ant septynių kalvų", nuo tol ji tapo pirmojo Bažnyčios akmens miestu.

– Kodėl Roma, o ne Venecija ar Timbuktu? – nenusileido Teo. – Tai tik atsitiktinumas!

– Popiežiai ne visuomet gyveno Romoje, *bambino*. Jie taip pat buvo persekiojami. Turėjo bėgti, palikti Šventąjį miestą... XIV amžiuje jie septyniasdešimt metų buvo pabėgėliais Avinjone. XIX amžiuje Napoleonas vieną popiežių netgi buvo paėmęs įkaitu ir jėga išsivežęs į Prancūziją... Nemanyk, kad visuomet buvo lengva!

– Vadinasi, jūsų istorija apie uolą nelabai tvirta, – atrėžė Teo.

– Juk Bažnyčia, anot Jėzaus, ne pastatas: tai visų pasaulio krikščionių sambūris. Pirmasis iš jų mirė Romoje: vadinasi, Romos pašaukimas buvo įsteigti Kristaus Bažnyčią. Vėliau, pasibaigus persekiojimams, krikščionybė tapo romėnų valstybės religija. Nuo to laiko ji tapo įtakinga.

Jis sustojo. Pasukti nebuvo lengva.

– Vėliau, – pakartojo jis, – atvertimai į kitą tikėjimą dažnai būdavo

kariniai, ir karas tapo šventuoju. Islamas veikė ne kitaip, ir Koranas kalba apie džihadą, šventąjį karą, skirtą netikėliams atversti. Būdavo nukariaujami ištisi žemės rutulio regionai, ir jei žmonės nenori atsiversti, naudojama prievarta.

– Kodėl? – primygtinai klausė Teo.

– Aišku, dėl to, kad jie jaučiasi teisūs, – sumurmėjo kardinolas. – Religijų istorija – tai ir nepakantumo istorija, mūsų religija irgi to neišvengė. Kaip ir judaizmas tam tikrais laikotarpiais arba užkariautojas islamas! Mes taip pat perėjom šį ciklą. Blogis nusakytas viena fraze, ištarta katalikų karo vado, kuriam buvo pavesta numalšinti katarų pasipriešinimą. Tai buvo įkvėptųjų sekta, kuri tiek neapkentė pasaulio, kad net šlovino savižudybę, šitaip norėdama išvengti blogio...

– Prisimenu, – tarė Teo. – Tėvas Diuburas pasakojo apie tai Jeruzalėje.

– Po paraliais! – nusikeikė kardinolas. – O aš tikėjausi tave šio to išmokęs! Ką gi, tai viena iš sektų, kokių šiandien nemaža, jos kelia pavojų žmonių gyvybei... Dėl to į jas atitinkamai ir žiūrima!

– Kaipgi? – paklausė suintriguotas Teo.

– Šis karo vadas, vadinęsis Armas Amoris, nesirinkdamas išskerdė Pietvakarių Prancūzijos gyventojus, tarp kurių buvo ir katalikų. Norėdamas pasiteisinti, jis ištarė baisią frazę: „Žudykit visus, Dievas atpažins saviškius!“

– Todėl aš esu mažumos religijų pusėje, – baigė teta Marta. – Kai kokia nors religija dominuoja – ji neišvengiamai neteisinga. Bet kai ji mažumos – gina silpnuosius.

– Marta, jūs Romoje, dvasinės katalikų ir visuotinės Bažnyčios valdžios širdyje, – išdrožė kardinolas. – Nurimkit: krikščionybė jau nebe užkariautoja. Atėjo religijų dialogo metas.

– Teišgirsta jus Dievas! – sušuko teta Marta. – Pakantumo kautynės nevyksta su ginklu rankose.

Teo šakele erzino ožką ir skersakiavo velnio gyvuliui į gražiai įkirptų akių gilumą.

– Kas gano avinėlius, o aš ganau oželius, – tarė tarsi pats sau.

8 SKYRIUS

Šlovė ir skurdžiai

Jau atėjo kita diena, o *jie* ir buvo numatyti rytdienai. Teo vos tvardėsi. Kas staiga išdygs ir perduos jam kitą žinutę? Už kokios kolonos slėpsis nauji patarnaujantys burtininkai? Išvakarėse pietaujant *Dom* Levis ir teta Marta be paliovos ginčijosi dėl politikos, mafijos ir, žinoma, dvasininkų, kuriuos teta Marta raitė taip džiugiai kaip ir jo koldūnus su baltaisiais triufeliais. Teo užsnūdo prie stalo ir buvo nuneštas į savo lovą.

Tačiau kai teta Marta tylutėliai privėrė jo kambario duris, Teo iš po pagalvės išsitraukė telefoną. Tuščiai. Tėvai buvo išėję: jie tikriausiai kine. O Fatu, kuri guldavosi su vištomis, skambinti per vėlu. Nesiseka. Viską apvainikavo tai, kad kitą rytą lijo. Lęšius Teo pastatė balkone: dėl viso pikto. Jis ilgesingai svajojo apie kaitrią Egipto saulę, paskui susimąstė apie prarastąjį dvynį. Kada jis grįš? Paslaptis. Tikras dalykas – jei nebus saulės, nepasirodys ir dvynys.

Valstybė, ne tokia kaip kitos

Ankstyvieji pusryčiai praėjo nevykusiai. Teo norėjo ilgėliau pamiegoti, bet kur tau! Klausydamasis visiškai pasiruošusios tetos Martos priekaištų, Teo vangiai rengėsi. Viešbučio hole jau laukė kardinolas ir reikėjo skubėti, greičiau!

– Gerai miegojai, *bambino*?

– O tu, senuk? – paklausė Teo taip pat.

– Visai neblogai, – atsakė kardinolas. – Nepervargai?

– Kentėti galima, – tarė jis. – Ką šiandien veiksim?

– Išvyksim iš Italijos, – didingai atsakė prelatas.

– Vadinasi, lipsim į lėktuvą?

– Visai ne. Mes vykstam į Vatikaną. Jis, *bambino*, yra valstybė. Keturiasdešimt keturių hektarų, bet su savo vyriausybe, vėliava, pinigais, pašto ženklais, radiju, laikraščiu...

– *Osservatore Romano*, – įsiterpė teta Marta. – Oficialus pontifikato organas. Tačiau kaip valstybė Vatikanas telpa į nosinę!

– O! Be abejo, jis neturi pasienio posto. Bet Vatikane esi kaip kitame pasaulyje.

– Pasaulis, kuriame tu ministras? – paklausė Teo susidomėjęs.

– Ministro pavaduotojo padėjėjas, taigi be pretenzijų.

– Ir kiek ten jūsų, gyventojų?

– Septyni aštuoni šimtai, – atsakė kardinolas.

– Nėra ko riesti nosies, – nusprendė Teo.

– Bet mes turim savo įstatymus ir savo papročius. Be to, rinkimus, kai netenkam popiežiaus.

– Jei pas jus vyksta rinkimai, tai esat demokratija! – visiškai įsitikinęs pareiškė Teo.

– Ne visai taip, – įsikišo teta Marta. – Papasakokit jam, kaip vyksta popiežiaus rinkimai.

– Viso pasaulio kardinolai susirenka rūpestingai užrakintoje patalpoje ir neišeina iš ten tol, kol neišrenkamas naujas popiežius. Tai vadinama konklava. Ir gali ilgokai užtrukti. Istorijoje net yra buvęs atvejis, kai kardinolai buvo užmūryti, kad greičiau apsispręstų! Juk šie rinkimai – nepaprastai svarbus dalykas. Paskirti Kristaus atstovą – tai visam Žemės rutuliui reikšmingas sprendimas... Po kiekvieno balsavimo uždegama ugnelė: jei iš pastato rūksta juodi dūmai – popiežius dar neišrinktas, jei balti – išrinktas.

– Tik patikrinamas vienas dalykas, – tarė teta Marta. – Jam pačiupinėjama viena vieta ir įsitikinama, ar jis tikrai vyras.

– Kaip keista! – tarė Teo. – Negi ir taip nesimato?

– Na taip, – burbtelėjo kardinolas, – legenda teigia, kad kartą per klaidą buvo išrinkta moteris – popiežė Joana. Lažinuosi, kad tavo teta pasipiktins: kodėl ne popiežė galų gale?

– Taip, kodėl ne? – paklausė Teo. – Ir kodėl kunigai visuomet vyrai? Kodėl jie nevedę?

– Na, – atsiduso kardinolas. – Bažnyčiai žengiant pirmuosius žingsnius, kunigai dažnai gyvendavo su moterimis. Tai nebuvo itin gerai: jie nepaisydavo savo pareigų, jų mintys skrajodavo kitur, ir tai buvo uždrausta. Ko gi tu nori? Kunigas turi būti visiems prieinamas, o jeigu pasirinko moterį, neišvengiamai jai teikia pirmenybę... Todėl kunigai ir neturi teisės tuoktis.

– Kas gi lieka moterims katalikybėje, vargše mano drauge? – įsikišo teta Marta.

– Ką jūs, Marta! Jūs nerimta... Atidžiau panagrinėkit moterų vaidmenį Biblijoje! Be senosios Saros Abraomas nebūtų buvęs pirmasis patriarchas; be žavingosios Rachelės Jokūbas nebūtų tapęs antruoju. Jėzus nebūtų turėjęs kūno be Marijos! Negaliu apeiti ir didžiųjų herojų – Juditos, kuri išgelbėjo savo tautą suvedžiojusi priešų karvedį, kad lengviau būtų jį sunaikinti, Esteros, ištekėjusios už pagonių karaliaus ir sugebėjusios jį įtikinti pakančiau elgtis su žydais, o prasčiokės, tamsuolės... Va, Ruta iš Moabo ir jos anyta Noemė. Štai vargšė mergina, ne žydė, o pagonė; jos velionio vyro motina pareikalauja, kad ji susilauktų vaiko giminei pratęsti, nes visi jos sūnūs mirę. Abi moterys ištremtos, nuskurdusios, išbadėjusios... Ruta nežino, ką daryti. Paskui suvokia, kad tolimas jos dingusio uošvio giminaitis, turtingasis Boozas, bus tinkamas tėvas Noemės sumanymui, ir ji sutinka.

– Na va! – tarė Teo. – Reikėjo vyro!

– Tai viena iš labiausiai jaudinamų Biblijos istorijų. Ruta parsisamdo padėti nuimti derlių iš Boozo laukų, o jis pastebi gražią ir darbščią merginą. Duoda jai duonos. Jos tikslas beveik pasiektas... Tik kelią užkerta žydų įstatymas: draudžiama vesti pagonę.

– Vaje! – tarė Teo. – Tai neteisinga!

– Senoji Noemė pasiūlo jai išeitį: reikia prasmukti ir atsigulti prie Boozo kojų, kol jis miega, ir jam atsiduoti... Ruta taip ir padaro: sulaukusi nakties, ji prasmunka pas šeimininką, tas pabunda ir nustemba: „Kas tu?“ Mat neįžiūri tamsoje. „Aš esu tavo tarnaitė Ruta, – atsako ji. – Priglausk po savo sparnu savo tarnaitę.“ Ir žydas Boozas paima Rutą į žmonas, pamindamas religinius įstatymus, nes girdi gailų maldavimą.

– Vadinasi jis permiega su ja tamsoje, – baigia Teo.

– Kilnu, ar ne? Rytą jis sako: „Nebijok tat, bet ką tik man sakysi, tau padarysiu, nes visa tauta, gyvenanti šiapus mano miesto vartų, žino tave esant dorą moteriškę.“ Dorybinga pagonė, suvedžiojusi per miegus savo šeimininką! Ir Biblija šlovina dorą tos, kuri tapo karaliaus Dovydo prosenele! Man atrodo, tai... Negaliu tau, Teo, apsakyti. Puiku! Pasigėrėtina!

– Kiek egzaltacijos, – atšaldė jį teta Marta. – Peršasi išvada, kad moterys tetinka vaikams gimdyti.

– Bet vyrai neišnešioja vaikų! – įsiplieskė kardinolas. – Kaip jūs galit šitaip nuvertinti motinystę? Ji suteikia gyvybę! Motinystė yra dieviška!

– Gerai, – tarė Teo. – Tada nėra priežasties moterims nebūti kunigėmis?

Kardinolas neteko žado. Be jokios abejonės teta Marta pasišovė atsakyti. Ji širdo dėl Bažnyčios kurstomos neapykantos moterims, priminė judėjimą už moterų priėmimą į dvasininkų luomą, neteisybę pirmajai moteriai Ievai, atsikandusiai obuolio, atsakingai už visos žmonijos nuodėmes...

Teta Marta kuo puikiausiai atliko savo pareigą. Ji liejo pyktį geras penkiolika minučių. Kardinolas panarino galvą nuo tokios audros, o Teo buvo labai linksma.

Didžiausia bažnyčia pasaulyje

Automobilis sustojo priešais Berninio kolonadą. Aikštė, žvilganti po lietaus, buvo beveik tuščia; vos keletas skėčių saugojo uoliai mindžikuojančias vienuoles.

– Mėgstu šią vietą, kai ji tuščia, – pareiškė teta Marta. – Matai, kokios didžiulės kolonos, pribloškianti harmonija. Teo, priešais tave – Katalikų Bažnyčios širdis: didžiausia bažnyčia pasaulyje, pastatyta ant šventojo Petro kapo.

– Ar pamatysim popiežių lange?

– Ne, – atsakė kardinolas. – Jis pasirodo ne kiekvieną dieną! Bet tikriausiai esi jį matęs per televizorių Velykų dieną, per palaiminimą *urbi et orbi*?

– Urbiką? – pasitikslino Teo.

– Tai lotyniškai: *urbs* – tai „miestas“, *orbs* – „pasaulis“. Popiežiaus palaiminimas pasklinda *urbi et orbi*. O žodis *pasaulis* davė „pasaulinį, universalų“. Tą dieną popiežius – akivaizdus bet kurios Bažnyčios vadovas – laimina visomis krikščionių kalbomis. Kaip kadaise apaštalai Sekminių dieną.

– Vadinasi, Senovės Egipte buvo krikščionių, – pareiškė Teo.

– Žinoma, ne! – nusigando *Dom* Levis. – Krikščionybė atsirado trim tūkstančiais metų vėliau!

– Tai kodėl vidury aikštės obeliskas?

– *Bambino*, viską tu pastebi... Obeliskas – puošmena iš imperatoriaus Nerono Cirko, kur buvo nukryžiuotas šventas Petras. Jį atgabeno čia, o pačiame viršuje pritaisytas Kristaus kryžiaus gabalas.

– Atlygis, – tarė Teo. – Vis tiek gražu. Gal užsukim?

Jis negalėjo neaiktelėti iš susižavėjimo žengdamas gilyn į neaprėpiamą baziliką. Triukšminga nuo įsiaudrinusių turistų ir sutanotų prelatų, nava atrodė pastatyta sutalpinti tūkstančiams žmonių. Taip aukštai, kad sukosi galva, atgijusios lubos vaizdavo nesuprantamas scenas; Teo, akimis permetęs visumą, sustojo ties milžinišku juodu skliautu gilumoje – su kolonomis, apvytomis auksu.

– Tai ne bažnyčia, – sumurmėjo jis susijaudinęs.

– O kas, anot tavęs? – paklausė teta Marta.

– Nežinau, – atsakė jis. – Bažnyčia – tai paprasta ir balta, altorius, kryžius ir priešais jį padėtos gėlių puokštės. Be to, bažnyčioje tyla. O čia!

– Yra tiesos, *bambino*, – sutiko kardinolas. – Šitoj vietoj viskas padaryta tam, kad išreikštų Dievo galią ir spindesį. Jei būtum matęs ceremonijas pačiame jų puikume! Popiežius sėdi savo soste apsuptas kardinolų iškilmių drabužiais, chorai gieda nuostabias giesmes – taip garbinamas Viešpats savo šlovės viršūnėje. Tu teisus, šita bazilika – ne bažnyčia, ji – krikščionybės šedevras. Planą nubraižė Mikelandželas – galingiausias italų Renesanso menininkas, bet bažnyčia buvo statoma taip ilgai, kad jis jos nesulaukė. Čia stovi gražiausios statulos pasaulyje, pristatomi garsiausi tapytojai, žymiausi skulptoriai, o ana ten, apačioj, matai – pontifikalų skliautą, – tai vienas iš Vatikano stebuklų.

– Man nepatinka, – pasakė Teo. – Jis per didelis.

– Ką gi! Tada parodysiu kitą dalyką, – tarė kardinolas nusitempdamas jėga.

Ir Teo už storo stiklo pamatė nepaprastai balto marmuro skulptūrinę grupę, prie jos grūdosi turistai.

– Mikelandželas iškalė skulptūras, kurios vaizduoja Mariją, Kristaus motiną, ir jos ką tik mirusį sūnų, – sušnibždėjo kardinolas. – Pažvelk į šios gražios moters veidą, ji taip kenčia... Argi tai nejaudina?

– Jie, sakytum, bendraamžiai, – sumurmėjo Teo.

– Marija išties buvo labai jauna, kai ją aplankė angelas ir pranešė gerą žinią. Taigi kai mirė Jėzus, ji buvo dar nesena.

– Miręs jis atrodo labai ramus. Kodėl jie už stiklo?

– Visai neseniai norėta juos sunaikinti. Reikėjo apsaugoti Mikelandželo kūrinį. Kadaise barbarai, įsiveržę į Romą, daužė krikščionių statulas. Ir ką gi! Niekas nepasikeitė. O antikinę švento Petro statulą tuoj pamatysi.

Šventojo veidas drąsiai žvelgė į horizontą, bet viena juodosios bronzos koja rodėsi nugludinta negailestingu obliumi. Tikintieji per

ištisus šimtmečius tiek ją nubučiavo, kad metalas neatsispyrė bučinių jėgai. Šis stebuklas apstulbino Teo. Kardinolas vedė toliau. Statula tokia, paminklas anoks, toks kapas, anoks kapas...

– Tik ne per ilgai, – perspėjo teta Marta. – Jis pavargs.

– Kur tau! Jis labai guvus! – atšovė kardinolas traukdamas savo *bambino* už rankos.

Susirūpinusi teta Marta pamatė, kad Teo labai sunkiai kvėpuoja.

– Liaukitės, Otavijau! – sušuko ji. – Vaikas daugiau nebetvers! Pažvelkit, jis sverdėja, tuoj nugrius!

Sąžinės graužiamas prelatas nusprendė nunešti Teo iki sodų, kur šis galės pailsėti. Nepaisydamas protestų, paėmė jį ant rankų ir – op! – nunešė apkabinęs per liemenį. Veltui Teo stengėsi ištrūkti.

– *Bambino*, baik spardytis! – sušuko *Dom* Levis. – Tu nusilpęs, o aš pakankamai stiprus, kad tave paneščiau. Tebūna tai nuolankumo pamoka...

Tačiau kai *Dom* Levis norėjo jį paleisti, Teo apalpęs susmuko. Pripuolė teta Marta. Kardinolas nubėgo ieškoti pagalbos, o Marta pašėlusiai plakančia širdimi trynė Teo smilkinius kinišku balzamu, su kuriuo nesiskirdavo, – geltona substancija, atsiduodančia kamparu.

– Nemirk, mano Teo, – murmėjo ji, – ne laikas... Atsipeikėk!

Laikas slinko labai pamažu. Paskui Teo prasimerkė, pamatė saulės spindulį ir sumirksėjo.

– Ei, šįkart nemiriau! – tarė jis.

– Teo! – atsiduso sutrikusi teta Marta. – Tau dažnai taip nutinka?

– Gana dažnai, – burbtelėjo jis. – Aš apsipratau. Žinok, tai mano liga. Vieną dieną nebeatsibusiu.

– Draudžiu tau...

– Tu ne Dievas, – atsakė jis. – Nieko čia negali padaryti.

– Prisiekiu, galiu, – riktelėjo ji. – Bet reikia iš čia išeiti. Kurgi Otavijus?

Kardinolas grįžo su trim vienuolėm nešinas deguonies balionu ir neštuvais, ant kurių paguldė Teo. Pirmosios pagalbos punkte gydyto-

jas apžiūrėjo jį, pastebėjo mėlynes ant viso kūno, pamatavo spaudimą raukdamas antakius ir susirūpinęs pakilo kraipydamas galvą.

– Gerai, – sumurmėjo Teo su ašarom akyse. – Pakaks. Išgerčiau arbatos su sviestainiais, prašau jūsų. Ir nežiūrėkit gedulingais veidais!

– Geras tu vaikis, *bambino*, – tarė be galo susijaudinęs kardinolas. – Greičiau sviestainių, arbatos, *presto*!

Palengvėle Teo kiek atgavo veido spalvą. Jis mechaniškai kramtė sviestu apteptą duoną ir mažais gurkšneliais kaip vaistus gėrė arbatą. Kardinolas laikėsi atokiau, o teta Marta neatstojo.

– Perspėjau jus, Otavijau, – burnojo ji. – Tai per jūsų užsispyrimą!

– Bet brangioji...

– Nutilkit ir melskitės! – subarė ji.

Kardinolas pakluso ir nugrimzdo į liūdnus apmastymus.

Žinutės, skirtos Teo

Marta pageidavo grįžti į viešbutį, bet Teo nieko nenorėjo girdėti. Taip, jis nieko nebijo; taip, jis nenori miego; ne, jis nebealps. Ir primygtinai norėjo sužinoti, kas buvo tie *jie*.

– Teo, paklausyk, jie dar neatvyko, – tarė teta Marta sutrikusi. – Jie netruks... Pakentėk! O gal verčiau paieškotume kitos žinutės?

Pavargęs kariauti, Teo sutiko. Be galo rūpestingai kardinolas laikė jį už rankos vesdamas mažais žingsneliais. Jie nueis prie Popiežių fontano ir sės į automobilį, taip taip, jokių išsisukinėjimų. Net dėl dviejų šimtų metrų.

Žinutė buvo paslėpta tarp dviejų didelių pilko akmens tiarų, kaip tik virš kumelių snukių, iš kurių liejosi skaidrus vanduo. Popierius buvo truputį sudrėkęs, net du žodžiai nusiplovė. *Atsisėdęs ant šventojo..., aš amžinasis šokėjas. Ateik ant mano upės kranto, ateik į seniausią miestą pasaulyje! Už tai mane dievina, ir aš... Ateik!*

– Atsisėdęs ant savo užpakalio? – paklausė Teo.

– O „šventojo“? Nepagalvojai, Teo! – pataisė teta Marta.

– Tai sosto? Medžio? Būgno?

Nė vienas netiko. Teta Marta pripažino, kad mįslė tapo neaiški ir pasiūlė, kai tik grįš į viešbutį, kreiptis pagalbos į Pitiją. Paslaugusis kardinolas įsodino Teo į savo automobilį.

– Sakykit, pone, kam visa šita erzelynė? – paklausė Teo ilgokai patylėjęs.

– Jau nebetujini manęs, *bambino*? – nuliūdo *Dom* Levis.

– Kaip norit, – didžiadvasiškai nusileido Teo. – Bet pirmiau atsakyk.

Kardinolas atsidėjęs apžiūrinėjo savo rankas.

– Man rodos, vadini „erzelyne“ Vatikano miestą, – atsakė jis pasikeitusiu balsu. – Tiesą sakant, aš ir pats kartais taip manau. Žinau, kad čia šlovinamas Dievas visame savo spindesyje, bet ką jaunas protas gali suprasti?

– Kad tai velniškai prašmatnu, – tarė Teo.

– Pataikei! – atsiduso *Dom* Otavijus. – Ar girdėjai Jėzaus Kristaus žinią? Dedu galvą, kad ne.

– Žinau! – patvirtino Teo. – Jis buvo Dievo Sūnus ir mirė, kad išganytų pasaulį, išpirktų nuodėmes ir taip toliau. Jo mama buvo nekalta mergelė, o tėtis Juozapas jį įvaikino. Apskritai visa tai žavu.

– Jei ne per daug pavargai, truputį pasivažinėkime po miestą. Tai irgi žavu.

Automobilis nuvažiavo palei Tibrą iki Šventojo angelo pilies, kur šventasis Mykolas Arkangelas amžiams parbloškė savo drakoną. Kardinolas visiškai nieko neaiškino. Paskui vairuotojas nuvažiavo į priemiestį, *Dom* Levis vis dar nieko nesakė. Retkarčiais teta Marta rodė Teo paminklus ir bažnyčias. Netikėtai jie atsidūrė priešais pušis ir kiparisus, ten, kur prasidėjo katakombos. Automobilis sustojo.

– Juk neversit mūsų išlipti! – sušuko teta Marta.

Kardinolas tvirčiau atsirėmė į pilkas pagalvėles ir pagaliau prabilo.

– Dovanokit, kad atvežiau čia, – atsiprašė jis, – bet nežinau geresnės vietos, kur galėčiau papasakoti Teo apie mūsų Viešpaties perduotą

žinią. Šitame antikiniame kelyje randi šiek tiek pirmykščių laikų dvasios: galima įsivaizduoti bandas, piemenis, lyg būtume kaime. Jėzus buvo laukų ir slėnių žmogus, pažįstantis dykumos smėlį ir pavasarį vėl pražystančias gėles. Jo pėdsaką šiandien galima aptikti ne šiuolaikinėje Jeruzalėje...

– Tikrai ne! – patikino Teo.

– Visur ir niekur, kai tik pajunti ramybę.

– Jis neša ne vien ramybę! – sušuko teta Marta. – Jis per daug reikalauja! Išvaikė pirklius, prekiaujančius šventais mažmožiais prie Šventyklos!

– Rimbo smūgiais, – patvirtino *Dom* Otavijus. – Tačiau jis atsisakė pompastikos ir šlovės. Norėjo žmonių lygybės: tais laikais, kai viešpatavo vergovė, neteisybė ir nelygybė – tai buvo revoliucija! Kad užtvirtintų pamatinę lygybę, jis, Dievo sūnus, sugalvojo krikštą. Tu pakrikštytas, Teo?

– Ne, – atsakė Teo. – Tėvai sakė, kad pats galėsiu pasirinkti, kai užaugsiu. Jei iš viso užaugsiu.

– A, – nutęsė kardinolas. – Žinoma. Bet supranti, Jėzus krikštą sugalvojo ne krikštydamas: pats paprašė, kad jį pakrikštytų Jonas Krikštytojas. Visų pirma vanduo nuplauna nuodėmę, bet svarbiausia – krikšto vanduo kiekvieną įveda į bendruomenę... Todėl Jėzus, nors ir būdamas Dievas, irgi norėjo būti pakrikštytas.

– Kad parodytų, jog lygus su kitais? – paklausė Teo.

– Panašiai. Paskui, norėdamas sustiprinti žinią, Jėzus išgelbėjo atstumtuosius, prakeiktuosius. Jis nė vieno neatstūmė: nei atgailaujančios prostitutės, nei paniekinto samariečio, nei svetimaujančios moters, nei vargetų, nei luošių. Juos tik išgydė, nuramino keliais žodžiais ir žvilgsniu.

– Ir prikėlė numirėlį, – pridėjo Teo. – Pamiršau jo vardą.

– Lozorius. Jėzui pašaukus mirusįjį vardu, jis pakilo iš kapo, kur buvo palaidotas prieš keturias dienas. Jėzus norėjo pergalėti mirtį ir jam pavyko, įrodė tikrai esąs Dievo sūnus. Lygybė, prisikėlimas ir gyvenimas: tokia jo žinia. Teo, ar žinai, kas yra palaima?

– Hm... – abejodamas numykė Teo. – Kai esi laimingas?

– Būtent. Jėzus išsirinko dvylika pirmų mokinių ir leidosi nuo kalno, kur meldėsi savo Tėvui. Melstis visuomet geriau kalnuose, Teo, visur tuo įsitikinsi. Tikri įkvėptieji dažnai esti viršukalnėse.

– O taip! Mozė ant Sinajaus kalno! – sušuko Teo.

– Mozė arba dievas Šiva Indijoje ir daug kitų... O kalno papėdėje jo laukė minia. Tada jis prabilo apie laimę. Palaiminti vargšai, palaiminti tie, kurie kenčia badą, kurie verkia, nekenčiamieji, atstumtieji, įžeistieji dėl Žmogaus Sūnaus. Juk jiems priklauso Dievo karalystė, pasakė jis.

– Palauk, – sustabdė jį Teo. – Žmogaus Sūnus? Maniau, kad jis Dievo Sūnus...

– Ne tik. Jis ir žmogus, nes jį pagimdė moteris. Būdamas Žmogaus Sūnus, jis pažino žemiškuosius skausmus. Tad laimė priklausys patiems nelaimingiausiems – tokia buvo žinios esmė.

– Man tai tinka, – susižavėjo Teo. – Bet yra karai.

– Aš prie to dar prieisiu. Paskui Jėzus kalbėjo apie protingumą arba bent apie tai, kaip žmonės jį suvokia. Palaiminti silpnapročiai. Palaiminti maži vaikai. Kas taps mažas kaip vaikas, bus didelis Dangaus karalystėje.

– Ką tu! Ar nori pasakyti, kad vaikai yra idiotai? – paklausė Teo.

– Aš šito nesakiau! – paprieštaravo kardinolas. – A, tai dėl silpnapročių! Bet, Teo, Jėzus kalbėjo apie paprastumą! Vaikas eina tiesiai į tikslą. Jo klausimai paprasti, jis negudrauja...

– Manai? – tarė Teo.

– Pavyzdžiui, tu, Teo, savo amžiui gabus, bet tavo protas tiesus. Tu nedvejoji, klausinėji...

– Vadinasi, aš tavęs neerzinu? – paklausė šiek tiek apgailestaudamas Teo.

– O ne! – sušuko prelatas. – Kad ir kaip stengiesi, manęs neerzini. Tavo širdis skaisti kaip visų vaikų. Kaip laukinė lelija arba dangaus paukščiai. Viduramžiais Italijoje mažasis šventasis Pranciškus savo vienuolyne Asyžiuje skleidė Jėzaus meilę gyvūnams. Jis kalbėdavosi

su zylėmis, strazdais, devynbalsėmis, jiems dėstė Evangeliją kaip vargšams, kaip vaikams... Teo, tu keistas paukštis, bet paprastos širdies.

– Gerai jau, gerai, – išlemeno sumišęs Teo. – Ką Jėzus dar sakė?

– Dar jis kalbėjo apie nelaimę. Nelaimė turčiams, sakė jis, nelaimė prikimštiems pilvams, tiems, kuriems rodoma per daug pagarbos.

– Pasaulis aukštyn kojom! – tarė Teo.

– Revoliucionierius! Tos epochos galingieji tai puikiai suprato: Jėzų nuteisė aukšti asmenys. Jis trukdė jiems: kritikavo žynius, prekijus, dvasininkiją, institucijas...

– Jėzus kaip Če Gevara, – tarė Teo. – Arba vado pavaduotojas? Markosas.

Kardinolas nesusizgribo, ką atsakyti. Teta Marta savo kampe mandagiai užgniaužė juoką.

Mylėti priešus

– Aš pasakiau kvailystę? – sukuždėjo Teo.

– Ką jūs apie tai manot, Otavijau? – ironiškai pasiteiravo teta Marta.

– Ne, *bambino*, nepasakei, – tarė kardinolas. – Kai kurie maištininkai, su ginklu rankoje ginantys vargšus, išties užsiliepsnoja revoliucine Jėzaus aistra. Ir kai kurie kunigai juos paremia iš gailesčio bedaliams. Lotynų Amerikoje jie sukūrė katalikybės koncepciją, kuri vadinasi Išlaisvinimo teologija...

– Ką reiškia *teologija*?

– Kalba apie Dievą. Nuo pat judaizmo atsiradimo žmonės nepaliaujamai diskutuoja apie Dievą! Popiežius čia tam, kad suteiktų šiek tiek tvarkos jų ginčams. Kovingai nusiteikusiems kunigams jis griežtas: visų pirma – taika. Dabar pašnekam apie karus. Jėzus pridūrė, kad reikia mylėti savo priešus, ir jei tau trenkė per vieną skruostą, atsuk kitą. Matai, vaikeli, tuo metu tai buvo visai priešinga žydų tikėjimui.

Žydai praktikavo vadinamąjį talioną: akis už akį, dantis už dantį. Atlyginti tuo pačiu.

– Ne visai taip! – įsikišo teta Marta. – Tikroji taliono įstatymo interpretacija šitokia: „Nedaryk kitam to, ko nenorėtum, kad tau darytų. Nemušk, jei nenori būti mušamas.“ Jūs gerokai supaprastinote šio įsakymo mintį!

– Tegu, bet jei į karą atsakoma karu, kaipgi baigsis tas karas? Jėzus žino, kad egzistuoja karai. Juos vadina „gimdymo skausmais“. Tauta prieš tautą, karalystė prieš karalystę, išdavystės, netikri pranašai, žemės drebėjimas ir badas... Jėzus visa tai išpranašauja. Tačiau kai dangaus karalystė įsiviešpataus visame pasaulyje, tuomet karai baigsis, sako jis. Jėzaus žinia – visuotinės taikos žinia. Beje, Vatikane turim savo diplomatų: mes vedam taikos derybas, o tai nelengva. Neturim daugiau kareivių, išskyrus šveicarų gvardiją, senų laikų pontifikalios kariuomenės liekaną. Prisiminkit, ką pasakė Stalinas, kai laimėjo Antrąjį pasaulinį karą: „Popiežius? Kiek divizijų?“ Atsakymas paprastas. Nė vienos. Bet mes turim dvasios jėgą.

– Mylėdami savo priešus? – skeptiškai sumurmėjo Teo. – Ir tai veiksminga?

– Jėzus sako: mylėkite savo priešus, darykite gera tiems, kas jūsų nekenčia.

– Tai primena režisieriaus Roberto Roselinio frazę, – tarė teta Marta. – „Jei turi priešą, įsipyk jam savo meile.“ Gana gera išeitis.

– Jei taip norit, – atsargiai sutiko kardinolas. – Tiesa, kad mylėti tuos, kurie jus myli, sako Jėzus, nėra labai sunku. Bet mylėti priešus!

– Aš nesugebėčiau, – tarė Teo. – Be to, kuriems galams?

– Kad darytumėm kaip Dievas Tėvas, jis atleidžia. Kad grąžintume taiką. Taip geriau. Nemanai?

– Ne, – atrėžė Teo. – Negalima palikti ramybėje to, kuris padarė tau bloga.

– Netrukdyk tam, kuris daro tau bloga. Tai didžioji kankinių idėja, o jų pasitaiko ir šiais laikais. Matome vienuoles, kankinamas Argentinoje, Alžyre arba žudomas seseris, kurios visiems padeda. Galbūt pameni

septynias žvakes, kurios buvo uždegtos Paryžiaus katedroje? Septynios liepsnelės už septynių Alžyre pagrobtų vienuolių gyvybę. Vieną dieną paaiškėjo, kad jiems perpjautos gerklės. Tada kardinolas Liustižė užpūtė žvakes ir iškilmingai priminė, kad reikia mylėti savo priešus.

– Tai neteisinga, – tarė Teo.

– Vienas Dievas težino iš tikrųjų, kas yra teisingumas. Jėzus kalba apie gailestingumą. Pasidalinti, duoti kitiems, nepasilaikyti sau. Štai kodėl jo žinia tučtuojau išplito: jis kreipėsi į vargšus.

– Klausyk, tu šaipaisi iš manęs! – sušuko Teo. – Po visų tų lobių, kuriuos ką tik parodei? O tavo automobilis, o tavo gražus kostiumas?

– Sutinku, – pritarė kardinolas. – Bet reikia auklėti tikinčiuosius, toks Bažnyčios vaidmuo. Reikia organizuoti labdarą vargstantiems, tvarkymas irgi reikalauja tvarkos, o tvarkai reikalinga hierarchija.

– Silpnokas paaiškinimas, Otavijau, silpnokas, – pareiškė teta Marta.

– Bet mes pašalinom visokiausias nereikalingas puošmenas, nuėmėm nuo popiežiaus sosto stručio plunksnas, supaprastinom ceremonialą! Mes nuolankiai plaunam vargšams kojas... Net popiežius!

– Kartą per metus! – pasipiktino teta Marta.

– Bet mes nepaprastai daug duodam! Turim įvairiausių labdaros įstaigų!

– Judu gal nepradėkit iš naujo, – įsikišo Teo. – Be to, tai tiesa, pažįstu katalikų, kurie rūpinasi benamiais.

– Aha! – pergalingai sušuko kardinolas.

Teta Marta vėl puolė pasakoti apie nesuskaičiuojamas Katalikų bažnyčios krizes, ji sulaukia vis pasikartojančių maištų, nes užmiršo Evangelijos žinią. Bažnyčia pernelyg turtinga, išnaudoja vargšus, užuot padėjusi jiems, puikuojasi savo auksu, vienuolynais, užsitraukia neapykantą, netgi mėginama ją nuversti.

Kardinolas atšovė, kad popiežiai sugebėdavo sugrįžti prie Evangelijos tiesos ir kad, pavyzdžiui, Jonas XXIII ne taip seniai, XX amžiaus vidury, iš esmės pertvarkė Katalikų bažnyčią. Beje, išpažinėjai buvo teisūs papurtę seną medį ir nukirtę sausas šakas, nes nugenėtas medis

ima megzti vaisius. Ir kad tokia buvo Kristaus mirties ir prisikėlimo esmė: jis kaip aukojamas avinėlis sutiko būti nužudytas.

– Avinėlis ar piemuo? – pasitikslino Teo. – Tai ne tas pats!

– Taip, – sutiko kardinolas. – Jis kartu ir piemuo, ir avinėlis. Dievo ganytojas, nes randa pasimetusias avis, užmirštus nelaimėlius, ir Dievo avinėlis, paaukotas vietoj visų kitų.

– Vadinasi, jeigu Jėzus yra piemuo, tai tu atlieki bandoje aviganio vaidmenį? – pasidomėjo Teo.

– Tegu bus aviganio, – neprieštaravo prelatas. – Gerai nupenėtas apvalus šunėkas, kaip pats matai. Aš loju, bet nekandu.

Sutemo. Vairuotojas įjungė automobilio variklį ir pasuko miesto link. Važiuojant palei dykvietę, kur žibintų šviesoje žaidė vaikai, *Dom* Otavijus atkreipė dėmesį, kad čia naujieji pasaulio bedaliai, jie nei kaime, nei mieste, o tarp jų.

Teo užmigo kelyje. Nešant į kambarį, kardinolui pasirodė, kad jo skruostai parausvėjo, o veidas atrodė pailsėjęs. Teo miegojo iki pietų; susėdę abipus lovos, teta Marta ir *Dom* Levis saugojo jo miegą.

– Jūsų manymu, jis tikrai atrodo geriau? – tarė ji. – Aš taip bijau!

– Jei mokėtumėt melstis! – tyliai pasakė kardinolas.

– Aš meldžiuosi, Otavijau, tik savaip... – sukuždėjo ji.

Jie čia

Durų skambutis išbudino Teo ir jis sumirksėjo. Pro užuolaidas švystelėjo saulės spindulys: diena. Sugirgždėjo kėdė: kambaryje kažkas buvo. Jau pusryčiai? Kaip jis miegojo!

Kas čia? Lyg mama! Ne. Negali būti, ji Paryžiuje! Jis sapnuoja...

– Na, mielasis? – pasigirdo tėčio balsas.

Teo akimirksniu išsibudino ir atsisėdo. Tai buvo ne sapnas! Jie buvo čia!

– Valio! – sukvykė puldamas jiems ant kaklo. – Vadinasi, *jie* – tai jūs...

9 SKYRIUS

Pagal Dievo paveikslus

Nauji susitikimai

Tai ir buvo siurprizas. Sėdėdama ant lovos, Melina apipylė sūnų bučiniais. Žeromas su ašaromis akyse laikė jį už rankos ir plekšnojo, nežinodamas, ką sakyti. Taip, jie atvyko; ne, ilgai neužsibus, tik savaitgalį. Jų apsilankymas buvo numatytas nuo pat pradžių: iš Paryžiaus į Romą lėktuvu dviejų valandų skrydis, nieko nėra lengviau. Na o paskui...

– Po Romos? – tarė Teo. – Jūs negalėsit atskristi pas mane, nes mes skrendam daug toliau.

Melina atsiduso. Ar jis bent jau gerai valgo? O miega? Ar jo nevargina kraujo ėmimas kiekviename kelionės etape?

– Gali paklausti tetos Martos, – suniurnėjo jis.

Norėdama nuslėpti savo susirūpinimą, Melina pasiūlė po ankstyvųjų pusryčių palengva apeiti kvartalą, paskui jie pareisią į viešbutį pailsėti.

– O ne! – pasipriešino Teo. – Man įgriso tas poilsis.

– Gerai, – atsakė Žeromas. – Užsiimsim turizmu. Renkis!

Teo nulėkė į dušą.

– Žeromai, tu neišmintingas, – subarė Melina.

– Trombocitų padaugėjo, – atkirto Žeromas. – Tai nepaaiškinama, bet tokie rezultatai.

– Jie tikriausiai suklydo! Ligoninės Italijoje...

– Liaukis! Mes visur išrinkome pačias geriausias. Tau labiau patiktų matyti jį silpstantį Paryžiaus ligoninėje? Ne? Tada nusiramink.

– Kur einam? – išeidamas iš vonios sušuko susivėlęs Teo. – Norėčiau ko nors užkirsti!

Pirmasis Teo balansas

Sužavėtos Melinos stebimas, Teo šveitė raguolius, sviestainius, uogienes. Jam negincijamai pagerėjo. Bent galima sakyti, kad keista tetos Martos terapija davė vaisių.

– Pasakok, mano berniuk, – paklausė jo Žeromas. – Kas labiausiai sudomino iš to, ką matei?

– Viskas! – sušuko Teo. – Mačiau mečetes ir bažnyčias, mačiau Nilo pakrantes, juodakojus ibisus, valstietes su ąsočiais ant galvų, papirusus, be to, mačiau piramides!

– Čia nieko tikrai religingo, – pareiškė tėtis. – Keliauji kaip turistas.

– Apsirinki, – tarė Teo. – Juk įdomiausia yra žmonės. Jie tetos Martos draugai, teta Marta pažįsta daugybę žmonių... Rabį Eliezerį, tėvą Antuaną, šeichą Suleimaną, Amalę – ji nuostabi, tą keistuolį senuką, kasinėjantį Luksore, ir net linksmuolį kardinolą, kurį vadina vardu...

– Kuris tau labiausiai patinka? – pasidomėjo Melina. – Amalė?

– O, visi labai malonūs, – atsakė Teo. – Amalė pripasakojo visokiausių dalykų apie egiptiečių mitologiją. Man ji labai patinka. Bet žinai, kiti neką prastesni...

– Tikriausiai kurį nors pasirinkai, – tarė tėtis. – Aš tave pažįstu.

– Na, – numykė Teo. – Tikrai ne. Visi jie be galo tikintys, išskyrus Amalę. Net archeologas savaip tikintis.

– Ką tuo nori pasakyti?

– Jis tiki egiptiečių dievus, po galais! – sušuko Teo. – Aš irgi juos tikiu!

– Na, gerai, – sutiko tėtis. – O kitos religijos?

– Visos jos panašios, – tarė Teo. – Jie tiki Dievą, nori žmonijai gero

ir visą laiką pešasi. Jie kalba apie taiką ir be paliovos ieško priekabių! Irgi mat krikščionys. Ar žinot, kad jų yra tiek skirtingų rūšių? Armėnai, koptai, etiopai, stačiatikiai, be galo, be krašto...

– Taip, ak, kokia maišalynė! – tarė tėtis juokdamasis.

– Ne tokia jau maišalynė, – pasakė Teo. – Iš pradžių krikščionybė sutelkė saujelę žmonių, bet kai jie pasklido po pasaulį, tuomet kiekvienas pradėjo kautis už savo gyvenimo būdą. Tada visai šiai kebeknei sutvarkyti neabejotinai prireikė laiko.

– Neabejotinai, – pakartojo tėtis susimąstęs. – O kaip pavyko perprasti judaizmą?

– O! – išsižiojo Teo. – Man labai patinka Juozapas, jis švelnus, ir Mozė, nes visuomet teisus. Aš perskaitysiu tą jų Bibliją. Joje begalė istorijų! Man labai patinka Rutos istorija, nes Dievas keistai pats sau pakišo koją... Jis uždraudė žydams vesti pagones, bet taip sutvarkė, kad šitai vis dėlto atsitinka! Dievas labai keistas. Tai įniršęs, truputį panašus į tave, kai susinervini, tai nerangus pliušinis meškinas kaip tu, kai mane glėbesčiuoji. Žydai niekuomet jo nemini, taip jį myli. Jie turėtų jam paklusti, bet tai nelengva... Na ir kas, kad jie vartosi kaip inkstai taukuose, bet kokie tikriausiai nuobodos kasdieniame gyvenime!

– Man rodos, kad tu nė kiek ne atlaidesnis ir islamui, – pridūrė Melina.

– Kodėl? – paklausė Teo. – Vieną kartą mano draugas šeichas atėjo naktį į mano kambarį, nežinau, ką tiksliai jis man padarė, bet aš taip kietai miegojau...

– Ak, – aiktelėjo susirūpinusi Melina. – Tu dar nebuvai sutikęs musulmonų integristų. Ką gi, dar pamatysi...

– Melina! – pertraukė Žeromas. – Leisk Teo spręsti pačiam.

– Taip yra todėl, kad tu, mama, esi graikė... – tarė Teo plačiai šypsodamasis.

– Iš kur tai ištraukei, Teo? – nustebo tėtis.

– Kadangi žlugus Bizantijai, musulmonai turkai užgrobė Graikiją... – išlemeno Teo. – Tada stačiatikiai pasipriešino. Argi ne?

Žeromas su Melina susižvalgė. Teo kaip buvo, taip ir liko per anksti subrendęs.

– Kam kvaršini sau galvą, – sumurmėjo Melina dusliu balsu. – Kodėl tiesiog nesimėgauji kelione?

– Beje, religijos visuomet turi priešintis, – neišgirdęs toliau postringavo Teo. – Manau, šitaip jos stiprėja. Be baisių nelaimių nėra tikėjimo. Jiems reikia kan...

– Teo, gal liausies kvaršinti sau galvą? – pertraukė tėtis.

– Mielai, – atrėžė Teo, – bet man nesiseka... A! Taip. Kartą Luksore, beje, buvau pamiršęs...

Jis stabtelėjo. Netikėtai grįžo miglotas šeichės šokio prisiminimas ir ėmė maloniai suktis galva.

– Teo! – šūktelėjo Melina. – Atsipeikėk!

Jis neatsakė. Gaidžio kraujas, perrėžtas kaklas, svaigulys, apkvaišimas... Aidėjo būgnai, rožių ir smilkalų aromatas, požemių pasaulio pusbrolis, sužadėtinė...

– Teo! – nusigando mama.

– Taip, – atsiliepė jis dusliu balsu. – Žinai, mama, aš nesakiau, bet dabar turiu brolį dvynį.

– Dieve mano, – sumurmėjo ji, – apsaugok mus...

– Jaučiu jį, – toliau kalbėjo Teo. – Aš buvau sužadėtinė ir šokau su juo... Savo požemių pasaulio broliu dvyniu. Luksore.

Melina išvertė ant staltiesės puodelį. Žeromas stvėrė ją už rankos ir iš visų jėgų suspaudė.

– Tai gerai, Teo, – subalbatavo jis. – Bet verčiau apie jį per daug negalvoti, vaikeli.

– Aš negalvoju apie jį, – tarė Teo. – Paprasčiausiai jis man daro gera.

„Tegul Marta pasiaiškina, – pamanė Žeromas. – Ką ji galėjo pripaistyti?“

Dievas su kobra aplink kaklą

Teta Marta išsirūpino laisvą dieną reikalams susitvarkyti. „Jūs eisit pasivaikščioti su Teo“, – pranešė ji. Žeromas nusprendė, kad jie apsilankys Adriano viloje. Teo niauriai žvelgė į gausybę statulų.

– Nuostabu, ar ne, Teo? – paklausė tėtis stabtelėjęs prie etruskų antkapių.

– Jei taip nori, – atsakė Teo.

– Tau nuobodu?

– Šiek tiek, – tarė Teo. – Kada susitiksim su teta Marta?

Tuomet Forumas. Teo vis dar nuobodžiavo. Prie Kapitolijaus, nerodydamas nekantrumo, išklausė tėčio paaiškinimų apie žąsis, perspėjusias romėnus apie pavojų, apie Tarpėjaus uolą, kuri simbolizavo nuopuolį, palyginti su Remo ir Romulo, dvynių Romos įkūrėjų, prastų lūšnų šlove.

– Kur ta teta Marta? – vėl paklausė jis leisdamasis nuo kalvos.

– Įgrisai su ta savo Marta! – nesusivaldė mama.

– Tiesa, Teo, mes atskridom iš Paryžiaus pasimatyt su tavim, – papriekaištavo sumišęs tėtis. – Skirk ir mums truputį dėmesio!

– Gerai. Bet man reikėtų paskambinti Fatu. Nebent jūs padėsit iššifruoti kitą žinutę...

– Turi marias laiko, – tarė tėtis. – Apsidairyk aplink! Mes – Amžinojo miesto viduryje...

– Man nesvarbu, – užsispyrė Teo. – Norėčiau suprasti savo žinutę.

Teko įsitaisyti kavinėje prie stalo, išlankstyti raštelį ir perskaityti apgadintą žinutę. *Atsisėdęs ant savo šventojo..., esu amžinasis šokėjas.*

Apie pirmą trūkstamą žodį tėtis prasitarė, kad tai gali būti gyvūnas.

– Arklys? – paklausė Teo

– Ne, – paneigė tėtis. – Dar paieškok!

– Tada asilas? Karvė?

– Karšta!

– Bulius, – spėjo Teo. – Dzeusas, pavirtęs bulium? Bet Dzeusas nešoka!

Tai buvo ne Dzeusas, o likusi dalis irgi neką aiškesnė.

Ateik ant mano upės kranto, įženk į seniausią pasaulio miestą!

– Upių niekur netrūksta, – tarė Teo. – Nilą matėm, Tibrą Romoje irgi. Seniausias miestas pasaulyje – tai Tėbai Egipte. Mes grįšim į Egiptą?

Bet tai buvo ne Egiptas. Teo surinko Fatu numerį.

Trečioji nuoroda: gyvatė, trišakis

– Teo, tai tu? – švelniai ištarė tolimas balsas. – Kaip sekasi?

– Gerai, – atsakė Teo. – Tik iškilo sunkumų dėl trečiosios žinutės. Be to, lietus nuplovė du žodžius!

– Kaip gaila. Nori savo nuorodos?

– Aišku! – tarė Teo. – Nėra pasirinkimo.

– Palauk... Trečia žinutė... Va. *Mano kaklą apsivijusi gyvatė, rankoje laikau trišakį.*

– O, ir vėl. Kas jis toks? Daugiau nieko nėra?

– Yra, – pasigirdo balsas. – *Apžiūrėk paveiksliukus mitologijos žodyne.* Gerai?

– Taip ir padarysiu, – atsiduso Teo. – O tu kaip, gerai?

– Man tavęs trūksta, – pasigirdo balsas. – Norėčiau pasimatyti.

– Aš irgi. Žinai, man geriau.

– Aš labai džiaugiuosi. Vadinasi, tu pasveiksi?

– Norėčiau pats tai žinoti! Pamatysim.

– Bučiuoju tave, – sukuždėjo balsas. – Kaip visuomet.

Klakt! Fatu išnyko. Teo nusibraukė ašarą ir pareikalavo grįžti į viešbutį, kad galėtų pavartyti knygas. Žodyne dievai sėdėjo ant uolų, paukščių, sostų, užsikabaroję ant šakų, gulėjo valtyse, persmeigti iečių, peršauti strėlių. Aplink kaklą jie neturėjo nieko, išskyrus karolius. Teo vertė puslapius, tačiau nerado šokėjo, kurio kaklą būtų apsivijusi gyvatė. Be to, jojančio ant buliaus!

Susinervinęs jis užvertė knygą, į kambarį įsiveržė teta Marta.

– Na, mano krevečiuke, žaliuoji? – paklausė bučiuodama jį.

– Teta Marta, mieloji... – atsiliepė jis priglusdamas. – Man taip trūko tavęs...

– Kas per švelnumo priepuolis, mano Teo, – sušnabždėjo glostydama jo galvą.

– Matau, kad jis labai prisirišo prie tavęs, – tarė Melina truputį pavydžiai.

– Na, na... – išspaudė sumišusi teta Marta. – Pasistenk, Teo!

– Nerandu, – gailiai supypsėjo jis. – Padėk man!

Teta Marta atvertė knygą ir bakstelėjo pirštu į puslapį.

– Čia, – tarė ji. – Žinoma, paveikslėlis mažas. Todėl jo ir nepamatei.

Tai buvo visiškai nuogas dievas, žydraodis ir su daugybe rankų. Vienoje laikė trišakį, kitoje – būgną, trečioje – ugnį, o ketvirtoje – kažką panašaus į barškutį. Jis juokėsi, o jo kaklą buvo apsivijusi gyvatė. Išsišiepusi kobra iškelta galva.

– Koks juokingas, – tarė Teo. – Kas jis? Ši... Šiva. Bet jis juk nešoka!

– Šoka, – paaiškino teta Marta. – Taip neatrodo, bet dvi jo kojos šoka.

– O kodėl jis turi keturias rankas ir tik dvi kojas? – paklausė Teo.

– Vėl prasideda, – tarė ji. – Klausimai, vis klausimai! Beje, vieno klausimo tu neužduodi, Teo. Nesiteirauji, kur mes vykstam.

– Į Indiją, – nedvejodamas atsakė Teo. – Tai parašyta puslapyje. Vadinasi, upė – Gangas, o miestas – Benaresas, nes jį žinojau nuo pat išvykimo. Logiška. Man, pavyzdžiui, žinutėje vis dar trūksta vieno žodžio. „Mane dievina, o aš...“ Ką aš?

– „Išlaisvinu“, – pasakė tėtis. – Nuplautas žodis – *išlaisvinti*. Vėliau suprasi, Teo. O dabar reikia pailsėti be jokių kalbų!

Melinos įsiūtis

Vos durys užsivėrė, Melina pratrūko. Jos moša sulaužė priesaiką! Argi ji nebuvo davusi žodžio niekuomet neprasitarti Teo apie jo brolį dvynį, kuris mirė vos gimęs? Kaip ji galėjo...

– Melina, prisiekiu... – drebėdama lemeno vargšė moteris. – Aš jam nieko neprasitariau!

Melina netikėjo. Teo kalbėjo apie savo brolį dvynį. Maža to, jam atrodo, kad buvo jį susitikęs!

– Jau sakiau jums, kad Luksore Teo dalyvavo *Zār* ceremonijoje... – aiškino teta Marta.

– Iš tikrųjų, – pritarė tėtis. – Net pridūrei, kad Teo iš ten išėjo pralinksmėjęs. Bet nematau ryšio.

– Na ką gi... – neryžtingai pradėjo teta Marta.

Ryšį paaiškinti nėra lengva, tas atsitikimas gali pasirodyti neįtikimas. Marta nė piršto nepajudino matydama, kai Teo nualpo, paskui atgimė ir pasileido šokti...

– Atgimė? – pasibaisėjusi pakartojo Melina. – Bet jis nemirė!

Žodžiu, jam peikėjantis iš transo, Marta aiškiai girdėjo jį kalbant apie brolį dvynį. Štai kaip buvo.

– Teo, apimtas transo... – tarė Žeromas. – Iš esmės tai manęs nestebina. Jis toks svajotojas.

– Tikrai? – tarė Marta su palengvėjimu. – Anot šeichės, jis iš tiesų susitiko savo dvynį. Svarstau, ar nevertėtų atskleisti jam tiesos.

– Ne! – suklykė Melina. – Jis per daug silpnas!

– O jeigu šitas pasislėpęs dvynys jums nežinant vedėsi jį į požemių karalystę? – sumurmėjo teta Marta. – Šeimos paslaptys kartais pridaro tiek žalos...

– O jeigu tiesa jį dar labiau sujaudins? – atsiliepė Žeromas. – Teo labai sunkiai serga, juk puikiai žinai.

– Pernelyg gerai žinau! – sušuko ji. – Ir aš pirma, kuri norėjo jį apsaugoti. Tebūnie taip.

– Taip bus geriau, – netikėtai atsiliepė Melina. – Svarbiausia, kad rezultatai gerėtų, ir man neaišku, ką mano miręs vaikas turi bendra su jo kraujo tyrimais...

Tetai Martai reikėjo pasakyti, kad miręs dvynys, be abejonės, ne menkniekis, tačiau ji susilaikė. Marta turėjo savo supratimą apie Teo gydymą, ir pirmasis etapas pranoko visus lūkesčius.

Dievas, kurio žmona užsiliepsnojo

Dom Otavijus vėl pasirodė kitą dieną. Kadangi naujienos buvo geros, jis pasiūlė trumpai aplankyti Vatikano muziejų.

– Ne visą, – pridūrė jis. – Aš jau pasimokiau! Tik etnologinę dalį. Manau, susidomėsi, *bambino*.

– Su sąlyga, kad nelaikysi manęs už rankos. Ir sustosim tada, kai norėsiu, pažadi?

Priesaika buvo duota.

– Misionierių etnologinio muziejaus pastatai visi nauji, – aiškino *Dom* Otavijus įeidamas į modernų holą. – Čia surinktos dovanos, įteiktos popiežiams, kaip ir gana retos kolekcijos. Šičia, *bambino*, rasi viso pasaulio religijas. Visos savo kelionės santrauką.

– Visose šiose šalyse, Teo, yra krikščionių, – pridūrė teta Marta. – Todėl muziejus ir vadinasi *misionierių*: pamatysi senovės dievus, kuriuos katalikų kunigai norėjo pakeisti savuoju.

– Visi dievai veda prie vieno Dievo, – sumurmėjo kardinolas. – Svarbiausia – tikėjimas dievybe. Mes jau šimtus kartų dėl to ginčijomės, Marta. Tad netrukdyk Teo atrasti tai, ko jis nori.

Teo paglostė du kiniškus liūtus, apėjo Pekino Dangaus šventyklos maketą, akimirką stabtelėjo prie protėvių altorių, žvilgtelėjo į budistų statulas, abejingai perėjo japonų sektorių...

– Teo, per greit leki! – sušuko Melina.

– Aš kai ko ieškau, – paaiškino Teo spartindamas žingsnį. – Tibetas... Ne. Mongolija, tikrai ne. Indokinija... A! Štai. Indija.

Ir jis suakmenėjo priešais dievą su aplink kaklą apsivijusia gyvate, didžiule kobra iškelta galva. Jis iš tikrųjų sėdėjo ant jaučio.

– Tai tikrai jis, – tarė Teo. – Mano indiškas dievas. Žiū, nieko panašaus nebuvo parašyta...

– Esama daugybės būdų užrašyti Indijos vardą, – tarė kardinolas. – *Siva* su „S" arba *Šiva* su „Š" – tai tas pats. Tačiau jis ne tik indų: jis priklauso hinduizmui. Jo jautis vardu Nandinas.

– Jautis irgi turi vardą?

– Nandinas dieviškos prigimties, *bambino*. Jis irgi garbinamas.

– O ponia greta Šivos?

– Tai jo žmona Parvatė, – atsakė teta Marta. – Retas indų dievas yra viengungis. Pirmą kartą Šiva buvo vedęs deivę, vardu Satė; tačiau jos tėvas labai nemaloniai sutiko dievą žentą, nes Šiva – prastai išauklėtas dievas, nedraugiškas ir žiaurus. Satės, kaip žmonos, garbė buvo tiek užgauta, kad ji nusprendė susideginti gyva, taip ji sumanė atkeršyti storžieviui tėvui.

– Taip ir pasielgė? – nustėro teta Marta. – Tie mitai tokie baisūs!

– Ji užsiliepsnojo, ir ją prarijo žemė.

– Vargšas Šiva! – pagailėjo Teo. – Jis liko visiškai vienas...

– Neliko, nes vėliau Satė reinkarnavosi Parvatės vardu. O Šyva, dingus žmonai, pasinėrė į begalinę meditaciją, iš kurios niekam nepavyko jo grąžinti. Satė, tapusi Parvate, pasidarė griežčiausia asketė: milijonus metų išstovėjo ant vienos kojos, jos kūną taip apsivijo augalai, kad ji atrodė lyg medis. Pagaliau sujaudintas šitos moters, kurios taip ir neatpažino, Šiva išsivadavo iš ekstazės ir ją vedė.

– Palauk, – sustabdė Teo. – Tai ji ta pati?

– Ir taip, ir ne. Indai tiki, kad vieną kartą palikusi kūną, siela tuojau pat reinkarnuojasi į kitą. Siela nesikeičia, bet kūnas kitas.

– Tai įdomu, – tarė Teo. – Kiek kartų galima reinkarnuotis?

– Begales kartų, – atsakė teta Marta. – Kol siela nueina pakankamą kelią, pasiekia tobulumą ir išnyksta. Neapsigauk, Teo, nes indų idealas – baigti reinkarnaciją. Tad Šiva vienintelis, sugebėjęs nutraukti ciklą.

– Jis išsilaisvina, – pasakė Teo. – Supratau. „Mane garbina, o aš išlaisvinu." Tačiau aš visai nenoriu išsivaduoti. Verčiau reinkarnuosiuos.

Melina suvirpėjo, o Žeromas apkabino ją per pečius. Kardinolas užsikosėjo.

– Tu nesupratai, *bambino*... – įsiterpė jis. – Be to, indai turi stiprų gyvenimo instinktą! Ar ne, brangioji Marta?

– O taip, – atsiduso ji. – Šiva yra kartu gyvenimo ir mirties, šokio ir muzikos dievas. Viskas tuo pasakyta!

– Aš mačiau filmą, kuriame indai maudosi Gange Benareso mieste, tai atrodė nuostabiai! – sušuko susijaudinęs Teo. – Ir aš galėsiu išsimaudyti?

– Pamatysim, – tarė teta Marta. – Nuvesiu tave pas savo bičiulį vyriausiąjį žynį, jis geriau už mane paaiškins ritualus.

– Oho! – švilptelėjo kardinolas. – Vyriausiąjį žynį? Jūs išties visur turit ryšių!

– Vyriausiasis Dieviškosios beždžionės šventyklos žynys, prašom...

– Dieviškosios beždžionės! – mąsliai pakartojo Teo. – Indijoje yra dievų, kurie ne žmonės?

– Begalė, Teo! – atsakė teta Marta. – Jie gali būti beždžionės, karvės, jaučiai, ereliai, arkliai ar net akmenys...

– Būtent tai jūs ir vadinat stabmeldyste, ar ne, kardinole? – juokdamasis paklausė Žeromas.

Kardinolas gūžtelėjo pečiais. Krikščionybė tolerantiškesnė dievams gyvūnams negu islamas ir judaizmas: ji leidžia Dievo atvaizdus.

– Stabų pavidalai tiesiog ankstesni nei žmogaus, štai ir viskas, – atsakė jis kiek patylėjęs. – Laikui bėgant, žmonija atrado Žmogaus Sūnų, sukurtą pagal Dievo paveikslą. Dieviškumo esama visur... Neverta iš adatos skaldyti vežimo.

– Ir tikrai, Egipte jie turi deivę katę, – prisiminė Teo. – Vadinasi, Indija ir Egiptas panašūs? Kaip miela!

Teo atleidžia kardinolui nuodėmę

Buvo paskutinė diena Romoje. Savo fotoaparatu Teo pleškino tėvus, kad galėtų juos vežtis su savimi, sakė jis. Ankstyvą rytą netgi išbudino juos lovoje ir apžilpino blykste. Prie stalo kardinolas, norėjęs bet kokia kaina baigti Teo mokymą, veltui mėgino kaišioti Evangelijos paraboles.

– Bet jos tokios gražios, – gynė *Dom* Otavijus iškėlęs šakutę. – Leisk papasakoti figmedžio parabolę...

– Dabar ne figų sezonas, – atsakė Teo pilna burna spagečių.

– Tada trijų išmintingų skaistuolių? Ne? Trijų tarnų...

– Kokį kitą kartą, – mandagiai tarė Teo. – Antraip susipainiosiu, supranti?

– Jis teisus, Otavijau. Mes dar sutiksim krikščionių kitur, – paaiškino teta Marta.

– Apmaudu, – tarė kardinolas. – Geriau vis dėlto Romoje.

– Puikybės nuodėmė! – pareiškė Žeromas pašaipiai kilstelėdamas taurę. – Negerai, pone kardinole...

– Klausykit, tai aš išrišu nuodėmes! – paprieštaravo kardinolas. – Nepainiokit vaidmenų, pone mokslinių tyrimų vadove!

– Niekad nesupratau, ką reiškia *išrišti*, – nusiskundė Teo.

– Krikščioniui gali būti atleistos visos nuodėmės, – skubiai atsakė *Dom* Otavijus. – Pakanka nueiti ir papasakoti jas kunigui, kuris duoda nuodėmių išrišimą. *Išrišti* reiškia „atleisti visas nuodėmes“. Taigi paleisti, panaikinti.

– Tai patogu, – tarė Teo. – Šitaip galima daryti, ką tik nori. O tu niekad nenusidedi?

– Žinoma, nusidedu, – prisipažino kardinolas. – Tik aš turiu galią atleisti nuodėmes, o tavo tėtis neturi. Ko gi tu nori, neturiu nei žmonos, nei vaikų, bet galiu išrišti. Negalima turėti visko.

– Vis dėlto liūdna, – pasakė Teo.

– Ar aš atrodau liūdnas? – paklausė kardinolas. – Rimtai, pasakyk man...

– Ne, – tarė Teo. – Tiesą sakant, tu netgi labai linksmas.

– Puiku! – sušuko kardinolas. – Linksmas didžiausiai Dievo garbei!

– Tokius kardinolus kaip jūs tai sutaikina su Bažnyčia, – nuramino Žeromas. – Aš nemėgstu juodaskvernių...

– Taip ir maniau, – pertraukė prelatas. – Jūsų sūnus ne kartą yra tai sakęs. Ką gi, pamatysit, galiausiai jis įtikės, norit to ar ne.

– Kurgi ne, – pasišaipė Teo. – Įtikės į ką, tavo manymu?

– Šito aš nežinau, – atsakė *Dom* Otavijus. – Bet esu įsitikinęs, kad atskleidžiant vis naujus Dievo veidus, pasitaikys vienas pakeliui ir patrauks tave.

– Jei taip atsitiks, aš tau parašysiu, – baigė Teo.

Kardinolas reguliuoja protokolą

Tėvai išvažiavo į Paryžiaus lėktuvą, teta Marta ir Teo turėjo skristi į Delį. Oro uoste Melina taip raudojo, kad Teo net pradėjo kūkčioti. Žeromas ir teta Marta nedrįso jų išskirti. Laikas ėjo.

Tada kardinolas išsitraukė didžiulę nosinę.

– Išsišnypšk, – liepė jis Teo kategorišku tonu.

Nustebęs Teo staiga nuščiuvo ir garsiai išsišnypštė.

– Prašom ir jūs, ponia, – tarė ištiesdamas nosinę Melinai. – Nuo tų visų ašarų jums tik skaudžiau. Truputis nepakenks, bet nereikia perdėti.

Melina irgi išsišnypštė ir liovėsi verkusi.

– Puiku, – tarė kardinolas lėtai sulankstydamas nosinę. – Dabar meiliai atsibučiuokit. Taip... Pabučiuok savo tėtį, *bambino*... Ponia, prašau jūsų eiti su vyru. O tu, Teo, eikš čia, su teta.

Viskas buvo sutvarkyta.

– Jūs nuostabus protokolo vadovas, mano drauge, – sumurmėjo teta Marta. – Akimoju sutvarkėt!

– Vatikanas – gera mokykla, – sušnibždėjo kardinolas. – Žinot, mes puikiai išmanom ceremonialą...

– Mama! – suriko Teo puldamas paskui Meliną. – Paimk mano lęšius! Jie sudygs tau!

– Ačiū, mielasis, – sumurmėjo Melina. – Aš rūpestingai juos prižiūrėsiu. Eik, aukseli...

10 SKYRIUS

Septynveidė Indija

Tetos Martos nerimas

Teo užsnūdo vos tik atsisėdęs į lėktuvą. Teta Marta, kaip tolimojo plaukiojimo jūreivis, nusimetė batus, ištiesė kojas ir atsivertė „Herald Tribune", bet širdį maudė. O jeigu ši avantiūra sutrumpino jos Teo dienas? Jeigu ji visiškai klydo, ir jeigu gydytojai...

– Raminkis, moterie, – sukuždėjo ji. – Šitie garsieji specialistai pasipustė padus. Nusprendė, kad jis žuvęs, bet negalėjo nurodyti priežasties. Nežinomas virusas... Tropinio pabūdžio užkrėtimas, plintantis oro linijomis... Negali būti! Aš teisi...

Tačiau indiškasis etapas nebus lengvas. Jo laukia didžiulis sukrėtimas dėl beribių erdvių, tirštų gyventojų minių, gyvūnų artumo, šaltaakių dievų keistumo, aistringo atsidavimo įvairialypiam kultui... Marta detaliai išnagrinėjo savo planą. Prieš apsilankant pavojingajame Benarese reikia paruošti Teo tam, kas jo laukia. Mat milžiniškos upės pakrantėse laužuose deginami mirusieji... Įsmeigusi žvilgsnį į žydrą dangų, Marta galvojo apie liepsnų liežuvius tamsoje, vandenin beriamus pelenus.

– Jis nepamatys tų laužų, – pyktelėjo ji. – Puikiai žinau, kodėl Benaresas svarbus mano Teo.

Bet kas iš to, kad ir žinojo iš anksto, vis tiek drebėjo. Ak! Juk ne veltui Benareso miestas garbino dievą griovėją! Kokia forma jis apsireikš? Mirties ar gyvenimo?

– Verčiau studijuok biržos kursą, moterie, – kartojo sau Marta išsiblaškiusiu žvilgsniu lakstydama po savo akcijų kursą Frankfurte ar Tokijuje.

Aštuonios Indijos religijos

Šešios valandos ore, užkandis, filmas, kūdikių klyksmai. Prabudęs Teo skersakiavo į indes motinas, su didinga arogancija vedžiojančias savo atžalas, ir išstypusias merginas juodomis kasomis, perpintomis sidabriniais siūlais. Keisti seniai trijų dalių eilutėmis, ant galvų užsidėję smailėjančius turbanus, pirko muitais neapmokestintas grožio priemones...

– Sakyk, teta Marta, – sušnibždėjo Teo, – kodėl jie savo barzdas sukiša į tinklelius?

– Jie sikai, – sumurmėjo ji. – Jų tikėjimas draudžia nusikirpti net menkiausią plaukelį. Po turbanais pakišti kietai susukti šinjonai; o kai barzda paauga, ją užlenkia, – taip patogiau. Tam ir reikalingas plaukų tinklelis...

– Ir vėl plaukai! – sušuko Teo. – Kurių galų visiems taip rūpi gaurų ilgis?

– Bet šįkart tai ne moterų plaukai. Draudimais apriboti vyrai. Šią priesaiką jie duoda senovėje vykusiems persekiojimams atminti, ir dar todėl, kad jų mokytojas liepia visuomet būti pasirengusiems gintis. Jų plaukai kaip karių. Tai ne vienintelis atvejis: toks pats mitas yra Biblijoje. Ar žinai Samsono istoriją?

– Žmogėnas, kuriam jo pana nurėžė kaltūną ir taip atėmė jėgą?

– Žmogėnas, kaip tu sakai, buvo Dievo naziras. Jei pameni, naziras negalėdavo kirptis, nes plaukai suteikia žmogui Dievo galią. Tačiau Samsonas įsimylėjo žydų priešę, moterį iš filistinų genties. Jį ištiko bėda: Dalila nukirpo jam miegančiam kasas. Nebeliko ryšio su Dievu! Jį sučiupo, išdūrė akis, pririšo prie šventyklos kolonų. Bet paliko ilgam, ir plaukai ataugo. Tada...

– Žinau! – suklykė Teo. – Jis atgavo jėgas ir taip papurtė šventyklos kolonas, kad šios nuvirtusios suplojo visą pasaulį.

– Matai, plaukai dažnai sieja išpažinėją su dievybe. Indijoje – tai kuokštas ant skusto brahmano pakaušio...

Teo sutiko, kad tai įdomi problema ir susidomėjo budistų vienuoliu

skaisčiai raudonu storo audinio drabužiu. Paskui šviesiaode amerikiete, užsidėjusia turbaną tokį pat švarutėlį kaip ir ilgos kelnės ir kamža. Paskui sėdynėje įmigusio storo indo žiedais, kuriuos tas mūvėjo ant visų pirštų. Skrydis Indijon išties buvo nekasdieniškas.

– Koks keistas tikėjimas, – burbtelėjo nieko geresnio nesugalvojęs.

– Kuris? – paklausė teta Marta.

– Indijos...

– Klausyk, krevečiuke, man rodos, jau esu sakiusi, kad Indijoje ne viena religija! – pasišiaušė teta Marta.

– Ak taip! – atitoko Teo. – Kiek jų ten?

– Mažiausiai aštuonios, – tarė teta Marta. – Hinduizmas, budizmas, džainizmas, islamas, zoroastriečių religija, sikizmas, krikščionybė ir net judaizmas.

– Nieko nesupratau, – pasiskundė Teo. – Gal pakartotum lėčiau?

Teta Marta kantriai paaiškino, kad pradžioje buvo brahmanizmas...

– Šito neminėjai! – užprotestavo Teo.

– Tai tiesa, nes jis jau nebeegzistuoja savo senuoju pavidalu. Brahmanizmas taip paseno, kad III amžiuje reformavosi į hinduizmą. Iki šios dienos daugiau kaip septyni šimtai milijonų indų yra hinduistai.

– Oho, – nusistebėjo Teo. – Nemažai žmonių...

Indijoje reikia įprasti žmonėms taikyti kitą mastelį. Vien Kalkutoje bent du kartus daugiau gyventojų negu visoje Austrijoje, o patys indai beveik peržengė milijardo žmonių slenkstį. Mažiausiai apgyventoje Indijos valstijoje žmonių jau daugiau negu visoje Prancūzijoje, o...

– Sustok! – tarė Teo. – Man apsisuko galva.

Galva neišvengiamai turėjo apsisukti. Juolab kad hinduizmas susidėjo iš milijono dievų, kai kas pateikdavo dar įspūdingesnius skaičius – tris šimtus trisdešimt milijonų, žodžiu, painoka. Tačiau nereikia jaudintis: vieną kitą pavykdavo identifikuoti.

– Aš žinau du, – tarė Teo. – Šivą ir Parvatę.

Tai jau buvo neblogai. Dar reikėjo perprasti hinduizmo esmę: pagarba kosminei tvarkai, nuolankumas savo likimui ir, svarbiausias dalykas gyvenime – pareiga likti nesuteptam, dievų skirta nuo pat gimimo kiekvienam hinduistui, priklausomai nuo to, iš kokios kastos jis kilęs. Skaistumas ne visiems vienodas: *varnų* piramidė hinduizme suskirstė indus į tris aukščiausias kastas – brahmanus, karius, pirklius – prie jų prisideda jiems tarnaujančios kastos. Patys švariausi, brahmanai, vieninteliai turėjo teisę skaityti šventuosius tekstus ir rūpinosi, kad būtų griežtai jų laikomasi, kariai vykdė valdžios politiką ir gynė teritoriją, pirkliams atiteko prekybos našta. Visi aukščiausiųjų kastų nariai buvo „dukart gimę", tai reiškia, kad aštuonerių metų jie turėjo teisę į įšventinimo ceremoniją, antrąjį gimimą, paverčiantį juos pamaldžiais hinduistais. Vien tik juos.

Po trimis antrąkart gimusiųjų *varnomis* buvo daugybė kitų kastų, suskirstytų pagal didėjantį nešvarumo laipsnį iki tos ribos, kurią žmonės galėjo pakęsti. Tačiau buvo kitų, daugybė kitų šiapus žmoniškumo. Pačioje atstumtųjų sąrašo apačioje buvo patys nešvariausi, jie rūpindavosi numirėliais: mat kai siela ištrūksta, lieka lavonas, perpildytas nešvaros. Tradiciniu požiūriu jie buvo tokie „nešvarūs", kad sistema juos visai išstūmė iš kastų: jie niekam nebuvo priskiriami. Kolonijinėje epochoje anglai juos vadindavo neliečiamaisiais, nes jie gyveno atokiai nuo kitų indų. Likimas jiems lėmė pačią vergiškiausią egzistenciją, kurios jie negalėjo išvengti. Mat kiekvienas indas priklausė tam tikram luomui nuo gimimo, jo gyvenimas buvo iš anksto nulemtas visatos tvarkos ir kastų sistemos, laiduojančios visuotinį švarumą, kuriuo atsidėję rūpindavosi „dukart gimusieji", ypač pirmieji iš jų, brahmanai, išmanantys šventuosius raštus.

Suprantama, tam, kad išliktų pusiausvyra tarp „švarių" privilegijuotųjų ir „nešvarių" deklasuotųjų, indų dievybių buvo neregėtai daug. Tačiau, kaip aiškino ponas archeologas Laplasas, kalbėdamas apie egiptiečių religiją, jos grąžina prie unikalaus dieviškumo idėjos – absoliuto. Kad ir kokiai kastai priklausytų nuo prigimimo, indai absoliutą vadina *Brahmanu*, tai yra švaria, neapibrėžta, begaline

būtybe, beformiu *vieniu*. O kiekvienas individas turi savyje asmeninį absoliuto pradą, *atmaną*, „save patį", individualią sielą, pašauktą prisijungti prie vienio, išsivaduojant per mirtį prieš būsimą reinkarnaciją, iki pat aukščiausiosios laisvės, galbūt iki galutinio išėjimo paliekant šį nepaprastai trumpą gyvenimą. Savo vardą brahmanai gavo iš absoliuto, Brahmano, kurio sergėtojais buvo: taigi, priešingai nei atrodo iš pirmo žvilgsnio, brahmanų kasta, atlikdama ritualus visiems laiduodavo bendrumą su vienatiniu absoliutu.

Tai dar ne viskas: prieš brahmanizmą Indijoje tebuvo vienintelė deivė Aditė, Motina, gyvasties šaltinis. Paskui, kalbama, Indiją į savo rankas suėmė brahmanai, ir didžioji deivė išnyko dideliame vyriškų dievų būryje. Be abejo, indai gerbia gamtos tvarką: kiekvienam dievui po deivę. Jie sugalvojo dieviškąsias poras. Kiekvienam dievui po sutuoktinę ir kiekvienai jų tam tikras pareigas. Bet jei paklausinėji pamaldų miestietį indą, pastebi, kad vienatinės dievybės paveikslas nebuvo išnykęs: jeigu geras indas nuspręsdavo skirti gyvenimą savo pasirinktiems dievams, jo individuali siela ieškodavo absoliuto – kaip ir visame pasaulyje. Palengvindama užduotį visuomenei kiekviena indų dievybė simbolizavo tam tikrą gyvenimo dalį: kiekvienai veiklos sričiai būdavo po dievą arba deivę. Turtingumo – deivė Lakšmė; menų – deivė Sarasvatė; namų židinio ir darbų – dievas Ganešas ir taip toliau...

– Praktiška, – tarė Teo. – Reikėtų ir man kokį susirasti.

Kruopščiai išnagrinėjus hinduistų dievybes, liko dar kitų dievų.

– Buda? – pasakė Teo.

– Buda nebuvo dievas! – sušuko teta Marta. – Buda – princas, pagimdytas karalienės, vėliau nusišalinęs nuo pasaulio. Jis atskleidė žmonijos kančią... Žodžiu, Teo, du baisius jos veidus – ligą ir senatvę. Paskui savo kelyje jis sutiko ramaus veido vienuolį. Tuomet pasitraukė medituoti, kol atras tiesos kelią. Po to, galima tvirtinti, daug kas pradėjo jį dievinti.

– Na va, – tarė Teo. – Vadinasi, Buda tapo dievu.

Bet teta Marta jautėsi kalta, nes sąmoningai nutylėjo apie trečiąjį

kančios veidą, pastūmėjusį jaunąjį princą Gautamą pasukti atsižadėjimo keliu: regėtą numirėlį. Tada, užuot kankinusi save sąžinės priekaištais, teta Marta papasakojo, kad tuo pačiu metu beveik toje pačioje vietoje Indijoje gimė kitas jaunas princas, irgi nutolęs nuo pasaulio ir Mahavyros vardu įkūręs džainizmą, religiją, artimą budizmui. Bet nuostabiausia, kad nei vienas, nei kitas nepriklausė aukščiausiajai brahmanų, švarumo garantų, kastai. Abu jie buvo kilę iš princų ir karių, taigi viena pakopa žemiau. Štai kodėl, susirūpinę lygybe, Mahavyra ir Buda sukūrė dvi visiems atviras religijas, neskirstančias pagal kastas. Tai buvo didžiulis progresas.

Džainizmo įkūrėjas Mahavyra pamoksluose reikalavo absoliučios pagarbos gyvosioms būtybėms, draudė į jas kėsintis. Tad džainistai buvo griežti vegetarai: nevalgė nei kiaušinių, nei šaknų, o visų labiausiai baiminosi užmušti gyvą būtybę – jie net šluodavo kelią priešais save, kad nesutraiškytų kokio vabalo, burną apsirišdavo balto muslino skepetaite, būkštaudami, kad netyčia praris mikroskopinę nematomą būtybę.

– Tai tikrai žavu, – pakomentavo Teo.

– Žavu, bet nepatogu, – atkirto teta Marta. – Be to, jie suskilo į dvi atšakas: vieni gyveno apsirengę baltai, kiti – įsisupę į erdvę, kitaip sakant, visiškai nuogi.

– Nudistai? – paklausė Teo. – Kodėl gi ne?

– Žinoma... Bet nudistai visą savo gyvenimą nebūna visiškai nuogi, o džainistai, įsisupę į erdvę, niekuomet nesirengia.

– Hinduizmas, budizmas, džainizmas, žinau dar tris: žydų, krikščionių, musulmonų – iš viso šešios religijos, – suskaičiavo Teo. – Su Zoroastru, apie kurį jau pasakojai, septynios.

Liko sikizmas, kurio garbinamas dievas turi gyvos knygos pavidalą.

– Gyvos? – nustebo Teo. – Juokauji!

Sikų šventovėse, kurias jie vadina *gurudvaromis*, mokytojo namais, Teo savo akimis pamatysiąs Dievų knygą. Sikų Indijoje – ne mažiau kaip septyniolika milijonų, beveik tiek, kiek krikščionių, – dvide-

šimt milijonų. Musulmonų yra arti šimto dvidešimties milijonų, džainistų – keturi milijonai, budistų – penki milijonai, zoroastriečių, labiau žinomų kaip parsai, – mažiau kaip dešimt tūkstančių. Na, o žydų – tik menka dalis, dabar ne daugiau kaip keli tūkstančiai; kiti emigravo į Izraelį.

– Akivaizdu, – tarė Teo. – Dėl persekiojimų!

– Anaiptol! Jeigu ir yra šalis, kurioje niekada niekada nebuvo persekiojami žydai, tai toji šalis – Indija, Teo. Indijos žydai emigravo patys, jų išvykimo priežastis tebuvo grįžti į Jeruzalę.

– Žinoma! Vos išgirdę „kitąmet Jeruzalėje", jie tuoj užsimano ten vykti! Bet Indijoje žmonės laisvi daryti, ką nori!

– Ir taip, ir ne, – sumišusi atsakė teta Marta. – Indų ir musulmonų santykiai nėra paprasti! Neaišku dėl ko – dėl visokių karvių ir kiaulių, staiga kyla kruvinos riaušės... Nespoksok į mane taip, Teo, aš neapsirikau – dėl karvių ar kiaulių! Retkarčiais provokuodami indai per mečetės aptvarą permeta kiaulės uodegą, nes islamas griežtai draudžia kiaulieną, kaip ir Biblija... Tuoj pat per indų šventyklos aptvarą musulmonai sviedžia karvienos gabalą, nes hinduizmas karvę laiko šventa...

– Tai tiesa! – tarė Teo. – Eime pažiūrėti tų karvių?

Be abejonės! Du šimtai milijonų šventų karvių tikrai neliks nepastebėta. Tačiau jos anaiptol nepanašios į savo europietiškąsias pusseseres: labai liesos, duoda mažai pieno.

– Kam gi jos tada skirtos? – pasidomėjo Teo.

Jas buvo leidžiama melžti, tačiau šiaip karvės darydavo viską, kas joms šaudavo į galvą. Rupšnodavo, klajodavo, bastydavosi ar gulinėdavo ant bėgių, žodžiu, buvo laisvos.

– Kokia pasiutusiai puiki šalis, – žavėjosi Teo. – O kiti gyvūnai?

Beveik visi pavaizduoti dievų pavidalais, išskyrus šunį, nes vargšas gyvūnas, paprastai išspiriamas lauk, buvo laikomas vagies sielos reinkarnacija. Indijoje galima pamatyti dieviškąją beždžionę, dievą jautį, dievą erelį, dievą arklį, dievą dramblį ir net dievus, pavaizduotus daugybės žiurkių pavidalu... Bikaneryje šie žavingi gyvūnėliai garbi-

nami šventovėje, skirtoje žemo luomo, kuriam per stebuklą pavyko pakilti iki graužikų pakopos, sieloms. Legendoje nepaaiškinta, iš kurios kastų pakopos jie kilo...

– Blusų? – pakišo mintį Teo. – Vis dėlto *stakei* dievinti žiurkes!

– Indijoje nuolat susidursi su keistumu, – atsakė teta Marta perpratusi jo verlaną.

– O toji dama baltais drabužiais, ten, su keistu turbanu, kas ji?

– A, kažkokia anglosaksė, – nerūpestingai atsakė teta Marta. – Tikriausiai ji priklauso „Brahmos merginų" sektai, kuri nedaro nieko blogo. Kai vakariečiai pasijunta per daug sutrikę, jie labai mėgsta keisti sielą: tuomet puola į Indiją, į atsiskyrėlių vietas, sukurtas jų paslaugoms, su savo kolektyvinėmis ekstazėmis ir nežabotu pamaldumu, ir indai iš to pelnosi nemažai pinigų. Jie puikūs komersantai. Jie net labai juokingai pavadino šią keistą prekybą: *Karma-Cola.*

– *Karma-Cola*? Kaip *Coca-Cola*?

– Taip, tik žodis *karma* hinduizme reiškia kažką panašaus į individualų likimą. Man atrodo, jau esi girdėjęs šį žodį?

– Taip, – tarė Teo. – Mama turi truputį trenktą draugę, kuri be perstojo pakylėtai kalba apie savo karmą... Tai juokina tėtį.

– Jis teisus, – pritarė teta Marta. – Lygiai taip pat juokinga ir indams. Mat indu neįmanoma tapti. Arba gimsti indas, arba ne, štai kaip. O persirengę vakariečiai, savaime aišku...

– Jiems tai trukdo? – paklausė Teo.

– Ne, bet Indijoje kiekvienas žino, iš kur jis kilęs. Daugių daugiausia vakarietis į indą galėtų reinkarnuotis vėlesniame gyvenime arba galėjo būti juo ankstesniame, bet dabartyje – nieko nepadarysi!

– Reinkarnacija, – svajingai tarė Teo. – Tai įdomu. Vadinasi, jie turi daug gyvenimų. Tūkstančius...

– Jei esi paklusnus – gyvenimai geresni, jei kreti kvailystes – blogesni, – bambėjo teta Marta. – Tik prašau nepradėti!

– Aš juk nieko nepadariau! – sudejavo Teo. – Tik mėginu suprasti, o visi šitie dalykai – kažkokia galera!

Tikrai visi šie dalykai sudarė sudėtingą mozaiką, bet kadangi kiekviena religija turėjo savo apeigas ir papročius, buvo įmanoma susigaudyti. Prie aštuonių religijų sąrašo dar reikėjo pridurti didžiulę animistų populiaciją, išsibarsčiusią po truputį visoje Indijoje, jie, kaip ir Afrikoje, nuoširdžiausiai garbino daugybę savo dieviškųjų fetišų.

– Ką gi man daryti su savo užrašų knygele? – paklausė Teo krapštydamasis galvą. – Įsivaizduok – sukišti čia milijonus dievų!

Teta Marta nusišypsojo. Teo tuoj suprato, kad Indijoje ką nors suklasifikuoti savo užrašų knygelėje buvo tiesiog neįmanoma!

Ila ir keletas gyvūnų

Ketvirtą valandą ryto tarp trapo ir oro uosto koridoriaus Teo pajuto plūstelint šiltą orą, atsiduodantį medumi ir bitumu. Minia spaudėsi prie užtvarų, kiekvienas nešė plakatą su užrašu didžiosiomis raidėmis. Apstumdyta teta Marta piktžodžiaudama stūmė savo vežimėlį: atvykimas į Delį visuomet būdavo chaotiškas.

– Marta! – sušuko moteriškas balsas.

– A, ji čia, – su palengvėjimu atsiduso teta Marta.

Jauna moteris ryškiai rožine tunika ir kelnėmis pribėgo prie Martos ir puolė į glėbį. Paskui nužvelgė Teo susijaudinusiu ir linksmu žvilgsniu.

– Susipažink, tai mano draugė Ila, – tarė teta Marta.

Ila sudėjo rankas ir nusilenkė. Kokia ji buvo graži! Panėšėjo į deivę Herą iš „Dievų pykčio“. Mažoje nosytėje ant dešiniosios šnervės blykčiojo mažulytis ramunės formos deimantas. Ji visa švytėjo: akys, juodos garbanos, nepaprastai balti dantys, net apgamas prie lūpų kraštelio. Teo susižavėjęs irgi sudėjo rankas.

– Sakoma *namaskar*, – pamokė teta Marta. – Tai reiškia „laba diena“.

– *Namaskar*, – rimtai pakartojo Teo. – Kaip sekasi?

– Puikiai, – mandagiai atsakė ji. – *Sardaras* mūsų laukia savo taksi.

Sardaras buvo jaunas barzdyla ilgais garbanotais plaukais. Automobilyje ponia Ila paaiškino Teo, kad visi sikai turi *sardaro* titulą, kad dažnai vairuoja taksi ir kad ji labai juos mėgsta, nes jie yra uolūs.

– Žiūrėk, teta Marta, jis be turbano, – sušnabždėjo Teo. – Netikras sikas!

– Ar sakiau, kad turbanas būtinas? – griežtai paklausė teta Marta. – Barzda ir plaukai būtini, o turbanas – ne.

Vos įžiūrimi nakties rūke tamsiomis šalikelėmis žingsniavo apsisiautę šešėliai. Netikėtai žibintų šviesoje išniro baltas karvės pasturgalis, ir automobilis sumažino greitį.

– Šventa karvė! – sušuko Teo.

– Taip, ir ji mums trukdo, – subambėjo teta Marta. – Ar ji pagaliau pasitrauks?

Sardaras manevravo, norėdamas aplenkti gyvulį, kuris ėmė čiaumoti numesto laikraščio skiautę. Migloje pasirodė gigantiškas siluetas, Teo pamanė, kad tai sunkvežimis. Keistai lėtas sunkvežimis. Bet kai automobilis pralenkė jį, Teo pamatė dvi didžiules ausis ir straublį. Dramblys nešė glėbį šakų.

– Sveikinu, Teo – tarė Ila. – Pamatyti dramblį lemtinga.

– Jis neša laimę, – skubiai paaiškino teta Marta. – Ila kartais vartoja angliškus žodžius. *Auspicious* angliškai reiškia „nešantis laimę“.

– Kokių gyvūnų dar pamatysim? – paklausė labai susijaudinęs Teo.

Beždžionių armiją, dvi tris ožkas nukarusiomis ausimis, avių bandą, genamą piemens, ir virtines kuo garsiau pypsinčių automobilių. Buvo ir žmonių giminės atstovų. Šen bei ten kūrėsi nedideli laužai, prie jų būriavosi žmonės. Ilgos dūmų juostos kilo pro medžių viršūnes; oras atrodė neįprastai mėlynas. Virš miesto šviesa tapo rausva; dar nepasiekus „Taj Palace“ viešbučio, Teo pastebėjo plasnojančias obuolio žalumo papūgas, sklandančius ir ieškančius grobio peslius ir be galo aukštai danguje – vanagus, išskleidusius didžiulius tamsius sparnus, apkraštuotus didelėmis baltomis plunksnomis.

Automobilis sustojo marmurinių laiptų papėdėje. Barzdotas karys, su turbanu, papuoštu egrete, iškilmingai atidarė automobilio dureles. Apstulbęs Teo atsidūrė didžiuliame kambaryje. Ant stalo pūpsojo vaisių vaza, o greta – puokštė, kurios kvapą Teo tuoj pat atpažino.

– Tuberozos! – linksmai sušuko jis. – Noriu valgyt!

Ila nulupo bananą ir perpjovė papają rausvu minkštimu, aiškindama Teo, kad Indijoje niekada negalima valgyti neluptų vaisių. O su vandeniu reikia būti labai atsargiam ir gerti tik mineralinį. Netgi valytis dantis.

– Jūsų vanduo toks pavojingas? – nusistebėjo Teo.

Indijoje trūksta vandens. Savo namuose Ila įsitaisė geriamojo vandens sistemą, tačiau tokią brangią, kad tai sau leisti galėjo tik pasiturintys žmonės.

– O ką tu dirbi? – paklausė praktiškasis Teo.

Ila rūpinosi šeima ir rašė romanus, kurie neduodavo daug pajamų. Bet jos vyras Sudhiras buvo lakūnas, o tai pelningas darbas. Kai Ila pradėjo pasakoti apie du savo vaikus, teta Marta nusprendė, kad metas gulti. Teo užmigo ne iš karto. Tiek gyvūnų! Tiek skirtingų žmonių!

Teo pasirenka dievą dramblį

Apie vidudienį teta Marta pažadino kietai įmigusį Teo. Pro langą jis pamatė didingą katedrą, iš abiejų pusių apsuptą kolonadomis. Indų šventykla!

– Nevisiškai, – pataisė teta Marta. – Tai prezidento rūmai, senoji Britų imperijos vicekaralių rezidencija. Jeigu tai šventykla, tai tik indų demokratijos!

O kur šventyklos? Ištiesta ranka teta Marta parodė sūnėnui mažulyčius kriaušės pavidalo pastatus, kyšančius pro miesto sodo lapiją. Didžiausios Indijos šventyklos buvo ne sostinėje. Net ne Benarese. Visos jos buvo Pietuose: milžiniškos kiemų ir baseinų

anfilados, didingai apsuptos skulptūromis papuoštais didžiuliais frontonais. Vasarą įkaitusi žemė svilindavo kojų padus, nes buvo privalu nusiauti...

– Nusiauti? – tyliai paklausė Teo.

Indijoje į visas kulto vietas iš pagarbos įeinama basomis kojomis. Šis paprotys, be abejo, atėjo iš hinduizmo, nes išdirbta oda, pradedant nuo karvenos, buvo draudžiama šventyklos viduje. Kai užkariautojai musulmonai įsikūrė visoje Indijos teritorijoje, būdavo nusiaunama mečetėse, kaip to reikalauja islamas. Net į bažnyčias bei sinagogas įeinama basomis. Tikriausiai todėl, kad gatvės purvu nebūtų suterštos šventos patalpos...

– Todėl tau liepiau atsivežti tiek puskojinių, – baigė teta Marta. – Jei būtų per karšta arba labai šlapia. Tu dar jas įvertinsi, kai šventykla bus išplauta negailint vandens! Dabar išgersi vaistų. Po to eisim valgyti kiniško maisto.

Kinų restoranas buvo pilnutėlis ponių įvairiaspalviais sariais, apsikabinėjusių papuošalais, net šnervėse.

– Teta Marta, kodėl jos į nosį įsivėrusios deimantus? – staiga paklausė Teo.

– Tai tarsi auskaras, tik perduriama šnervė. Ila sako, kad neskauda. Tau neatrodo, kad tai žavu?

– Taip, – sutiko jis. – Parvešim vieną mamai.

Popietę jie skyrė apžiūrėti neįprastą muziejų. Tai buvo didelis kaimas, kuriame darbavosi amatininkai: gryname ore kalė statulėles, lipdė skulptūras arba trijų plaukų teptukais tapė subtilias miniatiūras.

– Nusipirkim dievą, – nusprendė teta Marta. – Išsirink.

Teo negalėjo apsispręsti. Statulėlės buvo visai nepatrauklios.

– Kodėl tie dievai turi tiek rankų? – paklausė jis.

– Kad vaizduotų kokį nors judesį, – atsakė teta Marta. – Ir kad vienu metu darytų visiškai priešingus veiksmus, pavyzdžiui, viena ranka kurtų, kita – naikintų. Be to, į kiekvieną ranką galima įdėti ginklą arba simbolį. Štai tavasis asketizmo ir šokio dievas Šiva: viena jo ranka trišakiui, meditacijos ženklui, kita – mažam dvipusiam būgnui,

kūrybinio virpulio simboliui, o dvi kitos tuščios – dėl pusiausvyros. Pažvelk į šitą bengališką...

Apžergusi liūtą, keturrankė deivė savo keturiasdešimčia pirštų laikė kirvį, vienašmenį kardą, ietį ir žeberklą. Apsiginklavusi iki dantų, ji šiepėsi parbloškusi žemėn demoną gyvulio kūnu.

– Tik pažvelk, ji siaubinga, – tarė susijaudinęs Teo.

– Ji įsijautusi į savo vaidmenį, – tęsė teta Marta. – Jos vardas Durga – sunkiai pasiekiama. Dievai ją sukūrė tam, kad sunaikintų demoną buivolą, niokojusį žemę. Todėl indai ją vadina ir *Motina*, nes ji apsaugo. Pažvelk į kitą deivę greta... Matai?

Pasišiaušusiais plaukais, išsprogusiomis akimis ji viepėsi šlykščia šypsena iškišusi ilgėliausią liežuvį. Nuo ginklų, kuriuos spaudė aštuoniose rankose, lašėjo kraujas, o ji džiūgaudama trempė baltutėlaitį kūną. Iškištas deivės liežuvis siekė kaklą...

– Ji šlykšti, – susiraukė Teo.

– Kali visuomet daro tokį įspūdį, – nusišypsojo teta Marta. – Ją sukūrė patys galingiausi dievai, visaip stengdamiesi išvalyti žemę nuo demonų. Indijoje Kali – gerbiamiausia iš visų deivių motinų. Juk kiekviena motina turi du veidus: vieną šypsantį, kitą – piktą. Argi ne?

– Ne, – atsakė Teo. – Niekad nemačiau, kad mama būtų iškišusi liežuvį.

– A! Įdomi Kali iškišto liežuvio istorija. Kai deivė pasirodė žmonijos istorijos scenoje, kad sunaikintų iliuzinius dievus, Kali taip skubėjo, jog per neapsižiūrėjimą užmynė ant Šivos, vieno iš savo kūrėjų. Iš nuostabos ji iškišo liežuvį...

– Kažkas panašaus į „Dieve gailestingas, kokį velnią aš čia pridirbau?“

– Teo, tu plūsties! Nieko sau ! Tačiau tavo tiesa – Kali prisidirbo. Paskui, kai ji suprato, jog kūniškasis Šiva iš tikrųjų nebuvo dievas, ji puolė viską naikinti savo kelyje... Jei apžiūrėtum ją iš arčiau, pamatytum po jos kojomis pamintą Šivą. Nuo tada Kali amžinai iškišusi liežuvį.

– Jei aš iškiščiau liežuvį, jis nesiektų smakro! – tarė Teo.

Ir jis iškišo liežuvį, bet nieko neišėjo.

– Kad pavyktų, reikia būti jogu, – tarė teta Marta. – Atsisėsk, reikės ilgokai aiškinti.

Nusišalinę nuo pasaulio, jogai atlikdavo tam tikrą gimnastiką, sukeliančią ekstazę. Jų technika buvo įspūdinga, tačiau skirta tik meditacijai. Per tris tūkstantmečius jie sukūrė įvairiausių būdų švarinti kūną, neleisti jam senti, visiškai išvalyti, šnervėmis įtraukiant sūrų vandenį, nuryjant maždaug šešių metrų skiautę, kurią paskui išsitraukia iš...

– Palauk, – tarė Teo. – Tai juk neįmanoma!

– Na, jei nori, galėsi pasimokyti. Tau bus labai naudinga.

– O tas iškištas liežuvis?

– Liežuvis – tai sudėtinga. Kad pasiektum ekstazę, reikia sugebėti labai ilgai nekvėpuoti. Jogai visiškai užsikemša gerklę atgal išriestu liežuviu... Kad tai pavyktų, nupjauna nedidelius raumenis, jungiančius liežuvį su apatiniu žandikauliu.

– Tai beprotybė! – sušuko Teo. – Jie nusipjauna liežuvį?

– Priešingai! Jį išlaisvina. Po trupučiuką kasdien džiovinto lapo krašteliu. Tai užtrunka metų metus, bet galų gale pavyksta. Kali iškiša liežuvį, nes ji jogė, jogos įkvėpta deivė. Aišku?

– Nežinau, – burbtelėjo Teo pakildamas. – Nieko keistesnio nesu matęs. Nenoriu nei Durgos, nei Kali. Rask man ką nors kita!

Teta Marta nedvejodama čiupo keistą statulėlę. Drūtą dramblį, persuktu straubliu kutenantį pilvą.

– Koks mielas! – sušuko Teo.

– Taip ir maniau, kad patiks.

Dievas dramblys vadinosi Ganešas. Jį sukūrė Šivos žmona Parvatė po šeimyninio barnio. Norėdama atsikeršyti, ji iš molio nulipdė sūnų ir pastatė prie savo kambario durų, kad užtvertų savo vyrui kelią. Įsiutęs Šiva stipriu smūgiu nušniojo moliniam vaikui galvą. Bet raudančiai žmonai pažadėjo, kad prilipdys prie Ganešo kūno pirmo pasitaikiusio pro šalį eisiančio gyvo padaro galvą.

– Ėjo dramblys! – suriko Teo.

Žinoma. Ganešas ėmė storėti ir taip išpampo, kad buvo priverstas atsisėsti. Jis tapo židinio, laimės ir vaikų dievu. Be to, Ganešas kraustėsi iš proto dėl cukraus ir pieno. Vienais metais, ne taip seniai, visos Ganešo statulos ėmė gerti joms atnašaujamą pieną. Dvi dienas prie šventyklų būriavosi minios, kad pamatytų stebuklą: dievas vaikas geria pieną!

– Tėtis sakė, kad nereikia tikėti stebuklais, – tarė Teo. – Visos statulos? Net medinės?

– Ne, – nusišypsojo teta Marta. – Mediniai Ganešai negėrė.

– Marmuras ar metalas puikiai sugeria skysčius, – pasakė Teo. – Aš tai dariau per fiziką. Greta pastatai skysčio, o kai jie susiliečia, skystis susigeria. Vaikų žaidimas.

Vaikų žaidimas. Antrąją stebuklo dieną garsus žurnalistas sukėlė skandalą į savo rytinę televizijos laidą pasikvietęs kaimyną batsiuvį, kuris nesunkiai girdė pienu žalvarinį kurpalių, ant kurio siūdavo batus... Demonstravimas buvo akivaizdus, tačiau religinės partijos padavė skundą dėl tokios šventvagystės. Mat Indijoje stebuklas sudarė kasdienio gyvenimo dalį, o Ganešas buvo populiariausias iš visų indų panteono dievų.

– Jis tikrai simpatiškas, – sutiko Teo. – Imu jį.

Dievukas buvo iš auksuoto žalvario, su aukšta diadema ir auskarais. Jis teturėjo vieną iltį. Teo norėjo jį grąžinti prekeiviui, bet teta Marta sustabdė: tai ne defektas. Labai seniai Ganešas antrąją iltį atidavė poetui, kad šis su ja vietoj plunksnos parašytų pirmąją didžiąją šalies epopėją.

Religiorama

Antrąją dieną teta Marta drauge su Ila nusivedė į miestą Teo pėstute pažindinti su Indijos religijomis.

– Parengiau apžvalginę ekskursiją žiediniu maršrutu po religinius

objektus, – pasakė ji. – Bet dėmesio! Šeštą valandą, prieš saulėlydį, turim pareiti. Taip nuspręsta, antraip pavargsi.

Pirmiausia indų šventykla. Ila ėmė neįkyriai vadovauti Teo. Iš pradžių – nusiauti. Paskui paskambinti varpu. Galiausiai sukniubti priešais kiekvieną altorių. Skubantys tikintieji akimirksniu nusiaudavo, nerūpestingai paliesdavo varpą, bet sudėję rankas priešais altorius, meldėsi be galo uoliai, tylomis. Koks pamaldumas! Tačiau šie dievai nedarė jokio įspūdžio... Apdengti raudonu drapiruotu atlasu ir gyvų gėlių girliandomis, jie turėjo lėliškus veidus, žvelgė juodos emalės žvilgsniais, kerinčiai šypsojosi. Ila išvardijo vieną po kito: čia dievas Ramas su žmona Syta; čia dievas Krišna su savo mylimąja Radha...

– Ji ne jo žmona? – paklausė Teo.

Ne. Ir Radha, ir Krišna buvo susituokę. Bet Krišna buvo dievas, jis turėjo tokią teisę; na, o mirtingoji Radha buvo paskubomis sudievinta.

– Vis dėlto puiku būti dievu, – nusprendė Teo.

Antra, sikų *gurdvaros*. Į jas neįžengiama kaip į kokį malūną: privalu nusiauti ir nusimazgoti kojas. Teo suniurzgėjo. Bet vos tik jis priėjo laiptus, besileidžiančius prie švento baseino, jo nuomonė pasikeitė. Žėrinti saulėje balta *gurdvara* buvo sausakimša sikų, apsiregusių mėlynais drabužiais, su kardais prie šonų ir didžiuliais turbanais, ant kurių spindėjo aukso pusmėnuliai. Giedodami jie meldėsi Knygai. Ilgos linksmų maldininkų virtinės šnekučiavo ir laukė savo eilės.

– Na štai! – sušuko Teo. – Kaip čia gyva!

Ila šyptelėjo. Nors buvo hinduistė, iš visų indų labiausiai mėgo sikus. Tačiau jie buvo kariai... Jos manymu, šis paradoksas reikalavo paaiškinimo.

– Sikus įkvėpė islamas ir hinduizmas, – pradėjo ji.

– Lėčiau, – pertraukė Teo.

Ila papasakojo nuostabią istoriją apie mokytoją Nanaką, kuris nežinojo, kuo gimęs – hinduistu ar musulmonu; jis buvo toks geras ir didžiadvasis, kad, jam mirus, dvi bendruomenės pretendavo į jį kaip į saviškį. Nepranokstamas ir hinduizmo, ir islamo mokytojas

Nanakas sukūrė naują religiją, kurioje buvo sujungta švarumo idealas, parama bedaliams ir lygybė visiems, net tiems, kurie nepriklausė hinduizmui dėl luomų sistemos. Tačiau imperatorius musulmonas, prisidengdamas tuo, kad islamas neįsileidžia jokios kitos religijos, juos masiškai žudė.

– Vėl! – sušuko Teo.

Tuomet septintasis mokytojas, norėdamas išmėginti jų drąsą, surinko paskutinius tikinčiuosius priešais didžiulę palapinę ir paklausė, kas pageidautų mirti: savanoriškai pasisiūliusiems tučtuojau buvo perpjautos gerklės. Beliko šeši: anksčiau buvę neliečiamieji. Mokytojas juos pakvietė į palapinę... Kiti apstulbę išgirdo dusliai krentant kūnus ir pamatė žeme kliokiančius kraujo klanus. Bet kai mokytojas praskyrė palapinės uždangą, viduje stovėjo šeši drąsuoliai gyvut gyvutėliai: vietoj jų tysojo šešios avys be galvų.

– Juk tai Izaokas, padaugintas iš šešių, – pastebėjo Teo.

Bet tęsinys skiriasi. Mat mokytojas pareikalavo, kad nuo šiol sikai rodytų tokią drąsą kaip tie šeši savanoriai ir visuomet būtų pasiruošę kautis. Tad jie visuomet nešiojasi durklus ir neretai kardą prie šono, kad užpulti apsigintų. Paskui septintasis mokytojas paprašė sikų garbinti paskutinįjį gyvą mokytoją, kuris būsiąs ne jis, bet Knyga. Didysis Sahibas, Šventoji sikų knyga, kiekvieną dieną giedama, o prieš gulantis miegoti kasvakar pamaldžiai užverčiama. Taigi sikai priklausė monoteistinėms religijoms ir žengė paveldėtu žmogiškojo pasiaukojimo Knygai ir vienatiniam Dievui keliu.

– Vadinasi, monoteistinių religijų ne trys, o keturios, – padarė išvadą Teo.

– Yra dar kelios, – nusišaipė teta Marta. – Iš kurių dvi žinojai – tai religija, kurią pagrindė Echnatonas, ir toji, kurią skelbė Zaratustra. Ir tai dar ne viskas.

Trečia, musulmoniškasis Nizamudino miestas.

Automobilis įriedėjo į skurdaus kvartalo gatvelę. Šįkart išlipusi Ila baugščiai susigūžė už plačios tetos Martos nugaros.

– Po galais, tu bijai! – tarė jai nepatenkinta teta Marta.

– N...e, – išspaudė sutrikusi Ila. – Bet aš hinduistė, o jie tai puikiai žino.

Trūkčiodama pečiais, teta Marta žengė į priekį ranka prisidengusi akis. Būreliai vaikų spietėsi prie prekydėžių, čia buvo parduodami skrebučiai, raudonų rožių vainikai ir lengvi migdolų žalumo šalikai. Teta Marta kažko ieškojo.

– Juk aš jį perspėjau, – murmėjo ji. – Kur jis slepiasi? A! Štai jis.

Liesas kaip smilga vyras juoda tunika ir dirbtinio kailio kepure jausmingai paspaudė jai ranką. Vėl teko nusiauti.

– Perspėju tave, Teo, – pūškavo teta Marta varstydama savo sportbačius, – mes pereisim nemaloniu koridorium. Atmink: šiame mieste uždrausta dalinti išmaldą. Tegul tave veda mūsų draugas Nizami.

Ponas Nizami paslaugiai rodė kelią. Ankštame koridoriuje ištisos nelaimėlių šeimos tiesė rankas: miegantys vaikai buvo tūpte nutūpti musių, o smulkutės, liesos moterys, atrodė, miršta iš bado. Ponas Nizami praėjo nestabtelėjęs. Teo virpėjo plyštančia iš gailesčio širdimi. Kairėn, paskui dešinėn... Ilgas koridorius išvedė į šviesą. Teo stabtelėjo apakintas.

Sufijų miestas

Viduryje dunksojo šventojo, vardu Nizamudinas, mauzoliejus. Prisispaudusios prie marmurinių sienų lauke, moterys patyliukais meldėsi; vyrai turėjo teisę įeiti ir būriuotis priešais ilgą kapą, apklotą žaliais uždangalais su auksiniais kutais. Gretimai susėdę keisti žmonės rodė kepures, apsiūtas įvairiausiomis vario monetomis, ir stebeilijo vartydami akis. Gilumoje, atsirėmę į neregėtai subtiliai iškaltas sienas, tarsi jos būtų iš nėrinių, keletas didingų senių tylomis kalbėjo rožinį. Vieta kunkuliavo nuo triukšmingo gyvenimo, tačiau tuo pat metu buvo kupina tobulos ramumos.

– Mes pas sufijus, Teo, – pranešė teta Marta. – Tai musulmonai, kurių idealas – Dievo meilė, o tolerancija – įstatymas. Jų islamas

nėra nepakantus: jis nesirinkdamas priima mylinčius Dievą, jeigu tik jie stengiasi priimti jį nuoširdžiai. Čia pripažįstamos visos religijos; hinduistai ateina pagarbinti šventojo musulmono, o ten, laiptų viršuje, slaugomi proto ligoniai, atvykę iš visos Indijos, kad ir kokio tikėjimo jie būtų.

– Pamišėliai? – perklausė sutrikęs Teo. – Bažnyčioje?

– Bažnyčioje? – pyktelėjo teta Marta. – Ar nematai nedidelės mečetės dešinėje? Juk sakau, Viduramžiais pamišėliai rasdavo prieglobstį mūsų bažnyčiose. Dievo šešėlyje proto ligoniai gyvena ramiai.

– Tai jie? – paklausė Teo rodydamas į keistuosius žmones.

– Taip. Juos vadina fakirais, Dievo kvaileliais. Tai nepikti apšviestieji. Jiems suteikiama ramybė, o kai įsiaudrina – nuraminami giesmėmis. Beje, mano bičiulis Nizami mojuoja: metas.

Ir ji sukniubo prie atbrailos, supančios mauzoliejų. Teo susidrovėjęs atsisėdo ant demblio. Metas kam?

Buvo palaimintas *kavalių* – sufijų giedotojų – atvykimo momentas. Mušdami būgnus ir grodami nešiojamąja fisharmonija, jie giedojo šventojo sudėtus posmus plačiai mosuodami rankomis. Pamišėliai ėmė šypsotis: nuostabioji giesmė malšino skausmus ir ramino sielą. Tie, kurie nebuvo pamišę, klausėsi susižavėję; kai kurie negalėjo sutūrėti laimės ašarų. Senukas ėmė sukioti galvą į dešinę ir į kairę vis greičiau ir greičiau su ekstazės kupina šypsena. Džiaugsmas liejosi per kraštus ir spindėjo visų veiduose.

– Pažvelk atidžiai, Teo, – sukuždėjo teta Marta. – Visi šie žmonės atlieka vadinamąjį *dikrh*, dieviškosios meilės kvėpavimą. Nuo Juodosios Afrikos iki Indonezijos, keliaujant per Maroką ir Viduriniuosius Rytus, visiems pasaulio sufijams pažįstama ši maldos forma. Tai lyg koks skaitymas, ritmuojamas muzikos, kuriame be perstojo kartojama ta pati formulė: *„la ilaha illa' llah"*, nėra kito Dievo, išskyrus Alachą. Matai šį seną žmogų? Taip sukiojant kaklą jam apsisuka galva – tokia jo malda. Galima nustoti kvėpavus pratisai kartojant rečitatyvu, galima net nesunkiai pasinerti į transą...

– Skambant muzikai, tai lengva, – sutiko Teo. – Manai, techno muzikantai moka šituos triukus? Mano manymu, tai šiek tiek panašu.

– Abejoju, kad techno muzikoje kartojamas Alacho vardas, – atsargiai pastebėjo ji. – Bet čia dalis tiesos, nes nėra religijos be muzikos.

– O! – džiūgavo Teo. – Aš puikiai žinojau!

– *Kavalių* giesmė paprasta ir galinga. Jų balsai veržiasi iš širdies gelmių, ir, pats matai, jie šypsosi giedodami... Nesu mačiusi, kad kas gražiau reikštų meilę Dievui!

– Tai tu jį vis dėlto tiki?

– Še, Teo, – sumurmėjo teta Marta kyštelėdama jam į ranką šimto rupijų banknotą. – Duok muzikantams!

– Neišdrįsiu, – sunkiai atsiduso Teo.

Jis tekinas perlėkė marmurinę esplanadą ir padėjo banknotą ant kartoninių fisharmonijos klosčių. Giedotojai padėkojo tokiomis akinančiomis šypsenomis, kad Teo pašoko iš džiaugsmo...

– Na, matai! Tai nesunku...

– O ne! – atsiduso Teo. – Kaip čia gera!

Kavaliai baigė savo giesmę, ir muedzinas pakvietė melstis. Saulė sparčiai leidosi, o susirinkę vyrai stati monotoniškai meldėsi priešais mauzoliejų. Jei nori grįžti iki sutemų, pats metas išeiti. Ponas Nizami ilgai spaudė tetos Martos ranką ir, pridėjęs delną prie širdies, nusilenkė Ilai, kuri atsakė jam tuo pačiu.

– Noriu paklausti, – tarė Teo automobilyje. – Kodėl draudžiama dalyti išmaldą?

– Nizami šeima surenka visas išpažinėjų dovanas, – atsakė teta Marta. – Nuo XIII amžiaus jų pareigos paveldimos, ir šios šeimos vyrai šimtmečius yra miesto valdytojai. Jie rūpinasi mokykla, medicinine konsultacija, kapinių priežiūra ir labdaros pietumis. Tai jie atlieka puikiai.

– Kapinės? Mokykla? Kur jos? – paklausė Teo. – O labdaros pietūs? Aš nemačiau!

Labdaringi pietūs priešais mauzoliejų prasideda sutemus; mokykla yra koridoriuje, bet ten taip tamsu, kad neįžiūrėsi durų. O kapinės – tiesiai priešais muzikantus: marmuriniai nėriniai supa keletą senų

šimtamečių kapų. Konsultacija šventyklos gilumoje, įsispraudusi tarp dviejų medžių ir trijų antkapių. Nizamudine gyvenimas, mirtis, meilė ir muzika sutarė kuo puikiausiai.

Teo atsiduso. Mažasis vakarietis negalėjo gyventi XIII amžiaus sufijų mieste. Gaila.

Šeimyniniai pietūs

Liko trečioji diena. Apsvaigintas atvykimo į Indiją, Teo dar nė žodeliu neužsiminė apie Benaresą. Tą trečiąją dieną jie aplankysią sinagogą, bažnyčią ir bahaistų šventyklą. Tačiau įspūdis buvo nekoks. Ta sinagoga – betono statinys, stovintis atokiau – kone tilpo kišenėje; toli gražu iki Jeruzalės prabangos. Bažnyčia buvo klasikinė, europietiško stiliaus, tad nebuvo ko alpti. O didžiulė bahaistų šventykla buvo beveik nauja, balto lotoso formos, švarutėlė, saugoma karo milicijos, kuri maldininkus sekė guviai ir akylai. Didelės šventyklos centre nebuvo nieko, išskyrus kilimą ir mikrofoną.

– Kas per kultas? – paklausė Teo. – Aš nematau Dievo!

Jis iš tikrųjų buvo nematomas.

Bahaistų įkūrėjas, kurį vadino Babu, gimė XIX amžiuje Irane. Visai jaunas jis sukurstė minias, pasiskelbdamas naujuoju islamo pranašu. Babu buvo švelnus; 1850 metais jam įvykdyta mirties bausmė. Po Babu mirties, jo mokinys Baha Ulachas pagrindė bahaistų mokymą. Po dvejų metų jie tapo neregėtų persekiojimų objektais: jiems lupdavo odą, kišdavo liepsnojančius dagčius; kai budelis pagrasindavo tėvui jo akivaizdoje pasmaugti abu sūnus, jei neatsisakys savo tikėjimo, vyresnysis ištiesęs kaklą reikalaudavo jį bausti pirmą.

– Už ką gi jie šito nusipelnė? – pasibaisėjo Teo.

Jie skelbė universalią religiją; nė viena iš egzistuojančių religijų nebuvo privilegijuota. Jie svajojo apie tautų lygą, galinčią spręsti jų ginčus, ir apie naują kalbą, siejančią visus žmones. Bet labiausiai gynė lyčių lygybę, tik griežtasis islamas jos nepripažino. Todėl jie

buvo kankinami. Jiems pavyko pasiekti pripažinimą Irane iki Islamo Respublikos, paskui, vėl iškilus grėsmei, jie emigravo į Indiją ir Izraelį. Jų rinkimosi vietos – ne kulto – būdavo pavyzdingai santūrios.

– Nieko sau, – pripažino Teo. – Vargšai...

Tačiau išeinant kažkoks uniformuotas žmogėnas jį šiurkščiai pastūmė.

– Tai dar ne priežastis siundyti ant žmonių faraonus! – pratrūko Teo. – Man jau gana! Kada iškeliaujam į Bena..?

– Mieloji Ila, – skubiai pertraukė teta Marta, – šiandien vakarieniaujam pas jus?

Ila nulėkė vadovauti į virtuvę. Metas grįžti į viešbutį persirengti ir šokti į taksi... Laikas vakarieniauti. Nuo šeštojo dešimtmečio miestas buvo padalytas tiesiais linijiniais kvartalais, „kolonijomis", ir Ila gyveno viename iš jų. Kai atidarė duris, Teo jos nepažino. Ji persivilko fantastišku rožinio muslino sariu; kaklą puošė paprastas smulkučių juodųjų perlų vėrinys; ausyse – didžiuliai auksiniai auskarai, inkrustuoti rubinais. Ji pasidažė akis, parausvino šypsančias lūpas...

– Tu deivė, – tarė Teo ir puolė jai ant kaklo.

– Rožinė – mano spalva, – kukliai atsakė Ila.

Ji nusivedė jį į vaikų, dukters Palavės ir Teo amžiaus sūnaus Šivo, kambarį. Netrukus, įbedę nosis į kompiuterį, Šivas ir Teo žaidė japoniškus žaidimus. Ilos vyras visuomet grįždavo labai vėlai; vakarienės jo nebuvo laukiama. Ila nuoširdžiai ruošė mėgstamiausius tetos Martos patiekalus: vištos krūtinėlę, ėriuko kepsnį su kariu, kukurūzų paplotėlius, pomidorus su jogurtu. Jie prisikrovė lėkštes ir valgė pasidėję ant kelių. Desertui Ila buvo nupirkusi sutirštinto rūgpienio rombų, įsuktų į sidabro lakštelius. Kai Teo mėgino rūpestingai juos išvynioti, Ila jį sustabdė... Indijoje valgomi ir sidabro lakštai.

– Jūs valgot metalą?

– Tik auksą ir sidabrą, – patikslino ji. – Tai be galo senas indų medicinos paprotys: auksas ir sidabras – vaistai.

– Pas mus, – įsiterpė teta Marta, – jie pavadinti moksliškai – oligo-elementai. Vakaruose vartojami tabletėmis, bet šičia – jie natūralūs. Paragauk!

Teo suleido dantis: buvo taip skanu, kad jis pats vienas sutriauškino pusę padėklo. Kai baigė, pamatė, kad Ila ir teta Marta susigraudinusios žiūri į jį, tarsi su sidabro lakšteliu jis nugurkė dalelę gyvenimo. Viešpatavo tyla, ją retkarčiais trumpai amtelėdamas nutraukdavo namų šuo. Sunkia širdimi Teo pagalvojo apie butą Paryžiuje ir prisiminė, kad neskambino jau dvi dienas.

11 SKYRIUS

Mahandžis

– Mama?

– O! Mielasis... Nesulaukiam iš tavęs jokių žinių! Gerai jautiesi?

– Mmm... taip... – numykė Teo.

– Bent jau geri vaistus? Nepavargai? Gerai miegi?

Ir taip toliau, ir panašiai. Paskui mama nutilo, o tai buvo visų blogiausia. Teo girdėjo jos silpną alsavimą, matė rankoje glamžomą nosinę, jautė skausmą, kurio nebepajėgė slėpti.

– Mama? – labai tyliai sušnibždėjo jis. – Žinai, juk aš tave myliu...

– Taip, – sušniurkštė ji. – Nesijaudink, aš būsiu stipri. Pakviesk savo tetą.

Jos kaip visuomet susivaidijo. Teta Marta padėjo ragelį šnopuodama kaip ruonis ir telefonas tučtuojau vėl suskambo. Jos elgėsi lyg kokios aikštingos mergaitės, paskui ragelis buvo perduotas tėčiui. Su juo visuomet būdavo ramiau. Teta Marta papasakojo apie dvi dienas Delyje, žadėjo skambinti dažniau, irzliai dar kažką pridūrė ir vėl padėjo ragelį.

Audrai nuščiuvus, Teo paskambino savo numylėtinei Pitijai. Neturėjo ko klausti, tad paprasčiausiai pasakė, kad jam jos trūksta. Kad gera būtų vieną dieną atvažiuoti į Indiją su ja. Kad tai padarys vėliau, kai bus vyresni. Fatu vis pritarė. Teta Marta mandagiai pasišalino. Padėjęs ragelį, Teo grįžo ašarų pilnomis akimis. Netinkamas metas pranešti jam apie rytdienos kraujo tyrimus.

„Velniop tuos tyrimus! – nusprendė teta Marta. – Ir nereikia. Išsitirsim, kai grįšim. Tiek teužtruksim...“ Verčiau tegu Teo užmiega

skambant ausyse Fatu balsui. Rytojaus dieną, užuot tempusi Teo į ligoninę, leido jam į valias išsimiegoti. Lėktuvas į Benaresą išskrenda po vidurdienio, ir teta Marta sudėjo daiktus.

Kapitono Lumbos kabina

Lėktuve Teo laukė iš koto verčiantis netikėtumas. Kai Teo, teta Marta ir Ila tvarkingai prisisegė diržus, tik pakilus, lėktuvo vadas paskelbė neįprastą pranešimą.

– *Good afternoon, ladies and gentelmen, welcome on Indian Airlines. I am captain Lumba, and I wish you a very good trip to Varanasi. Our flight will last one hour. Let me make a special wish for a guest of honour, the young Théo...*

Iki šiol nesiklausęs, Teo krūptelėjo. Lėktuvo vadas ištarė jo vardą! O *guest of honour* argi nereiškia „garbės svečias"?

– Eik ten, – sušnibždėjo Ila atsegdama Teo diržą.

Apstulbęs Teo pakluso. Kabinos durys prasivėrė, ir kapitonas atsisuko plačiai šypsodamas. *„Hi, Théo,* – pasakė jis. – *Sit down."*

Net apgraibomis suprantančiam anglų kalbą Teo neliko nė mažiausios abejonės: kapitonas jam liepė sėstis. Teo prisėdo ant siauros sėdynės už kapitono, ir šis angliškai ėmė aiškinti visokiausius dalykus, iš viso to Teo maždaug suprato, kad žali kryžiukai kontroliniame ekrane žymi lėktuvo kelią, kad dangus giedras – *clear,* – bet kad virš Benareso reikės aplenkti debesis – *clouds.* Galų gale, kai lėktuvas pradėjo leistis, kapitonas paprašė tylos kabinoje, ir Teo pamatė vakaro migloje išnyrantį patį nuostabiausią dangaus ir žemės vaizdą: žemėje išpieštą šviesos katedrą, gausybę raudonų ir baltų lempelių – nusileidimo taką. Po kelių trumpų kapitono įsakymų lėktuvas nutūpė lengvai kaip drugelis.

Kyštelėjo galvą Ila, įėjo į kabiną ir pabučiavo kapitoną, savo vyrą, garsųjį Sudhirą. Šis karingai užsidėjo kepurę ir nepaprastai energingai čiupo tetos Martos kelioninį krepšį.

– Vadinasi, jis tavo vyras? – droviai sušnibždėjo Teo. – Tik pamanyk, koks jis šaunus!

– *I do think so...* Atleisk! Aš irgi taip manau, – rausdama atsakė Ila.

Kapitonas Lumba skubiai sutvarkė atvykimo formalumus, visus sukišo į du taksi ir – pašmaukšt keliu į Benaresą, kuris Indijoje vadinamas Varanasiu. Naktį nieko ypatingo nesimatė: šmėkštelėjo kaimas, keletas vos apšviestų miestų, karvės keliuose ir apsitūloję žingsniuojantys šešėliai, kaip visuomet Indijoje. Bet upės nebuvo. Viešbutis „Tadžas“, stovintis sodo vidury, atsidavė pelėsiais, bet kambariai patrauklūs, o žmonės be galo svetingi. Tik pro langus vis dar nebuvo matyti upės. Kapitonas savo būrelį nusivedė į restoraną, kur ilgai šnekučiavosi su Marta, ir vis angliškai. Laimė, su Teo buvo Ila.

Keturios dievo Brahmos galvos

– Klausyk, Ila, galiu tavęs paklausti? – sukuždėjo jis į ausį. – Iš kokios tu kastos?

– O... – išsigando Ila. – Aš brahmanė. Bet žinok, kastos šiandien uždraustos.

– Tu įsitikinusi? Per televizorių kalba apie kastų karą Indijoje...

– Na taip, – pritarė sutrikusi Ila, – sutinku. Tai bloga santvarka, Konstitucijos panaikinta 1950 metais, tačiau ji tokia sena, kad paliko labai ryškių pėdsakų. Iš pradžių brahmanų pašaukimas buvo prižiūrėti mokymą, net rūpintis erudicija: jie dažnai būna mokytojais, būtent brahmanai valdė kraštą po nepriklausomybės, nepaisant kastų draudimo, – paprasčiausiai todėl, kad taip buvo įprasta. Per penkiasdešimt metų nepakeisi tris tūkstančius metų gyvavusio papročio! Tik dabar ir žemesnieji luomai užsimanė valdyti, tai normalu...

– Bet kur jie tavo sistemoje? – paklausė Teo.

Ak, štai kas! Kad geriau suprastum, reikia žinoti pirmykštį mitą. Kūrybos dievas, jis vadinosi Brahma, suskirstė žmones pagal savo

paties konstituciją: burna – brahmanai; rankos – karo vadai ir kariai; šlaunys – prekeiviai. O kas liko – pilvą, kojas ir pėdas – paliko žemesnėms kastoms.

– Matai, koks netikęs sumanymas, – tarė Teo.

Visai netikęs. O dar blogiau tai, kad kastų sistemos apačioje buvo didžiulė neliečiamųjų masė. Kaip pats jų pavadinimas rodė ir tarsi nešvarumas būtų užkrečiamas, jie neturėjo teisės liesti aukštesniųjų kastų vyrų arba moterų, negalėjo kartu valgyti nei virti jiems, sutikti jų žvilgsnio... Net jų šešėlis neturėjo teisės kristi ant brahmano šešėlio. Jie neturėjo jokių teisių.

– Teta man pasakojo, – tarė Teo kiek patylėjęs. – Ir tai vis dar egzistuoja?

– Ne, nes Indijoje demokratija, pagrįsta lygybės principu. Tačiau kai kuriuose atokesniuose kaimuose aukštosios kastos kartais... Ko tu nori, jie konservatoriai! Įveikti senus papročius – tai ilga kova, kurią savo laiku pradėjo Mahatma Gandis...

– Aš mačiau filmą! – sušuko Teo. – Jis nuostabus žmogus!

Mahatma kovojo norėdamas pagerinti neliečiamųjų dalią, davė jiems „Dievo vaikų", *harijan*, vardą. Dvidešimto amžiaus pabaigos Indijoje neliečiamieji ir žemosios kastos, sutelkę visas jėgas, siekė valdžios, ir tai neįvyko savaime. Nepaisant to, kad indų Respublikos viceprezidentas kaip tik buvo žemiausios kastos žmogus, tapęs išsilavinusiu diplomatu...

– Puiku, – tarė Teo. – Mahatma būtų patenkintas.

Ila nepamiršo pridėti, kad kastų kūrėjas dievas Brahma buvo keistas: turėjo keturias galvas. Pasak legendos, keturių dievo galvų žvitrios akys tiek pagedo, kad jis įsimylėjo savo paties dukterį...

– Gėda! – atsiduso nemaloniai nustebintas Teo. – Ir jis didis sistemos sumanytojas?

Kūrėjas. Bet priešingai nei kiti dievai, Brahma Indijoje neturėjo šventyklos. O kiti du pagrindiniai dievai buvo garbinami visur.

– Kas jie tokie? – žiovaudamas pasidomėjo Teo.

Višnus – pasaulio saugotojas, o Šiva – mirties dievas. Tačiau vos tik

Ila pradėjo atsakinėti, Teo padėjo galvą ant stalo ir užmigo. Kapitonas Lumba pakėlė jį ant rankų ir nunešė į lovą.

Vyriausiasis dieviškosios beždžionės žynys

Pabudusi teta Marta pagalvojo – ši diena bus pati sunkiausia. Kad tik viskas vyktų kaip numatyta! Iš savo lovos Teo jau šaukė: „Kada eisim žiūrėti Gango?"

– Pirmiausia suvalgyk skrebučius ir plaktą kiaušinienę, – atsakė Marta truputį pridususiu balsu.

Taksi, vežęs juos upės link, vargais negalais stūmėsi į priekį dviračių jūroje, dauguma jų traukė vežimaičius, kuriuose patogiai sėdėjo sariais vilkinčios putlios ponios. Ila paaiškino, kad šitas transporto priemones vadindavo *rickshaws*, kadaise, užuot mynę dviračių pedalus, rikšų traukikai, pavadinti *rickshaw-wallas*, bėgdavo tekini ir tempdavo savo keleivius rankomis. Dviratį, beje, jau pralenkė motorinis rikša, miniatiūrinė triratė mašinytė, kuri tratėjo ir pupsėjo juodais dūmais, nuodijančiais plaučius. Pasinėręs į dviračių spektaklį, Teo klausėsi tūkstančių varpelių, kurie pakeitė klaksonus, tilindžiavimo. Kelias upės link, knibždantis žmonių, vaikų ir karvių, buvo begalinis. Staiga, kai jie tolumoje pastebėjo saulės atšvaitą vandenyje, automobilis suktelėjo dešinėn ir įvažiavo į siaurą ir tuščią gatvelę. Toliau reikėjo eiti pėstute.

– Teo, užsidėk kepurę, – liepė teta Marta. – Apsilankysim pas mano draugą vyriausiąjį žynį. Kai būsim pas jį, daryk tiksliai kaip aš. Gerai?

– Ką būtent daryti?

– Paliesti jo pėdas dešine ranka, – atsakė teta Marta.

– O aš maniau, kad pakanka sudėti rankas...

– Dievo žmogui reikia paliesti pėdas, – primygtinai aiškino ji. – Taip pat reikia kreiptis titulu: vadinsi jį Mahandžiu.

Mahan buvo vyriausiasis žynys, o *dži* – priesaga, reiškianti pagarbą ir didelę meilę. Visiems.

– Vadinasi, galiu vadinti tave Martadži?

– Ne kažin kaip skamba, – subambėjo teta Marta. – Tai būtų perdėtai pagarbu, atsižvelgiant į tai, kaip su manim elgiesi!

Jie atėjo į terasą prie pat vandens. Po milžinišku banianu kilo keturios švarutėlės šventyklos ne didesnės už Teo, priglaudusios dievų statulas, ir nedidukas bulius, kurį jis tučtuojau pažino.

– Nandinas! Tai Nandinas! – sušuko Teo straksėdamas nuo vienos kojos ant kitos. – Koks jis mielas!

– O čia, priešais tave, Gangas, – sumurmėjo teta Marta rodydama į plačią upę, mirguliuojančią po blyškiu dangumi.

Apžilpintas balsvų atspindžių, Teo, ranka prisidengęs akis, žvelgė į juodas valtis, pilnas giedančių maldininkų. Tolėliau didelis laivas sulopytomis burėmis pamažėle plaukė žemyn upe. Kitas krantas buvo tuščias: vien šviesus smėlis ir žali laukai. Oras, trumpai sutrikdytas visame mieste gaudžiančių šventyklų varpų, buvo visiškai tykus. Staiga teta Marta kumštelėjo jį alkūne. Teo atsisuko: senukas balta tunika žvelgė į jį spindinčiomis tamsiomis akimis. Mahandžis.

Kvėpavimo pamoka

Marta pasilenkė norėdama paliesti jo pėdas, bet Mahandžis tuojau pat protestuodamas ją pakėlė. Ila padarė tą patį, ir šįkart Mahandžis palaimino ją uždėjęs ranką ant galvos. Bet kai savo ruožtu palinko Teo, kaip buvo liepta, Mahandžis apglėbė jį. Jo veidas buvo visas raupuotas, ūsai gelsvi, o akys spinduliavo begalinį gerumą.

– *So, you are the famous Théo, my dear boy*, – tarė jis švelniu balsu.

Mahandžis juos priėmė dideliame kambaryje savo namuose. Jis sėdėjo po savimi parietęs kojas ant plačios pakylos, užklotos baltu medvilniniu audeklu; Marta, Ila ir Teo prisėdo ant minkštasuolių.

Patarnautojas atnešė arbatos su pienu ir biskvitais, ir visi nuščiuvo. Mahandžis nenuleido nuo Teo akių.

Jis uždavė daugybę klausimų angliškai. Nusiminęs Teo neaiškiai suvokė, kad kalbama apie sveikatą ir ligą, *disease*. Susirūpinęs Mahandžis atidžiai klausėsi ilgo tetos Martos pasakojimo.

– ...*But for the time being, Mahantji,* – baigė teta Marta, – *you have to explain to him what is exactly your vision of hinduism.*

– Ji prašė paaiškinti tau jo hinduizmo viziją, – pašnibždom išvertė Ila.

Vyriausiasis žynys įsmeigė spinduliuojantį žvilgsnį į Teo, šis pasimuistė ant suolo. Paskui, ištiesęs ilgas kojas, nusivedė Teo į kambario gilumą. Durys, siauras koridorius: ant galinės sienos, apsitaisęs leopardo kailiu, šoko dievas Šiva su šypsena veide, aukštyn kojomis, nepaprastai linksmas. Mahandžis praėjo nesustodamas. Per tamsų koridoriaus labirintą jis nuvedė Teo į mažutę terasą, kur nedidelėje nišoje palei pat žemę stovėjo beformis stabas, priešais jį buvo padėti du sandalai. Mahandžis atsisėdo ant terasos krašto, tik tada Teo pastebėjo, kad viena jo koja raiša.

– *Sit here, my boy*, – tarė vyriausiasis žynys prisitraukdamas Teo arčiau savęs.

Teo pritūpė greta Mahandžio. Tiesiai virš jo galvos tarp dviejų netašyto akmens atramų buvo pakabintas varpas. Kitapus tekėjo Gangas banguodamas nuo daugybės maldų šnabždėjimo. Paslapčia praeidavo vyrai, paliesdavo Mahandžio pėdas, nusilenkdavo beformei dievybei ir skambtelėdavo varpu. Nuo švelnaus skimbtelėjimo šiek tiek sutrikdytoje tyloje vėl įsitvyrodavo ramuma. Mahandžis padėjo ranką ant Teo peties ir, prisitraukęs prie savęs, įsupo jį į didelį baltą šaliką.

– *You will not understand what I am going to say, little boy, will you?* – sukuždėjo jis į ausį po ilgos tylos.

– *Yes*, – drąsiai atsakė Teo. – *I am* įsitikinęs *that I can* suprasti. Mokausi *english*, tai pirmoji kalba *at scool*!

– *Shanti,* – rimtai pasakė Mahandžis prisiglausdamas jį dar smarkiau. – *The meaning of shanti is peace.*

– *Meaning*, – mąstė Teo. – *Meaning* – „reikšmė“. O *peace* reiškia „ramybė“. *Shanti* reiškia „ramybę“. Gerai, bet kas tas *shanti*?

– *May your spirit be in peace for ever*, – baigė Mahandžis. – *Do you understand*?

– Taip, – sušnibždėjo Teo. – Tu nori, kad mano siela būtų amžinai rami.

– *Now, take a breath...* – tarė Mahandžis giliai įkvėpdamas.

Teo atsiduso ir įkvėpė. Truputį.

– *From here*, – liepė Mahandžis padėdamas ranką ant jo pilvo.

Tada Teo išpūtė pilvą ir jo plaučiai staiga išsiplėtė taip, kad nudiegė pečius.

– *Good*, – nusišypsojo Mahandžis. – *Do it again.*

Antrą kartą Teo pajuto lyg skleistųsi. Trečią kartą jį užplūdo išties malonus pojūtis. O ketvirtą kartą jis ėmė baisiausiai kosėti.

– *Very good*, – pagyrė Mahandžis maloniai nusišypsojęs.

Paskui jis pakėlė ranką prie varpo ir skambtelėjo.

– *Let's go*, – liepė atsikeldamas.

Kai jie grįžo į menę ant upės kranto, teta Marta ir Ila nerimaudamos laukė jų.

– Na? – paklausė teta Marta. – Ką jis sakė?

– Nieko, – atsakė Teo. – Jis tik pamokė mane kvėpuoti. A, taip! Dar kalbėjo apie ramybę. Tikriausiai tai susiję su kastomis ir dievais.

Ramajana

Kitas susitikimas su Mahandžiu buvo paskirtas jo šventykloje saulei leidžiantis. O kol kas jie grįžo į viešbutį pusryčiauti ir numigti. Prie stalo Teo be perstojo klausinėjo. Kas tas nežinomas dievas nedidukėje nišoje, kodėl Mahandžis šlubčioja, kas tas keistas kvėpavimas pilvu, koks yra dievas, kuriam Mahandžis tarnauja, kaip vadinasi tas didžiulis medis, po kuriuo stovi trys baltos šventyklos...

– Išūžei mums galvas, – tarė teta Marta. – Prašyčiau iš eilės.

Dievas nišoje buvo ne dievas, o žmogus, vienas žymiausių Indijos rašytojų, Tulsidas, kuris vertė tekstus iš sanskrito – mokslinės kalbos – į hindi, liaudies kalbą. Kadangi jis gyveno Benarese, čia pastatytas altorius, kur garbinami jo sandalai.

– Mahandžis šlubuoja nuo gimimo, bet tai jam netrukdo kasryt auštant nusileisti šimtą laiptelių prie upės, o paskui, grįžtant atgal, jais užkopti. Apskritai, – pridūrė teta Marta, – nuo antikinės Graikijos laikų visame pasaulyje didieji įkvėptieji dažnai būdavo luoši: vienaakius ir šlubius laimino dievai. Mahandžis – ne išimtis. Apdovanotas geležine valia, jis privertė paklusti savo raišą koją, kaip ir silpną balsą, kurį išlavino muzikos pratimais.

Šitaip reikėjo suvokti Teo duotos kvėpavimo pamokos prasmę. Vakaruose kvėpuojama viršutine kūno dalimi, o Indijoje praktikuojamas kvėpavimas pilvu, jis vienintelis suteikia galimybę plaučius visiškai užpildyti deguonimi. Jau tris tūkstantmečius indai iš pradžių išmoksta taisyklingai kvėpuoti: taip galima visiškai pasveikti. Teo prisiminė šeichą iš Jeruzalės.

O medis – tai šventas figmedis iš šilkmedinių šeimos.

– O kas Mahandžio dievas? – paklausė Teo.

Mahandžio garbinamas dievas buvo ne visai dievas, o dieviškoji beždžionė, vardu Hanumanas. Tai ištisa istorija, ją Ila norėjo papasakoti. Kartą gyveno karalius ir turėjo tris sūnus ir dvi žmonas. Kaip visuomet antroji žmona ėmė taip pavydėti pirmosios vaikams, kad reikalavo ištremti vyresnėlį, princą Ramą. Jaunas ir dailus princas Ramas, vedęs žaviąją Sytą, išmintingai pakluso tėvui ir išėjo į giria lydimas dviejų brolių. Antroji žmona nugalėjo.

– Viskas susitvarkė, – burbtelėjo Teo.

Taip, bet ne iš karto. Paviliota gundančio auksinio kupranugario, Syta pasielgė neatsargiai, palikdama nuošalią jų pastogę. Lemtinga klaida! Iš tikrųjų dailusis gyvulėlis buvo žiaurus Lankos demonų valdovas Ravana – nepaprastai išsimokslinęs ir labai piktas brahmanas, įsimylėjęs Ramos žmoną. Jis pagrobė ją, ir štai princas Rama išvyko ieškoti pagrobtosios sutuoktinės. Grumtynės tęsėsi be galo: vienoje

pusėje demonai, o kitoje – trys broliai, kuriems padėjo beždžionių armija.

– A! Mahandžio beždžionė! – suspigo Teo.

Didžioji beždžionė Hanumanas buvo beždžionių armijos generalisimas. Jis savo kūną pavertė gigantišku tiltu ir juo persikėlė pulkai; jis buvo pasiuntinys, medžiais nusigaunantis pas gražiąją kalinę; žodžiu, buvo toks uolus, atsidavęs, kad tapo visų laikų tobulo pamaldumo pavyzdžiu. XVI amžiuje Benarese buvo pastatyta dieviškosios beždžionės Hanumano šventykla, kurią savo laiku buvo paskirta saugoti Mahandžio proproproproseneliui. Taigi Mahandžis garbina Pamaldumo dievą.

– Bet vis dėlto jis beždžionė... – suglumęs nutęsė Teo. – Kaip jam tai pavyksta su tokia išvaizda?

Kuo puikiausiai, nes Hanumano dėka princas Ramas nudobė demoną Ravaną ir atsiėmė savo žmoną. Tad dieviškoji beždžionė iš gyvūno būsenos pakilo į žmonių pasaulį: dažnai vaizduojama persiplėšusi krūtinę, kur spindi ištikima ryškiai raudonai žėrinti širdis. Hanumanas garbinamas kaip geras Ramos padėjėjas. Pasiekęs pergalę, princas Rama triumfuodamas grįžo į atgautąją karalystę. Šis epas pavadintas „Ramajana“, ją didysis Tulsidas išvertė į hindi. Kasmet spalio mėnesį visoje Indijoje ji rodoma keturiasdešimt naktų. Vaidinama persirengusių paauglių – tik be mergaičių – „Ramajana“ įkvepia nepaprastą dievobaimingumą, kuris baigiasi apoteoze, kai į ugnį metamas demonas Ravana – milžiniška kartoninė figūra, prikimšta fejerverkų.

– Tai be galo gražu! – tikino Ila.

– Bet per daug dūmų, – pridūrė teta Marta. – Sukelia kosulį.

Paskui Ramo ir Sytos istorija pakrypo į blogąją pusę. Apkaltinta vyro už tai, kad pasidavė demonui gundytojui, nelaimingoji Syta turėjo ištverti išbandymą ugnimi ir įrodyti savo nekaltumą. Ila tvirtino, kad ji iš ugnies išėjo nepaliesta ir viskas baigėsi laimingai, tačiau teta Marta prisiekė skaičiusi autentišką versiją, kurioje Syta, sukrėsta niekšiško kaltinimo, kreipėsi į savo motiną žemę, šioji prasivėrė ir ją

prarijo. Atsirevanšuodamas Ramas prisikėlė kaip dievas, o ne kaip princas: dėl to nekilo abejonių.

Mat Ramas buvo vienas iš gausybės dievo Višnaus pavidalų, pasaulio tvarkos sergėtojas, dažnai vaizduojamas užsnūdęs prie vandenyno ir saugomas daugiagalvės gyvatės. Retkarčiais Višnus nusileisdavo ant žemės ir inkarnuodavosi: šie jo pasirodymai buvo vadinami *avatarais*. Taip jis buvo virtęs vėžliu, liūtu, šernu arba Rama, Buda, Krišna, o kai kas kartais prideda net Jėzų.

– Krišna? – perklausė Teo. – Kaip tie pamišėliai, kurie trainiojasi Sen Mišelio bulvaru su cimbolais ir gieda *Hare Krishna*?

Visiškai teisingai. Tik vadinamieji pamišėliai tėra persirengėliai vakariečiai, o tikrasis dievas Krišna buvo svarbus kita prasme. Romioji Ila entuziastingai pasakojo apie Krišnos vaikystę, jo išdaigas ir pokštus, pomėgį išdykauti, kuris vesdavo iš proto žindyvę, o paskui vienuolika tūkstančių piemenaičių, kurių meilužis buvo.

– Vienuolikos tūkstančių? – suklykė pritrenktas Teo. – Sakyk tu man, koks vyras!

Kadangi Krišna buvo dievas, sugebantis dauginits be galo, nė viena iš piemenaičių nebuvo apvilta, nes dievas jas visas glamonėjo pasidalijęs į vienuolika tūkstančių pavidalų. Paskui, po siautulingos paauglystės, Krišna tapo gudriausiu iš visų dievų ir geriausiu žmonių patarėju, išmokiusiu juos narsumo, išdėsčiusiu jiems aukos ir pareigos prasmę. Kai žmonės jam nepasiduodavo, atsisakydavo grumtis, tuomet jis atsiskleisdavo tikruoju savo pavidalu: kaip princas Ramas, Krišna buvo Višnus, žvaigždės ir jūra bei jos pakrantės, pati pasaulio įvairovė... Tuomet sužavėti žmonės atlikdavo savo pareigas ir eidavo žudyti vienas kito iš pagarbos pasaulio tvarkai, užmiršdami savo dvasinę būseną. Dievo Krišnos pamokslas neryžtingam žmogui vadinasi *Bhagavadgyta*, tris tūkstančius metų indai jį kartoja saulei tekant.

– Manęs jis taip lengvai nepaimtų, – subambėjo Teo. – Ne. Kas dar? Norėčiau pamatyti!

Teta Marta paprieštaravo: jeigu jau kalbama apie viziją, vadinasi, metas eiti pažiūrėti, į ką panaši jo lova, skirta poguliui, ir Teo antrą kartą

kartoti nereikėjo. Jam buvo tolimi jo draugo Mahandžio pasakojimai apie vaidingus dievus, versdavusius žmones paklusti. Jis susapnavo beždžionę žmogaus veidu, ji meiliai šypsodama pureno jo pagalvę.

Dieviškosios beždžionės palaiminimas

Septynioliktą valandą Ila jį švelniai išbudino. Laikas traukti pas Mahandžį į šventyklą.

Didingi vartai vedė į daugybę kiemų, sausakimšų tikinčiųjų, zujančių įvairiomis kryptimis. Kiekvieno kiemo viduryje stiebėsi įvairiausios šventyklėlės, kur dvasininkai, apsivynioję kaklus geltonais šalikais, priiminėjo aukas, jas laimino ir įteikdavo dievams. Visiems dievams, tarp kurių buvo ir dieviškoji beždžionė, graudžiai ašarojanti, šypsančiu snukiu... Minia patyliukais spaudėsi prie sienų, lengvai užkliudydavo paveikslus, o varpai be paliovos skambėjo iš niekur sklindančiame murmesyje.

Netikėtai Teo pastebėjo Mahandžį, didžiausią iš žynių: išdidus, keldamas tikinčiuosius, puolančius į kojas, jis atšlubavo prie Teo ir suėmė rankomis jo galvą kaktos aukštyje. Paskui kilstelėjo kaip plunksną ir perdavė dvasininkui, sekusiam jį it šešėlis. Nedidelis būrelis užkopė ilgais laiptais ant šventyklos stogo. Teo buvo atsargiai paguldytas ant balto čiužinio, atremtas į pagalves; teta Marta šiaip ne taip atsisėdo, Ila vikriai sukryžiavo kojas. Mahandžis liepė atnešti staliukus, ant jų buvo sudėta mažo vaiko užkandėlė: truputis jogurto, tešlainis, bananas, saldumynai.

– *Prasad*, – paaiškino Ila tyliai. – Dvasininkai valgo tik išpažinėjų paaukotą maistą, kai iš jo dievai paima, kas jiems reikalinga. Jis pašventintas: valgyk, Teo!

– Sakyk, teta Marta, tai kaip ostija per mišias? – sušnibždėjo Teo atsikąsdamas tešlainio.

– Ne, – atsakė ji. – Tai nei Dievo kraujas, nei kūnas! Tai paprastos pašventintos aukos.

– Vis tiek tai puiku, – pagyrė Teo akimoju viską sušlamštęs.

Kai visi užkando, Mahandžis prabilo. Jo garbinamas dievas turi beždžionės išvaizdą, bet kas toji išvaizda, žmonių suteikta dievams? Anot Mahandžio, bet kuri dievo forma yra dievas, ir kiekvienas žmogus turi dieviškumo dalelę. Mahandžis mylėjo Hanumaną, nes dieviškoji beždžionė vaizduoja užuojautą: todėl jis atnašavo auką, kad išgytų Teo, o tai, ką Teo taip džiugiai sušveitė, buvo auka, pašventinta Hanumano. Tačiau Mahandžis taip pat garbino tris didžiuosius Indijos dievus: Višnų, iš kurio radosi Krišna, narsos ir pavasarinės aistros simbolis, Brahmą, kūrybos simbolį, ir Šivą, gyvenimo ir mirties valdovą, kosminio šokio ir meditacijos simbolį. Mahandžis mylėjo visus dievus, nes jie visi sudarė vienintelį Dievą. Todėl, sakė jis angliškai, hinduizmas visų pirma buvo *catholic*. Teo krūptelėjo. Katalikiškas? Tai jau buvo visai nesuvokiama.

Bet Mahandžis šypsodamas paaiškino, kad angliškai *catholic* reiškia „universalus“: tokia tikroji šio graikų kalbos žodžio reikšmė. Teo norėjo pasakyti, kad Vatikane kardinolas Otavijus irgi paminėjo žodį *universalus*, bet pristigo laiko. Pradėjo groti patylomis atslinkę muzikantai. Naktyje suskambo virpinamos stygos, joms antrino rankos, švelniai prisiliesdamos prie dviejų apvalių būgnų. Vieną ranką padėjęs ant kelio, Mahandžis kilstelėjo kitą tarytum sparną, ir jo virpantis balsas nuskriejo žvaigždžių link. Šventyklos šviesos viena po kitos užgeso; degė tik daugybė aliejinių lempų kiemuose. Mėnulio šviesa apšvietė vešlius mangmedžių lapus, Mahandžis giedojo, o Teo jautė, kaip stiprėja susijaudinimas.

Kaip Jeruzalėje naktį prie miesto sienų. Kaip Luksore po sužadėtinės šokio. Ir štai vėl Teo išgirdo požemių brolio dvynio balsą, jauną ir gyvą balsą, bylojantį apie prisikėlimą ir gyvenimą. Jis grįžo! Jis taip tykiai sūpavo Teo...

– Teo užmigo, – sumurmėjo teta Marta.

– Tai Hanumano palaiminimas, – patyliukais pasakė Ila. – Tik neprižadinkim jo.

12 SKYRIUS

Upės pamokos

Gangas auštant

Nešamas į automobilį, Teo pro miegus suniurnėjo. Teta Marta žvilgtelėjo į savo laikrodį: dvidešimt viena valanda. Rytoj ketvirtą pusryčiai ir saulėtekis virš Gango.

Kai taksi pajudėjo tuščiomis gatvėmis, dar buvo neprašvitę. Jiems artinantis prie upės, Benaresas budo: moterys šlavinėjo apie duris, daržovių pardavėjai tuštino savo pintines, elgetos užsiėmė vietas, o indai žingsniavo prie Gango pirmajai tos dienos maldai. Taksi sustojo priešais milžinišką terasą, jos papėdėje lūkuriavo valtys ir valtininkai. Ila išsirinko vieną, rodos, pažįstamą, tačiau tik atidžiai apžiūrėjusi laivelį ir irklininkus. Kitapus upės kilo pieno baltis.

Visą krantą užėmė milžiniški laiptai aukštomis pakopomis, ant kurių knibždėte knibždėjo žmonių. Stovėdami vandenyje, vyrai ir moterys meldėsi sudėję rankas, laukdami sugrįžtančios saulės, kurios skaisčiai raudonas viršugalvis pasirodė horizonte. Jie visiškai paniro į šventąją upę vieną, antrą, trečią kartą... Teo ėmė skaičiuoti: dvylika kartų. Dvyliktą kartą jie išliejo vandenį iš šaukštu sudėtų ir iškeltų delnų. Paskui išlipo džiūti. Saulė tapo raudonu kamuoliu.

Tuo metu jauni žmonės energingai muilavosi; moterys skalbėsi sarius, paskui patiesdavo juos išilgai krantinės; plyšojo vaikai, jiems muilas graužė akis. Saulė tapo didumo sulig apelsinu.

Pasirodė arbatos, džiūvėsių, paveikslų, saldainių ir „stebuklingų“ miltelių pardavėjai. Po dideliais sulopytais palmių skėčiais keistos nejudančios žmogystos už pinigus skaitė šventraščius. Čia buvo šven-

tykla po atviru dangum, švęstas baseinas, bendra skalbykla, milžiniškas turgus, žavių daikčiukų mugė, didžiulė spūstis ir vis atplūsdavo maldininkų apsiprausti upėje ir pasimelsti. Pagaliau patekėjusi saulė nutvieskė vandenis, dangus buvo žydras. Tolėliau upėje kilo didelis baltas dūmas, apie kurį Teo nepaklausė. Laužai.

– Indai taip daro kiekvieną dieną? – pasidomėjo jis.

Kiekvieną Dievo duotą dieną, kad sugrąžintų į žemę saulę – kaip Egipte. Norėdami išsaugoti pasaulio tvarką. Indijoje nėra nieko svarbiau už maldą auštant, pirmąjį gyvenimo aktą. Po to jie traukdavo dirbti. Net jogai skubėjo. Teta Marta pasiūlė apžiūrėti juos iš arčiau. Suprantama, irklininkas ėmė taukšti nebūtas istorijas apie kainą pagal kursą. Tačiau kol teta Marta kalbėjo apie šį bei tą, sąmoksliškai žvelgdamas pats jauniausias irklininkas kyštelėjo Teo į ranką susuktą popieriuką. Žinutė!

Teo atsisėdo ant laiptelio, išlankstė popieriuką ir apstulbo: nieko jame nesuprato. *Ten aukštai – nei blaškymosi, nei laiko, nei mirties, nei atgimimo. Eik vidurio keliu.*

Jis automatiškai pakėlė galvą. Ten aukštai, ant šventyklų stogo, augo nedideli figmedžiai it kokie naujakuriai, apsigyvenę senose skulptūrose, suko ratus vanagai, šlameno balandžiai. Knibždėte knibždėjo sparnuočių. Benareso padangėje atsakymo nebuvo. Teo įgrūdo žinutę kišenėn ir nuėjo paskui tetą Martą, ieškančią savo jogo.

– Juk susitikimas, – bambėjo ji žirgliodama laiptų pakopomis, – buvo numatytas šitame kampe...

Tačiau pirmojoje terasoje, kairiajame upės krante, veidu į saulę meditavo tik viena moteris, musulmonė, su dedešvų spalvos čadra. Persekiojama medalių prekijų, teta Marta yrėsi toliau į antrąją terasą, kur jos laukė jogas, sukryžiavęs kojas lotoso poza. Jis be žodžių paspaudė rankas. Po to vis dar tylomis ištiesė kojas, užsimaukšlino prastą medvilninę kepuraitę, apsisiautė nudėvėtu apdangalu, susijuosė nubrizgusia virve, ir nubidzeno paskui tetą Martą. Pamoka vyks viešbučio kambaryje.

Mokytojo Olibrijuso rodymas

– Bet aš nieko neprašiau, – sumurmėjo Teo koridoriuje. – Ką jis man darys, šitas pagyrūnas*?

– Gali mane vadinti pagyrūnu, jei nori, manęs tai visiškai netrikdo, – atsakė „pagyrūnas“ puikia prancūzų kalba. – Tavo teta įsikalė į galvą, kad mūsų mokslas galėtų tau pagelbėti: tačiau viskas priklauso nuo tavęs, vaikuti. Tu sutinki?

– Iš pradžių parodyk, – atsakė Teo. – Paskui bus matyti.

– Parodyti? – sumurmėjo jogas. – Tebūnie.

Jis atsisėdo lotoso poza: kairę pėdą įrėmė į dešinę kirkšnį, dešinę pėdą į kairę kirkšnį, rankas susidėjo ant kelių delnais į dangų, užmerkė akis. Teo laukė, kas bus toliau, bet nieko nebuvo. Jogo veidas liko neperprantamas. Po kurio laiko jis pramerkė akis ir nusišypsojo.

– Tai viskas? – sušuko Teo.

– Mūsų praktika, – tarė jogas, – susijusi su pažinimu. Žodis *joga* reiškia „jungas“, tai yra kietas daiktas, jungiantis du vieno vežimo arklius. Vežimas – tavo kūnas; arkliai – emocijos; vežikas – tavo mintis; o vadelės – tavo protas. Joga stengiasi tvirtai kinkiny laikyti arklius. Norėjai pamatyti jogą, tai dabar pasakyk, ką matei?

– Nejudantį žmogų, – droviai atsakė Teo.

– Geras atsakymas, – tarė jogas. – Nejudamumas pasiekiamas po ilgų pratimų, jie skirti siekti absoliutaus minties neveiklumo. Viso to negalėtum pamatyti. Bet aš galiu parodyti pozas, kuriomis pasiekiamas nejudamumas. Atsargiau! Nesileisk apgaunamas gimnastikos keliamų iliuzijų: tai, kas atrodo kaip akrobatika, tėra būdas kūno tvirtumui pasiekti. Pasiruošęs?

– Taip, – sujaudintas sumurmėjo Teo.

Jogas pradėjo. Atsistojęs ant vienos kojos, jis be jokio vargo kitą užsikišo už kaklo ir stypsojo it koks garnys. Paskui išsitiesęs taip sparčiai ir taip giliai įtraukė pilvą, kad išsigandęs Teo pamatė pro pilvo

* *Olibrius* – pagyrūnas *(pranc.)*.

odą išsišovusius stuburo slankstelius. Jogas vieną po kitos neskubėdamas rodė pozas: stovėdamas ant galvos, jis padarė špagatą, paskui keliais pasiekė žemę sau už galvos. Galų gale, taip supynęs rankas ir kojas, kad Teo visiškai nieko nesuprato, jis iškišo ilgėliausią liežuvį vartydamas išsprogusias akis. Teo prapliupo kvatotis ir gavo niuksą į šoną. „Cit!“ – nutildė jį pyktelėjusi teta Marta.

Jogas, neišmuštas iš vėžių, išsitiesė ant žemės ir užmerkė akis.

– Tai paskutinė, atsipalaidavimo, poza, – sušnabždėjo Ila Teo į ausį.

– Nori, kad išmokčiau visų šitų triukų? – atsiliepė Teo. – Kam?

Vėl atsisėdęs lotoso poza, jogas paaiškino. Principas buvo paprastas: poza turėjo suteikti kūnui komfortą būtiną meditacijai, bet nededant per daug pastangų. Tad šis trumpaamžis daiktelis, kurį žmonės vadina savo kūnu, nebuvo pasiruošęs nejudėti, priešingai. Reikėjo jį miklinti vien tam, kad nuramintum ir tokiu būdu užmirštum. Kiekviena jogos poza veikia stuburą; bet joga lygiai taip pat veikia raumenis ir net vidaus organus. Pavyzdžiui, kai atsistoji ant galvos, kraujas teka žemyn plauti smegenų, o pakaušis, gulint ant žemės, masažuoja skydliaukę, nuo kurios priklauso nuotaika.

– Gera nuotaika? – paklausė Teo.

Ir gera, ir bloga: kalbama apie aistrų pažabojimą. Sukant pilvą, masažuojamas žarnynas, kepenys, blužnis, užtikrinamas puikus virškinimas. Joga neužmiršta nė vieno raumens, nė vieno kaulo, nė vieno organo. Dėl širdies išmokstama sulaikyti kvėpavimą – tai pailsina jos raumenį. Gerklės ir balso stygų pratimais net galima sukelti galvoje garsų vibraciją ir išgirsti vidinę muziką, teikiančią dvasios poilsį.

– O kam tas iškištas liežuvis, išsprogintos akys? – paklausė Teo.

A! Tai buvo poza, tiesiog skirta lavinti liežuvio ir aplink akiduobes esančius raumenis. Ji vadinasi „liūtas“: nes dažnai jogos pozos pamėgdžioja įvairius gyvūnus. Kaip tarė, taip ir padarė: jogas atsitūpė, padėjo rankas ant kelių ir nukibildžiavo nekilnodamas kulnų: varna. Atsigulė ant pilvo ir, pasiremdamas rankomis, aukštai iškėlė galvą: kobra. Po to jis parpuolė ant kelių, apkabino save rankomis

ir įtraukė galvą į pečius: vėžlys. Daugiau kaip du tūkstančius metų jogai mėgdžiojo galybę gyvūnų rūšių, kurios, pagal dievo Višnaus metamorfozes, baigėsi žmogiškąja rūšimi.

– Kaip keista, – tarė Teo. – Aš vis dar nesuprantu, kam to reikia.

– Kūnas, – aiškino jogas, – yra šventas: „Įeik savo kūno šventyklon" – toks buvo pirmasis šio mokslo teiginys. Joga – tai kūno ir dvasios malda, jos galutinis tikslas – susilieti su visata. Tada dvasia visiškai ištirpsta, *aš* išnyksta ir individas – efemeriškas materijos ir dvasios mišinys – nebeegzistuoja.

– Tai reiškia, jei gerai suprantu, kad aš nebebūsiu aš? – pasipiktino Teo. – Labai ačiū!

– Vakariečiai, – toliau kalbėjo jogas, – nepripažįsta, kad idealas galėtų būti visiškas jų branginamos individualybės išnykimas. Bet indams kūnas tėra trumpalaikis apvalkalas, kurį siela paliks ir pateks į kitą kūną, kitą apvalkalą, kol galiausiai, išlaisvinta nuo materijos svorio, prisijungs prie universaliosios dvasios, nuo kurios buvo atskirta.

– Pagavau mintį, – tarė Teo. – Vieną gražią dieną tu reinkarnuosies. Bet ką aš laimiu dabar?

Dvasios ramybę, o nuo jos priklauso kūno sveikata. Kasdien tobulindami kvėpavimo meną, jogai taip gerai įgusdavo kaitalioti širdies ritmą, kad galėdavo sustabdyti jos plakimą, nustatyti pastovų kieto miego ritmą ir užkasti žemėje išbūti daugelį dienų lyg būtų mirę. Tik kad paskui jie grįždavo į gyvenimą.

– Ir tu taip darai? – paklausė Teo apstulbęs.

Ne, tetos Martos jogas nebuvo iš tų žmogiškųjų jūros kiaulyčių, kurios taip pasiutusiai domina amerikiečių mokslininkus. Jis nesutiktų būti uždarytas į dėžę, stebimą viso būrio žmonių, prikaustytų prie kontrolinių ekranų. Jis tik siekia pažinimo ir laiko suėmęs abiejų savo arklių vadžias, praktikuoja nesipriešinimą blogiui prievarta, meilę kitiems, pykčio nebuvimą ir atsiribojimą nuo šio pasaulio gėrybių: tai jau daug. Ir jis pasisiūlė išmokyti Teo dvasios ramybės meno.

– Na, miegoti, – suniurnėjo Teo. – Tą aš moku.

Kalbama ne apie miegą, nors dauguma žmonių neįvaldę miego meno. Tikrasis poilsis visai kas kita: nedrumsčiama rimtis, virš vandenų sklendžianti dvasia, ramybė. Be to, kalbama apie paslėptų energijų, stiprinančių ir sielą, ir kūną, išbudinimą. Jogai turi ypatingą žmogiškojo kūno koncepciją, pagal kurią išilgai stuburo yra spinduliuojantys ratai, *čakros*, kiekviena jų kontroliuoja vieną organizmo pakopą. Jos gali vieną po kito išjudinti tuos ratus, ir, priėjus paskutinį jų, viršugalvį, kaip tik tą vietą, kur yra naujagimio momuo, pasiekiama, kad išsiskleistų paskutinė *čakra*, tūkstantlapis lotosas, akinantis savo baltumu. Pratimas nepaprastai sunkus, nes reikia išbudinti vidinę gyvatę, susirangiusią „šventoje" srityje, vakariečių anatomijos vadinamą *kryžkauliu*...

– Virš užpakalio? – pasitikslino Teo.

Taip, juosmens apačioje. Toje vietoje, kur išsidėstę vyriško gemalo sėklidės... Tad reikia priversti tą gyvatę, *kundalini*, tai yra „spiralę", pakilti iki smegenų. Žinoma, apibendrintai kalbama apie „roplį". Tačiau vidinis roplys buvo savotiška visagalės moteriškos energijos forma, taigi ponas Olibrijusas labiau linko sakyti „gyvatė": taip tiksliau. Jokia dievo Šivos veikla žemėje negalėjo apsieiti be moteriškosios energijos, *šakti*, glūdinčios visuose kūnuose, tarp jų ir žmonių. Kaip tik ją ir reikėjo priversti pakilti iki smegenų.

– Gyvatė strėnose, – mąstė Teo. – Tai kartais ne sperma?

Jogas nusišypsojo: Teo suprato teisingai. Tačiau, anot jogos, spermos turi ir moterys, nes moteriškoji energija vienodai padalyta abiem lytim. Kartais kai kurios sektos, norėdamos gerokai jos padidinti, praktikuodavo ilgą sueitį, kad sperma pasiektų galvą.

– Negali būti... – sumurmėjo Teo netekęs žado. – Papasakosiu apie tai Fatu!

Tačiau jogas paskubėjo priminti, kad šitas pratimas skiriamas keliems deramai įšventintiems sekėjams ir reikalaujantis ilgo pasirengimo. Užtat paprastas vidinės energijos pabudinimas prieinamas daugumai žmonių.

– Ir tau pavyksta? – pasidomėjo Teo.

Jogas kukliai prisipažino, kad tokias neįkainojamas akimirkas jis suskaičiuoja ant abiejų rankų pirštų, bet likusį laiką jis per savo kūną kaip įmanydamas garbina dievybę.

– Vienu žodžiu, joga yra religija sau vienam, – padarė išvadą Teo. – Dievas – tai mes. Galėtume tiesiog apsieiti be Dievo. Ne?

Ne, pasakė jogas, Indijoje negalima apsieiti be Dievo idėjos. Bet, žinoma, mažasis vakarietis gali pamėginti juo netikėti.

– Gerai, – pasakė Teo. – Sutinku dėl sveikatos ir ramybės. Pamokyk mane.

Teo ir jo guru

Jogas pasodino Teo turkiškai ir paprašė uždėti kairę pėdą ant dešinės šlaunies. Paskui dešinę pėdą ant kairės šlaunies. Po to, nuleidus galvą, tiesiu kaklu kartoti drauge su juo kelis garsus pradedant „a“ ir baigiant „om“. A-om. Tariant „om“, reikėjo sučiaupti lūpas ir nusišypsoti: tuomet, sakė jogas, Teo turėtų jausti vibruojant lūpas.

– A-om, – pakartojo Teo. – Nieko nejaučiu. A-om...

– Nusišypsok, – pareikalavo jogas.

– A-am-om, – išgiedojo Teo šypsodamasis. – Vibruoja! Teta Marta, paaiškink, ko tikiesi pasiekti šituo beždžioniavimu... Aš ne indas!

– Beždžioniavimas, – tada pasakė jogas, – labai tinkamas žodis. Juk žmonių giminė neturi jokio pirmumo pasaulio tvarkoje, ir jogos mokymas sulygina visas gyvybės rūšis: beždžiones, liūtus, paukščius, vabzdžius ir net mirtinai pavojingas kobras.

– Jei tai ekologiška, tai gerai, – sutiko Teo.

Kvėpavimo pratimas. Smarkiai įkvėpti šnervėmis, kad jos gerai išsivalytų, sulaikyti kvėpavimą, iškvėpti. Įkvėpti pro vieną šnervę užspaudus kitą, sulaikyti kvapą, iškvėpti pro kitą šnervę. Sulaikyti kvėpavimą ir išpūsti pilvą... Tą akimirką Teo veidas persikreipė.

Jogas suraukė antakius ir apčiupinėjo jo pilvą.

– Jaučiu kraujotakos sutrikimą, – tarė jis susirūpinęs. – Vėjai nepraeina geraisiais kanalais. Leisk išbandyti savo sugebėjimus.

Mat tikrieji jogai įgydavo antgamtinių sugebėjimų, vadinamųjų *sidhų*, kai kuriems iš jų pavykdavo išgydyti ligas. Jogas paguldė Teo ant žemės ir padėjo abi rankas ant kairiojo šono.

– Vaikeli, ką jauti?

– Šilumą, – atsakė Teo.

– Gerai, – tarė jogas. – Dabar tiksliai daryk tai, ką liepsiu. Kojas išskėsk, rankas ištiesk išilgai kūno delnais į viršų. Užmerk akis. Leisk liežuviui laisvai liesti gomurį. Atpalaiduok kojų pirštus, kulkšnis, blauzdas...

Netrukus Teo pasijuto sunkus kaip švinas. Jogas kalbėjo žemu balsu it sodininkas, valantis sodo kanalus, lyg lelija, kuri iš laimės išsiskleidžia plūduriuodama vandenyje. Teo, lengvas tarsi plunksna, pasijuto sklendžiąs. Kai kvėpavimas pasidarė reguliarus, jis užsnūdo.

– Vaikas pavargęs, – sumurmėjo jogas. – Labai pavargęs. Bet mirtis stabtelėjo pusiaukelėje.

– Keista, – įsikišo teta Marta. – Kad jį išgydytumėt, privertėt atsigulti poza, kurią vadinat „numirėlio“ poza. Kaip tai paaiškinsit?

Jogas nusišypsojo: tik numirėlio poza suteikia galimybę numalšinti mirties baimę. Teo atsibudo pats, o jogas pagelbėjo jam liepęs pakrutinti kojų pirštus ir keltis palengva, kad neapsvaigtų galva.

– Na kaip? – paklausė teta Marta.

– Gerai, – sumurmėjo Teo. – Jaučiuosi labai keistai. Kaip vaikystėje, kai mama išmaudydavo. *Cool.*

Jogas sukalbėjo paskutinę maldą, tada sudėjo rankas ir nusilenkė: pamoka buvo baigta. Jis užsidėjo kepuraitę, paėmė savo apdarą, įsisupo į jį ir pasišalino.

– Dabar turi savo guru, – pasakė Ila, iki tol nepratarusi nė žodžio.

– Aš? – nustebo Teo.

– *Guru* reiškia „mokytojas“, – toliau aiškino ji. – Tu turi mokytoją.

– Bet net jo vardo nežinau!

– Tai ponas Kulkarnis, – tarė teta Marta. – Jis specialiai atvyko iš Bombėjaus. Bet tu gali jį pagarbiai vadinti Gurudži.

– Ponas Kulkarnis, – sukuždėjo Teo. – Vadinasi, aš turiu guru... Puikumėlis! Paskambinsiu Fatu, jai bus taip smagu!

Arbatos gėrimas gražioje aplinkoje

Teo jau buvo pačiupęs mobilųjį telefoną, kai teta Marta mostu jį sustabdė.

– Prieš skambindamas Fatu, gal pasidomėtum savo žinute?

– Žinute... – atsiduso Teo. – Buvau ją pamiršęs. Gal šiek tiek padėtum?

– O ne! Tai ne žaidimas!

Teo panaršė kišenėje ir išlankstė popieriuką. *Nei blaškymosi, nei mirties, nei atgimimo...*

– *Nei blaškymosi* – sakytum joga, – svarstė jis. – Tas pat ir *nei mirties, nei atgimimo*, jei gerai supratau. Bet tai man nenurodo, kur kitas miestas.

– Pamiršti vidurį, – pridūrė teta Marta.

– Lovos vidurį?

– Vidurio kelią, – pakartojo ji. – Kelias, Teo.

– Vieškelis? Kelias? Takas, greitkelis...

– Neblogai, – pagyrė teta Marta. – Dar pasistenk!

– Įkyrėjai! – sušuko Teo. – Verčiau paskambinsiu Fatu!

Susigėdusi teta Marta pripažino, kad Teo neklydo, jai reikėjo truputį luktelėti prieš verčiant jį pasukti galvą. Per vėlu! Fatu buvo kitam laido gale.

– Taip, taip, tai aš, Teo, – klykė jis. – Prastai girdi? Žinai, aš labai toli... Benarese. A! Tau aidi? Man ne.

Jis uždengė ragelį ranka.

– Išmokau nuostabių dalykų, – sušnabždėjo jis. – Kad tu žinotum... Sakau: „nuostabių dalykų“. Aš turiu guru... Vis dar negirdi?

Palauk, kalbėsiu garsiau. SAKIAU, TURIU GURU. Ak taip? Tavęs tai nestebina? Jis mane pamokė, kaip... Sakau: JIS MANE PAMOKĖ, KAIP PAŽADINTI GYVATĘ TAVO STRĖNOSE. Taip, tu turi gyvatę. Sakau: TU IRGI TURI GYVATĘ. Klausyk, aš tau parodysiu. Ar gerai jaučiuosi? Manau, kad taip. Sakau: MANAU, KAD TAIP! A! Jei galėtum man pasakyti nuorodą, būtų puiku... Ką? Pakartok! Kieno kelias? Arbatos? Tu tikra? Gerai. Bučiuoju tave visą. Sakau: BUČIUOJU TAVE VISĄ! Taip. Aš irgi...

Uždusęs jis su įniršiu spoksojo į savo aparatą.

– Kai skambini iš Benareso, visados taip, – pakomentavo teta Marta. – Gavai nuorodą?

– Taip, – tarė aprimęs Teo. – *Arbatos kelias*. Visai nieko nesuprantu. Vidurys, arbata?

– Pažvelk į žemėlapį, – pasiūlė teta Marta. – Niekad nežinai...

Jis atvertė atlasą, paieškojo Kinijoje ir sustabdė pirštą prie Pekino.

– Čia, – įsitikinęs pasakė jis. – Jie geria arbatą. Be to, tai vidurio imperija. Radau.

– Nekvaila, – sutiko ji susirūpinusi. – Bet tai ne vidurio *imperija*, tai Vidurio *kelias*, Teo.

– Nežinau, – nusiminęs sumurmėjo jis.

– Liaukis, – tarė ji sušiaušdama jam plaukus. – Turi laiko iki šio vakaro. O kol kas – pietūs ir pogulis!

Vedybos ir laisvė

Septynioliktą valandą teta Marta pažadino Teo prieblandoje paplaukioti valtimi. Jie nuplauks upe iki laiptų, kylančių į Mahandžio namą, ir atsisveikins su juo.

– Jau? – nustėro Teo. – Bet aš dar nesupratau savo žinutės!

– Galbūt Gangas padės tau atsakyti... – paslaptingai tarė ji.

Taksi, kamščiai, dviračiai ir rikšos. Moterys stūmė savo vaikus į šoną, kad jie nepakliūtų po svyruojančiais dviračių ratais, o arbatos

pardavėjai žvitriai vaikštinėjo su nešiojamaisiais arbatiniais. Netikėtai ilgos netvarkingos virtinės sulėtino žingsnį, paskui sustojo.

– *Traffic-jam*, – tarė Ila. – Be abejo, vestuvės.

– Kas tas *traffic-jam*? – paklausė Teo.

– Angliškai „kamštis", – atsakė ji. – Oi, ką aš čia leptelėjau... Vestuvės!

Pulkas uniformuotų muzikantų vaikštinėjo pūsdami ofikleidas. Paskui juos sekė baltas žirgas, apklotas raudono aksomo gūnia, vadelėjamas jaunuolio su turbanu, kurio veidas buvo uždengtas žėrinčiomis naujametėmis girliandomis, su milžiniškais popieriniais karoliais ant kaklo, priešaky jo – vaikas. Tarnai su livrėjomis ceremoningai laikė įjungtus neoninius žibintus. Paskui ėjo moterys su šventiniais sariais ir šoko pagal muziką. Galiausiai vilkstinės uodegoje sunkvežimyje vargšas žmogelis pasiutusiai mynė dviračio pedalus.

– Tai vestuvės? O kur jaunieji?

Indijoje šiame etape jaunieji dar nepasirodo. Galima tik nuspėti jaunojo bruožus, paslėptus po girliandomis. Mat jis – šventės herojus, paliekantis tėvų namus ant balto žirgo. Vaikas – pats jauniausias jo šeimoje...

– O karoliai?

Karoliai buvo suverti iš banknotų, tai – turto amuletas. Na o žmogelis, sėdintis sunkvežimiuke, jis, mindamas pedalus, maitino mažytį generatorių, kad degtų neoniniai žibintai. Tai buvo tik antroji indiškų vestuvių diena, daugybė jų švenčiama gero sezono metu.

– Kurgi jaunoji?

Nuleidusi galvą, ji droviai laukė savo tėvo namuose.

– Apsirengusi balta sunkia?

– Ne, – toliau aiškino Ila. – Indijoje balta – gedulo spalva. O nuotakos sariui skiriama raudona – gyvenimo spalva. Aš vilkėjau skaisčiai rožiniu sariu ir turėjau gausybę papuošalų ausyse, nosyje, ant galvos, rankų – visur! Sudhiras buvo užsidėjęs turbaną, kuris jam kliudė – buvo labai juokinga... Bet kai dvasininkas surišo mus abu audeklo gabalu, kai septynis sykius apėjome aplink altorių, kad

sutvirtintume mūsų sąjungą dievų akivaizdoje, žinai, abu buvom labai susijaudinę...

– Kaip viso pasaulio jaunavedžiai, – įsikišo teta Marta. – Tik Sudhiras ir tu jau mylėjot vienas kitą.

– Taip, – pritarė Ila nurausdama. – Mums nusišypsojo laimė.

– Laimė? – nustebo Teo. – Susituokti, kai myli vienas kitą? Bet juk tai normalu!

Ila atsiduso. Ne, Indijoje nebuvo normalu tuoktis iš meilės. Pagal tradiciją tėvai kartu nuspręsdavo ir išrinkdavo savo sūnui nuotaką, remdamiesi nustatytais kriterijais, paisydami tikėjimo, kastos, turto, išsilavinimo... Dažnai būsimieji sutuoktiniai niekuomet nebūdavo matę vienas kito ir santuokos iš meilės būdavo retos.

– Vadinasi, Indijoje negalima pasirinkti žmonos! – pasipiktino Teo.

– Indijoje, – atsakė Ila, – hinduistų tikėjimas neleidžia pasirinkti ir net nežino šio žodžio prasmės. Mat kiekvienam nuo pat gimimo lemta atlikti savo *dharmą*, tai yra pareigą, pagal pasaulio tvarką. Ją sulaužyti – pasirinkti – tai įžeisti dievus. O jei kas norėdavo, pavyzdžiui, ištrūkti iš savo prigimtos kastos, turėdavo atsiversti į kokią kitą Indijos religiją, pagrįstą žmonių lygybe. Todėl per amžių amžius atsivertė tokia daugybė žemųjų kastų musulmonų – jie norėjo atgauti savo orumą. Štai kaip, praėjus daugiau kaip dešimčiai metų po nepriklausomybės paskelbimo, neliečiamųjų lyderis, nuoširdus budistas, pradėjo atsivertimo į budizmą judėjimą, siekdamas lygybės. Na o vedybos – jos vis dar taip griežtai tvarkomos pagal tradicinius kriterijus, kad vyriausybė kartais skatina mišrias santuokas – įvairių kastų arba įvairių tikėjimų. Kova dėl lygybės Indijoje toli gražu nesibaigė...

– Įsidėmėk, Prancūzijoje ji taip pat nebaigta, – svajingai pareiškė Teo.

Grūstis praretėjo, taksi pajudėjo iš vietos: kortežas buvo pravažiavęs.

Laužai

Kai jie privažiavo upės krantą, saulė buvo pranykusi. Blausios spingsulės nušvietė laiptelius, o prekiautojai uždarinėjo prekydėžes. Skambėjo varpai ir gongai, kviečiantys vakaro maldai, maldininkai paskubom kopė laiptais, apsisiautę ilgais rudais šalikais. Valtininkas laukė ant kranto, kur debesis mergyčių siūlė valčių nuomotojams susiūtus popieriaus lapus, pripiltus rožių vainiklapių ir prikaišiotus mažučių žvakučių. Teta Marta nusipirko tris, iš jų vieną Teo, vieną Ilai.

– Imk, krevečiuke, – tarė ji vieną po kitos degdama žvakes. – Paleisk laivelį į vandenį ir sugalvok norą. Jei nuplauks upe neapvirtęs, tavo noras išsipildys.

Teo paklausė, Ila taip pat. Valtelės ėmė suktis sūkuryje, susvyravo, paskui, sumažėjusios iki šviečiančio taško, ištirpo prieblandoje.

– Dievas maloningas, – paleisdama paskutiniąją sušnabždėjo teta Marta.

Visos trys valtelės neapvirto.

– Oho! – sušuko Teo. – Vadinasi, aš vesiu Fatu.

Vos vos trikdoma lengvo irklų pliaukšėjimo, tamsius vandenis užvaldė tyla. Miestas atrodė užsnūdęs. Išskyrus toli naktyje šokančias liepsnas.

– Žiūrėk, gaisras, – pastebėjo Teo. – Keista – prie pat vandens.

Abi moterys nuščiuvo.

– Jei tik čia ne laužai, – tarė Teo. – Taip, tikrai. Tai kremacijos laužai.

Apmirusia širdimi teta Marta laukė, kas bus toliau. Bet Teo nusisuko, pasilenkė ir pabraukė ranka per vandenį, lyg nieko nebūtų atsitikę.

– Nesijaudink, senute, – pridūrė jis. – Anądien pastebėjau dūmus. Nenorėjai, kad pamatyčiau tuos laužus? Ką gi, nepavyko! Na ir kas? Tai kaip filmuose!

Ila spustelėjo jo ranką, ir Teo prigludo prie jos peties.

– Žinai, ji laiko mane paliegėliu, – suburbėjo jis. – Bet, kadangi po mirties yra pomirtinis gyvenimas...

– Tu nuostabus, – tarė Ila ir jį pabučiavo.

– Žinau, – atsakė jis. – Norėčiau būti ne toks nuostabus, užtat sveikas.

Beveik visiškoje tamsoje valtis pasiekė krantą. Jie atplaukė.

Mahandžis įteikia žinutę

Šioje vietoje laiptai buvo tikrai statūs. Teo užlėkė it ožiukas, o moterys neskubėdamos sekė pavymui.

– Ne taip greit! – pūkšdama vaitojo teta Marta.

– Klausykit, juk sergu aš! – sušuko Teo nuo laiptų viršaus. – Judinkis, senute!

Senutė kopė sunkiai stabtelėdama ant kiekvieno laiptuko.

– O juk kažkada užsiiminėjau joga, – švokštė ji. – Per daug sustorėjau!

– Tikras banginis, – atsargiai pritarė Teo tempdamas ją už rankos.

Įsisupęs į savo baltą šaliką, po milžinišku figmedžiu laukė Mahandžis. Nedidukių šventyklų baltis tapo melsviu, o vandeniu nusidriekė blausi mėnulio šviesa. Mahandžis atsisėdo ant terasos krašto ir pakvietė šalia sėstis savo svečius. Paskui jis Ilą apipylė daugybe klausimų, kurių Teo visai nesuprato, nes jie buvo hindi kalba. Retkarčiais Mahandžis papurtydavo galvą ir išsprogindavo akis; kartais prapliupdavo juoktis. Kai jis paniuro, Teo suprato, kad kalbama apie jį. Pagaliau, mestelėjęs žvilgsnį į Teo, jis uždavė paskutinį klausimą.

– Mahandžis norėtų sužinoti, kaip šiandien jautiesi, – tarė Ila. – Jis meldėsi už tave.

– Pasakyk jam, kad tai puiku, – atsakė Teo, – ir kad jaučiuosi gerai. Tik vis dar nesupratau žinutės, o šiaip...

Ila išvertė. Mahandžis šyptelėjo ir pasisiūlė Teo padėti.

– Jis žino atsakymą?

– Be abejo, – tarė Ila. – Jis juk pats ją parašė.

– Kad tave kur karvė! – sušuko Teo.

Mahandžis pareikalavo išversti tiksliai, o tam prireikė keleto papildomų paaiškinimų. Karvė? Įžeidimas Prancūzijoje? Sumišęs Teo burbleno atsiprašymus, juos Mahandžis iškart nutraukė. Kai pirmą kartą atvyko į Paryžių, pasakojo jis, tepamatė Ruasi oro uostą. Iš tokio trumpo apsilankymo jam išliko tik vienas vaizdas: tamsiaodžiai žmonės šlavė grindis. Vėliau vienas draugas prancūzas sumanė pakeisti jo nuomonę ir pakvietė į Normandiją. Mahandžis ten pamatė puikiai nutiestus kelius, žalias pievas, obelis ir stambias laukuose besiganančias karves. Jis parvyko iš ten toks patenkintas, kad pareiškė tiesiai šviesiai: „Šiame gyvenime – kiek per vėlu, bet kitą kartą labai norėčiau reinkarnuotis Prancūzijoje." Ir niekas, net keiksmažodis *karvė*, niekuomet negalėtų jo akyse pakeisti Prancūzijos paveikslo.

– O kas buvo visų gražiausia? – paklausė Teo.

Mahandžis parodė mėnulio atspindžius Gange. „Visų gražiausi, – tarė jis, – buvo mėnulio atspindžiai jūroje priešais Sen Mišelio kalną. Vidurio Kelias."

Atėjo metas paaiškinti žinutę. Tūkstančius metų indų filosofija ieškojo dvasios ir jos absoliuto susitikimo taško. Tam kai kurie filosofai suformulavo dvigubo neigimo logiką, vadinamąją *Neti... Neti*. Nei... nei, nei tas, nei anas. Nei blaškymasis, nei mirtis, nei atgimimas... Prie šios išsižadėjimo askezės prisidėjo kūno askezė, skirta žiauriai jį tramdyti. Kartą vienas princas išsižadėjo savo rūmų ir tapo tobulu asketu. Paskui, pastebėjęs, kad to nepakanka prilygti absoliutui, suprato, jog kraštutinumai nieko verti ir kad apskritai reikia eiti Vidurio Keliu.

– Aišku! – pertraukė Teo. – Tai Buda.

Teisingai. Teliko rasti susitikimo vietą. Kur galima aptikti budistų šventyklų? Kalnuose, „viršuje".

– Puikumėlis! – sušuko Teo. – Vykstam į Tibetą!

Deja, ne, Teo nevyks į Lasą. Aukštis kėlė pavojų jo sveikatai, ir gydytojai tam nepritarė. Bet Indijoje buvo budistų miestas, įsikūręs

dviejų tūkstančių penkių šimtų metrų aukštyje Himalajuose, vietovėje, kur auginama pasaulinio garso arbata. Teo beliko tik pasakyti, kokia ta garsioji arbata.

– Pasaulinio garso arbata? – sumurmėjo Teo. – Aš žinovas, pamatysi. „Earl Grey“? Ne, tai angliška arbata. Netinka. „Orange Pekoe“, bet tai ne miestas?

Kadangi mažasis gudročius suklupo kaip paskutinis nemokša, tai Mahandžis ištarė nežinomo miesto, apsupto didžiuliais arbatos sodais, pavadinimą: Dardžilingas.

– Koks aš kvailas! – sušuko Teo pliaukštelėjęs sau per kaktą. – Juk teta Marta apie jį pasakojo! Kada išvykstam?

O! Dar ne tuoj, nes buvo šalta. Jie truputį pabus Benarese, grįš į Delį atlikti tyrimų, iš jo skris į Siligurį, iš kur nukaks automobiliu iki pat kalnų. O su Mahandžiu reikia atsisveikinti todėl, kad rytoj jis išvyksta į pasaulinį kongresą, skirtą upių švarai. Didysis žynys civiliame gyvenime buvo vandens valymo įrenginių inžinierius, o Gangas buvo laikomas viena iš labiausiai užterštų upių pasaulyje. Ilgus metus Mahandžis grūmėsi kaip liūtas dėl savo šventosios upės, motinos, į kurią kiekvieną dieną srūte sruvo Benareso miesto nuotekos.

Anot legendos, Gangas buvo deivė, nusileidusi iš Himalajų palaistyti išdžiūvusią žemę. Bet jaunoji Ganga buvo nepaprastai aikštinga: ji norėjo šokinėdama, žaisdama užtvindyti žemę. Dievai susirūpino: ji viską suniokos. Tada Šiva atsistojo toje žemės vietoje, kur nepakenčiama išdykėlė turėjo šokti ir pagavo ją savo kuodu. Sutramdyta Ganga nurimo ir tapo pačia dosniausia iš motinų. Dieviškosios Gangos vanduo iš prigimties švarus. Maldininkai tiki jį esant kietą kaip geležis: jiems Gangas yra švaros įsikūnijimas. Ir Mahandžis nesiliovė aiškinęs, kad religinis apsišvarinimas nesusijęs su vandens švarumu: esti du švarumai. Pirmasis yra moralinis; antrasis – mokslinis. Didysis žynys Mahandžis gynė Gangos švarumą; mokslininkas atkakliai kovojo dėl upės švaros. Pakaktų tik nukreipti nutekamuosius vandenis...

Apviltas Teo atidžiai žvelgė į mėnulio taką upėje. Argi gali būti, kad šiame spinduliuojančiame vandenyje gyvena milijonai bakterijų? Nejau Gangas tik pavojinga iliuzija?

– *Maja*, – atsiduso Mahandžis, lyg skaitytų jo mintis. – Iliuzija.

Paskui, paaiškinęs Teo, kad visas pasaulis tėra *maja*, išorinis šydas, nusivedė prie mažo altorėlio, kur buvo garbinami didžio poeto Tulsido sandalai. Buvo vakaras, paskutiniosios aukos valanda. Žynys geležiniu ratu ore brėžė ugnies apskritimą, į ratą buvo prikaišiota liepsnojančių deglų. Atspindžiai šoko ant nurausvinto akmens, žynys ilgai skambino varpeliais, Mahandžis priglaudė Teo prie savęs ir berniukas nurimo. Upė gal ir užteršta, bet Benareso dangus toks pat švarus kaip Mahandžio širdis.

13 SKYRIUS

Demonai ir stebuklai

Nuo kaimų iki turgų

Nors Mahandžis išvyko, likusi viešnagės Benarese dalis praėjo kaip sapnas. Teta Marta sudarė solidžią programą. Kėlimasis septintą, pabudimas su *bed-tea*: deramai išsaugotas angliškas paprotys – labai stipri arbata, padedanti išsklaidyti miego miglas. Septintą trisdešimt – jogos pamoka su mokytoju Olibrijusu; pusę devynių – dušas ir pusryčiai; devintą – pasivaikščiojimas iki vidurdienio. Privalomas pogulis. Pavakary – bastymasis po Benareso turgavietes.

Po trijų dienų Teo buvo pastatytas ant kojų ir atsipalaidavimas ėmė duoti vaisių. Berniukui buvo sunkoka pramokti kvėpuoti, bet ponas Kulkarnis kalbėjo taip įtikinamai, kad sugebėjo išmokyti įžymiojo kvėpavimo pilvu, kuris atvėrė plaučius ir ištiesino pečius. Nepraėjo nė savaitė, o Teo pakvaišo iš meilės savo guru.

Ponas Kulkarnis dalyvaudavo visose iškylose, jis žinojo daugybę dalykų ir pripasakojo Teo begalę puikių istorijų. Jie leidosi į žaliuojančius gretimus kaimus, sumanę apkeliauti didelį šventą plotą, vadinamą Kaši – tikruoju Benareso miesto pavadinimu. Spinduliuojantis Kaši, džiaugsmingasis Kaši, Kaši – Šviesos miestas buvo geografinis hinduizmo centras: tikras hinduistas privalėjo pėstute įveikti visus etapus, aplankyti tam tikrą šventyklų skaičių, apsistodamas senose maldininkų nakvynvietėse. Kelionė vingiavo per mažus kaimelius, kur valstiečiai susidomėję spoksodavo į šį keistą pradardantį kinkinį, kuriame sėdėjo pagyvenusi *mem-sahib* – taip indai vadindavo angles, nuo angliško žodžio *madam*, iškraipyto į *maam*, ir *sahibo*,

„šeimininko“, – žavinga indė, puikiai sutarianti su svetimšaliais, jogas, apsisiautęs senu apdangalu ir įsitvėręs į negrėsmingą lazdą, ir juodaplaukis berniukas, kuris būtų panašus į dievą Krišną, jei ne žalios akys. Tačiau su vakariečiais Benareso valstiečiai buvo apsipratę.

Keturi bičiuliai užsukdavo į nedideles šventyklas, skambindavo varpu, visur ponas Kulkarnis nuoširdžiai ir uoliai pasimelsdavo tai Durgai, tai Šivai, tai Ganešui. Jei nepavykdavo nustatyti vietinio dievo, jis pagarbindavo nežinomą. Kartais prie pat didžiulių baseinų dunksodavo šventyklos, iš jų būdavo galima nusileisti į vandenį, moterys ten turkšdavosi arba skalbdavo, vyrai nardydavo; visi melsdavosi sudėję rankas kaip prie Gango. Juk Indijoje nebuvo upės, upelio, baseino, kuris būtų tolimas mūsų motinos Gangos vaikas. Būtinas gyvybei tad ir maldai – visas vanduo buvo šventas.

Tačiau labiausiai Teo patiko patamsiais klaidžioti po turgus. Gatvelės buvo tokios siauros, kad jei kokia karvė kuduliuodavo atstačiusi ragus, vos spėdavai prisiploti prie sienos. Teo jos atrodė įžūlios ir jis, kaip Benareso berniūkščiai, įprato praeidamas apdovanoti jas smagiu pliaukštelėjimu per pasturgalį, o joms būdavo nei šilta, nei šalta. Iš juvelyro Teo nupirko mamai deimantą į nosį. O teta Marta bankrutavo pas mėgstamą šilko pardavėją, kuris meistriškai mėtė šilko rietimus salone, aptrauktame balta medvilne, siūlė klientams *lasį* – vandeniu atskiestą jogurtą degto molio puodelyje be ąselės. Visa tai buvo labai malonu, bet visų geriausia – plakatai su dievų atvaizdais.

Šypsantys, pūstažandžiai, trykštantys sveikata Indijos dievai buvo juodakiai. Teo nutarė juos kolekcionuoti, pradėdamas nuo savo dievo dramblio. Paskui metėsi prie Šivos ir aptiko žydraodžio dievo kuode įkalintą žavingą galvutę Gangos, bejėgėmis lūpomis spjaudančios upės vandenį. Buvo įpykusių šivų, nirtulingai švytruojančių trišakiais, šivų, medituojančių užmerktomis akimis snieguotų Himalajų fone... O keisčiausia jam pasirodė vienas dievukas, nuo viršaus iki apačios padalytas į moteriškąją ir vyriškąją puses. Ponas Kulkarnis paaiškino, kad didysis dievas, kartu ir vyriškas, ir moteriškas, šiuo atvaizdu išreiškė kitos lyties, kurią kiekvienas nešiojasi savyje, dalį.

– Tai aš turiu dalelytę moters? – nustebo Teo. – Nesuprantu, kur...

– Argi Luksore prieš šokį šeichė nepavadino tavęs „sužadėtine“? – priminė teta Marta.

Teo prisiminė ir sutriko, nes kaip tik tuo metu pasirodė požemių brolis dvynys. Buvo varpų skambėjimo metas. Pervertas rausvais atšvaitais, Benareso dangus aptemo, o paukščiai švilpaudami šaukėsi nakties. „Aš čia, broliuk, – šnabždėjo švelnus nematomojo balsas. – Aš tavęs neapleidžiu...“

– Teo! Tu sapnuoji? – tarė teta Marta.

Taip, jis sapnavo. Pirmą kartą Teo galvojo, ar tik šis nuostabus dvynys, staiga išniręs iš šokio Egipte gelmių, nebus dvynė. Paskui jo žvilgsnį patraukė dar vienas plakatas: prie vieno Šivos šono stovėjo Ganešas, o prie kito – ietim apsiginklavęs jaunuolis.

– Šis tas nauja, – tarė jis. – Kas jis?

Du vienų durų sargai

Tada ponas Kulkarnis atsisėdo, nes aiškinimas žadėjo būti ilgas.

Jaunuolis vadinosi Skandas, jis buvo jo nenorėjusio Šivos sūnus. Vieną dieną dievams prireikė kario, kuris nugalėtų demonus, ir jie kreipėsi į Šivą, kad šis pradėtų sūnų. Šiva leidosi įtikinamas, vedė Parvatę, bet, būdamas asketas, susiėjo su ja tūkstančiams metų, tik neturėjo vaikų.

– Nesupratau, – tarė Teo. – Jis susiėjo su ja tūkstančiams metų? Kas per keistybė?

Kadangi ponas Kulkarnis dusulingai užsikosėjo, teta Marta jam pagelbėjo. Asketai vieninteliai geba sulaikyti sėklą, kad ji pakiltų iki smegenų, gali ilgai miegoti su moterim ir nieko nepadaryti. Teo dar labiau susipainiojo.

– Neidamas iki galo, – rausdama sušnibždėjo Ila.

– A! – sušuko Teo. – Nori pasakyti – be ejakuliacijos? Dabar aišku!

Buvo visiškai aišku, bet supykę dievai nutraukė šventą aktą. Išsiblaškęs Šiva užsimiršo... Ir sėkla išsiliejo į ugnį, ši atidavė ją vandeniui, tas – meldams ir galų gale gimė Skandas, kurio vardas reiškė „sėklos išsiveržimą“. Tiesą pasakius, kaip deivės Gangos gerbėjui oriajam jogui labiau patiko trumpesnė versija: dievui, pamačiusiam iš dangaus besileidžiančią Gangą, ji pasirodė tokia graži, kad jis ejakuliavo į upę, iš kurios gimė Skandas... Taigi, kad ir kaip būtų, Šiva turėjo du vaikus: drūtąjį Ganešą ir gražuolį Skandą.

– Kiek gi tų istorijų apie Ganešą? – paklausė Teo.

Begalės! Tiek, kad dievas dramblys, virtęs storapilviu vaiku su raudonais drabužiais, apsiginklavęs Šivos trišakiu, bet jau kaip Virtuvės dievas, sukorė netrumpą kelią ir atsidūrė Kinijoje ir Tibete. Japonijoje, kaip ir Indijoje, jis buvo ne tik Laimės dievas, bet ir Turtingumo – nedidelė žmogysta, stovinti ant dviejų ryžių maišų. Ganešas visuomet saugodavo kokias nors duris: arba mamos Parvatės, arba šventyklų, arba virtuvės. Skandas irgi budėjo – kitapus durų. Prie kiekvienų durų būdavo du sargybiniai: gražuolis Skandas, gimęs iš tėvo sėklos, ir besotis Ganešas, pagimdytas motinos įsčių. Vienas išėjo iš tėvo ugnies, kitas – iš motinos vandens.

– Štai mes beveik ir Kinijoje, – įsiterpė teta Marta. – Ten viešpatauja du pasaulio tvarkos principai: *jang* – saulė ir vyriškasis pradas, *in* – šešėlis ir moteriškasis pradas, pats pamatysi.

– Dar vieną istoriją apie Ganešą, – maldavo Teo.

Tuomet apie dramblio iltį. Remiantis labiausiai paplitusia versija, Ganešas ją nusilaužė, norėdamas atiduoti pirmajam rašytojui, taip tapdamas ir Rašytojų dievu. Pasak kito mito... Vieną dieną, jodamas ant savo žiurkės, Ganešas kelyje susitiko gyvatę. Žiurkę apėmė baimė, Ganešas nukrito, jo storas pilvas sprogo, ant žemės pabiro saldumynai, kurių jis buvo prisišlamštęs. Norėdamas išsaugoti saldumynus, dievas dramblys susijuosė gyvate kaip diržu. Matydamas tokį vaizdą, ponas Mėnulis (mat Indijoje mėnulis yra dievas) prapliupo juoktis. Nepatenkintas Ganešas nusilaužė vieną iltį ir sviedė į poną Mėnulį, tas pajuodo ir išnyko. Nuo to laiko mėnulis nuolat dingsta.

– Nežinojau, – sumurmėjo sužavėta Ila.

Kitą vakarą, kai Teo stabtelėjo prie Višnaus plakato, ponas Kulkarnis paaiškino, kodėl dievas miegodavo vandenyne, saugomas milžiniškos gyvatės. Amžių pradžioje žemę, pragarą ir dangų rijo siaubingas gaisras – tai buvo pirmoji auka. Paskui susitvenkė debesys ir pasaulį užtvindė lietus. Tada Višnus tapo visų gyventi prisikėlusių būtybių, padarytų iš purvo ir ugnies, sergėtoju ir amžinai užmigo kosminiame vandenyne.

– O vandenynas yra pieno jūra, – baigė ponas Kulkarnis.

– Pieno jūra! – sušuko Teo. – Apie tai reiktų papasakoti „Nestlé"!

– Ne, nes pienas sumuštas, – tarė teta Marta.

– Vadinasi, tai – sviestas, – pareiškė Teo.

Irgi ne, nes Indijoje vartojamas rafinuotas sviestas, *ghee*, gaunamas penkiskart jį virinant ir taip išvalant visus nešvarumus. Išgrynintas *ghee* – toks šventas, kad kremuojant juo būdavo apliejamas kūnas.

– Koks bjaurus ėdalas... – susiraukė Teo. – O milžiniška gyvatė?

Gyvatė? Ji priklausė didžiulei Nagų požemių imperijai, kuri yra po vandeniu. Todėl mirusiųjų pelenai turėjo grįžti upėn ir todėl sauja jų pelenų metama į Gangą: nes kremuojant atiduodama auka ugniai, o paskui aukojama ir vandeniui. Pagal tradiciją, atnašaujamoji auka yra pats lavonas.

– Taip, jis spirga lyg kepsniukas, gerokai palaistytas sviestu, – sumurmėjo Teo. – Bet, mano manymu, taip geriau, nei pūti po žeme.

Ponas Kulkarnis puolė prieštarauti, nes tai, kas atsitinka kūnui, neturi nieko bendro su nemirtingąja siela, o jo paskirtis – lavinti sielą, geriau paruošti ją mirčiai. Pastebėjusi pokalbį krypstant į temas, kurių ji norėjo išvengti, teta Marta nusprendė, kad pats metas palikti hinduizmą su jo fantastiškomis legendomis ir pasukti link Budos, neturinčio nieko bendro su tais paveikslais.

Neįtikima Budos istorija

Kitą dieną jie nuvyko į Sarną, už keleto kilometrų nuo miesto, nes būtent šioje vietoje, pavadintoje „Gazelių parku", Buda pasakė savo pirmąjį pamokslą ir pirmą kartą pasuko Įstatymo Ratą. *Dharmos* Ratą.

Tai buvo erdvus ir gražus sodas, apsodintas milžiniškais medžiais, netoli neaiškių griuvėsių kilo aukštas, apvalus degtų plytų paminklas. Mažumą nusivylęs, Teo atsisėdo paunksnyje: kaip šiame taikiame peizaže įsivaizduoti Budą?

Teta Marta su begale smulkmenų paaiškino, kad Ratas yra pagrindinis budizmo simbolis, amžino gimimų ir reinkarnacijų ciklo emblema, iš jo būtina ištrūkti, norint pasiekti nuskaidrėjimą. Jis vaizduojamas pačiame šiuolaikinės Indijos vėliavos viduryje pirmajam valdovui budistui, šalies vienytojui, imperatoriui Ašokai atminti. Paskui ji susižavėjo didžiuliu paminklu, dunksančiu tarp šimtamečių medžių: pirmąja budizmo *stupa*, pastatyta ant kelių Budos kaulų. Budistų stupose buvo visos Budos ir jo sekėjų relikvijos. Teo nusižiovavo. Paskui ji išvardijo visus karaliaus Šudodanos ir karalienės Majos sūnaus paveldėtus vardus: gimęs Sidharta, tai reiškia „pasiekęs tikslą", geras šaulys, tapęs Gautama – jo giminės vardas Šakjų gentyje, paskui Šakjamunis, Šakjų genties asketas, po to – Buda, Nušvitusysis. Teo vos neužmigo.

– Jei neįdomu, tai sakyk! – pyktelėjo teta Marta.

– Na... – suirzo Teo. – Man labiau patiko pono Kulkarnio pasakojimai.

– Jūsų eilė, Gurudži, – atsiduso teta Marta.

Nepaprastai išsimokslinęs jogas klusniai vėl ėmėsi savo darbo. Jei princas Sidharta gimė Kapilavastu, mažoje Šiaurės Rytų Indijos karalystėje, galbūt 558 metų balandį ar gegužę prieš Jėzų Kristų, jei jis mirė po aštuoniasdešimties metų, jei žinoma, kad jis vedė šešiolikos metų, kad rūmus paliko dvidešimt devynerių, kad pasiekė Nušvitimą 523 metais, jei ne 517...

– Man jau gana specialistų samprotavimų, – subambėjo Teo. – Kas man iš to – ar 517, ar 523? Kam tai įdomu? Bibliotekų žiurkėms! Jei Ganešas galėtų jomis joti, bent būtų naudingos!

Laimei, legendoje apie tai kalbama gerokai daugiau. Mat tapsiantis Buda pats pasirinko tėvus. Jis įėjo per dešinįjį savo motinos šoną balto dramblio pavidalu...

– Ne, – suniurnėjo teta Marta. – Jei ji tikrai gyveno, o tai nėra tikra, karalienė Maja šitai susapnavo, ir taškas.

– Ššš... – nutildė Teo.

...Ir jis užaugo ne motinos gimdoje, bet brangaus akmens dėžutėje. Jis negimė natūraliu būdu, bet vėl išėjo iš ten, kur buvo įėjęs. Vos gimęs vaikas suriaumojo kaip liūtas, pareikšdamas garsiai, kad jis geriausias pasaulyje, pasaulio valdovas, ir kad šis gimimas bus paskutinis.

– Juokinga, – pertraukė teta Marta. – Suriaumojo kaip liūtas? Tai nesuderinama su jo mokymu.

– Nutilk gi! – sušuko Teo. – Tai daug įdomiau nei įvairiausi Budos vardai!

Kai būsimasis Buda pirmą kartą apsilankė šventykloje, dievų statulos pakilo ir sukniubo priešais jį. Iš Himalajų atskriejęs oru senas išminčius paprašė pasimatyti su nepaprastuoju vaiku, apsikabino jį ir pravirko suprasdamas negyvensiąs tiek ilgai, kad galėtų klausytis būsimųjų dieviškojo kūdikio mokymų. Kai karalius paklausė, ar jo sūnus būsiąs žymus valdovas, kaip jis, išminčius atsakė, kad šis vaikas bus pasaulio valdovas. Po septynių dienų mirė Maja. Tuomet tėvas nusprendė auklėti vaiką, padaryti jį didžiu karaliumi ir uždarė malonumų rūmuose. Jaunasis princas vedė dvi princeses ir sulaukė vieno sūnaus. Tik dvidešimt devynerių metų budrių dievų dėka jis ištrūko iš paauksuoto kalėjimo ir pamatė miesto gatvėse ligonį, senį ir negyvėlį...

– Šit kaip! – pastebėjo Teo. – Matai, teta Marta, buvai pamiršusi tą negyvėlį.

... Paskui jis savo kelyje sutiko šviesaus ir romaus veido vienuolį.

Princas suprato, kad rūmų priedangoje išvengė gyvenimo esmės – skausmo. Bet taip pat jis suvokė, kad medituojant įmanoma jį įveikti ir pasiekti nušvitimą. Tad naktį jis pabėgo palikdamas savo pačias ir vaiką. Čia baigiasi Budos gimimo legenda.

– Ne per anksti, – tarė teta Marta.

– Tartum Jėzus, – pasakė Teo. – Nėra tėvo, jis stebuklingai įsiskverbia į motinos kūną, magas, iš toli atkeliavęs pasimatyti su juo – panašu.

Bet paskui – nieko panašaus. Pasaulio atsisakęs princas pradeda nuo pratimų, kurie buvo atliekami jo laikais; jis tapo jogu tik per vienus metus. Paskui pasišalino šešeriems metams ir pradėjo badauti. Jam pavyko daugiau nieko nebevalgyti; jis tapo skeletu, taip išsekintu askezės liepsnos, kad panėšėjo į dulkę. Tuomet atsitiko lemtingas įvykis: jis suprato, kad marinimasis bergždžias, ir nutraukė begalinį badavimą, iš vienos moters gavęs dovanų virtų ryžių. Tai buvo toks didelis perversmas, kad pirmieji mokiniai, nieko nesupratę, pajuto apmaudą ir jį paliko. Mesti askezę? Taip nedaroma!

Kadangi princas prieš atsižadėdamas jau buvo viską pažinęs – malonumus, moteris, tėvystę, jogą ir askezę – jis galėjo pereiti prie meditacijos. Atsisėdęs po didžiuliu figmedžiu, laukė, kol pasieks tai, ką jis jau vadino *nušvitimu*. Mirtis atėjo išmėginti demonų ir pabaisų pavidalais, bet jis nepasidavė. Meilė savo ruožtu apsilankė nuogų moterų pavidalu. Apskritai meilę ir mirtį įkūnijo ta pati deivė Mara: brėkštant ji pasitraukė nugalėta. Pirmąkart būdraudamas, mintyse jis apskriejo visus pasaulius. Antrą naktį apmąstė visus ankstesnius savo ir visus žmogiškųjų būtybių gyvenimus. Trečią nemigo naktį suprato, kaip sustabdyti gimimų ir atgimimų ciklą. Kai išaušus pakilo, buvo tapęs Buda, Nušvitusiuoju. Surado savo mokinius, nusivedė juos į Sarnos sodą ir išdėstė savo mokymą, pagrįstą užuojauta.

Patenkintas ponas Kulkarnis baigė pasakojimą.

Teta Marta moko budizmo

– Mokymas trumpokas! – sušuko teta Marta.

– Kodėl? – paklausė Ila. – Vis dėlto tai tiesa!

Nudelbusi savo draugus indus iš savo apkūnios asmenybės aukštumų, teta Marta pasipiktino tokia supaprastinta koncepcija. Buda davė pasauliui tikrąją filosofiją, neturinčią nieko bendro su tikėjimu dievais ir demonais. Tai, kad Buda, beje, atvėrė keturias tauriąsias tiesas, buvo nepalyginamai svarbiau nei visi šitie plepalai.

– Klausyk atidžiai, Teo, – kalbėjo ji. – Tai labai paprasta. Pirmoji tiesa ta, kad viskas yra kančia.

– Nemanau, – sumurmėjo Teo.

– Taip, nes viskas praeina, – atkakliai tvirtino ji. – Net laimė, net medituojant pasiektas džiaugsmas. Viskas, sako Buda, laikina. Tai reiškia...

– Kad tai netrunka, supratau, – tarė Teo. – O toliau?

– Antroji tiesa ta, kad kančios priežastis – savanaudiškas troškimas, kurį Buda vadina „geismu būti savimi“. Jam priskiriamas net troškimas patirti ekstazę.

– Taip, bet kaip iš jos išsivaduoti? – paklausė Teo.

– Tam kaip tik yra trečioji tiesa. Laikinumo kančiai panaikinti reikia pasiekti nirvaną. Tai, kas vadinama nirvana. Paskutinioji iš keturių tiesų nusako kelius, kaip jos siekti.

– Kur tau, – nepatikliai burbtelėjo Teo.

– Na ką gi! Tai – Vidurio Kelias. Nesivaikyti malonumų, siekiant laimės, taip pat vengti palaimos iš asketizmo. Apskritai reikia turėti teisingą požiūrį: jis kaip tik vidury. Taip pasiekiama išmintis, ir tik tada atsiranda užuojauta ne tik žmonėms, bet visoms gyvoms būtybėms. Jei visa tai, kas egzistuoja pasaulyje, yra laikina, jei net žinios yra dūlios, tuomet „aš“ nebeegzistuoja, egoizmui nėra vietos. Tačiau nirvana pasiekiama ne kitame gyvenime ar kitame danguje, o tučtuojau, šią akimirką, dabar.

– „Nirvana“ – tai vienos roko grupės pavadinimas, – suniurnėjo Teo. – Be to, ničnieko nesupratau.

– Tuoj paaiškinsiu, – tarė teta Marta. – Po apmąstymų einantis Budos keliais gali pasakyti: „O nirvana! Išnykimas, ramybė, puikus būdas išsisukti!“ Juk Buda vaizdžiai kalba apie „namų sunaikinimą“: be abejo, tai nereiškia nugriauti juos buldozeriu, bet reikia nuo jų atsiriboti, sunaikinti jų globėjiškąją esmę. Visai kaip kūnas – namai yra laikini. Tai sugalvojo ne Buda: hinduizme kosmosas, žmogaus kūnas ir namai paklūsta tai pačiai visuotinei tvarkai, griežtai kiekvienam apibrėžtai nuo pat gimimo. Ar ne, Gurudži?

– Tikrai, – atsakė jogas.

– Vadinasi, sako Buda, – jokios priklausomybės. Jei pavyksta sugriauti namų, kūno ir kosmoso idėją, tuomet senieji hinduizmo tabu išnyksta. Ir nebelieka socialinių taisyklių, kastų. Teisingai, Gurudži?

Ponas Kulkarnis, kuris buvo brahmanas, neprieštaraudamas sutiko.

– Nuo tada visi žmonės galėjo pajusti ramybę, visi, ne tik privilegijuotieji, kuo puikiausiai išvengti kančios. Supranti?

– Atrodo, taip, – tarė Teo. – Žodžiu, Buda hinduizmui padarė tai, ką Jėzus žydų tikėjimui. Paskleidė jį visam pasauliui.

– Šaunuolis! – sušuko teta Marta. – Tu suglaustomis kojomis peršokai per laikinumo filosofiją, bet neblogai nusileidai.

– Jūs nieko nepapasakojot apie garsiąją Budos šypseną, – priminė Ila.

– Eime jos pasižiūrėti, – atsakė teta Marta. – Taip bus geriau.

Išeinant iš sodo, nedideliame muziejuje stovėjo medituojančio Budos statula. Paslaptinga ir rami jo šypsena bylojo daug daugiau nei visos tetos Martos kalbos. Teo paglostė abi nugludinto akmens kojas ir susimąstė, kaip ištęsti šį nuostabų troškulį, kuris, jo akimis žiūrint, buvo gyvenimas.

– Gal bent turiu teisę pavalgyti? – paklausė jis droviai. – Aš kiek išalkau...

– Kas kalba apie badavimą? – atsiliepė teta Marta. – Jokio perdėto asketiškumo! Kur norėtum nueiti?

Baisiojo imperatoriaus mečetė

Paskui atėjo paskutinė diena Benarese. Teta Marta tvirtino, kad nereikėtų aplenkti didžiosios mečetės. Mat jie kad kiek būtų pamiršę, jog Benaresas nuo neatmenamų laikų buvo didžiulė prekybos kryžkelė, kad musulmonai jame subūrė reikšmingą bendruomenę ir kad ši mečetė, iškilusi virš šventojo miesto, taip pat turi savo istoriją.

Didžiulė, didinga ir rožinė, ji akiplėšiškai stūksojo viršum šventyklų ir Gango. Tačiau prie jos negalima buvo prieiti – neleido užtvarai.

– Tikriausiai dėl hinduistų integristų, – sumurmėjo susirūpinusi Ila. – Jie nori ją nugriauti, išvalyti miestą.

– Kaip jau yra padarę su Aodijos mečete 1992-aisiais, – pasišiaušė teta Marta. – Tai bent apsišvarino!

– Kuo toji mečetė neįtiko? – paklausė Teo.

Ji tai niekuo, bet jos architektas – beveik viskuo. Ją pastatė imperatorius Aurangzebas, vienas iš Džehan-šacho vaikų. Tačiau savo karaliavimo metais tolerantiškasis Džehan-šachas išleido galybę pinigų, kad pastatytų Tadž Mahalį – milžinišką antkapį velionei žmonai. Norėdamas atitaisyti tėvo išlaidumą, jo įpėdinis Aurangzebas tapo griežtu musulmonu: jis nugriovė hinduistų šventyklas, sukūrė imperiją ir pastatė minėtą garsiąją mečetę iš šventyklų, kurias buvo nugriovęs, akmenų... Indijoje jis paliko baisaus valdovo, visais būdais persekiojusio hinduistus, prisiminimą. Ir politinėms ekstremistų partijoms, norinčioms restauruoti Hindutvą, hinduistų tėvynę, irgi netrūko ketinimų nugriauti Aurangzebo mečetę, nors ji buvo prestižinio nacionalinio paveldo dalis.

– Teo, atkreipk dėmesį, – tarė teta Marta, – Benareso mečetė milžiniška, o Aurangzebo kapas be galo paprastas. Aptvaras, baltas drapas su skyle viduryje, iš kur kyšo baziliko stiebas. Ir viskas.

Teo priėjo. Iškaltose nišose buvo įsitaisę dideli piktų širšių spiečiai. Mečetė buvo gerai ginama.

Ganešas atviruke

Kai reikėjo išsiskirti su Teo, ponas Kulkarnis nubraukė ašarą. Teo puolė jam ant kaklo, ir brangusis Gurudži jį išbučiavo, o tai jam nebuvo įprasta. Paskui jis nuėjo į traukinį, per tris dienas pargabensiantį jį atgal į Bombėjų. Grįžimas į Delį tikrai nebuvo džiugus. Nors kapitonas Lumba parskrido savo žmonos ir draugų „Indian Airline" lėktuvu, net kokpitas nepralinksmino Teo. Iš pradžių jie paliko Benaresą, o paskui reikėjo susitaikyti su nuolatiniais kraujo ėmimais.

Tyrimai pasirodė nepakitę. Nuliūdusi teta Marta ryžosi paskambinti į Paryžių. Melina bus išėjusi iš proto...

– Klausyk, brangioji, sakau tau, jie nepakitę! – švogždė teta Marta į ragelį. – Tai reiškia, kad niekas nepasikeitė nei į gera, nei į bloga... Grįžti? Kurių galų? Taip, jis geria vaistus. Benarese? Vanduo? Gėrėm tik mineralinį vandenį... Gango vandenį? Juokauji? Na ką gi, jei manim netiki, paklausk jo!

Ir ji davė Teo telefoną.

– Mama? Nė lašelio, jis per daug purvinas! Ką ten mačiau? Ūūū! Krūvą dalykų. Užsiiminėjau joga! Taip, su mokytoju... Ar žinai, kad tu nugaroje turi gyvatę? Aš visai iš tavęs nesišaipau... Nutraukti kelionę? Bet aš noriu tęsti! Taip, žinau. Kaip tai, iš kur žinau? Po galais, teta Marta man juk sakė, kad tyrimai nepakitę. Na ir kas? Tai reiškia, kad sergu taip pat kaip ir anksčiau, ar ne? O mano lęšiai? Jau sužaliavo? Taip, man tavęs trūksta. Taip, atsigulęs galvoju apie tave. Ir pabudęs. Aš tave myliu...

Jis nusiuntė aparatu skambų drėgną bučkį ir išjungė telefoną.

– Ji liūdi, – tarė jis. – Ką čia padarius?

– Nusiųsk jai atviruką, – atsakė teta Marta.

Pasakyta – padaryta. Teo išsirinko Ganešo atviruką, kur soste sėdėjo drambliukas su atsikišusiu pilvu, dar rausvesnis nei visada; jis stropiai išvedžiojo laiškelį: „Brangioji mamyte, štai mane globojantis dievas. Tai Židinio dievas, jam trūksta ilties, jis ją atidavė rašyti."
Tegul dabar Melina suka galvą.

14 SKYRIUS

Šventieji žaibai

Dviejų Važiuoklių istorijos

– Kadangi Sarnos sode, – tarė Teo segdamasis kelnes, – mes buvom Vidurio Kelyje, kam belstis į Dardžilingą? Nusipirkti arbatos?

– Turėk proto! – nusikvatojo teta Marta. – Dardžilinge susipažinsi su kitokiu budizmu.

– Jų yra du? – išsižiojo Teo.

– Pirmasis, – tarė teta Marta, – pavadintas Mažosios Važiuoklės vardu. Apie jį tau papasakojom po Sarnos medžiais. Antrasis, Didžioji Važiuoklė, pamažu užvaldė visus Himalajų kraštus...

– Tai yra Tibetą, – baigė Teo.

– Prašom neužmiršti Nepalo, Butano ir Sikimo, kur mes ir vykstam.

– Bet Sikimas Indijoje!

– Ne taip seniai. Tai sena nedidukė karalystė, aneksuota Indijos, jos senoji religinė sostinė Dardžilingas šiandien yra indiškosios Vakarų Bengalijos valstijos šiaurėje. Jei leistum man baigti, Teo... Iš Himalajų budizmas tęsė kelionę į Kiniją, paskui į Japoniją. Keliaudamas jis tapo Didžiąja Važiuokle.

– Važiuoklė, – mąsliai pratarė Teo. – Keistokas religijos pavadinimas!

– Važiuoklė padaryta tam, kad riedėtų Vidurio Keliu, – atsakė teta Marta. – Be to, ji su ratais. Gal prisimeni, kad pirmasis Budos pamokslas Sarne vadinasi Mokymo Rato sukimu?

– Tikrai! – sušuko jis. – Aš nesupratau, kodėl.

– Medituojant Budai pavyko perprasti gimimų ir mirčių ciklą, tikrą ydų ratą. Mokymas suteikia galimybę apeiti šį kančių ratą Vidurio Keliu. Išjudinti Mokymo Ratą – kitu ratu, tai yra žinių ciklu, sulaužyti pragariškąjį ratą. Pirmasis ciklas, tu jį žinai, susijęs su keturiomis tauriosiomis tiesomis. Antrasis skirtas grynajai tuštumai. Matai, Teo, tai – judaizmo priešingybė. Žydams Dievas – tai būtis, jis vientisas. O Budai – priešingai. Tikrovė nėra būtis, ji tyra.

– O žydų Viešpats netyras?

– Tyras, – atsakė ji. – Tačiau Budai būtis – tai laikinumas, nepamiršk. Kartą numalšinus „aš“ troškimą, tuštuma išsiplečia, širdis tampa laisva užuojautai, sutemos išsisklaido ir tuomet baigiamasis mokymo ciklas atveria spinduliuojantį aiškų suvokimą, tai yra Nušvitimą. Dardžilinge tu rasi Didžiąją Važiuoklę.

– Kas atsitiko tarp Mažosios ir Didžiosios?

– O! Tas pats dalykas, kaip visur kitur religijų istorijoje, – suniurzgėjo teta Marta. – Kai Buda mirė, judėjimo vienybė suskilo. Buda paliko vieną klausimą be atsakymo: ar jis pasiekė prigimtinį Nušvitimą, ar palaipsniui ugdė save, iškėlęs Nušvitimo sąlygą?

– Visaip gali būti, – atsakė Teo. – Legendoje jis kaip dievas, bet gyvenime – ne.

– Štai viena iš lūžio linijų. Kai kurie sugalvojo išeitį: toks Buda, kokį jį matė gyvą, tebuvo vaizdinys, sukeltas tikrojo Budos.

– Taip negalima! – paprieštaravo Teo. – Jis nenorėjo būti dievas...

– Prašovei, – pareiškė ji. – Buda nurodė individualaus kontakto su dievybe kelią, tačiau žmonėms baisiai reikia vedlio. Taigi budistų dvasininkai sugalvojo šventuosius, sugebančius gelbėti žmoniją ir be galo tolinti savo galutinį Nušvitimą. Jie vadinami bodisatvomis. Šie jau praregėję mokiniai budos yra kupini tokio pasiaukojimo, tokios užuojautos, kad dėl savo kilnumo tampa visiškai atsidavę. Jie kupini kone dieviškos galios... Pamažu tampa aišku, kad Didis Buda nepasiekiamas. Dabar supranti, kodėl tavo guru nervino mane savo legendomis?

– Tu budistė?

– Taip, šiek tiek, – prisipažino teta Marta. – Tai filosofija, galinti apsieiti be Dievo. Kiekvienas pats turi išsinarplioti ir rasti dvasios ramybę, ir tai man patinka. Patikėk, Teo, ne aš viena žingsniuoju Vidurio Keliu: mūsų dienomis pamatysi budistus visuose pasaulio kampeliuose... Jungtinėse Amerikos Valstijose, Kanadoje, Šveicarijoje, Vokietijoje...

– Bet tik jau ne Prancūzijoje! – juokdamasis sušuko Teo.

– Ir Prancūzijoje! Ką tu sau manai? Kad prancūzams nepasiekiama visuotinė užuojauta? Tavo šalyje galybė budistų. Jie net gavo laiką sekmadienio ryto laidai religinėse programose! Mano akimis žiūrint, tai geras ženklas. Budistai niekam neįkyri, visiškai tolerantiški... Aišku, iš pradžių jie tau pasirodytų labai keisti. Jų apranga, maldų malūnėliai, puolimai po kojomis, – tai savotiška, bet paaiškinama... Reikia pasakyti, kad Tibete budizmas savo kelyje sutiko labai seną religiją, su ja reikėjo rasti kompromisų.

– Labai sena tibetiečių religija, – sumurmėjo Teo. – Išdėstyta „Mirusiųjų knygoje“?

– A! Užmiršau, kad tu ją skaitei, – atsiduso ji. – Ką gi! Ši knyga ne kaži kiek tepasako apie minėtą religiją, vadinamą *bon.*

– *B-o-n*?

– Būtent. Senovės tibetiečių kalboje tai reiškia žmonių, *bonpų*, religiją. Perspėju tave, *bon* ir budizmo susiliejimo istorija labai įdomi.

Viena virvė ir šešios beždžionėlės

Ji buvo tokia įdomi, kad pati viena užtruko dvi valandas gryname ore.

Amžių pradžioje, pasak senųjų tibetiečių religijos mitų, aukščiausieji dievai gyveno kalnuose, žemesnieji – požemiuose ir vandenyse, o žmonės – per vidurį. Pirmasis Tibeto karalius vedė kalnų deivę, ir iš šios sąjungos gimė pirmieji žmonės. Dieną karalius likdavo žemėje,

o naktį grįždavo į dangų pasinaudojęs magiška šviesos spalvos virve, kurią turėjo pačiame viršugalvyje.

– Apie plaukų kasytę ant pakaušio jau pasakojai, – prisiminė Teo. – Sikų, brahmanų ir... nadiro Samsono.

– Naziro! – pataisė teta Marta.

Virvės, siejančios žmogų su dangumi, principas buvo išties universalus, jis aptinkamas net pas Brazilijos indėnus, ir visuomet atsiranda neranguolis, nutraukiantis virvę, kuria galima užkopti atgal į dangų. Taip ir nutiko šeštajam tibetiečių karaliui. Pasipūtęs it varlė, jis išsikvietė į dvikovą savo arklininką, bet atsisakė perduoti dieviškuosius įgaliojimus. Kadangi tai buvo neteisinga, arklininkas tik paprašė karaliaus nukirsti jo dangiškąją virvę. Karalius iš pasipūtimo sutiko. Anas išleido į mūšio lauką šimtą jaučių, ginkluotų ietimis, pritvirtintomis prie ragų, ir traukiančių pelenų pilnus vežimus. Kilo visiška sumaištis, o arklininkas nugalabijo neatsargų valdovą, kuris tapo pirmuoju mirusiu karaliumi. Po jo nė vienas karalius negalėjo užlipti dangiškąja virve. Pavykdavo tik burtininkams ir šventiesiems. Toks buvo senasis Tibeto religijos mitas.

– Kas iš jo liko? – paklausė Teo.

Beliko bonpai, kurie per vestuvių iškilmes pririšdavo virvę jaunojo viršugalvyje, o visai neseniai Lasoje dalai lamos rūmuose, didžiulėje Potaloje, dar trys vyrai šoko į tuštumą, tikėdamiesi nusileisti virve nuo stogo viršaus. Paskui, atsiradus budizmui, pasakojimas apie karalių su dieviškąja virve visiškai pakito, lygiai kaip ir žmonių kilmės istorija.

Amžių pradžioje, anot budistų mokymų, didžiulis beždžionės patinas panoro atsiversti, pamokytas švento bodisatvos, labai sudėtingu vardu Avalokitešvara. Šventasis nusiuntė jį į Tibeto sniegynus, nes kuo arčiau dangaus esama, tuo geriau susikaupiama. Tuo metu, kai beždžionė meditavo apie užuojautą, pro šalį ėjusi žmogėdra jį beprotiškai įsimylėjo ir pasivertė moterimi. Susaistytas skaistybės įžadų, beždžionės patinas atsisakė suartėti, bet žmogėdra taip jo maldavo, kad tas leido jai miegoti šalia. Maža to, kai beždžionė nesutiko suartėti, žmogėdra grasino pagimdyti pabaisų, surysiančių žmonių

giminę. Nebežinodamas, ką daryti, beždžionės patinas nuskriejo pas šventąjį, o šis liepė jam iš užuojautos paimti žmogėdrą į žmonas. Šventasis buvo viską numatęs.

Gimė šeši beždžioniukai, kuriuos jų motina, ištikima žmogėdros prigimčiai, norėjo tučtuojau suryti. Tėvas beždžionė juos išgelbėjo, pasprukęs į girią ir ten juos palikęs. Po trejų metų beždžioniukų pagausėjo: jų buvo penki šimtai, ir jie dvėsė iš bado. Vargšė beždžionė vėl kreipėsi į savo mokytoją, šis užlipo ant švento kalno, paėmė penkių rūšių grūdų ir juos pasėjo. Beždžionė nusivedė ten savo penkis šimtus mažylių, kuriems, ėdant grūdus, šėrėsi gaurai ir krito uodegos. Tai buvo pirmieji tibetiečiai.

– Vadinasi, visi dabartiniai tibetiečiai kilę iš didžiulės beždžionės, – baigė Teo.

– Bet juk tu ją pažįsti, – pasakė teta Marta. – Tai pats Hanumanas.

– Ir vėl susitikom! – sušuko Teo. – O kitas Avalo... koks?

– Avalokitešvara? Siekdamas Tibetą atversti į budizmą, jis persikėlė ant Potalos kalno ir paleido iš savo delno šviesos spindulį, kuris virto beždžione.

– Kokia painiava, – sumurmėjo Teo. – Štai Hanumano bičiulis, gimęs iš švento budisto rankos, na ir nieko gero* nežadanti žmogėdra.

– Kaip laiku pasakyta, – nusijuokė teta Marta. – Mat žmogėdra kilusi iš *bon* religijos. O iš dangiškosios virvės likęs tik šviesos spindulys. Matai, kaip viskas susimaišė...

– Tikras marmalas, – išpoškino Teo. – Galvoju, ką pamatysiu Dardžilinge.

Miglos miestas

Pirmiausia Teo pamatė mažulytį Siligurio oro uostą, kur laukė pilvūzas ambasadorius, jį vargu ar atgaivino nedidelis ventiliatorius. Jau buvo kovas ir tiesiog kepinte kepino. Tačiau teta Marta tikino,

* *Bon* – geras (*pranc.*). *Bon* – religija.

kad, kylant į Dardžilingą, jų vėl laukia puikus, tyras, bet gana vėsus oras.

Kelias vingiavo per didžiulius laukus su apskritomis skaisčiai žaliomis giraitėmis, kur kažką skynė moterys su didžiulėmis šiaudinėmis skrybėlėmis. Arbatos sodai.

– Va, Teo, krūmai, iš kurių atsiranda tavo mėgstamiausias gėrimas, – paskelbė teta Marta.

– Sustokim, gerai? – kaulijo Teo. – Taip norėčiau pamatyti bent vieną lapą...

Grybštelėjusios nagais, moterys vikriai nuskindavo puokštę lapų nuo arbatmedžių viršūnių. Jie buvo ryškiai žali, trapūs. Teo vieno atsikando: skonis buvo kartus ir gaivus. Jis taip skyrėsi nuo juodų arbatlapių šakelių, kurias Teo plikydavo savo arbatinuke, kaip tikrovės iliuzija nuo skaisčios Budos šviesos... Teta Marta pažadėjo, kad jie nusipirks pakelį Dardžilinge. O kol kas nedideliu greičiu riedėjo į miestą, skrosdami palei pat žemę didžiulius debesų tumulus.

Teo užsnūdo ir atsibudo jau atvažiavus. Pramerkęs akis, jis pamatė didelę saulėlydžio nurausvinto sniego sieną.

– Himalajai! – suklykė jis pakerėtas. – Negali būti...

– Pats laikas užsidėti šiltą striukę ir apsiauti batus, pamuštus kailiu. Matai, iš burnos virsta garas... Greičiau!

Miestas, įsuptas į miglą, sumišusią su lauko virtuvių dūmais, gerą kilometrą nesibaigdamas kilo pakopomis aukštyn. Oras buvo pilkas. Šešėliai rūke ramiai slinko arba būriavosi aplink ant mažos ugnies kunkuliuojantį virdulį. Prieblandoje Dardžilingas panėšėjo į vaiduoklių miestą. Himalajai išnyko visiškoje tamsoje, ir Teo pasijuto sužvarbęs. Laimei, tetos Martos išrinktas viešbutis buvo angliško stiliaus, su židinyje liepsnojančia ugnimi ir giliais foteliais. Nenuilstanti savininkė prisiminė žymius keliautojus, kuriuos matė šios patrešusios sienos, antai garsiąją keliauninkę Aleksandrą David-Nyl, tapusią įšventinta tibetiete.

– Jeigu tik jie žinojo kaip per žvarbą sušildyti savo kūną, – pridūrė teta Marta.

– Tai nesunku – prie ugnies, – tarė Teo.

– Taip, tačiau be malkų ir degtukų, – atšovė ji. – Tai klasikinis Tibeto jogų pratimas. Jie lediniu vandeniu sušlapina paklodę, nuogi ant sniego įsisupa į ją, ir paklodė turi išdžiūti ant jų kūnų. Ugnis ateina iš vidaus, įvaldžius kvėpavimą.

– Eik sau, – sumurmėjo Teo. – Ir norėtum, kad tuo patikėčiau?

– Tavo reikalas, – tarė teta Marta. – Aleksandra David-Nyl tvirtina, kad ji tai padarė. Kodėl tau nesušildžius savo paklodžių?

Tibetiečių šventykla

Kitą dieną jie aplankė šventyklą pačiame miesto viršuje. Kelkraštyje plevėsavo lengvos audinio skiautės, pakabintos ant bambukinių stiebų arba ant virvės kaip vėliavėlės. Jos buvo įvairiaspalvės: rausvos, blyškiai melsvos, vandens žalumo. Kartais papilkėjusios nuo dulkių, kai kurios sudriskusios.

– Jie džiausto nosines prie savo šventyklos? – nustebo Teo.

– Pažiūrėk iš arčiau, – patarė teta Marta. – Jos išmargintos. Tai ne nosinės, o maldos vėliavos. Ant audinio užrašomi maldos žodžiai, ir audeklas plevėsuoja vėjyje, kol visiškai sudyla.

– Todėl jos tokios suplyšusios, – tarė Teo. – O, žiūrėk, kokia graži raudona, visai nauja!

– Kažkas paprašė dievybės malonės, – sumurmėjo teta Marta.

– Kokios dievybės? – paklausė Teo.

– Kas žino, – atsakė ji. – Jų tiek daug!

Taip Teo sužinojo, kad tibetiečių budizmo pasaulyje gyvena baisios dievybės ir demonai. Baisios, bet iš esmės taikios dievybės, o demonų taip gausu kaip iliuzijų pasaulyje. Beje, lyg triumfo ženklan, nugalėtojai visuomet pasiverčia nugalėtaisiais, sunku atskirti geranorišką dievybę nuo jos patiesto demono.

– Pamatysi juos ant sienų freskų, – pažadėjo teta Marta. – Dabar reikia rasti mano bičiulį lamą Gampą.

– Ir vėl, – atsiduso Teo. – Mano senutė turi ir bičiulį lamą...

– *Lama* reiškia „mokytojas“, – atšovė ji. – Lamos dėsto vienuolynuose išmoktą doktriną.

Priešais juos dunksojo šventykla, masyvi, kelianti nerimą, su aukso stogu, išbaltinta ir nuterliota rožiniais debesėliais su raudonais kraštais. Antrindamas būgnui, viduje skimbčiojo atkaklus varpelis: ti ti ti pum ti ti ti ti ti pum... Viesulu išlėkė raudonai apsivilkęs vienuoliukas su smilkytuvu rankoje ir trenkė juo drybsančiam šuniui per kuprą. Kitas vaikėzas jį subarė, ir juodu susiėmė prunkšdami iš juoko. Staiga griežta šventykla tapo panaši į mokyklos kiemą per pertrauką. Pridėjusi prie akių delną, teta Marta ieškojo savo bičiulio lamos.

Jis atėjo plačiai šypsodamasis ir džiugiai trindamas rankas. Skustu pakaušiu, slyvų spalvos apdaru ir skaisčiai geltonai dryžuotu stuomeniu, lama Gampas ant nosies galo buvo užsidėjęs apskritus metalinius akinukus, kurie tekštelėjo ant žemės, kai jis nusilenkė tetai Martai.

– Būk pasveikintas, jaunuoli, – tarė jis pasikeldamas akinius. – Tau gerai sekasi?

– Jis kalba prancūziškai? – nustebo Teo.

– Suprantama, – atsakė lama Gampas. – Aš palikau Tibetą su mūsų dalai lama, kai jam 1959 metais teko bėgti į tremtį. Jis pasitraukė Indijon, į Dharamsalą, o mes išsibarstėm po visą pasaulį. Likimas mane nuvedė į palaimintąją Prancūzijos žemę, tiksliau – į Asnjerą.

– 1959-aisiais! – sušuko Teo. – Tu tikriausiai labai senas!

– Kas žino? – suktai atsakė lama.

– Bet jei gyveni Asnjere, ką veiki čia?

Lama mostelėjo Himalajų link. Kartais reikėdavo įkvėpti gryno sniegynų oro ir pajusti už viršukalnių netolimą gimtinę.

– Įeikime, – tarė jis pasitaisydamas akinius.

Tačiau kai Teo šmurkštelėjo į galeriją, lama jį sustabdė. Pirmiausia reikėtų pasukti maldų malūnėlius. Prie įėjimo į šventyklą stovėjo du, didžiuliai ir geltoni, taip sunkiai išjudinami, kad Teo nepavyko net stumiant iš visų jėgų.

– Visų pirma tu suki ne į tą pusę, – tarė lama, – tai negerai. Kai kas

mano, kad tai netgi pražūtinga. Sukama visuomet pagal laikrodžio rodyklę.

Teo pakeitė kryptį, ir lyg būtų pakerėta – malūnėlis pasisuko.

– Pavyko! – sušuko jis. – Kam to reikia?

Lama paaiškino, kad malūnėlio viduje yra ritinėliai, ant jų surašytos maldos. Kad pasimelstum, pakanka pamaldžiai pasukti malūnus.

– Praktiška, – pakomentavo Teo.

– Taip, bet reikia jį ilgai sukti, – tarė lama. – Jei suki nenuoširdžiai, nieko gero. Ar tavo širdis tyra ir atvira?

Teo suglumęs tyrinėjo sportbačių nosis. Jis net nežinojo, ar jis atviras, ar ne?

– Tiesą sakant, net nežinau, – prisipažino jis.

– Puiku, – tarė lama. – Suvokimas, kad nežinai, yra abejonės pradžia, vedanti į išmintį. Dabar gali apžiūrėti sienų freskas.

Iš pradžių Teo pamatė tik įmantrų chaosą, kur vaipėsi siaubingos juodos ir raudonos figūros išsprogusiomis akimis, besikaunančios tarpusavyje niūrių debesų fone. Jos buvo tokios kraupios, kad Teo prireikė šiek tiek laiko apsiprasti. Viename kampe didžiuliu pjūklu buvo pjaustomi kūnai, kiti sukosi ant grotelių, dar kitiems buvo perverti liežuviai.

– Tik pamanyk – pragaras! – sušuko Teo.

– Tai požemio karalystė, – sumurmėjo lama. – Arba greičiau vaizduotę sukrečiančių demonų bėgsmas. Pažvelk į vidurį, vaikeli. Pastebėsi, kad dažniau vaizduojamas rojus nei pragaras.

Teo pamatė tokią sudėtingą geometrinę figūrą, kad reikėjo labai pasistengti, jog nubrėžtuose apskritimuose įžvelgtum budas lotoso poza ir aštuoniarankes dievybes. Apsipratęs jis galų gale pastebėjo, kad vienas vaizdas buvo paprastas: moteris, tikriausiai deivė, rankomis meiliai apglėbusi vyro kaklą ir atsukusi nugarą, sėdėjo apžergomis ant kelių vyro, sėdinčio lotoso poza ir atsisukusio veidu.

– Man reikia paaiškinimo, – tarė jis oriai. – Besigrumiantys velniai, visokie dailūs ratai ir kvadratai, o dar pornografija.

Dar plačiau šypsodamas nei paprastai, lama Gampas paaiškino.

Pragaro scenos vaizduoja amžinąją dievų kovą su ydingojo Gyvenimų rato, demonais. Matome dievus, sėdinčius lotosu, šios tradicinės figūros, vadinamos *mandala*, apskritimų viduryje: ją sudaro kvadratas, įbrėžtas į apskritimą, kurį patį supa apskritimai, irgi įbrėžti į kvadratą, tad mandala susideda iš ketverių durų, jos mažiausias, vidurinysis, ratas vaizduoja kosmosą, kuriame aukštesnioji išmintis plūduriuoja džiaugsmo vandenyne. Mandala – tai tobulų dievo rūmų vizija, dievą budistai vadino dievybe: mandalos centre soste sėdi apsikabinusi pora.

Mandalai ir džiaugsmo vandenynui suvokti reikėjo iš arti ištirti freską, ji Teo pasirodė pornografinė. Iš tiesų, pasakė lama, čia vaizduojama moters ir vyro sueitis, viena iš labiausiai pasaulyje žinomų pozų. Tačiau ne tai svarbiausia. Šis šventas paveikslas visų pirma simbolizuoja dievo susiliejimą su moteriškąja energija, *šakti*. Iš tikrųjų jų paveiksle seksualinis aktas išreiškia begalinį meditacijos išsipildymą. Dieviška vyriško ir moteriško pradų sąjunga – tobulas objektas, kad sukoncentruotum dvasią, iš kurios netikėtai išsilieja džiaugsmo vandenynas ir užtvindo sąmonę.

– Ar tik čia nebus toji gyvatė stuburgalyje? – paklausė Teo. – Mano guru pasakojo panašų dalyką. Spėju, jie susilieję amžinai kaip Šiva su Parvate?

Sužavėtas lama patvirtino, kad mokslininkas Teo spėjo teisingai, tik čia kalbama ne apie Šivą ir Parvatę, o apie medituojantįjį, susiliejusį su savo paties moteriškąja dalimi. Tai buvo nepalyginamai sudėtingiau: hinduizmo atšakoje, vadinamoje tantrizmu, išties vyksta tikras seksualinis aktas ir sulaikoma sėkla, o tibetiečių budizme, priešingai, vienuolis neturi partnerio. Jei Buda ir įgaudavo besimylinčios sutuoktinių poros pavidalą, tai tik dėl to, kad pavaizduotų vienas kitą papildančius vyrą, užuojautą, ir žmoną, tuštumą. Vienuoliui meditacija pavykdavo pasitelkus moteriškąją energiją, Nušvitimo šaltinį. Teo paėmė pirmą pasitaikiusią nuotrauką, norėdamas Fatu parodyti dieviškąją sąjungą: jei teisingai suprato, jo *šakti* – tai ji.

– O dabar galime įeiti, – mandagiai pakvietė lama.

Ant grindų iš nugludintų lentučių rikiuotė vienuoliukų slyvų spalvos drabužiais dudeno monotoniškas maldas, daužė didelius tambūrinus, suspaustus vienoje rankoje, o kita švytravo lenktomis lazdelėmis. Retkarčiais gležnas vienuolis, pasiėmęs rimbą, pagrasindavo vaikams, kai šie apsirikdavo, o kitąkart ir lengvai jiems šmaukštelėdavo. Pačiame šventyklos viduryje lama atlikinėjo keistą veiksmą: stovėdamas virš galvos iškeldavo sudėtas rankas, nuleisdavo jas prie kaklo, paskui širdies, galiausiai sukniubdavo ant plačios medinės lentos, vėl pakildavo pasilaikydamas žemėn įtvirtintų skrysčių ir tuojau pat pradėdavo iš naujo.

– Ką tie mažiai burblena? – pirmiausia paklausė Teo.

– Bodisatvų mokymus, – atsakė lama. – Bet mūsų formulę išgirsi keliaujančių maldininkų lūpose: „Om mani padme hum.“ Buda suteikė pasauliui įvairiausių formulių, kurias mes vadiname *mantromis*: šią žino visi, o tos, kurių mokosi būsimieji mūsų vienuoliai, tokios sunkios, kad retsykiais jie suklysta.

– Bet kam gi plakti juos rimbu?! – pasipiktino Teo.

– Taip palaikoma drausmė, – atsakė lama. – Pirmiausia rimbas ištiesina mokinių nugaras, o mokytojas visuomet privalo būti truputėlį griežtas, va kaip.

– Apie tai man jau pasakojo Jeruzalėje, – atsiduso Teo. – O tas, kuris daro gimnastiką?

– Šie kniūbčiojimai varginantys, bet reikalingi, – tarė lama Gampas. – Tai vaistas nuo puikybės. Apeikim ratą.

Tada prietemoje Teo pamatė milžinišką statulą, auksuotą, panašią į šypsantį ir tiesiantį rankas Budą. Jo kaklas buvo apvyturiuotas spalvotais šalikais, o ant pečių – didžiulis geltono atlaso apsiaustas. Priešais jį ant altoriaus stovėjo spalvintų, sakytum iš vaško nulipdytų, ramunių žvakidės.

– Buda, – sušnabždėjo susijaudinęs Teo.

– Ne, tai bodisatva, – pataisė lama. – Bet gali jį laikyti Buda, jei nori, mat kiekvienas iš bodisatvų žengia į Nušvitimą.

– Labai dailios gėlės, – tarė Teo.

– Jos iš sviesto, – tarė teta Marta.

Iš sviesto? Teo nepatikėjo savo ausimis ir priėjo arčiau. Smiliaus galiuku jis perbraukė vainiklapį ir paragavo: tarsi lydyti kiaulės taukai. Visas gėlynas buvo nulipdytas iš sviesto.

– Jos ištirps! – sušuko jis.

– Cit... – nutildė teta Marta. – Himalajuose netrūksta vandens, tačiau šalta. Riebalai čia reikalingi gyvybei, taigi sviestas toks pat vertingas kaip vanduo Indijoje. Be to, šioje vietovėje sviestas netirpsta.

Teo priėjo. Buda atidžiai žvelgė į jį sunkiomis, pusiau primerktomis akimis. Jo putlios lūpos, sučiauptos amžinai tylėti, vos vos šypsojosi. Vienuoliukai sududeno garsiau, pliaukštelėjo rimbas, dusliai nuaidėjo gongas, suvirpindamas grindų lentas. Smilkalai, sviestas, riebalų kvapas, viena nata traukiamos giesmės, atidūs vaikų žvilgsniai – visa buvo didžiai rimta. Teo pasijuto negerai. Duslus tamburinų dundesys nuaidėjo taip slogiai, kad jis pamatė milžinišką statulą pailgomis akimis, linkstančią prie jo... Galva apsisuko ir jis parkrito po auksine šypsena.

Lama Gampas pačiu laiku jį pastvėrė. Paklaikusi teta Marta pamatė, kad jam iš nosies teka kraujas. Sumanusis lama išnešė Teo laukan, atlošė galvą, ir, nuo stogo krašto nubraukęs saują sniego, patrynė nosį.

– Na štai, – pasakė jis ramiai. – Tuoj nustos. Nereikia baimintis, tai dėl aukščio.

– Jūs puikiai žinot, kad jis negaluoja! – šaukė teta Marta. – O kur rasti ligoninę?!

– Yra geresnių vietų nei ligoninė, – sumurmėjo lama. – Leiskit jam atsigauti, ir aš jus nuvešiu.

Keistasis Dardžilingo daktaras

– Papasakok man, vaikeli, kas tau atsitiko, – paklausė lama, vos tik jie atsidūrė automobilyje.

– Nežinau, – sumurmėjo Teo. – Demonai, šypsena, *šakti* – viskas akimirksniu susimaišė.

– Hmm, – sukosčiojo lama. – Tai tik dėl aukščio.

– Tikrai ne! – įsikišo teta Marta. – Jau esu sakiusi, kad jūsų freskomis galima įbauginti net pulką kareivių...

– „Aš" iliuzijų pasaulis taip pat baisus, – tarė lama. – Todėl mes jį ir vaizduojame, norėdami pažaboti baimę. Kokia gi ta baimė? Teo pats vienas turi ją aptikti. O dabar išgydykim jį.

„Ambasadorius" sustojo prie nedidelės būdelės, šalia kurios driekėsi eilė. Lama be kalbų praskyrė minią pasinaudodamas Teo būkle: stebuklingai paveikė dar vis kraujuojanti jo nosis.

– Daktare Lobzan, reikia skubios pagalbos, – tarė jis stumtelėdamas Teo į tamsų kambarį.

Ant suoliuko sėdinti nenusakomo amžiaus moteris ilga vilnone po krūtine klostyta suknia žvelgė į Teo netardama nė žodžio. Paskui pasodino jį priešais ir jos dailus veidas persikreipė. Paskui ji apipylė lamą klausimais, šis išvertė ir klausimus, ir atsakymus. Ar jis gerai miega? Eina pogulio? Dažnai žiovauja? Ar maudžia klubus, svaigsta galva, pykina? Ji vieną po kito lenkė pirštus, jų sąnariai traškėjo. Paskui ji apžiūrėjo liežuvį ir pasakė frazę, kurią lama atkartojo žodis žodin.

– Ji sako, kad Teo yra *rLung*, t. y. oro, temperamento. Liga ateina iš kepenų. Diagnozę ji patikslins čiuopdama pulsą.

Daktarė Lobzan užmerkė akis, atsipalaidavo, giliai įkvėpė, paskui sulaikė kvapą ir ant kairiojo Teo riešo venų padėjo savo dešinės rankos smilių, didįjį ir bevardį pirštus ir labai smarkiai suspaudė. Bėgo sekundės, paskui minutės. Tą patį ji padarė ir kitoje pusėje – trimis kairės rankos pirštais mygdama dešinįjį Teo riešą. Buvo visiškai tylu. Galų gale daktarė atmerkė akis ir atsiduso. Paskui ji ilgokai kalbėjosi su lama.

– Taip ir yra, – patvirtino jis. – Liga yra sunki. Ji radosi ne nuo maisto, ne nuo klimato, žinoma, ne nuo seksualinio piktnaudžiavimo, nei nuo atsitiktinės negandos. Daktarė Lobsang mano, kad tai dėl labai blogos karmos, ir kad požemio dvasia griauna Teo sveikatą, tai kažkas, ką jis, be abejonės, nužudė savo ankstesniame gyvenime.

– Žinoma, – narsiai ironizavo Teo. – Mano veidas kaip žudiko, iškart matyti.

– Pulsas tuščias su nenormaliais pertrūkiais, – toliau vertė lama Gampas. – Tai reiškia didžiulę vidinę įtampą. Didžiuoju dešinės rankos pirštu daktarė Lobzan rado pažeistų kanalų kelią... Reikia nedelsiant veikti. Pirmiausia vengti karčių ir aštrių patiekalų ir gerti mažiau arbatos.

– Arbatos neatsisakysiu, – pareiškė Teo.

– Antra, – tęsė lama, – gerti ką nors saldaus, rūgštaus ir sutraukiančio: tam tinkamiausias citrinų gėrimas. Na, o reikalingų vaistų daktarė turi po ranka: sidabro, salietros, kiaukutų miltelių, krokų žiedų ir kiaulės kepenų taukų.

– Kiaulės kepenys su sidabriniu kroku bei visokiais metalais ir kiaukutais? – pokštavo iš baimės apmiręs Teo. – Perku receptą!

Daktarė jau atidarinėjo dėžes ir paketus, iš jų rūpestingai traukė nežinomas medžiagas, stropiai svėrė jas ir dėliojo į daugybę maišiukų. Teta Marta paėmė maišiukus ir sumokėjo. Daktarė šyptelėjo, paplekšnojo Teo per skruostą ir vėl kreipėsi į lamą.

– Ji sako, kad reikėtų dar pridėti masažų su avokado aliejumi, tačiau jei laikysies šio gydymo, neabejotinai pasveiksi, nes tik tibetiečių medicina gali išgydyti tavo ligą.

Apimtas nerimo, Teo pasistengė atsidėkoti poniai tibetietei ištiesdamas drebančią ranką. Daktarė atsargiai ją paėmė ir palietė lūpomis tą vietą, kur buvo mamos žiedas. Tai nebuvo kas nors ypatinga, tik bučinys, bet Teo nuraminti jo pakako, ypač žiedo pabučiavimo... Gniaužtai atsileido, ir daktarė nusišypsojo.

– Kas ji? – paklausė teta Marta, kai jie išėjo.

– Daktarė Lobzan Doržė yra viena žymiausių mūsų gydytojų, – paaiškino lama Gampas. Pas ją konsultuotis atvykstama iš toli, suprantat?

– Kaip ji galėjo taip greit perprasti?

– Toks yra tibetiečių diagnostikos metodas, – ryžtingai atsakė jis. – Jeigu kanalai tiriami spaudžiant riešus, pakankamai susikoncentravus galima lokalizuoti ligą ir pasirūpinti apytaka.

– Ak! – sušuko teta Marta. – Koncentracija. Štai kodėl ji sulaikė kvėpavimą...

– Taip, kad pajustų įvairius ligos tvinksnius, – tarė lama. – Tai labai seni gydymo būdai, atėję iš Kinijos.

– Magija! – tarė Teo.

– Teisingai, – pritarė šypsodamasis lama. – Jeigu tik gerai žinai, kad magija nėra nelogiška. Dvasia valdo visą kūną. Bet kad išgytum, būtina laikytis dietos ir gerti skirtus vaistus. O! Būčiau pamiršęs. Mano manymu, būtų geriau atmesti kitus gydymo būdus. Tai tik patarimas ir nieko daugiau.

Sunkus pasirinkimas

Atmesti kitus gydymo būdus! Ką pasakys Teo tėvai?

– Tam privalau gauti Paryžiaus leidimą, – suniurnėjo teta Marta.

– Paryžiaus? – pasipiktino lama. – Vakarų medikai nieko negalėjo padaryti, tiek kartų tai man kartojot!

– Bet pamiršot jo tėvus...

– Tikra tiesa, – tarė lama. – Tada melsiuos, kad jie sutiktų.

Telefonu Melina klykė širdį veriančiu balsu. Žudo jos Teo! Ji visuomet žinojusi, kad ši kelionė būsianti beprotybė, kad Teo jos neišgyvens...

– Tu įsitikinusi, kad Paryžiuj jis išgyvens? – suriko teta Marta žiauriai.

Teo mama prapliupo raudoti. Suirzusi teta Marta kaip įmanydama

ramino ir paprašė pakviesti brolį. Mat viltis susitarti su mokslininku Žeromu dar nebuvo prarasta.

– Klausyk, Žeromai, kuo rizikuojam? Tyrimai nerodo jokio progreso. Sutinku – jie neblogėja, bet niekas nekruta. Leisk pamėginti...

– Ar suvoki, koks rimtas šis sprendimas? – sumurmėjo Žeromas.

– Tai kam, tavo nuomone, skambinu iš Dardžilingo? – atsakė teta Marta. – Žinoma, tai rimta.

Ragelyje stojo tyla.

– Gerai, – sušvokštė jis. – Manau, tu teisi. Be to, prancūzų daktarai patys pradeda studijuoti tą tavo tibetiečių mediciną. Ką gi, aš sutinku. Nutraukiam.

– Uf, – atsiduso ji. – Taip man labiau patinka.

– Palauk... Tačiau dabar skambink ne kartą per savaitę, o kiekvieną dieną.

Sandėris įvyko. Teo sudėjo savo gelio kapsules į krepšį ir pradėjo gydytis tibetietiškai. Taip jau atsitiko, kad kitą dieną jis pasijuto geriau. Naktį Teo susapnavo atsidūręs keistos figūros viduje, joje juodos rankos ir baltos kojos taip smarkiai susipynė, kad jis baisiai nustebęs pašoko iš miego.

Abatas, arbata, sviestas ir malda

Lama padėkojo taikioms dievybėms, kad jos įveikė tamsos demonus, ir liepė pasukti maldos malūnėlius.

– Žinai ką? – sukuždėjo Teo tetai Martai į ausį. – Jis panašus į Šventąjį Žaibą...

– Šventąjį Žaibą? – nustebo ji. – Apie ką tu kalbi?

– Vienuolis iš „Tintinas Tibete“, kuris sklendžia ore ir regi vizijas... Be akinių lama Gampas – iš akies luptas tas vienuolis, prisiekiu tau! Manai, jis irgi gali pakilti?

– Eik sau, – atsiduso teta Marta. – Juk jam nepasakysi? Teo!

Per vėlu... Teo nuskuodė prie lamos ir paklausė, o vienuolis pratrūko juoktis.

– Atleiskit jam, – tarė ji sumišusi. – Tai dėl „Tintino“.

– Jau atleista, – nusišypsojo lama Gampas. – Prancūzijoje prie manęs kibdavo kasdien. Be to, Teo, aš tikras, kad tu nežinai, ką reiškia žodis *Dardžilingas*: kaip tik „žaibo miestas“... O dabar aplankykim mūsų abatą.

Abatas gyveno gulomis trobelėje cinkuotu stogu. Tiesą sakant, jis buvo toks senas, kad beliko pasitenkinti jo palaiminimu ir arbata. Gerokai sudėvėtais drabužiais, reta barzdele, pliku pakaušiu ir dausose klaidžiojančiu žvilgsniu, abatas nepamatė jų ateinant. Jis skaitė toliau, prie pavargusių akių prisikišdamas ilgus ranka prirašytus popieriaus lapus, šventųjų raštų ištraukas, kurias paskui suvyniodavo į auksaspalvį atlasą. Kai lama puolė jam po kojom, abatas pakėlė akis, prisimerkė, vaikiškai sukrizeno ir tik mostelėjo. Lama nedelsdamas nubėgo atnešti ko prašomas. Tai buvo garsioji arbata su sviestu gėlėmis išmargintame termose, atkeliavusiame iš Liaudies Kinijos.

– Fui, – susiraukė Teo. – Tarytum sūri kava su pienu.

– Ji pasūdyta, – paaiškino lama. – Čia dedama kalkių, matai oranžinį atspindį?

– Matau ir akutes, – patvirtino Teo.

– Tai sviestas, – tarė lama.

– Čia tikras sultinys, – nusprendė Teo.

– Sultinys, – pasakė lama. – Jis puikiai saugo nuo šalčio. Po dviejų dienų nebegalėsi be jo apsieiti.

– Vis dėlto padėkok, – priminė teta Marta.

Nežinodamas, kaip tai daroma, Teo sudėjo rankas. Senio veidas nušvito ir jis drebančia ranka palaimino berniuką. Jie išėjo – Teo įsikibęs į lamos ranką, o teta Marta kaip visuomet atsilikusi.

– Niekad nemačiau tokio seno žmogaus, – tarė Teo, kai jie paėjo toliau.

– Jis senas, – atsakė lama. – Jam daugiau nei šimtas metų.

– Pasakyk, kaip jiems tai pavyksta? – paklausė Teo liūdnai virptelėjusiu balsu. – Aš nesu įsitikinęs, kad sulauksiu penkiolikos metų!

– Jie negeria alkoholio, nerūko, nepraranda saiko, meldžiasi ir geria sviestinę arbatą, – vienu atsikvėpimu atsakė lama. – Tau tereikia pamėginti ir pamatysi.

– Jei nori, sultinį gersiu, bet melstis nemoku, – tarė Teo.

– Moki, – pasakė lama. – Tau tas atsitiko priešais bodisatvą.

– Melstis – tai kraujuoti iš nosies?

– Ne, – mįslingai sumurmėjo lama. – Prieš tai.

Prieš tai? Kas ten buvo? Statula susverdėjo ir...

– ... Ir tu buvai parblokštas šypsenos. Taip?

– Taip, – sutiko Teo. – Jei tai reiškia melstis, tuomet aš moku.

Lama suspaudė Teo ranką ir nutilo. Apgaubtas ramumos, Teo įkvėpė visa krūtine. Netikėtai tyloje nugriaudėjo juos pavijusios tetos Martos balsas.

– Ką čia abudu tauškiat? – suklykė ji. – Ar tik nepaversit jo mistiku?

– Nėra reikalo, – pasakė lama. – Jis toks iš prigimties. Atsiliepia ankstesnis gyvenimas, be jokios abejonės.

Durklas žaibas

Kitą dieną lama juos nuvedė į tibetiečių pabėgėlių stovyklą, kur knibždėte knibždėjo varguolių. Prie įėjimo buvo pardavinėjami įvairiausi maldai skirti daiktai, Teo norėjo jų nusipirkti. Nuostabiai skambantys cimbolai, pagaminti iš aštuonių metalų lydinio; muzikiniai puodeliai, iš jų, patrynus kraštą medine lazdele, sklisdavo keistos melodijos ir užpildydavo erdvę. Nedidelis varinis maldų malūnėlis su raižytu kotu, ant kurio jis sukamas...

– Atidaryk gi, – pasiūlė lama. – Pamatysi maldas.

Teo pakluso. Viduje aptiko popieriaus ritinėlį, užvyniotą ant rankenos galo.

– Išvyniok, – liepė lama. – Jį reikia perskaityti.

– Aš neskaitau tibetietiškai, – pasiskundė Teo.

– Pamėgink...

Apstulbęs Teo perskaitė: *Paslėptas vidury salų, pačios didžiausios salos paties didžiausio miesto širdyje tremtiniams įkvepiu išmintį. Nesu nei dievas, nei šventasis: aš siaubingai negražus Išminčius.*

– Tai apgavystė, – tarė jis nurausdamas.

– Dabar reikia pamąstyti, – pasakė lama. – Panašiai kaip melstis: tu žinai atsakymą.

– Maniau, kad žinau, – sumurmėjo Teo. – Bet po viso šito nepasitikiu. Tie jūsų burtai, demonai, deivės, šypsenos... Per jus netenku nuovokos!

– Labai gerai, – tarė lama. – Tai būtina. Šiaip ar taip, mąstymas lygiai tokia pat pratimo dalis. Noriu tau šį tą padovanoti.

Ir jis nuo etažerės paėmė keistą paauksuotą bronzinį durklą. Jis buvo triašmenis. O jau rankena... Viršuje buvo bjaurus veidas, ant galvos uždėtos kaukolės, nukalta drakoniniu stiliumi. Be to, ji buvo labai sunki.

– Ačiū, – išlemeno Teo apžiūrinėdamas paslaptingą daiktą.

– Jis kraupokas, ar ne? – tarė lama. – Leisk paaiškinti.

Tibeto vienuoliai, kaip ir Indijos jogai, labai daug medituoja apie mirtį. Kadangi supratai nesąs tobulas, neišsisklaidysi begalybėje, neišvengiamai inkarnuosies, taigi mirsi. Tad nėra ko baimintis. Todėl tarp maldos reikmenų tiek daug kaukolių. Kartais net vietoj taurės vandeniui imama viršutinė pusiau perskeltos ir metalu apkaltos kaukolės dalis.

– Tikros kaukolės? – pasibaisėjo Teo.

Tikrų tikriausios. Taip buvo pažįstama laikinumo, jo viena labiausiai varžančių išraiškų yra kūnas, prigimtis. Štai kuo galbūt tapsiąs lamos Gampo kiaušas: taure kitam lamai. Ši mintis jam nekėlė jokio nerimo, priešingai, ji suteikė gyvenimui konkretumo, nes bodisatvos stengiasi vesti Tibeto budistus išminties keliu. Kuo labiau įsisąmo-

ninama mirtis, tuo geriau ji pakeliama. Be abejonės, dėl to tampi linksmesnis!

– Prancūzijoje, – pridūrė teta Marta, – praėjusiais amžiais uolūs katalikai taip pat medituodavo priešais tikrą kaukolę. Idėja buvo ta pati: sena Biblijos tema. „Tuštybių tuštybė, visa tėra tuštybė..."

– Tai ne visai mūsų doktrina, – patikslino lama. – Mes medituojame ne iš visiškos desperacijos, priešingai! Vidurio Kelias nėra nebūties apmąstymas. Suprantama, mes irgi galime pasakyti: „Iliuzija, visa tėra iliuzija." Bet mūsų didieji mokytojai, patys brangiausi, moka mums pranešti apie savo reinkarnaciją, kuri visai nėra iliuzinė. Jiems mirus, balzamuojame juos ir laukiame vienus metus iki palaidojami palaikai. Paskui iškeliaujame ieškoti vaiko, kurio kūnas priglaudė mūsų brangiausio velionio sielą.

– Žinau! – sušuko Teo. – Jūs turit būdą, kaip atpažinti tikrą...

– Vaikams mes rodome įprastus daiktus, kol vienas iš jų spontaniškai paima vienintelį mokytojui priklausiusį daiktą. Šis vaikelis, kartais vos paeinantis, pripažįstamas naująja reinkarnacija, nes mūsų brangiausiųjų buvimas nepaliaujamai trunka daugelį šimtmečių. Taigi mirtis – niekas. Kaukolė tėra trumpalaikė buveinė.

– Šis daikčiukas ne man, – nusprendė Teo ir padėjo daiktą į vietą.

– Palauk, – tarė lama.

Jis tepaaiškino, kodėl tos kaukolės yra. Durklas nėra skirtas kraujui lieti, o ne! Tam prieštarauja užuojauta gyvosioms būtybėms. Žemėn įbestas durklas prismeigia požemių demonus. Jie vadina jį *phurbu*, „durklu žaibu". Kad būtų aiškiau, lama Gampas jį nupiešė.

– Yra penkios žmonių kaukolės, nes elementų, aistrų, esti po penkis, penki – išminties skaičius. Tuščias kiaušas – tai žmogus be saviapgaulės smegenyse. Tose prakeiktose smegenyse, kurios nepaliaujamai mąsto...

– Tikrai, šeichas Suleimanas man tai sakė Jeruzalėje, – sušuko Teo.

– Taip, tikrai, nelengva sulaikyti savo pačių mintis! Jos yra iliuzija, Teo... Svarbiausia glūdi pačiame viršuje: mes tai vadiname brangak-

meniu. Kaukolė – tai regimybė. Tikrovė, brangakmenis, skaisti šviesa.

– Tu man jį dovanoji, kad liaučiausi sielotis, – sušnibždėjo Teo.

– Kadangi mane palyginai su Šventuoju Žaibu, pamaniau... – droviai sumurmėjo lama.

– Tai malonu, – atsakė Teo.

– Durklas žaibas tau padės rasti ramybę, aš tuo įsitikinęs.

– Gerai, – pasakė Teo čiupdamas savo lobį. – Bet kaukolės – tai ne.

Lama nusišypsojo. Suvenyrų krautuvėlėje prie įėjimo neparduodama jokių kaukolių. Ten prekiaujama daiktais, nekeliančiais pavojaus, norint apsaugoti bėglius, atvykusius iš Tibeto.

– Tremtis, – atsiduso lama.

– Šit kaip, tremtis kaip naujoje žinutėje, – pareiškė Teo.

Pats negražiausias tarp išminčių

Viešbutyje Teo ėmė laužyti galvą. Sala tarp salų... Salynas. Jis atsivertė savo atlasą: salynų buvo pilna. Japonija visiškai atitiko apibūdinimą. Tokijas.

– Japonijoje nėra emigrantų bendruomenių, – pasakė teta Marta.

– Kas tie emigrantai iš tiesų?

– Tai žmonės, pasirinkę dirbti kitur, o ne savo šalyje, – paaiškino ji.

Tuomet Indonezija, nusprendė Teo.

– O kokio jie tikėjimo?

– Daugiausia musulmonų, – atsakė ji. – Daug hinduistų. Anksčiau visi jie buvo animistai, kaip vienoje Afrikos dalyje. Bet kiti atkeliavo prekiauti ir pasiliko.

– Tai galima sakyti, kad emigrantai yra prekeiviai?

Galima. Iš kur atkeliavo šitie?

– Verčiau ieškok labai negražaus išminčiaus, – patarė teta Marta. – Savo religijų žodyne.

Negražių dievų buvo visur. Graikijoje – kalvis Hefaistas, Indijoje – siaubingoji Kali, Tibete – juokingi demonai, Meksikoje, Brazilijoje, Afrikoje... Vieni už kitus bjauresni.

– Bet žinutėje nekalbama apie dievą, – tarė teta Marta. – O jeigu turimas omeny žmogus?

Teo rūpestingai vartė. Sokratas, bet jis ne emigrantas. Jėzus, tačiau jis buvo gražus. Paskui aptiko plataus veido vyrą gaurais apžėlusia galva, išsprogusiomis akimis, su dviem dantim, išsikišusiais ant apatinės lūpos.

– Jis tikrai nėra dailus, – pakomentavo Teo. – Kaip jis vadinasi? Kon-fu-ci-jus? Kas gi jis? A! Kinas. Ar tie tavo prekeiviai atkeliavo iš Kinijos?

Teisingai. Beliko nustatyti didžiausios salos didžiausią miestą Indonezijos salyne – Džakarta Javos saloje.

– Šaunuolis! Šįkart greitai apsisukai! – sušuko teta Marta.

– Matei? – paklausė Teo išdidžiai. – Tai Šventojo Žaibo poveikis.

– O nauji vaistai?

– Bjaurūs kaip ir visi, – susiraukė Teo. – Ar Džakartoje irgi lankysimės pas daktarus?

– Ten, kur kinai, visuomet yra gerų daktarų, – patikino teta Marta. – Maždaug tokių kaip tavoji daktarė iš Dardžilingo.

– Kodėl nevažiuojam tiesiai į Kiniją? – pasidomėjo Teo nustebęs. – Taip paprasčiau!

Tai nebuvo taip paprasta. Visų pirma pati seniausia Kinijos religija remiasi erdve ir laiku, ir ją nelengva aprėpti.

Aišku, galima keberiotis septyniais tūkstančiais laiptų į didžiąją šventyklą Taišane, jo viršūnėje, 1545 metrų aukštyje, nėra nieko, nebent stelos, kuriose valdovai buvo palikę savo kelio ženklus, ir begalinė tuštuma. Kopimas „Dangaus laiptais“ buvo viena iš svarbiausių maldininkų tikslų Kinijoje, nes iš čia išskrisdavo sielos, kad gimtų žemiškame gyvenime. Bet Teo negalėjo sukarti tokio varginančio kelio, jis trukdavo daugybę valandų ir iš visų pareikalaudavo nemenkų pastangų. Mat šiuo atveju malda – tai pastangos.

– Tarkim, – tarė Teo. – Ar tikrai daugiau nėra kitų vietų?

Teta Marta susirangė fotelyje. Taip, yra keletas šventų vietų. Tik va, ji niekada negautų vizos į Liaudies Kiniją. Prieš keletą metų Pekine ji per daug rėmė uždraustas manifestacijas, dalyvavo kumštynėse ir buvo išvyta...

– Pasiutėlė, – tarė Teo. – Vadinasi, mes užspeisti į kampą...

Ne, nes Kinijos religijos išgyveno tremtyje, ir Džakartoje jie su jomis patogiai susipažins.

– Jei jau taip sakai, – atsiduso Teo. – Tačiau norėčiau pamatyti Pekiną. Tiek to, nuvažiuosiu ten, kai būsiu didelis. Gal paskambinam į Paryžių? Nes tėtis niurzgės...

Tetai Martai dingtelėjo, kad Teo pirmą kartą jos akivaizdoje pagalvojo apie ateitį.

Du balti šaliai

Prieš išvykstant Teo vieną po kitos aplakstė visas krautuvėles centrinėje aikštėje, kurioje šėlo drūti baltakarčiai arkliukai. Jis ieškojo arbatos. Jis norėjo savo arbatos! Vienoje prekydėžėje teta Marta pastebėjo daiktą, panašų į rusvą kankorėžį, ir įbruko Teo į ranką.

– Keistas daiktelis, – uostydamas sumurmėjo Teo. – Jis bjaurus ir smirdi. Kas tai? Tabakas?

– Tai tavo arbata, – atsakė teta Marta.

Teo nepatikliai paskersakiavo į daiktą. Tibetiečiai suslėgdavo lapus ir gamindavo sūdrius arbatos kankorėžius: šita rusva substancija virsdavo sultiniu su savo priedu – sviestu. Keista arbata.

– Prašyčiau geros Dardžilingo arbatos... – kaulijo Teo.

Jos čia nebuvo. Geriausia Indijos arbata buvo eksportuojama. Nusivylęs Teo prisiekė rasiąs ką kita atminčiai. Su „Hadžetas Mehta“ iškaba vienoje iš *kuryo* – turistams tai reiškė „retenybės“ – krautuvėlių jis nusipirko tapinį ant audinio, vaizduojantį apsikabinusią sutuoktinių porą, nepaisančią demonų, kurie netoliese skrodė dangų.

Paskui nedidukę paauksuotos bronzos deivę: šypsančią, lotoso poza, apvainikuotą įstabia auksinta diadema, ji vadinosi Tara ir bent jau atrodė maloni. Toks pat besišypsantis kaip deivė ponas Hadžetas Mehta, hinduistas, o ne budistas, stengėsi išaiškinti, kad Tara lyg ir kokia moteriškos giminės Avalokitešvaros padėjėja, nes gimė iš jo ašarų ir padėjo daryti gerus darbus.

– Ji panaši į medicinos seserį, bet vis dėlto ją perku, – pareiškė Teo. – O tas didelis – tai Buda?

Statula buvo Teo ūgio, ir teta pasišiaušė.

– Klausyk, ar pagalvojai apie papildomą bagažą? – suriko ji. – Jis pernelyg gremėzdiškas!

Teko atsisakyti. Bet lama Gampas turėjo Teo dar vieną dovaną: paskutinę akimirką, kai reikėjo lipti į storapilvį „Ambasadorių“, vienuolis ant ištiestų rankų padavė jam lengvą baltą šalį.

– Taip mes pasveikiname, – pasakė lama. – Neįteikiau jo tau atvažiavus, kartais aš būnu išsiblaškęs, be to, labindamasis su tavim, pamečiau akinius. Taigi atsigriebiu atsisveikindamas.

– Imk, Teo, – šnypštelėjo teta Marta iš savo rankinės traukdama visiškai tokį pat šalį. – Duok jį Šventajam Žaibui. Tai tradicinis pasikeitimas šaliais. Tibetiečių paprotys.

Teo iškilmingai užsidėjo šalį ant rankų ir ištiesė vienuoliui, tas paėmė jį nusilenkdamas.

– Pasiilgsiu tavęs, – atsiduso jis. – Ką aš be tavęs darysiu?

– Šventasis Žaibas lankys tave sapnuose, – tarė lama plačiai šypsodamasis. – Pažadu.

15 SKYRIUS

Tarp dangaus ir žemės

Sustojimas Kalkutoje

Kelionė į Džakartą nebuvo lengva. Reikėjo vėl sulipti į „Ambasadorių“, grįžti į Siligurį, iš čia skristi į Kalkutą, iš ten pirmuoju lėktuvu į Bankoką, o iš jo antruoju – į Džakartą. Apdairioji teta Marta nakčiai buvo užsakiusi kambarį pačiame gražiausiame Kalkutos viešbutyje.

Leisdamasis nuo kalnų, Teo godžiai žvalgėsi. Mažas žaislinis traukinukas, sausakimšas besijuokiančių vaikų, riedėjo palei kelią traukiamas dangaus žydrumo lokomotyvo. Snieguotos viršūnės pranyko migloje, šventyklų ir stupų pasitaikydavo retai; tolumoje per lygumą vinguriavo sidabrinė šviesi juosta – Brahmaputra, upė su daugybe atšakų. Oras tapo sausas, žemė pageltusi. Kalkutos lėktuve Teo akimirksniu užsnūdo.

– Lipam! – sušuko teta Marta purtydama jį.

– Kur mes? – sumurmėjo užsimiegojęs Teo.

– Kalkutoje.

– Nelabai smagu, – tarė Teo. – Atrodo kaip pats varganiausias iš miestų.

– Apsirinki, mano berniuk, – atšovė ji. – Užuot pliurpęs kvailystes, verčiau pažvelk į oro uostą.

Prašmatnus, šiuolaikinis, išpuoštas raudono ir mėlyno audinio žibintais, Kalkutos oro uosto holas tviskėjo švara. Prie išėjimo teta Marta ieškojo taksi, didingai praskirdama prikibusius elgetas. Kai kurie buvo siaubingai suluošinti: vienam nukirsta ranka, kitam visiškai nutraukta koja.

– Matai? – sukuždėjo Teo.

– Jų Benarese begalės! – sugriaudėjo ji.

– Bet Mahandžis sakė, kad tai religinė tradicija...

– Taip, – subambėjo ji. – Indijoje elgetaujama. Tiems, kurie išsižadėjo šio pasaulio, tai netgi priedermė. Netvirtinu, kad šitie išsižadėjo, bet liaukis svaičiojęs apie Kalkutą! Ten, kur turistai, elgetų visuomet pilna. Mes atrodom kaip pinigų maišai... Ko norėti, tu pripratęs prie prabangos.

– Aš? – paprieštaravo Teo. – Bet aš ligonis!

– Jie irgi, – šiurkščiai atrėžė ji. – Pagalvok, jie neturi tetos, kuri rūpintųsi jų sveikata. Tai viena žmonijos dalis, o kita ryja tiek, kad turi laikytis dietos norėdama suliesėti!

– Tai duok jiems pinigų! – pyktelėjo Teo.

– Va tam senukui, kuris neprašinėja, duosiu, – pasakė ji ir ištraukė pinigą. – Bet kiti... Žinai, kad mafijozai sugeba nukirsti naujagimiui rankas ir paversti jį būsimuoju elgeta? Šiuo požiūriu mano bičiuliai indai griežti: tokiems luošiams niekuomet neduoda išmaldos, kad neskatintų...

– Tų niekšų niekad nepričiumpa?

– Pričiumpa, – subambėjo ji. – Bet vieną pasodina, o tūkstančiai kitų tęsia toliau... Nagi, eik!

Abipus kelio iš oro uosto buvo tvenkiniai, juose turškėsi vaikai. Į akis visur krito milžiniški reklaminiai plakatai CALCUTTA, CITY OF JOY, ir apskritai atrodė, kad tai tiesa. Kaip ir visur Indijoje, kiek akys matė, žingsniavo virtinės praeivių, bet žmonės labiau šypsojosi nei kitur.

Kalkutoje jie daugiau nieko nepamatys. Be to, visas miestas gyveno Durgos, deivės ant demono buivolo, arba jos šlykščiosios dvynės Kali šešėlyje: Teo nebuvo ko apgailestauti, nes abiejų nepakentė. Teta Marta pareikalavo papietauti kiniškai, kad pakeistų aplinką, bet Teo šoko priešgyniauti: gana Kinijos! Paskutinį vakarą Indijoje...

Ji nusileido pavargusi nuo ginčų. Oranžinių lęšių košė, karšta duona, šviežias lasis ir balti ryžiai.

Dauguma prieš mažumą

– Mes nuėjome beveik pusę kelio, Teo, – pasakė teta Marta. – Gal pasidalytum su manim įspūdžiais?

– Ak, – atsiduso Teo. – Yra ir šiokių, ir anokių. Manau, kur Dievas, ten žudoma.

– Tik tiek?

– Aš išvardysiu tau žudynes. Pirma, žydai; antra, bahaistai; trečia, sikai; ketvirta, šiuolaikiniai indai musulmonai; penkta, krikščionys kankiniai; šešta, katarai; septinta, Hipatija... O kiek dar pamiršau!

– Ar čia neįžiūri dėsningumo?

– Taip būna kaskart, kai atsiranda nauja religija?

– Beveik pataikei. Išskyrus šiuolaikinės Indijos musulmonus...

– Jų ne tiek jau daug šalyje, kurioje gyvena, – patikino Teo. – Kad nebūtų persekiojimų, reikia daugumos.

– Teisingai. Su mažumų religijomis beveik visuomet blogai elgiamasi. Bet, žinai, nė kiek ne mažiau tai tinka ir individui: jei pernelyg išsiskiri – gero nelauk!

– Manai? Klasėje mokytojai sako, kad aš – ne toks kaip visi, bet manęs dėl to niekas neerzina!

– Na ką gi! Kitais laikais tave gal būtų sudeginę ant laužo kaip raganių... Pas mus iki XVII amžiaus pakakdavo, kad viena akis būtų ruda, o kita mėlyna, ir lipdavai ant laužo. Arba užtekdavo moteriai vilkėti žalią, velnio spalvos, suknią, kad būtų atitempta į inkvizicijos tribunolą...

– Prancūzijoje? – išsižiojo Teo.

– Argi nieko nepasimokei iš religijų istorijos? Šventas Baltramiejus? Protestantų skerdynės?

– Taip, – tarė Teo. – Tačiau visa tai buvo seniai.

– Viskas pasikeitė, – sutiko teta Marta. – Bet mūsų kraštas nebuvo išimtis.

– Tie, kurių daugiau, visuomet reikalauja kailio tų, kurių mažiau, – patikino Teo.

– Pasakyk taip, kaip reikia, krevečiuke: kai kalbama apie tuos, kurių daugiau, sakoma *dauguma*; tie, kurių mažiau, sudaro *mažumą*.

– Dauguma visuomet niršta ant mažumos, – klusniai pakartojo jis. – Be to, kai mažuma tampa dauguma, tai prasideda iš naujo! Jie keršija skersdami pralaimінčiuosius. Matei krikščionis? *Dom* Otavijus man tai puikiai paaiškino: iš pradžių prisidaro kankinių, o paskui kariauja. Tampa katarais, o paskui leidžiasi į Kryžiaus žygius...

– Vis dėlto dar visai neseniai indai nepersekiodavo kitatikių, – pastebėjo teta Marta. – Juolab Tibeto budistų. Ką apie tai manai?

– Tai tiesa, – pasakė sukrėstas Teo. – O kas apskritai sukelia karus? Krikščionys ir musulmonai.

– Ir retkarčiais žydai, – pridėjo teta Marta.

– Logiška, nes jie turėjo kankinių!

– Jie monoteistai, Teo... Pripažįsta vienatinį dievą. Taigi, kaip matai, monoteistai dažniausiai nepripažįsta kompromisų. Prisimink Jeruzalę... Kiekvienas gina savo, o ne kitų dievą, ar jis vadintųsi Dievas Tėvas, Alachas ar Adonajus Elohimas. Va kaip tik šiuo metu, norėdami glaudžiau sutelkti savo gretas, hinduistai ekstremistai stengiasi sumažinti indų dievų skaičių. Iš begalės jie išsirinko Ramą iš Ramajanos ir nori jį paversti vienatiniu indų tėvynės dievu...

– Tu man ką tik sakei, kad tie, kurie tiki daugelį dievų, yra atlaidesni, – sumurmėjo Teo. – Nesuprantu, kodėl!

Kas tas sinkretizmas?

Teta Marta ėmėsi aiškinti, pasiremdama raktiniais pavyzdžiais. XVI amžiuje pirmieji krikščionių misionieriai, pradėję indams sakyti pamokslus, siūlė pasirinkti arba gausybę savo dievų, arba krikščionių šventuosius. Jėzus – tai Krišna...

– Tik be vienuolikos tūkstančių panų, – tarė Teo.

Žinoma. O Marija buvo deivė motina, parbloškusi po savo kojomis gyvatę, kaip Durga parbloškė demoną buivolą. Šventoji Trejybė buvo

vaikų žaidimas: nes po kelių amžių indai pavertė Brahmą, Višnų ir Šivą trejybe, ją pavadindami *trimūrtis*. Kadangi Šventąją Trejybę sudarė barzdotas dievas Tėvas, dailus jaunas vyras Sūnus ir balandis Šventoji Dvasia, indai nusprendė, kad pakanka prie trijų suburtų dievų pastatyti vieną deivę, ir jie taps krikščionys.

– Vadinasi, jie surijo balandį! – sušuko Teo.

Nekariaudama atvirai, Didžioji Važiuoklė visur sulipdė tas religijas, kurias krikščionybė buvo atvertusi. Vienur ji įkurdino velnius, kitur nuvarvino deivių ašarų, žodžiu, kantriai nėrė dieviškumą ir taisė kostiumą iš lopų ir atraižų, sukirptų pagal pereitų šalių dydį. Šis neįprastas procesas vadinosi sinkretizmas, graikų kalba tai maždaug reiškė „sujungti su". Vienas iš sinkretizmo šalininkų buvo Mahatma Gandis, niekur nekeldavęs kojos be trijų savo šventraščių: islamo Korano, krikščionybės Evangelijos ir hinduizmo Bhagavadgytos.

– Ko? – paklausė Teo. – Nežinau tokios.

– Žinai. Tai buvo svarbiausias momentas, kai dievas Krišna, norėdamas priversti žmones susikauti, atsiskleidė jiems visa savo dieviška tiesa.

– Lyg ir prisimenu, – sumurmėjo Teo. – Kad sukeltų karą. Ir Mahatma tuo pasinaudojo? Evangelijos ir Koranas – dar tiek to, bet Balandadžita...

– Bhagavadgyta! – sušuko suirzusi teta Marta. – Gali trumpinti – Gyta.

Gyta buvo ne vienintelis šventraštis, skatinęs žmones žudyti: Koranas kurstė Džihadą ir Jėzus Evangelijoje prabildavo žodžiais, nuo kurių nugara eidavo pagaugais: „Nemanykit, kad atėjau žemėn atnešti taikos: atnešiau ne taiką, bet kardą..." Žmonės suprato, kad kalbama apie karą. Dievo tikėjimas, kad ir kaip jis vadintųsi, dažnai iš tikinčiųjų pareikalaudavo įsipareigojimo kariauti... Bet ne tai svarbiausia.

Jėzus daugiausia kalbėjo apie meilę, Mahometas – apie teisingumą, o Gyta – apie dievybės spindesį. Šventasis Korano karas iš pradžių buvo karas su pačiu savimi, kovai su pačių padarytomis neteisybėmis; menami Jėzaus Kristaus grasinimai skatino krikščionis būti drąses-

nius, o Gyta nušviesdavo hinduistams spinduliuojančią Pasaulio tvarkos tiesą.

– O Mahatma? – spyrė Teo.

Gandis buvo savaip tikras karys! Žinoma, taikus, nesigriebiantis smurto, tačiau kiekvieną rytą susiverždavęs juosmenį ilgam mūšiui su savimi ir užkariautojais. Iš karo jis pasisėmė tai, kas geriausia: drausmę ir drąsą. O iš šventųjų raštų jis padarė savos gamybos sinkretizmą: garbinant Dievą, susilieja teisingumas, meilė ir narsa.

– Be to, suvienijo indus, – pridūrė teta Marta. – Dabar supranti?

– Apskritai kalbant, jei norėtų, tai sinkretizmu galėtų visus suvienyti, užuot daužęsi, – baigė jis.

Auštant pažadintas rikšų, kurie ginčijosi po langais, Teo pažvelgė į miestą, kur jau grūdosi automobiliai. Tolumoje stūksojo tarsi kokia graikų šventykla ir viena neišvaizdi gotikinė bažnyčia.

– Vėl sinkretizmas! – sušuko Teo. – Pažiūrėk, senute, jie pastatė bažnyčią Durgai!

Tačiau ši bažnyčia buvo Kalkutos katedra, šis miestas kitados buvęs Britų Indijos imperijos sostinė. O graikų šventykla – tai paminklas karalienei Viktorijai. Nieko nebuvo labiau sinkretiška už šį himną triumfuojančiam kolonializmui, dėl jo Kalkutos indai ėjo iš galvos, nes kolonializmui buvo atėjęs galas.

Aukos: nuo žmogaus iki gyvulio, nuo gyvulio iki duonos

Lėktuve į Bankoką teta Marta miegojo kaip užmušta. Teo išsitraukė savo knygelę ir nusprendė pagerbti Indiją dar keliais piešiniais. Šiva ir trišakis, Krišna ir mylimiausia piemenaitė, Durga, jos ginklai ir liūtas, taip pat keturios dievo Brahmos galvos. Jų neįmanoma suderinti. Skatinamas sinkretizmo dvasios, pamėgino sudurti dievą šakalą Horą su drambliu Ganešu ir beždžione Hanumanu, bet neišėjo. Tada, atsukęs atgal kelionės giją, jis aptiko Abraomo auką.

Tai buvo vienintelis atspirties taškas žaidžiant didį religijų žaidimą. Iš čia atsirado ėriukas, paaukotas vietoj Izaoko, Kristus, mirštantis ant kryžiaus, ir lavonų kremavimas ant Gango kranto, kur kūnas atnašaujamas ugniai po fizinės mirties. Staiga Teo suvirpėjo: juk nukryžiavimas ir kremacija išaukštino žmogaus auką! O islamas, judaizmas ir sikų religija Dievui aukojo tik gyvulius. Jis nubrėžė medį su dviem šakom: vienoje pusėje – paaukoti kūnai, kitoje – knyga, iš kurios į dangų skriejo raidės, apsuptos dūmų, kylančių nuo deginamų gyvūnų.

– Teta Marta! – pašaukė Teo purtydamas ją už rankos.

– Mmmm... – numykė ji. – Jau atskridom?

– Ne, – burbtelėjo jis kaltai. – Sakyk, ar žmonės dar vis aukojami?

– Nieko sau! – pratrūko ji. – Tai dėl to mane prižadinai, mažasis pabaisa?

– Oi, atsiprašau, – sumurmėjo jis.

Ji nusiprausė, išsitraukė nosinaitę, nusišluostė veidą ir užsakė du puodelius arbatos.

– Puiku, – sušvokštė ji. – Ką čia prasimanei apie tas žmonių aukas?

Teo paaiškino savo medį ir klausimus.

– Gali žengti dar toliau, – tarė ji. – Pamiršk pradžią ir galvok apie tai, kas išties buvo aukojama vėliau. Pavyzdžiui, krikščionys vietoj Kristaus kūno ir kraujo aukoja duoną ir vyną. Tai svarbiausia! Kad ir kokia būtų religija, ji pakeičia žmogiškąją auką kitokia auka.

Teo sudarė sąrašą. KRIKŠČIONYBĖ = DUONA + VYNAS. BUDIZMAS = SVIESTAS IR SMILKALAI. HINDUIZMAS = PIENAS, GĖLĖS, VAISIAI. JUDAIZMAS, ISLAMAS, SIKIZMAS = NIEKO, TIK KNYGA.

– Neblogai, – pripažino ji. – Tai sako, kad nors šiandien apeiga išnyko, Viešpaties įsakymai nurodydavo žydų dvasininkams atnašauti bulius ir naminius paukščius. Dešimtojo dešimtmečio pabaigoje Izraelio valstybėje nutiko keista istorija... Gimė ryškiai ruda karvė. Taigi įsivaizduok, kad Biblijoje Viešpaties įsakymu skystis, apvalydavęs dvasininkus, buvo sudarytas iš šaltinio vandens ir rudos karvės

pelenų. Ryškiai rudų gyvulių be kitos spalvos priemaišų pasitaiko taip retai, kad nuo tada, kai buvo padėti Šventyklos pamatai, jų būta viso labo septynių! Ištremtieji rabinai priėjo išvadą, kad aštuntasis išpranašaus Mesijo atėjimą...

– Ir vėl! – tarė Teo. – Vadinasi, Izraelio rabinai sudegino šiuolaikinę karvę.

– Jie apie tai rimtai diskutavo ir net nežinau, ką nusprendė. Izraelio valstybė nebe tokia kaip senovėje... Biblijos žydai buvo ne medžiotojai, o gyvulių augintojai. Taigi ganytojas vertina karvę. Pasakyk, ką jis gali duoti Dievui, jei ne savo brangiausią turtą? Jei ne sūnų, tai bulių, bandos reproduktorių! Štai kodėl pasaulyje dar vis aukojami gyvuliai. Nepale indai perpjauna buivolams gerkles. Kalkutoje Kali tebeatnašaujamos ožkos nukirstom galvom. Indijoje gyvulių aukojimas uždraustas šeštajame dešimtmetyje.

– Taip vėlai? – sušuko Teo.

– O! Bet žmonių aukojimų pasitaiko... Abejoji, ar tai vis dar egzistuoja? Atsakymas: taip. Retkarčiais indų spauda pateikia makabrišką kroniką: kad gimtų sūnus, pora liepė šventikui pasmaugti savo dukterį...

– Dabar? – sušuko Teo. – Juos bent pasodino į kalėjimą?

– Žinoma. Bet tokių pasitaiko ne tik Indijoje: Jungtinėse Valstijose satanistų sektos tokias apeigas atlikdavo septintajame dešimtmetyje... Kai pagalvoji, žmogaus aukojimo idėja nevisiškai išnyko.

– Bent kanibalų nebėra, – atsiduso Teo.

– Taip manai? Kai kuriose Brazilijos gentyse suvalgomas priešo kūnas norint perimti jo dorybes. Nugalėtajam tokios kapinės kaip nugalėtojo skrandis ne ką blogiau nei žemė, kaip manai?

– *Maalech*, – burbtelėjo Teo. – Na, be judaizmo ir islamo, nematau daugiau nepritariančiųjų žmonių aukojimui. Jie visiškai atsisakė. Bet dėl Jėzaus ne visai aišku. Dievas Tėvas vis dėlto sutiko leisti jam mirti, kad išpirktų pasaulio nuodėmes...

– Įdomu, – pasidomėjo ji. – Mano berniuk, tu tikrai nesi skaitęs Froido?

– Žmogėnas, kuriam Mozė yra egiptietis?

Kalbamas žmogėnas ilgokai mąstė apie žmogiškąją auką ir sukurpė savo legendą. Amžių pradžioje būta primityvios ordos, vadovaujamos tokio galingo vado, kad jis visas moteris laikėsi tik sau pačiam. Kiti iš pavydo jį nužudė ir surijo. Paskui, graužiami sąžinės, ėmė garbinti savo auką ir nuo tol vadino jį „tėvu". Anot Froido, visi dievai kilo iš šios pirmos aukos.

– Nelinksma toji Froido teorija, – pareiškė Teo.

Kantrybės... Paskui žmonija pažengė į priekį. Pirmieji žmones aukoti uždraudė žydai ir pakluso nematomo, nepalenkiamo, tad nevalgomo Dievo valdžiai. Tačiau hebrajų tauta dažnokai nepaisydavo tėviškų įsakymų. Froidas turėjo savo paaiškinimą: gerbti nematomo tėvo įsakymą buvo taip sunku, sakė jis, tai taip skyrėsi nuo ankstesnių tėvažudysčių, kad hebrajai apsiribojo aukso veršio statula savo vergystei Egipte prisiminti.

– Deivė Hator! – suklykė Teo, mėgęs rodyti dar žalio egiptologo talentus.

Taigi jiems buvo lengviau garbinti valgomą gyvulį nei nematomą Dievą. Tačiau tai buvo vertinama, kol nebuvo Dievo vietininko. Leisdamasis nuo Sinajaus, kur Dievas jam apreiškė dešimt įsakymų, Mozė uždengė puodą, kuriame kunkuliavo sąžinės priekaištai, kraujo troškimas ir daugybė dievų. Dievo bausmė buvo baisi! Mozės įsakymu nuo kardo ašmenų žuvo trys tūkstančiai netikinčių žydų, trys tūkstančiai mirė nuo maro ir trys tūkstančiai užsikrėtė raupsais... Hebrajų tauta daugiau taip nedarė. Bet kai užgimė krikščionybė, bylojo tėtušis Froidas, žmogaus aukojimas vėl įsiveržė į žmonijos istoriją. Šį kartą tai buvo jau nebe primityvios ordos Tėvas, o Sūnus. Pats Dievas paaukojo savo vaiką. Žmonijos atstovams ši idėja pasirodė priimtinesnė, dėl to toks stulbinamas naujosios religijos pasisekimas.

– Kaip tai priimtinesnė? – paklausė Teo.

– Anot Froido, geriau visiškai nenuslopinti prigimtinės tėvažudystės, – atsakė teta Marta.

– Nuslopinti – kaip daro policininkai? – nustebo Teo.

– Beveik, – tarė ji. – Nuslopinti – tai atmesti, numalšinti, o svarbiausia – užmiršti. Tačiau užmirštas įvykis galiausiai visuomet pridaro žalos. Apie jį niekada negalvojama, jis neatpažįstamas, o vieną dieną senoji paslaptis išsiveržia į dienos šviesą. Dėl to galima susirgti, net numirti, taip atsitinka. Kai policininkai malšina demonstraciją, padėtis akimirksniu tampa kritiška, ar ne?

– Taip, – pritarė Teo. – Vadinasi, žydai atmetė dievažudystę. O krikščionys?

– Ne visai. Slopinant prigimtį, liko šiek tiek balasto – vienatinio Sūnaus paaukojimas.

– Ir vėl aukoti gyvus kūdikius, nors tam ir buvo padarytas galas! – pasipiktino Teo. – Jis kliedi, tavo tėtušis Froidas!

Visai ne... Nes krikščionybės genialumas buvo taip pat pakeisti duona kūną ir vynu – kraują. Indijoje po tamsių žmonių aukojimo laikų, ištisus amžius buvo atnašaujami pakaitai, atsitiko kažkas panašaus: žmogaus pavidalo figūrėlė būdavo uždaroma į altorių, ir to pakako. Aukomis tapo gėlė, vaisius, medus arba pienas. Svarbiausia būdavo rasti tinkamą pakaitą.

– Man geriau be jo, – atrėžė Teo. – Judaizmas arba islamas.

– Jie nelabai malonūs, – pridūrė teta Marta. – O jei čia yra ryšys?

Bet kadangi jie atvyko, klausimas taip ir liko neatsakytas.

Dangaus keliai

Nuo Bankoko iki Džakartos Teo nepaliovė keverzojęs. Šį kartą jis gilinosi į virvių ir supintų plaukų klausimą. Savo užrašų knygelėje jis nupiešė siką po turbanu susuktu kuodu; Tibeto karalių su virve ant pakaušio; braminą su kuokštu; galiausiai susivėlusį Samsoną. Paskui išskėstas žirkles.

– Pridėk dangų, – tarė teta Marta, – ir pragarą.

Teo klusniai pripiešė danguje putlučių debesėlių ir liepsnų po savo žmogučiais.

– O medžio idėja nebloga, – pagyrė teta Marta. – Visos religijos stengiasi sujungti dangų ir žemę. Plauku, virve, kopėčiom – bet kuo... Mituose visuomet būna žmogus, kuris, pradėdamas nuo medžio, kopia dangaus laiptais. Ir visuomet būna bukagalvis, kuris užkerta tam kelią.

– Vadinasi, Kristaus kryžius – tai medis, – pastebėjo Teo.

– Žinoma. Ir mečetės minaretai savo viršūnėmis siekia padangę. Tačiau abiem atvejais greičiausiai tai noras atkurti ryšį su Dievu.

– Gerai, o pragaras?

– Žmones reikia įbauginti, antraip jie daro, kas jiems šauna į galvą. Buda paprasčiausiai siūlo Vidurio Kelią ir vidinį džiaugsmą, o tibetiečių šventyklų freskos vaizduoja kovą tarp dievybių ir iliuzijos demonų... Ir jeigu ne siaubingos kančios, tai Šeolas, tamsi nebūtis – žydams ar reinkarnavimosi nelaimė – indams. Žmogus nori būti nubaustas.

– Ką gi, įtikinai. Laimė, yra kitas dalykas.

– Šit kaip, – tarė ji. – Koks?

– Dar nežinau, – atsiduso jis. – Geros akimirkos. Koks nors ryšys. Keistas, bet raminantis.

– Tu kalbi apie ryšį su Dievu?

– Greičiau apie jį tikinčius žmones, – atsakė jis. – Jie man daro gera.

Teta Marta nutylėjo. Ne laikas erzinti Teo dėl šių keistų ryšių, kurie gali jį išgydyti.

Kinija, arba Pasaulio tvarka

Teo susimąstęs pervertė puslapį ir nupiešė kryžiaus pavidalo medį, jo viršūnėje stovėjo garbanotas vaikutis, tiesiantis rankas į saulę.

– O kaip daro kinai? – paklausė Teo užversdamas savo brangiąją knygelę.

– Visiškai kitaip, – atsakė ji. – Jų principas – absoliuti tvarka. Jei prie jos prisitaikai, sekasi gerai. Tačiau jei ją pažeidi, visiškai nesiseka.

– Jie kaip hinduistai.

– Ir taip, ir ne. Nerastum tikėjimo, nesukūrusio savo kosmologijos, tai yra pasaulio atsiradimo paaiškinimo. Tu žinai judaizmo ir krikščionybės paaiškinimus...

– Luktelk... Dievas sukūrė rojų, tu apie tai?

– Tikrai ne kaži kiek žinai, – atsiduso teta Marta. – Iš pradžių buvo tamsybės, žemė rymojo tuščia, o Viešpaties dvasia sklendė virš vandenų. Jis tarė: „Tepasidaro šviesa!“, ir pasidarė šviesa. Jis praminė šviesą diena, o tamsybes naktimi. Paskui atskyrė dangų nuo vandens ir pavadino sausuma – ir pasidarė žemė, pavadino augalus, žvaigždes ir gyvūnus, pagaliau sukūrė žmogų, užmigdė jį, iš visiškai naujo kūno išėmė šonkaulį ir iš jo sukūrė moterį. Tai truko šešias dienas, o paskutiniąją Dievas ilsėjosi...

– Žinau! – sušuko Teo. – Jis ničnieko nedarė!

Mes sutiksime tautų, kurios tiki jį užmigus amžinai, – tarė ji. – Bet indams kitaip. Jų kosmologija – pirmapradis kiaušinis, iš jo Dievas išveda analogijas: pasaulį, namus ir tokią pat struktūrą turintį kūną. Kinai veikia panašiu principu. Pasaulis – tai didžiulė visuma, kur kalnai ir kūnas, spalvos ir kryptis, maistas ir metų laikų ciklas – visa apmąstoma lyg koks gigantiškas žaislinis konstruktorius, kurio neišvengsi.

– Ką tai reiškia?

– Pavyzdžiui, kalnų gūbrys nematomu saitu susietas su žmogaus kupra.

– Nes kalnai kuproti?

Teisingai. Kinai suskaičiavo visas analogijas. Šiaurė – tai žiema, vanduo, ketvirtoji gamos nata ir skaičius 6. Pietūs – vasara, ugnis, antroji gamos nata ir skaičius 7. Rytai – pavasaris, miškas, trečioji nata ir skaičius 8. Vakarai – ruduo, metalas, penktoji nata ir skaičius 9, o viduryje buvo Centras, žemė, pirmoji nata ir skaičius 10, kurį galima sudėti 1+0=1.

– A, žinojau! – sušuko Teo. – Mama apie tai skaitė žurnale „Elle“ – tai numerologija.

Žinoma, tačiau iš konteksto išplėšta numerologija tėra supaprastinta astrologija... Reikėjo žengti toliau, kad suvoktum milžinišką konstruktorių. Kinijoje erdvė ir laikas sudarė tvarkingą visumą: cikliškas, tarytum metų laikų kaita, laikas buvo apskritimas, o erdvė – bemaž kvadratas. Akimirksniu visa žemė pasidalijo kvadratais. Namų, miestų tvirtovių sienos, laukai ir išpažinėjų sambūriai vykdavo kvadrate, tokiu būdu šventasis kvadratas vaizdavo Kinų imperijos visumą, kitaip tariant, – visą pasaulį. O laikas buvo reguliuojamas lauko darbų ritmu: po intensyvios veiklos periodo, kai vagojama ir tręšiama žemė, ateidavo metas žmonėms rinktis į šventes, nuimti derlių ir garbinti šventenybę. Kiekvienais metais susirinkusi bendruomenė kūrė ateitį šaukdama: „Dešimt tūkstančių metų! Dešimt tūkstančių metų!" Nes lygiai taip, kaip Egipte be žmonių maldų nepakildavo saulė, taip be kinų susiėjimų pavasarį laikas numirdavo kelyje.

Tačiau du svarbiausieji pradai – *in* ir *jang* – pasidalijo du laiko ciklus: pirmasis valdė drėgnumą, tamsą, mėnulį ir moteriškumą, antrasis – sausumą, šviesumą, saulę ir vyriškumą.

– Man atrodo, kad apie tai jau kalbėjom, – suniurnėjo Teo. – Minutėlę! Tai buvo apie Ganešą ir... Jau! Skanda – tėvo ugnis, Ganešas – mamos vanduo.

– Visiškai teisingai, – pritarė teta Marta. – Pamatysi, jie papildo vienas kitą.

Sausų ir drėgnų metų laikų kaita priklausė nuo šių dviejų principų. Saulėtas Jangas, sugundytas In tamsybės, nusileisdavo po žeme, iš ten jis išsiverždavo kulnu trypdamas ledą ir budindamas šaltinius. Tuomet Jangas ir In, sudarę tobulą sąjungą, sukūrė gyvybės visumą. Iš čia atsirado labai gražus piešinys, kurį teta Marta išvedžiojo užrašų knygelėje:

– Jis dailus, – pagyrė Teo. – O tie du taškai?

Kiekvienas jų nupieštas kito prado viduje vaizduoja moteriškąją *in* dalį vyriškajame *jang* ir vyriškąją *jang* dalį moteriškojoje *in*.

– Ir vėl kaip Indijoje! – sušuko jis. – Aš tikrai turiu moteriškumo?

Teta Marta paaiškino, kad genetikai ne taip seniai visose žmogiškose būtybėse aptiko kitos lyties chromosomų, o tai patvirtina azijiečių religijų nuojautą.

– Oho, – suglumo Teo. – Rabi Eliezeris pasakojo apie damą su šydu, moteriškojo prado buvimą Dievuje, taip?

Bet rabinas tai aptiko ne Biblijoje. Šekina, šydu apsigaubusi moteris, guodė jį tremtyje.

– O kurgi Konfucijus? – pastebėjo Teo.

A, jis buvo paprasčiausias išminčius. Jis nedėjo svarbiausio Kinijos kulto pagrindų. Mat kinų religija vadinosi *dao*, o tai reiškė „tvarka“, arba „kelias“, arba „veikimo būdas“.

Dao

In ir *jang* principus suformulavo *dao*: „*In* pusė ir *jang* pusė yra *dao*“, – bylojo šventasis tekstas. *Dao* buvo jų kaitaliojimosi ir tobulo reguliavimo principas. *Dao* jokiu būdu ne dievas: jis nekūrė. Jis tvarkė. Norėdami padaryti iš *dao*, tai yra pasaulio tvarkos, kultą, daoistai paprasčiausiai mėgavosi laiku ir erdve. Pavyzdžiui, tie septyni tūkstančiai laiptelių, kuriuos reikėjo laikui bėgant įveikti begalinėje erdvėje. Bet kai kurie grynieji ir griežtieji daoistai labiau mėgdavo olų ir kalnų viršūnių vienatvę nei minių maldininkystę.

– Jie medituoja, – baigė Teo. – Nieko ypatingo.

– Ne tik medituoja, – atsakė teta Marta. – Jie aiškina.

Norėdami geriau perprasti *in* ir *jang* ženklus, daoistų filosofai sukūrė mokslines matematines skaičiavimo ir būrimo sistemas, puikius mokslinius fizikos, chemijos ir medicinos pagrindus. Tačiau jie buvo apsėsti keistos manijos: kaip Europos alchemikai ieškojo filosofinio

akmens, amžinybės šaltinio, taip ir daoistai bet kokia kaina norėjo rasti filosofinį atsijauninimo kelią. Šie ilgo gyvenimo receptai buvo gana keisti. Iš pradžių reikėjo tausoti gyvybines jėgas, kurias demonai, Trys Kirminai, be paliovos rijo, išstumdami jas per kūno angas. Žodžiu, reikėjo misti rasa ir kosminiu dvelksmu: tad jie kvėpuodavo mėnulio, saulės, žvaigždžių oru. Galų gale galima buvo praktikuoti ir vadinamuosius miegamojo įgūdžius: jie santykiaudavo sulaikydami spermą, kad ši sustiprintų smegenis...

– Nieko sau! – pašoko Teo. – Kažkur jau esu tai girdėjęs.

Be to, daoistai dar ieškojo pagrindinių mineralų, kurie visiškai užtikrintų jų nemirtingumą. Auksas ir nefritas, nes jie buvo *jang*, saugodavo nuo sugedimo. O cinoberis atgaivindavo, nes buvo kruvinai raudonos spalvos.

– Cinoberis? Kas tai? – paklausė jis.

– Rūda, gyvsidabrio sulfidas, – paaiškino teta Marta. – Ar jau esi matęs gyvsidabrį, Teo?

– Taip! Vieną dieną sukūliau seną termometrą, ir gyvsidabris spruko kaip vijurkas. Mama pasakė man, kad tai – gyvasis sidabras...

– Pripažink, tai žavu... Todėl cinoberis, iš kurio atsirado gyvsidabris, ir kėlė daoistų susidomėjimą. Didysis kinų alchemikas skirdavo dešimt cinoberio ir medaus tablečių per metus, o po kurio laiko, anot jo, plaukai vėl pajuosdavo ir išdygdavo iškritę dantys.

– Pamišėliai tie kinai! – sušuko Teo. – Daugybė japonų mirė apsinuodiję gyvsidabriu nuo jūron išpiltų atliekų!

– Mikroskopinės gyvsidabrio dozės yra naudingos. Jo yra žuvyje, paukštienoje ir net avietėse...

– Jos raudonos, – pritarė Teo.

– Bet cinoberis ne tik kraujo raudonumo rūda. Pagal pasaulio tvarką, slaptoje smegenų srityje, kuri siejama su Vakarų jūros mitiniu kalnu, yra „cinoberio laukas“. Daoistai galėdavo pasiekti tokį efektą išliedami sėklą į savo smegenis. Tada, sakydavo jie, pasineri į chaotišką būseną, prilygstančią ramiai ir palaimingai būsenai iki pasaulio sukūrimo.

– Genialu, bet pamišėliška, – tarė Teo.

– Kol, remdamasis tais magijos receptais, daoistų kultas pasinėrė į kolektyvines orgijas, va kaip...

– Kolektyvines orgijas? Nieko sau! – pasakė jis, kas šovė į galvą.

Negražusis ir paslaptingasis išminčiai

– Dėl to kilo netvarka, – baigė teta Marta.

Tada, apie VI amžių prieš Kristų, atsirado Konfucijus, kuriam derėtų grąžinti jo tikrąjį vardą: mokytojas Kongas. Jis anaiptol neieškojo nemirtingumo; atmetė magiją, obskurantizmą, sakydamas: „Gilintis į paslaptį, daryti stebuklus, dalyti palikuonims receptus – to aš ir nenoriu."

Ko jis norėjo? Pagarbos tvarkai. Paklusnumo visuomenės taisyklėms, nustatytoms remiantis kosmoso įstatymais ir kontroliuojamomis valdovo. Tereikia atidžiai stebėti, kad suprastum pasaulio ženklus: o mokytojas Kongas buvo genialus stebėtojas. Jis rasdavo iškasenų, pavadindavo nežinomus gyvūnus, jis nesakydavo: „Aš žinau", jis sakydavo: „Mane mokė, kad..." Jis nieko neišgalvodavo. Aiškino tradiciją, atėjusią iš amžių glūdumos. Iš žmonių reikalaudavo tik vieno dalyko: jų vertos tvarkos. Tai reiškė savigarbą, pasitikėjimą, gerumą ir veiklą. „Kilnus žmogus, – sakė jis, – ugdo savo asmenybę ir moka gerbti kitą."

– Tai viskas? – paklausė nustebęs Teo.

Va šitaip paklausė ir jo mokiniai. Tuomet jis pridūrė: „Kilnus žmogus ugdo savo asmenybę ir suteikia kitiems ramybę." Kadangi to nepakako, jis dar pridėjo: „Kilnus žmogus ugdo savo asmenybę ir duoda ramybę visai tautai." Jeigu gerbiama reali tvarka, visuomenė gyvena gerai. Visai ne tokie buvo didžiausio dao mokytojo, vardu Laodzi, žodžiai, ir jis, kaip geras daoistas, rūpinosi nemirtingumu ir atsiskyrėlio meditacija.

– Visiškai nepažįstamas, – tarė Teo.

Laikomas vienu iš švenčiausių Kinijos raštų Daodedzing autoriumi, jis tikriausiai galėjo vadintis Li, vardu Eul, bet jį vadindavo Tan.

– Jis vienas turi keturis vardus, – pastebėjo Teo.

Tačiau jis buvo sudievintas vienu vardu – Laodzi. Kaip ir mokytojas Kongas jis tikriausiai buvo labai senos dinastijos, gavusios valdžią po kunigaikščio Čžou pergalės, rūmų archyvaras.

– Kas tas tipas čiaudinčiu vardu? – paklausė Teo.

Kunigaikštis vėliau tapo nepaprastai didžiu karaliumi! Jis padarė galą baisių tironų karaliavimui ir įkūrė Kiniją. Laodzi gyveno greta jo. Vėliau išvyko į vakarus ir paskelbė savo garsiąją knygą. Paskui – kadangi žinojo ilgo gyvenimo receptus, – jis tikriausiai gyveno ištisus du šimtmečius, kol išsivadavo iš šio pasaulio nusimesdamas mirtingojo išnarą kaip cikada savo kokoną, todėl cikados irgi tapo šventos.

– Todėl Provanse man ir nepavyko nė vienos sučiupti! – pasiskundė Teo.

– Tikriausiai todėl, kad dievindami nematomas cikadas, provansiečiai yra šiek tiek kinai, – sutiko teta Marta. – Galiu tęsti?

Kad sutaikytų du didžiuosius mokytojus – meditacijos mokytoją Laodzi ir veiksmo – mokytoją Kongą, kinai sugalvojo legendą. Dar tada, kai Laodzi nebuvo dangiškojo pavidalo, jį dukart aplankė mokytojas Kongas. Pirmąkart Laodzi buvo labai nemandagus: „Atsikratyk savo arogantiško nusiteikimo, – tarė. – Atsisakyk visų savo norų, savim patenkintos išraiškos ir uolumo, perpildančio tavo asmenybę: jai to nereikės. Tai viskas, ką turiu tau pasakyti.“ Pritrenktas mokytojas Kongas parėjo pas savo mokinius ir pasakė jiems: kad ir kiek pažino gyvūnų, atsirado vienas, kurio nepažinojo – drakono Laodzi, pakilusio į dangų su vėju ir debesimis.

Antrąkart mokytojas Kongas rado Laodzi visiškai be gyvybės ženklų tarsi lavoną. Jis palaukė, po kiek laiko Laodzi pramerkė akis. „Nejau apsirikau? – tarė jam Kongas. – Jūs kaip perdžiūvęs stagaras palikęs šį pasaulį tarpote nepasiekiamoje vienatvėje... – Taip, – atsakė Laodzi, – dūkau daiktų ištakose.“

– Koks pasipūtėlis! – sušuko Teo. – Dūko jis mat daiktų ištakose. Šitas žmogelis man atrodo pretenzingas... O tau katras labiau patinka?

Teta Marta dvejojo. Mokytojas Kongas jos skoniui gal buvo pernelyg drausmingas. Mąslusis Laodzi turėjo didybės, tačiau jo ekstazės nepadėdavo tvarkyti žmonių reikalų. „Jis nieko nedaro, tačiau viskas padaryta", – sakydavo daoistai apie Laodzi. Tiesą sakant, tai nebuvo labai svarbu: jie buvo tikri, kad mokytojas Kongas egzistavo, o Laodzi, kurį vadino „paslaptinguoju išminčiumi", buvo pramanytas. Žodžiu, jeigu reikėtų rinktis, teta Marta linktų prie mokytojo Kongo.

– Humanistas, – baigė ji. – Didis išminčius.

– Bet baisiai negražus, – tarė Teo. – Jei ne tai, sakytum Buda.

Oi ne! Buda visiems atvėrė Vidurio Kelią neskirstydamas kastomis. O mokytojas Kongas buvo talentingas, apsišvietęs žmogus, kuris nieko neatsisakė tokiame pasaulyje, koks jis yra, – su neteisybėmis, nelygybe ir bausmėmis.

– Vis dėlto jis patarė veikti visą gyvenimą neieškant nieko anapus? – paklausė Teo su klastinga išraiška.

– Žinoma, – atsakė teta Marta nieko neįtardama.

– Tuomet panašu, – patvirtino jis. – Tai toks būdas laikytis vidurio.

– Bet be nušvitimo! – šoko teta Marta.

– Nesijaudink, – tarė Teo. – Palieku ramybėje tavo Budą.

Mįslingasis ponas Sudhartas

Džakartos oro uostas buvo pats gražiausias pasaulyje. Žavūs paviljonai, apgaubti raudonomis čerpėmis, apsupti sodų panėšėjo į daugybę šventyklų, žmonėms pažymėtų rodyklėmis tarptautine kalba: EXIT – LUGGAGE – SECURITY CHECK. Teo svarstė, koks gudruolis šį kartą laukia jų prie išėjimo.

– Vyras ar moteris? – paklausė jis.

– Vyras, be to, kinas, – atsakė ji. – Tad ateis laiku.

Taip ir buvo. Ponui Sudhartui buvo apie keturiasdešimt: mažas, kresnas, prašmatniu kostiumu, jis energingai pakratė tetos Martos ranką.

– Susipažinkit su mano mažuoju Teo, – tarė stumtelėdama jį priešais save.

– Koks tavo vardas? – pasiteiravo Teo.

– Indonezijoje vardų nebūna, – atsakė prašmatnusis ponas. – Vadink mane Sudhartu... Tikriausiai pavargai po tokios ilgos kelionės. Mano automobilis čia. Radau apartamentus „Borobodur Continental", brangioji Marta. Tikiuosi, tau tiks.

Pasiekti „Boroboduro" viešbutį reikėjo dviejų valandų: grūstys buvo klaikios, o užterštumas pasibaisėtinas.

Pro sandariai uždarytus langus Teo žvelgė į paprastas, medžiais apsodintas gatves, dangoraižius, pastatus, apvalias aikštes, į kurias įsukdavo automobiliai, ir tolumoje pamatė milžinišką katedrą.

– Šventykla! – sušuko jis. – Ji kinų?

– Indonezijoje, – pradėjo ponas Sudhartas, – pagrindinė religija yra islamas. Ten matai didžiulę Itkital mečetę. Joje gali tilpti dvylika tūkstančių išpažinėjų, tai vyrų, tai moterų. Suprantama, atskirai.

– Dvylika tūkstančių! Tai didžiausia mečetė pasaulyje!

– Be abejonės. Šiuo metu islamas daug stato.

– Bet tu ne musulmonas?

– Ar mes ne šalyje, gerbiančioje tikėjimo laisvę? – atsakė ponas Sudhartas.

– Tu vargini mūsų bičiulį savo klausimais, – įsikišo teta Marta.

– Kodėl? – nustebo Teo.

– Vėl! – sušuko ji. – Pristabdyk!

Nelabai žinodamas kodėl, Teo suvokė pasielgęs netaktiškai. Tuo metu jie privažiavo viešbutį, didingą pastatą, apsuptą kokoso palmių, bananmedžių ir kvapniųjų pliumerijų. Kirtamanio sodai garsėjo vešėte vešinčiais jazminais ir nepaprastai didelėmis pliumerijomis, trijų metrų aukštyje didingai viena virš kitos išskleidusiomis savo šakas.

– Pasakyk, ką blogo padariau? – susirūpino Teo, vos tik ponas Sudhartas įkurdino juos kambaryje.

– Suprantama, tu negalėjai žinoti. Mano bičiulis Sudhartas, kaip ir visi Indonezijos kinai, pasikeitė savo vardą. Iš tikrųjų jo vardas Kun Tai Kvanas. Indonezijoje kinai be galo atsargūs.

– Na va, – atsiduso Teo. – Tik nesakyk, kad jie persekiojami!

– Pasitaiko. 1965 metais Indonezijos komunistų partija pasidarė kiek per daug įtakinga, net skriejo gandas, kad ji ruošiasi nuversti vyriausybę, padedama Mao Dzedungo, tuometinio Kinijos komunistų vadovo. Tada kariškiai sustabdė komunistus, buvo milijonas lavonų – Indonezijos kinai sumokėjo krauju.

– Visi jie buvo komunistai? – paklausė Teo.

Aišku, ne! Net ir gimusius Indonezijoje, nuo neatmenamų laikų čia prekiavusius, įtarė išdavyste ir skerdė dėl paprasčiausios priežasties: kad jie kinai. Įtarimas neišsisklaidė. Be rimtos priežasties padegamos kinų krautuvėlės, nes jie sumanūs, darbštūs, taigi neretai turtingesni nei kiti, kuriems jie už procentus skolina pinigus...

– ...O tai, žinoma, negerai, – tarė teta Marta. – Mano bičiulis Sudhartas – stambus pramonininkas, tarptautinės kompanijos savininkas, užsiimantis tekstile ir mediena. Tačiau aeroklube jis laiko privatų lėktuvą, jei tektų...

– Jei kas?

– Jei tektų skubiai bėgti, jis pasirengęs...

– Tai dėl jų religijos?

– Ir dėl jos, – sumurmėjo teta Marta. – Čia verčiau būti musulmonu.

16 SKYRIUS

Protėviai ir nemirtingieji

Gyvatės kraujo kokteilis

Atskridęs į Džakartą, Teo apsilankys ligoninėje: jokių kalbų.

– Bet juk Dardžilingo daktarė mane pagydė! – protestavo Teo. – To pakanka...

Ne, to nepakako. Beveik mėnesį Teo nė karto nebuvo daryti tyrimai, o teta Marta davė priesaiką: tęs daktarės Lobzan Doržė rekomenduotą gydymą su sąlyga, kad jam bus reguliariai atliekami kraujo tyrimai. Teo nusileido. Dezinfekuojantis vatos tamponas, adata, tamsus kraujas plonuose vamzdeliuose su etiketėmis: ponas Sudhartas apsiėmė viską nugabenti į specializuotą Singapūro ligoninę, kurioje buvo visame krašte geriausia įranga. Rezultatus sužinos po kelių dienų.

– O ne, – tarė Teo. – Mama vėl rausis plaukus.

– Nesijaudink, mano Teo, – ne visai tvirtai sumurmėjo teta Marta.

– Bet aš labai ramus! – suklykė Teo. – Man daug geriau!

– Gal berniukas pageidautų pabandyti ką kita? – pasiūlė ponas Sudhartas. – Žinau vieną pagodą savo kvartale...

– Puiki mintis! – sušuko teta Marta.

Tai buvo netoli. Bet dėl tų prakeiktų grūsčių kinų kvartalą pasiekti prireikė beveik valandos. Siauros gatvelės, raudoni triračiai motociklai, rausvai violetinių orchidėjų arba pyragėlių pardavėjai, gryname ore katiluose ant lėtos ugnies troškinami keisti patiekalai... Staiga Teo sudrebėjo. Priešais prekydėžę žmogus nėrė gyvatei odą, o gyvo šliužo kūnas raitėsi į visas puses.

– Teta Marta, matei? – dusdamas sušnibždėjo jis.

– Ką? A! Gyvatė! Darinėtojas tuoj perpjaus jai gerklę, paskui nuleis kraują į stiklinę. Ten dar įpilama konjako, ir viskas išgeriama. Gėrimas suteikia daug jėgų. Nori?

– Tikrai ne, – žagtelėjo Teo.

– Tau labiau patiktų tigro penis su padažu arba kepta lokio letena? – kuždomis paerzino teta Marta.

– Spagečiai! – suriko Teo. – Su pomidorų padažu!

– Norit lakštinių, jaunuoli? – įsikišo ponas Sudhartas. – Nėra nieko paprastesnio.

Ir jis nupirko dubenėlį, kaupiną geltonų kvapnių makaronų, kuriuos Teo nesiraukydamas sutašė. Paskui jie nužingsniavo į plačią aikštę, kur buvo įėjimas į pagodą – didžiulės baltai geltonos durys užriestais stogeliais, atrodančiais labai kiniškai.

Būrimas pagodoje

Pagodos vidus buvo raudonas. Sienos, milžiniškos vaško žvakės, postamentas su degančiom žvakėm, – viskas jaučio kraujo raudonumo. Gilumoje blizgėjo keistos auksuotos statulos. Priešais dubenį su smėliu, kur buvo susmeigtos smilkalų lazdelės, moteris laikė pailgą tūbą, pilną bambuko skalų. Jinai atsukdavo ją virš uždegtų smilkalų, palenkdavo į priekį, ne per daug, ir palengva papurtydavo, kol ant žemės iškrisdavo viena skala. Tada greit ją pagriebdavo ir perskaitydavo, kas parašyta ant pajuodusios plokštelės.

– Tai koks nors žaidimas? – pasidomėjo Teo. – Paaiškink man, kaip čia yra, Sudhartai!

– Negalima sakyti, kad ši ponia žaidžia, – ėmėsi aiškinti ponas Sudhartas. – Ji, be abejonės, atėjo paklausti patarimo. Galbūt vienas iš jos sūnų nusižiūrėjo gerą darbą? Arba sunkiai serga... Žodžiu, ji čia tam, kad sužinotų tiesą.

– Kas per daiktas, – sumurmėjo Teo. – Tiesa mediniuose pagaliuose?

– Kinai, – toliau aiškino Sudhartas, – parašė daugybę traktatų apie burtus. Pats žinomiausias vadinasi „Idzingas“, tai yra „Permainų knyga“. Tereikia man paimti švęstą indą, štai taip... Nukreipti jį tinkama linkme. Pasukioti virš smilkalų, kad nuvyčiau blogio dvasias. Paskui papurtyti, matai, iškrenta vienas ženklas. Aš jo nepasirinkau... Tada jį perskaitau ir sužinau atsakymą į rūpimą klausimą.

Ponas Sudhartas paėjo į šoną, perskaitė pasikeltą nuo žemės stebuklingą žinutę ir jo veidas nušvito.

– Puiku, – sukuždėjo jis. – Dievai perdavė man puikią žinią.

– Vadinasi, tu tuo tiki? – sušuko Teo.

– Kodėl neturėčiau laikytis savo protėvių tradicijų? – atsakė Sudhartas. – Jie taip darė tūkstantmečius...

– Gal pamėgintum, Teo? – paklausė teta Marta.

– Apskritai blogiau nebus, – tarė Teo. – Puikiai žinau, ko klausti.

Jis irgi pagriebė tūbą ir papurtė ją taip smarkiai, kad pagaliukas skriste išskrido. Tada, šokęs prie jo, bandė perskaityti, tačiau parašyta buvo kiniškai. Sudhartas pasisiūlė išversti.

– „Laikas taurėti, laikas nurimti“, – perskaitė jis.

– Nieko nesupratau, – pasakė Teo.

– Tikriausiai pamiršai pasukinėti tūbą virš smilkalų? – priminė ponas Sudhartas.

– Tikrai, – pritarė Teo. – Dar kartą!

Nepaisydamas tetos Martos protestų, Teo pradėjo iš naujo.

Nukreipti, nepamiršti pasukioti virš smilkalų, papurtyti – šįkart palengva... Išslydo ir nukrito kitas pagaliukas. Ponas Sudhartas paėmė jį iš Teo rankų.

– Nors pradėti iš naujo pagal mūsų papročius nedera, aš gerbiu mūsų jaunojo bičiulio norą, – atsiprašė jis. – Štai vertimas: „*Jang* klausia, *in* atsako.“

Teo susimąstė. *Jang* buvo saulė, o *in* – mėnulis; *jang* sausas, *in* drėgna; *jang* buvo berniukas... O *in* – mergaitė.

– Supratau! *Jang* – tai aš. Paskambinu Fatu telefonu... Ji yra *in*,

ji atsiliepia. Vadinasi, aš vesiu Fatu! – šaukė jis strikčiodamas iš džiaugsmo.

– Labai jau tu greitas, – įsikišo teta Marta.

– Visai ne! Be to, tai reiškia, kad pasveiksiu, supranti?

– O pirmasis ženklas, Teo? – paklausė ponas Sudhartas.

– Tai lengva, – atsakė Teo. – Taurinimosi metas – tai mano kelionė. Nusiraminimo metas – kai parvažiuosiu į Paryžių.

Teta Marta nugalėta pabučiavo Teo.

– Koks nuostabus daiktas! – sušuko jis. – Jeigu tai dao, man jis tinka!

Moterys atsisuko rūsčiais veidais. Bonza kilstelėjo antakius. Keletas išpažinėjų susibūrė aplink Teo ir šnairavo į jį. Ponas Sudhartas stvėrė Teo už rankos.

– Labai nemalonu, kad negali lieti savo džiaugsmo, vaikeli, bet mes esam šventykloj...

Sumišęs Teo užsispaudė ranka burną, paskui, sukryžiavęs rankas už nugaros ėmė tyrinėti apsmilkytą pagodą.

– Kokios storos vaško žvakės... – sušnibždėjo jis pirmiausia.

– Jos nuliedintos taip, kad degtų ištisus metus, – pakuždėjo ponas Sudhartas. – Paskui pastatomos naujos.

– Kad vėl kurtų laiką? – tarė Teo. – O statulos?

Piktosios dvasios ir gerieji genijai

Kai kurios buvo panašios į dievybes, kai kurios – į demonus. Bet atgaivindavo juos ta pati protėvių energija. Demonai buvo vėlės; jie buvo vadinami *kuei.* Ponas Sudhartas keletą išvardijo.

– Dažniausiai, – pradėjo jis, – tai dvasios, keršijančios gyviesiems, arba reinkarnavęsi pavojingi gyvūnai. Matome jauną dailią merginą, o iš tiesų ji – klaidžiojanti lavonų rijikės dvasia, dešimties tūkstančių metų amžiaus lapino dvasia; ji atpažįstama iš violetinių dešinio antakio plaukelių.

– Jei ji dažosi, galima suklysti, – tarė Teo.

– Galiu tau papasakoti ir apie dvasią, kuri bjaurios senės pavidalu naktį įsiskverbia į vaiko pilvuką ir nugvelbia jo sielą. Dvasioms didžiausias skanėstas – gyvųjų sielos...

– Žavu, – sumurmėjo Teo. – Jų dar daug?

Ištisos ordos! Kai kurios nebuvo atstumiančios: senas karpis virsdavo jauna nuliūdusia mergina, verkiančia ant kranto prie vandens, nors niekam nepadarė nieko blogo... Kartais jos netgi būdavo palankios: aukso pinigų dvasia vaikštinėdavo kaip rausvapėdis paauglys su deglu rankoje, o berniukas, sidabro pinigų dvasia, žaisdavo su žuvim pakelėse.

– Gana miela, – tarė įtikintas Teo. – O ką tu darai su blogosiomis dvasiomis?

– Padedami dieviškųjų jėgų, – toliau pasakojo ponas Sudhartas, – žmonės moka pasipriešinti piktųjų dvasių sumanymams: labai senais laikais daoistų mokslininkai savo pačių kūnus paversdavo galingai dangiškais ginklais, raudonai nusipiešdami talismaną ant geltono audeklo skiautės, ją sudegindami, o pelenus suvalgydami. Ir vis dar šokamas garsusis „Juju žingsnis“.

– Nežinomas šokis?

– Priešingai, labai žinomas! Norėdamas pažaboti tvaną, didysis Juju apkeliauja pasaulį. Tačiau, statant užtvankas, Didįjį Juju ištiko vienos pusės paralyžius, todėl „Juju žingsnis“ šokamas viena koja.

– Kaip tai? – sušnabždėjo Teo krypuodamas ant vienos kojos.

– Tu juk ne daoistų dvasininkas! – paprieštaravo teta Marta.

– Na ir kas? – tarė Teo. – Aš turiu teisę išvyti šmėklas, jeigu noriu... Žinai, parodyčiau per televiziją senojo Juju šokį kaip kokią lambadą. Baisaus čia daikto!

– Visai negerbi šventenybių, – atsiduso ji.

– O kas šita gražuolė?

Jis prisiartino prie malonaus veido statulos, apgaubtos milžiniško paukščio sparnu; aplink deivę žvakių šviesoje šoko auksinės jos palydovės.

– Tai ne šmėkla, aš tuo tikras, – sukuždėjo jis. – Sudhartai, kas ji...

– Ponia, pasipuošusi plunksnomis, – sumurmėjo ponas Sudhartas. – Tai Vakarų karalienė motina, didžiausia Kinijos deivė. Vieną dieną karalius Mu iš Čou sutiko Vakarų karalienę motiną: jam taip patiko jos draugija, kad pamiršo grįžti į savo kraštą.

– Tai žavu, ką pasakoji, – susižavėjo Teo. – Panašu į poemą.

Vakarų karalienė motina žavi kinų širdis, – kalbėjo susijaudinęs ponas Sudhartas. – Ji valdo nefrito rūmuose, apsuptuose aukso siena: čia gyvena mirtingieji, dešiniajame sparne patinai, kairiajame – patelės. Šiandien ji viena. Bet kadaise karalienė turėjo dvynį, garbingąjį Rytų karalių: tas pats paukštis kairiuoju sparnu buvo apglėbęs Rytų karalių, o dešiniuoju – Vakarų karalienę motiną. Ilgainiui maldininkai užmiršo Rytų karalių. Liko viena karalienė.

– Tik pamanyk, jie iš jos atėmė dvynį! – tarė Teo. – Taip negalima...

– Kiti galėtų tau apsakyti garbingojo Rytų karaliaus sugebėjimus, o Vakarų karalienė motina neabejotinai žinojo ilgo gyvenimo receptą – tai stebuklingieji persikai. Todėl pas mus persikas – nemirtingumo simbolis...

– Dievinu persikus! – sušuko Teo. – Vadinasi, aš nemirtingas...

– Deja, mano vaikuti... Tokią galią turi tik stebuklingasis persikas, bet Vakarų karalienės motinos persiko medis veda tik po vieną vaisių kas treji tūkstančiai metų.

Nusivylęs Teo pasileido tekinas į šviesą ir atsidūrė lauke, kuo toliau nuo jaučio kraujo raudonumo.

Pusryčiai pas poną Sudhartą

Uoste plūduriavo milžiniški mėlyni laivai, atsukę į krantines didelius švarius vairagalius. Nuo pat aušros iš laivų kraudavo brangią, svaigaus kvapo medieną.

– Įdomi istorija, – paaiškino ponas Sudhartas. – Pirmieji įsibrovė-

liai čia atplaukdavo iš Vietnamo ir Kinijos, musoninių vėjų atpūsti net iki Javos salos. Kiekvienas iš jų atvykdavo su savo religija: daoizmu, konfucianizmu ir budizmu. Paskui buvo atrasta, kad Molukų salose auga gvazdikėliai.

– Gėlės? – paklausė Teo.

– Ne, – įsiterpė teta Marta. – Gvazdikmedžiai, subrandinantys gvazdikėlius. Juk žinai, jų dedama į mėsos sultinį? Arba į obuolių kompotą.

– Mama prismaigsto į apelsinus, – tarė Teo. – Išdžiūvę jie skaniai kvepia.

Tokie buvo prieskoniai, gyvenimo kvepalai. Viduramžiais nepaprastai vertinti Vakaruose, brangieji gvazdikėliai plaukė iš Molukų į Javą, iš Javos į Indiją ir iš Indijos į Veneciją, ilgais karavanais kirsdami Arabijos dykumą. Tačiau XV amžiuje Venecijos Respublika susigrobė visą prekybą gvazdikėliais, nes turėjo galingą musulmonų prekeivių tinklą, kai kurie musulmonai apsigyveno Indonezijos salose. O dar po šimtmečio, norėdami sugriauti nepakenčiamą monopolį, padaryti galą Venecijos turtėjimui ir išvengti musulmonų, portugalų nukariautojai pasuko kitu keliu – apiplaukė Afriką, atrado Gerosios Vilties ragą ir patys išsilaipino tolimosiose Indonezijos salose: čia jie atgabeno krikščionybę. Kadangi musoniniai vėjai susikirsdavo Borneo saloje ir ilgiems mėnesiams sustabdydavo laivus, kiekvienas turėdavo laiko skelbti savo dievą. Štai kodėl tose pačiose Indonezijos salose išgyveno tiek religijų.

– Kvepia gvazdikėliais, – tarė Teo išplėsdamas šnerves.

– Greičiau degutu, – atkirto teta Marta. – Abejoju, kad šiais laikais dar kaunamasi dėl to, kas prekiaus gvazdikėliais!

– Ar degutu atsiduoda, ar gvazdikėliais, bet aš noriu valgyti, – pareiškė Teo. – Kur galima pavalgyti?

– Viskas apgalvota, jaunuoli, – švelniai įsikišo ponas Sudhartas. – Man didelė garbė priimti jus savo namuose.

Mažomis gatvelėmis jie pasuko atgal. Oras buvo prisisunkęs nuostabių kvapų, jie kuteno Teo šnerves: garuose virti koldūnai, sriubos,

kurioje plūduriavo smulkinta melisa, aromatas, nedideli kepti ir žvilgantys pyragėliai, – viskas atrodė nepaprastai gardu. Teo jautė tolydžio didėjantį alkį. Staiga ponas Sudhartas pasuko už vienos gatvės kampo ir sustojo priešais didžiulę sieną su iškaltomis mažutėmis durelėmis. Įėjus pro jas, rasdavai mažesnę sieną, kurią apeiti reikėjo gudrybių: pasukant tai į vieną, tai į kitą pusę.

– Atleiskit už kiek painoką apylanką, – atsiprašė ponas Sudhartas. – Ji neleidžia įsiskverbti piktosioms dvasioms, nes jos visuomet juda nosies tiesumu. Štai mano kukli buveinė.

Pono Sudharto namas kuklus? Reikėjo pereiti kvadratinį kiemą, kurį supo trys pastatai; viduryje, apvaliame baseine, plaukiojo auksiniai karpiai. Kiemo gilumoje stovėjo pagrindinis namas lyg pagyvenusi ponia kukliu apdaru. Interjeras buvo tamsus, apstatytas masyviais baldais iš juodmedžio su perlamutro inkrustacijomis. Buvo impozantiška, bet nelabai linksma. Teo žengė lyg į bažnyčią ir prisėdo ant kieto fotelio, kuriame anaiptol nesinorėjo atsilošti.

– Pas tave baisiai gera, – pasakė jis mandagiai.

Ponas Sudhartas nusišypsojo. Kai esi toks neapsakomai turtingas kaip jis, saugiau nerodyti savo turtų. Namas išliko toks pats nuo tų laikų, kai įsikūrė jo protėviai, pastatytas pagal kinų kosmologiją: trys paviljonai palei kvadrato kraštus, jo viduryje baseino apskritimas, prileistas laimę nešančių šventų žuvų. Namas raukšlėtas kaip seniai, bidzenantys tamsiomis anfiladomis ir murmantys begarses maldas.

– Po mano paskutinio apsilankymo niekas nepasikeitė, – pasakė teta Marta nusivyniodama šaliką.

– Man rodos, kad nesat mačiusi mūsų naujo televizoriaus, – prisiminė ponas Sudhartas. – Mes įsitaisėm naujutėlę parabolinę anteną.

Šalia naujausios mados televizoriaus Teo pamatė nepaprastą daiktą. Ant perlamutrinio stalo, uždengto pageltusia brokato staltiese, stovėjo mažulytė pagoda, jos durys atsiverdavo į apvaliapilvę dvasią iš turkio. Viršuje garbingą vietą užėmė įrėmintos nuotraukos: plikas

senis griežta mina, ponia su labai taisyklingu klasikiniu šinjonu, kita šypsanti su gėle rankoje, elegantiškas ir liūdnas jaunas vyras su smeigtuku kaklaraištyje. O priešais miniatiūrinę pagodą stovėjo nedidukas smėlio kaupinas indas, kuriame rūko smilkalų lazdelės kaip tik greta sidabrinio padėklo su garsiosiomis medžio lazdelėmis, pranašaujančiomis ateitį.

– Tu namuose turi pagodą? – nustebo jis.

– Ne! – tarė teta Marta. – Tai protėvių altorius, ar ne, brangusis drauge?

– Manau, kad mūsų jaunasis bičiulis neklysta, – sumišęs atsakė jis. – Protėvių altorius yra tikros pagodos kopija, išskyrus tai, kad mes čia išties garbiname tuos, kurie šiame pasaulyje gyveno anksčiau už mus. Tokie mūsų, kinų, papročiai.

– Papročiai? – sušuko ji. – Kodėl Teo nepasakius, kad kalbama apie konfucianizmą?

– Tai yra...

Ponas Sudhartas pradėjo painią kalbą, iš kurios paaiškėjo, kad, žinoma, protėvių paveldas radosi iš Konfucijaus priesakų, protėvių pagarbos ir socialinės sąrangos, tačiau dvasia iš turkio, priešingai, buvo mėnulio deivė, sėdinti ant rupūžės. Mėnulis, rupūžė ir dievybė atėjo iš dao tradicijos.

– Vadinasi, tu suplaki dao ir Konfucijų, – nusprendė Teo.

– O! – šūktelėjo ponas Sudhartas. – Tesaugo mane nemirtingieji nuo tokių ketinimų... Aš tik kuklus įprasčiausių ritualų patarnautojas, štai ir viskas.

– Nemirtingųjų? – perklausė Teo. – Vadinasi, jūs irgi turit dievų?

Šitų dalykų negalima taip pateikti. Tačiau skaitant šventuosius raštus, tenka konstatuoti, kad pirminio daoizmo dieviškųjų būtybių genealogija ilga.

– Mano sūnus jums apie tai papasakos daug plačiau negu aš, – sumurmėjo jis. – Man Li! Gal ateitum pas mus į svetainę?

Kaip viesulas įlėkė jaunas vyrukas ir, timptelėjęs džinsus, kad būtų patogiau, užsikėlė savo sportbačius ant žemo stalelio.

– *Hello*, – tarė jis ištiesdamas ranką tetai Martai ranką. – Kaip sekasi?

– Prašau elgtis padoriai, – subarė jį ponas Sudhartas.

Jaunuolis atsisėdo tiesiai ir nutilo.

– Man Li studijuoja lyginamąją teologiją Čikagos universitete, – tarė ponas Sudhartas kiek patylėjęs. – Sūnau, tu pažįsti mūsų bičiulę ponią Maklari, o štai jos sūnėnas Teo. Bičiuliai nori sužinoti šiek tiek daugiau apie mūsų krašto dievus. Gali jiems papasakoti?

Chaosas, kiaušinis, žmogus ir valdovai

Jaunuolis susimąstė ir ištiesė kojas.

– Prašau neversti mūsų laukti, – tarė ponas Sudhartas. – Ir atsisėsk kaip pridera.

– Gerai, tėve, – atsakė Man Li sulenkdamas ilgėliausias kojas. – Galvojau, kaip paaiškinti gausias mūsų pasaulio sukūrimo versijas.

– Na ką gi, sūnau, paaiškink!

Man Li pasikasė galvą ir ėmė kalbėti. Amžių pradžioje viešpatavo beformė ir tamsi migla. Paskui dao suteikė gyvybę *vienam*, kuris pasidalijo į *du*. *Du* pagimdė *tris*, jis davė dešimt tūkstančių būtybių, nešančių ant nugaros *in* ir turinčių savyje *jang*. Tačiau, remiantis kitomis versijomis, iš prieblandos išėjo dvi dievybės: viena apsiėmė rūpintis dangumi, o kita – žeme, jos tapo visų gyvų būtybių tėvu ir motina.

– Palauk minutėlę, – įsiterpė Teo. – Vadinasi, *du* – tai tėvų skaičius, o *trys* – šeimos.

Teisingai. Būta ir kito būdo aiškinti pasaulio gimimą: Pietų vandenyno valdovas susitiko Šiaurės vandenyno valdovą pas Chaosą, Centro valdovą, priėmusį juos be galo gražiai. Norėdami patys pasirodyti paslaugūs, abu valdovai nusprendė išgręžti jam angas, kurių anas neturėjęs, kad matytų, girdėtų, valgytų ir kvėpuotų.

– Palauk, kas tas karalius? Rutulys? – paklausė Teo.

Chaosas buvo apibrėžiamas kaip beformis: jis buvo nei apvalus, nei kvadratinis, neturintis jokių kontūrų. Pradurti angas Chaose buvo drąsus žygis... Deja! Septintą dieną valdovas Chaosas mirė ir...

– Kalbėk paprasčiau, Man Li, – pertraukė ponas Sudhartas. – Tu dar ne mokytojas.

Trumpai tariant, Chaosas buvo panašus į kosminį kiaušinį, iš kurio pasirodė pirmasis žmogus – Pangu. Kai po aštuoniolikos tūkstančių metų jis mirė, jo akys tapo saule ir mėnuliu, galva – kalnu, jo riebalai – jūromis, plaukai ir gaurai – medžiais ir augalais. Jo ašaros plūstelėjo Mėlynąja ir Geltonąja upėmis, alsavimas tapo vėju, o balsas – griaustiniu; iš juodų vyzdžių švysčiojo žaibas, iš pasitenkinimo radosi giedras dangus, o iš pykčio – debesys.

– Vadinasi, pasaulį sukūrė žmogus, – nusprendė Teo. – Be Dievo.

Taip, bet vėliau. Tiksliai nežinoma, kuriuo istorijos laikotarpiu pirmasis žmogus Pangu ir dao išminčius Laodzi susijungė į vieną dievybę. Slaptojo išminčiaus kairioji akis tapo saule, dešinioji – mėnuliu, plaukai – žvaigždėmis, skeletas – drakonais, mėsa – keturkojais, žarnos – gyvatėmis, pilvas – jūromis, gaurai – augalais, o jo širdis – šventuoju kalnu. Galų gale paslaptinga būtybė, vardu Didingasis valdovas, nutraukė ryšius tarp dangaus ir žemės.

– Ir vėl, – tetai į ausį sušnibždėjo Teo. – Pusgalvis patarnautojas padarė trumpąjį jungimą...

– Jokių šnabždėjimų prie žmonių, – atšovė ji tuo pačiu tonu.

Tokie buvo dao mitai. Tačiau negalima nežinoti didžiųjų valdovų genealogijų, pateiktų mokytojo Kongo, nemėgusio nei dievų, nei ko nors antgamtiško. Pirmųjų, sakė Man Li, buvo trys aukščiausieji – du vyrai ir viena moteris. Stebėdamas paukščių plunksnas, pasaulio įvairovę ir savo paties kūno dalis, pats seniausias Aukščiausiasis Viešpats gyvatės kūnu sugalvojo būrimų knygą. Aukščiausioji Moteris, jo žmona, turėjo su juo bendrą gyvatės uodegą nugaros apačioj.

– Šit kaip, siamo dievai, – pareiškė Teo.

– Kinų! – pataisė Man Li.

O trečiasis iš aukščiausiųjų – Dieviškasis Žemdirbys – sukūrė žemės ūkį. Paskui atėjo penki imperatoriai. Pirmasis – Geltonasis Imperatorius – parašė medicinos, seksualumo, astrologijos ir karo meno traktatus. Antrasis buvo atskyręs dangų ir žemę; trečiojo – Imperatoriaus Varno – žmona buvo dešimties saulių ir dvylikos mėnulių motina; ketvirtasis reguliavo metų laikų kaitą, bet valdžią perdavė Čuanui, žmogui iš liaudies, pačiam dorybingiausiam iš visų.

– Nei dievui, nei turčiui, – apsidžiaugė Teo. – Man taip labiau patinka!

Čuanas buvo ne visai toks kaip kiti. Prieš pasirinkdamas jį, imperatorius skyrė jam baisių išbandymų: Čuanas turėjo pereiti liepsnas, išsigelbėti nuo tvano, išsikasti iš po žemių, kuriomis buvo užverstas, susiremti su vėtra – net ji jo nesulaikė. Sunkiausiu išbandymu jam tapo būti nužudytam savo paties tėvų. Čuanui pasisekė išsaugoti jiems pagarbą ir jis pradėjo protėvių kultą. Paskui išvarė keturis demonus per ketverias pasaulio duris ir perleido valdžią penktajam, paskutiniajam, imperatoriui Juju, gimusiam iš akmens, Žemės Imperatoriui.

– Didysis Juju? – sušuko Teo. – Šokantis ant vienos kojos?

Ir vėl. Didžiuoju Juju baigiasi šventoji Trijų Valdovų ir Penkių Imperatorių genealogija. Paskui pasirodė pragaišties valdovai, žiaurūs tironai, išgalvoję kankinimus ir orgijas. Vienas iš jų, įsiutintas išminčiaus priekaištų, perkirto jį pusiau norėdamas pamatyti širdį. Tada kunigaikštis Čou pakėlė ginklą, nukirto jam galvą ir pakabino ant savo baltos vėliavos. Paskui jie grįžo į Kinijos istoriją.

– Uf! – atsipūtė Teo. – Tai lygiai taip pat painu kaip mamulės Teano dievai!

Susigėdusi teta Marta paaiškino, kad Teo pusiau graikas ir močiutė jį mažą užliūliuodavo savo gimtosios šalies mitologija. Ponas Sudhartas mandagiai paklausė, ar Teo sutiktų papasakoti keletą istorijų...

– Tai ilgokai užtruktų, – nusižiovavo Teo. – Mano pilvas gurgia.

Pasibaisėjusi teta Marta piktai grybštelėjo jį už rankos.

– Man skauda! – pasiskundė jis. – Ką aš padariau?

Juokdamasis ponas Sudhartas pripažino, kad laikas užvalgyti ir pakvietė svečius kilti. Pusryčiai buvo patiekti ant apvalaus stalo su besisukančiu padėklu pagal kinų paprotį.

Kinų virtuvės siurprizai

– Tikiuosi, nešlamšim tigro pimpaliuko, – šnipštelėjo Teo tetai Martai.

– Būk ramus, – tarė ji. – Aš žinau valgiaraštį.

Permatomos ir traškios medūzos su karamele; varliena su česnaku ir petražolėm; kiaušinių sriuba; garuose paruoštos saldžios viščiuko šlaunelės. Kai buvo atneštas krabų ir šparagų omletas, Teo paprašė pasigailėti.

– Gal malonėtum būti mandagus? – subambėjo teta Marta. – Paragauk!

Jis liūdnai lazdelėmis praskyrė omletą: ten slėpėsi mažas medžio ritinėlis.

– Tai valgoma? – paklausė jis nepatikliai.

– Pirmiausia tai atidaroma, – šyptelėjo ponas Sudhartas.

Teo nusišluostė pirštus ir atidarė: viduje buvo mažutė popieriaus skiautelė.

– Tik nesakykit, kad tai nauja žinutė! – sušuko jis.

– Taip, – atsakė teta Marta. – Supratai, kodėl žinojau valgiaraštį?

Aš – saulė, ir man nepatinka kraujuojantis arklys. Jei nori susitikti mano šventovėje, ateik!

Kraujuojantis arklys? Saulė? Kokioje šalyje buvo šita keista dievybė?

– Sunku? – sušnabždėjo patenkinta teta Marta.

– Visiškai riesta, – atsakė jis. – Niekad neatspėsiu...

– O jei tau padėtų Man Li? – pasiūlė ponas Sudhartas.

– Sutikčiau, – pasakė Man Li. – Tik aš irgi nesuprantu.

– Tada galbūt galit atsiklausti protėvių? – suktai paklausė ponas Sudhartas.

Jaunuoliai, didysis ir mažasis, pakilo. Teo ceremoningai pervedė virš smilkalų lazdelių padėklą, pakratė tą daiktą ir iš jo pernelyg akivaizdžiai išslydo iš anksto paruošta lazdelė.

„Tuomet aš pasitraukiu, ir pasaulis pažįsta naktį“, – perskaitė jis. – Tai ne orakulas!

– Šįkart supratau, – atsiduso Man Li su palengvėjimu. – Kalbama apie seniausią deivę...

– Malonėkit nutilti! – suklykė teta Marta.

– Čia apgaulė, – pareiškė Teo. – Klastojat orakulus ir neleidžiat Man Li paaiškinti... Jei jūs taip, tai skambinu Fatu. Kur mano telefonas? Velnias! Palikau jį viešbutyje!

– Norėtumėt manojo? – pasiūlė ponas Sudhartas išsitraukdamas iš kišenės mažytį aparatą.

Šventiškai nusiteikusioje žuvų šalyje

– Fatu? Taip, gerai. Tik įklimpau su žinute... Nestebina? Taigi... Prašyčiau duoti nuorodą. *Žuvys šlovina vaikus, o vyšnios – pavasarį.* Kaip, tavo manymu, man tai suprasti? Negalėtum daugiau ką pasakyti apie tą kraujuojantį arklį? Nudirta oda? Kas man iš to! Neturi ko pridurti? Blogai. Taip, bučiuoju tave. Greičiau karšta. Ne, neprakaituoju. Taip... Ir tave... Labai stipriai.

Sutrikęs jis išjungė telefoną.

– Ji sako, kad arklys kraujuoja, nes nudirta jo oda, – sumurmėjo jis. – Man Li, pagavai mintį?

– Be abejo, – tarė jis šypsodamasis. – Deivės brolis į jos olą įmetė arklį nudirta oda.

– Tai man nepasako šalies pavadinimo!

– O turėtų, mano berniuk, – tarė teta Marta. – Kur su medžiaginėmis žuvimis pasitinkami vaikai?

– Nežinau. Meksikoje?

– Ne, – pasakė Man Li. – Kur žydi pačios gražiausios pasaulyje vyšnios? Kokioje šalyje sustoja gyvenimas, kad galėtum jomis pasigėrėti?

– Japonijoje! – sušuko Teo.

– Pagaliau, – atsiduso teta Marta. – Nelabai greitai!

– O kas toji mergelė, kuriai nepatinka kraujuojantis arklys? – paklausė Teo supykęs, kad prašovė.

Ji vadinosi Amaterasu. Santūri, dora, ji gyveno oloje drauge su tarnaitėmis, kurios kasdien jai nuausdavo laiko spalvos kimono. Kasryt Amaterasu išeidavo apšviesti žemės. Iki tos dienos, kai nepakenčiamas brolis Susano, Mėnulio dievas ir Vandenyno karalius, jai iškrėtė pokštą, ant audėjų staklių numesdamas arklį nudirta oda. Paklaikusios tarnaitės susistumdė, ir viena savo pačios šaudykle persidūrė lytį. Ji mirė. Deivė Amaterasu neįvertino tokio pokšto: jai nepatiko kraujuojantis arklys. Supykusi ji pasišalino į savo olą, ir šviesa dingo.

– Koks kvailys tas brolužis! – sušuko Teo. – Tai ilgai truko?

Pakankamai, kad kiltų sąmyšis net danguje, kur gyveno dievai ir deivės, matydavę ne daugiau nei žmonės. Sukrėsti jie susirinko ir sumanė klastą. Jie paprašė Udzumę, didžiausią išdaigininkę tarp deivių, palinksminti juos priešais uždarytą olą, kurioje slėpėsi pasipūtusi Amaterasu. Udzumė pašėlo: kilnodama apdarus, ji pasileido smagiai šokti, rodydama užpakaliuką ir lytį ir nepakartojamai vaipydamasi. Ji buvo tokia juokinga, kad dievai pratrūko griausmingai kvatoti... Susidomėjusi Amaterasu nebeištvėrė: truputį paritino akmenį, bet dievai pakišo veidrodį, kuriame ji pamatė nepaprasto grožio moterį. Nustebusi ji išėjo. Tada dievai nutvėrė ją už kimono skverno, ir Amaterasu paliko olą visiems laikams. Pasaulis buvo išgelbėtas.

– Kokia puiki istorija, – pripažino Teo. – Tarp mūsų kalbant, ji teisingai pyko.

– Japonijoje begalė pasakų, – pridūrė Man Li. – Jums sekasi...

Tačiau, prieš išvykstant į Japonijos salas, reikėjo sulaukti tyrimų

rezultatų, o dabar tučtuojau eiti pogulio. Apgailestaudamas Teo išsiskyrė su savo naujaisiais draugais. Vos tik durys užsivėrė, ponas Sudhartas pasuko prie altoriaus, pakratė padėklą, paklausė savo protėvių apie Teo likimą ir nusišypsojo. Atsakymas buvo palankus.

Netikėti rezultatai

Tačiau iš Singapūro atsiųsti rezultatai nebuvo geresni. Tik nepakitę.

– Nepakitę, – pasakė teta Marta į aparatą. – Tai labai nemalonu... Koks gydymas? Bet juk iš tikrųjų...

Padėjusi mikrotelefoną, ji vos nenualpo.

– Teo! – suklykė ji. – Žinai ką? Tyrimai nepasikeitę!

– Būta ko laipioti sienomis, – tarė jis. – Kaip visuomet.

– Ne! Juk tu liovеisi gerti mūsų vaistus, ir naujasis gydymas veikia! Dardžilingo daktarei pavyko!

– Na taip, – atsakė Teo. – Tave taip stebina?

Paklaikusi iš džiaugsmo, ji apkurtino Teo skambiu bučiniu ir puolė jį sukti.

– Klausyk, teta Marta, – pasakė jis saugodamas kojas. – Kodėl telefonas taip keistai šnypščia?

– Dievuliau! Užmiršau išjungti! – suriko teta Marta.

Teo tuo tučtuojau pasinaudojo ir pasikalbėjo su tėvais.

17 SKYRIUS

Japonijos motinos ir dukterys

Teta Marta – užspeista

Žeromas su palengvėjimu atsiduso klausydamasis sesers telefonu. Žinoma, pirmieji rezultatai dar vidutiniški, bet Tibeto medicina pasiekė tą patį rezultatą kaip ir jos Vakarų pusseserė, o tai jau šis tas. Teo tėvas tik pareikalavo, kad jie pasiliktų savaitę Džakartoje ir dar sykį atliktų tyrimus. Marta paprieštaravo, kad juos kuo puikiausiai galima atlikti Tokijuje, bet Žeromas nieko nenorėjo girdėti, ir ji nusileido. Brolio sprendimas buvo nepalaužiamas.

– Tavo tėvas mane erzina, – suniurzgėjo ji išjungdama telefoną. – Savaitę! Tikriausiai pražiopsosim japoninių vyšnių žydėjimą!

– Bet juk čia gera, – tarė Teo. – Jei jau taip, galėsim susitikti su mano bičiuliu Man Li. Juk neaišku, ką Japonijoj man ištrauksi iš savo stebuklų skrynelės, a?

– Ji tau patiks, – atsakė teta Marta.

– Puiku! – sušuko Teo. – Ponia, vis šioks toks pasikeitimas... O kas dabar? Gal einam į mečetę?

Ten nepateksi, jei nesi musulmonas, juolab teta Marta, nors ir moterų dieną; bet jie turėjo teisę žiūrėti į ją nuo slenksčio. Visos baltai apsirengusios, su baltais šydais, jos darniai, tvarkingai puldavo kniūbsčios, dvylika tūkstančių vienu kartu, veidus paslėpusios po siuvinėtais nėriniais. Indonezijos islamas nebuvo fanatiškas, tačiau Korano nurodymų buvo griežtai paisoma.

– Sakei, kad buvo ir būriai animistų? – paklausė Teo žingsniuodamas gatve.

– Žinoma! – atsakė ji. – Vieni keisčiausių, už trijų valandų kelio nuo Džakartos, slepiasi badviai, jie atsisako islamo, vilki baltai, kai kuriems leidžia prisiartinti prie šiuolaikės civilizacijos, bet tik tada, jei apsirengę mėlynai. Jie gali perduoti prezidentui talismaną per pasiuntinį, kuris paskui pasišalina netaręs nė žodžio. Į jų teritoriją eiti draudžiama.

– Kokių tik keistų tipų nėra pasaulyje... Tikiuosi, kad gyvensiu ilgai ir visus juos pažinsiu!

– Vadinasi, būsi etnologas, – pritarė teta Marta.

– Žinau žodį, bet ne tą dalyką. Kas tai?

– Turėsi identifikuoti kokią nors gentį ir gyventi su jos nariais taip, kaip gyvena jie. Būdamas kartu, perprasi jų mąstymo būdą ir pažinsi jų dievybes.

– Kaip mes, keliaudami iš vienos šalies į kitą! – nusistebėjo Teo.

– Mes matėme tautas, bet nematėme genčių, ir labai abejoju, kad pamatysim. Jų gyvenimas pernelyg vargingas tavo sveikatos būklei. Jie tokie skurdžiai...

– Nei dao šventyklų, nei genčių, nei lipti laiptais, ko dar man neleisi daryti? – pratrūko Teo.

– Tik pasveik, įžūlus mažiau!

Maoizmas ir daoizmas

Praėjo savaitė. Teta Marta nusivedė Teo į šešėlių teatrą pasižiūrėti Ramajanos, ten jis, išsisklaidžius pirmajam susižavėjimui, klaikiai nuobodžiavo. Paskui jie pamatė auksuotas šokėjas, grakščias it laumžirgiai, tačiau Teo jos pasirodė manieringos. Labiau nei indoneziškus spektaklius jis mėgo pokalbius su Man Li. Vieną dieną ragaudamas žalios jautienos, marinuotos raudoname padaže – pagal retą Sumatros salos receptą – Teo užsidegė pamatyti tikrąją Kiniją.

Nuožmių imperatorienių ir prezidento Mao Kiniją; milijonus kinų, žingsniuojančių miestų gatvėmis arba dirbančių laukus; mitines operas ir šiuolaikinius pastatus; Šanchajaus jaunuolius, Pekino komunikacijas. Tą Kiniją, apie kurią jis svajojo ir kurią aplankys, kai užaugs.

– Tu buvai Kinijoje? – paklausė jis Man Li.

– Trumpai, – tarė jis atsargiai.

– Ką matei iš jūsų religijos?

– Viską ir nieko, – pasakė Man Li. – Mūsų gimtinė labai pasikeitė. Su pirmąja 1911 metų revoliucija išnyko imperija, o su imperijos idėja pasikeitė ir pasaulio tvarka. Atėjo Mao...

– Kaip koks Zoro, – tarė Teo. – Ilgasis žygis, esu girdėjęs...

– O esi girdėjęs apie prezidento Mao didžiąją kultūrinę proletarinę revoliuciją? – suniurzgė teta Marta. – Štai kas nugalabijo Kinijos religijas!

– Kultūrinė revoliucija? – nustebo Teo. – Ką tas Mao padarė? Visus nusiuntė į Dailės akademiją?

– Tu nepatyrei šito siaubo... – atsiduso ji. – Nejau praėjo tiek metų, kad atmintis pakeliui išgaravo? Klausyk.

Mao nenusiuntė visų į Dailės akademiją. Prieš Kultūrinę revoliuciją jis įgyvendino radikalios ekonominės reformos planą, Didįjį Šuolį pirmyn, sukėlusį pragaištingą badą. Pralaimėjimas buvo akivaizdus. Vieną dieną, 1966-aisiais, Mao vėl pasirodė ir virpančiu balsu kreipėsi į Kinijos jaunimą: „Jūs teisingai maištaujat“, – kapotai išrėkė jis. Tegu jie maištauja! Tegul kritikuoja atsakingus Komunistų partijos asmenis! Jo potvarkiu mobilizuoti milijonai studentų, kuriuos Mao vadino Raudonąja gvardija, entuziastingai jam pritarė, švytruodami raudonąja knygele, Mao citatų rinkiniu. Buvo uždarytos mokyklos ir universitetai; studentai ėmė keliauti po Kiniją ir kritikuoti partijos išdavikus.

– Bet ką tiksliai? – nustebo Teo.

Mao liepė savo Raudonajai gvardijai kovoti su keturiais „seno“ simboliais: senomis idėjomis, senais papročiais, senais įpročiais ir se-

nomis tradicijomis. Raudonoji gvardija pasiryžo sunaikinti prietarus kinų galvose. Maršalas Li Piao, kad ir labai artimas Mao, buvo žiauriai kritikuojamas už tai, kad citavo mokytoją Kongą, kuris Raudonosios gvardijos buvo laikomas feodalinės nelygybės įsikūnijimu. Paklaikę iš džiaugsmo nuo minties, kad patys turi revoliucinę valdžią, jauni, nuoširdūs ir aistringi žmonės griovė šventyklas, muziejus, statulas, plėšė privačius namus ir niokojo viską, kas kilo iš senovės, nes juos skatino prezidentas Mao, jų vedlys. Mokslininkai, senieji savininkai, tyrinėtojai, rašytojai, visi kaltininkai, perteikę senąjį Kinijos mokslą, buvo vedžiojami gatvėmis su ilgaausėmis asilų kepurėmis. Jie būdavo mirtinai uždaužomi. Pirmą kartą Kinijoje vaikai nutraukė šventuosius ryšius, siejusius juos su vyresniaisiais.

Paskui tarp besivaržančių egzaltuoto jaunimo grupuočių įsiplieskė pilietinis karas. Po dvejų metų Mao nusiuntė savo Raudonąją gvardiją į laukus, kartu su valstiečiais. Kiek mirusiųjų per šį beprotybės laikotarpį? Tvirtinama, kad milijonai. Galų gale 1976 metais, po žiaurių represijų periodo, Mao mirė.

– Jūs, ko gero, iškraipot Kultūrinę revoliuciją, – nedrąsiai paprieštaravo Man Li. – Kinų Komunistų partijos vadovo tikslas buvo išjudinti savo šalį ir priversti ją atgauti revoliucinį polėkį. Kreipdamasis į jaunimą, jis manė rasiąs nekorumpuotas jėgas. Kad būta nukrypimų, tai nekelia abejonių. Tačiau pirminė idėja verta dėmesio.

– Kurgi ne! – pasipiktino teta Marta. – Patikėti visą liaudį perauklėti paaugliams, suteikti jiems valdžią teisti, šalinti, – juk tai iškrypimas!

– Tau nepatinka jaunimas? – paklausė Teo.

– Patinka, išskyrus, kai rankose laiko ginklus. Senelio tirono įsakymu jie atsisuko prieš saviškius, velniai griebtų!

– Tai normalu, – pakomentavo Teo.

– O, gana tau! Jie patys šiandien dėl to atgailauja! Jie stebisi, kad jautė malonumą kankindami senius, o ypač moteris... Sakai, kad nekenti religinių žudynių? Bet maoizmas tapo žudikų religija, Teo!

– Negerbti protėvių buvo revoliucinga, tas tiesa, – tarė Man Li. –

Bet kita vertus, kartais konfucianizmas taip sunkiai slegia jaunus žmones...

– Argi tai priežastis griebtis represijų, jaunuoli?

– Žinoma, ne, – sumurmėjo Man Li. – Prezidentas Mao padarė keletą klaidų. Maždaug trisdešimt procentų.

– Ir štai jis jau išteisintas! – pasipiktino teta Marta. – Balzamuotas, sudievintas, jis stovi garsiojoje Tiananmenio aikštėje, ir dar garbinamas! Jo kultas buvo tikrai kaip kokios dievybės... Dukart per dieną, kad ir koks būtų jų amatas, kinai privalėdavo jo garbei trypti lojalumo šokį! Jie vadino jį Raudonąja visų širdžių saule...

– Nori pasakyti, kad Raudonoji saulė buvo naujasis Kinijos dievas, – tarė Teo.

– Taip! – kandžiai išrėkė teta Marta. – Galingas, palaimintas maitintojas, bet žiaurus kaip dievas ir nesulaikomas kaip jis! Pragaišties imperatorius...

– Perdedi, – tarė Teo. – Nenuostabu, kad tave išvarė iš Liaudies Kinijos!

– Ponia, jūs nepažįstat šiandieninių jaunų kinų, – atkirto Man Li pliaukštelėdamas per stalą. – Kinija – didelė šalis, sugebanti kantriai iškęsti savo istoriją. Kodėl teisiate?

– Bet koks kultas, kuris žudo, yra blogas. Ir Mao kultas – ne išimtis. Tikiuosi, kad kinai nuo šiol garbins kapitalizmo dievą...

– Atleiskit, – nutraukė jis. – Nesuprantu, į kokį dievą ši jūsų užuomina...

– Nelaužyk galvos, – atkirto teta Marta. – Pinigų dievą!

– Ponia Maklari, – išspaudė mažumą išblyškęs Man Li, – leiskit jums priminti, kad kinai niekuomet nebuvo turto priešai. Mano tėvas yra turtingas ir dėl to nejaučia jokios gėdos.

– Atsiprašau, – sumurmėjo išraudusi teta Marta. – Ne tai norėjau pasakyti, Man Li...

– Bet vis dėlto pasakėt, – paprieštaravo jis. – Iš tikro jūs irgi pakankamai turtinga, kad sau tai leistumėt!

Teta Marta nutilo ir nuleido galvą.

– Šiaip ar taip, tas raudonas valgis labai skanus, – tarė Teo norėdamas nukreipti dėmesį.

Bergždi vyšnių žiedai

Man Li nepasirodė, ir Teo širdo. Praėjo savaitė. Naujų tyrimų rezultatai buvo beveik nepasikeitę. Bet Singapūro ligoninės specialistai ant kortelės prirašė, kad jie „drąsinantys". Marta metėsi prie telefono ir gavo sutikimą išvažiuoti.

– Duok man mamą, – tarė Teo. – Kodėl geras naujienas visuomet praneši tu?

– Tu teisus, mano dički. Še...

– Tėti? Taip, neblogai. Pakviesi mamą? Ačiū... Mama! Tu bent patenkinta? Paklausyk, drąsinantys, tai geriau negu nieko! Nusiramink, nes man geriau... O tavo paskaitos licėjuj? Ak taip? Tu atostogauji? Nesergi? A. Pavargusi. Svaigsta galva. Buvai pas daktarą? Pervargimas? Man atrodo, jis pašėlusiai teisus, tikrai! Tai jūs išvykstat savaitgalį? Į Briugę? Juk tai nuostabu! Parvešit man dovaną? Nes aš, žinok, pargabensiu tau visą toną! Taip... Žinoma, mama. Myliu tave.

Kai Teo išjungė telefoną, jis buvo susirūpinęs.

– Ji išleista atostogauti, nes serga, – tarė jis. – Jai irgi svaigsta galva. Rodos, nieko rimto, bet tėtis savaitgalį išsiveža ją pailsėti. Žinai, kur? Į Briugę, ten, kur jie praleido medaus mėnesį...

– Puiku, – tarė teta Marta. – Jiems bus naudinga.

– Gerai, kad tu taip dėl jos jaudiniesi! Ką mama tau padarė?

– Visai nieko! Bet žinai, kokia ji dirgli... Ją išgydytų truputis intymumo, štai ir viskas.

– Kai pagalvoju, kad jie skris į Briugę...

– O mes į Japoniją! Tik ne per anksčiausiai...

– Atrodo, tu įsimylėjusi šitą šalį, – sumurmėjo Teo.

– Tu neturi jokio supratimo, kokios gražios žydinčios vyšnios. Jas būtina pamatyti bent kartą gyvenime!

– Puiku, – tarė Teo. – Pamatyti Japonijos vyšnias ir numirti.

– Mažas mulkis. Tu puikiai žinai, kad pasveiksi.

– Jei tik būčiau tuo tikras! Nuo tada, kai Džakartoje susipykom su Man Li, aš irztu, o mano dvynys tyli. Tai nėra geras ženklas. Nesijaučiu gerai.

– Mielasis, galėtum man paaiškinti vieną dalyką? – paklausė ji švelniai. – Kokį vaidmenį atlieka tas nepaprastas dvynys?

– Nežinau, – sušnibždėjo Teo. – Jis tarytum veda mane tamsoje. Kai man geriau, kalbasi su manim. Jeigu nekalba, tyrimų rezultatai – nė krust. Jau daug savaičių nieko man nėra sakęs.

– Jam, be abejonės, reikia tylos? – spėjo teta Marta.

– Taip, – pritarė pavargęs Teo.

– Jis pajus ramybę Japonijoje. Jeigu ir yra šalis, praktikuojanti tylos kultą, tai – ji. Vyšnios nekalba, prie baltų žiedlapių visi nutyla.

– Bet aš juk esu matęs žydinčias vyšnias! – suirzo Teo.

– Taip, bet kalbu apie tenykštę ceremoniją. Japonijoje, pats įsitikinsi, mokama girdėti gamtą.

– Gamtą, – liūdnai pratarė Teo. – Neabejotinai užterštą!

Teo siela susidrumsčia

Ant Garudos oro linijų lėktuvo buvo dievo Višnaus erelio emblema, išdidžiai demonstruojama skraidyklės priekyje. Tiesa, erelis buvo kiek pagyvenęs, mažumėlę dusulingas, tad skrydis Džakarta–Tokijas vėlavo daugybę valandų. Teo melancholija nesisklaidė: jis pavartė angliškus žurnalus, be jokio džiaugsmo pasiklausė roko, žiovaudamas pažiūrėjo filmą ir užsnūdo. Marta susimąstė, kodėl jos sūnėnas atrodo toks prislėgtas, kai tibetiečių medicina ėmė duoti vaisių.

Kas sušlubavo? Nuo išvykimo iš Paryžiaus Teo su užsidegimu įsisavino du monoteizmus Jeruzalėje, popiežystės prasmę Vatikane, visą Indiją, dvi Važiuokles, daoizmą ir Konfucijų... Jos mažasis Teo, taip trokštantis viską žinoti! Ar bus pavargęs nuo šito nuotykio?

Matė jį pagodoje šokinėjantį iš džiaugsmo... Atrodė toks linksmas, toks gyvybingas, ir staiga – šnipštas! Liepsna užgeso. Kaip jis įvertins japonų ceremonijų prasmę ir ritualų griežtumą?

– Nebegaliu atidėlioti, – sumurmėjo ji. – Kuo nudžiuginti mano krevečiukę?

Teo ėmė blaškytis per miegus. Iš jo lūpų sklido neaiškūs žodžiai: „Nepalik manęs! Mama... Aš toks vienišas..." Teta Marta suprato. Be motinos ir dingusio dvynio Teo siela nerimo, o šio blogio neišgydysi tibetiečių vaistais. Atskraidinti Teo mamą? „Ne. Visų pirma – ji kitame pasaulio krašte. Melina paleis vadžias. Be to, ji nepasiruošusi. Ne, tikrai dar per anksti. Negalima pasiduoti..." – svarstė sau Marta.

Pasitikėti Japonija. Teo atskleisti miškų ir gėlių kultą. Išmokyti mėgautis žaliąja arbata. Ak! Taip pat versti kasryt imtis savo jogos. Ištiesinti jo nugarą. Pamaitinti žalia žuvim, joje daug fosforo. Dėl visa ko Marta ištyrinėjo europietiškų vaistų maišelį: jie buvo čia, pasiruošę gelbėti, jei kas. Staiga aiškiai suvokė, kad ji pati prislėgta liūdesio.

– Jis man gadina nuotaiką, – suniurnėjo ji. – Net kai miega.

Panelė Ašiko

Japonų, apsikabinėjusių fotoaparatais, minios viduryje teta Marta ieškojo panelės, nepasirodžiusios, kaip buvo sutarta. Supykusi ji nusprendė eiti į informacijos tarnybą ir paskelbti pranešimą.

Teo pamanė, kad vėl bus išmintinga susiraukšlėjusi senmergė gerumo kupinomis akimis. Jam išsprūdo sunkus atodūsis: tetos Martos draugai visi žavingi... Jeigu tik jie būtų kiek jaunesni! Kai savo kelyje jis netyčia sutikdavo kokį Man Li, teta Marta tuoj puldavo su juo ginčytis. Teo be jokio džiaugsmo apžiūrinėjo senus veidus. Kuri iš jų?

– Sveikas! – tarė švelnus balselis už nugaros. – Ar galiu tave sutrukdyti?

Teo atsisuko: jaunutė japonė šypsodamasi žiūrėjo į jį. Linksmos akys, apvali burna, plaukai – juoda žvilganti kupeta – ligi liemens... Trumputis sijonas, raudona striukė. Trylikos metų? Penkiolikos?

– Sveika, – tarė jis nušvitęs. – Tu manęs netrukdai, bet aš ką tik atskridau, esu su savo teta ir mes kažko laukiam. Tu gyveni Tokijuje?

– Ne, Kiote, – atsakė ji. – Aš irgi kai ko laukiu. Prancūzės, kaip ir tu, ponios. Ji turėtų būti su berniuku, bet aš jos nematau. Gal tu ją pastebėsi?

– Kaip atrodo toji ponia? – šoko Teo įsikibdamas jai į ranką. – Aš tau padėsiu.

– Ji visuomet vilki keistokais drabužiais. Paprastai dėvi tibetietišką kepuraitę.

– Nuostabu! – sušuko Teo. – Mano teta – taip pat. Iš viso oro uoste yra dvi keistokos ponios. O štai mano teta. Matai... Aš nekabinau makaronų – štai kepuraitė!

Pastebėjus merginą, tetos Martos veidas nušvito.

– Pagaliau! – sušuko ji. – Kada jūs atvažiavot?

– Ponia Maklari, labai atsiprašau, – burbtelėjo paauglė nunarindama galvą. – Mano taksi įstrigo grūstyje.

– Matau, sutikot Teo, – subambėjo teta Marta žvairuodama į jų sukibusias rankas.

Teo išsižiojęs žiūrėjo tai į tetą Martą, tai į merginą, kurios akys išsiplėtė iš nuostabos. Vadinasi, japonė draugė – tai ji!

– Vadinasi, jūs Teo? – sušnibždėjo ji. – Labai malonu...

– Man taip pat, – atsakė jis paleisdamas ranką.

– Maniau, kad jūs jaunesnis, – tarė ji rausdama. – Ponia Maklari visąlaik kalbėjo apie savo „mažąjį Teo"...

– Gal tujinkimės kaip prieš tai? – sušuko jis. – Kaip tu vadiniesi?

– A, jūs taip ir nesusipažinot! – nusijuokė teta Marta. – Bet tai juk puiku... Teo, tai panelė Ašiko Okara, prancūzų kalbos studentė.

– Studentė? – nustebo Teo.

– Ašiko labai gabi, – patikslino teta Marta. – Jai tik šešiolika.

Šešiolika metų! Kiek nusivylęs Teo atšlijo.

– Tikriausiai mes vienmečiai, – droviai sumurmėjo panelė Ašiko.

– Man tik keturiolika, – sušnypštė įžeistas.

– Maniau, šešiolika, – atkirto panelė. – Tu toks didelis...

– Teo didelis? – šoko teta Marta. – Jis mano ūgio! Eikš čia, mano Teo.

Ir, apglėbusi jį per pečius, pasistatė greta savęs: Teo buvo aukštesnis už ją visa galva. Nustebusi ji vėl pasimatavo: abejonės negalėjo būti. Teo užaugo.

– Nieko sau! – supūkštė ji. – Pasiutimas! Kaip tai atsitiko?

– Senute, kelionės formuoja jaunimą, – atsakė Teo sužavėtas.

– Vadinsiu tave ne „mažąja krevečiuke", bet „augyla", – atšovė ji. – Eime, mano vaikučiai!

Suprantama, viešbutis atitiko tetos Martos skonį: nenaujas, prabangus ir patogus. Japoniško čia nebuvo nieko, išskyrus maudymosi chalatus ir šlepetes. Lovos buvo ne iš multino, sienos – ne popierinės, o viešbutis – ne medinis.

– Maniau, japonai gyvena ant demblių, klūpomis, – nustebo Teo.

– Tai senas stilius, – atsakė teta Marta. – Tau labiau patiktų tatamiai? Juokinga! Žinai, kaip japonai vadina vakariečius, besilaikančius jų tradicijų? „Trenkti tatamiai!"

– Bet kas gi čia japoniško?

– Vienintelė gėlė vazoje, – tarė ji.

– Mama žino, kaip tai daryti. Ji mokėsi daryti ikaną.

– Ikebaną! – pataisė teta Marta. – Norėdamas viską įsiminti, per daug skubi, didysis šparage.

– Beje, tavo bičiulė tikrai simpatiška.

– Pažinojau ją visai mažylę, kiek paritus, tiek pastačius, o dabar gražutė kaip paveikslėlis, kaip tau atrodo?

– O taip, – sutiko Teo. – Ji panaši į Sofi Marso. Ką ji dar veikia, be studijų?

– Tavęs laukia siurprizas... – atsakė ji. – O kol kas praryk tibetietiškus vaistukus ir ilsėkis!

Bet Teo nepavyko užmigti. Pamatyti žydinčias vyšnias su panele Ašiko visai kas kita nei Vatikaną su kardinolu... Jis sapnavo vyšnių vainiklapius ant be galo ilgų juodų plaukų ir mažumą vėsią rankelę, kurią jis stengėsi sušildyti.

Pasibaisėtina žalia žuvis

Pavakare teta Marta jį pažadino: rąžydamasis Teo pastebėjo, kad beveik metas vakarieniauti.

– Šeštą valandą vakaro? – pašiepė ji. – Užmiršai, kad laikas pasikeitęs...

– Velnias, – tarė Teo persukdamas savo laikrodį. – Verčiau naudosiuos žadintuvu, kurį padovanojo Irenė! Šešios valandos! Vakarienė dar baisiai negreit. Ką veiksim?

– Bastysimės gatvėmis, nueisim į žuvų restoraną, tinka?

– Taip ir maniau, kad valgysim sušius, – suniurnėjo Teo.

– Mane pradeda nervinti tavo prasta nuotaika! O jei vakarieniausim su Ašiko?

– Tada kas kita, – pripažino Teo. – Bet perspėju, nepakenčiu žalios žuvies.

Išėjęs į gatvę, Teo susidomėjo niekučių krautuvėlėmis. Teta Marta savo norams tenkinti suteikė jam ribotą kreditą. Jis ilgai mindžikavo prie naujausio modelio miniatiūrinio televizoriaus, kol galų gale nuėjo toliau. Mirte mirdamas iš alkio, ilgokai stoviniavo priešais restorano iškabą, kurioje puikavosi milžiniškos žvilgančios rožinės krevetės, prašmatnios morkų rozetės ir dubenys, pilni žvaigždės forma supjaustytų kalmarų.

– Varvini seilę? – paklausė teta Marta. – Tai tik imitacija. Šitie patiekalai plastmasiniai.

Negalėdamas pavalgyti iš tikrųjų, Teo pirko imitacijas: daržoves, vėžiagyvius, be to, stiklinę „Coca-Cola“ su ledukais – su visu tuo galima krėsti pokštus seserims. O Marta ant šaligatvio įsigijo blyš-

kiai žydrą kimono, padabintą violetiniais paukščiais, ir sunkų juodo ketaus arbatinį.

– Bet juk papildomas bagažas! – patraukė per dantį Teo.

– Tai tavo motinai, – griežtai atšovė ji.

– Jis bjaurus, tas žydras kimono, – sumurmėjo Teo. – Leisi jai išrinkti?

Teta Marta nespėjo nė prasižioti. Akimoju Teo jau buvo nučiupęs kuklų baltą kimono, išsiuvinėtą lengvomis seno aukso spalvos gėlėmis. Sunkiai atsidususi, teta Marta susuko savo negražų kimono kaip kokį šiukšlių maišą ir pašaukė taksi.

– Jau nebeinam pėstute? – nustebo Teo.

– Man irgi pasitaiko truputį nuvargti, – subambėjo ji su ašaromis akyse.

Vargšė teta Marta... Teo meiliai prigludo prie jos ir švelniai pabučiavo ranką. Ji garsiai išsišnypštė.

– Šiaip ar taip, – tarė ji, – tu neužginčijai arbatinuko.

Teo neatsakė. Melina jau tokį turėjo, o jis nepakentė žalios žuvies. Laimė, čia bus panelė Ašiko!

Ji laukė jų, labai moksleiviška, su jūros mėlio suknele, pagyvinta kuklia balta apykakle.

– Tu niekad nevilki kimono? – apgailestaudamas paklausė Teo.

– Vilki, – atsakė Teta Marta už merginą. – Pats pamatysi – ypatingus kimono. Nesiskubink... Ir pasirink, ką valgysi.

– Keptą žuvį, – nusprendė Teo.

Jos nebuvo. Papjaustyti ant lentelės jūros gyvių gabaliukai dar krutėjo, jie buvo ragaujami visai žali. Supykusia širdimi Teo pamatė, kad panelė Ašiko valgo aštuonkojį, jo griežinėliai kažkaip nerimastingai virpčiojo. Jis tuojau puolė į gatvę, kad neapsivemtų. Neonų spalvos pabluko, tolumoje rėkaliojo girtuokliai, o Teo skrandis gurgė iš alkio.

– Kažkas ne taip, Teo? – pasigirdo Ašiko balsas. – Grįžkim kartu...

– Ne. Valgyti gyvas žuvis – niekada!

– O keptas geriau? – nugriaudėjo šiurkštus tetos Martos balsas.

– Nusispjaut! – suriko Teo. – Negaliu to matyti, mane pykina ir aš merštu iš alkio!

Ašiko paėmė vadžias į savo rankas, rado kitą restoraną, pareikalavo valgiaraščio. Po kelių akimirkų šilta servetėle nupraustu veidu Teo džiugiai stebėjo plonus jautienos pjausnelius, čirškančius dideliame ketaus inde, kurį kaitino melsvos liepsnelės. Gabalėlis būdavo paimamas lazdelėmis ir pamirkomas žaliuose plaktuose kiaušiniuose.

– Kokie jūs, japonai, žiaurūs, – tarė jis nurijęs pirmąjį kąsnį. – Kepta mėsa bent jau žmoniška!

– Kiek žinau, tu valgai gyvą padarą, ar jis būtų žalias, ar keptas! – niurzgėjo teta Marta.

– Suprantu, ką jis nori pasakyti, – susirūpinusi įsiterpė Ašiko.

– Nieko sau! – užprotestavo teta Marta. – Jūs ginate tradicinius ritualus, o leidžiate sau šią kritišką nuomonę? Tai nelabai japoniška!

– Ilgus šimtmečius mūsų kultūra buvo slopinama karių principų, – atsakė ji. – Jūs žinote, kad jų garbės kodekse netrūksta žiaurumo.

– A! Jūs turit galvoje *sepuku*. Teo, tu žinai šitą mirties ritualą. Europoje jis vadinamas *charakiri*.

– Tėtis išsaugojo vieno seno laikraščio, vadinamo „Charakiri“, rinkinius, – tarė Teo. – Bet nežinojau, kad tai japonų mirties ritualas.

Mergaitės, berniuko ir dieviškojo kardo istorija

Tai buvo paskutinis japonų kario veiksmas. Jei jis prarado garbę, jei buvo nugalėtas, išduotas arba jo ponas to įsigeisdavo ir įsakydavo, jis nusižudydavo pagal nekintamą ritualą: apsivilkęs baltais drabužiais susirinkusių draugų akivaizdoje išilgai persirėždavo pilvą trumpakriauniu durklu. Labai senais laikais rūpestingai išrinktas garbingiausias iš susirinkusiųjų nukirsdavo jam galvą, kad sutrumpintų kančias.

– Tai charakiri? – sušuko nustebęs Teo.

– *Sepuku*, – pataisė panelė Ašiko. – Dabar jis beveik neegzistuoja.

– Tačiau kasmet pagerbiate keturiasdešimt septynis drąsuolius, kurie atkeršijo savo valdovui, o kai pareiga buvo atlikta, vienas po kito persipjovė pilvus, – sakė teta Marta.

– Keturiasdešimt septyni roninai? – nusišypsojo Ašiko. – Jie įkūnija ištikimybės pareigą. Šitų samurajų lemtis buvo nepavydėtina: arba jų valdovas numirdavo, arba nebeturėdavo lėšų jiems mokėti, žodžiu, jie apgailėtini klaidžiodavo su savo nereikalingais kardais. Keturiasdešimt septyni turėjo aiškų tikslą. Juos garbiname už ištvermę ir garbės suvokimą, o ne už *sepuku*.

– Tikrai, – lenkė ji. – Garsus rašytojas Mišima neseniai nusižudė tokiu pat būdu. Kokia mirtis! Paklausyk, Teo. Pirmiausia jis įsigavo į japonų kariuomenės štabo vado kabinetą ir mikliai jį surišo. Paskui priešais televizijos kameras jis apgailestavo dėl Japonijos senųjų vertybių, kurių didingumą buvo pats aprašęs, nuosmukio. O baigęs kalbą, persipjovė pilvą. Jo bičiulis nukirto jam galvą, o paskui ir pats persipjovė pilvą. Tai įvyko aštuntajame dešimtmetyje...

– Mišima gyveno praėjusiu laiku, – atkirto Ašiko. – O mes, jaunosios kartos, gyvename dabartimi.

– Nuo kada? – pasiteiravo Teo.

– Juk nepamiršai atominės bombos, numestos ant Hirosimos, – įsiterpė teta Marta.

– Ne, bet kada gi tai buvo? – sudejavo Teo.

1945 metais, norėdami užbaigti Antrąjį pasaulinį karą, amerikiečiai išmėgino Japonijoje naująjį ginklą. Pačioje konflikto pradžioje Japonija sudarė sąjungą su nacistine Vokietija ir fašistine Italija. Abi šios šalys jau buvo kapituliavusios, bet Japonija kiekvieną dieną siųsdavo kamikadzes naikinti priešų laivų.

– Kamikadzes žinau, – patikino Teo. – Tai reiškia „savižudis".

– Ne visai, – patikslino panelė Ašiko. – *Kamikadzė* reiškia „dieviškas vėjas". Bet tiesa, kad lakūnai nusižudydavo sprogdindami savo lėktuvais taikinius.

– Velniška drąsa, – pakomentavo Teo.

Toks buvo samurajų garbės kodekso supratimas. Nuo XIX amžiaus imperatorius buvo dievas, tiesioginis deivės Amaterasu palikuonis. Visi japonai turėjo aukoti jai savo gyvenimą, nes ji buvo dieviškos prigimties. Kai po Hirosimos bombos imperatorius ryžosi nusileisti, kai kurie kareiviai su tuo nesutiko ir vieni ilgus metus grūmėsi Ramiojo vandenyno salose. Jų akimis žiūrint, imperatorius dievas negalėjo netekti pagarbos, o tauta negalėjo jo palikti.

– Vėl atsiduoda žmogaus aukojimu, – pareiškė savo nuomonę Teo. – Ką malonioji Amaterasu veikė šiame kare? Maniau, išėjusi iš savo olos, ji apšvietė pasaulį!

Žinoma, bet Amaterasu buvo dievų įkūrėjų, kurių liūdna istorija paženklino japonų sielas, duktė. Japonijos dievas tėvas vadinosi Idzanagis, o motina – deivė Idzanami. Tuo metu, kai Žemės dar nebuvo, dievų grupė išleido juos ant vaivorykštės tilto, kad sukurtų Japoniją. Jaunasis Idzanagis buvo toks apveidus, kad deivė Idzanami stabtelėjo perregimų spalvų viršūnėje ir tarė jam: „Nori imti mane į žmonas?“ Jie susijungė, tačiau, labai keista, pirmieji jų vaikai buvo neįtikėtinos pabaisos: medūzos, aštuonkojai ir kitokie glitūs padarai. Nepasisekė.

Netekusios vilties, abi dievybės sugrįžo į dangiškąjį pasaulį, iš kur dievai buvo juos išsiuntę ant vaivorykštės, melsdami leisti tai daryti pagal gamtos taisykles. Tada tilto vidury dievas Idzanagis sustojo ir tarė deivei: „Ar tekėtum už manęs?“ Kadangi šį kartą vyriškoji giminė atliko savo vaidmenį, Idzanami pagimdė pačius nuostabiausius vaikus: japonų salas.

– Kol kas nelabai liūdna, – tarė Teo.

Tačiau, gimdydama savo paskutinį kūdikį, Idzanami mirė. Pamišęs iš skausmo, Idzanagis ryžosi jos ieškoti pragare. Jam per stebuklą buvo leista parsivesti ją į gyvųjų pasaulį, bet jis nieku gyvu neturėjo atsigręžti. Deja! Idzanagis nepaklausė. Tada jo mylimoji pavirto apirusiu lavonu, pasiųstu jam pavymui ir ketinančiu jį suryti. Dievui pavyko pasprukti metus šukas iš savo šinjono, ir jis daugiau niekada nematė Idzanami.

– Man tai primena motušės Teano pasakojimą, – sumurmėjo Teo. – Graikijoje moteris vadinosi Euridikė, o jis – nebepamenu.

Jis buvo Orfėjas, magas, poetas ir muzikantas. Orfėjas tapo vienos galingiausių mistinės srovės įkvėpėju, tačiau neturėjo palikuonių. Mirtinai nuodingos gyvatės įkąsta, Euridikė nespėjo pagimdyti. O Idzanami buvo laikoma žavinga motina, gebančia pasiversti žmogėdra pragaro gelmėse. Aukščiausioji ir baisioji motina Idzanami įkūnijo gamtą dieviškuoju Japonijos pavidalu. Pagal šintoizmo religiją, Idzanami duktė deivė Amaterasu patikėjo pirmajam Japonijos imperatoriui savo brolio Susano kardą, dieviškąją insigniją. Susanas, žiaurus dievas, atstovavo naktiniam pasauliui, o Amaterasu simbolizavo šviesą. Gavęs iš deivės rankų Susano kardą, imperatorius dievas paveldėjo vyriškąjį ir moteriškąjį pradus.

– Gerai, – tarė Teo. – Tai triukas valdžiai išlaikyti.

Ašiko nesutiko... Anot religijų istorikų, ola, į kurią buvo pasišalinusi deivė Amaterasu, galbūt liudijo tolimą epochą, kai japonai savo mirusiuosius laidodavo olose. Taigi Idzanami dukters grįžimas buvo ne tik šviesos, bet ir pomirtinio gyvenimo ženklas. Kaip saulė, mirusieji išnykdavo ir vėl pasirodydavo, dažnai verkiančių šmėklų, kurias reikia nuraminti, pavidalu. Imperatorius, turėjęs dieviškąjį kardą, taip pat garantavo japonams nemirtingumą.

– Noriu paklausti, – tarė Teo. – Ką reiškia tas *šinto*?

Dievų kelias. Šinto religija – pati seniausia Japonijos religija – garbino dievybes pačiais paprasčiausiais pavidalais: saulė, vėjas, uolos, kalnai, išsiskleidusi gėlė, giria, debesys. Gamtinės dievybės, kurias šintoizmas vadino „kami", spinduliavo visoje žemėje, prieinamos garbinti visiems žmonėms. Jas patenkinti pakako nedaug: virvės, juosiančios drabužį, vėliavėlės, maldos. Ilgą laiką šinto buvo pats paprasčiausias tikėjimas: glaudus ryšys su Japonijos gamta, vulkanine, grėsminga, žaliuojančia ir taikia, miglota, snieguota, pietuose tropine, šiaurėje – ledine.

– Tai ir buvo šinto? – įtariai paklausė Teo. – Tai reiškia, kad jis pasikeitė...

Taip, nes jis buvo paslėptas po storais iš kitur atėjusių religijų klodais: kinų konfucianizmu ir Didžiosios Važiuoklės budizmu. Ne, šinto neišnyko, jis puikiausiai išgyveno, bet prisitaikė prie kitų religijų. Iš šios besiveržiančios magmos atsirado šintobudizmas...

– Ir vėl grįžtam prie sinkretizmo! – sušuko Teo.

Kaip ir visur kitur budizmas be vargo prigijo prie religijos, kuri tenkinosi gamtos dievybių garbinimu, be grynosios filosofijos. Pirmieji budistų vienuoliai pradėjo kalbėti maldas šinto šventyklose vadinamųjų „sušvelnintos šviesos" dievybių garbei: niekas tam neprieštaravo. Paskui jie sukūrė daugybę legendų, kuriose šinto dievybės aiškino iš tikrųjų esančios bodisatvos. Kai kuriuos prieštaravimus nebuvo lengva įveikti: pavyzdžiui, kaip sutaikyti užuojautą visoms gyvoms būtybėms su negyvomis žuvimis, atnašaujamomis „sušvelnintos šviesos" dievybėms?

– Geras klausimas, – pastebėjo Teo.

Tada šventajam vienuoliui, neįstengusiam atsakyti, dievybės paaiškinusios, kad jos prisiima žmonių, kurie veikia nemąstydami, paklydimus. Beje, dievybės rūpestingai prižiūrėdavusios, kad būtų surinktos senos žuvys, pasiekusios savo žuviškos egzistencijos ribą, tad žmonės jas sugaudavę dievų valia. Nuo tada jie žengdavo Budos keliu.

– Sukti tie budistai, – tarė Teo.

Ne tokie sukti, kad išvengtų tarpusavio nesutarimų. Per ilgą laiką budistai suskilo į dvi karingas sektas: iš čia radosi ir garsusis karių garbės kodeksas. Po šimtmečius trukusių kruvinų konfliktų imperatorius atgavo valdžią ir oficialiai pripažino šintoizmą. Nuo to laiko japonų tautos kultas susiliejo su imperatoriaus kultu. Mat dėl dievo Susano kardo jis buvo garbinamas kaip tiesioginis Saulės palikuonis, neginčijamas ir išties neginčytas iki 1945 metų.

– Vadinasi, Japonijos imperatorius daugiau nebe dievas, – nusprendė Teo. – Mačiau per televiziją, kad jis vis dar pasitinkamas visokiais tūpčiojimais...

Amerikiečių generolo Makarturo pasiekta Japonijos kapituliacija aiškiai reikalavo, kad imperatorius atsisakytų dieviškumo, bet japonų

sielos tebeliepsnojo. Imperatorius gerbiamas, nors jis toks pats vadovas kaip ir kiti parlamentinės demokratijos priešakyje. Demokratiją priimti buvo sudėtinga, nes žodis „laisvė“ neturėjo jokios prasmės senovės Japonijoje, ne daugiau nei žodis „individas“. Iki tol visuomenė gyveno su dievu imperatoriumi, Japonijos įsikūnijimu. Laisvo apsisprendimo idėjai nebuvo vietos sistemoje, kurioje vertinami vien šalis ir jos dievas. Generolas Makarturas reikalavo balsavimo teisės ir moterims, o tai buvo dar didesnis skandalas. Idzanami dukterys galės balsuoti? Tada Japonija vėl turėtų paklusti pragaištingai prastai išauklėtos deivės ant vaivorykštės tilto iniciatyvai! Ateitų galas neribotam vyrų viešpatavimui... Žlugtų senoji Japonija!

– Tačiau ji nežlugo, – ramiai pasakė Ašiko. – Todėl, Teo, aš supratau, apie kokį žiaurumą kalbėjai. Senosios neapykantos moterims tradicijos dar gyvos...

– Juo geriau! – lengvabūdiškai sušuko teta Marta. – Be to, mieloji, kodėl jūs pati taip karštai trokštate, kad būtų išsaugotas šintoizmas?

– Jis sutaria su gamta. *Kami* reiškia pagarbą gyvosioms būtybėms tokioje ankštoje šalyje, kad esam priversti gyventi susigrūdę pakrantėse... Kuo mes taptume be medžių ir augalų? Kur būtų deguonis ir gyvybė? Pažvelk į mūsų betono ir stiklo miestus, jie nebekvėpuoja... Gamta išties pilna dievybių? Nežinau, bet karštai praktikuoju jos kultą.

– Vadinasi, tu ne budistė, – pareiškė Teo.

– Tik dėl tam tikrų dalykų, – tarė ji. – Dėl gėlių kulto ir arbatos ceremonijos. *Dzen* man tinka tol, kol jis netaikomas karo menui.

Teo išvertė akis. *Dzen*? Karas? Arbata? Koks čia ryšys?

Pirmoji dzenbudizmo pamoka

– Luktelk, – sumurmėjo jis. – Man *dzen* reiškia „geras“. Licėjuje sakoma, kad, kai gauni blogą pažymį, reikia būti *dzen*. Žodžiu, kai turi nemalonumų. Karas nėra *dzen*!

– Senovės Japonija kovos taisykles ištobulino iki paties aukščiausio lygio, – atsakė teta Marta. – Ir čia įsikišo *dzen*. Manau, kad nežinai, kas tai. Tai mintis. Minties nemintis.

– Nesuprantu, – tarė Teo. – Nemintis?

– Jei mąstai, kad mąstai, tai vis dar mąstai, ar ne taip? – pasakė ji jam. – Suprasi baigiamojoj klasėj, studijuodamas Dekarto filosofiją: abejoju, vadinasi, mąstau, o jeigu mąstau, vadinasi, esu. Dzene priešingai: kad atliktum tobulą veiksmą, reikia sulaukti minties tuštumos.

– Manau, kad imu šitą puodelį, ir jį paimu, – atkirto Teo susiedamas veiksmą su žodžiais. – Tai tobulas veiksmas, ir taškas.

– Ne, nes tu prapylei keletą arbatos lašų, – pašiepė teta Marta. – Kad veiksmas būtų tobulas, privalai negalvoti apie puodelį, o jį paimti turi tik tavo ranka, be tavęs.

Teo užmerkė akis, susikaupė, neryžtingai ištiesė ranką ir išvertė visą puodelį. Ašiko prapliupo juoktis.

– Pamėgink, tada pamatysim! – įpykęs sušuko jis.

– Čia netinkama aplinka, – atsakė Ašiko. – Reikia būti tyliame kambaryje, kuriame nesigirdi triukšmo.

– Vis tiek nematau ryšio tarp arbatos puodelio ir karo, – subambėjo jis šluostydamas rankovę.

– Papasakok jam apie šaudymą iš lanko, – tarė teta Marta. – Jam labai patiks...

Karo menas, paveldėtas iš dzenbudizmo tradicijos, – užmiršti save, kad geriau perprastum priešo judesius. O šaudymas iš lanko taikliausias tą akimirką, kai strėlė paleidžiama tobulu judesiu, tuščia galva. Jei atidžiai taikytum, būtum pernelyg įsitempęs, kad kliudytum taikinį; jei, priešingai, susitapatintum su strėle, jei protas atsipalaiduotų, tuomet lankas ir strėlė pasiektų tikslą. Kad taip atsitiktų, turi visiškai užsimiršti.

– Pagavau mintį, – tarė Teo. – To moko atletus – atsipalaiduoti jėgų įtempimo metu. Girdėjau per Olimpines žaidynes.

– *Dzen* peržengė sienas, – tarė Ašiko truputį liūdnai. – Nuo šiol jūsų

pasaulyje jis taikomas visur: relaksuoti veikliems žmonėms, pailsinti sportininkams, sušvelninti papročiams... Netgi čia jis tampa preke.

– Na, mano vaikuti, – tarė teta Marta. – Jūs, pacifistė, juk neapgailestausit dėl karo meno!

– Dzenbudizmas man suteikia geriausia, ką pats turi, – arbatos ceremoniją, – atsakė ji.

– Puikumėlis, – tarė Teo. – Jūs ceremoningai geriat arbatą?

– Ne tas žodis, – suniurnėjo teta Marta. – Luktelk, pamatysi – pamesi galvą; dar pakalbėsim apie tai...

– Kodėl, ponia Maklari? – nustebo Ašiko. – Paskutinį kartą jums nepatiko?

– Ne, ne! Tarkim, užtruko kiek per ilgai...

– Ponia Maklari, jūs dar nepasiekėt *dzen* dvasios. Jūs daugybę laiko praleidžiat liūdėdama, aš tai puikiai matau.

– Tetule, *geras*! – sušuko Teo. – Būk dzen!

– Tu mane erzini, – atsakė ji. – Nežinau, kaip pasiekti minties tuštumą su tokiu įkyruoliu kaip tu!

– Esu tikra, kad Teo pasiseks, – tęsė Ašiko. – Reikia aštraus proto ir paprasto pasitikėjimo kitu. Jis turi šias savybes.

– O mane laikai įtaria pusprote, – širdo teta Marta. – Aš žinau dzenbudizmo principus, bet noriu nevaržomai mąstyti, ir viskas.

– Bet, teta Marta, Ašiko ne pirma sako, kad aš sugebu užsimiršti, – nesutiko Teo. – Šeichas Jeruzalėje sakė. Olibrijusas, mano mielas senas guru Benarese, kasdien tai kartodavo... O ar tavo bičiulis lama Gampas nekalbėjo maldos tuo metu, kai išvirtau iš kojų priešais Budą?

– Nualpai priešais Budą? – nustebo Ašiko. – Matote, ponia Maklari!

– Tai tiesa, Azija gerai veikia Teo, – suniurzgėjo teta Marta. – Bet mes toli gražu dar nebaigėm kelionės!

– Jūs nemėgstate užsimiršti, – tarė Ašiko.

– Ne! – suriko teta Marta. – Noriu būti laisva!

– Ar yra didesnė laisvė nei užmiršti save? – paklausė Ašiko.

– Kontroliuoti save, vaikeli. Pas mus savęs valdymo kultas. Mes stengiamės mąstyti aiškiai. Prašom pasakyti, kodėl iš tikrųjų jūs studijuojat prancūzų kalbą?

– Kad gaučiau darbą, – atsakė Ašiko. – Dar ir dėl to, kad truputį pažįstu Prancūziją, kur galima pasirinkti vyrą. Juk čia – nė nesvajok...

– Ji nori laisvai išsirinkti vyrą! – nusišaipė teta Marta. – Koks prieštaravimas! Dėl vyro prašyčiau nenusileisti tėvų valiai! Kur jūsų garsusis užsimiršimas?

Ašiko nuraudo ir panarino galvą.

– Nesijaudink, – tarė Teo imdamas ją už rankos. – Ji ūmi, bet nepikta. Visuomet nori būti teisi. Aš suprantu, ką tu nori pasakyti.

– Tikrai? – sumurmėjo Ašiko užmerktomis akimis.

– Tu nori pasirinkti savo laimę ir paskui užsimiršti, – sukuždėjo Teo. – Na, pažvelk į mane.

Ji palengva pakėlė galvą ir neryžtingai sutiko jo žvilgsnį.

– Dar, – primygtinai pareikalavo Teo. – Negalvok apie tai!

Ašiko įsmeigė į jį spindintį žvilgsnį.

– Matai, teta Marta, tai ir yra *dzen*, – tarė sužavėtas Teo.

– Bjaurus mažas mergišius, – iškošė ji pro dantis.– Na, įsimylėjėliai, aš pavargau, grįžtam.

Sumišusi Ašiko staigiai ištraukė ranką. Teo irgi paraudo. Jis mergišius? Juk jis tik norėjo padėti sutrikusiai mergaitei?

18 SKYRIUS

Gėlė, moterys, arbata

Ašiko paslaptis

Važiuojant atgal teta Marta nepravėrė burnos, o vos atsidūrusi kambaryje, šmurkštelėjo į vonią ir užtrenkė duris. Teo skubiai nusirengė, smuko į lovą ir apsimetė miegąs. Pasirodė teta Marta sustingusiu veidu, apsivilkusi juodo šilko pižamą, ant galvos užsimaukšlinusi šarlotę su rožiniais nėriniais. Teo neištvėrė neprunkštelėjęs.

– Tu nepakenčiamas! – sušuko ji kumščiuodama pagalvę. – Jei taip elgsies toliau, perspėju, mes grįšim!

– Bet... kodėl? – nustebo Teo.

– Kodėl? Nes tu pasikeitei! Buvai man švelnus, ir štai tapai bjaurus... Skelbi man karą ir flirtuoji su paaugle!

– Ką tu išsigalvoji? Visa tai todėl, kad mes jauni!

– Vėl pradedi! Nuo pat Indonezijos leidi man pasijusti senai...

– Juk žinai, kad esi pasiutusiai gerai išsilaikiusi, – tarė jis negudraudamas. – Bet Ašiko juk mano amžiaus, ar ne?

– Ji dvejais metais vyresnė už tave, Teo. Ji beveik suaugusi. O tu ne.

– Mes vienodai mąstome, – sumurmėjo Teo. – Esam tikri draugai.

– Pažvelk į ją atidžiau, – tarė teta Marta pasikeitusiu balsu.

– Ką? Ji irgi serga?

– Ne, bet... – užsikosėjo teta Marta. – Neturėčiau tau apie tai pasakoti. Bet jei man duosi žodį saugoti paslaptį...

Ašiko istorija atspindėjo Japonijos istoriją. Ašiko seneliai kalnų prieglobstyje išgyveno per antrąjį atominį sprogimą Nagasakio mieste, kur žuvo trisdešimt devyni tūkstančiai žmonių. Teta Marta juos

sutiko per iškilmingą metinį pacifistų minėjimą Hirosimoje. Ji tapo Okarų šeimos, branginusios savo vienturtį sūnų Hiro, bičiule, nes taip pat pritarė jų šlykštėjimuisi karu. Dvidešimties metų, kaip dauguma jo kartos japonų, jis išvažiavo mokytis į amerikiečių universitetą, ten įsimylėjo prancūzę ir ją vedė. Jaunoji ponia Okara pasijuto nėščia, ir gimė Ašiko.

– Tai ji pusiau prancūzė? – nustebo Teo. – Nebūčiau pastebėjęs...

– Palauk, kol papasakosiu toliau, – tarė teta Marta.

Nepaisant gimsiančio vaiko, vedybos buvo katastrofa: prancūzė norėjo dirbti, japonas neleido. Po audringų skyrybų Hiro parvažiavo į savo šalį su mažąja Ašiko, ir tėvai jį vėl apvesdino tradiciniu būdu – nepasitarę su juo. Antroji ponia Okara auklėjo Ašiko kaip savo tikrą vaiką. Ašiko tapo tikra Japonijos dukra. Panelė Ašiko nepriklauso tai kategorijai jaunų nesivaržančių japonių, kurios dažosi plaukus raudonai ir užsidirba kišenpinigių kalbėdamos sekso telefonu... Priešingai, Ašiko buvo perdėtai ištikima japonų vertybėms. Jos atvejis juolab nepaprastas, kad ji nieko nežinojo apie savo tikrąją motiną ir nesuvokė slaptos priežasties, kodėl pasirinko mokytis prancūzų kalbą.

– Keista, bet, man regis, ji pasikeitė, – tarė teta Marta. – Niekuomet nesu girdėjusi, kad kritikuotų Japonijos griežtumą. Ji, kažkada buvo tokia nuolanki, tokia tradiciška...

– Pažadu, būsiu atsargus, – sumurmėjo susijaudinęs Teo.

– Ir su manim? – paklausė ji niūriai.

– Žinoma! Taika?

Užuot atsakiusi, ji suvėlė jam plaukus.

Keistasis teatras

Kitą dieną Teo nėrėsi iš kailio. Jis nunešė pusryčius tetai Martai į lovą, išgėrė tibetietiškus vaistus apie tai nė nepriminus, atnešė jai batus, toniką ir dieninį kremą...

– Nepersistenk, nes priprasiu, – pasakė ji. – Verčiau pats pasiruošk šiai dienai.

– Kodėl, eisim į šventyklą?

– Tam tikra prasme. Eisim į teatrą...

– Jeigu bus kalbama japoniškai, aš nė mur mur nesuprantu, – tarė jis.

Ką gi, bus gerai ir nė mur mur. Nes pjesė, kurią jie žiūrės, dainuojama japoniškai. Kalbama apie seniausią Japonijoje vaidinimo formą – *no* teatrą.

– Bet mes nusipirksim vietas ir atsisėsim? – pasiteiravo Teo.

– Galėsim net, jei norėsim, sekti tekstą knygelėje kaip per mišias, – atsakė ji juokdamasi.

– Apie ką pasakoja tasai *no*? – susidomėjo Teo.

– Vaiduoklių istorijas.

– Su paklodėm ir grandinėm? Man labai patinka!

Ar jam tikrai patiks vaiduokliai – buvo kitas reikalas. Kai teta Marta pirmą kartą žiūrėjo *no*, ji baisiausiai nuobodžiavo. Į pabaigą ji snūduriuodama žavėjosi poetiška keisto spektaklio atmosfera. Ji vėl atėjo ten visai dienai, kai pakaitomis rodė *no* ir grubius liaudies farsus, *kiogenus*, iki ašarų juokinusius japonų žiūrovus. *Kiogenai* nepralinksmino tetos Martos, tačiau ji karštai susižavėjo *no* magija. Todėl ji norėjo, kad ir Teo užsidegtų iš pirmo karto...

Teta Marta pakvietė Ašiko prieš seansą šį bei tą paaiškinti. Jie susitiko viešbučio svetainėje, prie puikios žaliosios arbatos, kurią Teo gurkšnojo atsidėjęs, iškėlęs mažąjį pirštelį.

– Kodėl šitaip maivaisi? – nustebo teta Marta.

– Maniau, kad arbatą reikia gerti ceremoningai, – tarė jis. – Ne taip?

– Visiškai ne! Palik savo pirščiuką ramybėj ir klausyk Ašiko.

– Visų pirma, – pradėjo Ašiko, – dekoracijos labai paprastos, visuomet tokios pačios: fone aukšta pušis, tiltas, kuokštas nendrių ir šalimais keletas muzikantų, apsirengusių juodais ir pilkais drabužiais. Visa scena medinė: šis išdėstymas primena šintoistų šventyklas, irgi medines.

– Tai svarbu? – pasidomėjo Teo.

– Taip, nes jos kas dvidešimt metų nugriaunamos ir vėl atstatomos. Mūsų šventų vietų ypatybė ta, kad jos neamžinos... Mes garbiname savo dievybes, atnaujindami jų altorius. Kaip ir gamtoje – nieko neturi išlikti sena; visa keičiasi kiekvieną sezoną, kiekvienu laikotarpiu.

– Ar Japonijoje nėra senų paminklų? – nustebo jis.

– Budistų šventyklos, rūmai, buveinės... Bet nė vienos šintoistų šventovės. *No* dekoracijos panašios į ją: nesikeičiančios, bet nuolat atnaujinamos. Manoma, kad *no* pasakojimai rutuliojasi gryname ore. Veiksmas vyksta paupyje ar pakelėje, ar ant kelto, nes dažnai reikia keltis per vandenį. Veikėjai suskirstyti į tris grupes: pasakojantysis, komentuojantysis ir kenčiantysis. Pasakotojas pateikia istoriją; jam pritaria choras kaip graikų tragedijose. Bet tikrasis herojus, kuris kenčia, dėvi medinę kaukę be jokio plyšio burnai.

– Kaip jis sako tekstą, jei neturi vietos lūpoms? – sušuko Teo.

– Jis visuomet įkūnija nelaimę, – atsakė ji. – Būtinai, dėl kaukės jis kalba dusliu balsu, o tai sukelia skausmo įspūdį. *No* aktorių balsai skamba labai savotiškai: atodūsis kyla iš pilvo, kaip laukinis klyksmas. Pagrindinis veikėjas nekalba žmonių kalba...

– Ar tai kokia nors dievybė? – paklausė Teo.

– Pasakojama apie vyrą arba apie moterį, bet taip skausmingai, kad dejonė, rodos, atsklinda iš kito pasaulio. *No* herojus yra kone šventasis, jis klejoja, vaitoja, verkia... Ak! Pasakysiu tau svarbų dalyką. Rodydamas, kad verkia, aktorius prisispaudžia prie akių savo ilgą rankovę, ir viskas. Kartais jis pasileidžia šokti, kaip senovėje japonai priešais šinto dievybes.

– O paskui? – dėmesingai paklausė Teo.

– O paskui – nieko, – nusišypsojo ji. – Pasakotojas kupinas užuojautos verkiančiam herojui, choras irgi, herojus šoka ir liūdnai pranyksta tamsoje.

– Ne taip ir baisu. Papasakok, ką pamatysim šiandien.

Tai buvo istorija apie vieną nelaimingą pamišėlę, į kurią žmonės žiūrėdavo kaip į keistą žvėrį. Pasakotojas, keltininkas, rengęsis per-

kelti ją per upę, buvo girdėjęs kalbant apie šitą klajūnę, kuri mostaguodavo žingsniuodama pakrantėmis. Kartą, įlipusi į keltą, pamišėlė papasakojo jam ieškanti sūnaus, pagrobto prekiautojų žmonėmis, tik staiga pasakotojas prisiminė vaiką, paliktą ant kranto. Prieš mirdamas nuo išsekimo, vargšas vaikas maldavo jį globojančių žmonių supilti kauburėlį jam atminti ir pasodinti gluosnį. Pamišėlė ėmė raudoti: tai buvo jos dingęs sūnus. Pasakotojas nuvedė ją prie kapo, motina šaukė savo vaiką ir jis pasirodė. Jie tiesė vienas kitam rankas, bet vaikas sugrįžo į kauburėlį, o motina liko klūpoti viena.

– Nelinksma, – tarė Teo.

– Jei tau bus nuobodu, mano Teo, išeisim! – skubiai pažadėjo teta Marta.

– Motiną vaidina gera aktorė? – paklausė jis.

– *No* meną leidžiama praktikuoti tik vyrams, – patikslino Ašiko. – Bet motinos vaidmenį šis aktorius atlieka puikiai.

– Transvestitas! – sušuko Teo.

– Net tokios minties negali kilti, – patikino Ašiko.

– Sakyk, Ašiko, ar nebūsi pamiršusi vieno *no* elemento? – paklausė teta Marta.

– Taip, – pripažino ji. – Teo, kai išgirsi žodžius „Namu Amidabutsu", žinok, kad kalbama budistų malda, kurią nuolat kartoja japonai.

– Tai šitas dalykėlis šintoistų ar budistų? – paklausė jis.

– Abiejų, kaip visa Japonijoje, – baigė ji.

Vaikas šmėkla

Teatras buvo pilnutėlis tarytum kiaušinis, o žiūrovai laikė garsiąsias knygeles. Uždangos nebuvo. Fone ant drobės kruopščiai nupiešta pušis tiesė šakas virš medinio tilto, scenos priekyje buvo padėtas bambukinis karkasas, apdengtas žaliu uždangalu, o ant jo stirksojo plonytė šakelė.

– Kauburėlis ir gluosnis, – tarė Ašiko.

– Su dekoracijom jie tikrai nepersistengia, – pakomentavo Teo.

Įėjo orkestras, pasisveikino ir įsitaisė šone. Sudundėjo būgnas, sucypė fleita, jiems pritarė kimi ir iškilminga giesmė.

– Jie, sakytum, miauksi, – sušnibždėjo Teo Ašiko į ausį.

Bet Ašiko nenusijuokė. Ji susikaupusi klausėsi *no* įžangos. Kerinti įžanga prie aukštos tamsios pušies tęsėsi ilgokai. Paskui įėjo keltininkas ir galų gale motina, užsidėjusi plačią skrybėlę, rankoje suspaudusi bambuko šaką.

– Bambuko šakelė reiškia pamišimą, – sukuždėjo Ašiko. – O dabar žiūrėk.

Veikėjo kaukė buvo apvalus akinamo baltumo veidas su nubrėžtais plonais antakiais ir siauromis raudonomis lūpomis. Aktorius buvo didžiulis ir stipriarankis: kaip galima įsivaizduoti, kad tai moteris? Negerai pasijutęs, Teo atsirėmė kėdėje. Šis lėlių teatras skirtas suaugusiems, jis mirs iš nuobodulio...

Tačiau sustingęs veidas lėtai pasisuko ant kulnų, atsigręžė į salę ir prabilo. Teo suvirpėjo išgirdęs iš vidaus sklindantį garsą. Vargšė pamišėlė siaubingai kentėjo. Jokia rauda, jokios ašaros pasaulyje nebūtų prilygusios šiam nežmoniškam, tokiam tragiškam ir tokiam švelniam klyksmui, Teo net ištryško ašaros. Nieko nesuprasdamas, jis sekė lėtus judesius, klausėsi sopulingos dejonės ir užsimiršo. Netrukus maloniai apsvaigo galva. Miaukimas priartėjo, greičiau sudundeno būgnai, motina paėmė varpą, kuris nuskambėjo begalybėn, ir netikėtai pasirodė miręs vaikas garbanotais plaukais, melsdamasis: *„Namu Amida-butsu, Namu Amida-butsu, Namu Amida-butsu...“*

Teo apkvaito. Mažasis numirėlis kalbėjo su juo. „Mano broli! – giedojo vaikas vaiduoklis savo anapusiu balsu, – gimiau su tavimi ir esu tavo gyvenime... Papasakok apie tai mamai! *Namu Amida-butsu...“*

Apimtas siaubo, Teo užsidengė rankomis veidą ir pro pirštus žvelgė į sceną. Lyg per stebuklą baltas vaiko siluetas išnyko kauburėlyje, ir motina verkdama paliko sceną rankove prisidengusi akis.

– Teo, pabusk... – sumurmėjo teta Marta. – Jau baigėsi!

– Man atrodo, jis nemiega, – tarė Ašiko. – Jis nepaprastai išblyškęs.

– Teo? Atsakyk man! – pametė galvą teta Marta. – Gerai jautiesi?

– Ne, – suvaitojo Teo. – Jaučiuosi visai apsvaigęs...

– Greičiau, pakvieskit daktarą, – tarė ji Ašiko. – Mano vaikeli... Atsigulk. Tu vis dar apkvaitęs?

– Mmm, – verkšleno Teo. – Man sukasi galva... Kur Ašiko?

– Man nepatinka tas svaigulys, – tarė teta Marta. – A! Štai daktaras.

Gydytojas paguldė jį ant suolo, patikrino pulsą, paklausė širdies, įjungė elektrokardiografą, apžiūrėjo odą, apčiupinėjo pilvą ir patenkintas atsitiesė. Paskui iš kišenės išsitraukė gabalėlį cukraus ir įdėjo Teo į burną.

– Nesirūpinkit, – nuramino Ašiko tetą Martą. – Tai tik silpna hiperglikemija.

– Ir nieko daugiau? – nustebo teta Marta.

– Visiškai nieko, ponia Maklari, – patvirtino ji. – Prisiekiu jums.

– Bet jūs jį perspėjot?

– Aš viską papasakojau, – atsakė Ašiko. – Bet tai ne Teo liga, paprasčiausiai kraujyje trūksta cukraus.

– Girdi, mano dički? – sušuko teta Marta.

– Uhm, – patvirtino jis čiulpdamas cukraus galabėlį. – A...m... iau... a...ynį.

– Pilna burna niekas nekalba! – tarė ji. – Pirmiau sukramtyk... Pakartok!

– Mačiau savo dvynį, – atsakė jis atgavęs kalbos dovaną. – Vaikas scenoje buvo jis. Jis kalbėjo su manim!

Ašiko apstulbusi pažvelgė į tetą Martą. Ponia Maklari neatrodė sunerimusi. Priešingai...

– Tu niekuomet nebuvai jo matęs, ar ne? – sumurmėjo ji apkabindama sūnėną.

– Ne, – sukuždėjo jis. – Jo plaukai tokie kaip mano! Aš laimingas...

– Tu teisus, – tarė ji. – Truputį pagulėk, jis tavim pasirūpins.

Ji patyliukais nustypino ant pirštų galų. Ašiko pasivėdėjo ją į šalį.

– Ponia Maklari, scenoje nebuvo vaiko, – tarė ji tyliai. – *No* teatre leidžiama suprasti, kad jį mato vien motina, o žiūrovas tik girdi...

– Žinau, – pertarė teta Marta.

– Jūs jį matėt?

– Žinoma, ne! Aš nepamišusi.

– Tai kaip Teo galėjo pamatyti vaiką?

– Jis nematė vaiko, jis pamatė savo požemių pasaulio dvynį, – atsiduso teta Marta. – Matot, Teo gyvenime yra šmėkla.

– Haliucinacija? – susirūpino ji.

– Galimas daiktas, – išsisukinėdama atsakė teta Marta. – Bet nesu tuo tikra.

– Ponia Maklari, gal tikite šmėklomis?

– O jūs ne? – paklausė teta Marta žiūrėdama jai tiesiai į akis.

Gėlės menas

Pasisaldinęs Teo atsistojo judrus kaip vijurkas. Praėjus svaiguliui, jis visuomet jausdavosi puikiai. Teta Marta buvo pastebėjusi: kuo arčiau pražūties jis būdavo, tuo labiau paskui norėdavo valgyti. Jie leidosi į nedidelę kavinukę valgyti puikios sriubos, kurioje plūduriavo ramunėmis supjaustytos ropės.

– Šiaip ar taip, *no* aš nenuobodžiavau, – tarė jis šluostydamas burną. – Kaip išmokti tokios keistos dainos?

– Pilvu, – atsakė teta Marta. – Kaip jogos „om“.

– Šit kaip! – sušuko jis.

Ir jis tuojau pat pradėjo prispaudęs smakrą prie kaklo. „A-o-u-m-mi-a-o-u-i...“

– Kažkas tarp rujojančio katino ir girgždančių durų, – pareiškė teta Marta.

– *No* – sunkus menas, – paaiškino Ašiko. – Reikia ilgai praktikuotis, kad garsai sklistų iš kūno. Scenoje atsisakoma savo natūralaus balso...

– Kaip operoje, – pasakė teta Marta. – Tokia gerkle apdovanotas ne kiekvienas.

– Čia svarbu ne tik gabumai, bet ir meditacija. Aktoriai kartais paaukoja trisdešimt metų, kad perprastų gėlės meną...

– Vis ta gėlė! – tarė Teo.

Nepaprasta suvokti gėlės ir *no* ryšį. Kai XV amžiuje gimė šis savotiškas teatras, buvo nepaprasti budizmo ir šintoizmo maišymosi laikai. Šintoizmo atsirado *kiogenų* pantomimoje, artimuose *kagurai*, groteskiniuose, dievybėms skirtuose šokiuose, kaip tame deivės Udzumės šokyje, kuriuo ji viliojo Amaterasu iš jos groto. Tačiau *no* mokytoją, didįjį Dzeamį, savo meno prigimtį aprašyti, be abejo, įkvėpė dzenbudizmas...

– Visa tai žavu, o gėlė? – primygtinai klausė Teo.

Jie kaip tik priėjo. Anot Dzeamio, *no* menas turi tapti efemeriškai lengvas tarsi gėlė. Rankų gestai, šviesų žaismas ant medinės kaukės, kaklo judesiai, lėti žingsniai – visa turi kelti pražydusio, tuojau nuvysiančio žiedo įspūdį. Geriausias metas aktoriui taip pat būdavo brandos amžius, kai jis nebeturėdavo jaunystės veržlumo, senatvė dar nebūdavo jo sulenkusi. Tai – tobulas tuštumos metas, neinterpretavimo laikas: palaimingam aktoriui, užkopiančiam į sceną po ilgų praktikavimosi metų, pakakdavo pasirodyti ir vengti bet kokios raiškos. Kuo jis mažiau stengsis reikšti emocijas, tuo gilesnės bus žiūrovų emocijos: nes gėlė neišreiškia savęs, ji pražysta ir nuvysta. Tokia yra *no* esmė.

– Kaip tik mano tetulytei, – nusižiovavo Teo. – Prieš pat senatvę...

– Teo! – suriko ji. – Juk pažadėjai!

Ašiko paskubėjo pridurti, kad pagrindinis veikėjas dažnai pirštų galiukais laikydavo vėduoklę, kurią išskleisdavo, kad išlaikytų pusiausvyrą šokdamas: tada žiedo vaizdas įgaudavo poetinę prasmę.

Ištuštindamas savo protą, aktorius judėdavo lyg stiebas, būdavo natūralus tarytum lapai, o vėduoklė atrodydavo nelyginant vainiklapiai. Dideliausios *no* vėduoklės buvo vienos gražiausių Japonijoje. Kaukės irgi buvo nepaprastai vertinamos; jei Teo norėtų, galima būtų nusipirkti iš to žmogėno, kuris jam taip patikęs...

– Nežinau, – suniurkė Teo pusiausnūda. – Tai buvo... balsas...

Ir jis užsikvempė ant stalo.

– Šįkart jo miegas sveikas, – sukuždėjo teta Marta. – Per smarkiai susijaudino.

– Dėl šmėklos? – paklausė Ašiko. – Tai jo ligos priežastis?

– Be abejo, – atsiliepė ji. – Teo kankina kažkokia paslaptis, o tos paslaptys yra pavojingos.

– Aš žinau, – tarė Ašiko nukaisdama.

– Juo geriau, – atsakė teta Marta negalvodama. – Vaikeli, pašauk mums taksi.

Automobilyje Teo užparpė lyg katinas. Teta Marta susimąsčiusi žvelgė į pirmųjų vyšnių žiedus. Pasiklydę šitame mieste, jie atrodė tokie pat dirbtiniai kaip ir Teo nusipirkta stiklinaitė kokakolos.

Tetos Martos ir Melinos pokalbis

Teo miegojo iki vakaro. Marta irgi mėgino užmigti, tačiau galvoje kirbėjo mintys. Vis tas dvynys! Jei jis ėmė vaidentis Teo, padėtis tapo kritiška. Marta nusprendė, kad privalo perspėti Meliną. Ji ryžtingai patraukė telefono laidą ir užsidarė vonios kambaryje. Šį kartą pasikalbės iš esmės.

– Čia Marta, – pradėjo ji. – Ne... Nesirūpink, jis miega. Ką? Na, kaip ir kiekvieną popietę! Taip, bet turiu pasakyti svarbų dalyką. Labai atidžiai klausyk manęs. Melina, prisiekiu, kalbu ne apie ligą. Apie ką?

Ji padėjo telefoną ir pamąstė.

– Melina? Prisiekiu tau Teo gyvybe, taip gerai? Tada klausyk. Teo ir toliau kalba apie savo dvynį. Prašau tavęs, mieloji, nerėk...

Nemanyk, kad aš jam pasakiau! Iš kur jis žino? Betgi jis iš tikrųjų nieko nežino!

Melina taip garsiai kūkčiojo, kad teta Marta atitraukė ragelį.

– Mieloji, prašau tavęs, – maldavo ji. – Tam tikromis aplinkybėmis Teo girdi su juo kalbantį dvynį... Jis kviečia jį. Jo požemių pasaulio brolis dvynys. Taip, aš irgi be galo nustebusi... Kokiomis aplinkybėmis? Na, reikia ramybės, kartais varpo gausmo arba muzikos... Ne, nemoku šito paaiškinti. Tačiau šiandien jis matė jį. Taip, gerai išgirdai, matė, ma-tė! Ne, ne tikrovėje. Teatro scenoje. Ak, apie motiną, ieškančią mirusio sūnaus. Kodėl? Bet tai labai gražus *no* spektaklis! Neleisti? Teo jau nebe dešimt! Melina, prašau...

Suirzusi teta Marta atsiduso laikydama ragelį atokiau.

– Nurimsi ar ne? – užriko ji. – Aš nebaigiau. Akivaizdu, kad dvynys daro jį laimingą. Jis geriau miega. Sapne? Ne. Kaip vidinį balsą. Žinoma, svarbiausias dalykas. Palauk... Aš tikra, kad jis tau papasakos. Noriu perspėti tave. Pamėgink neverkti, tai jį sutrikdytų. Štai. Tu supratai. Pasakyti jam teisybę? Ak, nežinau, mieloji. Pakalbėk apie tai su Žeromu... Aš? Nėra kalbos. Jei atspėtų pats vienas? Tai visai kas kita. Taip, paskambink man. Ir aš tave bučiuoju.

Teta Marta su palengvėjimu susmuko ant vonios krašto. Pirmą kartą Melina sutiko ją išklausyti.

– Jei pasiseks, ji galiausiai išduos savo paslaptį...

– Apie ką tu? – tarė Teo praverdamas duris. – Kokią paslaptį?

– Tai tu! – suburbleno ji kaltai. – Pabudai! Aš... Aš kalbėjausi su Ašiko mama.

– Tu ją pažinojai?

– Šiek tiek, – sumelavo ji.

– Norėtum, kad Ašiko susipažintų su savo tikrąja motina?

– Taip būtų geriau. Šeimos paslaptys visuomet pridaro nemalonumų. Jas gėdingai vilkinama atskleisti daugybę metų, o kai iškyla, sužeidžia kaip sprogusi granata...

– Laimė, mūsų šeimoje nėra nė vienos! – pareiškė Teo.

– Dički, tu tuo įsitikinęs? – paklausė ji neatsargiai.

– Man taip atrodo... – sunerimo Teo. – Arba tada... Ne, tikriausiai klydau.

– Apie ką galvoji? – paklausė ji susirūpinusi.

– Apie savo dvynį, – tučtuojau atsakė jis. – Svarstau, iš kur jis. Reikės apie tai pasikalbėti su mama.

– Dar pažiūrėsim! – tarė ji tvirtai. – Ruoškis pietų. Reikia anksti atsigulti: vyksim traukiniu į Kiotą.

– Su Ašiko?

– Žinoma, – atsakė ji. – Tai jos miestas.

Žynės ir šamanai

Greitasis traukinys, garsusis Šinkansenas, skriejo tokiu greičiu, kad rodėsi, jog namai už lango virpčioja. O medžiai kraipėsi, nes ant stiklų purškė dulksna. Ašiko Teo paaiškino, koks svarbus Japonijoje lietus, tačiau jis nesiklausė. Prispaudęs kaktą prie stiklo, žiūrėjo į begalinius miestus ir pilkus kalnus.

– O kada pamatysim vyšnias? – paklausė jis.

– Ne tuoj pat, – atsakė Ašiko. – Kiote, žinoma, yra puikių vyšnių. Bet daugiausia jų pamatysi ežero pakrantėse, Hakonės pusėje.

– Ką veiksim Kiote?

– Perprasim arbatos kelią, – tarė ji.

– Kuo toji arbata ypatinga?

– Tai tau to, tai ano, klausyk, tu vargini! – nukirto teta Marta. – Kas tau darosi?

– Nemėgstu lietaus, – suburbėjo jis.

– Japonijoje lyja, ir niekas to negali pakeisti, – tarė teta Marta.

– Tai ilgai nesitęs, – pasakė Ašiko. – Kiote visuomet giedra. Tu nustebsi! Ponia Maklari Hakone užsakė japonišką namą, vieną iš tų užeigų, vadinamų *rio-kanais*...

– Su popierinėmis sienomis ir tatamiais?

– Ir didžiuliais kubilais maudytis nuogiems su kitais klientais, – pridūrė teta Marta.

– O, – sumišo Teo. – Ir su Ašiko?

– Nė nesvajok, – atsakė teta Marta. – Nuogut nuogutėlis su vyrais garo vonioje.

– Nejuokinga, – tarė Teo. – Kodėl vyrai visada atskiriami nuo moterų?

– Taip nutarė vyrai, – pareiškė teta Marta. – Matyt, jų akimis žiūrint, moterys pavojingos. Prisimink Kali... Štai tau bengalų moters paveikslas: išsitepusi krauju, apsiginklavusi nuo galvos iki kojų, o jie vis tiek ją garbina!

– Čia nė kiek ne geriau, – pridėjo Ašiko. – Moteris virsta šmėkla, bastosi pakelėm žudydama praeivius, gražuolė, pasivertusi lapinu, kad galėtų perkąsti vyrams gerkles... Tik pamanyk, juk iš pradžių pas mus buvo moterų žynių!

– Šit kaip? – susidomėjo Teo. – Dvasininkių?

– Šintoizmo kulte vien moterys turėjo teisę būti apgyventos dievybių dvasios, – toliau pasakojo ji. – Jos buvo kerėtojos, reikšdavosi per užkeikimo transus, kalbėdavo *kami* vardu...

– Užkeikimo? – perklausė Teo. – Vadinasi, jos raganos?

– Kalbi apie raganas dėl žodžio „užkeikimas“ kaip „Egzorciste“, ar ne? – įsiterpė teta Marta.

– Taip, su visokiais žaliais varvalais iš burnos ir balsais iš po žemių: tai šlykštu!

– Ką gi, pamiršk tuos varvančius žalėsius ir atsimink balsus iš po žemių. Visoms senosioms religijoms buvo žinomas pranašiškas moterų vaidmuo: beje, argi nebuvai Delfuose? Ar užmiršai, kieno kultas ten garbintas?

– Pitijos! – sušuko Teo. – Pamišėlė ant katilo!

– Pamišėlė, na ir pasakei! – atrėžė teta Marta. – Ilgai manyta, kad Pitija buvo apsvaigusi nuo lauro lapų dūmų... Iš tikrųjų tai – nepatvirtinta. Užtat tikra, kad Pitija kalbėdavo dievo vardu. Pati svarbiausia graikų Antikos pranašė!

– Jų buvo daugiau? – nustebo Teo.

– Afrikoje jos tebeegzistuoja, – tarė ji. – Indijoje jos vadinamos „motinomis“, o čia, Japonijoje, šinto apeigoms vadovavo moterys šamanės...

– Šamanės? – pasitikslino Ašiko. – Nesu girdėjusi tokio žodžio.

– Aš irgi, – įsikišo Teo. – Amerikoje yra raganiai.

– Ne! – šūktelėjo teta Marta. – Šamanizmo teorija atsirado stebint jakutus...

– Ką tokius? – sušuko Ašiko ir Teo kartu.

Jakutai – Rytų Sibiro tautelė, jos raganiams, vadinamiesiems šamanams, būdavo suteikiamas ypatingas statusas. Jakutų tautoje palankesnės sąlygos tapti šamanu, jei esi truputį apsigimęs: žvairas, raišas ar tik svajotojo temperamento. Romėnai epileptikus laikydavo įkvėptaisiais, nes jų priepuolius siųsdavo dievas: norėdamas sutvirtinti savo valdžią, didysis Cezaris tikriausiai pasinaudojo savo priepuoliais...

– *Geras*! – sušuko Teo. – Filme Elizabeta Teilor įkiša jam į dantis medinį pagaliuką, kad jis nenusikąstų liežuvio...

Taip, bet „Kleopatroje“ visai nepaaiškinta ši dieviška liga, kuri Europoje ištisus amžius dievobaimingai vadinta „tauriąja negalia“. Epileptikai galėjo tapti šamanais. Pakakdavo kartą nualpti arba ką susapnuoti... Paskui, kad taptų likimo išrinktuoju, būsimasis šamanas gerdavo žolių gėrimus, o šie pastūmėdavo keliauti: jis nusileisdavo į pragarą, kur okultinės jėgos sulaužydavo jo griaučius ir pakeisdavo visus kaulus. Iš tolimos kelionės šamanas grįždavo su geležiniais griaučiais ir įgijęs antgamtinių galių: tada, padedamas siaubą varančių apeiginių šokių, kuriuose atpažįstami požemių dvasių paveikslai, jis pranašaudavo ateitį ir gydydavo ligonius per burną išspjaudamas pražūtingos ligos substanciją, kuri, vos išėjusi, nebeveikdavo paciento kūno.

– Ne? – susidomėjo Teo. – Tai veikia?

Kuo puikiausiai. Pacientai pasveikdavo, nes jų tikėjimas buvo stiprus. Jakutų šamanizmas – ne vienintelis toks: ir etnologai įprato

kviesti šamaną arba šamanę, leisdavusius ilgon kelionėn į pragarą, paveikti paslaptingų substancijų. Pitija buvo šamanė, šintoistų žynės – taip pat.

– Bet sakėte, kad Japonijoje šamanės vien moterys, – pastebėjo Ašiko.

Visai nesvarbu, vyras tai ar moteris. Tamsiuose kraštuose nebuvo nei gėrio, nei blogio, nei vyro, nei moters. Šamanas sugrįždavo pakitusios išvaizdos: kad ir kokios lyties, vyriškosios ar moteriškosios, jis ar ji jau nebebuvo nei vyras, nei moteris. Todėl šamanai vyrai galėdavo kalbėti moteriškais balsais, o šamanės mokėjo kalbėti žemais balsais, panašiais į tokio dievo kaip Apolonas balsą. Šamanizmas pakeitė lytis, nes šamanai nebepriklausė žmonių giminei. Kelionės dėka jie tapdavo antgamtinėmis būtybėmis, tarpininkais tarp žmogaus ir Dievo. Taip jie įgavo galios iškviesti dvasias arba įtraukti ligonius į savo pasiutėliškus šokius ir trumpam nukeliauti į pomirtinį pasaulį.

– Beje, – įsiterpė Teo. – Ar Luksoro šeichė ne šamanė?

– O tu kaip manai?

– Na, – pamąstė jis. – Manau, kad taip. Ten buvo dūmų, šokis, požemių pasaulis, mano dvynys... Bet mane ji vadino „sužadėtine“! Tai aš irgi galėčiau būti šamanas?

– Kodėl ne? – pertarė Ašiko. – Atliekant ritualą...

– Šš! – sušnypštė teta Marta. – Negadink siurprizo!

Teo žiūrėjo įsmeigęs akis į mergaitę, kuri nuraudusi nudelbė akis. Nieko nėra žavesnio už panelės Ašiko skruostų raudonį, kai ji slepia savo mintis.

Nesusipratimas po vyšnia

Kioto viešbutis buvo ne visai tradicinis namas su tatamiais: tai buvo *Mikayo*, apsuptas vejomis, apsodintas melancholiškais gluosniais ir aukštomis pušimis. Bet pakrašty į dangų savo snieguotas puokštes tiesė vienas medis.

– Niekad nesu matęs nieko gražesnio! – sušuko Teo.

– Vyšnios medis... – pratarė teta Marta.

– Šitas milžiniškas medis – vyšnia? – nustebo Teo. – Pas mus jie daug mažesni!

– Sakiau, bet nenorėjai manim tikėti, – atsiduso teta Marta. – Puošnūs žydintys medžiai Japonijoje...

– Tiesa, – pripažino Teo. – Nufotografuosiu mamai.

Akimoju jis nukreipė objektyvą: klikt! Skaistusis medis užfiksuotas amžiams.

– Prašau... – sukuždėjo Ašiko. – Verčiau...

– Štai, – jis patenkintas švytravo fotoaparatu. – Šįkart gerai iškadravau. Ašiko, atsiųsiu tau atspaudą.

– Ačiū, Teo, – laibu balseliu tarė ji. – Nuotrauka – tai gerai, bet...

– Tu nepatenkinta? – nustebo jis.

– Taip! – sušuko ji nervingai šyptelėjusi. – Aš be galo sujaudinta, bet...

– Ašiko, aš tave užgavau? – tarė jis apkabindamas ją per pečius. – Prašau pasakyti, kodėl.

– Mes, japonai, garbiname krintančius vyšnios žiedlapius, – paskubom sumurmėjo ji.

– Ak taip? – pasakė nustebęs Teo. – Nesuprantu, kokia problema.

– Nėra jokios problemos, – tarė Ašiko nuleidusi galvą. – Gal galėtum tik stebėti mirštančius žiedus...

Teo net nepyptelėjęs nuolankiai pakluso. Lengvas vėjelis barstė išsiskleidusias rozetes, kurių balti žiedlapiai palengva sūkuriavo danguje.

– Štai, – pasakė jis netvirtai. – Tai kas?

– Vyšnios žiedas nusklendžia it mūsų gyvenimo dienos, – sumurmėjo Ašiko. – Tai efemeriškas, nuostabus dalykas. Nejauti, kad čia esama dievybės? Prasiskleidęs žiedas švyti baltumu, o po akimirkos – jo jau nėra. Vienas po kito miršta žiedlapiai, vėjai blaško juos kaip ir mus...

Teo apstulbęs pažvelgė į savo draugę, kurios plačiai atmerktos akys, rodos, žvelgė į amžinybę. Jis švelniai pabučiavo ją į skruostą.

– Vyšnios žiedas – tai tu, Ašiko, – tarė jis tyliai. – Kodėl kalbi apie mirtį? Tai liūdna!

– Reikia mylėti dabartį, – atsiduso ji. – Fotografuoti – tai šiek tiek ją išduoti. Teo, pasinerk į žydėjimo spindesį...

– Bet aš tau sakau, kad žiedas – tai tu! – susinervino Teo.

– Teo, liaukis! – įsikišo teta Marta. – Ašiko stengiasi tau paaiškinti svarbų dalyką... Čia manoma, kad grožis slypi ten, kas laikina. Viskas baigiasi...

– Aišku, – burbtelėjo Teo paleisdamas Ašiko. – Apskritai esu prašomas suprasti, kad mes pasensim. Tu, Ašiko susiraukšlėsi kaip teta Marta, o aš klibidžiuosiu su lazda...

– Šlykštynė, – atrėžė teta Marta pastebėjusi Ašiko akyse ašaras. – Tu ją pravirkdei.

– Aš? – suglumo Teo. – Ašiko, tu tikrai verki? Palauk... Aš atidžiai žiūriu į žiedlapius. Matau tik juos. Jie lyg baltos plaštakės. Ar taip geriau?

– Puiku, – atsakė Ašiko šluostydamasi ašaras. – Mums vyšnios tokios reikšmingos.

– Kitą kartą aš užčiaupsiu kakarinę, – sumurmėjo Teo.

– Tu nesugebi, – atrėžė teta Marta.

– Priešingai! – gyvai užtikrino Ašiko.

– A! Matai? – džiūgavo Teo. – Ji geriau mane pažino!

– Nieko panašaus, – atkirto teta Marta. – Kaip tikra Japonijos dukra ji gerbia savo svečią. O kurią valandą mes susitarę eiti į ceremoniją?

– Ponia Aseki laukia mūsų antrą, – atsakė Ašiko.

– Tik dvi valandos! – sušuko teta Marta. – Dar reikia iškrauti daiktus, nusiprausti, persirengti... Paskubėkim, vaikučiai!

Keturios arbatos savybės

Vos tik grumas užvėrė duris, teta Marta nusiprausė duše, apsirengė klaikų žydrą kimono ir pareikalavo, kad Teo apsimautų gražiausias savo kelnes – juodus džinsus – ir apsivilktų jūros bangos mėlynumo megztiniu, kurį ji ištraukė iš savo krepšio.

– Šitą klaikybę? – sustugo Teo. – Ne!

– Prašau nesiginčyti, – pasakė ji griežtu tonu. – Arbatos ceremonijai reikia apsirengti korektiškai.

– Atrodysiu kaip mokyta beždžionė... – suinkštė jis.

– Tikras mažasis Hanumanas, – pareiškė ji ir pabučiavo Teo. – Leidžiamės: Ašiko laukia.

Ji taip pat vilkėjo kimono. Skirtingai nei tetos Martos kimono, kurio absurdiški paukščiai pabrėžė jos apvalumus, panelės Ašiko tamsaus raudonio kimono ją dar labiau lieknino. Jos tamsūs ilgi plaukai, surišti raudono šilko raiščiu ir baltai nudažytas veidas darė ją panašią į paslaptingą jauną dievybę. Teo jai pagarbiai nusilenkė.

– Panele, daugiau nebedrįsiu bučiuoti jūsų į kaklą, – sumurmėjo jis.

– Tai neturėtų jūsų trikdyti, pone, – atsakė ji maloniai. – O dabar, manau, turite išmokti arbatos pamoką.

Visų pirma jam reikėjo būti visiškai tyliam. Paskui žingsnis po žingsnio kartoti tai, ką darys Ašiko. Galų gale, o tai sunkiausia, net jei jam gels sąnarius, jis turi klūpoti iki pat pabaigos.

– Kiek laiko? – paklausė Teo.

– Dvi valandėles, – atsakė Ašiko.

– Dvi valandas gerti arbatą! – sušuko Teo. – Kaip jūs tai sugebat?

Čia slypėjo didelė arbatos ceremonijos paslaptis. Arbatos mokytojas pakviesdavo svečių, kol arbatinuke užvirdavo vanduo, jis išvalydavo puodelį be ąselės, įberdavo į jį arbatos miltelių ir užpildavo vandeniu.

– Tą patį aš padarau per dešimt minučių, – tarė Teo.

– O per kiek puodelį nušluostai? – paklausė teta Marta.

– Nežinau, – tarė jis išmuštas iš vėžių, – dešimt sekundžių...

– Arbatos mokytojui reikia mažiausiai dvidešimt minučių, – pasakė ji.

– Ar jis viską daro sulėtintai? – išsigando Teo.

Beveik taip ir buvo. Pirmasis tiesiai šviesiai prabilęs apie arbatos ruošimo meną buvo didysis mokytojas Sen Rikiu, gyvenęs XVI amžiuje. „Arbata, – paprastai sakydavo jis, – ne kas kita kaip: užvirinti vandenį, paruošti arbatą ir tinkamai ją gerti.“

– Sutinku, – burbtelėjo Teo. – Nėra ko pūsti burbulo.

Vis dėlto mokytojas Rikiu už arbatą sumokėjo savo gyvenimu... Jis tarnavo krašto valdovui Taiko Hidejoši, šis jį globojo ir jautė jam pagarbą, privalomą didiesiems arbatos mokytojams. Kas atsitiko iš tikrųjų? Niekas to nežino. Tačiau atsitiko taip, kad mokytojas Rikiu ėmė ir neįtiko savo valdovui, įsiutęs Taiko pašvytravo kovotojo kardu, bet susivaldė ir ištrėmė puolusį tarną. Arbatos mokytojas išvyko tremtin. Paskui jis gavo įsakymą nusižudyti... Tačiau kaip tik tuo metu, kai Taiko pareiškė esąs pasiruošęs jam dovanoti, mokytojas Rikiu ramiai persirėžė pilvą tvirtindamas, kad mirtis didžiausia dovana, kokią begalėjo suteikti jam valdovas.

– Nusižudyti dėl puodelio arbatos! – sušuko Teo. – Kokia kvailystė!

Arbatos mokytojai beveik visiškai priklausydavo nuo ponų, kurie duodavo jiems darbo. Jie būdavo tai garbinami, tai atstumiami... Jie brangiai kainuodavo. Mokytojas Rikiu buvo neabejotinai didžiausias arbatos ceremonijos meistras, ir vien tai darė jį pažeidžiamą. Jo apsisprendimą galima suprasti dvejopai: arba jis pakluso kario garbės kodeksui, arba, o tai labiau tikėtina, *sepuku* jis manė esant ilgo meditacijos gyvenimo pabaiga, kai medituota apie vienintelį dalyką – dieviškąją arbatos esmę, jai jis ramia širdimi paaukojo savo gyvenimą. Ne, pabrėžė Ašiko, arbatos ceremonija buvo ypatingos religijos, kurią šiuolaikiniai japonų filosofai vadino „teizmu“, dalis.

– Tikrai, religija daroma iš visko, – tarė Teo.

Šokiruota Ašiko manė, jog skaudu, kai šviesūs protai nesupranta

arbatos meno: žinoma, pakanka užvirti vandenį ir tinkamai ją gerti. Tačiau tobulumas pasiekiamas tik ilgai mokantis. Arbatos ceremonijai reikėjo keturių savybių: harmoningumo, pagarbumo, švarumo ir ramumo. Kiekviena iš savybių turėjo podraug materialią ir nematerialią prasmę. Harmonija – ne tik meniškai įrengtame arbatos kambaryje, bet ir santykiuose tarp ceremonijos dalyvių. Pagarbumas ne tik svečiams, bet kiekvienam ceremonijos daiktui: puodeliui, samčiui, medinei mentelei. Švarumas siejamas su puikiai nuplautų įrankių žvilgesiu, bet labiausiai – su širdies skaistumu, dvasios paprastumu. Ir pagaliau ramumas – trijų pirmųjų savybių padarinys: kai tai atlikdavai, užmiršdavai save ir pasiekdavai tuštumą.

– Jei yra tuštuma, vadinasi, tai budizmas, – tarė Teo. – Bet kodėl dvi valandas?

Dvi valandos – svečiui, dešimt metų – kad iš tolių prisikviestum arbatos dvasią, visas gyvenimas – tobulybei... Stropiai laikantis ritualo, pasitaiko nepatogumų: sunkus kūnas, nevikrūs pirštai, išslystantys daiktai, apvirstantis puodelis...

– Kaip man aną dieną, – sumurmėjo Teo. – O kodėl puodelis? Jis vienas?

Suprantama, nes ceremonija remiasi širdžių harmonija. Puodelis keliauja iš rankų į rankas, taip pasidalijama arbata.

– Matai, dički, – pertarė teta Marta, – prieš mus didi religijų paslaptis: dalijimas. Per mišias dalijami duona ir vynas, Velykų dieną žydai pasidalija ėriuką ir karčiąsias žoleles, o Ramadano metu musulmonai dalijasi vakariene po badavimo dienos. Gėrimas arba valgymas pabrėžia šventumą.

– O man mama arbatos neša į lovą, – tarė Teo.

19 SKYRIUS

Vyšnių melancholija

Ponios Aseki pamoka

Pagaliau atėjo metas apsilankyti pas ponią Aseki. Sutemus Kiote spustelėjo šaltukas. Teo susisupo į striukę ir svarstė, kada gi jie eis vakarieniauti. Ašiko sustabdė taksi prie tamsios alėjos, kurioje silpnai švietė žibintai. Per sodą driekėsi plokštėmis grįstas, rūpestingai nušluotas keliukas, tik keletas žiedlapių ant vejos rodė, kad čia auga vyšnia. Sodo gilumoje prigludęs medinis paviljonas panėšėjo į lėlių namelį. Prieškambaryje Ašiko nusivilko apsiaustą, kiti irgi. Paskui jie nusiplovė rankas ir burnas semdami vandenį lengva bambuko mentele. Po to padorumas reikalavo keletą akimirkų sušilti. Teta Marta atsisėdo ant medinio minkštasuolio, pražergė kojas ir patenkinta atsiduso, Teo stebeilijo į savo batų nosis, o Ašiko užmerkė akis.

– Gerai, – po ilgos minutės prabilo Teo. – Jau einam?

– Sėdėk ramus, – suburbėjo teta Marta. – Tai nuspręs Ašiko.

Mažumą sustingęs Teo pasijuto laisviau, kai Ašiko pakilo ir priėjo prie žemų durų. Tokių žemų, kad, norint įeiti, reikėjo pasilenkti.

– Atsargiau, Teo, pasilenk... – tyliai tarė ji.

– Ai! – riktelėjo jis atsitrenkęs. – Klastingos durys!

– Tai Nusižeminimo durys... Juk perspėjau!

Arbatos menėje tilpo keturi tatamiai ir dar liko truputis erdvės. Gilumoje ant sienos pakabintas ritinys vaizdavo ilgasnapę gervę, o ant juodo stalo buvo pamerkta prasiskleidusi lelija. Ašiko paėmė Teo už rankos norėdama atkreipti dėmesį į etažerę su apačioje stovinčiu

porcelianiniu šalto vandens ąsočiu, viršuje – raudona lakuota dėžute, kurioje buvo brangieji žaliosios arbatos milteliai.

– Galiu pažiūrėti? – paklausė Teo.

– Neturėtum, bet... – atsakė Ašiko ir atsargiai pakėlė dangtelį.

Rupūs milteliai buvo skaisčiai žalios spalvos; lyg dažai langinėms. Teo kištelėjo į indelį smilių ir paragavo. Milteliai buvo kartūs.

– Ar žinai, Teo, kad pasielgei labai nemandagiai? – pabarė Ašiko. – Tik mokytojas gali imti arbatą...

– Mėgstu eksperimentuoti, – įžūliai atšovė Teo.

– Cit... Ateik paklausyti ketinio virdulio. Į jį ponia Aseki įdėjo nugludintų akmenėlių, kad vanduo imtų dainuoti, girdi?

– Bet kurgi pati ponia Aseki? – paklausė jis suintriguotas.

– Čia, – tarė Ašiko ir parodė į stumdomą sienelę. – Būk tikras, ji nepraleidžia nė vieno tavo judesio.

Kaip per stebuklą sienelė atsidarė ir arbatos mokytoja pasirodė žemai nusilenkdama, prispaudusi rankas prie kelių. Ponia Aseki nusišypsojo, ir daugybė raukšlelių susimetė aplink jos geranoriškas akis. Paskui sąmoningai lėtai, tiesi ji atsiklaupė. Svečiai padarė tą patį. Ceremonija prasidėjo visiškoje tyloje.

Išlankstyti skarulį, pamerkti jį į šaltą vandenį, nuvalyti puodelį ir drėgną skarulį sulankstyti suėmus jį per vidurį. Nušluostyti puodelį kitu juodo šilko skaruliu, jį sulankstyti, pasukinėti didelį raudonai rudos spalvos molinį puodelį ir parodyti, kaip jis spindi. Palengva atidaryti raudoną lakuotą dėžutę, paimti lengvą it plunksna medinę mentelę ir į puodelį priberti žaliųjų miltelių. Pakelti virdulio dangtį, jį be garso padėti ant porcelianinio pastovo. Semti verdantį vandenį iš ketaus virdulio ir atsargiai pilti ant miltelių. Paimti bambukinį plaktuvą smulkiais šereliais ir išplakti šlapius miltelius... Putos pakyla iki puodelio kraštų. Arbata paruošta.

Tikslūs, lengvi kaip skrendančio paukščio sparnai ponios Aseki judesiai vienas po kito plaukė taip natūraliai, kad jau nebeįsivaizdavai kitokio arbatos ruošimo. Teta Marta slapta žvilgtelėjo į rankinį laikrodį: pusė valandos prabėgo kaip sapne, pusė valandos Teo nepratarė

nė žodžio. Sustingęs, rankas padėjęs ant kelių, jis atrodė užhipnotizuotas. Teta Marta pajudėjo ir jos keliai skausmingai sutraškėjo. Tada ponia Aseki pastatė puodelį ant baltos servetėlės. Teta Marta atsargiai suvilgė lūpas ir perdavė puodelį Teo.

Jis godžiai kyštelėjo nosį ir susiraukė, nes buvo kartu. Gurkštelėjo paskubom, ant smakro liko žalių putų... Ašiko nesusivaldžiusi prunkštelėjo. Teo persmelkė ją žvilgsniu ir padavė puodelį. Ašiko pasuko puodelį, pasigrožėjo puta ir atsargiai paragavo. Pirmoji dalis buvo baigta.

Supilstyta į atskirus puodelius, antroji arbata jau buvo gėrimas, kurio putos išsisklaidė vandenyje. Skonis buvo pakitęs, gomurys net juto keistą saldumą. Sužavėtas Teo ištiesė ranką paimti dar arbatos, ponia Aseki neprieštaravo. Paskui ji kiekvienam ant juodo lakuoto padėklo paruošė po nedidelę užkandėlę: devynias žiedo forma supjaustytas morkas, tris kietai virtus kiaušinius, papuoštus žalios ropės žiedais, krevetės suktinuką. Po to atsirado raudonas puodelis, jame garavo sriuba, vėliau paauksuota lėkštė, joje ant baltos vėduoklės buvo padėtas sumuštinukas su ikrais ir pagaliau trys balti pyragaičiai, prie kiekvieno jų stovėjo po keistą samurajaus formos butelį, pripiltą stiprios sakės. Atėjo pokalbio metas, ir ponia Aseki ėmė klausinėti Teo.

Ar jis įvertino šį laiką?

– Be abejonės, ponia Aseki, – tyliai tarė Teo. – Jūsų judesiai nepaprastai harmoningi. Ypač kai tiesėte ranką paimti medinę mentelę.

Ar jį patenkino arbatos skonis?

– O taip! – linktelėjo jis. – Nebuvau ragavęs arbatos miltelių, bet jie išties kaip gyvi. Lyg gertum girią...

Ar jis supratęs ceremonijos prasmę?

– Jeigu teisingai supratau, jos prasmė – rasti ramybę, – tučtuojau atsakė jis. – Žodžiu, man atsitiko taip. Ar aš supratau?

Ponia Aseki apdovanojo jį geraširdiška šypsena: berniukas vertas arbatos kelio. Ponia Aseki padėkojo Ašiko, atvedusiai tokį gabų svečią; Ašiko kukliai nudelbė akis. Teta Marta klausėsi Teo apstulbusi:

akiplėša pritapo prie ritualo... Jam atėjo į galvą tokie žodžiai, lyg jam nuo neatmenamų laikų pažadėtas arbatos mokytojo mokinio likimas! Kai jai šitaip gelia kelius! Tai neteisinga...

– Šis vaikas suvokia arbatos dvasią, – toliau kalbėjo ponia Aseki. – Vakariečiui vaikui tai nepaprastai reta savybė. Ponia Maklari, gal malonėtumėt jį truputį palikti su manim? Jis galėtų tobulintis...

– Bet jis... – sumikčiojo sutrikusi teta Marta.

– Teta nesiryžta jums pasakyti, kad aš sergu, – ramiai pasakė Teo. – Bet kai pasveiksiu, su džiaugsmu grįšiu ir pasimokysiu pas jus.

– Aš tą patį norėjau pasakyti, – pritarė teta Marta. – Gal jau laikas...

– ... Kartu praleistoms laimės akimirkoms prisiminti, – gyvai pertarė ponia Aseki, – leiskit jam padovanoti šią vėduoklę.

Ji išsitraukė iš rankovės suskliaustą vėduoklę, palenkusi liemenį ištiesė ją Teo. Jis atidavė pagarbą, paėmė ir ją išskleidė...

– O ne... – sušnabždėjo jis. – Žinutė!

– Teisingai, – pasakė ponia Aseki. – Arbatos dvasia neapleis ir jūs rasit sprendimą. Nenusivilkit... Jeigu nebūtumėt prisidėjęs prie mūsų ritualų, nebūčiau galėjusi jums perduoti nei vėduoklės, nei žinutės. Jei norit, galit ją perskaityti.

Po kūju, kertamas nedidelio laiko instrumento, išgyvenau su savo vardu, jo dvi raidės mieste, kur laukiu tavęs.

– Neturiu noro dabar apie tai galvoti, – pasakė Teo suglausdamas vėduoklę. – Ir negalėčiau.

– Tai gerai, – pritarė ponia Aseki. – Arbatos gyvenimas sukelia mąstymo iliuziją. Ar ne, Ašiko?

– Taip, ponia, – tarė Ašiko. – Pirmą kartą, kai leidot man ruošti arbatą, aš nesupratau. Norėjau kontroliuoti savo judesius, o rankos taip smarkiai drebėjo, kad išbarsčiau miltelius ant tatamio...

– Būtina pamiršti save, – rimtai pasakė ponia Aseki. – Geriausia arbata ruošiama iš širdies.

– Jums netrūksta širdingumo, – įsiterpė teta Marta. – Labai jums dėkinga už iniciaciją.

– Toks mano amatas, – atsiduso ponia Aseki. – Šiandien arbatos mokytojai priversti reikalauti, kad ceremonija būtų apmokėta. Tačiau aš pasirinkau arbatos kelią. Ir esu laiminga, kad šį vakarą suteikiau šiek tiek ramybės.

Prabėgo jau dvi valandos: metas išeiti. Ponia Aseki nusilenkė iki žemės ir pasišalino už stumdomos sienelės. Svečiai išvyko visiškai tyliai.

– Atvirai sakau, Teo, – tu mane stulbini, – prašneko teta Marta tursendama medinėmis plokštėmis. – Kaip tau pavyko suprasti tokį tolimą pasaulį?

– Tyloje, – atsiduso Teo. – Ir norėčiau dar truputį patylėti, prašau tavęs.

Tetos Martos siurprizas

Anot tetos Martos, rytojaus diena būsianti didinga: jie dalyvaus šintoizmo rituale vieno sodo vidury. Žinoma, nereikėjo tikėtis pirminio grynumo, nes turistus savo puošnumu masindavo ryškus ir spalvingas ritualo atkūrimas. Vis dėlto ritualas buvo įspūdingas.

– Pui-kus, – primygtinai kartojo ji. – Truputį pasiskubink!

– Visuomet pastriuokom... Kada išmoksi neskubėti?

– Tave tikrai išvedė iš kelio!

– Tai Ašiko, – sumurmėjo jis. – O gal arbata, bet tai tas pat. Ji ten bus?

– Tai aš tau pažadu, – atsakė patyliukais sukrizenusi teta Marta.

Tačiau punktualiosios Ašiko nebuvo pasimatymo vietoje. Priešais didingą raudoną portiką jau išsirikiavo žynių vora. Ilgi jų apdarai, kurių spalvos derėjo prie portiko, plačiausiai nusidriekė už jų nugarų. Jie buvo panašūs į statulas: visiškai sustingę, ant galvų užsidėję juodus kūgius.

– Ko jie laukia? – paklausė Teo.

– Moterų žynių, – tyliai tarė teta Marta.

Jos atėjo segėdamos raudonais sijonais, apsisiautusios baltomis kamžomis, ant pakaušių susegusios juodus plaukus. Pasigirdus keistam ir skvarbiam fleitų bei būgnų dundėjimui, jos išsirikiavo eilute ir ėmė lėtai šokti. Tuomet iš gilumos pasirodė paskutinė žynė. Drabužiai buvo tokie sunkūs, kad ji tipeno smulkiais žingsniukais: padėvėtas rožinis kimono ant kito, siuvinėto auksu, dengusio dar kitą kimono, jo kyšojo tik apačia, brokatas, šilkas, kaspinai... O apie kulnus plaikstėsi baltas šydas.

– Kiek kimono ji vilki? – paklausė Teo.

– Dvylika, – atsakė teta Marta. – Jei nori žinoti, visi jie labai seni. Pažvelk į jos šukuoseną. Ar matai tuos keistus raištukus, nutįsusius iki kelių?

– Bėda ta, kad dėl visų šitų niekelių nesimato jos veido, – sumurmėjo Teo.

Impozantiškoji dvasininkė su dvylika kimono sustojo. Ji droviai ištiesė grakštų kaklą... Ir Teo, netekęs žado, pažino Ašiko.

– Aš sapnuoju! – sušuko jis.

– Argi nesakiau, kad išsižiosi iš nuostabos? – vylingai tarė teta Marta.

– Vadinasi, Ašiko – dvasininkė!

– Jei taip nori. Iš tikrųjų, kaip ir daugybė studenčių, ji prisiduria kišenpinigių dalyvaudama tokiose ceremonijose, štai ir viskas. Bet juk tu ją pažįsti, ji nieko nedaro paviršutiniškai. Galiu lažintis, kad ji tuo tiki visa širdimi...

– Nebeišdrįsiu kalbėti su ja, – sušnabždėjo Teo. – Ji mane nustebino ir su vienu kimono, bet su dvylika!

Kai ritualas baigėsi, Ašiko išėjo atbula, nuo kimono svorio sulinkusiais pečiais. Po kelių akimirkų ji pasirodė su trumpu sijonėliu, marškinėliais ir į kasą supintais plaukais.

– Ak! – atsiduso ji purtydama galvą. – Koks sunkumas! Šįkart maniau, kad parkrisiu...

– Tu dažnai tai darai?

– Vieną du kartus per metus, – atsakė ji. – Tai teikia malonumą mano tėvui ir man.

– Net jei jūs labiau aktorės nei žynės? – nesutiko teta Marta. – Juk tai spektaklis...

– Ak, puikiai tai žinau! – užprotestavo ji. – Man ne paslaptis, kad šintoizmas tapo oficialia religija 1868 metais tik todėl, kad valdovas norėjo sudievinti savo valdžią. Taip pat žinau, kad jis savo dekretu išvarė iš šventyklų budistus, uždraudė *kami* susilieti su budomis ir ištrėmė katalikų kunigus.

– Jūs puikiai informuota, – pagyrė teta Marta. – Jūsų netrikdo, kad prisijungėt prie ksenofobiškos religijos, remiančios tokį pavojingą nacionalizmą?

– Mano šintoizmas kitos rūšies, jūs tai gerai žinot. Rūbai man primena, kaip prabangiai gyveno šis miestas, kai jis buvo Japonijos sostinė. Jis nesivadino Kiotu, bet *Heian Kyo*, tai reiškia „taikos ir ramybės sostinė".

– Jūs vilkite tos epochos kimono? – pertarė teta Marta.

– Tikrų tikriausius muziejaus eksponatus! – sušuko mergaitė. – Juos vilkėti – didelė garbė...

– Tu buvai tikra Japonijos deivė, – pritarė Teo.

Ji prapliupo juoktis kresčiodama kasą. Paskui jos žvilgsnis apsiblausė ir ji nuleido galvą.

– Ilgą laiką, kad prisiminčiau dingusį pasaulį, labiau norėjau gyventi šitame mieste, – sukuždėjo ji. – Bet, tikiuosi, tai baigėsi.

– Kaip suprasti? – pasipiktino teta Marta.

– Neneigiu gamtos kulto ir mėgstu vakar vakaro ceremonijos ramumą, – tarė ji. – Tačiau mano šalyje moterys nėra laisvos.

– Ar tik tėvas nenori jūsų ištekinti?

– Jis jau apie tai kalba, – atsiduso ji.

– Ką darysi? – paklausė Teo imdamas ją už rankos.

– Išeisiu. Todėl ir mokausi prancūzų kalbos.

– Ir nebebūsi žynė, – pastebėjo Teo apgailestaudamas. – Nedėvėsi kimono, neruoši arbatos...

– Kodėl? – nustebo ji. – Juk Paryžiuje irgi yra žaliosios arbatos? Štai kur noriu gyventi.

– Išdavikė, – atsiduso teta Marta. – Jūs bent nenusikirpsite plaukų?

– Ne, – atsakė ji. – Japonija visiškai manęs neapleis.

– Ar nepalydėtumėte mūsų iki Isės šventyklų? – paklausė teta Marta.

– Be kalbų, – tarė Ašiko. – Teo juk nepaliksiu!

Automobilyje

Isės šventyklos buvo pačios didžiausios šintoizmo šventovės Japonijoje. Jos buvo nelabai toli nuo Kioto, daugių daugiausia keletas valandų automobiliu. Kelyje teta Marta ragino Teo išsiaiškinti žinutę, kurią jis, rodos, visai pamiršo.

– Tai man nuobodu, – burbėjo jis. – Pažvelk į gamtą, taip gražu...

– Klausyk, Teo, aš žinau, kad žaibiškai tapai tatamių vergu, tačiau mes čia ilgai neužsibūsime, – lenkė ji.

– Šįvakar lovoje, pažadu.

– Susikišk tuos savo pažadus. Aš tau sakau – tučtuojau!

– Ponia Maklari teisi, – įsiterpė Ašiko. – Jei nori, galiu padėti...

Po kūju, kertamas nedidelio laiko instrumento, išgyvenau su savo vardu, kurio dvi raidės mieste, – dar kartą perskaitė Teo suglamžytą žinutę. – Kokiame mieste kūjis?

– Ir dalgis, – pridūrė Ašiko. – Laiko instrumentas.

– Laikrodis? – svarstė Teo. – Esu tokių matęs senuose viduramžių sargybos bokštuose. Pasirodo skeletas su dalgiu ir išmuša valandas...

– Bet ne kūju, – pastebėjo teta Marta. – Be to, šis personažas tvirtina pats buvęs nužudytas.

– Vadinasi, jis miręs, – nusprendė Ašiko. – Taigi kaip jis išgyveno?

– A! To ir klausiama! – tarė teta Marta. – Nesitikėkit taip lengvai suprasti!

– Dvi raidės mieste, – sumurmėjo Teo. – Ne Mao? Ne, čia trys raidės. Tai kas?

– Po kūju, – mąstė Ašiko. – Kokioje religijoje aptinkam kūjį? Mes tokios neturim...

– Teo, tau tereikia paskambinti Fatu, – tarė teta Marta.

– Kas ji? – paklausė Ašiko.

– Bičiulė iš licėjaus, – burbtelėjo Teo rausdamas. – Kai pats nerandu atsakymo, turiu teisę jai skambinti ir ji man duoda užuominą.

– Skambink mobiliuoju, – reikalavo teta Marta. – Sustabdom automobilį ir op!

– Ne, – sumišo Teo. – Vis tiek šią valandą ji dar miega.

– Ką tu sakai, kai buvom Indijoje, nesivaržydavai prižadinti savo mylimosios! – sušuko teta Marta.

– Mylimosios? – sukuždėjo Ašiko.

– Tai nieko nereiškia, – burbtelėjo Teo. – Ji kalba niekus. Pakanka, kad pasišnekėčiau su mergina, o ji jau Dievas žino ką įsivaizduoja.

Slėpdama nepasitenkinimą, Marta atsilošė automobilio gilumon ir akies kampeliu stebėjo jaunuolius. Gal ji ir tauškia niekus, bet šiedu vienas kitą įsimylėjo. Ji dėjosi užsnūdusi ir matė, kad jie laikosi už rankų. Vargšelė Fatu!

Amaterasu šydas

Jie patyliukais ėmė kone glamonėtis, kai automobilis privažiavo Jamadą, kur stovėjo Isės šventyklos. Teta Marta atžariai pareikalavo Ašiko paaiškinimų.

– Nuo 690 metų, – pradėjo Ašiko, – kaip jau esu jums sakiusi, šios šventyklos kas dvidešimt metų nugriaunamos ir vėl šalimais atstatomos. Ši tradicija vadinasi *sengu*: pirmiausia ji buvo skirta iškuopti vietos nešvarumams, dvasiškai atgaivinti pasaulį, ypač mirus valdovui. Paskutinį kartą jos atstatytos 1993 metais – šešiasdešimt pirmąjį

sengu. Tačiau, atrodo, išlaidos tokios fantastiškos, kad šventyklos nebebus atstatinėjamos.

– Suprantu, jūsų mintys sklando kitur, bet nenorėčiau, kad kartotumėt gido žodžius, – suniuzgėjo teta Marta.

– Atleiskit man, ponia Maklari, – nukaito Ašiko. – Nežinau, ką sakyti.

– Kad draudžiama pakelti šventyklos uždangalą, – tarė ji. – Kad 1889-aisiais vikontas Mori išdrįso kilstelėti ją savo lazdos galu ir po šešių mėnesių buvo nužudytas vieno mokytojo fanatikọ. Žudikas mirė, bet Japonija gerbia jo atminimą. O svarbiausia – jūs galėtumėt pasakyti, kad Isės šventovė yra Amaterasu šventovė...

– Į ją įžengti turi teisę tik imperatorius, – gyvai pridūrė Ašiko. – Teo, būk atsargus. Nemėgink fotografuoti! Sargybiniai tave sulaikys.

– Kas gi jos viduje? – pasidomėjo Teo.

– Du simboliai, – atsakė teta Marta. – Deivės veidrodis, kurį jai, išeinančiai iš grotos, pakišo Udzumė, ir šventas jos brolio Susano kardas. Japonijos amžinojo gyvenimo simboliai.

– Tu juos esi mačiusi?

– Ne, skaičiusi knygose, – atsakė teta Marta. – Pamatysi tik milžiniškus medinius statinius, visai naujus, tačiau be galo gražius ir labai paprastus. Bet galėsi po apdangalu pakišti monetų, ir netgi žinutę, jei norėsi.

– O jei ten padėčiau savo žinutę? – pasiūlė Teo. – Gal deivė man padėtų... Ar ji atsako?

– Pažvelkit čia, – tarė teta Marta.

Viršum tilto kilo pirmasis portikas, o greta jo stovėjo milžinas – šešių metrų aukščio kamparo medis. Netoliese buvo aptverta pagrindinė šventovė, neobliuoto medžio, uždengta šiaudiniu stogu, vargu ar aukštesnė už didžiulį kamparo medį. Virš statinių tvoros kyšojo stogai dvigubais kriaušiais ir smailais frontonų kampais, užriestais į dangų. Maldininkams buvo pastatytas dubuo.

– Iš pradžių reikia apsišvarinti, – tarė Ašiko. – Plaunamos rankos

ir burna. Paimk bambukinį samtį, bet nepraverk lūpų, vanduo nešvarus...

Kiek pasikoktėjęs, Teo atliko apsiplovimą ir nusišluostė rankovės atlanku.

– O dabar nusivilk striukę, – sumurmėjo ji nusimesdama savąją. – Toks paprotys. Pasveikinsime deivę nepakeldami uždangalo, skiriančio ją nuo žmonių.

Ant šventyklos laiptų maldininkai klūpojo, kaktomis liesdami akmenis. Ašiko priėjo ir puolė ant kelių. Sustingę teta Marta ir Teo žvelgė į virpčiojantį paslaptingąjį uždangalą. Paskui mergina atsistojo ir priėjo prie savo bičiulių.

– Na va. Ir nieko daugiau. Šintoizmas – tikėjimas be šventraščio ir be statulos, be atvaizdo ir be teksto.

– Panašu į didelę lūšną, – tarė Teo. – Apskritai taip ir geriau.

– Geriau negu kas?

– Geriau negu tas šlamštas, kupinas triukų ir gudrybių, – atsakė jis. – Jeruzalėje irgi buvo uždangalas tuštumai paslėpti.

– Eime į kitą šventyklą, – pasiūlė teta Marta.

Amaterasu ir Kaitos šventyklas skyrė šeši kilometrai. Šešis kilometrus jaunuoliai skuodė tekini, o teta Marta puškavo atsilikusi. Beveik uždusę jie sustojo po didžiuliu kedru. Be maldininkų vieta buvo tuščia ir paslaptinga.

– Gera kiek pabūti vieniems, – tarė Teo paimdamas ją už rankų.

– O ponia Maklari? – paklausė Ašiko atsisukdama.

– Na ir kas! Ji mus galų gale prisivys, – nerūpestingai atšovė jis. – Gal tęskime?

Tolumoje teta Marta klykavo širdį draskančiu balsu.

– Vargšė tetulė! Ji vos klibidžiuoja...

– Negerai, Teo, – atsiduso Ašiko. – Mes privalome...

Virš gyvatvorių iškilę antrosios šventovės stogai buvo lygiai tokie kaip pirmosios. Bet Teo nė nežvilgtelėjo į Kaitos šventyklą. Jis nubėgo už medžio ir apkabino merginą.

– Mes neturėtume... – pakartojo Ašiko silpnai priešindamasi.

– Ko? – sukuždėjo jis užčiaupdamas jai burną.

Ašiko nesipriešino, Teo užmerkė akis. Jis pakėlė deivės šydą, jis pabučiavo Ašiko... Bet ko dabar ji raitosi tarsi kirmėlė?

– Ponia Maklari, – sušnypštė ji išsivaduodama. – Tiesiai už mūsų.

Teta Marta išsprogusiomis akimis pritrūko balso rėkti. Ji grasinamai pagrūmojo jiems kumščiu ir paslika išsitiesė ant žemės.

– Teta Marta! – suriko Teo. – Neužsigavai?

– Mažasis nenaudėli, – švogždė ji uždususi.

– Ponia Maklari, tai mano kaltė, – tarė Ašiko suklupusi prie jos. – Neturėjau jam leisti...

– Ne, tai aš! – spyriojosi Teo.

– Man nusispjauti, ką čia malat. Verčiau padėkit atsistoti.

Jaunuoliai pkėlė tetą Martą ir paskubomis nupurtė nuo jos dulkes.

– Mano batai. Nubraukit dulkes... Gerai. O dabar abu paklausykit manęs. Ašiko, galėčiau viską papasakoti jūsų tėvui... Tik nereikia atgailaujančios minos... Taip taip, puikiausiai galėčiau! Neprasitarsiu, jei pažadėsit liautis! O tu, Teo, jei dar padarysi bent vieną kvailystę, nutrauksiu kelionę. Prisiekiu!

– Pamanykit, – akiplėšiškai suburbėjo Teo.

Pliaukš! Pokštelėjo antausis. Skaisčiai išraudęs Teo, negalėdamas patikėti, susiėmė už skruosto.

– Nieko sau, – tarė ji sukryžiuodama rankas. – Nežinau, kas man neleidžia pliaukštelėti ir jums, Ašiko. Kad bučiavotės man už nugaros – nieko tokio. Bet kad pargriuvau, vydamasi jus savo vargšėmis kojomis, tai jau neleistina!

Jaunuoliai prisiekė, kad daugiau niekuomet...

– Pažįstu jus, veidmainiai! Jūs tokie lengvabūdžiai...

– Ponia Maklari, mes abu labai blogai išauklėti, – atsiduso Ašiko.

– Nuoširdus prisipažinimas perpus sumažina kaltę, – pasakė ji kilniadvasiškai. – Pakeliui, Teo, pamačiau amuletus ir vieną tau nupirkau. Atsargiai! Gausi jį tada, kai iššifruosi žinutę.

– Gerai, teta, – atsakė sutramdytas Teo.

V. I. U., pravarde L.

Tą patį vakarą Teo pervertė žodynus ir nerado miesto, kurio herbe būtų kūjis. Personažas, išgyvenęs po mirties, taip ir liko nežinomas. O tos dvi raidės buvo tikras kiniškas galvosūkis.

– Paskambink Fatu, – mestelėjo teta Marta.

– Manai, galiu? – susigėdo Teo.

– Lažinuosi, kad neišdrįsi...

Kadangi buvo suabejota jo drąsa, Teo surinko numerį.

– Fatu? Tai aš... Žinau. Neturėjau laiko... Patikėk, mes vis lakstom iš vieno galo į kitą. Žinoma, galvoju apie tave. Paklausyk, man reikėtų kitos nuorodos... Ak taip, tu gali man pasakyti! Tai pasakysi? Koks balsas? Mano balsas toks kaip visada! Pasiskubink truputį! Blogai su tavim elgiuosi? Visiškai ne! Aš šiek tiek susinervinęs, tas tiesa, bet nieko... Baik! Tuojau pat perskaityk man nuorodą... Fatu!

Teo, netekęs žado, stebeilijo į telefoną.

– Ji numetė ragelį, – sumurmėjo jis.

– Dički, merginos jaučia tokius dalykus... Tuojau pat perskambink!

– Bet ji, rodos, supyko!

– Ir teisingai, – sutiko ji. – Nedelsk!

– Fatu? Atleisk man... Taip, aš pavargęs. Labai. Ne, nieko rimta. Šalta ir lyja... Japonija? Neblogai. Prašau, gal galėtum duoti man nuorodą? *Dvi pirmosios mano vardo raidės yra mieste...* Neskubėk! Palauk... *o trečioji raidė yra antroji šio miesto pavadinime. Na, o mano pravardė ja prasideda...* Nusprendei mane paerzinti? Kas tau šovė į galvą? Kad lieku Japonijoje? Kartais imi svaičioti... Nežinau, po dviejų ar trijų mėnesių... Taip, ilgai. Žinoma. Aš irgi. Dar labiau. Labai stipriai.

Susijaudinęs jis tyliai padėjo ragelį.

– Kurią renkiesi, Teo? – griežtai paklausė teta Marta.

– Pakaks! – sušuko jis. – Fatu sielojasi...

– Ašiko irgi, – pridūrė teta Marta. – Po savaitės ji daugiau tavęs nebepamatys.

– Savaitė... – sušnabždėjo Teo. – Kaip nesiseka!

– Štai Teo, kuris mokosi kentėti, – tarė ji. – Verčiau nukreipk dėmesį į savo žinutę.

Teo nepatenkintas vėl įsitaisė prie stalo. Trys pirmosios miesto raidės... Gal žodyje „miestas“[*]? Būtų V. I. L. Žodyne... Prie raidės *V* – nieko.

– Klaidingas pėdsakas, – pareiškė teta Marta. – Turėtum labiau pamąstyti apie nedidelį instrumentą.

– Dalgis? Pjautuvas?

– Bravo! Kūjis, pjautuvas...

– Komunistinė šalis! – sušuko Teo. – Ne, neliko nė vienos. Nebent... V. I. L.? Vaclavas Havelas?

– Čia nėra nei I, nei L, – pastebėjo teta Marta. – Ieškok pravardės.

– Tikriausiai tokių – moteriškosios giminės – pasitaiko retai!

– Kodėl moteriškosios? – paklausė ji nustebusi.

– Nes Fatu man taip sakė. Ja[**] prasideda mano pravardė...

– Ja? A! Aišku... Kaip kvaila! Kadangi Fatu nuorodą diktavo telefonu, tu parašei „elle“, vietoj raidės „l“. Tai ne „elle“, moteriškosios giminės įvardis, o raidė „l“, kaip lėtapėdis...

Lampedūzas, La Palisas, La Perūzas, Lorelis, Lepinas, ne... Leninas! Vladimiras Iljičius Uljanovas, vadinamas Leninu. V. I. U[***], pravarde L.

– Trūksta miesto, – pastebėjo teta Marta.

– Aišku, – tarė jis. – Tai Maskva. *O* kaip antroji Maskvos[****] miesto raidė. *U* – irgi.

– Pasakyta – padaryta, – baigė ji ir ištraukė iš kišenės popierių. – Va tavo amuletas. Japoniškai užrašyta: „Svarbiausia žmogaus dorybė – ištikimybė.“

---

* *Ville* – miestas *(pranc.)*.

** *Elle* – ji *(pranc.)*.

*** *Vladimir Ilitch Oulianov* – Vladimiras Iljičius Uljanovas *(pranc.)*.

**** *Moscou* – Maskva *(pranc.)*.

– O, ir vėl, – subambėjo Teo. – Kertu lažybų – tyčia liepei tai užrašyti.

– Galbūt, dički... Bet gal ir ne. Manyk, kad tai dievų žinutė, gerai?

Teo graužia sąžinė

Kelionė atgal į Tokiją buvo niūri. Ašiko vengė Teo, o Teo krimtosi. Teta Marta neprasižiojo vaizduodama įsižeidusią. Kelias atrodė nesibaigiantis. Rytojaus, ligoninės, dieną tikrai nebuvo linksma. Trys dienos tyrimų, trys dienos, per kurias Ašiko taip ir nepasirodė. Susigraužęs Teo leidosi tampomas po muziejus. Niekas jam nepatiko. Jis vos prisiliesdavo prie maisto, prastai miegojo ir keldavosi ištįsusiu veidu. Apimta gailesčio, teta Marta leido kartą jam paskambinti.

– Nereikia, – sumurmėjo jis. – Nenoriu skaudinti Fatu. Be to, tu teisi: kurių galų?

– Tai kovok, po paraliais! Nepasiduok! Pagalvok apie savo dvynį... Manai, jis tavim didžiuojasi?

– Jis nutilo, – tarė Teo. – Man atrodo, jam nepatinka Ašiko.

– Tave graužia sąžinė, – susigraudino ji. – Ką gi! Jūs turėsit teisę maloniai pasivaikščioti prie ežero, tu su ja jaudinančiai atsisveikinsi, pats pamatysi, atsisveikinimas – tai puiku...

Ką padarysi. Teo smaksojo kambaryje ir žiūrėjo televizorių išsikvempęs ant kanapos. Marta skaičiavo valandas. Pagaliau po dviejų niūrių dienų buvo atsiųsti tyrimų rezultatai. Pirmą kartą jie truputį pagerėjo.

– Puikumėlis, Teo! Tu pasveiksi! – sušuko teta Marta.

– Taip, – be džiaugsmo pritarė jis. – O paskui?

– Susiimk, kitaip vėl susirgsi savo liga!

– Gal taip ir geriau... – atsiduso jis.

– Baik, – ryžtingai tarė ji. – Rytoj mes su Ašiko vykstam į Hakonę. Būk malonus, negadink paskutinių jūsų dienų. O kol kas čiupk telefoną ir skambink motinai. Tuojau pat!

– Nenoriu, – suniurnėjo jis.

– Kur išnyko arbatos dvasia? Būk dzen!

Sunkiai atsidusęs, Teo nukėlė ragelį. Naujienos buvo puikios, bet sūnaus balsas toks liūdnas, kad Melina sunerimo.

– Mama, prisiekiu, nieko neatsitiko, – uoliai kartojo jis. – Su teta Marta? Pasitaiko. Ne, rimtai nesikivirčijam. Matai, vakar aš per greit bėgau, o ji vilkosi toli užpakaly ir įsiuto! Kodėl juokiesi? Tau tai atrodo juokinga? Na, jai nebuvo! Ji netgi skėlė man antausį! Paskui? Paskui mane pabučiavo. Matai, kad nieko čia rimto... Klausyk, mama, aš iš tikrųjų mačiau savo dvynį. Tavęs nestebina? Ką nori pasakyti? Mūsų šeimoje tai paveldima? Kaip įdomu! Manai, kad svajoju turėti mažų broliukų? Ne, atsakyk tuoj pat... Mama?

Teo padėjo ragelį. Mama jau buvo padėjusi.

– Ir ką? – tyliai paklausė teta Marta.

– Mama nesveikuoja, – tarė jis. – Jeigu ji nutraukia pokalbį, vadinasi, pravirksta. Bet juk rezultatai geri!

– Mano Teo, ji, be abejo, labai susijaudino, – atsakė teta Marta. – Kitaip negaliu paaiškinti.

– Žinoma, – pritarė jis suglumęs. – Bet aš vis galvoju.

– Baik! Nepatenkintas, kad vyksti į Maskvą? Bazilikos su paauksuotais kupolais, popai su nuostabiomis kamžomis, polifoninės giesmės...

– Ir Lenino mumija, – pridėjo Teo.

– Teisybė, – atsiduso ji. – Šiaip ar taip, neprošal susipažinti su paskutiniais žmonijos sukurtais dievais.

Atsisveikinimas prie Aši ežero

Po dviejų dienų jie drauge su Ašiko išvažiavo į Hakonės sritį. Ji, rami ir šypsanti, lyg niekur nieko pakštelėjo Teo į abu skruostus. Teo raustelėjo ir paėmė ją už rankos. Teta Marta buvo užsakiusi kambarius *rio-kane* ant Aši ežero kranto, nuo jo, jei dangus nebū-

davo apniukęs, galima matyti amžinuosius legendinės Fudzijamos sniegynus.

Teo aptiko ir susižavėjo popierinėmis sienomis, slankiojančiomis šonan, multino čiužiniais, patiestais ant žemės, ir tekinas vienomis kojinėmis pasileido per brangius tatamius. Patarnautojos, vilkinčios kimono, įslinkdavo tylutėliai, gausiai prikrauti puodai leido išvengti žalios žuvies, buvo galima vaikštinėti su japonišku peniuaru, žodžiu, kaip pasakoje. Bet atėjus metui gulti, prasidėjo kita istorija.

– Klausykit, lova kietoka, – subambėjo jis po penkių minučių.

– Ar nori japoniškos pagalvės? – paklausė teta Marta šypsodamasi. – Liepsiu atnešti.

Iš patarnautojos rankų Teo gavo porcelianinį gretasienį, išmargintą mėlynomis gėlytėmis.

– Koks čia gremėzdas? – paklausė jis tetos.

– Tavo pagalvė, – atsakė ji labai rimtai. – Gali pasirodyti keista, tačiau tikrieji japonai negali be jos apsieiti. Pamėgink!

Teo pasidėjo kubą ir nurimo. Bet kai norėjo susisukti į kamuoliuką, susiraukė nuo skausmo.

– Spaudžia! – sudejavo jis.

– Gera pamoka. Štai kas atsitinka, kai nori tapti tatamio vergu. Savęs ugdymo neišvengsi, dički... Tavo pagalvė – tai minkšta pagalvėlė, kurią gali minkyti kaip tik nori. O šitas – kaklui drausminti.

– Vadinasi, ne visur vienodai miega?

– Puikiai matai, kad ne. Sunku būtų rasti universalius įpročius...

– Visi berniukai sisioja vienodai, – atkirto jis įsitikinęs.

– Visai ne! Kas stovėdamas, kas atsitūpęs...

– O gimdymas?

– Juo labiau... Yra regionų, kur moterys gimdo įsitvėrusios medžio šakų, kitos ten, kur atsigula, o dar kitos – stačios...

– Neprieštarausi, kad kvėpuojama krūtine! – sušuko jis.

– Ko tavęs mokė ponas Kulkarnis? Kiek žinau, kvėpuoti pilvu!

– Tiesa, – tarė sukrėstas Teo. – Belieka mirtis.

– Irgi ne, – tarė ji. – Jogai moka nutraukti gyvastį palikdami ekstazės apimtą kūną.

– O mąstyti?

– Teisingai, – pripažino ji. – Mąstymas visur pasaulyje sutvarkytas nevienodai, jis skirtingas Europoje ir Azijoje, jis kontroliuojamas ir atpalaiduojamas, tačiau universalus. O dabar miegok – su japoniška pagalve ar be jos!

Kita diena Japonijoje buvo paskutinė. Ta proga dangus kur ne kur žydrynėje pabėrė kelis lengvučius debesėlius, šešėliais prašliaužiančius per kalvotus vyšnynus. Keleivių laukė keistas laivas. Nerealus tristiebis ryškiai raudonais šonais, ausimis papuoštu paskuigaliu.

– Sakytum Piterio Peno laivas! – sušuko Teo. – Ar jis irgi iš Hejano periodo?

– Disneilendiškas sumanymas, – atsakė teta Marta. – Siūlau jums kruizą, bet plauksite vieni. O aš geriau ramiai jūsų palauksiu. Lipkit greičiau!

– Supratau, – sumurmėjo Teo. – Ašiko, eini?

Štai kokią vietą paskutiniam jų pasimatymui išrinko teta Marta. Piterio Peno laivas leidosi į kelią skrosdamas vandenis. Abu jaunuoliai užkopė ant tiltelio neva pasigrožėti Fudzijamos viršūnėmis.

– Vyšnių sodai gražesni negu bet kada, – tarė Teo.

– Labai puikūs.

– Ir šviesa graži, – pridūrė jis.

– Nepaprastai. Teo, turiu tau pasakyti...

– Aš irgi, – pertarė jis. – Žinai...

– Taip, – tarstelėjo ji. – Bet tu nežinai visko...

– Tu irgi, – atsakė jis gyvai. – Dėl Fatu, pameni? Aš šiek tiek pamelavau. Fatu ne šiaip licėjaus draugė. Ji mano mylimoji.

– Supratau, – sumurmėjo ji. – Aš taip pat turiu mylimąjį.

– Negali būti! – sušuko jis. – Japoną?

– Prancūzą, – tarė ji nurausdama. – Jis ambasados sekretorius. Mano tėvas to nežino, bet Olivjė perdavė man motinos laišką. Mano tikrosios motinos.

– Tai tu žinai tiesą! Tu susitiksi su ja?

– Dar nežinau, – atsakė ji. – Sužinojusi šitą naujieną, ilgai verkiau. Supranti, aš taip myliu savo japonę motiną... Olivjė norėjo mane nuraminti ir...

– Ir jam pavyko, – pastebėjo Teo. – Ką tu darysi?

– Išvažiuosiu, – atsiduso ji. – Olivjė tvirtina, kad nori mane vesti.

– Ojoj! – sudejavo Teo. – Tai rimta?

– Labai! – patvirtino ji negailestingai.

– O aš?

– Tu buvai toks mielas, toks prancūziškas, be to, sergi, aš maniau... – sumišusi balbatavo ji. – Nieko neatsitiko. Tu turi savo Fatu, o aš – savo Olivjė.

– Taip, – burbtelėjo jis. – Bet mes pasibučiavom.

– Ak bučinys, galime, jei nori, pradėti iš pradžių!

Ji pasistiebė ant pirštų galiukų ir atkišo jam lūpas. Teo apkabino ją ir pabučiavo.

– Štai, – sumurmėjo ji atšlydama. – Lyg vyšnios žiedas. Jis nuskrieja... Bet lieka amžinas prisiminimas.

Teta Marta pamatė juos pargrįžtant susiėmusius už rankų, ir nusiminusius, ir linksmus. Vakare atsigulęs Teo pravirko.

– Vadinas, atsisveikinai? – paklausė teta Marta lyg niekur nieko.

– Duok ramybę!

– Papasakosiu vieną dzenbudistinę istoriją, – pradėjo ji. – Vieną dieną pas mokytoją užsuko vienuolis ir sako jam: „Aš atėjau be nieko." Žinai, ką atsakė mokytojas? „Tai padėkit jį."

– Bet jei jis nieko neturėjo!

– Taip, teisingai. Ateiti be nieko – reiškia galvoti, kad gali ką nors turėti. Vienuolis nieko nesuprato. Jis pyktelėjo. Tada mokytojas jam ramiai sako: „Prašau jūsų pasiimti jį ir grįžti namo." Padėk savo šios dienos nieką, mano Teo. Nes nieko nepraradai.

– Praradau vyšnias, – sušnabždėjo jis. – Dabar supratau krintančių žiedlapių prasmę.

20 SKYRIUS

Kančios religija

Teo palūžta

Antrą valandą nakties tetą Martą išbudino Teo rauda.

– Juk neverksi iki aušros, mano Teo... – tarė ji degdama šviesą. – Tuoj duosiu raminamųjų!

– Praeis... – suvaitojo jis.

– Tu tuo tiki... Tokia kančia taip lengvai neišnyksta.

– Bet aš nesikankinu! – sušuko jis. – Tik truputį palūžau...

– Dėl paprasčiausio meilės nuotykio? Kiek dar jų bus tavo gyvenime!

– Pamokslas, puiku.

– Matai, man atrodo, kad pravartu truputį pasikankinti, – ramiai tarė ji. – Ar tu, Teo, jau esi patyręs tokią kančią?

– Tik ne tokią, – pasiskundė jis.

– Argi neplūdai ašaromis, kai palikai motiną Romoje? Išsiskyrimai visuomet sukelia kančią, dički. Jie viduje išgraužia tuštumą, ir reikia laiko, kad suvoktum jų naudą.

– Kančios nauda? Kas dar?

– Žinoma, tuo sunku patikėti. Tu pažinsi išdavystę, o paskui, vieną gražų rytą, ateis ramybė. Iš pradžių neteksi apetito, nematysi nei medžių, nei gėlių iki tos dienos, kai, pats nežinodamas kodėl, atitoksi sveikas. Apsižvalgysi aplinkui ir pastebėsi, kad, atlaikęs išbandymą, esi stipresnis negu anksčiau.

– Nekaišiok čia man Budos!

– Jokiu būdu, – tarė ji. – Aiškinu banalybes, kurių niekas neišvengia.

– Na ir kas? – suurzgė jis. – Ką tu apie tai išmanai?

– Atspėk. Aš netekau vyro, kurį mylėjau.

– Apie jį užsimeni pirmą kartą, – tarė jis susijaudinęs. – Tu sielvartavai?

– O Teo... Dar klausi! Tik pamanyk, o aš kaip kokia idiotė stengiuosi tave nuraminti.

Teo akimirksniu pratrūko taip nesuvaldomai raudoti, kad ji turėjo jį apkabinti ir ilgai liūliuoti. Taip jis ir užmigo krūpčiodamas, kaip išsiklykęs kūdikis. Teta Marta ištraukė rankas ir padėjo jo galvą ant priegalvio.

– Pagaliau šitas nerimastingas protas ima nusileisti širdžiai, – sušnibždėjo ji.

Pabudus Teo akys buvo ištinusios lyg kepti obuoliai, o išdidžios aukos išraiškos – lyg nebūta. Teta Marta davė jam ramybę. Netarusi nė žodžio, ji sukrovė lagaminus ir dėl viso pikto įjungė televizorių. Teo pro langą žiūrėjo į praeinančią minią ieškodamas Ašiko silueto. Paskui, nieko geresnio nesugalvojęs, jis galų gale įsitaisė priešais aparatą.

– Ką rodo? – paklausė ji lyg niekur nieko.

– Niekalą. Prancūzišką filmiūkštį su japoniškais titrais.

– Kas vaidina?

– Sena aktorė Bardo. Kokia ji negraži su tais karčiais!

– Aš irgi nešiojau tokius karčius, – sumurmėjo ji suminkštėjusi.

Teo neatkuto, tik, sunkiai atsidusęs, nuleido galvą. Teta Marta paskambino į registratūrą ir liepė nunešti žemyn bagažą, o tai pareikalavo nemažai laiko. Teo nė nekrustelėjo.

– Na, eime, didysis šparage, – paragino ji ir uždėjo ranką jam ant peties.

– Sakyk, ar negalėtumėm pasilikti dar truputį?

– O susitikimas Maskvoje? Jeigu žinotum, kaip sudėtinga jį surengti!

– Mes sušalsim, – subambėjo jis. – Bus liūdna!

– Kaip tik tai, ko reikia, – mestelėjo ji. – Tu man atrodai nusiteikęs suprasti šventąją Rusiją.

Rusiška tarybinė mišrainė

Lėktuve Teo vėl atsirado apetitas. Aišku, jis nebuvo plepus, bet valgė. Teta Marta atsargiai užmetė pirmą meškerę.

– Ką iš tikrųjų žinai apie Rusiją? – paklausė ji.

– Neturiu noro kalbėtis.

– Ožiuk! Būk malonus... Na, ką tu žinai apie šalį, kurioje mes netrukus nusileisime?

– Ji vadinosi Tarybų Sąjunga, – atsakė jis nenoromis. – Pabaisa, pravarde Stalinas, buvo pavertęs ją totalitarine. Maskvoje yra raudonoji žvaigždė ant kažko panašaus į tvirtovę, žinau, nes televizijos korespondentai visuomet kalba stovėdami priešais ją. Tai Kremlius.

– Gerai. O apie Berlyno sienos nugriovimą?

– Nedaug. Buvau per mažas. Tėvai žiūrėdavo įbedę nosis į ekraną, o žmonės linksmai rinko betono nuolaužas.

– O kas buvo prieš Staliną?

– Carai, tokie kaip Leninas, – tvirtai atsakė jis.

– Oi! – sušuko ji. – Žinai, tas Leninas 1917 metais vadovavo Rusijos revoliucijai.

– Prieš pat karo pabaigą, – atsakė jis. – Rusijai prastai sekėsi... Jis liepė sušaudyti carą ir paėmė valdžią pasinaudodamas darbininkais, kuriuos ragino sukilti. Jis tai pavadino komunizmu, bet galų gale rusai vis tiek buvo nelaimingi. Mokytojas sakė, kad Leninas buvo pirmasis caras komunistas. Nežinau, bet Leninas man atrodo neregėtas tironas!

– Na, kai nori, netrunki, – tarė ji. – Ar bent kiek numanai, koks tas rusų komunizmas?

– Niekšybė, Gulagas! – sušuko jis. – Marios koncentracijos sto-

vyklų, žmonės nebuvo laisvi, kai jie kalbėdavo, ką galvoja, būdavo įkišami į psichiatrinę ligoninę. Tėtis sakė, kad šiais laikais ten pilna skurdžių.

– Jis neklysta. O tikėjimas?

– Ničnieko nežinau. Per televiziją rodė kunigus su kažkokiom mitrom, palauk, patriarchus. Jie priklauso krikščionybės atšakai, ar ne?

– Teo, tu žinojai, kaip jie vadinasi. Stačiatikiai.

– Ne! – paprieštaravo jis. – Graikai stačiatikiai.

– Arba rusai, – pabrėžė ji. – Prisimink Jeruzalę. Apsilankymą Šventajame Karste...

– Tai painiausia iš viso to, ką matėm! – sudejavo jis. – Buvo keturios ar penkios bažnyčios, jos draskėsi tarpusavyje...

– Pameni, tėvas Diuburas pasakojo apie schizmą tarp krikščionių. Tai viena iš pirmųjų, atskyrusi Vakarų ir Rytų bažnyčias. Vakarų bažnyčia pakluso popiežiui, o Rytų – savo patriarchams.

– Rytų bažnyčių daug?

– Graikai stačiatikiai, koptai, sirai...

– Nepažįstu jokių sirų.

– Nieko nuostabaus! Daugiausia jų yra Libane ir Sirijoje. Sirai nuo kitų skiriasi savo kulto kalba. Vietomis per jų mišias kalbama aramėjų – senąja Palestinos – kalba, ja galbūt kalbėjo Jėzus.

– Visų šių gudrybių man iki kaklo, – atsiduso Teo. – Ką rusai stačiatikiai turi ypatingo?

– Visą Rusiją. O tai ne menkniekis.

– Nesuprantu. Mes skrendam susipažinti su Rusija ar su rusų religija?

– Jos neatskiriamos, – atsakė teta Marta. – Septyniasdešimt metų komunistų valdžios įnirtingai siekė jas atskirti... Jie persekiojo popus, kovojo su rusų tikėjimu. Tačiau vos tik jų imperija sugriuvo, didysis rusų mitas akimirksniu atgijo.

– Kas čia tokio: jeigu jie krikščionys, tai tiki Jėzų kaip ir visi kiti...

– Taip, bet jiems rusų žemė – tai motina, ji kenčia kaip Kristus per Pasiją. Svarbiausia – kentėti.

– Kaip tavo brangiausiam Budai? „Visa yra kančia..."

– Neapsimesk paikšu! Tai tik pirmoji iš keturių tiesų. O kitomis trimis Buda atskleidė, kaip išsivaduoti iš kančios. Tuo tarpu Rusijoje ji dievinama...

– Genialu, – nusišaipė Teo. – Ką gi jie daro, kad kentėtų?

– Tai nesudėtinga. Pakanka atsiduoti gyvenimui. Tačiau rusų tikintieji kartais nueina toliau. Pavyzdžiui, šoka į ugnį.

– Tik nesakyk, kad mes tai pamatysim! – sušuko jis.

Raudonoji mirtis

Ne, Maskvoje Teo nepamatys tokios savižudybės. Bet Rusijoje jų pasitaikydavo. XVII amžiuje, kai Prancūzijoje baigėsi karaliaus Saulės viešpatavimas, milijonai tikinčiųjų užsidarė medinėse *izbose* ir padegė jas. Vyrai, moterys, vaikai – visi norėjo verčiau mirti liepsnose, negu atsisakyti savo tikėjimo.

– Persekiojamieji kankiniai, – tarė Teo.

Viena vertus. Bet keisčiausia šiuo atveju – būtent persekiotojo prigimtis. Paakintas kilmingųjų arba paprastų popų, be galo pamaldus caras Aleksejus sumanė reformuoti rusų bažnyčią, kurioje dėjosi visokie ekscentriški dalykai. Norėdamas tai įgyvendinti, jis kreipėsi į Novgorodo arkivyskupą patriarchą Nikoną, šis pareikalavo visiško caro paklusnumo.

Buvo pasirinktas Nikonas, nes jis, kaip geras rusų patriarchas, buvo nusistatęs prieš graikų patriarchus. Mat rusų hierarchija nirtulingai saugojosi kitų dviejų bažnyčių: Katalikų bažnyčios dėl popiežiaus ir didžiojo varžovo – graikų Stačiatikių bažnyčios, Bizantijos paveldėtojos, su ja Rusija jau gerą šimtmetį buvo nutraukusi ryšius.

Ir štai Nikonas tapo savo stovyklos išdaviku! Į rusų apeigynus jis lygia greta įtraukė kelis graikiškus ritualus. Tikintieji sukėlė maištą.

Jų bažnyčia buvo mažųjų ir pažemintųjų, autonomiška rusų liaudies bažnyčia, įkvėpta savo pačios pamaldumo. O tikrasis tironas buvo jų stačiatikis patriarchas, kulto reformatorius.

– Gerai, – tarė Teo. – Ką tokio svarbaus jis pakeitė?

Įvykus reformai, reikėjo tris kartus sakyti „aleliuja“ vietoj dviejų, praleisti vieną žodį maldoje „Tikiu Dievą“, visokie mažmožiai. Be šitų nereikšmingų dalykų, patriarchas Nikonas pakeitė žegnojimosi ženklą.

– Ar žegnotis galima daugeliu būdų? – nustebo Teo. – Tai daroma ranka, tai visiškai kvaila!

Bet kuriuo rankos pirštu? Iki tol rusai žegnojosi dviem pirštais. Patriarchas reformatorius įsakė, kad nuo šiol rusai žegnosis trimis sudėtais pirštais – smiliumi, didžiuoju ir bevardžiu kaip graikai. Tad reikėjo pridėti bevardį... O vadinamųjų sentikių maištas prieš valdžią prasidėjo vadovaujamas švento įkvėpto žmogaus Avakumo, vieno iš kuklių, tačiau reformos troškusių dvasininkų. Remiamas pirklių ir kilmingųjų, vadinamų bojarais, jis truko ilgai ir baigėsi kolektyvine savižudybe liepsnose, „raudonąja mirtimi“. Išpažinėjai baltais apdarais ir su uždegtomis žvakėmis rankose suėjo į ugnį.

– Mirti dėl papildomo piršto kryžiaus ženkle – jėga! – tarė Teo.

Tačiau patriarcho pridėto bevardžio piršto reformos falangose slypėjo visas rusiškosios bažnyčios identitetas. Jos liaudies kultas buvo kuo nuoširdžiausiai kuriamas kaimuose. Iš viršaus nukritęs dekretas sukėlė audrą, nes buvo grubiai peršamas. Sukilę sentikiai gynė ne tik savo kryžiaus ženklą: jie norėjo išsaugoti nepaliestą tikėjimą, augte suaugusį su jų žemiškuoju gyvenimu. O autoritarinė centrinė valdžia akimoju nusprendė už juos. Jie kovėsi ir susidegino. Dvidešimt tūkstančių mirčių per dvidešimt metų.

– Tai skerdynės! – tarė Teo. – Kaip gera Japonijoje... Kariai bent jau kneckinosi visai vieni! O čia stimpa dėl vieno rankos piršto...

Mirė ne visi. Sentikiams pavyko išsaugoti kryžiaus ženklą, laisvės nuo valdžios simbolį. Rusijoje tebebuvo trys milijonai vis dar nepaklususių oficialiajai stačiatikybei. Nes po prievartinės rusų bažnyčios

reformos Nikonas buvo išvytas. Per vėlai... Į sostą įžengė naujas caras. Petras Didysis, kariško mąstymo žmogus, išugdytas pagal prūsišką idealą, norėjo modernizuoti savo šalį ir priartinti ją prie Vakarų, bažnyčiai jis nė trupučio nenusileido. Jis nepaskelbė naujo patriarcho ir rusų bažnyčia visiškai pakluso Valstybei.

– Kas iš to? – paklausė Teo.

– Kaip tai, kas iš to? – pasipiktino teta Marta. – Ar žinai, kad Prancūzijoje bažnyčios ir valstybės atskyrimas sukėlė pilietinį karą?

– Protestantų žudynes?

– Mažasis nemokša! Mūsų amžiaus pradžioje, 1905 metais... Iki šios datos Katalikų bažnyčia turėjo neribotą valdžią, ypač mokydama tautą. Respublikonai, kaip geri Prancūzijos revoliucijos paveldėtojai, nusprendė visiems laikams perkirsti bambagyslę tarp dvasininkijos ir valstybės, kuri iki tol mokėjo kunigams.

– Šit kaip, – tarė Teo. – Ir kas, kad jiems mokama?

– Katalikybė būtų oficiali religija, o ką darytum su mažumomis? Iki 1905 metų tu ir tavo Fatu mokykloje privalėtumėt mokytis krikščionių tikėjimo!

– Na ir kas? Abu būtume pasismaginę, – atsakė Teo susierzinęs.

– Tu nori Fatu paversti krikščione? O Izraelyje katrie tau labiau patinka – pasauliečiai ar ortodoksai?

– Pasauliečiai, – pripažino jis. – Bet tai netrukdo mokykloje dėstyti religijų!

– Jei kalbi apie religijas daugiskaita, tai kuo puikiausiai pritariu, – tarė ji. – Religijų istoriją privalu dėstyti licėjuje. Bet nė vienos nepamirštant!

– Turėk omeny, jei taip būtų, tau nereikėtų vežtis manęs į kelionę, – pasakė Teo.

– Jei daugiau žinotume apie religijas, integrizmas nekurstytų pasaulyje ugnies. O sektos nebūtų išžudžiusios tiek nekaltųjų.

– Kaip tie pakvaišėliai, susideginę savo *izbose*, – nusižiovavo Teo. – Man jau per akis tų istorijų apie bepročius. Vos tik kur nors atvažiuojam, tuoj iškapstai bent vieną...

– Tikrai, man irgi atrodo, kad plepu niekus. Ko gi tu nori, tai toks dažnas scenarijus! Įsivaizduok, kad religinės žudynės yra...

– Noriu miego, – sudejavo Teo.

– Gerai. Tu jo nusipelnei.

Trobelės ant vištos kojelių

Vos tik teta Marta užmerkė akis, Teo papurtė ją už rankos.

– Man nesiseka! – sušnibždėjo jis.

– Įkyrėjai. Pasistenk bent truputį.

– Negaliu, – tylutėliai pasiskundė jis. – Aš bijau...

– Bijai? – perklausė ji atsigosdama. – Ko gi?

– Ar Rusijoje nėra raganų? Kai buvau mažas, mama man skaitydavo rusiškas pasakas su trobelėm ant vištos kojelių ir piktas moteriškes, kurios kankindavo vaikus...

– Dar naujiena. Nesibaiminai nei tibetiečių demonų, nei indų dievybių, o drebini kinkas dėl kažkokių užburtų vištų? Tu bijai fėjų?

– Ne, bet rusai – visai kas kita.

– Visiškai ne. Mūsų fėjos ir kaukai atsirado iš romėnų dievų, o rusų *babajagos* ir jų trobelės ant vištos kojelių – stačiatikybės užgniaužtų senųjų tikėjimų paveldas. Būtų geriau, jei būtų išlikę! Jie tokie žavūs...

– Ką tu kalbi! – suvirpėjo Teo. – Aš sapnuosiu košmarus.

– Nes motina tau neskaitė legendų apie *rusalkas*, miškų dievybes. Rusija dažnai būdavo užgrobiama, kaip ir daugelis kitų lygumų. Kadangi ją nuolat trempė užkariautojai, tai šalį netrukdomai persmelkė jų tikėjimai... Rusus ilgai buvo užgrobę mongolai. Apie tai jie išsaugojo keletą puikių legendų, kuriose gėris nugali blogį. Prašom pasakyti, ką gi daryti su blogiu?

– Kovoti su juo. Bent kartą lengva.

– Viliantis sunaikinti, pirmiausia jam buvo duotas veidas. Velnias, raganiai, netikėliai, žydai, musulmonai, – „blogiečių“ sąrašas begali-

nis. Kad įkūnytum blogį, taip pat gali semtis iš praeities repertuaro, apsiriboti šmėklomis arba prikeltomis tiek geromis, tiek ir piktomis dievybėmis. Nėra šalies be gerųjų fėjų ir piktavalių raganų, gerųjų ir blogųjų dvasių, šventųjų ir vilkolakių. Prieš tapdama krikščione, Rusija buvo animistinė, o tai niekuomet visiškai neišnyksta.

– Vadinasi, visi truputį afrikiečiai?

– Visi, – patvirtino ji. – Tau leidus, verčiau sakykim *politeistai*. Politeistas apibūdina tą, kuris turi daug dievų.

– Vis tie sudėtingi žodžiai! – atsiduso jis. – Negalėtum man rasti kokią paprastesnę religiją, nežinau, na, su kokiais trim ar keturiais simpatiškais dievais ir be demonų?

– Apgailestauju, mes ne turguje. Tačiau jei perprasi Rusijoje kančios religiją, pamatysi, kad joje nėra nieko raganiško.

– Vėl tu...

– Pažadu, kad Rusijoje neprisiliesi prie jokios vištos kojos, – tarė ji apsimestinai rimtai. – Bet taip pat pažadu, kad vištos kojų pamatysi kur kitur.

– Ką tu sakai! Užuodžiu žinutę!

– Kiek per anksti, – šyptelėjo ji. – Mes net neatskridę!

– Man ši šalis nepatiks, – burbtelėjo jis.

– Šit kaip. Taip ir sakyk, kad norėtum likti Japonijoje!

– Irgi ne. Ašiko turi mylimąjį...

– Štai ir paaiškėjo didžiosios nevilties paslaptis! Lažinuosi, kad pamilsi Rusiją. Pavasarėja, gluosniai aplipę pūkuotais pumpurais...

– Po žydinčių vyšnių, gluosniai – siaubinga!

– Kol nebuvo Ašiko, panašiai kalbėjai apie japoniškas vyšnias, – teigė ji.

Aleksejus Efraimovičius

Didžiulis Maskvos oro uostas atšiaurumu pranoko visus Teo būgštavimus. Keliauninkai beprotiškoje grūstyje atgavo savo bagažą, stebimi

abejingų muitininkų žvilgsnių, o tuo metu teta Marta vieną po kito tikrino savo lagaminus.

– Dievas žino, kaip aš nekenčiau Tarybų Sąjungos, – bambėjo ji, – bet tais laikais bent bagažas nebūdavo išknaisiotas!

– Kas tai padarė?

– Viskas įmanoma, kai pašlyja tvarka, – pareiškė ji pamokomai. – Jie versdavo ilgiausiai smaksoti prie pasų kontrolės, turėdavo duoti laiko muitininkams pasirausti, tai būdavo policininkų krata, bet be vagysčių... Matai, aš viską užrakinau.

– Ar turi Maskvoje draugų? – sunerimo Teo.

– Taip, ten, – pasakė ji rodydama į erdvę anapus langų. – Saugok mantą! Einu juos susirasiu.

Netrukus ji grįžo drauge su rudaplauke dama katės snukučiu.

– Man nepavyko atsivesti Aliošos, – atsiduso teta Marta gaudydama kvapą, – bet štai jo žmona Irina.

– *Grüss Gott*! – sušuko žavioji dama iš susijaudinimo primerkusi akis. – *Théo, mein Kind... Ich bin so glücklich!*

– Tai rusiškai? – paklausė nustebęs Teo.

– Irina Austrijoje pramoko vokiečių kalbos, – paaiškino teta Marta. – Ji sako esanti nepaprastai laiminga tave matydama.

– *Ich itou*, – atsakė Teo ir nusilenkė. – Kaip susikalbėsim?

– Jos vyras Aliošа puikiai kalba prancūziškai, – tarė ji. – Aliošа...

– *Aliocha, mein Mann*, – pertraukė dama smiliumi baksnodama sau į krūtinę. – *Und ich, seine Frau.*

– Būtent taip, – tarė teta Marta stumdama juos abu. – Eime greičiau pas vyrą...

Ilgas kaip kartis ir su krintančia plaukų sruoga, Aliošа audringai puolė tetai Martai ant kaklo.

– Marta Grigorjevna, *dorogaja*... Aš toks laimingas! – balbatavo jis ašarojančiom akim.

– Brangusis Aliošа... – pasakė teta Marta ir jį apkabino.

– Koks jaudinantis susitikimas! – tarė jis išsitraukdamas nosinę ir šluostydamas akis.

– Kodėl jis taip ašaroja? Jam konjunktyvitas? – patyliukais paklausė Teo.

– Ššš... – sušnypštė ji. – Paskui paaiškinsiu.

– O mūsų Teo? – pasakė Aliośa, palenkdamas prie jo savo šviesių plaukų sruogą. – Gerai jaučiasi? Mes jam savo namuose paruošėm vakarienę. Ir patogią šiltą lovytę.

– O automobilį? – paklausė teta Marta.

– Turiu Vladimiro Ivanovičiaus, – žvangindamas raktais atsakė Aliośa. – Žinoma, bagažui tikriausiai reikėtų taksi...

Irina su bagažu buvo įgrūsta į taksi, o teta Marta su Aliośa ir Teo sulipo į seną Vladimiro kledarą.

– Kur važiuojam? – paklausė Teo niūriu žvilgsniu stebeilydamas į rūke pralekiančius pastatus.

– Į mūsų butą, – atsakė Aliośa. – Teta Marta įsikurs galiniame kambaryje, o tu užimsi lovą mano kabinete.

– Vadinasi, mes nevažiuojam į viešbutį?

– Leisti savo draugus į viešbutį! – pasipiktino jis. – Kai Marta Grigorjevna atvyksta į Maskvą, ji apsistoja pas mus!

– Kodėl jis visą laiką tave taip vadina? – paklausė Teo.

– Rusijoje į žmones kreipiamasi vardu ir tėvavardžiu, – atsakė teta Marta. – Tavo senelis vadinosi Žoržas, rusiškai Grigorijus, tad aš tampu „Grigorjevna“, Grigorijaus dukra.

– O aš – Teo Žeromovičius, teisingai?

– Fiodoras Jeremejevičius, – pataisė Aliośa.

– Gražu, – pasakė jis. – O tu kaip?

– Aleksejus Efraimovičius. Bet mes labiau mėgstam sutrumpintus vardus. Verčiau vadink mane Aliośa. Mano žmonos šiukštu nevadink Irina Borisovna, nes ji supyks!

– Šit kaip? – pasakė supainiotas Teo. – Borisas – tai negerai?

– Cit... – vėl jį nutildė teta Marta. – Aš tau paaiškinsiu...

Pavargęs nuo paslapčių, Teo apžiūrinėjo tolumoje po raudonu dangumi dunksančias tvirtoves. Šalikelėse dar gulėjo baltos more-

nos, bet gatvėse praeiviai maknojo po snieguotą purvyną. Dangus palengva geso, nurausvintas paskutinių saulės spindulių.

– Mums sekasi: geras oras, – pratarė Alioša. – Žada būti puikus pavasaris...

– Tokioje pliurzėje! – neapgalvotai drėbtelėjo Teo.

– Tereikia, kad sniegas nutirptų, – atsiprašė Alioša. – Purvą mes vadinam *rasputica*. Tai atlydžio ženklas, po žiemos atsiveria širdis, atgimsta gyvenimas...

– Kokia pas jus šiemet buvo žemiausia temperatūra? – įsiterpė teta Marta.

– Minus penkiolika, – pasakė jis. – Nebuvo labai šalta.

– O dabar kiek? – baimingai pasiteiravo Teo.

– Minus du, – atsakė jis. – O saulė pui-ki!

– Žiemos sporto šakoms – taip, – pastebėjo šaltmirys Teo ir dar labiau susisiautė šiltą striukę.

Bet Aliošos butas buvo nepaprastai šiltas, o Teo lova patogi, užklota rudu aksomo užtiesalu. Sienos kraute apkrautos knygomis; koridoriuje mėtėsi gitara ir smuikas. Kreivi koridoriai vedė į paslaptingus užkaborius, užverstus kalnais maišų, o ant kiekvieno baldo stiebėsi po gyvą gėlę. Teo pasijuto maloniai. Tai buvo tikri namai su tikrais žmonėmis ir tikrais muzikos instrumentais. Valgomasis su nėriniuotomis servetėlėmis ant kėslų atkalčių atrodė lyg iš stebuklinių pasakų. Kai Irina atnešė gėlėtą padėklą, kur pūpsojo arbatinis, Teo pašoko iš džiaugsmo.

– *Tchai, oder Kirschenkonfitüre mit Wasser?* – paklausė ji.

– Man geriau arbatos, – nepatikliai atsakė Teo. – *Kirschen*, tai tikriausiai vyšnios?

– Paragauk, jos labai skanios, – įsiterpė teta Marta. – Tai rūgščiųjų vyšnių uogienė, atskiesta vandeniu.

– Tiesą pasakius, aš ko nors užkrimsčiau, – sumurmėjo Teo.

Aliošа dingo ir grįžo kiekvienoje rankoje nešdamas po lėkštę su rūkytos žuvies gabalais, apdėliotais dideliausiais agurkais. Po trijų reisų į virtuvę stalas buvo apkrautas duona, dešromis ir kietai virtais

įdarytais kiaušiniais. Valgomajame įsivyravo taiki tyla, paskui Irina pradėjo reikšmingą diskusiją pramaišiui rusų ir vokiečių kalbomis, padailindama ją grakščiais paukščio judesiais. Marta kiek įmanydama jai atsakinėjo, o Aliośa šypsodamasis paglostė Teo galvą.

– Tegu jos plepa, – sukuždėjo jis. – Jos sugeba viena kitą suprasti. Valgyk!

Teo nereikėjo raginti antrą kartą. Kambarys nebuvo labai ryškiai apšviestas, tačiau lempų šviesos nuteikė labai maloniai. Pro dvigubus langus naktis žvilgsnį traukė danguje kybančiomis žvakutėmis. Aliošos namai atrodė apsaugoti nuo pavojų. Žavingas Irinos čiauškėjimas skambėjo nelyg muzika, o Aliośa paėmė maloniai knapsintį Teo už rankos.

– Mažylis nori miego, – sušnabždėjo jis. – Aš tuoj jį paguldysiu.

Švelniais judesiais jis nuklojo lovą ir padėjo Teo nusirengti. Kai Teo įsmuko į patalus ir atsiduso iš malonumo, Irina kyštelėjo katės snukutį, pakštelėjo jam į plaukus ir ištykino pirštų galiukais. Teo pasinėrė į vatinę palaimą. Grėsmingas didžiulis miestas išnyko.

Nekišt rankų prie *duša*

Rytą Teo pažadino baisus dundesys kaip tik tuo metu, kai teta Marta sėdosi ant jo lovos krašto.

– Kas vyksta? Žemės drebėjimas?

– Tai tik daugiaaukščio vamzdynas... Tie seni stalininiai pastatai, juose niekad nesi apsaugotas nuo tokių nepatogumų.

– Beje, – tarė jis nei iš šio, nei iš to, – kodėl vakar oro uoste mane nutildei? Du kartus! Kai paklausiau tavęs, ar Aliośa serga...

– Tai štai: susitinkant su rusais nereikia slopinti emocijų. Čia per susitikimus liejamos ašaros, ir tai normalu.

– Nieko sau, – sumurmėjo Teo. – Tai jie nežino, kas yra džiaugsmas?

– Teo, tai ir yra džiaugsmas! Rusai ašaromis išreiškia pasitenkinimą,

nostalgiją, kančią ir palaimą. Tai sielos ženklas, būklė tarp malonumo ir sielvarto. Rusiškai sakoma *duša* – „siela“. Tai šilta, žavu, malonu. Prancūzijoje mūsų švelnumas sausas. O mano draugų rusų švelnumas drėgnas. Alioša jaučiasi puikiai, o įrodymas – jo ašaros...

– Aš taip negalėčiau, – tarė jis suglumęs. – Ką jie dirba?

– Jis universitete dėsto muzikos istoriją. O Irina – vertėja.

– O kitas kartas buvo dėl jos ir vardo... Borisas! Negalima buvo sakyti šito žodžio.

– Tai dėl politikos, – šyptelėjo teta Marta. – Rusų valdžiai Irina reiškia karštus jausmus, paskui ji smarkiai nusivilia. Dabar ji stojo ginti savo brangiojo Boriso, o prieš tai lygiai taip pat nesaikingai jį keikdavo.

– Kaip mama, – susigraudino Teo. – Pameni, kai ji per rinkimus sukūlė lėkštes?

– Bet nepamiršk, kad beveik šimtmetį rusai negalėjo laisvai diskutuoti. Policija visur prikaišiodavo mikrofonų, o jeigu protestuodavai, nusiųsdavo pas psichiatrus, o šie diagnozuodavo asocialią elgseną.

– O ką veikė psichoanalitikai? – paklausė Teo.

– Jie buvo griežtai uždrausti. Froidas nebuvo išverstas. Į ugnį smulkiaburžuazį mokslą! Uždrausti tekstai slapta eidavo iš rankų į rankas... Reikėjo tylėti.

– Niekad apie tai negirdėjau. Aš nesugebėčiau užsičiaupti.

– Tesaugo tave Dievas nuo pažinties su diktatūra. Jie labai blogai gyveno. Tad kai suprato, kad gali be baimės kalbėti – įsikarščiavo, o tai – nuostabu!

– Man atrodo kitaip, – tarė susiraukęs Teo. – Nemėgstu peštynių. Kiekvienoje šalyje tu randi kokias nors skerdynes, be to, politines!

– Bet, Teo, demokratijai reikia diskusijų. Tu juk visą laiką prieštarauji!

– Taip, bet nieko nedaužau, – pasakė jis išdidžiai. – Licėjuje nusivarau nuo kojų betaikydamas draugus, ir net gaunu už tai į kailį!

– Manęs tai nestebina, – sumurmėjo ji susimąsčiusi. – Dabar išgerk vaistus, sušveisk pusryčius ir apsirenk. Po to paskambink motinai ir

nepamiršk pasakyti, kad butas labai šiltas, kad nešioji šiltą striukę, aulinius batus, žodžiu, nuramink ją. Paskui eisim į Kremlių.

– Nuostabu! – suklykė Teo. – Pamatysiu šiuolaikinę mumiją!

– Tavo manijos stačiai verčia iš kojų. Perspėju: reikės stovėti eilėje.

– Kaip Kairo muziejuje prie mumijų salės, bet šį kartą aš eisiu! – pareiškė jis šokdamas nuo lovos.

Dievo kankiniai

Bet dėl tos mumijos Alioša stojo piestu. Balzamuotas Lenino kūnas tebuvo palaikai, tironijos, kuri nuo 1917 metų slėgė jo šalį, simbolis.

– Bet aš jums sakau, Teo nori tik pamatyti mumiją! – duso iškankinta teta Marta.

– O, tai neįmanoma, – kartojo pasibaisėjęs Alioša. – Jūs žinot, kiek iškentėjo mano šeima... Aš negaliu sutikti.

– Tai neužtruks ilgai, – įsikišo Teo. – Pažadu, jis man nepatiks!

– Tai mano tėvo sielos įžeidimas, – rimtai pareiškė Alioša. – Per tuos komunistus jis dvidešimt metų praleido Gulage, grįžo pas mus jau visai senis...

– Brangusis Alioša, aš žinau, – tarė teta Marta apkabindama jį per pečius. – Tačiau vaikas domisi visomis religijomis, suprantat?

– Komunizmas – religija? – paklaiko jis. – Koks žvėriškumas!

– Tiek to, senute, – sumurmėjo Teo. – Alioša, aš nežinojau apie tavo tėvą. Atleisk man.

Tad jie pradėjo nuo Kremliaus cerkvių, kurių paauksuoti kupolai žėrėjo žydrame danguje. Čia, plačiame priebažnytyje, patriarchas didžiai iškilmingai karūnuodavo carus, užkraudamas sunkią naštą – Rusiją, kuri pasmerkdavo paženklintą valdovą valdžios kankynei. Kartais net pats būsimasis caras dvejodavo, ar priimti šią abejonių keliančią garbę. Perspėtas *bojarų*, būsimasis valdovas pasitraukdavo į vienuolyną, atsisakydavo karūnos ir nusileisdavo tik uolių minioms,

susirinkusioms maldauti jį sutikti. Suprantama, galima pamanyti, kad jos maivosi, bet šitame atsitraukime glūdėjo dieviška tiesa.

Apsitaisęs siuvinėtu apsiaustu, *šapka*, kailiais, caras tapdavo tautos tėvu, kartais žiauriu, kartais didžiadvasiu, kartais grėsmingu seniu su rykštėmis arba švelniu tėvu – nelygu kokios aplinkybės. Šis vaidmuo buvo toks sunkus, kad vienas kitas caras išsižadėdavo pasaulio ir tapdavo vienuoliu. XVI amžiuje caras Ivanas Rūstusis, visiškai pateisinęs savo vardą, vieną gražią dieną, kai jam buvo papriekaištauta dėl griežtumo, nusprendė palikti sostą. Jis išvyko į vienuolyną, išmainė auksus ir brokatus į juodą vienuolio abitą ir norėjo marintis. Liaudis, dar vakar kaltinusi jį visomis nuodėmėmis, maldavo grįžti nusižeminusi ropodama keliais. Caras Ivanas ilgai prašomas grįžo į Maskvą ir dar labiau sutvirtėjus valdžiai, su legendiniu žiaurumu gynė savo šalį, kuriai buvo taip reikalingas.

Rusijos našta versdavo carą kentėti. Bausdamas jis kentėdavo. Kai jam nepasisekdavo – kentėdavo. Jis – Rusijos auka – kentėdavo, nes turėjo teisę bausti. Caras visą laiką save koneveikdavo įžeidžiamais žodžiais: sakydavo esąs vergas, vertas paniekos, nusidėjėlis, nevykėlis, tačiau iš šio sielvarto semdavosi galios su neišvengiama pareiga žudyti. Ilgoje carų istorijoje įvyko tiek kruvinų nusikaltimų ir žmogžudysčių, kad likimas, kurį Leninas skyrė Nikolajui II, paskutiniajam iš Romanovų dinastijos, tebuvo logiška pabaiga. Paskutinis vainikuotas caras, paaukotas kartu su visa šeima, brangiai užmokėjo už tai, kad buvo įšventintas į valdovus. Tėvas galų gale mirė. Netrukus po Lenino mirties „tautų tėvu" sutiko vadintis Stalinas: tauta imta vartoti daugiskaita dėl įvairių sovietų imperijos regionų, o Tėvas grįžo per prievartą.

– Palauk, nepagaunu minties, – pertarė Teo. – Ar caras nužudomas, ar jis žudo?

Čia slypėjo esmė. Daugelis Rusijos carų nužudė savo sūnus. Ivanas Rūstusis, Petras Didysis kentėjo, bet nebėgo nuo valdžios keliamų reikalavimų: jie įsakė įvykdyti mirties bausmę savo silpnapročiams arba maištaujantiems paveldėtojams. Tada caras kentėjo kaip Die-

vas Tėvas, sutikęs leisti savo sūnui mirti ant kryžiaus. Caras įkūnijo Dievą ir prisiimdavo visas savo tautos nuodėmes. O jo paveldėtojas, *carevičius*, apskritai būdavo skiriamas Kristaus kančiai.

– Tai bent šeimos! – sušuko Teo.

– Prancūzijos karaliai ne ką geresni, – priminė teta Marta.

Kitiems pasaulio valdovams kančia nebuvo privaloma. O Rusijoje dviguba tėvo ir sūnaus kančia buvo reikalinga dar labiau sustiprinti rusiškąją mistiką. Pirmieji Rusijos šventieji buvo Borisas ir Glebas, du nužudyti jauni princai. Nors jų žudikas buvo ne tėvas, o brolis, nusikalstama carų istorija įsišaknijo įšventinus du kankinius princus, kurie nesipriešino smaugiami – kaip tikri Dievo avinėliai. Rusų liaudis akimirksniu užsiliepsnojo begaliniu pamaldumu: nužudytieji princai atgimė Kristaus kančioje. Jiems pavadinti sugalvota niekur kitur neegzistuojanti sąvoka: Dievo kankiniai. Žodžiu, kai caras nubausdavo mirties bausme savo sūnų *carevičių*, jį paskelbdavo šventuoju, liaudis jį garbindavo kaip Dievo Sūnų, o tai iš tikrųjų nesiderino su stačiatikių tikėjimu.

– Jie pamindavo vaikų teises, – sudirgo Teo. – Tavo carai tiesiog vaikžudžiai!

Erodai, murmėdavo liaudis, kaip tas karalius, kuris įsakė išžudyti visus Palestinos pirmagimius, kad sutrukdytų Jėzaus Mesijo pergalei. XVI amžiuje vienas nelaimingas caras turėjo prisiimti kaltę dėl jauno princo nužudymo, nors buvo nekaltas. Caras Borisas Godunovas kentėjo, nes toks buvo jo darbas, o paskui mirė nuo sąžinės priekaištų. Prie šio savotiško kulto prisidėdavo papildomas reiškinys: keista, bet jeigu *carevičiai* būdavo nužudyti, jie dažnai prisikeldavo.

– Iš tikrųjų? – sušuko Teo. – Negali būti!

Ne iš tikrųjų. Bet liaudis tikėdavo jų prisikėlimu: kadangi jie kentėjo Kristaus kančią, kodėl jiems neatgimus? Tuomet pasklisdavo gandai apie keistus princus, pasirodančius prie sienų, jie paslaptingai saugomi apvaizdos traukdavo Maskvos link bausti prasikaltusio caro. Vienam iš dviejų išties pavyko. Niekas nežinojo, kas jis buvo, iš kur atėjo, ir kokia tikroji jo istorija, tačiau imperatorienė pripažino jį esant

prisikėlusį sūnų, kurį savo pačios akimis buvo mačiusi mirštantį. Jis buvo vainikuotas Kremliuje caro Dmitrijaus vardu... Jis buvo įpėdinis nelaimėlio Boriso Godunovo, palūžusio dėl nusikaltimo, kurio nepadarė. Jis taip pat buvo pirmasis iš daugybės apgavikų, kurie dėjosi prisikėlusiais princais ir paskui kuriuos aklai ėjo liaudis.

Vaiko kankinio stiprybė buvo jo nekaltumas. Kristus sakė: „Netrukdykit mažiems vaikams prieiti prie manęs, nes tokiems kaip jie priklauso Dievo karalystė." Savo naivumu vaikas moka parodyti užslėptą tiesą. Prisikėlęs *carevičius* būtinai sakydavo tiesą... Nužudytųjų princų šventumas paskui persidavė visai liaudžiai: silpnieji, seniai, moterys ir vaikai buvo pašaukti tapti Dievo kankiniais, užtat tik jie vieni galėdavo laisvai reikšti mintis.

– Aš irgi taip manau, – tarė Teo. – Nereikia tiek kentėti!

Na taip. Iš šios silpnųjų kančios atsirado viena keisčiausių rusų religijos figūrų: Dievo kvailelis, *jurodyvij*. Šis personažas nebūtinai būdavo silpnaprotis, jis galėjo vaidinti beprotį. Dėl to prisidengdavo spalvingais skarmalais, vaikščiodavo pusnuogis netgi žiemą, su sunkiomis grandinėmis ant kaklo, erškėčių vainiku ant galvos kaip pažemintasis Kristus. Žvangėdamas vargdienis Dievo kvailelis slampinėdavo viešose vietose ir pranašaudavo liaudžiai gerovę arba katastrofas. Praeiviai tyčiodavosi iš jo, apmėtydavo akmenimis, tačiau niekas nedrįsdavo užmušti Dievo kvailelio.

Jis vienintelis drėbdavo tiesą carui į akis, vienintelis prabildavo apie valdžios piktnaudžiavimus. *Jurodyvij* nesudvejojęs pakišo Ivanui Rūsčiajam žalios krauju srūvančios mėsos gabalą, kad primintų nusikaltimus. Kitas apkaltino Borisą Godunovą vaikžudyste. Nors ir nekaltas, caras Borisas tik paprašė melstis už jį, nes niekas neabejojo Dievo kvailelio žodžiais. Šventas juokdarys nebuvo baudžiamas su sąlyga, kad dėvės skarmalus ir savo kailiu patirs rusiškos žiemos speigą.

– Spėju, kad, įsigalėjus sovietų režimui, jie išnyko, – tarė teta Marta.

– Įsivaizduoji čia nuogą žmogėną su grandinėmis? – pratrūko juokais Teo. – Farai tuoj nutemptų jį tiesiai į ligoninę...

– Pasuk galvą dešinėn, – šyptelėjo Alioša.

Teo nepatikėjo savo akimis. Susigūžusi prie bazilikos laiptų, skarmaluota senutė, pasikabinusi ant kaklo storą grandinę su sudėvėtu batu, mosikavo vėliava su išsiuvinėtais pjautuvu, kūju ir kryžium. Ji nieko nesakė, nešaukė, tik stovėjo ir laukė šių dienų turtuolio.

– Neįtikėtina! – sušuko teta Marta. – Dievo kvaileliai sugrįžo!

– Liaudies dievobaimingumas beribis, – tarė Alioša. – Maskvoje visur atstatomos bažnyčios. Kaip tik už Kremliaus komunistai buvo nugriovę Šventojo Išganytojo katedrą ir pavertę ją baseinu. Ji atstatyta lygiai tokia, kokia buvo.

– Ką reiškia vėliava, kurią ji laiko rankoje? – paklausė ji. – Komunistų partijos simbolis ir kryžius? Turbūt sapnuoju!

– Jos sutrikusiame prote Kristus nusileido į žemę išganyti pasaulio, o Komunistų partija – išgelbėti liaudies. Partija žlugo, bet Kristus sugrįžo. Koks tas senasis pasaulis, koks naujasis? Moteris jau nebežino...

– Ji prarado atmintį? – paklausė Teo.

– Ne, – atsakė Alioša. – Šie senukai paprasčiausiai nebesiorientuoja. Antrojo pasaulinio karo metu mano šalis paaukojo milijonus kareivių, kad pasipriešintų nacių užpuolikams. Stalinas laimėjo karą, Stalinas tapo tautos tėvu. Jis ją pavergė, tačiau išmaitino. Nebuvo laisvės, bet buvo užtikrintas darbas, pensija, nemokamas gydymas...

– Tai tiesa, – sutiko teta Marta. – Bet kokia kaina!

– Baisia. Kai sovietų režimas subyrėjo tarsi kortų namelis, šios moterys kaip tik paseno. Per kelis mėnesius jų pasaulis pranyko... Partija nuversta, pensijos nemokamos, klesti spekuliacija. Pagyvenę žmonės neturtingi. Dėl to jie pameta galvą... Tuomet susimaišo kryžius, kūjis ir pjautuvas. Tai – protestas.

– Iš esmės jos tikinčiosios, – sumurmėjo teta Marta. – Senoji praeitis grįžta pačia rusiškiausia forma.

– Tikinčiosios ar ne, jos plūsta demokratiją, – ramiai pridūrė Alioša. – Aš jų nemėgstu.

– Vargšės senutės, – pagailėjo Teo.

– Na ką gi, norėjai perprasti Rusijos kančią? – sušuko teta Marta. – Prašom!

– Rusų religija – ne tik kančia, – tarė Aliоša. – Dar dievinamas grožis. Giesmės ir ikonos, Kristaus žvilgsnis, angelai, – tuoj pamatysit...

– Nežinojau, kad jūs grįžot į Bažnyčią! – nustebo teta Marta.

– Jos sklidinos mūsų operos, mūsų muzika tokia mistiška, – atsiprašė Aliоša.

– Eime vidun? – paklausė Teo.

– Palauk Šventojo Sergijaus Trejybės vienuolyno, – tarė jis. – Tikėjimas jame atsiskleidžia labiau negu Kremliuje, čia per daug turistų.

Ateizmo muziejus

– Labai gerai, – tarė teta Marta. – Leiskit Teo pamatyti savo Leniną, vis tiek esam šalia.

– Tik be manęs! – sušuko Aliоša. – Lauksiu jūsų prie įėjimo į naująją bažnyčią kitoje Raudonosios aikštės pusėje.

– Kokios naujosios bažnyčios? – sukluso teta Marta. – Aš jos nežinau!

– Todėl, kad jūsų ilgai nebuvo. Pažvelkit dešinėn...

Pastatyta prie žalsvo pastato, mažutė bažnyčia demonstravo rožines arkadas, nesiderinančias varpines ir naujintėlaičius kupolus. Į ją ištisomis virtinėmis be perstojo įeidavo ir išeidavo žmonės.

– Iš kur atsirado šita bažnyčia? – apstulbusi sušuko ji.

– Iš žemės, – šypsodamasis atsakė Aliоša. – Iš laisvės. Ji atsirado, kai Rusija prisikėlė. Ji niekados nebūna tuščia...

– Netgi taip? – nustebo teta Marta.

– Supraskit, Marta Grigorjevna, – tarė jis. – Nuo 1930 metų persekiojama rusų Bažnyčia gyvavo slapta, kaip pirmųjų krikščionių bažnyčia, ji natūraliai tapo Katakombų bažnyčia. Bedievių lyga žudė dvasininkiją, tikinčiuosius... Tarp 1918 ir 1938 metų išžudyta keturiasdešimt tūkstančių kunigų ir šeši tūkstančiai vyskupų!

– Aš nežinojau šių skaičių, – sukuždėjo ji.

– Ir visa tam, kad paverstų rusų tautą ateistų tauta! Ar jums žinoma, kad valdant komunistams Leningrade sovietai vieną gražiausių miesto bažnyčių pavertė Religijos ir ateizmo muziejum?

– Puikiausiai prisimenu, – atrėžė ji. – Mačiau jį septintajame dešimtmetyje. Su paveikslais, vaizduojančiais nedorus, žiaurius palaidabarzdžius popus... Tai buvo visiškai absurdiška...

– Ką gi, rezultatas – rusų dievobaimingumas! Atsikračius komunistų propagandos, stačiatikių kultui buvo sugrąžinta Kazanės Dievo Motinos katedra, o miestui – tikrasis jo vardas Sankt Peterburgas. Retkarčiais mūsų bažnyčiose, kadaise paverstose prekių sandėliais, vietoj faneros panaudodavo ikonas, kad būtų greičiau...

– Tačiau Raudonojoje aikštėje padaryta geriau, – pastebėjo teta Marta.

– Panašu į pyragaitį su braškėmis, – karčiai pareiškė Teo.

Alioša paglostė jo plaukus ir tylomis nuėjo.

– Tu jį užgavai, – tarė teta Marta.

– Koks jis įžeidus, – suniurzgėjo Teo. – Jie visi tokie, tie rusai?

– Jie jautrūs, – atsakė teta Marta. – Greta jų mes – storžieviai. Alioša nėra pamaldus, tačiau jis myli savo šalį, štai ir viskas.

– Na tai einam pažiūrėti senio? – pasidomėjo Teo.

Lenino mumija

Kareiviai prie tamsaus marmuro mauzoliejaus nuobodžiaudami stovėjo sargyboje. Skubriu žingsniu įeidavo vienas kitas retas lankytojas. Niekas nesistumdė, kad pamatytų Lenino mumiją.

– Kai prisimenu, ką čia matydavai anksčiau! – sušuko teta Marta. – Begalinė eilė, sutuoktinių poros tamsiais kostiumais ir baltomis sukniomis, atkakusios į šventą vietą... Koks pasikeitimas!

– Tikriausiai jo nebemyli, – flegmatiškai pastebėjo Teo. – Kodėl jį čia laiko?

– Jie išėmė Stalino mumiją ir ją kukliai palaidojo. Leninas – kas kita. Jis sukėlė Revoliuciją, įkūnijo viltį... Kodėl mes išsaugojom Napoleono kapą Paryžiuje?

– Nes jis, be abejo, turėjo idėją, – nusprendė Teo. – Napoleonas iš pradžių irgi nebuvo blogas. Na tai einam?

Bet Teo nusivylė. Geltonas, blausus Lenino veidas nerodė nieko, net mirties. Teo ilgai stovėjo priešais nedidelį tysantį kūną, ieškodamas paslapties, kurios neliko nė ženklo.

– Kas pasakytų, kad prieš jį tirtėjo visa Rusija, – atsiduso jis. – Kam saugoti tokį sendaiktį?

– Manau, dėl tos pat priežasties, dėl kurios krikščionys išsidalydavo savo šventųjų kūnus po mirties... Visas pasaulis nepritaria tam, kad jis čia laikomas, bet niekas negali ryžtis jo išgabenti! Polinkis puoselėti relikvijas – labai paslaptingas! Norima įsitikinti, kad kūnas nebedūla.

– O jei tikrai?

– Krikščionybė sugalvojo kai ką geresnio nei mumijos: mes prisikelsim Paskutiniam teismui nesutepti ir šlovingi. Su visu kūnu. Štai kas išsprendžia problemą!

– Bet šitas, čia, – išlemeno jis rodydamas į Leniną, – jis nebuvo krikščionis?

– Tikrai ne. Mao juo labiau. Komunizmo kūrėjų mumijos įrodo, kad tai tikra religija, atsiradusi Rusijoje. Suprantama!

– Kodėl suprantama? – paklausė Teo.

– Na, 1918 metais, prabėgus metams po Lenino atėjimo į valdžią, didis rusų poetas parašė keistą poemą, šlovinančią revoliuciją. Sningant žygiuoja dvylika vargšų kareivių, užsimaukšlinusių šalmus, įsikandusių papirosus, apsiginklavusių šautuvais. Tai revoliucionieriai, nebenorintys Šventosios Rusijos, „storašiknė Rusija", sako jie, *izbų* kraštas. Jie šaudo į praeivius, rauda graužiami sąžinės ir velka paskui save senąjį pasaulį. Ar žinai, kas veda tą būrį?

– Leninas! – sušuko Teo.

– Jėzus Kristus, užsidėjęs rožių vainiką ir mosuodamas krauju

aptaškyta vėliava. Mat Rusijoje išvaduoja tik Jėzus. Galbūt per kraują ir ugnį. Rusai savaip suvokė Jėzaus maištą dėl šio pasaulio neteisybės, kurios nedraudė Dievas Tėvas.

– Jaučiau, Leninas taip ir galvojo, – tarė Teo.

– Beveik taip kaip Jėzus. Lygybė visiems, nei turtuolių, nei vargšų, tobula laimė, rojus žemėje... Tačiau tas rojus iškovojamas šautuvo šūviais.

– Kaip vadinasi tas poetas?

– Aleksandras Blokas. Poema jam nepavyko. Jam užteko laiko pamatyti pirmuosius savo brangiosios revoliucijos nukrypimus, jis mirė, prieš tai parašęs: „Vis dėlto ji mane surijo, šita begėdė, sniaukrojanti gimtoji motina Rusija, kaip kiaulė savo paršelį."

– Moki atmintinai! – nusistebėjo Teo.

– O taip! – atsakė ji. – Aš labai nepasitikiu tokiomis motinomis. Matai, pažinojau didį indų mistiką, liaupsinte liaupsinusį terorą Prancūzijoje, nes motinos revoliucijos priedermė – suryti savo vaikus.

– Puiku! – sušuko Teo. – Mama mane lieps paspirginti su svogūnėliais.

– Žmogaus aukojimas! – tarė ji grūmodama jam pirštu. – Matai, jis visad šalia...

– Bet vargšelis Leninas nebuvo žmogėdra, – suburbėjo Teo. – Jis tik klydo...

– Na jau! O milijonai mirusiųjų Gulage? Gal Leninas ir buvo santūrus žmogus. Gal nesivartė kaip inkstas taukuose, negyveno kaip karalius. Tačiau kiek nusikaltimų! Puikios idėjos ir policinės priemonės. Skerdynės, netolerancija, septyniasdešimt diktatūros metų.

– Vadinasi, rusams tikrai patinka kentėti, – pastebėjo Teo.

– Kentėti Kristuje, – toliau kalbėjo ji. – Tai ne tas pat.

– Turiu pasakyti, kad šiai nuolaužai užmerktomis akimis išsaugoti... – sušnibždėjo Teo, paskutinį kartą žvilgtelėjęs į Leniną.

– Truputį pagarbiau su mirusiaisiais, – subarė ji. – Jis nėra kaltas, kad jo nepalaidoja.

21 SKYRIUS

Motina žemė ir gebėjimas verkti

Teta Marta pavargo

Po pusryčių, kuriuos Alioša paruošė su meile, Teo pareikalavo pogulio.

– Prastai jautiesi? – susirūpino teta Marta.

– Ne, – burbtelėjo Teo. – Labiau norėčiau ramiai paskaitinėti knygą. Kada į ligoninę?

– Neisim, – tarė ji. – Sumažintos algos, o tai nepagerina sveikatos apsaugos. Išsitirsim, kai nuvyksim... Žodžiu, pats pamatysi.

– Vos neprasitarei! – sušuko jis. – O kita žinutė?

– Rytoj, – atsakė ji. – Tavo tėvas nenori, kad mes čia ilgai užtruktume. Tau nedaug laiko liko surasti paslapties raktą!

– Tada gerą knygą ir čiūčia liūlia! – nusižiovavo Teo.

Bet kol ji ieškojo Teo kokio romano, jis jau užsnūdo. Irina ir Alioša valgomajame gėrė arbatą. Marta priėjo prie jų ir suvaitojusi susmuko į kėdę.

– *Dorogaja Marta Grigorjevna, welch'eine traurige Sache...* – tarė Irina glostydama jos ranką.

– A? – sudrebėjo teta Marta. – O! Aišku. Ne, Irina, reikalas nėra liūdnas. Aš įsitikinusi, kad Teo sveiksta. Bet retkarčiais aš truputį pavargstu...

– Iš kur žinot, kad jis sveiksta? – paklausė Alioša.

– Man teikia vilties jo atsparumas kelionei, – atsakė ji. – Aš nusi-

variusi, o jis! Jau du mėnesiai, kai tibetiečių gydymas, regis, sustabdė ligos progresavimą.

– Rusijoje mums žinomi tokie būdai, – tarė Alioša. – Mūsų mokslininkai daug pluša tirdami hipnozę, kuri dažnai gydo geriau nei chirurgija. Ar gali būti, kad serga Teo siela, o ne kūnas?

– Nieko apie tai nežinau, – atsiduso ji. – Susitikimai su Rytų terapeutais sukėlė pagerėjimą, bet ar iš to galime spręsti, kad jis pasveiko...

– Nueikim į muziejų pasižiūrėti ikonų, – tarė Alioša žvilgtelėjęs į savo laikrodį. – Tegul jis miega.

– Jums leidus, aš irgi prigulsiu. Keista, bet kai Teo miega, mane apima tikri snūdo priepuoliai...

– Graikiškai tai vadinasi *sympathia*, – pastebėjo Alioša. – Jūs jam kaip motina!

– Gana! Nenoriu pakliūti į tokius spąstus. Melina pakankamai jauna, gali dar susilaukti vaikų, ir tai labai gerai. Ne, nesu jo motina. Tarkim, kad aš, anot graikų, *psychopompe*: sielos vedlė...

– Mano manymu, jūs norite nuvesti jį Dievop, – tarė Alioša.

– Visiškai ne! Noriu, kad jis susivoktų! Be to, Teo labiau traukia mistika, o ne religijos.

– *Du bist also ein bisschen mystisch*, – šyptelėjo Irina.

– Aš mistikė? – paprieštaravo teta Marta. – Pripažįstu, mane ji domina, bet ne daugiau. Vis dėlto neįtikėtina, kad žmogus visuomet ieško prieglobsčio pas Dievą! O aš, kai nesuprantu, stengiuosi išsiaiškinti.

– Būtent taip ir daro mistikai, – patikino Alioša.

– Vadinasi... – susvyravo ji. – O! Įgrisot jūs man su savo užuominom. Einu ilsėtis!

Irina su vyru linksmai susižvalgė. Jų bičiulė Marta pūsdavosi, kai pasijusdavo įvaryta į aklavietę.

Drėgnosios Motinos atlydys

Apie dešimtą valandą vakaro Irina išbudino Teo iš miegų su karštu sultiniu, jis išgėrė jį mažais gurkšniukais ir vėl nugrimzdo į miegą. O teta Marta pasirodė per pietus, tačiau nebebuvo kalbi. Kitą dieną jie nuvažiavo į Šventojo Sergijaus vienuolyną.

– Šventasis Sergijus, – suburbėjo teta Marta išsipleikdama ant užpakalinės sėdynės. – Kam keisti vardą? Zagorskas buvo žavu!

– Bet, mieloji, tai netikras vardas, – tarė Alioša nepatenkintas. – Miestą, kuriame stovi vienuolynas, perkrikštijo sovietai. Zagorskas buvo revoliucionierius. Ir dar vietoj šventojo Sergijaus! Gerai, kad grįžta prie seno!

– Pakrikštyti, perkrikštyti – kažkoks pasiutimas! – sušuko ji. – Kiekviena karta keičia savo gatvės pavadinimą, gali apkvaisti!

– Tau labiau patiktų, kad Paryžiuje po karo būtų išsaugoti plakatai vokiečių kalba? – sarkastiškai sumurmėjo Teo.

– Teo greit suvokia, – tarė Alioša. – Mes tarsi išsivaduojame iš karinės okupacijos.

Marta nusisuko nieko neatsakiusi. Tolstant nuo miesto, kai vis mažėjo pilkų pastatų, lygumose ir ant namų stogų suspindo sniegas. Susižavėjusi teta Marta pastebėjo apsilaupiusių beržų baltį, liūdnus jų siluetus. Lyg atsitiktinai Irina ėmė niūniuoti melancholišką melodiją antrindama susivėlinusiam pavasariui.

– Kaip gražu – atlydys, – atsiduso Alioša. – Neturime nieko svarbesnio. Siela atgyja po ilgo snūdo šaltyje.

– Pažįstu šitą motyvą, – sumurmėjo teta Marta. – Kas tai?

– Tai melodija iš Rimskio-Korsakovo operos „Kitežas“, – atsakė Alioša. – Fevronijos arija paskutiniame veiksme, kai ji nuskęsta lediniame vandenyje. Didingas išsilaisvinimas...

– Mirti nuo šalčio? – šoko Teo. – Keistas būdas išsilaisvinti!

– Reikia žinoti legendą, – tarė Alioša. – Fevronija – valstietė, gyvenanti miške, ji tokia tyra ir gera, kad Kitežo karalaitis ją veda, iškeldamas didingą puotą. Tačiau vestuvių dieną miestui ima grasinti

totoriai. Apsaugotas dieviškų burtų, Kitežas tampa nematomas, ir miesto gyventojai išsigelbsti. Išskyrus Fevroniją, kurią pagrobia vienas niekšas. Sumušta, kankinta mergina vis tiek lieka tokia pat geraširdė. Kai ji galiausiai paskandinama užšalusiam tvenkinyje, ten ji aptinka nematomą Kitežą, ir tampa jo karaliene.

– Bet juk ji negyva, – konstatavo Teo.

– Ne! Fevronija – atlydžio simbolis. Karalaitis ją susitinka pavasarį, apsuptą gyvūnų ir gėlių. O išnyko ji žiemos pabaigoje, nes atsileido ledas. Fevronija – tai rusų žemė, žiemą sušalusi, pavasarį – žaliuojanti, ji – dangiškojo miesto idealas.

– Kaip ištremtiems žydams Jeruzalė, – tarė teta Marta. – Kitu laiku, kitame pasaulyje, kitąmet...

– Teo nežino, kad, žlugus Bizantijai, Maskva tapo lyg trečiąja Roma, – toliau kalbėjo Alioša. – Pirmoji buvo šventojo Petro Roma, antroji – Konstantinopolis, o trečioji – Maskva.

– Daugiau nėra? – pasidomėjo Teo.

– Visaip gali būti, – tarė teta Marta. – Krikščioniškoji Roma patyrė tą patį likimą kaip ir Jeruzalė: įkurti miestą – tai visuomet užgrobti šiek tiek Jeruzalės. Roma, kaip triskart šventas miestas, triskart persikėlė.

– Tačiau pastatyti miestą, – pasakė Teo, – tai nepaprasta! Nėra kada rūpintis Dievu...

– Didžiulė klaida! Miestų įkūrimo ritualai visuomet remiasi dieviškumu. Prisimink kinų miestus, kvadratą apskritime kai kalbėjom apie dao... Prieš apsistojant kokioje nors vietoje, pažymima šventa vaga, ieškoma stebuklingo šaltinio, antgamtinio ženklo, jei reikia – jis prasimanomas. Kiek tvirtovių pastatyta ant paaukotos skaisčios mergelės palaikų!

– Jai vienai rusų žemė – auka, – sumurmėjo Alioša. – Ji motina, raudanti kautynių lauke savo išžudytų vaikų. Iki krikščionybės egzistavo pagoniška dievybė, Drėgnoji Motina Žemė, nesutikusi, kad ją raustų, bet vieną dieną Dievas jai tarė: „Neverk. Tu maitinsi žmones, bet pati juos visus ir prarysi." Mes tebeturime šitą deivę maitintoją.

Mūsų žemę! Mes kniūbsti puolame ir prisiliečiame prie jos, pagarbiai bučiuojame. Maldaujame jos atleidimo...

– Ne jūs vieni, – pastebėjo teta Marta. – Ar žinot, kaip nusižudydavo juodieji vergai, išvežti iš Brazilijos? Valgydavo žemę iš nevilties, kad neteko savosios.

– Mes jos nevalgome! – pasipiktino jis. – Mes, rusai, tapatiname žemę ir Dievo Motiną. Užlieti ją ašaromis – šventas reikalas...

– Keista drėkinimo sistema!

– Netrukdyk jam pasakoti, – įsikišo Teo.

– Tu tai gali šnekėti, – suniurnėjo ji. – Tave domina Motina Žemė?

– Labai, – atsakė Teo. – Mama irgi dažnai verkia, net kai linksma. Motulė Teano sako, kad taip prasiveržia Graikija.

– Motulė Teano yra Teo močiutė graikė, – patikslino teta Marta. – Štai kodėl jis toks jautrus Rusijai.

– Mes tikriausiai didesni pagonys nei graikai, – tarė Aliośa. – Mūsų Motina Žemė praryja grobikus, Napoleoną, Hitlerį... Ji mus gina.

Grožio kultas

Pamatęs mėlynus kupolus su aukso žvaigždėmis, Teo negalėjo sulaikyti susižavėjimo šūksnio. Jų milžiniški žėrintys kryžiai nurungė žydrynę. Švento Sergijaus laura ir Švenčiausiosios Trejybės vienuolynas ant kalvos, rodos, sutraukė visą žmoniją. Teo lėtai nupėdino už tvoros. Alėjos, palei kurias augo apsnigti krūmai, vedė prie bažnyčių, į jas tipeno senutės, apsigobusios skaromis, jukios mergaitės ir berniukai rimtais veidais. Gražiai apsirengę popai susikaupę laimino ant krūtinių kabančiais kryžiais, vaikštinėjo po minią tikinčiųjų, šie jiems bučiavo ranką ir pakišdavo pašventinti paveikslus.

– Sunku patikėti, – sumurmėjo teta Marta. – Kai čia buvau atvažiavusi paskutinį kartą, temačiau dvi tris *babuškas*.

– Kas ta *babuška*? – pasiteiravo Teo.

– Tai senutės motinos, – atsakė Alioša. – Jos labai gerbiamos. Paeikim į priekį.

Tai padaryti buvo sudėtinga, nes bažnyčia buvo sausakimša. Skindamasis kelią, Teo išgirdo daug paslaptingų balsų, nuoširdų ir gailų murmesį. Paskui jis pamatė daugybę prietemoje degančių žvakių ir giliai įkvėpė.

– Iš kur sklinda toji muzika?

– Tai tikintieji gieda keliolika balsų, – sušnibždėjo Alioša.

– Kaip angelai, – pratarė Teo sužavėtas.

Priešais minią, kuri meldėsi daužydamasi į krūtinę, Teo pamatė milžinišką pano, nuo viršaus iki apačios išpieštą figūromis su aureolėmis: toks pat tamsių akių žvilgsnis, tokie pat sielvartingi veidai ašarų sklidinomis akimis... Rodėsi, angelai ir šventieji aprauda išpažinėjus.

– Ikonos, – sukuždėjo Alioša. – Matai Kristų? Pats didžiausias.

– Jis žiūri tiesiai man į akis, – sumurmėjo pakerėtas Teo.

– Kristus – visa ko valdovas, graikiškai *Pantocrator*. Tikrasis žmogaus veidas, kuriuo gėrisi Dievas. Meilės veidas, kuris kenčia laukdamas pripažinimo. Atidžiai žvelgti Kristui į akis – tai susilieti su juo kančioje ir dieviškume.

– Jis man daro keistą įspūdį, – suvirpėjo Teo. – Lyg turėčiau karščio...

– Nieko ypatingo, – sušnibždėjo Alioša. – Gėrėtis ikonomis, klausytis giesmių, matyti liepsneles, uosti smilkalus – tai stebėti grožį. Tuomet visus pojūčius įaudrina Trejybės paslaptis: Tėvo čia nėra, tačiau į mus meiliai žvelgia Sūnus ir sielvartingoji Motina, – tai tu. Mes tai vadiname „džiaugsmu pro ašaras".

– Koks triukas, – tyliai sušnarpštė Teo. – Norisi verkti...

– Nesitvardyk, – tarė Alioša. – Tegu ritasi ašaros, jos naudingos.

– Kodėl? Aš ne tyčia verkiu, tai stipriau už mane...

– Nesipriešink... – pakartojo jis. – Tai ir yra džiaugsmas.

Kai liturgija baigėsi, džiugiu Teo veidu plūdo ašaros.

– Imk, – sumurmėjo teta Marta ištiesdama nosinę. – Nusivalyk snarglį.

Raudų šaltinis ir antrasis krikštas

Priebažnytyje viešpatavo sujudimas kaip skruzdėlyne. Šventinėje aplinkoje tikintieji grūdosi prie krautuvėlių ir pirko mažytes ikonas ir kryžiukus. Nuošaly jaunas vyrukas kruvina nosimi dejavo susiėmęs už galvos.

– Kas jam? – susirūpino Teo. – Apkūlė?

– Sekmadienį susižaloja daug jaunimo, – atsakė Alioša. – Šeštadienį jie geria. Naktį mušasi. Kitą dieną, per liturgiją, ateina pasimelsti, o kitą šeštadienį – vėl iš pradžių...

Apimtas gailesčio, Teo vėl apsiašarojo.

– Teo, nepersistenk, – įsikišo teta Marta. – Pametei galvą norėdamas įsijausti į tą būseną!

– Marta Grigorjevna, toji jus piktinanti būsena kyla ne iš galvos, o iš širdies, – susierzino Alioša. – Rusų tikėjimas reikalauja apsieiti be smegenų...

– Pamiršau, – įširdo ji. – Kaip tai vadinate? Protas širdyje?

– Meldžiantis siela iš smegenų nusileidžia į širdį, – pataisė ji. – Galva rūpinasi protu, bet širdis – jausmų šaltinis. Vadinasi, protas nemoka melstis. Malda – ne sielos koncentravimas į žodžius: pakanka kaip vaikui vapalioti, murmėti, ir iš širdies ištrykšta šaltinis.

– Tai vaikiška! Žinai, Teo, kokių keistenybių prasimano stačiatikių vienuoliai? Jie susilenkia per pusiaują, sulaiko kvėpavimą, įtemptai spokso į savo bambą ir be perstojo kartoja maldą, kol praranda sąmonę!

– Vienas iš daugelio ekstazės pratimų! – užprotestavo Alioša. – Visų pirma vienuoliai, šios praktikos užuomazgoje, buvo graikai, be to, sulaikydami kvėpavimą jie siekė, kad smegenys nusileistų į širdį.

– Tai kuo čia dėta bamba? – pasidomėjo Teo.

– Ji yra pilvo centre, toje vietoje, kurioje buvom atskirti nuo savo motinos. Kaip atkurti ryšį, kai virkštelė jau nukirsta? Ekstazei pasiekti pakanka derinti kvėpavimo ir maldos ritmą.

– Visai kaip jogoje! – šūktelėjo Teo. – Tiesa, teta Marta, tai nesiskiria nuo Olibrijuso „Om“!

– Tik jogai neverkia, – atsakė ji. – Jie šypsosi. Nemėgstu verkšlenimų.

– Jūs nieko nesupratot, Marta Grigorjevna, – užsirūstino Alioša. – Tuoj paaiškinsiu jums, koks tas gebėjimas verkti.

Kaip nesiliovė šaukę Izraelio pranašai, pasaulis priklauso skausmui, jo aukščiausiasis įsikūnijimas – nukankintasis Kristus. Štai kodėl rusų žmogus nuolat apimtas Dievo įkvėpto liūdesio.

– Girdėta dainelė, – tarė Teo. – Visa yra kančia!

Bet žmogaus liūdesys galėjo pasikeisti dėl gebėjimo išsiverkti. Jeigu savo kamputyje tik marinavai kūną, nesulaukdavai jokio efekto. Užtat jei atsikratydavai vienišiaus melancholijos, galėjai su malonumu lieti ašaras. Verkti duota ne kiekvienam: ašarų dovana yra malonė, skirta tik skaisčioms širdims. Rusijoje šventieji žmonės gebėdavo pravirkdyti, o tai išgydydavo tikinčiuosius. Jie buvo vadinami *starcy*, vienuoliai pranašai; vienaskaita – *starec*.

Rusija pažino nemažai žymių *starcy*. XV amžiuje, kai šalį krėtė politiniai neramumai, XIX amžiuje, kai Rusų Bažnyčią buvo pavergusi Valstybė, galop kai vilko sovietų jungą persekiojimų metais. Kai rusų liaudis nebeturėdavo į ką kreiptis, pasirodydavo vienuoliai pranašai, kad numaldytų jos būgštavimus ir skatintų pamaldumą. Jie nebuvo susituokę kaip popai, o išeidavo į dykumas kaip Kristus ir Mozė...

– Į sniego dykumą? – nustebo Teo.

Sniegas ar smėlis, dykumos principas – negyvenama tuštuma. *Starec* pasitraukdavo į nuošalią vietą, į kurią netrukus sutraukdavo minias gerumu spinduliuojančiu žvilgsniu. Liaudis jį garbindavo: labiau nei pareigūnus, labiau nei popus, daug labiau nei carą, jo paprasta širdis sutelkdavo rusų bendruomenę. Jis mokėjo lieti džiaugsmo ašaras, jos vienos turėjo galią sudrėkinti išdžiūvusią sielą, kuri pagaliau nusileisdavo į širdį.

– Aš tai vadinu ištižimu, – burbtelėjo teta Marta. – Be paliovos verkti – koks silpnumas!

Silpnumas? Taip, žmogus iš prigimties silpnas ir nuodėmingas. Bet nereikėjo be perstojo verkti, nes nepaliaujamai riedančios aša-

ros reiškė siaubingą abejingumą. Tikrosios ašaros yra staigios, kaip antrasis krikštas užliejančios besimeldžiančio žmogaus širdį. Jos nuplaudavusios nuo širdies taršalus, ją palengvindavusios ir padarydavusios laimingą.

– Teo, ašaros tau išėjo į naudą? – paklausė Aliоša.

– Greičiausiai taip, – atsakė Teo. – Bet jos pakerta kojas... Aš nusivaręs.

– Štai! – suklykė teta Marta. – Jūs man jį visai išvedėt iš proto, Aleksejau Efraimovičiau... Tokios būklės! Tai bent protinga!

Teo, nustebintas tetos pykčio, smarkiai išsišnypštė nosį.

Miestas su trim pavadinimais

– Ramiau... Nereikia perdėti! Tai tik emocijos, žarna žarną ryja. Ką nors praryčiau...

– Nori *pirožki*? – skubiai paklausė Aliоša. – Juos pardavinėja prie suvenyrų kioskų, palei vienuolyno vartus.

– Tai mažyčiai mėsa įdaryti pyragėliai, – patikslino teta Marta. – Gerai?

Teo prisiputo *pirožki* su „Coca-Cola" apžiūrinėdamas prekes turistams: lėles su rugiagėlių ir javų varpų vainikais, didžiules *matrioškas*, vaizduojančias carus, gėlėtas skaras su juodais kutais.

– Gal nusipirktum *matriošką*? – įkalbinėjo teta Marta. – Pavyzdžiui, šitą papūtžandę mėlynom akim...

– Ne, – nesutiko jis. – Jau esi man parvežusi tris. Geriau pirksiu skaras – vieną mamai, vieną Ati, vieną Irenei.

– Tiek to, bet aš tau siūlau *matriošką*, – neatlyžo ji. – Prašyčiau ją tučtuojau atidaryti.

– Lažinuosi, kad viduj paslėpta žinutė, – burbtelėjo Teo imdamas išardomas lėles. – Atspėjau!

Triskart keičiau pavadinimą, nes mane dažnai užkariaudavo, kadangi jungiu du žemynus. Radęs mane, atsisveikink su protu...

Teo ramiai susigrūdo žinutę į kišenę ir ėmė rinktis skaras savo šeimai.

– Jau atspėjai? – nustebo teta Marta.

– Kaip tu skubi! – tarė jis čiupinėdamas audinius. – Niekas nedega...

– Dega, – atsakė ji. – Perspėjau, rytoj išvažiuojam... Atsakymui turi vieną dieną!

– Tada automobilyje, – nusileido jis. – Užmokėsi už skaras?

Tą akimirką, sudrebindami erdvę, galingai ir iškilmingai suskambo pirmieji varpai, o netrukus prie jų visu smarkumu prisidėjo mažiukai. Skambėjo visas dangus. Teo, laikydamas rankose skaras, sustingo iš susižavėjimo.

– Rusų varpai – tai gyvos būtybės, – pasakė Alioša. – Kai radosi Rusų bažnyčia, nuliedinti varpą buvo šventas darbas, nes varpo skambesys atliepia Dievo balsui.

– Niekad nesu girdėjęs nieko gražesnio, – tarė Teo.

Nuo puošniojo Šventojo Sergijaus jį reikėjo atplėšti ir jėga įgrūsti į automobilį. Nepatenkintas jis išsitraukė iš kišenės popieriaus skiautę.

– Gerai, – atsiduso jis. – „Jungiu du žemynus“, tad man reikėtų žemėlapio. „Mane dažnai užkariaudavo...“ Tai banalu, praleiskim. „Triskart pakeičiau savo vardą“, kaip suprasti? O pabaiga – tikra dovanėlė! „Atsisveikink su protu“?

– Pripažįstu, tai nelengva, – sutiko teta Marta.

– Tarp dviejų žemynų yra Meksikas, – tarė Alioša. – Arba Tanžeras? Arba tarp Rusijos ir Amerikos – Beringo sąsiauris...

– Niekas nepasakinėja! – perspėjo ji.

– Palauk, tarp Graikijos ir Turkijos... Stambulas!

– Galėjai ilgiau paklaidžioti, – apmaudžiai pasakė teta Marta. – O trys miesto pavadinimai?

– Tu visad nepatenkinta, – atkirto jis. – Man ateina į galvą tai per greitai, tai per lėtai. Nori, kad pasakyčiau tris vardus? Konstantino-

polis, Bizantija, Stambulas, še! Dabar, kai atlikau savo pareigą, ar galiu šiek tiek pasnausti?

Ir Teo užmigo ant Aliošos peties.

– Nuo to laiko, kai išvykom iš Japonijos, jis dažnokai verkia. Sielvartauja iš meilės...

– Jis toks prieraišus, – tarė Aliоša. – Pamatysit, šios paskutinės ašaros išgydys jo sielą.

Balandėlis

Rengdama atsisveikinimo vakarą, Irina nėrėsi iš kailio. Rūkyta kardžuvė, *vodka*, raudonųjų burokėlių barščiai, ledai su apelsinais. Ant stalo ji pastatė žvakių; valgomajame buvo dar šilčiau nei visada.

– Į tavo sveikatą, *galubčik*! – tarė Aliоša kilsteldamas taurelę *vodkos*.

Teo taip pat pakėlė ir išlenkė vienu mauku.

– Ai... – sudejavo jis prikimusiu balsu. – Pasiutusiai stipru! Dar išgersiu vieną ar dvi taureles. Visas sušilau...

– *Očin etwas Bortsch*? – sušnabždėjo Irina. – *Das ist sehr gut!*

– *Stratvoutié, Irina, ich habe genug*, – atsakė teta Marta.

– Kada liausitės šnekėti patagoniškai! – susinervino Teo. – Einu paskambinsiu mamai.

Telefonas buvo koridoriuje. Iš tolo Marta nugirdo įprastą pokalbį. Viskas buvo gerai, jis nepersišaldė, kitus tyrimus atliks Stambule, jo keistas balsas, tai nuo *vodkos*, jis išlenkė dvi taureles, labai stipri, o taip, Rusija labai labai graži, o Fatu? Jai einasi gerai? Ne? O...

– Ryt paskambinsiu Fatu, – tarė jis grįžęs. – Apsimesiu, kad man reikia nuorodos.

– Ar tau reikia preteksto? – paklausė teta Marta. – Paskambink dabar!

– Reikia nusiteikti, – atsiduso jis. – Be to, per daug išgėriau.

Melancholiškas jis nusvirduliavo į savo kambarį. Irina užėjo

pakštelėti į skruostą, o kartu atėjęs Aliošа atsisėdo ant lovos krašto ir paėmė jį už rankos.

– Sakyk, Aliošа, kaip tu mane ką tik pavadinai? Kažkokiu galu...

– *Galubčik*, – tarė Aliošа. – Rusiškai „balandėlis“.

– Žavu, – nusižiovavo kauštelėjęs Teo. – Balandėlis nuplasnoja!

22 SKYRIUS

Islamas: atsidavimas Dievui

Teo meluoja

Ryte Teo apgraibomis nukepestojo prie telefono. Aklai surinko numerį...

– Fatu? Tai a-a-aš... Taip, žiovauju. Ką tik atsikėliau, ir, matai, jau skambinu tau. A, naktis? Tikrai? Neskambinau tris savaites? Kaip ilgai. Todėl tokia liūdna? Na, nereikia! Užmiršau tave? Su dviem tavo pakabukais ant kaklo? Tu visą laiką su manim. Gerai, duok man nuorodą. *Atsisveikink su protu žiūrėdamas į besisukančius.* Man tai nieko nesako. Paskambinsiu tau vėliau, dėl kitos nuorodos. Kada? Po pusryčių. Japonija? Žavi. Su kuo? Su dama. Taip, dar viena senutė. Žinoma, aš tave myliu.

– Melagis, – tarė teta Marta jam už nugaros.

– Taip reikia, – atsiduso Teo. – Šiaip ar taip, jai jau geriau.

Pažvalėjęs nuo juodosios arbatos, užkirtęs raguolių ir prisilaižęs uogienių, Teo mąstė, kaip išsisukti iš padėties. Iššifruoti nuorodos prasmę, dar kartą paskambinti Fatu, padėkoti jai, pasakyti, kad be jos nieko neįstengtų, kad be Pitijos meilės nepadarytų jokios pažangos... Kad kelionės prasmė buvo grįžti į Paryžių. Kad jis ją labai myli.

Rasti „besisukančius“.

– Stambule matysim šokėjų? – paklausė jis.

– Panašiai, – atsakė teta Marta. – Tuoj tau padėsiu: jie baltais apdarais.

– Ir jie sukasi, – mąsliai pratarė Teo. – Na ir kas? Visi šokėjai sukasi!

– Ne aplink save ir ne visą laiką, – pasakė ji. – Neatspėsi. Tai besisukantys dervišai. Na, skambink savo brangiajai...

Nuo meilės iki fanatizmo

Oro uoste, kaip ir galima buvo tikėtis, atsisveikinimas sukėlė upelius ašarų. Prisiglaudę vienas prie kito Irina ir Aliоša kuo ilgiausiai mosavo rankomis. Paniurusi teta Marta rūpinosi manta, o Teo svajojo apie Fatu. Lėktuve jis išsiblaškęs pervertė „Turkish Airways“ žurnalą ir stabtelėjo prie vienos nuotraukos.

– Stambule išties pilna mečečių, – sutiko jis.

– Daugiausia pasaulyje ir jos gražiausios pasaulyje, – patvirtino teta Marta. Geriausia vieta susipažinti su islamu.

– Argi geriausia vieta ne Meka?

– Taip. Deja, nemusulmonai ten nieku gyvu neįsileidžiami. Kaip mes – tu ir aš – galėtume ten nuvykti? Mudu neturim jokių šansų!

– Gal būtų galima apsimesti?

– Neįmanoma. Pasiekus Mekos prieigas, galima perskaityti plakatus: STOP. RESTRICTED AREA. MOSLIMS ONLY PERMITTED. Tik musulmonams... Mačiau juos savo akimis! Be to, tai pavojinga. Kasmet per didžiąsias maldininkų keliones miršta minios sutryptų tikinčiųjų – tai siaubinga!

– Tikrai, – pritarė Teo. – Kokia pavojinga religija!

– Visai ne... Indijoje, kai maldininkai traukia prie Gango, iš dvylikos milijonų kaskart žūva šimtų šimtai. Tai masiniai reiškiniai, nesusiję su religijos turiniu. Islamas su tuo neturi nieko bendra.

– Noriu pamatyti, – nepatikėjo jis. – Nesu tikras, ar visi musulmonai būtų tokie kaip mano šeichas iš Jeruzalės.

– Juolab visi indai ne tokie kaip Mahandžis! Nėra religijos be fanatikų. Tačiau nėra fanatizmo be tolerancijos – toks dėsnis.

– Tu susipažinai tik su tolerantiškaisiais. Aš sutinku tik geriausiuosius, niekuomet – blogiausiųjų.

– Blogiausieji su tavim nesišnekėtų. Jie niekad nepripažintų, kad galima suprasti visas religijas kartu. Jų pati tikriausia, ir baigta.

– Kodėl fundamentalistai netolerantiški? Tai nervina!

– Bet tai logiška... Fanatikų atsiranda dėl skurdo. Imkim kad ir varguolius iš skurdžių priemiesčių, iš bet kurios pasaulio vietos, pavyzdžiui, Bombėjaus, Kairo. Jie atkeliauja iš savo kaimų, nes nieko nebeturi. Per paskutinę sausrą išgaišo jų galvijai, o pasėliai neužderėjo. Likę be darbo, be maisto, jie paliko kaimą norėdami rasti darbo... Iliuzija. Užspeisti į kampą, prarado viską: kaimą, gyvulių bandas, medžius ir laukus, – viską, išskyrus savo tikėjimą.

– Ir kokia jiems iš jo nauda?

– Atstatyti aplink save įprastą pasaulį. Šventykloje, mečetėje jie vėl atsiduria bendruomenėje. Savo namuose galima pasidėti kulto reikmenis: kilimą, portretą, kaligrafijos kūrinį, dievukų. Be to, ateina vienuoliai, kurie pasirūpina vargšais, nes fundamentalistų judėjimai be galo uoliai remia vargšus.

– Šit kaip? Jie daro ir gera?

– Tenka pažvelgti tiesai į akis, atsakymas – taip, – tarė ji. – Tik retai už dyką. Vargšai ekonomiškai priklausomi nuo vienuolių, todėl pernelyg dažnai gimsta fanatizmas.

– Vadinasi, religiniai vadovai manipuliuotojai, – nusprendė Teo.

– Tai ne taip paprasta. Vienuoliai puikiai mato, kad varguomenė kuriasi aplink miestus. 2020 metais Žemėje bus šeši milijardai žmonių, didelė dalis iš jų susigrūdę didmiesčiuose. Trys milijardai!

– Tiek daug? – sutriko Teo. – Ką čia galima padaryti?

– Niekas to nežino. O priemiesčių vargšų religija čia pat pasirengusi guosti bedalius. Ji sušildo širdį, žadina viltį... Supranti?

– Suprantu, tuo naudojasi stambūs apgavikai, – burbtelėjo Teo.

– Ne tik, – nesutiko ji. – Noras atkurti teisingumą – suprantamas.

– Su bomba rankoje? – pasipiktino Teo.

– Niekad nesu sakiusi, kad tam pritariu. Pasistenk rasti priežastis. Kitaip – karas!

– Tai siaubinga: karas Dievo meilės vardu, – tarė Teo. – Kiek žinau, kai myli, nenori kito žudyti!

– Taip... Girdėjai legendą apie Tristaną ir Izoldą? Jie taip mylėjo vienas kitą, kad abu mirė...

– Reikėjo susituokti.

– Jie negalėjo! Izolda buvo Tristano dėdės žmona...

– Taip jiems ir reikia. Teta ir sūnėnas: taip nedera. Įsivaizduoji save ir mane? Jiems nereikėjo mylėti vienam kito.

– Jie mėgino! Teo, kartais meilė neša mirtį. Būna, kad motina iš meilės pasmaugia savo vaiką. Meilė taip dažnai – karas...

– Aš taip nemanau, – tarė jis. – Meilė yra taika. Jei ne, tuomet ji surogatas.

– Panagrinėkim truputį. Tarkim, kad, tau grįžus, Fatu tavęs nebemylės. Argi nemėginsi jos priversti?

– Tai neįmanoma, – tarė jis rausdamas. – Mudu iš tikrųjų mylim vienas kitą. Mes ginčijamės, bet nesimušam.

– Saugokis, – sumurmėjo ji. – Ginčas – tai karo pradžia. Bizantija buvo išdraskyta ginčų. Religijas išskiria ginčai. Kalbama tarpusavyje, diskutuojama... Vieną dieną susiginčija, atsiskiria, apsiginkluoja ir ima pliektis. Dievo ir meilės vardu.

– Tai bent! Netikiu tavim, tai pernelyg paprasta.

– Kaip sau nori, – atsiduso ji. – Galbūt Stambulo istorija tave apšvies.

Musulmonė Nasra

Bagažas, nešikai... Atvykimai panašūs vieni į kitus. Visai kaip Kaire, kai kurios Stambulo moterys buvo apsigaubusios čadromis, kai kurios – ne. Teta Marta spūstyje ieškojo būsimos gidės.

– Teo, padėk man. Ji tamsiaodė, juodomis kaip anglis akimis...

– Nelabai jauna? – sunerimo Teo.

– Vidutinio amžiaus. Negali jos nepastebėti, ji nuostabi.

– Šita? – paklausė Teo rodydamas į apkūnią jukaus veido ponią.

– Nasra liauna kaip nendrė! – pasipiktino ji. – Gazelė! Va, žiūrėk, aš nemelavau...

Tai buvo tiesa. Nasra atimdavo žadą. Stirnos akys, prisimerkusios nuo šypsenos, muslino čadra, ausyse kabantys auskarai su smaragdais, – atrodė nužengusi iš miniatiūros. Teo nė nekrustelėjęs spoksojo į ją pravira burna.

– *Hello!* – pasisveikino ji pokimiu balsu. – Tavo teta man daug apie tave pasakojo. Pabučiuosi mane?

Jam nereikėjo dukart kartoti. Be to, ji gardžiai kvepėjo, o į šnervę turėjo įsisegusi mažutį deimantą.

– Tu indė, – sušnibždėjo jis prigludęs prie jos. – Supratau iš tavo deimančiuko.

– Aš pakistanietė, – pataisė ji šypsodama.

– Kokia religija tavo šalyje? – tyliai paklausė susidrovėjęs Teo.

– Papasakosiu vėliau, – atsakė ji. – Juk amžinai nestovėsim šitoje grūstyje.

Nasrai, kad ir laibutei, netrūko autoriteto. Ji kaip tikras kapitonas įsakinėjo nešikams. Kaip reikiant papurtytas taksi vairuotojas nurūko nesiginčydamas. Nešikai, automobiliai, asiliukai, grūstys, klaksonai. Bet kalvų viršuje aukso dulkėse plūkavo minaretai. Automobilis važiavo palei turgus, mečetes, medinius namus išdailintais balkonais, betoninius pastatus, krautuvėles, kioskus, ir visur buvo juntama jūra. Teta Marta ir Teo gyvensią Nasros bute septintame aukšte su terasa ir vaizdu į Aukso Ragą.

Nasra mėgo sofas ir tuberozas. Ji nusimetė šydą. Nusiavė batelius, papurtė deimantais nusagstytas apyrankes ir grakščiai pritūpė ant kilimo. Nekalbi juodai apsitaisiusi moteris atnešė saldžios kavos. Nasra arabiškai jai padėkojo ir pakvietė prisėsti.

– Deimantas nosyje, tuberozos, ir tu ne indė! – sušuko Teo.

– Pakistanas ir Indija atsirado 1947 metais padalijus šalį, kuri prieš tai vadinosi Indija, – tarė teta Marta. – Pakistanas yra Indijos

šiaurės vakaruose, musulmonai, kaip Nasra, sudaro jo gyventojų daugumą.

– Vadinasi, ką tik šnekėjai savo šalies musulmonų kalba, – pareiškė Teo.

– Mano namuose šnekama urdu kalba, – tarė Nasra. – Stambule kalbama turkiškai, o su savo drauge palestiniete Mariam šneku arabiškai. Musulmonų kalbos nėra.

– Nasra, Koranas juk parašytas literatūrine arabų kalba, – įsiterpė teta Marta.

– Dievas tikinčiųjų širdims byloja jų kalba, – tarė Nasra pamokomai. – Mozei jis bylojo hebrajiškai, Jėzui – aramėjiškai, o Mahometui – arabiškai. Man Dievo meilė svarbesnė nei kalba. Teo, nori paragauti pyragaičių? Būk atsargus, jie su medaus įdaru.

– *Baklava!* – apsidžiaugė Teo. – Dangiško skonio medus.

– Nasra, negaiškim laiko, – pertarė teta Marta.

Koranas

Jaunoji moteris pakišo kojas po savim.

– Pradedam, – tarė ji. – Rodos, turėčiau tau paaiškinti Koraną?

– Dar naujiena, – nustebo jis. – Jeruzalėje šeichas man papasakojo apie jį. Alachas, Mahometas, Abrahamas... Jau viską žinau!

– Na ką gi, – šyptelėjo ji. – Pameni, ką reiškia Koranas?

Teo iš nuostabos išsižiojo – jam per smakrą nuvarvėjo medus.

– Mūsų bičiulis Suleimanas perspėjo mane, kad galėjai pamiršti, – pasakė ji. – Taip, įsivaizduok, mes pažįstami, ir net gana gerai. Jis tau sakęs: Koranas reiškia „KARTOJIMAS". Tu bent žinai, kas mūsų rašte yra Iblis?

Jokio atsakymo.

– Tuojau paaiškinsiu. Kai Kūrėjas iš molio nulipdė Adomą, jis visiems savo angelams liepė pulti kniūbsčiom priešais savo kūrinį. Vienintelis Iblis atsisakė. „Aš nepulsiu, – tarė jis, – nes esu geresnis

už jį. Tu sukūrei mane iš ugnies, o jį – iš molio." Kūrėjas tuojau pat jį pažemino: „Lauk iš čia! Būk prakeiktas iki Teismo dienos!"

– Tačiau angelas buvo teisus, – pasakė Teo.

– Ne, kadangi ginčijosi su Viešpačiu. Bet Iblis paprašė Kūrėjo laiko sugundyti žmones. Alachas atsakęs didžiai paslaptingai: „Tu esi vienas iš tų, kuriems duodama laiko", – tarė jam sutikdamas patenkinti prašymą. Žodžiu, Kūrėjas suteikė puolusiam angelui valdžią tempti žmones į pragarą. Iblis – pirmasis netikėlis, dar vadinamas šaitanu.

– Tai velnias!

– Bet Iblis sudarė su Dievu sutartį, taigi jis ne toks kaip krikščionių velnias. Išpažinėjas renkasi Iblį ar Pranašą, nes Koranas perspėja: jei jis negerbs Mahometo žodžio, tuomet, išmušus valandai, jo lauks didžiulis laužas ir verdanti derva.

– Kaip įprasta.

– Negana to, Korane smulkiai aprašomos pragaro kančios. Tačiau jame vaizdingai aprašomi ir begaliniai rojaus malonumai, pasakiški sodai, pilni pieno ir medaus upių, kur patenkinami visi troškimai. Berniukai žalio atlaso apdarais pilsto gardų nektarą, o hurijos šoka, kad sukeltų malonius pojūčius...

– Hurijos?

– Dangaus būtybės, mergaitės paryškintomis akimis, – pertarė teta Marta. – Amžinai skaisčios tikinčiųjų draugės...

– Matau, Alacho rojuje puikiai leidžiamas laikas, – pakomentavo Teo. – Geriau nei pas krikščionis, kurie nieko neveikia.

– Tai vaizdai, Teo, – toliau pasakojo Nasra. – Jie tam, kad pažadintų svajones. Būdas išvengti pragaro ir pelnyti savo rojų yra paprastas. Tereikia pažodžiui laikytis penkių islamo priesakų. Pirma, liudyti, kad nėra kito Dievo, išskyrus Alachą, o Mahometas yra jo pranašas. Ši formulė vadinasi „Šahada", tai ir yra liudijimas. Antra, melstis. Trečia, turtuoliai privalo kasmet mokėti išmaldos dešimtinę.

– Dešimtinę? – nusistebėjo Teo. – Mokiausi iš istorijos, kad senojo režimo kunigai ją atskaitydavo iš valstiečių derliaus...

– Islamas neturi kunigų. Tikintysis įteikia ją savo Viešpačiui Dievui, – įsikišo teta Marta. – Įmoka paskirstoma skurdžiams. Man rodos, kad yra ir išmalda savo noru, ar ne, Nasra?

– Ji patartina. Ketvirtas priesakas – badauti visą ramadano mėnesį. Visiškai nieko neturėti burnoje nuo aušros iki saulėlydžio. Nei duonos trupinio, nei lašo vandens. Net seilių negalima ryti...

– Po paraliais! – sušuko Teo. – Tai sunku!

– Pastangos sudaro dalį ramadano, – sutiko Nasra. – Bet vakare šeimoje surengiama puota. Na, o šeštas priesakas – privaloma kelionė į Meką, jei turima išteklių. Kaip matai, principai nesudėtingi. Prie jų pridųriama kitų smulkesnių nurodymų, kurių tiek pat daug kaip ir Mozės paskelbtų žydams.

– Jie dažniausiai tokie patys, – pastebėjo teta Marta. – Nevalgyti kiaulienos, gyvulių, kurių kraujas nenuleistas laikantis ritualo, apipjaustymas...

– Prie kurio dažnai klaidingai prisideda mergaičių ekscizija! – pasipiktino Nasra. – Prisimenu, kad šis paprotys afrikiečių ir kad mūsų tradicijų sergėtojai pavertė jį musulmonų priesakais. Pranašas atmeta ekscizija!

– Brangioji, neširskit, – šyptelėjo teta Marta. – Be jokios abejonės, vyną uždraudė Pranašas ir tik jis vienas.

– Uždraudė jį palaipsniui, – patikslino ji. – Iš pradžių šlovino vyno teikiamą malonumą kaip Dievo malonę. Tačiau, pamatęs pirmųjų girtų krikščionių kivirčus, jis pasielgė kaip valstybės vadovas. Tikrai, lygiai taip kaip Gorbačiovas devintajame dešimtmetyje atėjęs į valdžią Sovietų Sąjungoje: pirmuoju savo aktu jis uždraudė alkoholį. Bet Pranašas dar griežtesnis lošimams iš pinigų, bergždiems ir pavojingiems stabams...

– Sutikit, kad, išskyrus vyną, Koranas draudimais valgyti tam tikrą maistą labai panėši į Bibliją, – lenkė savo teta Marta.

– To neneigiu! Pranašas nuolat primena, kad dar iki jo Alachas siuntė pas žmones pasiuntinius. Štai kodėl Kūrėjas pasiuntė paskutinį pagarbų kreipimąsi tų, kurie ėjo prieš jį. Pranašas nusiuntė emisarus

pas žydus ir krikščionis, tačiau, nepaisant ankstesnių apreiškimų, jie nenorėjo jų klausyti. Taip sako Koranas.

– Vadinasi, Suleimanas sakė tiesą – daugiau nepasirodys nė vienas pranašas? – paklausė Teo.

– Dėmesio, – perspėjo Nasra. – Nė vienas, jei laikomasi Korano. Bet yra gausybė komentarų – „Hadisai“, sudarantys Pranašo tradiciją, „Suna“. Pagal vieną iš hadisų, ateis toks Mahdis, tai reiškia „vedamas“, ir atliks tokią pat funkciją kaip hebrajų Mesijas. Apskritai išpažinėjai nededa į jį vilčių kaip žydai, netiki jo įkūnijimu kaip kad krikščionys, jie telaukia Paskutinio teismo. Tada tikintiesiems bus atlyginta, o netikėliai keliaus į pragarą.

– Išties pakalbėkim truputį apie netikėlius, – įsikišo teta Marta. – Anot Korano, vis dėlto kova su netikėliais – priedermė!

– Norit pakalbėti apie džihadą, šventąjį karą? – atsiliepė Nasra. – Ar žinot, kad šis žodis pirmiausia reiškia „kova einant Dievo keliu“, „užsibrėžto tikslo siekimas“?

– Savęs nugalėjimas, – tarė Teo. – Matai, ne viską pamiršau.

– Sveikinu, Teo! Tu supranti geriau nei tavo teta... Be to, ne visi netikėliai yra ne musulmonai!

– O! Žinau, – vėl prakalbo teta Marta. – Jūs man tuoj pasakysit, kad kiti šventraščio išpažinėjai, žydai ir krikščionys, toleruojami islamo, jeigu tik moka papildomus mokesčius. Pacituosit, pavyzdžiui, Suleimaną, Turkijos imperijos sultoną, kuris išskėstomis rankomis sutiko iš Europos išvytus žydus po 1492-aisiais karalių katalikų išleisto tremties dekreto. Visa tai žinau. Vis dėlto jei esat animistas, budistas arba hinduistas, būsit priverstas atsiversti į islamą, kitaip grės mirtis!

– Deja! Dažnai taip pateikiamas šeštasis islamo priesakas. Džihadas būsiąs rojaus vartai... Man labiau patinka didžio filosofo Al Gazalijaus versija: „Galima būti džihado kariu neperžengiant šeimos židinio slenksčio.“

– Nasra, kiek paprasčiau. Papasakok Teo Korano nurodymus apie moteris. Dėl jų kyla šitiek triukšmo!

– Taip, tavo akivaizdoje, Teo, neturėčiau nusiimti čadros, – tarė juokdamasi Nasra. – Nes tu nei mano tėvas, nei brolis, nei šeimos narys, be to, nebe mažas berniukas. Dabar pamąstyk. Reikia persikelti į laikotarpį prieš apreiškimą: „tamsius laikus". Visų pirma Mahometas kreipiasi į žiaurius ir netašytus vyrus. Jis draudžia jiems, kad ir kas atsitiktų, skirtis su savo žmonomis. Įsako jiems, jei skiriasi, atsilyginti žmonai materialiai, liepia su jomis būti geriems ir, jei muša, nepersistengti... Tai leidžia įsivaizduoti, kokia buvo moterų padėtis Arabijoje, kai Pranašas paskelbė Šventą žodį! Beduinai užkasdavo gyvas ką tik gimusias savo dukteris, jei tik įsigeisdavo...

– Na, taip, – tarė teta Marta. – Paskui Pranašas kreipėsi į moteris.

– Tiesa, – pripažino ji. – Bet jei įsigilinsim, Koranas protingas. Moterys turi būti dorybingos, geros žmonos, geros motinos, jos turi gyventi padoriai, prisidengti čadromis krūtines ir nusiimti dangalą tik šeimoje. Neįžiūriu nieko piktinančio. Tau labiau patinka stebėti nuogų moterų Paryžiaus aukštosios mados defilė?

– Nuoga moteris – tai žavu, – išdrįso pasakyti Teo.

– Ar tavo motina vaikštinėja po Paryžių plikomis krūtimis? – griežtai atrėžė jaunoji moteris. – Mane tai nustebintų. Tiesa tokia, kad abi pusės perdeda.

– Verčiau papasakokit, kodėl musulmonai perlenkia lazdą, – paprašė teta Marta. – Musulmonai neturi nei popiežiaus, nei patriarcho, kad nuspręstų, kaip taikyti Koraną. Tikinčiųjų bendruomenė, arabiškai *uma*, neturi neklystančio vadovo... Tad prieš daug amžių mokyti musulmonai papildė jį komentarais: moterys turi užsidengti ne tik krūtines, bet ir veidus, ir galvas. Kai kuriuose Korano vertimuose į prancūzų kalbą gali rasti smulkių prierašų. Tačiau pačioje Knygoje – nieko panašaus.

– Tai kodėl tu mano akivaizdoje nusiėmei čadrą? – nustebo Teo.

– Aš prisitaikau. Kai važiuoju aplankyti bičiulių į Indiją, čadros nenešioju. Juolab Europoje. Bet jei viešiu šalyje, kurioje užsitraukčiau pyktį, tuomet prisidengiu galvą čadra. Aš, Teo, ne fundamentalistė.

– Suabejočiau, – tarė jis. – O tavo vyras turi daug žmonų?

– Ne, – atsakė ji. – Kai turima daug žmonų, tai vadinasi daugpatystė, skirtingai nuo vienpatystės – sistemos, kuri suteikia teisę turėti tik vieną sutuoktinę. Pranašo laikais daugpatystė buvo beduinų norma. Pats Pranašas vedė dvylika moterų, bet tik ankstesniajai mirus. Taigi jis ilgai buvo vienpatys... Kodėl gi paskui persigalvojo? Be abejo, todėl, kad žymių valdovų privilegija buvo turėti daug žmonų. Tačiau tuo metu jis paskelbė kategoriškus daugpatystės įstatymus: sutuoktinių skaičius buvo griežtai apribotas iki keturių, ir tik tuomet, jei tikintysis turi išteklių joms išlaikyti. Koranas liepia vyrams reguliariai pagerbti savo moteris pačiu tinkamiausiu būdu: kiekvienai skirti po naktį.

– Taip ir matau mamos veidą, jeigu tėtis taip pareikštų! – šūktelėjo Teo.

– Ji nesutiktų, – tarė Nasra. – Ir būtų teisi! O! Žinau, kad dar ir šiandien yra mokytų musulmonų interpretatorių, kurie pateisina daugpatystę tvirtindami, kad ji atitinka Prancūzijos socialinės apsaugos sistemą, kad tvirtai gina moteris, kurios be jos gyventų vienatvėje ir skurde... Tai reiškia, kad moterys neturi teisės būti finansiškai nepriklausomos ir kad jos negali dirbti! Man tai netinka. Aš dirbu. Uždirbu pragyvenimui. Beje, mano vyras ne musulmonas, o krikščionis.

– Eretikė! – sugriaudėjo teta Marta. – Netikėlė! Pagal Koraną musulmonas gali vesti žydę arba krikščionę, bet ne priešingai!

– Todėl, kad Korano interpretatoriai nė kiek nepatobulėjo, – atsiduso Nasra. – Nurodymai dėl moterų tebeliko kaip Mahometo laikais. Beje, jie daugmaž pritaikyti kiekvienai atskirai šaliai. Čia draudžiama suteikti mergaitėms išsilavinimą, bet jį įmanoma gauti kitur. Vyriausybės arba įtvirtina vienpatystę, arba ne. Alachas yra vienintelis, bet tikintieji susiskaldę.

– Jie taip pat? – nustebo Teo.

Islamo atšakų įvairovė

Kaip ir kiti. Po Pranašo mirties...

– Patylėk! – sušuko Teo. – Aš pasakysiu vietoj tavęs. Jo įpėdiniai sukėlė karą norėdami atgauti valdžią.

Suprantama. Kas vadovaus musulmonų bendruomenei? Kas bus kalifas, tikinčiųjų komandoras? 632 metų birželio 8 dieną, Pranašo mirties naktį, kai jo „mylimiausia" žmona dar verkė, viena prieš kitą stojo trys grupuotės. Medinos žmonių, Pranašo draugų ir jo artimiausio paveldėtojo Alio, žento ir pusbrolio. Pastaroji grupuotė tuojau pasivadino tiesiog „partija", *aš šija*. Po kelerių metų atskilo dar viena grupuotė, nes Alis atrodė jiems per silpnas vadovauti tikinčiųjų bendruomenei: jie pasivadino „charidžitais". Kiek vėliau vienas iš jų durklu nudūrė Alį, o jo sūnus Huseinas buvo žiauriai nužudytas per besivaržančių grupuočių mūšį.

Pirmą kartą musulmonai užmušė paties Pranašo įsūnį! Tada musulmonai persiskyrė į dvi nesutaikomas atšakas – Pranašo tradicijos atšaką suną, vadovą skirdavusią bendruomenės konsensuso pagrindu, ir nužudyto teisėto paveldėtojo atšaką – partiją, *al šija*. Galiausiai sunos musulmonai tapo „sunitais", o partijos – „šiitais". Sunitų kalifai pareikalavo šviesuolių nustatyti islamo taisykles, kuriose prioritetas būtų teikiamas taikai ir tikinčiųjų solidarumui. Sunitai musulmonų pasaulyje tapo žymia dauguma. Bet kruvina schizma vis dėlto perskyrė islamą į dvi dalis: sunitus, kuriems Huseinas tebuvo kare žuvęs karo vadas, ir šiitus, kuriems teisėtas Pranašo paveldėtojas buvo tapęs šventuoju kankiniu. Šiitai kasmet paminėdavo siaubingą Huseino kančią per įspūdingas eitynes, iš naujo kentėdami jo žaizdas ir įžeidimus. Jie plakdavosi, kol imdavo srūti kraujas kaip nužudytam Huseinui: kartais jie pjaustydavosi kūnus.

– Nieko sau, – burbtelėjo Teo. – Tikiuosi, kad jie dabar taip nedaro!

Daro. Ypač šalyse, kur skurdas sukelia neregėtą pamaldumą, o šis leidžia išreiškus kančią kurį laiką pamiršti skurdą... Tačiau šiitų isto-

rija nesibaigė Huseino kančia. Iš pradžių jie turėjo savo imamus, savo valdovus. Paskui nuo pirmos šiitų atšakos atsiskyrė daug antraeilių, kurios visos atsirado sudėtingu momentu, kai numirdavo imamai, tada joms kaskart iškildavo tas pats bauginantis klausimas: kas taps tikruoju Pranašo įpėdiniu? Kai kurie, pranykus septintajam imamui, nepaisę kitų nusprendė paremti imamą, vardu Ismailas, tačiau šis mirė anksčiau už savo tėvą. Iškilo problema: kas bus įpėdinis? Atsidūrę tokioje painioje padėtyje, izmailitai nusprendė, kad Ismailas nemirė ir kad vieną dieną jis sugrįš.

– Kaip koks Mesijas, – pastebėjo Teo.

...Kurio Didžiojo Prisikėlimo izmailitai pamaldžiai laukia. Vieną dieną, 1090 metais, per patį ramadano pasninką, vietoje, kuri yra dabartiniame Irane, jį iškilmingai paskelbė imamas Hasanas. Scena buvo stebinanti. Didžiojoje Alamuto tvirtovės aikštėje imamas Hasanas įsakė pastatyti pakylą, atsuko Mekai nugarą ir kreipėsi į pasaulio gyventojus, džinus, žmones bei angelus ir pranešė, kad „prisikėlimas" įkūnytas jo asmenyje. Paskui liepė nutraukti pasninką ir švęsti, du kartus sulaužant islamo priesakus: pirmą kartą pasukant sostą priešingon pusėn nuo Mekos, antrą kartą – nutraukiant ramadaną. Imamas Hasanas tapo tiesos mokytoju, vieninteliu, galinčiu skelbti mokymą.

– Tikrai, nė vienas tikėjimas neatsispiria šiai pagundai, – pakomentavo Teo. – Kaip gera būti vienam!

Taigi izmailitai radikaliai atsiskyrė nuo pagrindinės atšakos. Vakariečiai juos pirmiausia pažįsta *asasinų* vardu, nes audringu jų netrumpos istorijos metu sekta, atsiradusi iš Alamuto Prisikėlimo, į švento veiksmo rangą iškėlė terorizmą. Manyta, kad *asasinai* griebdavosi veiksmų apsvaigę nuo hašišo ir kad jų pavadinimas kilo iš narkotinės medžiagos, bet buvo ir kitokių nuomonių: žodis *asasinas* tikriausiai kilęs iš arabų žodžio *hašiši*, reiškiančio „sektantas".

– Ar tik ne jie – teroristų įkvėpėjai? – toptelėjo Teo.

Kolektyvinė izmailitų prievarta paaiškinama neišvengiamu Prisikėlimu: šie nauji musulmonai elgėsi lyg tikintieji, skubantys veikti,

neatidėliotinai užvaldyti pasaulį. Jų mokyme buvo visuomeninė dalis, jos pagrindas – ciklinė istorija, padalyta į septynias eras, kiekvieną iš kurių skelbdavo pranašas, ir įkūnydavo „fundamentalus žmogus", vėliau paslėptos tiesos mokytojas imamas. Kita mokymo dalis buvo slapta: slapta Korano prasmė, ji būsianti apreikšta paskutiniąją dieną, bet įšventintieji gali ją perprasti dar gyvi. Po begalės peripetijų izmailitai XIX amžiuje pabėgo į Bombėjų, Indiją, vadovaujami savo vado, vardu Aga Chanas.

– Klausyk, teta Marta, Indijoje pamiršai užsiminti apie izmailitus! – sušuko Teo.

Teta Marta paprieštaravo – kad ir kokie nepaprasti, izmailitai buvo ne mažiau musulmonai, ir, beje, ne vieninteliai, kurpę savos gamybos pranašus. Panašiai atsitiko ir šiitams, kai vėl susidūrė su neišsprendžiama genealogijos problema: vienuoliktas imamas mirė nepalikęs palikuonių. Kas bus dvyliktas?

– Šventoji Knyga kaip sikų? – pasiūlė Teo.

Ne, pasakė Nasra. Šiitai pradėjo laukti dvyliktojo imamo. Jis buvo paprasčiausiai pasislėpęs nuo žmonių akių. Kartais anonimiškai vaikštinėdavo tarp jų, tačiau niekas nepažindavo jo iš veido. Vieną dieną jis sugrįšiąs į pasaulį...

– Jau dvi, – suskaičiavo Teo.

Ir dar daugiau! Drūzų sekta savo ruožtu laukė sugrįžtant imamo al Darazio, keisto asmens, vieną dieną dingusio iš savo rūmų. Drūzai turėjo savo knygą, „Išminties laiškus", dar vadinamus „Eiliuotais Nekaltųjų brolių laiškais"; jų papročiai liko be galo slapti. Tačiau šiitai neturėjo nei aktyvaus izmailitų nekantrumo, nei drūzų potraukio prie to, kas nesuprantama.

– Žinok, Teo, islamo istorija nuostabi, – atsiduso Nasra. – Ilgai neatsiradus dvyliktajam šiitų imamui, buvo išplėtota jų įkvėpta teologija, kuri rėmėsi vienatiniu Dievu, Mahometo apreiškimu ir Alio, Pranašo žento ir pusbrolio, ainių teisėtumu, – dvyliktasis imamas, sako jie, vieną dieną reinkarnuosis. Dėl skaičiaus *dvylika* jie kartais vadinami „dvyliktininkais". Jų tikėjimas radikalesnis nei sunitų, o

viltys dar beprotiškesnės... Kad vestų žmoniją išganymo keliu, šiitai tikėjo egzistuojant šituos doraširdžius šventus imamus, aukščiausius religinius vadovus, visuomet tolimus kankinio Huseino palikuonis. Paklusnumas imamui – šventa priedermė...

– Tai man nepatinka, – pareiškė Teo. – Iš aklo paklusnumo gero nelauk!

– Prašau sušvelninti savo nuomonę, – paprieštaravo Nasra. – Irane dvyliktojo imamo laukimas sužadino revoliucingą lygybės viltį, ji išsipildė 1979 metais įvykus Islamo revoliucijai, kai lėktuvu parskrido ajatola Chomeinis ir kai, pamynusi šiitų teologiją, Teherano minia užriaumojo: „Imamas atėjo!".

– Sutinku, – tarė Teo, – tačiau visa tai – mesianizmas ir kompanija. Aš tikėjau, kad Mahometas paskutinis Pranašas...

– Kaip tik tokios pozicijos laikosi ir sunitai, kurie, viena vertus, gerbia Korano vientisumą, kita vertus, Hadisų tradiciją. Korane iš tikrųjų yra koraniškas įstatymas, *šariatas*. Bet Korano vientisumas yra didžiulė problema, nes mes neturime neklystančio popiežiaus, kuris nuspręstų, kaip jį taikyti praktiškai...

– Jei taip, popiežius visai neblogai, – mąsliai pratarė Teo. – Nors Katalikų Bažnyčia ne visuomet su moterimis elgiasi geriau...

Nasra atkreipė dėmesį, kad XX amžiaus islame egzistavo du judėjimai, kurie neturėjo nieko bendro su ankstesnėmis schizmomis. Pirmoji srovė bet kokia kaina norėjo taikyti Koraną paraidžiui ir gerbti menkiausias šariato smulkmenas. Tokios religinės politikos šalininkai perėjo nuo Korano vientisumo prie fundamentalizmo: viskas arba nieko! Priešingai, antrasis judėjimas, vadinamas reformistiniu, tvirtino, kad Pranašas pritaikė žinią savo epochos visuomenei: vadinasi, niekas nekliudo moderninti Koraną ir pritaikyti mūsų laikams.

– Na, nelabai kas jų klauso! – sušuko Teo.

– Nes jie nekaišioja bombų, o tik leidžia knygas! Mano supratimu, klysta tie, kurie jų neklauso, nes jie stengiasi padaryti galą musulmonų nesutarimams... Jie dažnokai turi nemenkų sunkumų

su fundamentalistais, nes šiems nėra nieko pavojingesnio nei Korano modernizavimas. Ir pagaliau, Teo, turiu pasakyti, kad yra paskutinė islamo atšaka, tokia pat sena kaip Koranas, ir ji pergyveno musulmonų religijos istoriją nesukėlusi nė mažiausios schizmos.

– Teo, ištempk ausis... – šnipštelėjo teta Marta. – Nes Nasra geriausia paliko pabaigai.

Šie musulmonai gyveno dėl Alacho meilės, vien dėl jos. Jų akimis žiūrint, visos religijos myli Dievą: todėl paskutinė – tolerantiškumo atšaka. Ne, šio islamo išpažinėjai neatvertinėjo netikėlių ne tik jėga, bet ir pamokslais bei aiškinimais. Jie tik mokydavo, kaip tiesiogiai patirti Dievo meilę.

– Tiesiogiai? – sušuko Teo. – Jie mistikai kaip Nizamudino sufijai!

Paskutinė islamo atšaka tikrai buvo sufizmas. O kadangi grynasis sufizmas leidžia kiekvienam savaip laisvai reikšti meilę Dievui, jis įgavo įvairių formų. Indijoje Teo klausėsi kavalių giesmės. Bet, pavyzdžiui, Turkijoje sufijai rado du kitokius būdus susisiekti su Dievu – tai šokis arba šventas riksmas. Viso pasaulio sufijus sieja tik Dievo meilė, tolerantiškumas ir „dhikr“– Alacho vardo kartojimas.

– O kuriems priklausai tu? – pasidomėjo Teo.

– Paskutiniajai atšakai, – atsakė ji. – Aš sufija.

– Ne tik sufija, bet dar ir dervišė, – pridėjo teta Marta.

– Tu sukiesi? – pritrenktas sušuko Teo. – Parodyk!

– Tai ne cirko pratimas, – griežtai atsakė jaunoji moteris. – Suktis – tai mylėti Dievą. Kiek dar visko apie islamą tau reikės suprasti, Teo. Kokia puiki religija! Skaisti meilė, lygybė ir teisingumas...

– Išskyrus tai, kad vyrai lygesni už moteris, – užsispyręs pareiškė Teo.

– Moterys neturėjo teisės būti dervišės, o aš vis tiek ja tapau, – tarė Nasra. – Islamas gali keistis, kai nori.

Kelionė į Meką

– O tu dalyvavai šventoje kelionėje į Meką? – paklausė Teo.

– Dar ne, – sumišo Nasra.

Jai tai sudėtinga. Maldininkystė privaloma tik vieną kartą per gyvenimą, nes pats Pranašas keliavo vos du kartus. Šiuo požiūriu jis kaip visuomet pasirodė esąs taktiškas. Kažkas jo paklausė: „Ar reikia kiekvienais metais keliauti į šventąją vietą?“ Pranašas neatsakė. Žmogus triskart pakartojo klausimą. Galų gale Pranašas atsakė: „Jei pasakysiu taip, tada taps privalu, bet jūs negalėsit to atlikti.“ Štai kodėl tik tikintiesiems, turintiems finansinių galimybių, privaloma vykti į Meką. Nasrai netrūksta pinigų, bet ji negali ten keliauti su vyru krikščioniu, o mokyti interpretatoriai ginčijasi, ar moteris gali keliauti į šventą vietą nelydima giminaičio. Nasra nebuvo visiškai tikra, kad jai bus leista įžengti į Mekos teritoriją, valdovai pavydžiai saugojo jos šventas vietas... Užtat jos tėvas buvo *chadžis*, šis titulas skiriamas grįžusiems maldininkams. Jis atliko didžiąją maldininko kelionę, laikėsi maršruto, viską atliko kaip derėjo, net apie ją papasakojo savo dukteriai, laukusiai palankaus momento.

– Vadinasi, ji pasiutusiai sunki, – nutarė Teo.

– Ne taip jau labai, bet viskas suskirstyta kaip natų popieriuje! Pakanka remtis keturiais Mekos maldininkystės ramsčiais.

– Ir vėl ramsčiai!

– Islamas stato, – tarė ji. – Pasakysiu, ką man papasakojo tėvas. Pirmosios dienos ramstis vadinasi pašventinimas, „ihram“. Tai iniciacija, tikroji kelionės pradžia. Būsimasis maldininkas jau atvykęs į Saudo Arabiją: čia tiksliai Pranašo nurodytose vietose pagal tikinčiųjų kilimo geografiją iškilmingai skelbiama apie ketinimą leistis į šventą kelionę. Tada, kad būtų matyti, jog visi maldininkai lygūs, drabužiai išmainomi į dvi paprasto balto audinio skiautes: viena užrišama ant klubų, kita uždengiami pečiai, – visiems vienodi. Jie pasimeldžia, paskui nusikarpo nagus ir pasikvėpina, nes visi šie veiksmai draudžiami po pašventinimo.

– O tavo tėvas keliavo per Egiptą ar per Iraką?

– Kantrybės, – tarė Nasra. – Kadaise didžiuliai karavanai traukdavo per dykumas iš pasaulio krašto ir Kinijos Kansu musulmonai skirdavo beveik trejus metus tam, kad pasiektų Meką. Šiais laikais maldininkų skaičius šventą mėnesį, skirtą metinei kelionei padidėja mažiausiai dviem milijonais. Mano tėvas atskrido lėktuvu ir nusileidęs Džido oro uoste persirengė tualete. Jis nustebo: Meka – miestas, prigrūstas daugiaaukščių pastatų ir minaretų, staiga išnyrančių tarp plikų kalvų... Nieko nebelikę iš senovės miesto. Bet jis man pasakojo, kad, be viešbučių ir užeigų, lygumoje pristatyta gausybė baltų palapinių. Antplūdis toks, kad Saudo Arabijos, kuriai tai šventa pareiga, valdžia susiduria su vis tirštėjančios minios keliamais pavojais... Kartais baigiasi blogai! Bet mano tėvui viskas praėjo sėkmingai.

– Jam nusišypsojo laimė, – pasakė teta Marta. – Būkit atsargi, jei keliausit viena!

– Jei ryšiuosi ten keliauti, – tarė Nasra. – Nesu visiškai tikra, kad trokštu paklusti imamų nurodymams! Mano tėvas buvo entuziastas, bet jis vyras, tad aišku... Žodžiu, jis labai vertino antrą maldininkystės dieną. Jie atėjo į Arafatą, o tai arabiškai reiškia „žinojimas“. Būtent šioje vietoje susitiko Adomas ir Ieva išvyti iš Rojaus: Adomas buvo nusviestas į Žemę Indijoje, o Ieva – Jemene. Minėdami jų susitikimą, Adomo ir Ievos palikuonys privalo atsisukti į savo Kūrėją ir paprašyti jį atleisti, paremti ir padėti ateityje. Tokia yra antrojo Mekos piligrimystės ramsčio prasmė. Nuostabiausia tai, kad viso pasaulio *chadžiai* sueina žmonijos protėvių susitikimo vietoje... Anot mano tėvo, Arafatas yra tarytum Babelis, kur kalbama visomis kalbomis! Iš čia trečios dienos rytą jis leidosi prie Muzdalifo ir prisirinko septyniasdešimt akmenų.

– Kam tiek akmenų? – nustebo Teo. – Jie juk nevalgomi!

– Ne, bet svaidomi. Kitą dieną netoli Mekos, Minoje, tikintysis turi septynis kartus akmenimis apmėtyti *šaitanus*, – tris suapvalintas stelas, šėtono Ibliso simbolius. Iš čia Adomas akmenimis išvijo Iblisą, jei tik tai buvo ne Ibrahimas ir jo sūnus Ismailas. Šiaip ar taip, mano tėvas irgi išvarė šėtoną... Tą pačią dieną jis paaukojo aviną, nusiskuto

galvą ir daugiau nebebuvo pašventintas. Tada jis parėjo į Meką, kad septynis kartus atliktų *tavaf*, apeitų aplink Kaabos šventyklą, kurios sienoje įmūrytas Juodasis akmuo, dešiniosios Dievo rankos žemėje atspaudas.

– Teo, tu tikrai esi matęs Kaabos nuotraukų, – tarė teta Marta.

– Man tai nieko neprimena, – susimąstė jis. – Juodasis akmuo? Kokios formos?

– Tuoj paaiškinsiu, – tarė Nasra. – Kaaba – aukštas statinys, aptrauktas auksu siuvinėtu juodu audeklu. Tačiau Juodasis akmuo tėra 30 centimetrų skersmens: trys paprasti uolos luitai su raudonais atšvaitais. Angelo Gabrieliaus mestą akmenį pakėlė pranašas Ibrahimas ir jo sūnus Ismailas statant Kaabą. Juodasis akmuo nėra garbinamas, priešais jį nepuolama ant kelių, tai būtų stabmeldiška... Jis, kartojant maldas, apeinamas laikrodžio rodyklei priešinga kryptimi. Mano tėvas pabučiavo akmenį, padėjo rankas ant dešiniosios Dievo rankos kaip galutinio įsipareigojimo ženklą... Taip jis atliko *tavaf*, svarbiausią piligrimo kelionės dalį, jos trečiąjį ramstį.

– Uf! – atsipūtė Teo. – Tikiuosi, jau artėjam prie pabaigos!

– Beveik, Teo! Lieka paskutinis ramstis. Prabėgti tarp Safos ir Marvos kalvų pėstute septynis kartus iš eilės kaskart tarp jų pašokčiojant.

– Kam to reikia? Kokia keista istorija!

– Pataikei pasakyti, brangusis... – meiliai pratarė Nasra. – Istorija, kuri davė pradžią šiai apeigai, keista, bet tokia jaudinanti! Tai įvyko tuo metu, kai Ibrahimas vedė savo žmoną Hagarą į dykumą. Kaip tik šioje vietoje, po to, kai Ibrahimas paliko Hagarą ir jos sūnų Ismailą Viešpaties globai, vargšė motina bėgo tarp šių dviejų kalvų ieškodama vandens ištroškusiam kūdikiui. Jis tuoj mirs, mažulėlis... Įvyko stebuklas – vanduo ištryško!

– *Of course*, – tarė Teo. – Kitaip Ismailo palikuonys neatvyktų čia pasimelsti.

– Jie išsaugojo vandenį, išgelbėjusį vaiką, švento Zem Zemo šuliniuose, o tikintysis minėdamas pašėlusį Hagaros lėkimą, turi atkartoti

šitą kelią. Tikriausiai supranti, kad jau senokai šventa kelionė nebevyksta dykumoje. Safos kalvą uždengė katedra. Pagaliau, septynis kartus sukoręs tą kelią, mano tėvas trim naktim grįžo į Miną ir kasdien po septynis kartus daužė *šaitanus* garsiaisiais akmenimis.

– Tokiu atveju jų tikrai reikia nemažai, – sumetė Teo. – Verčiau pasirūpinti dideliausią maišą.

– Paskui tėvas nužingsniavo iki Medinos, antrojo švento islamo miesto. Maldininkas ten nusiprausia, pasikvėpina ir eina melstis į šventą Pranašo mečetę, prašmatnų pastatą su asla, nuklota raudonai pilkais raštuotais kilimais, padariusiais mano tėvui neišdildomą įspūdį... Jis pasimeldė ant Pranašo kapo, paskui jo dešimties tūkstančių bičiulių, vaikų ir žmonų kapinėse.

– Gal jau pabaiga?

– Taip! Tėvas tikina, kad šie nurodymai atrodo nepalenkiami, tačiau esmė glūdi keturiuose postulatuose: pašventinimo akimirka, septyni ratai aplink Juodąjį akmenį, septyni bėgimai šen ten tarp dviejų kalvų ir malda Arafato mieste. Tuomet per iškilmingą pašventinimą garbinami visi sykiu – Adomas ir Ieva, Hagara ir jos sūnus Ismailas, be to, dešiniosios Dievo rankos žemėje simbolis. Kartoju tai, ką jis man sakė.

– Maldininkų kelionė į Meką velnioniškai paini, – atsiduso Teo.

– Ne painesnė nei kokia kita! – įsikišo teta Marta. – Krikščionims dažnai tenka keliais ropštis didžiuliais laiptais... Hinduistai neturi nieko panašaus ir neverčia savo tikinčiųjų žingsniuoti daugybę dienų. Kinijoje...

– Reikia kopti į šventyklą septynis tūkstančius laiptelių, – pertarė Teo. – Nuolat varginti kūną. Svarstau, kurių galų.

– Kad siela išnyktų Dievo akivaizdoje, – šypsodama atsakė Nasra. – Nežinojai žodžio „Koranas“ reikšmės, gal bent žinai, ką reiškia „islamas“?

– Tikrai, tavo tiesa, nežinau, – prisipažino Teo.

– Arabiškai žodžio „islamas“ prasmė yra visiškai aiški: *islam* reiškia „ATSIDAVIMAS“. Kūrėjas reikalauja paklusnumo, todėl *islam*

taip pat reiškia „nuolankumas". Islamas ne vienintelė tokia religija... Visi pasaulio ritualai varžo kūną. Ar žinai, kad nuovargis yra vienas iš geriausių priemonių ekstazei pasiekti? Nereikia būti krikščioniu, budistu ar musulmonu, kad tai pavyktų. Atletai, alpinistai, ėjikai – visi pažįsta šį reiškinį. Visiško išsekimo pabaigoje ateina nušvitimas: kūnas atsikrato kančios, dvasia įsitempia, pranyksta, ir staiga tvyksteli žaibas. Aš tau parodysiu, kaip galima nuvarginti save sukantis.

– Pas mus kai kas nors pavargsta, tada ilsisi. Kam šitie pamišėlių receptai?

– Vakarai išklydo iš dvasinio kelio, – rimtai pasakė Nasra. – Visur komfortas, jokių pastangų, ribotas gyvenimas. Po viso to jūs stebitės, kad jaunuomenė puola į sektas!

– Aš tikrai noriu paklausti, – vėl pertarė susijaudinęs Teo. – Jei netenku sąmonės, o paskui šoku pats to nesuvokdamas, ar tu tai vadini dvasios keliu?

– Be menkiausios abejonės, – atsakė ji. – Manau, kad galvoji apie šeichės iš Luksoro šokį.

– Aš taip nežaidžiu, ji jau viską žino! – puolė protestuoti Teo. – Mane šnipinėja!

– Ar tau skųstis, – subarė teta Marta. – Kas pasaulyje turi daugiau už tave angelų sargų?

Stambulas

Teo sėdėjo tylomis. Ryški šviesa lauke pablyško, o dangus anapus lango nusidažė rausvai. Islamas kraupiu pavidalu artinosi apniukusiame danguje, bet pažvelgus iš arčiau, tai buvo tik lietaus pritvinkęs debesis. Korano priesakai atrodė tokie paprasti, kad buvo neįmanoma įsivaizduoti tiek nevaldomos prievartos, tiek dėl jų pralieto kraujo. Nuvargęs nuo minčių, Teo alkūnėmis pasirėmė ant terasos. Pro miesto gaudesį prasimušdavo tankerių sirenos, garlaivių stūgsmas, klaksonai, kartais silpnas žuvėdros klyksmas,

lyg didžiulio orkestro užslopinta fleita. Bosfore grūdosi daugybė laivų, krovininių, burlaivių, žvejų barkų, kajikų, kruizinių laivų su plazdančiomis vėliavėlėmis. Kitoje sąsiaurio pusėje didingas ir abejingas lyg sultonas Stambulas priiminėjo garsius sveikinimus. Jo kalvos alsavo legendomis, mečetės – epopėjomis. Senasis miestas su trimis vardais grimzdo į ramų sapną. Niekas nesimeldė, kad saulė vėl patekėtų. Stambulas, galingesnis negu ji, ilsėjosi ant savo praeities. Rytoj jis priims aušros pagarbą.

– Beje, islamas dar griežtesnis, – pasigirdo tetos Martos kuždesys. – Tai dykumoje gimusi religija, kaip ir žydų. Vanduo viską keičia; jis ramina. Bet neapsigauk. Šie kupolai, mirguliuojantys tamsoje, matė kraupius žvėriškumus, vykdomus Dievo vardu. Nepamiršk, kad prieš iškylant šioms harmoningoms mečetėms Stambulas vadinosi Bizantija, ir kad Bizantija išnyko.

– Gražu, ar ne? – atsiduso Nasra apkabindama Teo per pečius.

– Taip, – visai tyliai pratarė jis. – Teta Marta negali tylėti. Su ja visuomet reikia mokytis...

23 SKYRIUS

Beprotiška meilė

Lamos Gampo apsilankymas

Kitą dieną Teo atsibudo nepaprastai susijaudinęs. Jam prisisapnavo lama Gampas! Iš pradžių lama juokėsi mosikuodamas popieriaus lapu, kuriame buvo prirašyta nesuprantamų skaitmenų. Paskui jis nežmoniškai išaugo ir pavirto Budos statula. Galiausiai – bet tai nebuvo labai aišku – jis ir tėtis paėmė už rankų Teo mamą, kuriai buvo labai sunku atsistoti. Vis dėlto šis sapnas buvo laimingas, be mažiausio nerimo šešėlio...

– Ką gi, išsipildė! – nusprendė teta Marta. – Ar jis nežadėjo aplankyti tavęs sapnuose?

Nustebęs Teo nusprendė paskambinti savo motinai ir sužinoti, ar ji gerai jaučiasi.

– Mam? Kaip jautiesi? Ne tokia pavargusi? Gerai praėjo povestuvinė kelionė? Kalbu apie Briugę! Puikiai? Gerai... Klausyk, tau neskauda kojų? Truputį? Kodėl? Ištinusios? Pasisaugok! Kaip atspėjau? Tu manim nepatikėsi... Mano bičiulis lama parodė sapne. Taip! Tai įrodo, kad jis buvo teisus... Ar parodė dar ką nors? Manau, kad jis man pranešė gerą naujieną, na, aš spėju. Sakai, jis teisus? Tai gerai. Tiesa, mama, dėl to dvynio, ar negalėtum aiškiau papasakoti apie tą paveldėjimo reikalą? Ne, palauk... Pasakyk tučtuojau! Taip, aš smalsus! Jaučiuosi gerai. Ir aš bučiuoju tave. Aš tave myliu...

– Akivaizdu, kad ji jaučiasi ne per blogiausiai, – įsitikinusi pareiškė teta Marta.

– Bet jai skauda kojas, – sumurmėjo Teo. – Iš kur lama Gampas sužinojo?

– Aš dar nepažįstu lamos Gampo, – atsiduso Nasra, kuri klausėsi jo be galo atidžiai. – Jis man atrodo apdovanotas didžiuliais antgamtiniais sugebėjimais. Mums, sufijams, jie pažįstami: mūsų šventieji moka pasirodyti vienu metu dviejose skirtingose pasaulio vietose.

– Kurgi ne, – atsakė Teo. – Už burtus neduočiau nė sudilusio skatiko!

– Gerai, – sutiko ji visai ramiai. – Tegul tai bus kitą kartą. O dabar metas susitikti su islamu.

– Tačiau pradėkim nuo Šventosios Sofijos, – įsikišo teta Marta. – Nors šitos mečetės paskirtis pasikeitusi, noriu, kad Teo pajustų Bizantijos atmosferą.

Ikona tarp kryžiaus ir pusmėnulio

Iš išorės ji nebuvo gražiausia Stambulo mečetė. Šventosios Sofijos katedra atrodė tarsi sunkiai apkrautas gyvulys. Tik viduje sušvito mozaikų grožis. Masyvus skliautas, pilnas didžiaakių angelų, kilte kilo jų sparnais, o ant frontalinės sienos sendinto aukso fone pleveno ilgos figūros su mantijomis.

– Prašmatni mečetė, – įvertino Teo.

Tačiau Nasra su juo nesutiko. Šventoji Sofija nebuvo paprasta mečetė. Pirmą kartą pastatyta imperatoriaus Konstantino, kuris visoje Romos imperijoje įtvirtino krikščionybę ir davė pirmąjį vardą Konstantinopolio miestui, Šventoji Sofija negarbino šventosios kankinės kulto, kurios vardu ji, rodos, buvo pavadinta. *Hagia Sophia* graikiškai reiškia visai ką kita: aukščiausiąją išmintį, moters su dieviška siela veidą, pusiau moterį, pusiau angelą. *Hagia Sophia* buvo pati didžiausia Rytų Bažnyčios bazilika. Sugriuvusi, atstatyta, sudegusi, 537 metais ji visiems laikams buvo rekonstruota imperatoriaus Justiniano potvarkiu. Imperatorius, laikęs save ne bet kuo, įėjęs į baigtą baziliką

sušuko: „Garbė Viešpačiui, kuriam pasirodžiau vertas atlikti tokį darbą. Aš nugalėjau tave, o Saliamonai..."

– Oho! Šitas vaikinas nelabai atsargus, – tarė Teo.

Neatsargus, juolab kad po dvidešimties metų įvykęs žemės drebėjimas nugriovė kupolą. Vis atstatomas ir vis gražesnis Rytų krikščionių Imperijos perlas *Hagia Sophia* aukštino imperinės Dievo tvarkos įvaizdį pasaulio centre, Konstantinopolyje. Bizantijos principas buvo paprastas. Hierarchijos viršūnėje viešpatavo imperatorius, Dievo atspindys žemėje, jis buvo dievinamas dėl savo neregėto puošnumo, toks būdavo gražus ceremonialas. „Kristus suteikė žemiškiesiems imperatoriams valdžią viskam", – rašė to meto kronikininkai. – „Jis yra visagalis, o šio pasaulio valdovas yra Visagalio atspindys." Niekas neturėjo teisės kritikuoti Bizantijos imperatoriaus; jo akivaizdoje būdavo tylima ir puolama į kojas.

– Žodžiu, demokratijos priešingybė, – tarė Teo.

Iš tikro nieko nebuvo autokratiškesnio nei bizantinės religinės valdžios piramidė. Tačiau mažai santvarkų, pagrįstų religija, taip aistringai atsidedančių menui. Tapyti ikonas, statyti bažnyčias, lipdyti mozaikas, – visa tai reiškė šlovinti imperatorių ir Viešpatį.

Tačiau aplink Bizantijos imperiją stiprėjo islamas, ir musulmonų draudimas vaizduoti Dievą peržengė sienas palengva žlugdydamas Bizantijos kultą. Atsitiko taip, kad pirmasis imperatorius Leonas III laikė perdėtą liaudies pamaldumą, kuris visoje imperijoje suburdavo prie ikonų tikinčiųjų minias. Argi Biblija nedraudė stabmeldystės? Kristų reikalavo vaizduoti kaip avinėlį arba paprastą kryžių? Šis skrupulingas imperatorius nuėmė didžiąją ikoną, vaizduojančią Kristų, nuo centrinių rūmų vartų: vietoj jos įsakė pastatyti kryžių. Visoje Bizantijos imperijoje prasidėjo didžiulis ikonų naikinimo sąjūdis, padalijęs tikinčiuosius į „paveikslų laužytojus", *ikonoklastus*, ir „paveikslų garbintojus", *ikonodulus*.

– Ikonoklastai buvo paprasčiausi tamsuoliai, – įsikišo teta Marta. – Jie sunaikino tiek meno kūrinių!

Nasra nesutiko su ja. Imperatoriai ikonoklastai, pakeisdami

portretus kryžiais, bizantiškąją ortodoksiją priderino prie islamo spaudimo. Kryžius, visų krikščionių vienybės simbolis, pasipriešino islamo pusmėnuliui daug įtikinamiau, nei nuostabios Bizantijos ikonos: nuo tada ant monetų, kurios cirkuliuodavo per sienas, kryžius pakeitė Kristaus veidą. Bergždžiai... Po ilgus metus trukusių mūšių pagal visas karo meno taisykles tarp paveikslų laužytojų ir garbintojų ikona įveikė kryžių. Prie rūmų įėjimo vėl buvo pakabintas didžiulis Kristaus portretas ir iškaldintos monetos su jo biustu, apgaubtu aureole. Kultūrinė ikonoklastų revoliucija pralaimėjo.

Šventoji Sofija, spinduliuodama išskirtine šlove, gynė Vakarų pasaulį nuo nesiliaujančių musulmonų antpuolių. Bazilikos šešėlyje dieviškajam imperatoriui negrėsė joks pavojus. Iki tos 1453-iųjų apokaliptinės dienos, kai turkų užkariautojas raitas įsibrovė į *Hagia Sophia.*

– Jis nemėgo ortodoksų, – pastebėjo Teo.

Mechmetas Užkariautojas buvo uolus musulmonas. Sultonas prisiekė bet kokia kaina užgrobti Rytų krikščionių sostinę. Miestas nepasidavė, saugomas galingų tvirtovės sienų ir pastiprinimo, atskubėjusio iš krikščioniškųjų kraštų. Apgultis truko be galo. Kraupi patranka baisioji „chahi", nuliedinta Adrianopolyje ir traukiama keturių šimtų buivolų, susprogo nuo savo pačios sviedinių, tačiau sultonas nesudėjo ginklų. Jį padrąsino ženklas: senas šeichas sufijus susapnavo, kad garsusis Pranašo draugas Ejupas El Ensaris, gynęs jį viešintį Medinoje, palaidotas po Konstantinopolio sienomis. Šiame nuojautos persunktame sapne šeichas ir sultonas stovėjo greta vienas kito Mahometo akivaizdoje, o šis nutraukė raudoną skepetą nuo savo veido ir prabilo: „Patikiu tau, o Mechmetai, Ejupo El Ensario vėliavą." Tuomet raudona skepeta virto žalia vėliava, o Bizantijoje su didžiausiu trenksmu sudužo Švenčiausios Mergelės ikonos.

Sultonas įsakė kasti žemę, ir pasirodė šventojo kapas. Tada, sumanęs atakuoti Bizantiją iš kitos jūros pusės, sultonas įsakė lynais pervilkti savo laivus per kalvas ant milžiniškų medinių šliaužtų. Daugybe visokių manevrų tempiamas Užkariautojo laivynas pasiekė

kitą krantą, tą vietą, kur miestas buvo pažeidžiamas. Konstantinopolis pasidavė. Paskutinysis Bizantijos imperatorius žuvo mūšyje, ir tik jo imperatoriškos auksu išsiuvinėtos kelnės leido atpažinti palaikus. Mechmetas savo pulkams buvo pažadėjęs leisti neribotai plėšti. Kai Konstantinopolis buvo nusiaubtas, į Šventąją Sofiją tarp lavonų įžengė sultonas.

Kitą dieną pusmėnulis pakeitė kryžių, katedra tapo mečete, o Konstantinopolis buvo pavadintas Stambulu. Angelai ir šventieji buvo užtepti baltu tinku, įtvirtintas Alacho vardas, pasikeitė ir kulto Dievas, ir simboliai. Šventoji Sofija išliko mečetė iki 1935 metų, kai Atatiurkas, šiuolaikinės Turkijos tėvas, karštas pasaulietis, nusprendė pakeisti jos paskirtį ir nudaužyti tinką nuo Bizantijos mozaikų – Šventoji Sofija tapo muziejumi.

– Kartais, – pasakojo Nasra, – kalbama, kad į garsiąją baziliką reikia grąžinti musulmonų kultą; tačiau dvejojama, nes Stambule nepamatysi kito tokio monumento, krikščioniškųjų Rytų perėjimo į islamą simbolio.

– O ką tu apie tai manai? – paklausė Teo.

– Nėra kito Dievo, išskyrus Alachą, – atsakė Nasra. – O kitkas manęs nedomina. Net tokioje, netekusioje paskirties, kokia ji yra, randu Dievo meilę. Man patinka matyti Alacho vardą ir kartu bizantinius angelus, pusmėnulį ir kryžių.

Penkiskart per dieną

Teo susimąstė. Koks skirtumas tarp Kristaus veido ir kryžiaus simbolio? Kokia čia paslaptis?

– Nasra, noriu paklausti, – tarė jis. – Kodėl islamas draudžia atvaizdus?

Dėl tos pačios priežasties kaip ir judaizmas, – atsakė ji. – Nepagimdytas Kūrėjas negali būti pavaizduotas. Žydų Dievas niekuomet nepasirodė, jis tik buvo girdimas – tai kas kita. Biblijoje vaizduoti

Dievą griežtai draudžiama. Mums lygiai tas pat. Dievas yra viršum žmonijos. Bei suteikus jam Kristaus veidą, jis tampa žmogumi.

– Tikrai! – sušuko Teo. – Daug lengviau atpažinti save nelaimingame Kristaus žvilgsnyje!

– Taip, jei tiki, kad jis Dievo Sūnus, gimęs žmogumi. Tačiau jeigu to nepripažįsti, įžeidi Dievą. Dar blogiau – grįžti į nežinojimo amžių garbinti stabų ir šventų akmenų...

– Mieloji, nepaaiškinai, ką reiškia pusmėnulis, – šnipštelėjo Teo. – Sutinku, kad islamas negarbina Dievo atvaizdo, bet kas tas mėnulio luitas?

– Ką gi, netrukus suprasi. Pranašas taip įširdo dėl politeistų apeigose garbinamos saulės, kad islamo simboliu pasirinko mėnulį. Neabejotina ir tai, kad pusmėnulis leidžia nepainioti mėnulio ir saulės.

– Mano manymu, sunku melstis tuštumai, – burbtelėjo Teo.

– Priešingai, – tarė Nasra. – Eime į Mėlynąją mečetę kitoje aikštės pusėje, ten pamatysi, kaip tai lengva. Musulmonų arabeskų menas čia išreiškia atsiveriantį dieviškąjį džiaugsmą...

Milžiniška, iš šonų apsupta šešių elegantiškų minaretų, su pūpsančiais kupolais, virš kurių iki pat auksinės viršūnės kilo kiti kupolai, Mėlynoji mečetė gavo tokį pavadinimą dėl gausybės ant sienų švytinčių skaisčiai žydrų keraminių gėlių. Kiek Šventosios Sofijos prieblanda bylojo apie kruviną jos praeitį, tiek Mėlynoji mečetė tryško džiaugsmu. Ji netapo abejinga; maldų valandomis mulos užtverdavo turistams įėjimą. Nasra su jais pasiderėjo; pro balandžių burkavimą pasigirdo muedzino šūktelėjimas – ženklas pusiaudienio maldai.

Netrukus sukrenkštė garsiakalbis ir keturiuose aikštės kampuose sugrikšėjo maldos žodžiai. „*Allah o akbar*...“

– Ką jis sako? – paklausė Teo.

– Alachas yra didis, – tarė Nasra, – nėra kito Dievo, išskyrus Alachą, Mahometas yra Dievo pranašas... Skelbiamas tikėjimas.

– Šiuos žodžius tu girdėjęs Nizamudino giedotojų lūpose, – atsakė teta Marta.

– Bet jie gražiai giedojo, – tarė jis.

Nasra sunkiai atsiduso: koks švarus anksčiau buvo muedzino balsas be elektroninio įgarsinimo... Išpažinėjai ėmė ruoštis prie fontanų. Kiekvienas prausėsi veidą ir rankas iki alkūnių, paskui perbraukdavo ranka per galvą ir galiausiai nusimazgodavo pėdas iki kulkšnių.

– Oho kaip šveičiasi, – tarė Teo. – Jie tai daro kiekvieną kartą?

– Apsiplauti privaloma prieš kiekvieną maldą, – atsakė Nasra. – Norint melstis Dievui, reikia nusiplauti nešvarumus. Tačiau jei keliauji ir nėra vandens, tuomet gali pasitrinti smėliu, tik švariu.

– Nelabai higieniška, – pastebėjo Teo.

– Nešvarumai būna ne tik materialūs, bet ir moraliniai. Musulmonai, aišku, švaresni nei krikščionys, nes prausiasi penkis kartus per dieną...

– Penkiskart per dieną! – nustebo Teo.

– Pirmą kartą per ryto maldą, kai nurausta dangus, – pasakė Nasra lenkdama pirštus. – Antrą – per vidurinę maldą vidudienį. Trečią – per popiečio maldą – tarp trečios ir penktos valandos. Ketvirtą – per prieblandos maldą leidžiantis saulei. Ir pagaliau per naktinę – apyaušriu. Matai, iš viso penkiskart.

– O kaip jie meldžiasi, kai dirba? – nustebo jis.

– Jie pasišalina, išsilanksto kilimėlį, patiesia jį Medinos pusėn, įsitikina, kad joks gyvūnas nekerta maldos erdvės, štai kaip. Tai ilgai netrunka. Įeikim korektiškai ir pastovėkim pakrašty, atokiai.

Kaip ir Džakartoje, išpažinėjai neįtikimai drausmingai atliko tuos pačius judesius vadovaujami imamo, kuris stovėjo nišoje. Išskėstomis rankomis paliesti pečius, dešine ranka suimti kairiąją ir pasimelsti. Lenkti nugarą ir delnais pasiekti kelius, pasimelsti. Atsitiesti ir kartoti maldą. Sukniubti, paliesti kakta žemę, vėl atsiklaupti ant kelių, pasimelsti.

– Bet kodėl visiems kartu? – sušnibždėjo Teo.

– Luktelk, kol išeisim laukan, – sumurmėjo teta Marta, – kitaip mums bus riesta.

Teo klusniai apžiūrėjo eiles žydroje šviesoje nematomo ir vienatinio Dievo garbei sulenktų nugarų. Pagaliau, paskutinį kartą su-

murmėję, jie pakilo ir gyvenimas vėl ėmė tekėti netvarkingu srautu. Malda buvo baigta.

– Tai galiu pradėti? – sušnibždėjo Teo.

– Klausau tavęs! – tarė Nasra.

– Kur mečetėje yra Mekos kryptis?

– Tai paprasta kaip dukart du, – atsakė ji. – Tam įrengta niša, kurioje būna imamas.

– Kodėl jie visi vienodai meldžiasi? Bažnyčiose vieni atsiklaupia, kiti lieka sėdėti, dar kiti priima komuniją, o tie, kurie nepriima...

– Tačiau visi žmonės turi nuleisti galvas tą akimirką, kai kunigas po pašventinimo iškelia Kristaus kūną vaizduojančią ostiją. Islamas liepia kartu melstis, kad išreikštume tikinčiųjų bendruomenės balsą, – tai visiškai tas pat.

– Taip, – suniurnėjo jis ne visai įtikintas. – Penkiskart per dieną – nėra kada jo užmiršti.

– Teisingai! Maldos neleidžia tikinčiajam užmiršti, kad jis priklauso bendruomenei. Taip daroma tyčia!

– Vadinasi, negalima melstis vienam?

– Žinoma, galima... Naktį. Taip melstis jie priversti kelionėje. Galima bet kada, kai to nori. Tačiau pagal Koraną geriausia malda ta, kuri sakoma mečetėje tarp tikinčiųjų.

– Tu irgi taip meldiesi? Nemačiau, kad pultum kniūbsčia!

– Aš moku kitokių būdų melstis, – atsakė ji išsisukdama.

– Nes tu sufija, – baigė Teo. – Jūs turit savo triukų.

– Mano triukus pamatysi vakare, – pareiškė ji. – O dabar teta prašė manęs, kad palydėčiau tave į kliniką atlikti tyrimų.

Eteris

Apvalutis daktaras, priėmęs Teo, buvo kuo maloniausias, tačiau visą laiką tarškėjo ir nepataikęs Teo įsmeigti adatos, turėjo pradėti iš pradžių. Baltomis plytelėmis išklotame kambaryje smarkiai atsidavė

eteriu; Teo sukando dantis. Tarp trečio ir ketvirto mėginimo daktaras pastebėjo neužkimšęs buteliuko ir tūkstantį kartų atsiprašė. Pagaliau jis nutilo, labai susikaupė ir skaudžiai suvarė adatą į veną.

– Niekšas, – sušvokštė Teo, kai buvo baigta. – Vėl bus mėlynė!

– Jis šiek tiek plepys, bet labai rimtas, – pertarė Nasra. – Aš pasitikiu jo rezultatais. Še, imk receptą.

– Receptą? – nustebo Teo. – Aš turiu savo vaistų!

– Perskaityk, jis prancūziškai, – pasiūlė ji. – Gal rasi nežinomų gydymo būdų...

– Juk liepta nekeisti gydymo, – spyrėsi jis.

– Tikrai nepasmalsausi? – įkalbinėjo teta Marta.

Teo perskaitė receptą. Po klinikos pavadinimu ir adresu buvo trumpa ir brutali žinutė: *Eik ten, iš kur mus atgabeno, kai taviškiai išvežė mūsų milijonus.*

– Šitą raštelį sukurpė ne plepys daktaras, – tarė jis blykšdamas. – Tai žinutė?

– Be abejo, – atsakė teta Marta. – Ji tave piktina?

– Ji nemaloni, – sumurmėjo Teo. – Maniškiai išvežė žmones? Prancūzai?

– Pats turi suprasti, – tarė Nasra. – Užtikrinu, žinutė nemeluoja.

– Ne imigrantai, nes buvo išgabenti iš savo krašto, – svarstė Teo. – Katorgininkai, bet jų ne milijonai... Tikrai milijonai?

– Dar daugiau, – patikino teta Marta. – Šitą istoriją esi girdėjęs.

Teo vis skaitė jaudinantį paslaptingą aprašymą. Kur ir kada prancūzai išvežė šitokią begalę žmonių? Staiga tiesa sugniaužė jam gerklę. Afrikos vergai! Prancūzų vergų prekiautojų laivai! Fatu Afrika... Jis nuleido galvą.

– Matau, kad supratai, – pastebėjo teta Marta. – Belieka atspėti, į kurią Afriką mes vykstam.

– Į Senegalą, – sumurmėjo jis. – Fatu man pasakojo apie vieną salą, kur į laivus susodindavo grandinėmis surakintus vergus.

– Kaip tik ten, – tarė ji. – Arba tiksliau – ten būsim po kelių dienų.

Norėdama išsklaidyti kraupų žinutės įspūdį, Nasra nusprendė, kad jie eis pusryčiauti į patį prašmatniausią Stambulo restoraną, kybantį virš Mažojo turgaus. Čia buvo minkštasuoliai žydrai geltonais langučiais, linksma atmosfera ir malonus vaizdas į judrų uostą, bet Teo nepravėrė burnos. Nasra užsakė keptos kardžuvės, patiektos ant lentutės, ir Teo jos paknaibė. Padavėjas sunerimo, nešė ragauti įvairių patiekalų, bet tuščiai.

– Nenoriu valgyti, be to, maudžia ranką, – suniurzgė jis.

– Ar tik nebus kalta žinutė? – paklausė teta Marta. – Sutinku, ji baisi. Ne? Na pasakyk ką nors! Gal pavargai?

Jokio atsako. Teo vis labiau blyško. Staiga jis puolė į tualetą ir jį supykino. Nasra ramiai palaikė jam kaktą ir nuvalė smakrą. Teta Marta nerimavo savo kamputyje. Dar viena Teo liga!

– Čia, – tarė Nasra sodindama jį. – Tu ką tik smarkiai susijaudinai. Reikia išgerti vandens, daug vandens. Turi cukraus kišenėje? Pačiulpk. Štai.

– Norėčiau arbatos, – sukuždėjo Teo. – Tikros arbatos, kaip namuose.

Tai nebuvo paprasta. Nasra pasikalbėjo su savininku, veltui. Stambulo turguje nebuvo *Earl Grey*. Galų gale Teo nugurkė gėrimą, kuris miglotai priminė arbatą. Buvo skubiai apsispręsta popietę grįžti pas Nasrą. Teo užsnūdo be nereikalingų žodžių.

– Po Japonijos jis lyg ir niekuo nesirgo, – atsiduso teta Marta. – Kas jam gali būti?

– Nelaužykit galvos, – gyvai atsakė Nasra. – Eterio kvapas! Šitas prakeiktas daktaras paliko atkimštą buteliuką. Aš kone nualpau aikštėje...

– Taip manote? Aš taip bijau!

– Suprantu, brangioji, – švelniai tarė Nasra. – Bet, kiek žinau, pykinimas nėra vienas iš simptomų.

– Tiesa, – pripažino ji. – Bet jei jam hepatitas?

– Karščiuotų, – atsakė Nasra. – Jo kakta buvo ledinė, kaip ir kiekvieno vemiančio vaiko. Žinot, išsivemti – būtina! Pašalinamas

blogis, apsivaloma... Mano manymu, Teo buvo teisus. Eteris ir ta žinutė – jau per daug.

– Tikiuosi, iki vakaro jis atsigaus, – atsiduso teta Marta. – Dervišų šokis gali jį susargdinti!

– Duokit jam ramybę, – atsakė Nasra. – Nebelaikykit jo mirštančiuoju. Jis irgi turi teisę kiek sunegaluoti.

Vilnonis apsiaustas

Nasra buvo teisi: dienai baigiantis, Teo pabudo išbadėjęs. Jaunoji moteris paruošė jam tikros arbatos ir suvalgydino lėkštę baltųjų ryžių.

– Jei gerai supratau, šįvakar mes kažkur einam? – paklausė jis.

Jie išėjo. Nuėjo į *tekę*, taip vadinosi aptverta vieta, kur sukdavosi dervišai. Svečiai susėdo tribūnoje, pastatytoje prie aptvaro, kuriame mokytojas vadovavo ritualiniams judesiams. Mat dervišų šokis buvo religinė ceremonija.

– *Dervišas* ką nors reiškia? – paklausė Teo.

– Mokinys. Kiekvienas dervišas paklūsta šeichui, mokytojui.

– Koks sukimosi tikslas? – paklausė jis. – Apsvaigti?

Ne. Dervišų šokis visai nepanašus į svaiginantį valsą, priešingai. Jam pasibaigus, dervišai nesvirduliuoja. Prireikia ne vienų metų, kad išmoktum taisyklingai suktis, o pats šis pratimas egzistuoja ištisus šimtmečius.

– Prašau parodyti, – paprašė Teo. – Tik truputį.

Nasra atsistojo ir uždėjo vieną basą pėdą ant kitos. Paskui pakėlė vieną ranką delnu į dangų, o kitą ranką nuleido delnu į žemę. Po to ji pasisuko ant sukryžiuotų kojų ir pradėjo pamažu suktis aplink savo ašį.

– Daugiau negaliu suktis, – atsiduso ji sustojusi. – Prieš sukantis mums reikia muzikos. Mano mokytojo nėra, nesu nusiteikusi pamaldžiai. Galiu tau tik papasakoti, kodėl mes vieną koją dedame ant kitos.

Istorija siekė XIII amžių, kai dervišų ordino įkūrėjas Džalal al Dinas Rumi, kurį vadino Molana, mūsų mokytoju, subūrė aplink save uolius mokinius, kuriuos siejo meilė Dievui. Tarp jų buvo virėjas. Vieną dieną, kai dervišai sukosi, virėjas pajuto tokią meilę mokytojui, kad užmiršo savo krosnis ir, užsivertęs karšto viralo, kraupiai nusidegino koją. Kad nesutrukdytų maldos, jis tik uždėjo kitą pėdą ant nudegintosios. Sujaudintas tokios aukos, mokytojas nusprendė jį pagerbti: paprastam virėjui prisiminti dervišai pradeda šokį uždėdami vieną pėdą ant kitos.

– Palauk, – sustabdė Teo. – Jie myli Dievą ar mokytoją?

Tai svarbiausias klausimas. Sufijai ieško Dievo meilės per savo gyvo mokytojo asmenį. Jokios maldos be mokytojo, kuris moko sufizmo dvasios, jokio sufizmo be mokytojo. Mokytojas – tai vektorius, nukreiptas į Dievą. Jam reikia paklusti, ypač kai jis taria sveikam protui priešingus žodžius. Nes per keistus mokytojo žodžius perduodama Dievo žinia.

– Keista, – pareiškė Teo. – Čia yra ir absurdo kaip dzenbudizme, ir meilės kaip rusų tikėjime, ir paklusnumo, nes juk tai islamas...

– Ir visiškos savimaršos kaip jogoje, – pratęsė Nasra. – Mes sakome, kad mokinys savo mokytojo rankose yra kaip lavonas duobkasio rankose. Manau, mokeisi jogos? Prisimink paskutinę pozą: argi ji nesivadina „numirėlio“?

Kaip izmailitai ir šiitai, taip ir sufijai rasdavo tarp žmonių dvasinį vadovą islamui praktikuoti, tačiau nelaukdavo jokio prisikėlimo, jokio imamo. Mokytojas visuomet būdavo ilgos mokytojų dinastijos palikuonis, jis perduodavo įgaliojimą vadovauti sufijams, nuo pat islamo aušros formuodamas spindinčią dieviškos šviesos grandinę. Tik šie įkvėptieji mokėjo kiekviename susieti išorinę Dievo dalį, paprastus žemiškuosius atspindžius, ir vidinę dalį – esančią anapus išorės. Sufijai atsiribojo nuo pasaulio ir gyvena skurde...

– Į tave pažiūrėjus – nepasakytum, – burbtelėjo Teo rodydamas į prašmatnias Nasros apyrankes.

Taip, teisingai, tik nereikia perlenkti lazdos. Šiaip ar taip, per ce-

remonijas drabužiai būdavo itin kuklūs, ir sufijus turėdavo užsivilkti paprastą apsiaustą. Šiaip taip pasiūtas iš vilnos, arabiškai *suf*, iš čia pavadinimas „sufijus" – tas, kuris dėvi vilnonį apsiaustą, kaip kadaise Mozė ant Sinajaus kalno.

– O! Šitas apsiaustas... – tarė Nasra. – Vienoje iš garsiausių Korano interpretacijų parašyta, kad Pranašas, apimtas ekstazės, įžengė į rojų. Angelas Gabrielius atvėrė jam vartus ir Pranašas pamatė skrynutę. Norėdamas sužinoti, kas toje skrynutėje, Mahometas paprašė Dievo leidimo: tada jis ten aptiko neturto dvasią ir apsiaustą. „Štai du daiktai, kuriuos išrinkau tau ir tavo tautai, – tarė Kūrėjo balsas. – Juos aš įteikiu tik tiems, kuriuos myliu, ir nesu sukūręs nieko, kas man būtų brangiau." Pranašas grįžo į žemę ir atidavė apsiaustą žentui ir pusbroliui Aliui, kuris jį perdavė savo palikuonims.

– Tu jį vilki? – pasidomėjo Teo.

– Taip, apsivelku prieš ceremoniją! Tai privaloma. Paprastas apsiaustas, rudas tarsi žemė. Pamatysi juos ant dervišų nugarų. Ant galvų jie užsideda labai aukštas, išgaubtas skrybėles – kapo, kurio niekuomet nepamiršta, simbolis. Tačiau jų drabužiai balti, maldininkų kelionės į Meką spalvos... Priešingai nei šnekama, nepaisant tų keistumų, dėl kurių mus tiek persekiojo, mes, sufijai, esam tikrieji musulmonai. Mylim Dievą ir jam aukojamės... Tačiau iš esmės mes manome, kad tik išorinė Dievo dalis skiriasi, nelygu kokios šalys ir tautos, o vidinė dalis – ji visiems ta pati, universali savo šviesa! Tereikia pasikliauti mokytoju, jis nuves sielą į jos tikrąjį centrą, toli nuo tariamų rūpesčių...

Teta Marta su nervingu įtarumu pareiškė, kad mokytojo ir mokinio ryšys aptinkamas visame pasaulyje. Teo paraudo iš pykčio.

– Norėčiau žinoti! – suriko jis. – Mes keliaujam po religijų pasaulį, taip ar ne? Jei tu jas maišai, kaip aš ką nors suprasiu?

– Neužkibdamas ant plepalų, – iškošė pro dantis teta Marta.

– Jūs per didelė ateistė, – mandagiai įsiterpė Nasra. – Jus erzina sufijų doktrina, aš tai matau, bet nereikėtų atgrasinti nuo jos kitų.

– Gerai pasakyta, – baigė Teo. – Galiu dar paklausti?

Anapus „aš“ ir „tu“

Nasra jį apdovanojo pačia žaviausia savo šypsena.

– Kas yra sielos centras?

– Atsakysiu tau eilėmis, – tarė ji. – Paklausyk sufijaus Šabistarijaus poemos:

„Aš“ ir „tu“ esame čadra,
Kurią tarp jų išaudė pragaras.
Kai ši čadra nuplėšta nuo akių, nelieka nieko
Iš mus supančiojusių sektų ir įsitikinimų.
Bet kuris įstatymas gali paveikti
Tik tavąjį „aš“, susijusį su kūnu ir siela.
Kai „aš“ ir „tu“ nebelieka tarp mudviejų
Kam mums mečetė, Ugnies šventykla ar sinagoga?

– Visai nieko, – pripažino jis. – Kada ateina akimirka, kai „aš“ ir „tu“ nebelieka tarp dviejų žmonių?

– Meilės akimirką, – atsakė jis. – Kai du žmonės myli vienas kitą taip, kad sudaro vieną. Štai kas atsitiko mokytojui Maulanai, dervišų ordino steigėjui. Jaunystėje jis buvo tik paprastas musulmonų teologas, kai susitiko paslaptingą klajūną Šamsą ad-Dyną iš Tabrizo. Atkeliavusį iš niekur, apsvaigusį nuo Dievo, Šamsą šokant apimdavo ekstazė nuo nendrinės fleitos garsų. Būsimasis Maulana beprotiškai pamilo dervišą Tabrizijų. Vieną dieną Šamsas dingo. Maulana jo ieškojo, kaip ieškoma Dievo. Tačiau Šamsas, be abejo, nužudytas varžovų, nepasirodė. Maulana pritrūko žodžių aprašyti savo meilę, siejančią jį su šiuo vyru: dieviškasis susiliejimas, vedantis Dievop.

– Vadinasi, homoseksualistas? – pasitikslino Teo.

– Tai nesvarbu. Šiai meilei nerūpi lytis. Žymiausia islamo sufija buvo moteris iranietė.

– Irane? – nenatūraliai nustebo teta Marta. – Koks netikėtumas!

– Ir vėl nemokšiškumas! Rabija IX amžiuje buvo žymiausia

musulmonų pasaulio šventoji. Visą gyvenimą ji nugyveno skurde, deginama dieviškosios meilės. Pas ją iš toli atsilankydavo sultonai, ja žavėjosi mokslininkai, o ji vos žvilgtelėdavo į juos. Vieną dieną ji nė nepajuto, kad į akį įsmigo rakštis. Jokio skausmo...

– Tokių šventųjų turim ir mes, krikščionys, – burbtelėjo teta Marta. – Jie būdingi ne tik islamui.

– Sufijų meilė neapeina nė vienos religijos, sakau jums! – sušuko Nasra suirzusi.

– Meilė Dievui – sutinku, bet tarp vyro ir moters? – paklausė Teo.

– Kam ją drausti? Ar girdėjai gražiausią islamo meilės istoriją?

– Yra ir tokia? Nuostabu! – sušuko Teo. – Pasakok!

– Du vaikai švelniai mylėjo vienas kitą, – pradėjo pasakojimą Nasra. – Tačiau pagal paprotį mergaitė, vardu Leila, savo tėvo buvo labai anksti ištekinta už kito vyro. Berniukas turėjo pasitraukti.

– Kodėl?

– Arabų visuomenėje tėvas turėjo visišką valdžią savo dukterims. Jo pasirinkimas būdavo neginčijamas, o meilė be vedybų uždrausta. Ar žinai, kad pagal islamo įstatymą už svetimavimą gali būti baudžiama mirtimi?

– Kaip tai „gali“? – pasipiktino Teo. – Mačiau nuotraukas, kur užmušama akmenimis. Jie tikrai žudo įsimylėjėlius!

– Ne visuose islamo kraštuose! Tai supranti, kodėl mūsų jaunuoliui geriau buvo paklusti likimui. Bet ne! Nepaisydamas visuomenės, jis užsispyrė. Vaikščiojo aplink Leilos namus ir dainavo apie savo meilę su tokia neviltim, kad netrukus visi nusprendė, jog jam pasimaišė protas. Taigi jaunuolis tapo „medžnunu“, bepročiu.

– Jeruzalės vaikėzai taip apšaukia pamišėlius, kurie dedasi mesijais, – tarė Teo.

– Būtent! Medžnunas ieškojo Leilos kaip savo Mesijo... Jis klaidžiojo dykumoje garsiai pasakodamas žvaigždėms apie meilę Leilai. Jis mirė iš meilės. Ji taip pat. Nepalenkiama arabų visuomenė nusilenkė meilės jėgai, susijusiai ne su lytimi, o tik su dieviškąja šventos be-

protybės liepsna. Medžnuno ir Leilos istoriją dar ir dabar pasakoja arabiškasis islamas. Štai kas yra meilė.

– Jeigu jau taip, tai man labiau patinka Romeo, – pasakė Teo. – Jis bent jau mylisi su Džuljeta.

– Bet Romeo nerūpi dievaieška, o sufijai karštai atsiduoda Dievo meilei, kad ir kokia ji būtų. Hatifas Isfahanis, Persijos sufijus, įsimylėjo krikščionę ir apsilankė su ja bažnyčioje. „O tu, savo tinklu nelaisvėn paėmusi mano širdį, – sakė jis jai per mišias, – aš kibte įsikibęs į tavo sijoną! Kiek dar laiko nori skirti tam, kuris yra gėdingasis Trejybės Vienis? Kaip galima vienatinį, tikrąjį Dievą vadinti ir Tėvu, ir Šventąja Dvasia, ir Sūnumi?"

– Ir aš klausiu tavęs, – pasakė Teo. – Lažinuosi, kad krikščionė nieko neatsakė?

– Atsakė! Su saldžia lyg iš sirupo šypsena, sako poetas. Klausyk... „Jei perpratai dieviškosios vienybės paslaptį, nekelk prieš mus netikėlių kardo. Amžinasis grožis trijuose veidrodžiuose meta vieną skaistų akinantį spindulį, savo šviesą." Tuomet ima gausti bažnyčios varpai, ir poetas baigia: „Skambėdami jie mums sakė: „Jis yra ne kas kitas kaip Jis. Kito Dievo nėra."

– Vadinasi, jo žodis buvo paskutinis, – tarė Teo.

– Bet ji atsakė, ir jis suprato, – šypsodamasi atšovė Nasra. – Tokia mūsų tolerancija.

– Ką gi! Teo apie tai žino pakankamai ir gali žiūrėti į šokančius dervišus, – pertraukė teta Marta atsistodama.

– Dar ne, – tarė Nasra. – Du patikslinimai. Ceremonija, kurią pamatysi, vadinasi *sama*. Šis žodis neišverčiamas paraidžiui. Pavadinkim jį „perklausa" arba „klausymu", jei nori. Į samą įsijaučiama, ji gali užvaldyti... Kai kurie dervišai, samos paveikti, raudodami nusidrasko drabužius. Kiti Irake vartosi žarijose, ryja jas dar karštas, persismeigia rankas bei skruostus nepraliedami nė lašo kraujo.

– Teta Marta, ar mes juos pamatysim? – tyliai paklausė Teo.

– Aišku, ne, – tarė Nasra. – Mūsų sama ne tokia kaip tie nežaboti transai. Mes įsiklausome į dieviškąją fleitą ir ji mus veda, įtraukia į

pašėlusį ratą, į savo paties centrą. Mes apstojam ratu centrinį šviesulį, nematomą Dievo veidą. Todėl dervišai sukasi aplink savo ašį lyg planetos žvaigždėtoje tuštumoje. Vieną delną atsukę į dangų, kitą – į žemę, nes jų kūnai – ašis, jungianti du pasaulius.

– Šit kaip, – tarė Teo. – Kaip elektros grandinės elementas...

– Kaip metalas, elektros laidininkas, – baigė ji. – Kitas klausimas, kurį norėčiau patikslinti – giesmių, pradedančių šokį, prasmė: „Atsisveikink su protu, sudie, sudie, sudie..."

– O! Visa mano žinutė kaip ant delno, – pasakė Teo. – Atsisveikink su protu, – šito tikrai nesupratau. Ir vėl reikia pamesti galvą...

– Priešingai! Reikia ją rasti...

Planetų ratelis

Atėjo laikas susitikti su dervišais. Nasra tylėjo apsisiautusi sufijos apsiaustą. Teta Marta ir Teo neišdrįso drumsti tylos. Priešais *tekę* žmonės nekeldami triukšmo ėjo vorele ir sėdosi tribūnoje, raižyto medžio balkone. Nasra buvo perspėjusi: tai nebuvo „jos" *tekė*, nes čia nebuvo jos mokytojo. Ji ne suksis, o dalyvaus akimis ir širdimi.

Įėjo dervišų procesija: basi ir kryžmai sudėję rankas, užsimetę ant pečių rudas kamžas. Mokytojas stovėjo su žemės spalvos apsiaustu. Nuvilnijo švelnus, jausmingas fleitos garsas... Ir Nasros veidas nušvito.

– *Ney*, – sukuždėjo ji. – Be nendrinės fleitos dervišas neapsieina. Ji dejuoja dėl išsiskyrimo...

Lengvas violos skimbtelėjimas, duslūs litaurų dūžiai, santūrus cimbolų skambėjimas – ir sama prasidėjo. Mokytojas atsistojo aptvaro viduryje. Dervišai po vieną nusimetė apsiaustus, paskui paeiliui praėjo pro mokytoją ir sustojo aplink jį. Tiesiais pečiais... Visi kartu šokėjai sudėjo kryžmai pėdas, vieną delną atvertė į dangų, kitą – į žemę ir pradėjo lėtai suktis. Platūs balti sijonai išsiskleidė it gėlių vainikėliai, atsisveikinimas su protu spartėjo... Šitie žmonės buvo nebe žmonės,

bet žvaigždės, mirguliuojančios aplink nesančią saulę, laikinai pražydę vyšnių žiedlapiai, žvakutės, plaukiančios upe, Budos šypsena, šviesos blyksnis. Teta Marta apsvaigusi užmerkė akis. Pro Teo akis niekas neprasprūdo. Įsmeigęs žvilgsnį į lėtą sukinį, jis klausėsi dvynio, kalbančio jam apie vidų, raminančio, taikinančio balso.

Fleita nutilo ir vainikėliai susiskleidė. Nasra nė nekrustelėjo. Marta atsimerkė ir pamatė apsiblaususį Teo žvilgsnį.

– Ei! – sukuždėjo ji purtydama Nasrą. – Žiūrėkit, koks Teo...

– Nelieskit jo, – atsakė ji nesusijaudinusi. – Grįžti į protą reikia laiko.

Dervišai išėjo vienas po kito. Tuščiame aptvare žvaigždžių ratelio lyg nebūta. Teo perbraukė per plaukus ir lyg niekur nieko atsigodėjo iš savo sapno.

– Kur buvai dingęs? – paklausė teta Marta.

– Buvau čia, – tarė jis. – Centre. Tai nesudėtinga.

– Manau, tavo dvynys taip pat? – pasakė ji.

– Galų gale! – suklykė jis laimingas. – Buvo pats laikas jam grįžti...

– Visi mes dvilypiai, – tarė Nasra. – Turim išorinį veidą ir dar kitą.

24 SKYRIUS

Knyga ar žodis?

Mistikų darbas

Teo atsigulė neprataręs nė žodžio. Teta Marta įsmuko po patalais, užgesino šviesą ir ruošėsi migti...

– Klausyk, ar galiu su tavim truputį pasikalbėti?

– Klok, mano berniuk. Uždegti šviesą?

– Ne! Man geriau tamsoje. Nasra mistikė?

– Be abejo, nes ji dervišė. Kodėl klausi?

– Ji sakė, kad dirba. Kuo ji verčiasi?

– Nasra priklauso vyriausiajai pabėgėlių komisijai, jos būstinė yra Ženevoje. Tai Jungtinių Tautų Organizacijos departamentas, jis rūpinasi viso pasaulio pabėgėliais.

– Turi paprakaituoti, – tarė Teo. – Bet ką ji veikia Stambule?

– Per atostogas Nasra atvažiuoja pas savo šeichą. Tačiau mobilusis telefonas visuomet jos rankinėje... Ji atlieka nuolatinę misiją.

– Vadinasi, galima būti mistike ir dirbti, – svajingai pratarė Teo. – Maniau, reikia atsiriboti nuo pasaulio.

– Ne islamui. Tikinčiųjų bendruomenės mintis anaiptol neleidžia nusišalinti. Geriausia malda yra kolektyvinė, pats matei. Kitų religijų maldos yra arba tų, kurie „yra pasaulyje", arba tų, kurie nuo jo atsiskyrę. Kai kurie krikščionių vienuoliai užsidaro vienuolynuose ir vengia pratarti bent žodį. Tas pats ir kai kuriuose moterų ordinuose, kur jos vadinamos „šventakuprėmis", bet norėtų, kad jas vadintų „vienuolėmis"... Taip joms labiau patinka. Krikščionybės tradicijoje

tokie ordinai vadinami kontempliaciniais, nes juose tėra vienas užsiėmimas: melstis.

– Maža iš to naudos, – pastebėjo Teo. – O kuprą lenkti palieka kitiems...

– Jie taip nemano! Kontempliatyviųjų malda aukština ne tik juos, bet ir veikliuosius. Tai kita bendruomenės koncepcija: kiekvienas savo darbą dirba Dievui. Pažvelk į hinduistus: išauklėję vaikus, jie turi teisę palikti šeimas ir tapti klajojančiais atsiskyrėliais... Budistai turi vienuolynus, o daoistai mėgsta pasitraukti vienatvėn. Nasra kitokia. Ji dirba dvejopą darbą. Čia, Stambule, ji sukasi Dievo garbei, be to, ji dirbanti žmona musulmonė.

– Ką veikia jos vyras?

– Jis šveicarų pramonininkas, geras vyrukas, suteikiantis jai laisvę. Kai ji sprunka pas savo mokytoją, jis niekuomet nevažiuoja drauge.

– Tas žmogus tikrai nepavydus!

– Jis pažįsta savo žmoną. Įsivaizduoji Nasrą neištikimą? Neįmanoma!

– Mano manymu, jinai apgaudinėja jį su Dievu, – nusprendė jis. – Matei jos akis išeinant iš *tekės*?

– Tokiu atveju milijonai labai pamaldžių žmonų apgaudinėja savo vyrus su Dievu... Kiek supratau, tau labiau patinka vienuolės!

– Taip! – pritarė jis. – Jos bent jau legaliai susituokusios su Dievu. O aš mistikas?

– Tu... Tu keistas paukštis. Taip dažnai mačiau tave apspangusį lyg sapne! Bet gal tai tavo įprasta būsena?

– Pažiūrėsim. Man labai patinka užsimiršti. Beje, nepasakiau tau geriausio! Mano dvynys yra dvynė!

– Iš kur žinai? – sušuko ji atsisėsdama lovoje.

– Girdėjau, ką ji man viduje pašnibždėjo, – tarė jis ramiai. – Matyt, jos vardo turiu paklausti mamos. Man atrodo, mama kažką nuo manęs slepia, nemanai? Gal mirusią mažą pusseserę?

– Prasi...manymas, – pasakė ji ir smarkiai užsikosėjo. – Tai... tavo liga.

– Juk aš pasveikau, – tarė Teo. – Tiek to, paklausiu mamos.

Teta Marta vėl atsigulė ir paskelbė norinti miego, nors iš tiesų – melavo kaip didelė. Teo pamėgino vėl užmegzti pokalbį, bet ji jau šnarpštė.

Paslaptis atskleista

Kitą dieną Nasrai paskambino plepusis daktaras. Tyrimų rezultatai buvo iš koto verčiantys: liga staigiai atsitraukė... Nasra pabučiavo Teo nepaisydama musulmonų įstatymo ir nuskubėjo į virtuvę ruoštis kuo iškilmingiau atšvęsti naujieną.

– Matai, buvau teisus, – priminė Teo. – Dėl to ir Šventasis Žaibas atrodė toks patenkintas! Vadinasi, sapne buvo mano tyrimų lapas...

– Liaukis, – suniurnėjo teta Marta. – Verčiau tuojau pat paskambink motinai!

Kalbėdamas telefonu, Teo dėjosi esąs šaunuolis, tačiau pasijuto nesavas, nes, kaip ir turėjo būti, Melina nepaliaudama verkė. Staiga Marta sukluso.

– ...Tai tu man atsakysi? – paklausė Teo. – Ak šitaip! Pažinojai ją? Kas ji? Mano dvynė? Ačiū, tai aš žinau... Tikra? Ką nori pasakyti? Palauk... Pakartok... A... Tikrai, tai visai nesvarbu. Kodėl anksčiau nesakei? Vargšele mama. Ne, nepykstu. Ne, liaukis, tu nekalta! Tu niekuo dėta! Padovanosi man kitą! Ką kitą? Mažą sesutę, tikrai, šita mintis...

Kai padėjo ragelį, Teo buvo pablyškęs. Jis prisėdo šalia tetos Martos ir apsikabino jos kaklą.

– Mano sesuo dvynė mirė vos gimusi, iš karto po manęs, – sukuždėjo jis. – Tu tai žinojai?

– Nežinojau, kad tai buvo mergaitė, – prisipažino teta Marta. – Pagaliau pasakė? Tai gerai. Dabar supranti, kodėl viduje turi dvynę.

– Jeigu ji šnekasi su manim, vadinas, nemirusi. Na, nevisiškai.

– Neatrodai nustebęs...

– Nesu toks kvailas. Tik norėčiau suprasti, kaip atsitinka toks dalykas. Kūne apsigyvena numirėliai?

– Afrikoje tai įprasta, – atsakė ji. – Tikriausiai afrikiečiai teisūs.

– Manai, kad ji liks su manim visą gyvenimą? – sunerimo Teo. – Man netrukdo, bet vis dėlto!

– Ji išeis, kai pasveiksi, – patikino teta Marta. – Lažinuosi, kad atskubėjo tau į pagalbą.

– Galimas daiktas. Vakar atrodė, lyg ji žinotų rezultatus. Buvo tokia rami!

– Gana svajoti, dički, – nutraukė ji. – Nereikia pernelyg veržtis į mirusiųjų karalystę. Tai tave per toli nuvedė!

– Na jau! Mačiau tiek šalių, ir visur rūpinamasi savo mirusiaisiais, tik ne pas mus. Motušė Teano visą laiką vaikšto į kapines. Mes – niekada. O jeigu tai negerai?

– Palauk Afrikos. Jiems tai visai įprasta, – atsakė ji šypsodamasi.

Stambule, pranešus gerus rezultatus, nekilo sumaištis, o Abato Greguaro gatvėje buvo kitaip. Žeromas po dešimties minučių perskambino iš laboratorijos ir pareikalavo, kad jam perskaitytų visus tyrimų rezultatus, kad duotų plepiojo daktaro telefono numerį, suabejojo analizių patikimumu ir, Teo pykčiui, pasiūlė viską pakartoti, bet Teo taip poetiškai nupasakojo plepiojo daktaro paliktas mėlynes nuo dūrių, kad tėvas atsitraukė. Per pusryčius paskambino patenkintos mergaitės. Metas apsilankyti garsiajame Sultonų hareme, tada atėjo eilė Fatu, kuri neturėjo ką pasakyti, tik kikeno iš laimės.

– Kas pasidarė? – stebėjosi Teo. – Jie visi pakvaišo!

– Duok laiko apsiprasti, – patarė teta Marta. – Juk jie netikėliai!

– Išskyrus Fatu! – paprieštaravo Teo. – Aš vis dar turiu jos gri gri.

– Gri gri? – perklausė Nasra. – Matau ant kaklo gri gri ir Koraną, tai ne tas pats. Islamas tave globoja, Teo!

– Palūkėk, peteliške... Nemėgstu, kai mane mausto. Sutinku, kad esi pati gražiausia Alacho rojaus hurija. Bet vis tiek manęs nesuvystysi!

– Koks nepatiklus! – juokdamasi sušuko Nasra.

Likusią savaitės dalį jie praleido maloniai vaikštinėdami. Savo bičiulius Nasra nusivedė į Ejup El Ensari šventyklą, kur tikintieji spaudėsi prie šventojo kapo aptvarų, lygiai kaip Nizamudino tikintieji prie savojo. Balandžiai lesiojo cukrų, nubyrėjusį nuo aukų, o Teo nusipirko prabangų aukso raidėmis juodame fone kaligrafiškai išvedžiotą Alacho vardą. Jie išsinuomojo kajiką ir paplaukiojo palei pakrantes, kur dunksojo seni vasarnamiai su balkonais, išsikišusiais virš vandens. Kapinės buvo poetiškos, mečetės – svetingos, o kardžuvės – labai skanios. Po ilgų kalbų su plepiuoju daktaru Žeromas nusiramino. Jis jau būtų nusprendęs, kad kelionė čia gali baigtis, nes Teo pasveiko, bet teta Marta jį šiurkščiai sudraudė. Jeigu Teo grįš dabar, jis tuojau pat atkris, dėl to ji buvo tikra.

Vaidas dėl juodojo islamo

Po kelių dienų teta Marta pranešė, kad jie išvyksta į juodąją Afriką.

– Norit pasakyti – pas Afrikos musulmonus, – pataisė Nasra. – Senegalas – musulmonų šalis.

– Seniausia Afrikos demokratija, – toliau kalbėjo teta Marta. – Visiškai pasaulietinė.

– Visi jos gyventojai – musulmonai, – tęsė Nasra.

– Ne, – atsakė teta Marta. – Užmiršot krikščionis ir animistus.

– Puikiai suprantu, – tarė ji. – Šiaip ar taip, dauguma senegaliečių ne tik musulmonai, bet ir sufijai.

– Dar ko! – sušuko Teo. – Afrikiečiai sufijai?

– Taip, – patvirtino Nasra.

– Ne! – šūktelėjo teta Marta.

Tarp dviejų draugių įsiliepsnojo tikras mūšis. Nasra tvirtino, kad Senegalo musulmonai – tikri sufijai, o teta Marta – kad jie tik vadinami sufijais.

Nasra tvirtino, kad Senegalo šeichai paveldėjo meilės Dievui tradiciją, o teta Marta atkirto, kad meilę jie pakeitė mokinių paklusnumu. Tonas kilo.

– Ei, mergaitės, jau gana! – sušuko Teo. – Aš pakankamai didelis, kad pats susidaryčiau nuomonę! Nutilkit, kitaip...

Po tokio šalto dušo jos tūžmingai susižvalgė.

– Tikrai, – sumurmėjo Teo. – Paskutinį vakarą netapkit fundamentalistėmis!

Konfliktas nuslūgo. Nasra, sąžinės graužiama, nušlepsėjo basomis kojytėmis, pabučiavo tetą Martą ir paprašė atleisti.

– Man jūsų truks, – suburkavo ji ir ištiesė Teo ranką. – Trise buvo taip gera.

– Pastebėjai, teta Marta? – sužavėtas tarė Teo. – Visi sako tą patį!

– Mažasis pasipūtėli, – sumurmėjo ji. – Jei jau pasveikai, drožk dabar pat krauti lagaminų.

– Tu mano hurija, pieštuku paryškintomis akimis, – sukuždėjo jis Nasrai į ausį, o ji gynėsi juokdamasi.

Išvykimas iš Stambulo panėšėjo į visus kitus. Smulkus siluetas oro uoste mosavo skarele, kol išnyko po lėktuvo sparnais. Šį kartą teta Marta nubraukė ašarą. Teo paskutinįkart pažvelgė į Marmuro jūrą.

Žemės riešutas ir malda

Dakare leidžiantis nutūpusio lėktuvo laipteliais, į Teo pūstelėjo karšto oro gūsis.

– Užsidėk kepurę, – liepė teta Marta. – Saulė smeigia smarkiai kaip Egipte. Pasiskubink truputį... Pavėluosim į susitikimą.

– Su vyru ar moterim? – paklausė Teo.

– Vyru. Geru tavo pažįstamu.

Tai buvo tikrai malonus siurprizas. Susitikimas su ponu Abdulajum Diopu, Fatu tėčiu, kuris, nepaisydamas karščio, apsivilko eilutę ir pasirišo kaklaraištį.

– Kaip tu? – paklausė jis ir kilstelėjo Teo kaip plunksną. – Tėvai liepė labai tavim rūpintis. O jums, Marta, kaip sekasi?

– Ačiū, puikiai, – atsakė teta Marta. – O kaip jūsų šeima?

– Gerai, – pakartojo ponas Diopas šypsodamas. – Imam lagaminus ir einam pas mane. Visi jūsų laukia.

Dakaro gatvėse vaikštinėjo vyrai su kaftanais ir moterys ilgomis tunikomis bubu, atvirais apvaliais pečiais ir didingais turbanais. Susėdusios ant šaligatvio, damos skrudino žemės riešutus ritindamos branduolius karštame smėlyje katilo dugne. Prekeiviai siūlė plastmasinius laistytuvus, fluorescencinius sandalus, maišiukus obuolių, tinklelius nuo moskitų ir žiebtuvėlius. Kiekvienoje kryžkelėje elgetavo vaikai, graudinamai vartydami akis. Ponas Diopas nukreipė žvilgsnį; teta Marta ėmė bambėti.

– Matai, Teo, – pradėjo ji, – šitie maži elgetos vadinasi *talibai*...

– Tai reiškia „mokinys", – greitakalbe pridūrė Abdulajus Diopas.

– Kaip ir žodis *talibanas* Afganistane... Ar tik nenorit pasakyti, kad šitie vaikai mokosi elgetauti gatvėse! Kokia gėda!

– Ne, jie nesimoko, – atsiduso Abdulajus Diopas. – Bet sakau jums, mūsų sufijų brolių tradicija neapsiriboja keliais pamestinukais.

– Įdomu, – įsikišo Teo. – Stambule teta ir jos draugė Nasra jau dėl to ginčijosi. Abdulajau, galit man paaiškinti?

– Žinoma, – atsakė jis. – Štai: Senegalą pasidalijo keturios sufijų brolijos...

– Brolija, – tarė Teo, – vieną mačiau per televiziją. Tai žmonės viduramžių apdarais, susirenkantys ir gurkšnojantys vyną. Kažkas čia nesiklijuoja!

Ir nesiklijavo. Kaip rodė pavadinimas, brolija sutelkdavo draugėn brolius, kuriuos siejo bendras tikėjimas. Jeigu galima griežtai laikytis prancūziško vyno kulto, tai islamo tikėjimas daugybę pasaulio tikinčiųjų sutelkė į daug rimtesnes brolijas. Musulmoniškose Afrikos srityse būta sufijų brolijų, kiekvienos iš kurių išpažinėjai burdavosi apie vieną mokytoją. Taip buvo Senegale, šalyje, kur islamas suvie-

nijo nesuskaičiuojamas tautas, tarp jų buvo fulbiai, tukulerai, lobiai, mandingai ir volofai, sudarantys išpažinėjų daugumą.

Pati seniausia kadaritų brolija atvyko tiesiai iš Bagdado, XII amžiaus sufijų mokyklos. Antroji – garsi ir nepaprastai gerbiama Tidžanijos brolija – paplito Afrikoje Sahelyje nuo Mahrebo, ją globojo šeichas, XVIII gimęs Alžyre ir miręs Fese. XX amžiuje pats didžiausias Tidžanijos brolijos dvasinis mokytojas buvo Tjernas Bokaras le Maljenas, šviesaus proto Bandiagaros išminčius. Trečioji Senegalo brolija – lajų – sekė naujuoju afrikiečių pranašu Seidina Lajum, kurį Dievas atsiuntė juodajai rasei XIX amžiuje. Bet paskutinė – o, visai kas kita! Už savo egzistavimą ji skolinga nepaprastam afrikiečiui. Ahmadas Bamba buvo miuridų brolijos įkūrėjas, pavadinimas *miuridas* reiškė „trokštantis tikėti“.

Teta Marta paprieštaravo. Žinoma, keturi garbingi keturių brolijų kalifai darė nemenką įtaką, gerbiamą demokratinės valdžios, tačiau, nors jų asmeninis dvasingumas ir buvo neginčijamas, bet solidžios hierarchiškai pavaldžių tikinčiųjų aplinkos dvasingumas nebuvo tokios pat kokybės... O dėl miuridų – nereikėtų pamiršti, kad brolijos steigėjas vienas iš pirmųjų pasipriešino kolonijinei Prancūzijai, kuri politiniais sumetimais ištrėmė jį į Gaboną – štai kur esmė.

– Klystat! – atšovė Abdulajus. Šeichui Ahmadui Bambai nerūpėjo priešintis kolonizatorių įtakai. Didysis mokytojas turėjo tik vieną tikslą – ugdyti išpažinėjų tikėjimą. Mirties patale jo tėvas – labai pamaldus žmogus – patikėjo jam brolių musulmonų likimą: jaunuolis tapo teologu pačios seniausios kadaritų brolijos širdyje. Tačiau jį traukė tik meditacija. Jis pradingdavo miškuose, jis ieškojo: kažkur tame krašte jo laukė šventa vieta. Vieną dieną, vedamas keistos šviesos, jis leidosi žingsniuoti ir sustojo po baobabu, ten, kur sustingo šviesos spindulys. Medžio šešėlyje jis suvokė, kad atėjo į savo sielos centrą. Įvyko „asmeninis“ apreiškimas, ir jis patenkintas nusijuokė. Juokas nugriaudėjo taip garsiai, kad už 30 kilometrų jį išgirdo valstiečiai... Tą dieną jam gimė sūnus, vardu Mohamedas.

– Visa tai nuostabu, – pareiškė teta Marta, – tačiau kas gali paneigti, kad egzistavo netikri marabutai, šarlatanai, zujantys Dakaro gatvėmis. Kartą jos bičiulis senegalietis parodė pamokantį vaizdą. Netikras marabutas, apsirengęs didžiulę šventinę tuniką bubu, atėjo prie gatvės kampo, o trys jo sėbrai kitame gatvės gale, vos jį pastebėję, puolė po kojom šnypšdami: „Štai didysis marabutas!“. Žmonės sustojo. Tada marabutas ėmė postringauti: jam nereikią pinigų, jis nieko nereikalaująs, be to, esąs pakankamai turtingas turėti net tris žmonas, tad jo vienintelis tikslas – suteikti pagalbą tiems, kuriems jos reikia.

– Mielas žmogelis, – tarė Teo. – Kuo jis tau neįtiko?

Na štai! Marabutas paaiškino, kad priims tik aštuonis žmones, ne daugiau. Žmonės sukruto. Marabutas išsirinko aštuonis ir sustatė šalia: kiekvieno paprašė pinigų už palaiminimą – po penkis šimtus arfikietiškų frankų už kiekvieną rankos ir kojos pirštą. Išrinktieji sumokėjo. Paskui, kadangi tetos Martos bičiulis stebėjo klastūnus pašaipiu žvilgsniu, marabutas oficialiai kreipėsi į jį. „Tau skirsiu specialią maldą“, – tarė jis. Nusitempė už kampo ir įkišo du tūkstančius afrikietiškų frankų, kad tylėtų.

Abdulajus gūžtelėjo pečiais. Jis žinojo apsčiai tokių istorijų! Žinoma, perėjūnų yra, bet niekas negali jų painioti su brolijų marabutais. Pelnę didžiulį autoritetą, tikrieji marabutai buvo labai gerbiami ir pripažino tik vieną aukščiausiąją valdžią – kalifą. Jie nevogė, vadovavo mokiniams, rūpinosi jų lavinimu ir rinkdavo išpažinėjų pinigus bendruomenės labui. Joks senegalietis, vertas šio vardo, negalėjo apsirikti dėl tikrojo marabuto: jei atsirasdavo lengvatikių, juo blogiau jiems!

Teo, klausęs tik viena ausimi, staiga išgirdo kurtinamą tamtamų griaudėjimą. Žengusi į patį didžiulio prospekto vidurį, linksmai kvatodama šoko keistuolių grupė. Šios keistos figūros margais apsiaustais, su odiniais pakabučiais ant kaklų, styrančiais plaukais ir kuokomis rankose viena ranka mušė instrumentus, o kita tiesė kalebasus, šokinėjo ir vaipėsi it velniai.

– Jie puikūs! – sušuko Teo. – Muzikantų orkestras?

– O ne! – atsakė Abdulajus Diopas. – Tai beifolai. Jie priklauso savotiškai miuridizmo atšakai. Žodžiu, šeicho Ahmado Bambos mokiniai.

– Kodėl nesakot tiesos? – suirzo teta Marta. – Argi beifolai nėra pirmiausia religinė milicija, ginanti žemdirbius nuo gyvulių augintojų daromos žalos?

Abdulajus Diopas kantriai paaiškino, kad beifolų istorija tikrai daug painesnė nei teta Marta įsivaizduojanti. Karališkojo kraujo princas, vardu Ibra Folas, išgirdo gandą apie didį mistiką, įsikūrusį kažkur Senegale. Jį rasti prireikė devynerių metų. Kiekviename kaime, per kurį pereidavo paslaugus milžinas Ibra Folas, pasemdavo moterims vandens, pjaudavo malkas, vienas nudirbdavo savaitės darbus... ir kitą dieną leisdavosi šeicho pėdomis. Galiausiai po daugybės vaisingų klaidžiojimo metų Ibra Folas rado jį Tuboje, tapusiame šventu miuridų miestu. Šeichas Ahmadas Bamba nutarė jį pavadinti Tubos vardu pagal volofų žodį, reiškiantį „sugrįžimą pas Dievą". Paskui, puolęs į kojas mokytojui, kurio taip ilgai ieškojęs, Ibra Folas paėmė vadžias į savo rankas. Jis saugojo šeichą, išvaikė įsibrovėlius, įvedė drausmę ir gavo savotišką Ahmado Bambos potvarkį: jis atleidžiamas nuo maldų, jas pakeis darbu. Netrukus jis turėjo mokinių, beifolų, kurie vadino jį Pranašu.

Darbas virto entuziazmo kupinu kultu. Kad galėtų atlikti sunkiausius darbus, beifolai buvo atleisti nuo maldų. Mainais už pažeidimą turėjo elgetaudami po vieną rinkti audinių skiautes, iš kurių susiuvus išeitų sufijų apsiaustai. Jie buvo griežtai auklėjami ir aklai atsidavę. Jie buvo saviti: iš visų miuridų tik jie vieni šoko ir dainavo pagal tamtamo ritmą, laikydamiesi senų šalies papročių. Naktį, surinkę įšventintųjų grupelę, beifolai patirdavo transą kartodami didįjį sufijų kreipimąsi...

– Dievobaiminga legenda! – pareiškė teta Marta. Beifolai suformavo drausmės tarnybą! O jų darbo religija atskleidė miuridizmo esmę. Senegalo miuridai sugalvojo protingą sistemą. Dirbti – tai melstis. Kaip pelninga! Mokinių ir mokytojo sutartis buvo paprasta:

mokytojas užtikrina mokiniui išganymą, jei mokinys nemokamai dirba mokytojui. Miuridai mokėjo verstis... Išnaudodami daugybę juodadarbių, kuriems atstovavo mokiniai, plušantys be atlygio, miuridai Senegale išvystė žemės riešutų – pagrindinio šalies turto – pramonę. Po to prisipirko krautuvėlių, sudarė sandėrių ... Žodžiu, miuridai buvo puikūs verslininkai.

Teta Marta pasijuto pranašesnė.

– Miuridų ekonominės sistemos naudą perprato Prancūzijos kolonijų gubernatoriai! – pasipiktino Abdulajus Diopas. – Jie privertė miuridus auginti žemės riešutus... Šeichas čia niekuo dėtas!

– Prancūzija pasinaudojo miuridizmu? – šoko teta Marta. – Prancūzai ištrėmė šeichą Ahmadą Bambą!

– Bet galų gale jį grąžino, – paneigė jis. – Jūs painiojat kolonijinę politiką ir įkvėptojo šeicho mistinius ieškojimus... Kaip tikras sufijus jis atsisakė bendradarbiauti su prancūzų administracija. Sufijai nepaklūsta politiniams autoritetams: jiems nesvarbu, ar tai sultonas, ar karalius, imperatorius, valdytojas, prezidentas. Šeichas Ahmadas Bamba skelbė neturtą!

– Ką norit įtikinti savo fantazijomis? – suniurnėjo ji. – Jūs taip kalbat, nes pats esat miuridas!

Abdulajus Diopas supyko. Istoriniai dokumentai nenuginčijami... O kalbant apie mokinio ir mokytojo mainų sistemą, šeicho idėja buvo aiški: visų pirma – auklėti. Mokydamas mokytojas atnešdavo daug naudos, o reikalaudamas dirbti, rengdavo mokinį gyvenimui. Beje, mokytojas suteikdavo mokiniui pastogę, maitindavo jį ir apvesdindavo. Be to, šeichas atkakliai pabrėžė svarbiausią dalyką: nė vienas mokinys nedirbo prieš savo norą. Šeichas su savo brolija įvedė tvarką ir ėmė auklėti visuomenę, nuvargintą prievartos ir karų. Kai prancūzų kolonizatoriai drumstė gyventojų ramybę, senegalų tauta jo dėka susitelkė, dirbo savo žemes, rado kompromisą su naujaisiais šeimininkais, praturtino šalį...

– Visa tai ekonomika, – tarė Teo. – O kur čia islamo vieta?

Abdulajus Diopas tučtuojau pasinaudojo proga. Ar teta Marta

girdėjusi šeicho Ahmado Bambos mistines poemas? Ar ji skaičiusi „Rojaus keliones“? Ne?

Bičiuli, medituok ilgėliau
Apie žemę ir dangų, taip pat žvaigždes,
Apie saulę ir mėnulį, taip pat medžius,
Apie vandenį ir ugnį, ir net akmenis,
Ir apie ką kita, kaip naktis ar diena,
Tuomet širdį aplankys ramybė ir šviesa.

Abdulajus Diopas paėmė viršų.

– Poemas rašinėti nesunku, – burbtelėjo teta Marta. – Mistika, jūs perdedate!

– Tai nuvažiuokit į šventą miuridų miestą Tubą! – susierzino jis. – Ten didingoje mečetėje išgirsit autentiškas sufijų giesmes, – tai ir yra įkvėptosios šeicho Ahmado Bambos poemos!

– Mano balsas lems jūsų ginčą, – tarė Teo. – Atsakykit, ar yra bent viena religija, kuri neverstų savo išpažinėjų dirbti?

Stojo tyla.

– Taip, – pratarė Abdulajus Diopas. – Visos religijos, be išimties. Nė viena nereikalauja dirbti. Kiekviena savaip žymi kelią Dievop.

– Ne, – paprieštaravo teta Marta. – Nėra nė vienos religijos, kuri nevirstų išnaudojimo sistema. Čia aš pritariu Karlo Markso nuomonei: „Religija yra opijus liaudžiai.“ Ji užliūliuojama tam, kad lietų kruviną prakaitą.

– Aš laimėjau, – vėl tarė Teo. – Noriu dar paklausti. Ką miuridai turi afrikietiško?

Vėl tyla.

– Tarkim, juodosios Afrikos niekada neužgožė didžiosios religijos, – tarstelėjo teta Marta. – Senegalo brolijos visiškai islamizavo volofų tautą. Prieš atsirandant brolijoms, volofai dirbo žemės darbus. Šeichas Ahmadas Bamba tik savaip pritaikė islamą Afrikai. Įsigalėjus miuridams, čia ir glūdi volofų vertybės.

– Nesutinku su jumis, – atkirto Abdulajus Diopas. – Volofai turėjo kastas ir vergus. Klausykit... Pavyzdžiui, šeichas Ahmadas Bamba sukėlė triukšmą norėdamas pamėgdžioti pranašą, kuris sąmoningai buvo ištekinęs dukterį Zanaidą už seno vergo. Kai miuridai pasipiktino, šeichas priminė jiems islamo lygybės principą. Rytojaus dieną jis grupę žemesnės kastos žmonių pakėlė į aukštų pareigūnų rangą. Šeichas Ahmadas Bamba tikrai suteikė volofų tautai lygybę, o ši jos nepaisė.

– Darau išvadą, – pasakė Teo. – „Senegalo islamas = sufijai + kastos + vergai + žemės riešutai.“ Nieko nesupratau. Afrikoje kastos ir vergai?

Taip Teo paaiškėjo, kad ne baltieji Afrikoje išrado vergystę. Volofų visuomenė buvo susiskirsčiusi į kilminguosius, laisvus žmones ir vergus. Namų vergai priklausė motinai, jie gyvendavo šeimininko šeimoje ir su jais nebūdavo blogai elgiamasi. Tėvo vergai buvo niekas, neturėjo nieko, buvo nieko verti. Žodžiu, vado vergai žygiuodavo su juo į karą, gaudavo savo laimikio dalį, turėjo teisę plėšti ir terorizuoti kaimus. Tad „laisvieji žmonės“ – vargšai valstiečiai – dažnai tapdavo arogantiškų, bet ginkluotų vergų grobiu.

– Palygink, jei nori, su feodaline Europa, – pasakė ponas Diopas. – Valstiečiai buvo „baudžiauninkai“, priklausantys dvarų valdovams. Pridėk tėvo namų vergus, – iš viso dvi vargšų kategorijos, joms islamas suteikė trūkstamą lygybę.

– Blogiau, – pertarė teta Marta. – Afrikos karaliai puldinėdavo gyventojus ir pardavinėdavo juos turguje. Be jų baltieji niekuomet nebūtų galėję pasipelnyti iš prekybos juodaisiais: jie turėjo vietinius tiekėjus.

– Deja! – atsiduso ponas Diopas. – Tikroji Afrikoje įsigalėjusio islamo klaida – prekyba juodaisiais vergais iki XIX amžiaus. Kiek afrikiečių imperijų rėmėsi baudžiauninkų duoklėmis... Gao imperija, plytėjusi iki žemutinio Senegalo ir Sacharos, Malis, matęs savo valdovą Kongą Musą, išsirengiantį į maldininkų kelionę su milžiniška juodųjų vergų svita... Juos keisdavo į arklius, naudodavo dirbti laukuose! Mes priekaištaujame baltiesiems, kad išveždavo mūsiškius, bet, tiesą sakant, gėda slegia ir Afriką, sutinku.

Lavonų sūnūs

Jie atvažiavo į pono Diopo namus, baltą, bugenvilijų apraizgytą vilą. Abdulajus stumtelėjo Teo į valgomąjį, kuriame ant aksominės sofos sėdėjo trys damos su turbanais ir tylomis vėdavosi.

– Mano motina, mano teta ir mano sesuo Anta, – tarė ponas Diopas paeiliui pristatydamas jas tetai Martai. – Tavo vaikai suguldyti?

– Taip, bet jie dar nemiega, – sukuždėjo pati jauniausia dama. – Ypač Aminata, jai dygsta dantukai.

– Normalu jos amžiuje, – tarė Abdulajus. – Jei verkia, Anta, atnešk ją pas mus.

Pokalbis buvo toks paprastai šeimyninis, kad Teo pasijuto kaip namie. Abdulajus dingo ir grįžo apsirengęs plačią baltą tuniką bubu, apsiavęs derančias šliures.

– Uf! – atsiduso jis sudribdamas. – Pietūs paruošti?

Tyli senoji ponia Diop oriai atsistojo ir visi nuėjo prie stalo. Kalnas sorų kuskuso, keptas viščiukas, svogūnų padažas, virtos daržovės. Teo pasijuto išalkęs. Damos kalbėjo nedaug arba patyliukais. Įvyko nuostabus dalykas: teta Marta prisiderino.

– Noriu paklausti, – prabilo Teo pakeldamas nosį nuo lėkštės. – Tu neseniai ne visai gerai man išaiškinai Senegalo kastas. Tavo šalis kaip Indija?

Senoji ponia Diop suirzusi kilstelėjo antakį, o išsižiojusiai tetai iškrito šakutė. Aminatos motina skubiai pakilo sumurmėjusi, kad verkia duktė. Ji grįžo nešina kūdikiu.

– Pakalbėsim apie tai po pietų, jei nori, – šyptelėjęs tarė Abdulajus. – Reikės ilgokai aiškinti.

– Tiek to, – atsakė Teo. – O kokiai kastai priklauso jūsų šeima?

– Nutilk gi, – suniurzgė teta Marta. – O! Koks žavus vaikelis... Kiek jai laiko? Kiek sveria?

Mažoji Aminata tuojau tapo pokalbio centru. Mirkčiodama užmiegotomis akutėmis, patempusi lūpą ji žiūrėjo į suaugusius žmones jų nematydama. Jos motina šypsojosi žaviai susidrovėjusi,

o Teo, pakerėtas mielos apvalios vaiko galvutės, pamiršo klausimus apie kastas. Tuo metu buvo atneštas desertas – arbūzo riekės, plakti kiaušinių baltymai. Trys damos nunešė Aminatą į lovą, o Abdulajus vėl įsitaisė savo vietoje ant sofos.

– Tai va, – atsiduso jis. – Dabar galim pašnekėti. Senegaliečiai nenoriai kalba apie kastas.

– Ypač prie mažojo tubabo! – sušuko teta Marta.

– Ar aš tas tubabas? – sunerimo Teo. – Tai reiškia „kretinas“?

– Tubabai yra užsieniečiai, o plačiąja prasme – baltieji europiečiai, – šypsodamasis pasakė ponas Diopas. – Bet Senegale mes visai nešnekam apie tubabų kastas. Beje, teoriškai kastų jau nebėra. Iš tikrųjų turiu pripažinti, kad jų dar šiek tiek paisoma.

– Tik šiek tiek? – įsikišo Anta grįžusi ir atsisėdusi ant sofos. – Tu dirbi Paryžiuje. Tačiau aš gyvenu čia ir turiu ausis! Nepaisant mūsų sociologų, istorikų, mūsų mokslinių tyrinėjimų, mergina iš griotų šeimos vis dar drabstoma purvais! Pavyzdžiui, savo paskaitose stengiuosi naikinti kastų neteisybę. Kalbu apie tai, aiškinu, smerkiu... Dar labiau stengiuosi, bet ar tai veikia? Paslaptis.

– Anta universitete dėsto sociologiją, – tarė ponas Diopas. – Paaiškink Teo, tu tai padarysi geriau nei aš.

Kastos, pasakojo Anta, suskirstė didelę Afrikos dalį. „Aukštesniosios“ kastos nebuvo net įvardytos. Vienoje pusėje buvo laisvieji žmonės, o kitoje, pačioje apačioje, – paniekintieji, jų dukters nevesi neprarasdamas garbės: kalviai, puodžiai, batsiuviai, juvelyrai, audėjai ir griotai.

– Griotai – tai kažkokie giedantys burtininkai, – prisiminė Teo. – Fatu man apie juos pasakojo. Jie, atrodo, labai įdomūs!

Griotų atvejis buvo savotiškas. Įpareigoti liaupsinti šlovingąsias valdovų genealogijas, griotai buvo panašūs į juokdarius, be kurių negalima apsieiti, tačiau kurie nustumiami į pasaulio užkulisius. Griotai – rūmų bardai, juokdariai, kviesliai – suburdavo žmones dainuodami ir pritardami instrumentais, bet neturėjo teisės įžengti

į namus, net atsigulti po žeme. Griotų niekuomet nelaidodavo. Tad, užginus jiems vietą po žeme, kūnai būdavo įstatomi į baobabus ir apkrečiami moliu.

– Nieko sau, – sumurmėjo Teo. – Ar taip tebedaroma?

Ne, senieji papročiai atsitraukė prieš demokratiją, ir griotų statusas pasikeitė. Kai atidaroma paroda, jie kaip čia buvę... Jų būna per didžiąsias oficialias iškilmes. Jiems liko tik pareiga garsiai traukti liaupsinančias giesmes minios akivaizdoje, nuo šiol tai apsupta tradicijoms rodomos pagarbos.

– Keistoka, – nustebo Teo. – Kodėl juos pašalino?

– Apie griotų kilmę yra gausybė legendų, – pasakė ji. – Pačios įdomiausios skirtos vienai savotiškai griotų kastai – niolams. Nelabai aišku, ar juos reikia nustumti į pačią griotų apačią ar pakelti virš jų, tačiau kokia istorija, kad tu žinotum!

– Kaip tik to man ir reikia, – tarė Teo. – Klok!

– Vieną dieną, – aiškino Anta, – tai atsitiko Sahelyje: vyras susirgo neaiškia liga, niekas nežinojo, kaip jį gydyti! Jis pradėjo liesėti ir mirė. Tačiau vos tik kaimynai susirinko prie jo kūno per laidojimo ceremoniją, apstulbę pamatė, kad velionio lytis... nederama.

– Nešvari? – paklausė Teo.

– Ne, – atsakė ji sumišusi. – Stačia dėl erekcijos. Kalbama, kad jo žmona buvo nepaprastai graži. Vienas senolis patarė jai paskutiniam atsisveikinimui atsigulti ant savo vyro... Ji pakluso. Atlikus aktą, kūno būsena tapo normali, velionį lyg niekur nieko palaidojo. Taigi apvaisinta lavono našlė davė gyvybę dvyniams, mergaitei ir berniukui.

– Jie buvo gyvi? – paklausė Teo.

Gyvų gyviausi. Nepaisant keisto stebuklo, dvynių gimimas nesukėlė jokių neaiškumų. Jie užaugo, susituokė ir susilaukė daugybės palikuonių... Bet vieną gražią dieną volofai atskleidė prakeikimą, ištikusį lavono atžalas: jiems mirus, kūnai bemat suirdavę! Iš pradžių bjauriai sutrūkinėdavę, paskui akimoju sudūlėdavę... Griotai buvo ne visai žmonės. Nuo tada kitos kastos vengdavo sąjungos su vadi-

namaisiais „lavono sūnumis". Dėl tos priežasties juos paskubomis užmūrydavo į baobabo drevę.

– Oi, – susiraukė Teo. – Kaip keista!

– Nieko neprimena? – paklausė teta Marta.

– Ne, – tarė jis. – Ak! Taip. Lyg miręs Ozyris, tik Izidei niekad nepavyko pastatyti jo pimpaliuko.

Anta patikslino, kad, pasak labai rimtų teorijų, pirmieji afrikiečiai buvo ne kas kita, o egiptiečiai, juodosios Afrikos protėviai, be to, patys juodieji. Amžių pradžioje Senegalo tautos paliko Egiptą. Kalnais ir dykumomis jie leidosi ilgon kelionėn per juodąjį kontinentą, per Indiją į Atlanto vandenyną, kur pradėjo egiptiečių atšaką tolimiausiame Afrikos taške, priešais Braziliją. Tad, nieko nuostabaus aptikti afrikiečių mituose Egipto atgarsių, tai patvirtina nurėžta griotų tėvo lavono lytis.

Tačiau jų atvejis buvo juo keistesnis, nes kitus kastų atstovus siejo kai kas bendra: visi jie – kalviai, puodžiai, batsiuviai, juvelyrai – dirbo savo rankomis. Jie buvo įgudę amatininkai, o griotas teturėjo vieną sugebėjimą – būti oratorium. Netgi kai jie buvo pripažinti kaip garsūs talentingi menininkai, apdovanoti įstabiais balsais ir vaisingu įkvėpimu, griotai vis tiek išsaugojo prakeiktųjų statusą. Jiems pasitaikydavo mirti mūšio lauke, kur lydėdavo savo valdovą, tačiau net tai nesuteikdavo jokios teisės būti palaidotiems įprastai. Į baobabą – kaip ir visus kitus!

Abdulajus Diopas pabrėžė, kad musulmonų tikėjimas atmetė kastų diskriminaciją. Visi tikintieji turi teisę būti palaidoti, taip pat ir griotai.

– Prancūzijoje aktoriai irgi neturėjo teisės į katalikiškas kapines, – įsiterpė teta Marta. – Bažnyčios draudimas buvo nutrauktas tik XIX amžiuje, tačiau nuo pat Prancūzijos revoliucijos Prancūzijoje kastų nebebuvo! Jūsų istorija manęs neįtikina. Mano manymu, tiesiog bijoma to, kuris skelbia žodį: griotas, aktorius – tai neatsiejama. Tie, kurių amatas yra žodinis – pavojingi.

– Islamas gerbia poetus, – tarė Abdulajus.

– Tikrai? O kas pačiame XX amžiaus vidury paskelbė fatvą* dėl rašytojo Salmano Rušdžio? Ne, matot, kalbos mokovai kelia netinkamų jausmų. Didysis graikų filosofas Platonas norėjo išginti poetus iš miesto, šiems žmonėms nuolat grėsė pavojus. Religijos, kai neturėdavo monopolijos, nemėgdavo žodinių amatų. Griotų pašalinimas – ne išimtis.

– Vis dėlto yra istorija, kuri gelbsti griotus nuo negarbės, – toliau pasakojo Anta. – Pameni, Abdu? Gelvarų mitą...

– Princesė ir griotas, – baigė Abdulajus.

Iš visų Senegalą sudarančių tautų, vienintelė sererų tauta pakluso svetimšalių kilmės karališkajai dinastijai. Atkeliavę iš kitur, gelvarai karaliavo sererų žemėje nuo XIV iki XIX amžiaus. Tačiau valdovų giminė buvo pažymėta negarbės atspaudu.

XIII amžiuje gyveno tokia princesė, didžiojo Malio karaliaus duktė. Kas užtaisė jai vaiką, kurį ji nešiojo savo įsčiose? Jos sužadėtinis? Svainis? Šiaip ar taip, tėvas valdovas nežinojo, kad duktė nėščia. Vaikas gims nesantuokinis. Gėdos apimta princesė paspruko prieš aušrą, kai kaimas budo nuo grūstuvėse trinamų sorų traškesio. Ji nebuvo viena. Ją lydėjo įsimylėjęs griotas. Galbūt jis – būsimojo vaiko tėvas – argi tokius dalykus sužinosi?

Bėgliai pėsti nužingsniavo keturis šimtus kilometrų ir girios vidury aptiko prieglobstį akmeniniame grote. Po septynerių metų to krašto medžiotojai susekė princesę, griotą ir jų dukteris: per tą laiką buvo gimę dar du vaikai. Reikalas galėjo pakrypti blogon pusėn... Anaiptol! Medžiotojus nustebino, kad tremtiniai išgyveno, – tai Dievo ženklas. Princesė buvo vainikuota karaliene ir įkūrė Gelvarų, tai reiškia „mįslė“, dinastiją.

Kas atsitiko įsimylėjusiam griotui? Niekas to nežino. Liaudies susižavėjimą kėlė tik narsioji princesė. Jos ilgas dingimas, grotas, kuriame glaudėsi, stebuklinga giria, kur ją aptiko medžiotojai, – visa tai skatino uolų pamaldumą, būdingą stebuklingiems pasireiškimams.

* *Fatva* – oficialus religinio islamo lyderio sprendimas, nurodymas.

Vis dėlto pirmosios dinastijos karalienės vaikai buvo nesantuokiniai, tikri grioto palikuonys.

– Kokia graži istorija! – tarė teta Marta. – Gaila, griotas dingo pakeliui...

– Jis atliko savo pareigą, – atsakė Anta. – Princesės įsčias apvaisino kalbos dovana. Nebeliko jokių kūno greito irimo ženklų: sakytum, princesė apvalė griotą... Tos dinastijos moterys visuomet buvo stiprios karalienės.

Tamtamas ir kalba

– Kuo šiandien tapo sererai? – paklausė teta Marta.

– Iš dalies katalikais, bet daugiausia musulmonais, – atsakė Anta. – Tačiau ar jie būtų tokie, ar kitokie, senosios religijos visiškai neišnyko. Imkim kad ir volofus beifolus. Reikia pamatyti juos, susibūrusius aplink ugnį, susikaupusius, giedančius nieko nematančiais žvilgsniais... Tamtamu jie islamui suteikė afrikietišką ritmą. Šio ritmo dėka išsaugojo tikrąjį Afrikos transą.

– Kas tas transas? – susidomėjo Teo.

– Tokia būklė tarp būdravimo ir sapno, – atsakė teta Marta. – Prarandi sąmonę, virpi, drebi, sukiesi ir šoki, staiga parkrenti, esi tu ir podraug ne tu.

– Klasėje turiu bičiulį epileptiką, – sumurmėjo Teo. – Kartą per pertrauką jį ištiko priepuolis. Tai transas?

– Visai ne. Epilepsija išsivysto pakenkus smegenis. Nuo jos retai pasveikstama, bet ją galima kontroliuoti vaistais. Būdamas transe nesi ligonis, bet pereini į kitą sąmonės būseną. Čia vaistai ne tik bejėgiai, bet pats transas gali tave išgydyti.

– Kodėl sakai „tave“? – sunerimo Teo. – Mane buvo apėmęs transas.

– Be abejo, – atsakė ji. – Luksore.

– Na va! – sušuko jis. – Tai aš irgi iš Afrikos?

– Jokiu būdu! – pasipiktino teta Marta. – Koks įžūlumas!

– Nesuprantu, kodėl jį barate, – įsikišo Abdulajus. – Ir kodėl Teo ne „iš Afrikos", kaip jis sako. Visur, kur bekeliaučiau, – Amerikoje, Azijoje – stebėjau transą. Mano manymu, jis mūsų visų tyko. Transas apėmė Teo, galbūt vieną dieną jis apims jus, brangioji Marta.

– Kertu lažybų, kad Vakaruose niekuomet nesat matęs transo. Ne, Anta teisi, Afrikos transas – visai kas kita.

– Jums leidus, paprieštarausiu, – tarė Abdulajus. – Visų pirma techno koncertas sukelia tokį pat transą kaip Afrikoje.

– Su tuo tai sutinku, – įsikišo Teo. – Bet teta visiškai nesupranta techno.

– Laukinių muzika, – burbtelėjo ji.

– Koks keistas žodis jūsų lūpose! – šaipėsi Abdulajus. – Ar esate girdėjusi, kad čia pat, Dakaro priemiestyje, europietes blondines apima transas per seniausias Senegalo ceremonijas? Pas jus irgi taip būna.

– Bet jūsų sesuo kalbėjo apie tikrą Afrikos transą! – tarė ji. – Aš juk nesapnavau! Anta, ką norėjote pasakyti?

– Nežinau, – sumurmėjo jaunoji moteris. – Mūsų kūnai šoka ne taip pat... Viską lemia ritmas...

– Matot! – triumfavo teta Marta. – Nė nelyginkit blyškių žalgų, besikraipančių per techno koncertą su jūsų nuostabia šokio maniera!

– Transo priemonės visur skirtingos, – toliau kalbėjo Abdulajus, – tačiau rezultatas toks pat. Kūnai juda skirtingai, bet akys transo metu visur išsprogsta vienodai. Aišku, yra tikrasis Afrikos transas. Nuo ko jis priklauso? Nuo tamtamo dundesio, kuriam neįmanoma atsispirti. Afrikos transas – ritmas.

– Ir nieko daugiau? – paklausė nusivylęs Teo. – Įsivaizdavau viščiuko kraują, kaukes naktį prie laužo, magiją, neįmanomus triukus... Fatu man pasakojo...

– Ji tokia, – šyptelėjo Abdulajus. – Visuomet viską apgaubia paslaptimi... Taip, yra dar vienas dalykas. Tik ne tas, apie kurį galvoji. Tai – kalba. Tradicinėje Afrikoje kalba veikia teigiamai. Čia ji skirta ne

žiniai perduoti, ji atkuria pasaulį ir be paliovos kuria mus. Apreikšta Knyga įsakinėja – tai kas kita. Nepaisant dorybių, didžiosioms šventoms knygoms – Koranui, Biblijai – ne visuomet pavyksta suteikti mums stiprybės. Afrikiečiai veltui melstųsi pranašui arba Jėzui, neišgytų niekaip kitaip, tik savo gimtosios kalbos dėka.

– Visai susipainiojau, – pasiskundė teta Marta. – Apie ką kalbat?

– „Būti nuogam – tai neturėti kalbos", – paslaptingai atsakė Abdulajus. – Taip dar ir šiandien tvirtina Malio senoliai Biangaros pakrantėse.

– Kalbu, vadinasi, rengiuosi? – žiovaudamas paklausė Teo. – O! Atsiprašau. Matyt, noriu miego, kalbu nežinia ką...

– Į lovą! – kirste nukirto Anta. – Savo rimtais pokalbiais, Abdu, apsukai vaikui galvą! Pasiremk į mane, Teo. Tavo kambarys netoli.

– Svarbiausia, kad jis teisus, – baigė Abdulajus žvelgdamas įkandin Teo.

25 SKYRIUS

Protėvių gyvenimas

Afrikiečių liūdesys

Kitą dieną jie apėjo miestą, pabuvojo didžiojoje mečetėje, katedroje ir kišenės dydžio mečetėse. Dangus buvo blyškus, saulė balta, jūra pilka. Tolumoje Teo pamatė salą su rausvastogių namų linija.

– Gorė, – tarė teta Marta. – Prekybos juodaisiais simbolis.

– Aplankysim vėliau, Teo, – pareiškė Abdulajus. – Noriu, kad iš pradžių atrastum mūsų afrikas. Visuomet atsiras laiko pamatyti, nuo ko mes pradėjom.

– Liekam Dakare? – paklausė Teo. – Jis lyg koks Prancūzijos miestas, dėl to...

– ...Su rotuše, geležinkelio stotimi, kareivinėmis, viskuo, kas reikalinga prefektūrai. Dakarą pastatė prancūzai, o mes jį pasisavinom.

Ant šaligatvių šmėkščiojo atsainios bubu tunikos ir kaftanai. Visur tarsi avily virė gyvenimas: papūgų, kaukių ir gri gri pardavėjai, visa darbo liaudis slampinėjo alėjomis, apsodintomis eilėmis medžių. Tai nebuvo Fatu Afrika.

Fatu pasakojo apie baobabus, sandėlius ant polių, pirogas su akimi, išpiešta ant pirmagalio, kriauklių kiaukutų piliakalnius, pelikanų skrydį ir vėl baobabus. Fatu nupasakojo dirvos raudonį, bananmedžių žalumą, muskusu dvelkiančius mangus, baltą paplūdimių smėlį, sidabrišką baobabo kamieną. Fatu prisimerkusi svajojo apie šventus medžius, grįžtančius žvejus, žaibais dryžuotą dangų prieš audrą. Ir vis į galvą ateidavo baobabas.

– Taip, tai gražu, – tarė jis. – O baobabai?

Jie važiavo vingiuodami tarp sunkvežimių virtinių. Keliavo per priemiesčius, kur pakelėse nebeaugo medžiai, nebebuvo asfalto ir nebesimatė vitrinų. Slinko lenkdami vaikus, netikėtai sumaniusius išlėkti į gatvę ir griebti šunį. Laukė, užblokuoti mažyčio autobuso, prigrūsto turistų, paliktomis praviromis durimis. Stūmėsi į priekį palei ūkanotus tvenkinius, kur žvejojo kuoduotosios pempės, dykynes, kur džiūvo druskos kauburėliai. Jie traukė alėjomis, abipus jų po skysta lapija buvo prekiaujama piramidėmis sudėtais mangais, keistais vaistinių žolių kuokšteliais ir spalvotais krepšiais. Susitiko nedidelių arkliukų traukiamus vežimaičius ir asiliukus, ant kurių jojo vaikai. Matė tamsius mangmedžių sodus, lūžtančius nuo auksinių vaisių. Tolumoje pastebėjo mįslingus siluetus, mišką didžiulių ir stambių šmėklų liesomis rankomis...

– Teo, antai tavo baobabai, – tarė teta Marta.

– Šitie? – sušuko jis. – Bjaurūs belapiai grebėstai?

Abdulajus netikėtai pristabdė, padangos sucypė, automobilis sustojo.

– Mūsų krašte baobabai yra šventi, – pasakė jis. – Iš jo žievės vejamos virvės, lapai naudojami padažams tirštinti, o vaisiai lyg iš kokios minkštos ir saldžios kramtomosios gumos. Ji iščiulpiama arba išmirkoma – tai labai skanu. Po savaitės baobabų viršūnėse suvešės tanki lapija, ir bjaurių, visiškai plikų medžių šakos apkibs baltais drėgmės pritvinkusiais žiedais. Tvirta jų kamienų žievė išsaugojo praeities kartų įspaudus, ir jei kartais juos prisieitų kirsti, tektų šlakstyti pienu, kad baobabai neužsirūstintų.

– Koks aš netaktiškas, – tarė Teo.

– Nieko, – nuramino jis. – Bet Afrikoje reikia mokytis stebėti. Ką pasakysi apie mūsų kaimus, jei nemoki perprasti baobabo?

– Va šitas, didžiulis, – tai griotų kapas? – sucypė Teo.

– Kas žino? – nusišypsojo Abdulajus Diopas. – Tokioje kaip mūsų laukinėje šalyje...

Teo nutilo. Žemė buvo sausa, dirva dulkėta, oras svilinantis, baobabai – keliantys nerimą. Praeiviai kaip Indijoje žingsniavo apsimu-

turiavę kaklus, o palei dulkėtą vieškelį ant galvų užsikėlusios nešulius didingai žengė moterys su vėjyje besiplaikstančiomis tunikomis. Sielvarto gumulas įstrigo Teo gerklėje.

– Rugpjūty, kai palyja, viskas pasikeičia, – toliau pasakojo Abdulajus. – Senegalą užkloja švelni žaluma, pražysta gėlės, atgimsta gyvenimas, dangų užtraukia debesys, o po audros jis vėl tampa žydras...

– Sahelyje tikrai sausa, – sumurmėjo teta Marta.

– Eime į baobabų girią, – pasiūlė Abdulajus. – Šį tą parodysiu.

Sielos dvynės baobabo papėdėje

Giria buvo belapė: nei užuovėjos, nei šešėlio – magiška giria, atsidūrusi dykumoje. Ožkos kramsnojo krūmokšnių šakas. Kuprajaučiai išsipleikę ant šono lūkuriavo dienos pabaigos. Abdulajus pamatė baobabą, jo didžiulis kamienas metė šiokį tokį šešėlį. Čia galima prisėsti. Teta Marta išsitraukė nosinę ir nusišluostė kaklą.

– Beje, kitur kalnų sniegas žudo, – tarė Abdulajus. – Pas mus – smėlis. Beveik dvidešimtį metų nelijo. Sahelis po truputį glemžėsi žemę. Tačiau lietūs vėl prasidės! Greičiausiai po dviejų mėnesių bus galima sėti. Sėkla – tai gyvybė... Taip tvirtina Sahelio dogonų krašto senoliai.

– Šiame krašte, – pradėjo ponas Diopas, – kaimeliai kybojo ant tokių aukštų gelsvų uolų, kad dogonai turėdavo leistis stačiais laiptais ir parsigabenti vandens, kurio nebuvo viršūnėje. Mažiausias įdubimas, menkiausia uolos kertelė buvo naudojama svogūnams, pasėtiems mažuliukuose laukugaliuose, auginti. Ši tauta taip puikiai išsaugojo kultus ir tikėjimą, kad turistai traukia lankyti dogonų kaip Dievo Motinos katedros Paryžiuje... Nuo to laiko dogonų kaukės, šokiai ir aruodai sudaro atrastosios Afrikos apeigyno dalį. Dogonams dėl to nepasidarė blogiau ir, laimė, neprarasdami išdidumo jie gavo naudos.

– Garsieji dogonai! – sušuko teta Marta. – Rodos, jų mitologija netgi artimai susijusi su graikų ir lotynų kultūros pagrindais?

– Matot, brangioji Marta, neprieštarauju, kad jūsų etnologai pritemptų mūsų religijas prie jūsiškių, jau verčiau taip, nei laikyti mus laukiniais. Tačiau dogonai yra iš Afrikos, o Afrika galėtų būti visų mitų pramote.

– Dėmesio, Teo, tuoj pasinersi į afrikiečių kosmogoniją, – pasakė teta Marta. – Atidžiai klausyk...

Abdulajus giliai įkvėpė, nes dogonų mitas buvo ilga epopėja.

– Iš pradžių, – tarė jis, – Dievas sukūrė mažiausią pasaulio sėkliukę – javo sėklą, kurią pavadino *fonio. Pasaulio sėklai* gyvybę įkvėpė toks smarkus sūkurys, kad ji skilo ir tapo pasaulio kiaušiniu. Už motinos kiaušinio vidinės sienelės buvo dvi poros žuvų, jos tapo dviem dvynių porom... Kiaušinis brendo lėtai tarsi vaikas moters įsčiose, ir iš jo pasirodė vienut vienas berniukas Ogo, gimęs anksčiau laiko.

– Na va, – pratarė Teo. – Visai vienas...

– Būtent! Tai nenormalu! Taigi šis per ankstyvas gudruolis nusiplėšė placentos gabalą, sviedė jį, ir jis tapo Žeme. Ogo drąsiai žengė ant Žemės norėdamas rasti savo dvynę Ijazigi, kurią manė gimus kartu... Pasodino *fonio* sėklą į kraujo prisisunkusią placentinę žemę, bet nesutiko dvynės, nes Dievas ją laikė likusioje kiaušinio dalyje.

– Vargšas Ogo, – sukuždėjo Teo. – Nelinksma netekti savo dvynės.

– Vargšas Ogo? Bjaurybė! Sutepdamas *pasaulio sėklą* nešvariu krauju, jis suteršė žemės maistą! Tada Dievas pavertė netikėlį Ogo Blyškiuoju Lapinu, atsakingu už pasaulio nelaimę. Paskui, norėdamas ištaisyti blogį, paaukojo vieną iš likusių dvynių, sukapojo jį į septyniasdešimt šešis gabalėlius ir sudėjo žmogaus figūrą pasinaudodamas placenta savo kūriniui suklijuoti. Tai buvo pirmasis žmogus, vadinamas Nomo, tai reiškia „girdyti“... Nomo tapo kalbos ir vandens valdovu.

– Paaukotas, miręs ir prisikėlęs, – pastebėjo Teo. – Kartais Dievas kiek kartojasi.

– Neskubėk lyginti! Galų gale Dievas į nešvarią Lapino žemę pasiuntė keturias poras dvynių berniukų ir mergaičių, įsikūrusių

keturiuose arkos, padarytos iš jų sujungtų keturių placentų, kampuose. Žvaigždės pajudėjo, ir saulė apšvietė apvalytą žemę... Baigėsi nenusisekusios kūrybos slogutis. Šventieji dvyniai dauginosi taip, kaip ir buvo Dievo numatyta, tačiau po du.

– Man patinka, – tarė Teo. – Kiekvienas žmogus turi savo dvynį!

– Neilgai! Atėjus naujam kūrybos metui, vėl išsiliedavo *fonio* teršalai, nurausvinti nelemtosios placentos kraujo... Ketvirtą dieną per pirmąjį saulės užtemimą dingusioji dvynė Ijazigi nušoko žemėn moters pavidalu.

– Ją pamiršo!

– Ką gi, apsiriko... Ji lyg niekur nieko ištekėjo už vieno iš dvynių, paskui iš smalsumo liepė jam suvalgyti kruviną *fonio* sėklą. Kad laukas būtų apvalytas, reikėjo paaukoti vyrą.

– To reikėjo tikėtis, – pareiškė Teo pasemdamas saują smėlio. – Antrasis žmogaus aukojimas...

– Kaip nori, bet tęsinys neįprastas. Nėščios dvynės pagimdė vienatinius vaikus... Žmonija prarado vertingą dovaną gimdyti dvynius.

– Po galais, – sumurmėjo Teo.

– Va taip, mano berniuk. Todėl šiam pranykusiam sapnui atminti kiekvienas individas turi vieną kūną, bet dvynę sielą. Viena iš jų įkvepia gyvybę kūnui: jei berniukas, siela vyriška. Jei mergaitė – moteriška. Tačiau dvynė siela niekuomet nenutolsta nuo kūno: prisikėlusio protėvio Nomo saugomo klano gelmėse moteriškoji siela globoja vyriškąją sielą berniuko kūne, o vyriškoji – moteriškąją mergaitės kūne. Kiekvienas paslapčiom vadovauja savajai sielos daliai... Bet kuris žmogus kilęs iš pirminio Nomo, pasmerkto mirčiai ir prisikėlusio dvynių pora – berniuku ir mergaite.

– Vadinasi, visi turi kažkur sklandančią dvynę sielą, – sukuždėjo Teo. – Taip buvo ir man, tik aš radau savo dvynę. Aš ne koks Blyškusis Lapinas! Bet aš prancūzas, ne dogonas... Abdulajau, kaip tai paaiškintumėt?

– Galbūt dogonai byloja tiesą, kurios kiti dar nežino. Visa Afrika pažymėta dvynių ženklu... Jie garbinami arba jų bijoma, jiems at-

našaujamas pirmasis derlius arba nužudomas vienas iš naujagimių dvynių, kad jie niekuomet nepamirštų dvynių.

– Kas drįsta nužudyti dvynį? – nustebo teta Marta.

– O, taip nebedaroma! Nepamirškit, dvyniai – žmonijos protėviai: jų gimimas dabarties pasaulyje prikelia antgamtiškumą.

– Jei gerai suprantu, nesu visai normaliai gimęs, nes mirė mano sesuo dvynė, – pareiškė Teo. – Aš beveik dieviškas...

– Priešingai! – sušuko Abdulajus. – Tu vienturtis – vadinasi, normalus. Nepaprasta tai, kad mirusi sesutė dvynė ateina su tavim pasišnekėti...

– Tai tu žinai? – išsižiojo paraudęs Teo. – Vėl teta Marta išplepėjo!

– Būtent tai mane ir paskatino papasakoti Nomo istoriją, – atsakė jis. – Žmonijos protėvis, paaukotasis dvynys, kuris pagirdo ir prakalbina, atspindi du svarbiausius gyvenimo elementus: vandenį ir kalbą. Vakar buvai teisus sakydamas, kad kalbėti – tarsi apsirengti. Kai nekalbi, esi nuogas, kalba išties aprengia žmogų... Protėvio vardu, jį nuaudžia! Miręs protėvis visuomet išgano. Todėl mes, afrikiečiai, nesitenkiname tik asmens dokumentu... Žmogus nėra žmogus, jei jis savo šeimos nariams nėra sūnus, brolis, anūkas, sūnėnas, pusbrolis. Berniukas, mergaitė niekad nebūna pasaulyje vieni. Mirę ar gyvi, tėvai visuomet gyvena jų kūnuose.

– O kaip meilė? – paklausė teta Marta. – Kaip traktuojat ją?

– Meilė? – susvyravo Abdulajus. – Kaip Ijazigi ieškojo suteršto Ogo, tikriausiai taip kiekviena sielos dalelė ieško savo dvynės...

– O aš žinau, – tarė Teo. – Meilė – tai pasidėti protėvių naštą pas tą, kurią myli. Padedi lagaminus – ir atgauni ramybę.

– Mūsų krašte atnašaujama protėviams, – tarė Abdulajus. – Jiems ir perduodama išpirkimo našta. Tai ne taip jau blogai.

Jis atsikėlė purtydamasis dulkes nuo tunikos. Paskui, pakėlęs ranką, nulenkė šakelę ir parodė mažą skaisčiai geltoną lapuką.

– Norėjau tau parodyti, – pasakė jis. – Baobabas vienas pats be vandens pasidengia lapija. Randa išeitį kaip ir mes.

Mirusiųjų gimimas

Kitas buvo vandens etapas.

Artinantis prie sererų krašto kaimai keitėsi. Pro akacijų giraites Teo pastebėjo pirmąsias kvadratines šiaudais dengtas pirkeles, kaip Fatu ir pasakojo. Jie atvažiavo į Džoalą, paliko automobilį, pėsčiomis perėjo medinius tiltus virš mangrovių dumblinomis šaknimis...

Fadiju buvo tikrai nuostabus kaimas. Sandėliai stiebėsi ant polių juodame vandenyje, o jis graužė austrėmis aplipusius sąžalynus. Tačiau neįprasčiausios buvo kapinės su švarutėliais kiaukutais, styrančiais baltais kryžiais ir šimtamečiais baobabais. Fadiju gyventojai, dauguma katalikai, paveldėjo šias keistas kapines iš senojo sererų tikėjimo.

Žingsniuojant žemė traškėjo. Lygiai supiltais klinčių kauburiais kapai rikiavosi palei milžinkapio šlaitą. Teta Marta knaptelėjo, susikeikė, šiaip ne taip išsilaikė. Teo ropštėsi lengvai, panašus į kuoduotąją pempę, sklendžiančią virš sererų žemės. Kokios aukštos šitos gedulingos kalvos! Jei jos nebūtų iš kiaukutų, manytum, kad tai nemirtingumui pastatytos piramidės...

– Teo, pats nesupranti, kaip taikliai pasakei, – tarė Abdulajus sėsdamasis prie didžiulio kryžiaus pačioje aukščiausioje kalvoje.

– Tai piramidės? – nustebo Teo.

– Kai mirdavo sererų krašto valdovas, – aiškino Abdulajus, – jį nunešdavo į gedulo namą, padarytą iš mirties namo stogo. Po kurio laiko aplinkiniai valstiečiai susirinkdavo supilti milžinkapį, į jį įsmeigdavo palmės, nepūvančio medžio, kartį su plaštakų formos šakomis. Kai buvo atversti į kitą tikėjimą, sererai katalikai susipylė sau kapines ant kiaukutų pilkapių, po jais paslėpė maistą, palaidotą kartu su velioniu ilgai kelionei į Protėvių miestą.

– Keista, – pareiškė Teo. – Čia kaip ir Egipte ruošiamas maistas mirusiųjų kelionei?

– Tai ne vienintelis sererų krašto ir Egipto panašumas! Čia bulius irgi buvo žmogaus antrininkas, didieji vadai prieš pakasynas būdavo

įsiuvami į gyvulio odą... Čia kaip ir Egipte mirusiojo siela nerimsta, jei negauna maisto. Nuo ketvirtosios dienos velioniui reikia siūlyti kuskuso, vandens ar pieno – pagal jo skonį. Net esu girdėjęs pasakojant apie turtingą sererų patriarchą, kuris didino savo bandas, vildamasis, kad palikuonys jam pripils pakankamai pieno...

– Pakankamai kam? – pasiteiravo Teo.

– Nukeliauti į Protėvių miestą! Kelionė panaši į Egipto: kad būtum miręs deramai, turi turėti maisto atsargų, antraip miršti ne iš tikrųjų... Žmogus, apie kurį pasakoju, turėjo vienuolika šventųjų protėvių. Jis buvo tikras, kad taps dvyliktuoju, jeigu tik bus duota pakankamai pieno.

– Gali pražiopsoti savo šansą? – paklausė Teo.

Ne visiems mirusiesiems pavyko. Norint pasiekti protėvio statusą, turėjai sėkmingai susitvarkyti gyvenimą, susilaukti vaikų, iš anksto užsitikrinti geras laidotuves, paruošti aukoti jautį, žodžiu, kad taptum globėju, reikėjo pasirūpinti palikuonių. Mat tapęs protėviu, velionis gyvendavo ainių mintyse. Nuo jų priklausydavo abipusis išlikimas. Protėvis turėjo galių gydyti savo ainius, o be šių mirusysis netapdavo protėviu. Protėvis tarpininkaudavo tarp sūnų ir Dievo, jei tik šeima sugebėdavo lydėti jį visą kelionę. Gyvuosius ir mirusiuosius siejo abipusis nustatytos tvarkos laikymasis ir tarpusavio pagalba.

Ne visai egiptietiškos buvo gelvarų, princesės ir grioto palikuonių, laidotuvės. Jie būdavo laidojami du kartus. Pirmosios laidotuvės vykdavo mirties vietoje: vadą užsiūdavo į jaučio odą ir stačią kūną tokiame karste nuleisdavo į trijų metrų gylio šulinį. Vadas tapdavo dievu jaučiu, ir būdavo slapta palaidojamas... Antrosios laidotuvės vykdavo oficialiai viešumoje prie žemės ir amuletų pilno karsto. Kvailių neatsirasdavo! Visi žinojo, kad oficialus karstas tuščias... Tačiau niekas nežinodavo, kur slaptasis šulinys, kuriame velionis vadas virsdavo nemirtinguoju.

– Ak taip? – tarė Teo. – Tai įvykdavo ne iš karto?

– Afrikoje, – labai kantriai tęsė Abdulajus, – žmogaus gyvenime niekas neįvyksta iš karto. Vaikas motinos įsčiose devynis mėnesius

ne tik auga, ne, jis taip pat kaupia savo kilmės vardų paveldą, iš kurio, jam gimus, bus išrinkti vardai. Kai jis gimsta, toliau formuojasi numatytais etapais: apipjaustymas, įšventinimas. Mirus jo tapsmas nenutrūksta. Tokia dvigubų laidotuvių prasmė: prie tuščio karsto paminima socialinė sererų valdovo mirtis, bet anapusis tapsmas tebevyksta šulinyje.

– Nieko nesuprantu, – užprotestavo Teo. – Kas tam negyvėliui atsitinka? Senovės Egipte jis teisiamas, ir viskas. O Afrikoje?

– Imkime kitą pavyzdį – jorubį iš Pietų Benino, – tarė Abdulajus. – Pirmiausia šeima palaidoja mirusįjį. Prieš laidojimą velionis aprengiamas naujais drabužiais, be to, jam paliekami keli asmeniniai daiktai, kad turėtų ir nauja, ir sena. Kiti sudeginami, kad mirusįjį išvaduotų nuo praeities suvaržymų. Paskui surengiama šventė naujojo gyvenimo pradžiai paminėti. Tuomet prasideda ilgas laukimas...

– Ko gi galima laukti? – paklausė Teo.

– Kad išnyktų kūno apdangalai! Mirusysis nueina atbulą kelią iki savo gimimo. Pamažu atsikrato kūno, ir vieną dieną po penkerių šešerių metų jis pasiruošęs. Tuomet galima imtis įšventinimo į mirtį.

– Minutėlę, – įsikišo Teo. – Kaip sužino, kad jis jau pasiruošęs? Pakukuoja iš po žemių?

– Panašiai! Kas nors suserga, sutuoktiniai susikivirčija, žodžiu, einasi nekaip. Tampa aišku, kad mirusysis davė ženklą: metas. Tuomet iš kapo iškeliama kaukolė, nuplaunama valomuoju augaliniu skysčiu, paaukojamas viščiukas, jo kraujas lašinamas ant kaukolės, viščiukas padalijamas pusiau, viena dalis – šeimai, kita – velioniui. Tai – įšventinimas į mirtį.

– Palauk, negali gi jie įšventinti mirusiojo kaukolės! – sušuko Teo. – Į ką tai panašu?

– Tai – tikrų tikriausias įšventinimas, – lenkė Abdulajus. – Įšventinimas reiškia „įvadas į paslaptis“... Mirusysis išmokomas naujų paslapčių. Galva kaip jauno žmogaus apvyniojama baltai. Švenčiamas jo grįžimas: juk jis grįžo! Pagaliau į maišą kišama apvyniota kaukolė su viščiuko puse ir visa tai pakabinama mirties name. Dar ne

pabaiga. Antrosios laidotuvės ligi šiol neprasidėjo. Mirusysis grįžo, bet jis dar vienišas. Paskutiniais ritualais jis bus grąžintas kaimo bendruomenei...

– Teta Marta, juk sudėtingesnio laidojimo nesam matę! – sušuko Teo. – Mirtis išties sutramdoma...

– Klausyk toliau, – tarė ji. – Filosofuosi paskui.

– Kitas etapas suburia daug šeimų: kiekviena atsineša pintinėje savo mirusiojo kaukolę prie kolektyvinio protėvių namo. Štai atėjo svarbiausias metas. Atsakingasis apeigos asmuo numazgojęs kaukoles, neišpila vandens. Kišdamas jas į asočius, dar įdeda paskutiniųjų aukų, juos rengia, veda pasivaikščioti, valgydina lygiai kaip naujagimius.

– Mirusius vaikučius! – pasakė Teo.

– Visiškai teisingai. Paskui juos iš tiesų palaidoja didelėje slaptoje angoje. Sakoma, kad mirusieji išplaukė piroga į jūrą.

– Uf! – atsipūtė Teo. – Baigta!

– Dar ne. Mirusysis turi kaime turėti savo vietą. Tada protėvių trobelėje prie jo vardo pritvirtinamas skėtis. Ir štai – galų gale jis protėvis.

– Dabar jau viskas? Labai jau ilgai!

– Pas jus laidoja per dieną, vieną kartą. Kas paskui atsitinka jūsų šeimų mirusiesiems? Kiekvienais metais per Visus šventuosius užverčiate juos gėlėmis. Kitaip sakant – nieko! Jūs nebesuvokiate palikuonių prasmės. Mano nuomone, dėl to tapot labai nelaimingi. Afrikoje neįmanoma gyventi be protėvių. Jie mus remia, palaiko, saugo. O jūs jau nebesulaukiate protėvių paramos. Jūs vieniši!

– Visai ne! – pasipiktino Teo. – Mes turim šeimas!

– Sutinku, bet kas paskui? Kur praeities tąsa? Tiek to, pakalbėkim apie šeimą. Pas jus ji išsigimusi. Esat grupelė, sėdinti valtelėje okeano vidury.

– Tai gal tikiesi, kad išsikasiu protėvį ir numazgosiu jo kaukolę! – tarė Teo.

– Tai ne tavo paprotys. Deja, jūs Europoje beveik neturit papročių.

Jums užtenka vieno atlaidaus Dievo, ir tiek! Baigta. O mes protėvius paverčiame dievybėmis – taip patikimiau.

Teta Marta jau ilgokai sėdėjo ant kiaukutų, tarp kapų.

Dievas nesivargina

– Gal suvalgykim austrių restorane, kurį matėm Džoale? – pasiūlė ji. – Kiaukutai man bado užpakalį!

Sumišęs Abdulajus sutiko, kad taip sėdėti nelabai patogu. Vėjas tebepūtė virš lagūnos, skraidė juodieji garniai ir keliauninkai tilvikai. Jie atsargiai nusileido, perėjo du tiltus ir nuvažiavo į restoraną ragauti mangrovių austrių. Pavalgius Abdulajus gurkšnojo raudonųjų rūgštynių sultis, Teo – kokakolą, o teta Marta – baltąjį vyną.

– Sakykit, Abdulajau, kodėl taip yra, kad krikščionys nepakeitė kapų? – paklausė Teo.

– Tu nenuilstantis!

– Juk sakiau, kad šita prakeikta galvelė niekuomet nesustoja, – atsiliepė teta Marta. – Reikėtų per ją trinktelėti!

Teo pasėdėjo tylutėliai, apžiūrėjo kokosų palmes, patyrinėjo austres ir susirangė ant kėdės.

– Man nuobodu, – atsiduso jis. – Galiu keltis nuo stalo?

– Užsidėk kepurę! – riktelėjo teta Marta.

Jis nuskriejo it strėlė. Teta Marta ir Abdulajus pakėlė savo taures ir mėgavosi ramybe. Ištroškusi teta Marta užsisakė dar vieną baltojo vyno ąsotėlį.

– Teo pasikeitė, – patylėjęs tarė Abdulajus. – Nebeatpažįstu jo! Užaugo, puikiai atrodo, niekad nepatikėtum, kad taip serga...

– Jau nebeserga, – sumurmėjo teta Marta.

– Jūs tikrai taip manote? Būtų pernelyg puiku!

– Įsitikinusi, – patvirtino ji.

– Marta, jūs nelabai kalbi. Kas jums?

– Tai dėl vyno, – sudejavo ji. – Jis mane atbukino!

Sumišęs Abdulajus nudelbė nosį į savo taurę. Vos jis spėjo gurkštelėti, o teta Marta jau nekaltai užknarkė pasirėmusi alkūnėmis į stalą. Retkarčiais jos galvą krestelėdavo žagsulys, teta Marta nuslysdavo nuo kėdės, o Abdulajus ją pasodindavo atgal. Pažvelgė į laikrodį. Teo negrįžta!

– O! Pagaliau, – tarė jį pamatęs. – Kur buvai?

– Turguje... Teta Marta... Ji knarkia!

– Atrodo, ji per daug išgėrė, – tarė jis. – Sėskis. Neseniai manęs klausei, kam krikščionys saugojo pilkapius?

– A, taip! – pritarė Teo. – Buvau užmiršęs.

– O aš ne. Afrikoje nedraudžiama painioti sena su nauja. Krikščionių Dievas protėviams netrukdo. Priešingai! Jėzaus prisikėlimas gana gerai dera su mirusiųjų kelione.

– Teta Marta! – suriko Teo. – Ji nuvirs!

– Nesirūpink, – nuramino Abdulajus prilaikydamas tetą Martą. – Supratai, ką sakiau?

– Ne. Svarstau, kur ten Dievas.

– Afrikiečių Dievas negyvena tarp žmonių. Dogonai jį vadina Ama. Čia, sererų krašte, jis gavo Rog-Seno vardą. Tačiau ar vadintųsi Rog-Senu, ar Ama, jis – pasaulio kūrėjas.

– Tai jau daug, – tarė Teo.

– Bet netobula... Dievas neturi blogų kėslų, jis protingas, daro, ką gali. Kai jo kūrinys jam nepasiduoda, jis išveja Blyškųjį Lapiną ir pataiso. Ne jis tvarko žmonių gyvenimą, o protėvių dvasios. Dievas įsikiša tik katastrofos atveju.

– Per potvynį? – paklausė Teo.

– Sererų šalyje – dar blogiau, – atsakė jis. – Iš pradžių girioje gyveno žmonės, gyvūnai ir medžiai. Paskui jie tarpusavyje susipliekė. Vieną dieną, kai grūmėsi žmonės ir žvėrys, medžiai irgi ėmė žudyti... Reikia pasakyti, tais laikais medžiai kalbėjo, girdėjo ir judėjo. Tarp trijų rūšių – medžių, gyvūnų ir žmonių – vyko žūtbūtinis karas, atėjo metas įsikišti Dievui. Jis nubaudė medžius: jie amžinai sustingo

nebylūs, akli, paralyžiuoti. Tačiau Rog-Senas neatėmė iš jų klausos: medžiai todėl ir šventi, kad viską girdi...

– Bet nieko negali pakartoti, – tarė Teo.

– Ne visai taip. Su medžiais reikia būti atsargiems. Gyvūnus Rog-Senas pavertė pamišėliais. Jie pakriko, bet Rog-Senas neatėmė jų instinktų. O žmones tik sumažino ir sutrumpino gyvenimą, bet paliko protą. Nuo tada Rog-Senas nesikiša.

– Vadinasi, jis nėra dievinamas, – priėjo išvadą Teo.

– Dievinamas! Dažniausiai Rog-Seno kieme riogso medinė stela. Kalebasas prikemšamas ragų, šaknų, akmenų. Jei derlius geras, šeimos galva ant stelos užpila pieno. Bet padėti kviečiamas ne jis, o *pangolai*.

– Pakartok! – sušuko Teo. – Ji knarkia vis garsiau!

– PANGOLAI!

Teta Marta krūptelėjo ir pabudo.

– Na, senute, neblogai nuknarkei, – tarė Teo.

– A? – sumurmėjo ji apkvaitusi. – Ką... Miegojau? Kuri valanda?

– Laikas pas *pangolus*, – keldamasis tarė Abdulajus.

Sirenos oda ir sorų grūstuvas

Iš Džoalo jie patraukė takučiu per eukaliptų giria iki plačios melsvo vandens plynės, susiliejančios su jūra ir šiek tiek sudrumstos medžiojančio ibiso.

– Šita bala – *pangolas*? – paklausė Teo.

– Ne, – atsakė jis. – *Pangolas* – tai dvasia. Tačiau vienas didis sererų šalies poetas pasakoja, kad prie šio tvenkinio ateidavo atsigerti sirenos. Vietiniai žvejai gerai pažįsta sirenas! Kad galėtum jas sužvejoti iš jūros, reikia numaldyti jų *pangolus*... Sirenos nuraminamos giesmėmis ir aukomis. Jos leidžiasi pagaunamos tik tuomet, kai žvejai su jomis gerai elgiasi.

– Tikros giedančios sirenos su tikromis krūtimis ir žuvies uodegomis?

– Ne visai. Tai lamantinai, ruonių rūšis. Juos dažnokai laiko legendų sirenomis, nes šie stambūs gyvūnai turi spenius. Čia lamantinų dvasia apsirengusi kaip moteris su baltu raiščiu ant klubų...

– Norėčiau pamatyti, – tarė Teo palinkdamas virš tvenkinio. – Sirena-lamantinai, pasirodyk, jei esi!

Suplasnojo pabaidytas ibisas, tvenkinys suraibuliavo. Ir nieko. Teo įkišo ranką į vandenį ir ištraukė gabalą odos, lipnios nuo juodo purvo.

– Sirenos oda! – sušuko jis. – Dvasios oda!

– Arba gyvatės išnara, – tarė Abdulajus. – Abiem atvejais tau sekasi, Teo. Gyvatės dvasia – irgi *pangolas.*

– Nekaip atsiduoda, – suniurzgėjo teta Marta. – Turėsi nuplauti... O kol kas kišk į plastikinį maišelį.

– Čia ji kabinama ant švento medžio, tokio kaip šis, – tarė Abdulajus rodydamas keletą senų skurliais nukabinėtų kamienų. Šitaip tampi *pangolų* sąjungininku. Gal norėtum paaukoti medžiui šitą odos gabalą?

– Be abejo! – tarė Teo.

Teo mosuodamas purvinu trofėjumi nusekė paskui Abdulajų iki pirmos kaimo trobelės. Įduboje tarp trijų didžiulių medžių lūšnoje tūnojo žiniuonis, saugomas dviejų padėjėjų.

Abdulajus prie durų su sargybiniu apsikeitė nepabaigiamais senegalietiškais sveikinimais: „Kaip sekasi? – Gerai. – O šeimai? – Gerai? – Mamai? – Gerai. – Vaikams? – Gerai. – Kaip sekasi darbas? – Gerai. – Kaip sveikata? – Gera.“ Pabaigus ritualą, sargas įleido Abdulajų ir Teo. Teta Marta labiau norėjo prisėsti lagūnos pakrašty ir išsipagirioti.

Tamsus būstas tarp trijų medžių kamienų buvo panašus į kišenę. Palmių lapų stogas, tvora, ištempta paklodė... Viduryje laukė milžiniškas kalebasas, pripiltas žalio vandens. Atokiau gulėjo krūva viščiukų kojų ir perpjautų gurklių. Šešėlyje lūkuriavo žiniuonis.

Tai buvo vienakojis senis su medvilnine kepure, kaklą apsivyniojęs raudonais šalikais, rankoje – raižyta lazda ir oriai į žemę įremtas

medinis protezas. Raukšlėtame linksmame veide atsispindėjo nepasitikėjimas. Ką gali suprasti šitas jaunas tubabas? Vėl prasidėjo sveikinimasis. Senukas atrodė įtarus. Abdulajus juokavo, maldavo, puolė kniūbsčias... Pagaliau po ilgų derybų vienakojis prapliupo juoktis. Gerai, jis kalbės!

Priėmęs konsultaciją, žiniuonis iš pradžių paaukojo viščiuką: perpjautame jo gurklyje jis rado ligos, kankinusios pacientą, priežastį. Po to gydė skirdamas ritualines maudynes didžiuliame kalebase. Nuogas pacientas, atsitūpęs miniatiūrinėje vonioje, gavo gydomojo vandens, jį mediniu samčiu liejo žiniuonis. Koks keistas buvo tas drumstas ir magiškas vanduo...

– Kas dugne? – paklausė Teo.

– Įkišk ranką! – patarė Abdulajus. – Nedraudžiama.

Teo nedvejodamas praskyrė paprastus pilkus akmenukus. Paviršiuje plūduriavo medžio nuoplaišėlės, jas kaip globos ženklą pacientas išsineš po ritualinių maudynių. O akmenukai? Antgamtinio įkvėpimo dėka jie rasti girioje, tokioje vietoje, kur žemėn trenkė žaibas. Praėjo daugybė laiko, kol žiniuonis juos aptiko. Bet kaip atskirti akmenis, į kuriuos trenkė žaibas? Tik žiniuonis moka atpažinti dieviškąją galią.

– Tai viskas? – paklausė kiek nusivylęs Teo.

– Taip, – atsakė senis iššiepęs bedantę burną. – Žodžiai, kuriuos ten tariu. Jei nori, parodysiu vietinį *pangolą*.

Jis čiupo lazdą ir atsistojo. Už lūšnos, vidury išduobto apskritimo stovėjo mažytis puodas su išdžiūvusio pieno pėdsakais. *Pangolas*! Žemėje smygsojo sorų grūstuvė, jos paslaptis iš kartos į kartą sūnėnui perduodavo dėdė. Prie pieno dvasios stojo tyla. Tai tebuvo senos grūstuvės lūženos trijų medžių paunksnėje, tačiau joje glūdėjo dvasios jėga... Teo stengėsi iškvosti kuo daugiau, bet senasis žiniuonis tik sumosikavo atsisakydamas. Apie *pangolus* kalbėti draudžiama.

Sererų žvaigždė

Afrikoje greitai sutemdavo; atėjo laikas išvykti. Automobilis pasuko atgal; išnyko palmės ir akacijų giraitės. Teta Marta užsnūdo. Artėjant prie miesto, vėl pasitaikydavo didžiųjų baobabų.

– Va! – suklykė Teo. – Mūsų baobabas!

Abdulajus sustabdė automobilį.

– Pažiūrėk, ar ten yra griotų, – liepė jis. – Teo, neklausiu, ar nori. Eik!

Pirštų galais Teo nutykino rankoje gniauždamas gabalą odos. Atsargiai kyštelėjo galvą į žiojinčią angą ir pastebėjo ant žemės popieriaus ritiniuką.

– Sakei – griotai! – sušuko jis. – O čia tik žinutė!

– Taip, bet šventajame medyje. Prašyčiau su juo elgtis korektiškai.

– Kuo jis šventas? Anksčiau nė neužsiminei!

– Galbūt tavo baobabas užkerėtas... Ar matai pro šakas besileidžiančios saulės spindulį? Taip? Tai va, šitaip apsireiškia dvasia. Vieną dieną du sererai baobabo viršūnėje pastebėjo tokią pat šviesą. Tačiau kai prisiartino – baobabo nė kvapo! Tuomet jiedu nuėjo pas žynę. Ji įsitaisė nurodytoje vietoje ir dienos pabaigoje nustebusi pamatė iš žemės lėtai išdygstantį baobabą.

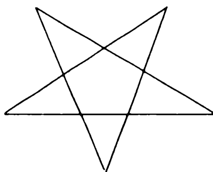
– Nieko sau. Jis ėjo slėpynių?

– Baobabas buvo drovus. Naktį prisidėdavo prie brolių baobabų, o dieną lindėdavo po žeme. Žynė prie medžio šakos pririšo audinio skiautę, ir baobabas liko ant žemės.

– O! – sušuko Teo. – Matau visai sudriskusį skurlį! Jis ir yra užburtas baobabas?

– Kas žino? – šyptelėjęs sumurmėjo Abdulajus. – Sererų šalyje vyrui kaip ženklo gana medžio kelmo, o moteriai – apversto puodo. Teo, paklausyk atidžiai: jei nežinai sererų žvaigždės, neturi prasmės nei *pangolai*, nei Rog-Senas.

Abdulajus atsiklaupė, nubraukė šakeles ir neatitraukdamas rankos smėlyje nubraižė penkiakampę žvaigždę.

– Čia, žvaigždės viršuje, – Rog-Seno vieta. Apačioje, įduboje, tarp dviejų atsišakojimų, – žmogus, sujungtas su Dievu pasaulio ašimi, matai nedidelį išsišakojimą? Saugiausia – žvaigždės vidury. Visuomet visatos centre. Dabar prašau sėstis po baobabu ir perskaityti žinutę.

Aš – balta ir ruda vandenų deivė. Laukiu tavęs savo žemėje sirenų krašte, – perskaitė Teo.

– Bet aš jau sirenų krašte, – sumurmėjo jis sėsdamas į automobilį. – Ką tai reiškia?

– Paklausk žynių... – tarstelėjo Abdulajus. – Mūsų krašte jie puikūs!

– Nedumk akių, – suniurzgėjo teta Marta sunkiai apversdama liežuvį.

– Patylėk, – rėžė Teo susinervinęs. – Visiškai nusitašei!

– Kaip drįsti nepagarbiai kalbėti su savo teta! – pasipiktino Abdulajus. – Neturi gėdos? Teikis atsiprašyti!

– Ko kišatės? – atsikirto Teo. – Tai MANO teta!

– Žmogeli, Afrikoje tai draudžiama. Daryk, kas liepta, nedorėli!

Teo nepatenkintas pabučiavo tetą Martą. Toji laiminga atsiduso ir tučtuojau vėl užmigo.

– O dabar žinutė. Na?

– Nežinau, – ožiavosi Teo čiupinėdamas talismanų krepšį. – Reikia žodyno.

– Gerai. Pasufleruosiu. Yra kita sirenų šalis. Toli, labai toli nuo čia, bet ir visai šalia.

– Irgi Afrikoje?

– Ir taip, ir ne. Per daug prasitariau!

– Ką tu sakai, – iškošė Teo pro dantis. – Dabar man reikia savo dvasios – sirenos odos?

Akivaizdus elektros šokas

Grįžus į vilą, teta Marta neaušindama burnos nuėjo gulti. Abdulajus ilgai aiškino savo garbiajai motinai, kad ponia Marta bevažinėjant pasijuto prastai, bet jai nereikia plikyti vaistažolių arbatos, tikrai ne. Teo parodė sirenos odą, jam buvo liepta nedelsiant ją nuplauti. Papietavęs jis pasikišo ją po pagalve – ką gali žinoti.

Valgomajame Anta su broliu aptarinėjo dienos įvykius. Teo sukluso.

– Ką manai apie vaiką, juk gerai jį pažįsti? – paklausė ji.

– Manau... – dvejojo Abdulajus. – Neką težinau. Labai gabus berniukas, jis pernelyg šaiposi iš tikėjimo šventumu. Bet klauso. O mūsų bičiulė Marta, priešingai, atrodo visai praradusi jėgas...

– Be abejo, pavargo, – tarė Anta.

– Man rodos, ji sugniuždyta. Dabar, kai Teo sveiksta, ji paleido vadžias. Man dėl jos neramu.

– Tačiau sunkiausia dar prieš akis...

– Puikiai žinau! Ryt rytą pradėsim žygį.

– Poryt bus dar sunkiau. Tikiuosi, berniukas ištvers smūgį!

– Jei jis bijo, nedarom, – tarė Abdulajus. – Būtų per daug rizikinga.

Paskui jie šnekučiavosi svetima kalba, prikaišyta prancūziškų žodžių: centrinė ligoninė, traumatizmas, sinkopė, elektros šokas... Elektros šokas? Teo apmirė. Kas atsitiks rytoj ryte? Kur jį veš? Ar tai pats baisiausias gydymas? Teta Marta jo tam neparuošė...

Jis apsižiūrėjo, pro kur spruks, tačiau langai buvo apkalti grotomis. Pravėrė duris, bet ant kelio buvo Anta ir jos brolis. Teta Marta dar garsiau šnopštė. Teo įsmeigė nerimastingą žvilgsnį į šviesas, mirguliuojančias ant sodo tvoros, pamatė be garso nuskriejantį didžiulį plikaodį šikšnosparnį, tris žvaigždes tyros nakties kertėje... Apginti jį galėtų nebent sirena.

26 SKYRIUS

Jautis, ožka, gaidžiai ir įšventintasis

N'Doep

Aiškinti Abdulajus ėmėsi per pusryčius. Teta Marta pajuodusiais paakiais neatrodė itin sveika. Teo beveik nesudėjo bluosto, tad jautėsi neką geriau.

– Tai va, Teo, – pradėjo Abdulajus. – Dalyvausim savotiškoje ceremonijoje, kuri vadinasi *N'Doep*.

– Kaip pasakei? – perklausė Teo.

– Nė taip nemėgink. Būtum priverstas sakyti EN DOEP, ir senegaliečiai nurautų tau galvą. Tubabams negalima tarti šito vardo... Tai lebų tautos – žvejų, tebegyvenančių Dakaro apylinkėse – pasveikimo ritualas. Šis pasveikimo ritualas lebams nepaprastai svarbus. *N'Doep* ir vaidinimas, nes vaizdingumas – gydymo dalis.

– Vaizdingumas, – sumurmėjo Teo. – Bus kaukių?

– Ne, *N'Doep* – dar įspūdingiau nei šokiai ir kaukės. Afrikoje yra savų gydymo būdų. Jūs Europoje griebiatės vaistų ir chirurgijos; tai labai gerai, bet ne visiems...

– Brangiai sumokėjau, kad tai sužinočiau, – tarė teta Marta. – Ši kelionė nepigi! Nė neįsivaizduojat...

– Mano mieloji Marta, jūs tai puikiai žinote... Kai kalbama apie dvasios ligas, jūsų gydytojai niekam tikę. Dėl to mes susiburiam, ir mūsų būrys veikia. Turim savo teatrą.

– Tikrą teatrą su scena ir pakopomis sustatytomis kėdėmis? – paklausė Teo.

Ne. Teatras būdavo namas, paskui paplūdimys, galiausiai – gatvė, kurioje baigdavosi drama. Drama buvo didinga, patetiška, žiauri. Kolektyvinis apsivalymas, minios kančia...

– Bet juk tai filosofija, – paprieštaravo Teo. – Norėčiau, kad paaiškintum nuo pradžių!

– Gerai, – tarė Abdulajus susikaupęs. – Iš pradžių moteris turi rūpesčių. Ji verkia, nekalba, visą dieną guli lovoje, sapnuoja košmarus. Eina pas vieną iš damų specialisčių – mat jos dažniausiai yra moterys. Dama prašo pasakoti sapnus arba haliucinacijas.

– Kol kas jūsų dama specialistė panaši į psichoanalitikę, – įsikišo teta Marta.

– Nemanau, kad psichoanalitikė naudotųsi kalebasu, kuriame plūduriuoja šaknys, – atsakė Abdulajus. – Specialistė maišo vandenį... Iš paviršiuje plaukiojančių šaknų dydžio ji nustato aukos pobūdį: ligonė už savo lėšas turi paaukoti jautį arba ožką, arba viščiuką.

– Psichoanalitikei mokami pinigai, o jūsiškei atsiskaitoma natūra, – tęsė teta Marta. – Nelabai skiriasi!

– Tačiau jautis ne damai! – pasiuto jis. – O *rabui*! Jis reikalauja!

– Užuot pykęs, verčiau paaiškink, kad *rabas* – tai dvasia, – patikslino sesuo. – Iš sapno turinio žiniuonė nustato, koks *rabas* apsėdęs ligonę.

– Be to, dažnokai *rabas* prislegia ligonį po traumos, – toliau aiškino Abdulajus. – Gedulas, nelaimingas atsitikimas, neįprastas įvykis. Po konsultacijos ligonė ruošiama ceremonijai, ši gali trukti savaitę.

– Nespoksosim juk visą savaitę! – sušuko teta Marta. – Neištverčiau...

Negalėjo būti nė kalbos ištisai stebėti *N'Doep*! Visų pirma todėl, kad ceremonija iš pradžių vykdavo šeimoje, dalyvaujant visam būriui *N'Doep-kat* žiniuonių, šios terapijos specialisčių. Jos sušukavo ligonę, užpylė ant galvos žolelių nuoviro, motiniškai globojo, kad sugrąžintų į vaikystės būseną. Ligonė nesipriešino tarsi kūdikis. Paskui vyriausioji žiniuonė gurkštelėjo rūgpienio ir užpurškė ant ligonės, po to ilgai juo masažavo. Tuomet prasidėjo ritmai. Prie ligonės ausies nepaliaujamai

skambėjo žiniuonės varpeliai. Muzikiniai kalebasai. Griotų būgnai. Žiniuonės leisdavosi šokti, šokti kviesdamos į pagalbą septynis didžiuosius globėjus *rabus*... Ligonė, nuvarginta įkyraus varpelių tilindžiavimo, pakilo ir pati leidosi šokti.

– Lažinuosi, kad ją tuoj apims transas, – tarė Teo.

Tikrai. Bet transo nepakako. Reikėjo, kad klejodama ligonė ištartų savo *rabo* vardą. Kad pasisektų, būgnininkai ir žiniuonės parinko skirtingus ritmus, atitinkančius daugybę *rabų*, bandydami juos tol, kol rado tinkamą... Tik tada savo *rabo* ritmu ligonė be paliovos šaukė ją užvaldžiusios dvasios vardą, kol krito žemėn. Viskas pavyko!

– Panašu į gimdymą, – tarė Teo.

Iš tiesų kalbama ir apie numirėlę. Tai antroji *N'Doep* dalis, vykstanti viešai, ir atėjo metas ją pažiūrėti.

– Ji bent nenuvargins? – paklausė teta Marta vos girdimu balsu.

Dvasios pintinėje

Jie atėjo į ramų kiemą, apsuptą žemų trobesių, iš jų sliūkino apsnūdę vaikai ir gracingai besirąžančios moterys. Iš kalebasų kabino sorų košę su rūgpieniu, kuri palengva kunkuliavo didžiuliuose virš gorių kabančiuose katiluose. Kiemo viduryje medžio paūksmėje sena žiniuonė laukė, kada sukils vyrai.

– Įspėju, mūsų laukia gana reta situacija, – sušnabždėjo Abdulajus. – Šįkart apsėstasis bus vyras, o ne moteris.

Prie senosios damos kojų sėdėjo sustingęs bauginamai nuolankus vyras apsiblaususiomis akimis. Tai buvo suaugęs jaunatviškas žmogus, kriauklėmis papuoštu odiniu raiščiu perrišta kakta, su paprasta balto perkelio tunika. Atrodė truputį vyresnis nei Teo, nors buvo jau trisdešimties. Žiniuonė paaiškino, kad jis šaukiąs, bėgąs, kur akys veda, nebemiegąs, mažai valgąs, žodžiu, praradęs protą iki tos dienos, kai pašnibždėjo jos vardą, o tai – aiškus ženklas!

Žiniuonė nustatė ligą. Jaunuolis buvo apsėstas dviejų dvasių iš

motinos pusės – girios ir jūros: reikalas buvo rimtas. *Rabai* jau pražudė jo motiną ir seserį... O ji buvo jau pradėjusi didžiąsias apeigas, paaukojusi didžiulį bulių, vieną ožką ir tris gaidžius. Prieš tai reikėjo dalyvauti slaptame matavimų rituale.

– Matų? – sumurmėjo Teo. – Išmatuos sieksniais?

– Gausybe sieksnių, – tarė Abdulajus. – Bet reikia tylėti.

Paslaugaus pono Diopo dėka teta Marta ir Teo basi buvo įvesti į kambarį, kuriame būrys žiniuonių ligonį ruošė. Šeimos damos, išsitiesusios ant demblių, pagaliukais rakinėjosi dantis. Ligonis sėdėjo vidury ištiestomis kojomis ir nesipriešino. Žiniuonės nuvilko jam tuniką, ant kaktos užlenkė odinio raiščio prilaikomą audinio gabalą, simbolizuojantį drobulę. Ruošimasis prasidėjo visiškoje tyloje.

Žiniuonės iš kuodelio ištraukė septynis baltus siūlus, ištempė juos nuo kaktos iki pėdų, paskui iki kelių. Tada vyriausioji žiniuonė ištraukė iš plastikinio maišo šaknis ir ragus, aptrauktus raudonu kiaukutais siuvinėtu audiniu, įdėjo į puspilnę pintinę sorų. Paskui iškilmingai pro medinį vamzdelį pūstelėjo sorų ligoniui ant galvos. Prasidėjo matų ritualas. Pintinė atsidūrė po ligonio kojomis, palietė galvą, nuslydo palei diržą ir nusileido ant kelių. Žiniuonė pakuždėjo trumpą nurodymą: vyras palaikė rankas virš pintinės, ji nupylė sorų, kol išlindo dvi šaknys. Nuvilnijo pritariamas susirinkusiųjų šnabždesys.

– Šaknys vaizduoja du *rabus*, – pakuždėjo Abdulajus. – Dabar jis turės išlaikyti pintinę kartu su *rabais* ant galvos.

Nepavyko. Pintinė, lyg nenorėdama paklusti, per kiekvieną bandymą vis nuslysdavo. Susikaupimas vis stiprėjo. Žiniuonė valdingai daužė soras ir šaknis, kad priverstų *rabus* grąžinti pusiausvyrą... Pagaliau pintinė išsilaikė ant galvos: *rabai* nusileido. Žiniuonė palinko prie ligonio ir krutindama smilių prašneko kimiu balsu.

– Ji reikalauja pasakyti *rabų* vardus, – sukuždėjo Abdulajus.

Ligonis vargais negalais išspaudė du vardus. Jam nuėmė drobulę, aprengė tunika, nuo kaktos nurišo tamsios odos raištį...

– Įšventintas, – tarė Abdulajus. – Palik juos – tegul jį aprengia likusiai daliai.

Išeidamas iš namo, įšventintasis atrodė išdidus. Prie veido prigludusia smailia kepure, su raiščiu ant kaktos, krūtine, apjuosta trim diržais – mėlynais ir juodais dryžiais, jis iškėlė ant pirštų galiukų ištemptą baltą virvę su septyniais mazgais. Už virvės buvo atvestas rudas bulius, ėmė dundėti tamtamai, įšventintasis pasileido šokti, ir būrys vaikų nusekė jį gatvelėmis...

Jis turės šokti prie kiekvieno kaimo namo, – paaiškino Abdulajus. – Eime į paplūdimį, tai ilgokai užtruks.

Raitelis balne!

Jie susėdo prie trobelės; teta Marta užsnūdo atrėmusi galvą į stulpą. Dangus svilinte svilino, pūtė stiprus vėjas. Aplink juos lakstė vaikai, mergaitės pribėgusios žvilgčiojo vogčiomis, spoksojo asilai... Netrukus ataidėjo tamtamų dundesys: palei pat bangas pasirodė eisena. Teo pasileido tekinas. Didžiulis paplūdimys, juodas nuo žmonių, vilnijo tarsi šėlstanti jūra.

Kokia tyki buvo tikroji jūra! Bangų putos laižė baltą smėlį, dangus buvo švelnus, o jautis atrodė traukiąs į maudyklę per nekaltą šventę. Keistas buvo tik žmogus su vainiku ant galvos, jis pergalingai švytravo virve suėmęs abiem rankom. Lengvutis tarsi jaunas dievas, jis nuostabiai vikriai strykčiojo nuo uolos ant uolos...

– Veda gyvulį į vandenyną, – paaiškino Abdulajus, – pristatyti galingajam Dakaro *rabui*, gyvenančiam bangų putoje. Žiū... Šitas jautis labai nepaslankus!

– Maniau, bulius! – tarė Teo.

– Mes visad sakome „jautis", – patikslino jis.

Žiniuonė pasišaukė ligonį, jis buvo užsodintas ant gyvulio prie banguojančio vandens. Įšventintasis triumfuodamas iškėlė rankas, ir minia džiaugsmingai sukliko dundant didiesiems būgnams.

– Žinai, ką jie sako? – paklausė Abdulajus. – „Raitelis balne!" Dabar įšventintasis kūniškai susijęs su savo jaučiu. Jam belieka paaukoti gyvulį, kaip to reikalauja dvasios.

– Tik nesakyk, kad jis skers jautį! – sušuko Teo.

– To reikalauja *rabai*, – atsakė Abdulajus. – Kitaip ligonis liks jų valioje. Arba jautis, arba jis!

– Ką čia gali pakeisti bulius? – neatlyžo Teo. – Juk serga ne jis!

– Dar ne, – atsakė Abdulajus. – Bet tuoj susirgs.

Bulių nutempė į namo kiemą, pargriovė, supančiojo kojas ir į masyvų gūbrį atrėmė ligonį, ant odos uždėjo vieną jo ranką. Atvedė ožką – ją ištiko toks pat likimas mekenant iš nuostabos. Kad jautį paverstų šventa auka, žiniuonė aplink gyvulį įsmeigė tris stambius ragus fetišus, o ant pilvo uždėjo juodą šaknį. Paskui šeimos moterys užmetė ant vyro ir gyvulių plačiai išskleistus spalvotus aprišalus.

Niekas nekrutėjo, tik nuo buliaus alsavimo kilnojosi sunkus audinių klojinys. Žiniuonė čiupo baltus gaidžius surištomis kojomis ir žemyn galva pavedžiojo virš aprišalų ir kūnų krūvos.

– Glamonių ritualas, – sušnabždėjo Abdulajus Teo į ausį. – Gyvų gaidžių plunksnos sušvelnino *rabams* įėjimą į jaučio kūną.

Ėjo laikas. Dundėjo būgnai, traškėjo ugnis, tik staiga – tyla. Tada žiniuonės giedodamos įtraukė šeimos moteris į lėtą ratelį aplink aprišalų kalnelį slopiai dudenant būgnams.

– Ką jis veikia su vargšu jaučiu po tomis pavažomis? – sunerimęs paklausė Teo. – Ir ką jos gieda? Lyg religines giesmes...

– Jos meldžia visų dvasių, – sukuždėjo Abdulajus. – Maldauja *rabų* malonėti iš ligonio kūno pereiti į gyvulio kūną. Įšventintasis mirs ir prisikels.

– Kaip mirs? Jis atrodo visai gyvybingas!

– Taip, bet jis apsimeta mirusiuoju, o paskui suvaidina naująją gimtį. Ką tik jam po kojomis buvo padėta pintinė sorų, kad *rabas* nusileistų iš galvos į pėdas, pasirengęs išsidanginti. Supranti? Jį paruošė lyg kokiam gimdymui, kuriame jis atlieka naujagimio vaidmenį.

– Kaip protėviai? – sumurmėjo Teo. – Miręs ir prisikėlęs?

– Jei tau taip patinka. Dabar, kad *rabai* nesipriešintų perkeliami, reikia juos sugraudinti...

– Todėl tos moterys dabar ir rauda?

– Tai būtina! Ašaros turi žūtbūt suminkštinti dvasias. Kad ligonis prisikeltų, reikia verkti. Va... Matai, jis lieja ašaras ant aprišalų. Kaip paprastai, *rabai* perėjo į jautį.

– Kam skverbtis į žmogaus kūną? – paklausė Teo. – Kokia keista mintis!

– *Rabai* greit įsižeidžia! Jei supyksta, įsigauna į kūną ir pakyla į galvą... Nėra kito kelio, tik pervilioti į jautį, ožką, baltą gaidį, žiūrint, ką jie pasirenka. Šįkart jie reiklūs, žinoma, todėl, kad jie dviese. Pažvelk, žiniuonė tuojau prikels įšventintąjį.

Damos liovėsi verkti. Žiniuonė tylomis pasodino ligonį jaučiui ant nugaros ir pakrikštijo mediniu vamzdeliu purkšdama vandenį ant galvos. Paskui ji liepė triskart peržengti auką prieš paskutinį pašventinimą: keturi žali kiaušiniai, sviesti į gyvulį, glitus ir geltonas patepimas, palydėtas tiksliai nutaikytų spjūvių.

– Kiaušinyje glūdi gyvybės užuomazga, – paaiškino Abdulajus. – Dabar jautis sudievintas. Kiekvienas galės į jį kreiptis... Atidžiai stebėk!

Buvo pakelta supančioto gyvulio galva, pražiotas snukis, tada ligonis pasilenkė ir tarė keletą žodžių buliui į gerklę. Paskui spjovė. Šeimos moterys viena po kitos priėjo tarti kelių žodžių ir įtėkšti seilių į šventuosius nasrus. Koks keistas reginys! Moterys spjūviais siuntė žmoniškumo dvasią į perkreiptas žiotis, dievišką sielą ir supančiotą bulių...

– Dabar atnašaus gyvulius, – sumurmėjo Abdulajus. – Tu nieko nepamatysi. Nėra reikalo dengtis veidą... Jie jau pasmaugti galukiemyje...

– Kodėl? Nes žmogelis pasveiko? – suvaitojo Teo rankomis užspaudęs ausis.

– Nieko nesibaimink: kad nesikankintų, jie užmušami vienu smūgiu. Paskui tik nuleidžiamas aukų kraujas, jis skirtas įšventintojo kūnui nuplauti.

– Nuplauti krauju? Bjauru!

– Mus kraujas švarina, saugo... Taip apsaugotas jis miegos visą naktį. Žiniuonė iš jaučio žarnų uždės jam karolius ant kaklo, o kitus

du – ant kulkšnių – tai irgi saugo. Auštant ligonis turės teisę nusiimti žarnas ir nusiplauti išdžiūvusį kraują... Jis turės naują odą. Patenkinti *rabai* jau bus jį palikę.

– Kur jie bus išsidanginę? – nustebo Teo.

Kol jautis ant smėlio buvo lupamas ir kapojamas gabalais, ponas Diopas kaip jam įprasta kantriai aiškino, kad žiniuonė dvasioms įkurdinti šeimos būste pastatys altorių. Šios operacijos metu ji po žeme užkas daugybę kalebasų su aukojama mėsa, ragais, šaknimis, soromis ir pastatys *pangolu* tapusį grūstuvą. Nuo tos akimirkos ligonis pasveiks ir taps dvasių globėjų žyniu.

Būgnai nutilo. Žiniuonių apsupty įšventintasis patraukė namų link. Minia išsisklaidė. Kieme vėl tapo tylu, vėl girdėjosi ošianti jūra... Teo virpėjo kojos; Abdulajus jį pasodino. Tik tuomet jis pastebėjo, kad prapuolė teta Marta.

Gyvatės ir vorai

Atsirėmusi į žvejų valtį, teta Marta, spausdama prie burnos nosinę, mėgino liautis žagsėti. Abdulajus padėjo atsistoti ir smarkokai plekštelėjo jai per nugarą. Žagsėti ji liovėsi.

– Oi! – sudejavo. – Neištvėriau. Kraujas, būgnai, karštis...

– Jūs labai išblyškusi, – tarė Abdulajus. – Mūsų Teo atrodo taip pat iškankintas kaip ir jūs. Sėskitės abudu.

Teta Marta ir sūnėnas, išsitiesę ant smėlio, pamažu atsipeikėjo. Garbingasis ponas Diopas nužingsniavo paplūdimiu ieškoti kriauklių leisdamas tetai Martai ir Teo išsikalbėti.

– Klausyk, senute, jų triukas verčia iš koto, – sumurmėjo Teo. – Tai animizmas?

– Taip, – patvirtino ji. – Jei animizmas – garbinti nematomas dvasias, kurios gali valdyti žmogaus gyvenimą.

– Maniau, kad senegaliečiai musulmonai! Korane nėra dvasių!

– Įsivaizduok, Korane yra džinų... Čia jie vadinami *pangolais* arba *rabais*. Atnašaujamas jautis ir tuo pat metu garbinamas Alachas...

– A! Kaip visur. Sinkretizmas!

– Jei tik nuo šitų tamtamų man neplyš ausų būgneliai, – sudejavo ji. – Man nuo jų bloga!

– O man nuo kraujo vaizdo, – tarė Teo.

– Patylėk bent truputį, – sumurmėjo ji užsimerkdama. – Pavargau.

Maža mergaitė basa šlepeno per bangas glostydama rudą katinuką. Teo priėjo. Mergaitė su raudona suknute ir plonytėmis kaselėmis išpinta galva buvo žavinga... Panarinusi galvą, ji ištiesė jam rudą mėlynakį kačiuką. Teo atsargiai paėmė. Mergytė nuskuodė šaukdama: „Jis tavo!"

– Teta Marta nepritars, – glostydamas kačiuką sukuždėjo Teo. – Ką padarysi! Pasilieku tave, drauguži.

Prašovė! Teta Marta buvo tokia nusikamavusi, kad nieko nesakė. Abdulajus patikino, kad trumpas pogulis priešpiet būtų ne taip jau blogai... Tetai Martai ir Teo nereikėjo dukart kartoti: vos įžengę į namus, jie griuvo į lovas. Kačiukas susirietė kamuolėliu prie naujojo šeimininko kojų. Poilsis.

Abdulajus svetainėje užtiko Antą.

– Na? – paklausė sesuo.

– Mūsų draugė reagavo prastai. O berniukas, kaip pirmą kartą, gerai. O juk Marta pažįsta Afriką!

– Su jais reikia elgtis kaip su mano kūdikiu, – pamokomai tarė Anta. – Tegu atsibudę užkanda.

Pavakare mažoji Aminata pakvietė valgyti, ir visi trys kūdikiai – teta Marta, Teo ir jo kačiukas – pabudo vienu metu. Anta padavė čiulptukus: šalto viščiuko, tortą. Įsitaisęs ant Teo kelių, rudas kačiukas puto paukštienos likučius.

– Štai kokia Afrika, – mąsliai tarė Teo.

– Kokia? – paklausė Anta. – Paaukotas jautis? Azijoje irgi atna-

šaujami gyvūnai. Užvaldančios dvasios? Tokių yra visoje planetoje, net Prancūzijoje, jei gerai panaršysi kaimuose.

– Bet niekur kitur neaptiksi žmonių, kurie, puolę ant žemės, apsimestų gyvūnais! – sušuko Teo.

– Tikrai aptiksi! Nepamiršk, kad aš sociologė, perskaičiau daugybę knygų... Italijos pietuose moterys rangosi ant žemės lyg vorai. Jų paklausytum, tai atrodytų, kad šitoms damoms laukuose įkandę vabzdžiai, vadinami tarantulais... Ką gi. Kaskart, įkandimo dieną, jos suserga iš naujo. Tačiau pirmiausia – šiame krašte nėra nuodingųjų vorų, o antra, remiantis medicina, voragyvio įkandimas negali iš naujo pasireikšti kitąmet. Vadinasi...

– Vadinasi, jos kliedi, – pareiškė Teo.

– Ne, – tarė Anta. – Jos apkerėtos. Įrodyta, kad išgydyti jas gali tik orkestras. Kviečiami muzikantai, ir „tarantulo“ įkąsta ligonė, griežiant smuikui, ima mėgdžioti voro judesius ropinėdama žeme. Tai trunka ne vieną dieną... Ji pasveiksta. Kitais metais, tą pačią dieną, – viskas pasikartoja iš naujo. Kuo tai skiriasi nuo mūsų *N'Doep*?

– Vorai – ne *rabai*, – tarė Teo.

– Aišku, kad tai tas pat! Atsakyk, kuo toks ypatingas Afrikos *N'Doep*?

– Ne auka, ne apsėdimu... – svarstė Teo. – Mirtimi ir atgimimu?

– Tai pirmas skirtumas, – atsakė Anta. – Tavo manymu, yra dar?

– Tamtamai, – sumurmėjo teta Marta iki tol nepratarusi nė žodžio.

– Tai dar ne paskutiniai būgnai! – juokdamasi sušuko Anta. – Galėsit pasiklausyti rytoj!

– Žinau, – niūriai burbtelėjo teta Marta.

– Puiku! – apsidžiaugė Teo. – Vien tamtamų?

Ne visai.

Apsėstosios

Paskutinė *N'Doep* dalis vyko nedidelėje aikštėje. Dėmesinga minia spoksojo į žiniuonių smėlyje nubrėžtą ratą. Čia buvo visos amato žinovės, apsivilkusios plačiomis tunikomis ir susijuosusios odiniais diržais; su jomis kartu – naujas įšventintasis, raiščiu apsirišęs galvą, nupraustas jaučio krauju ir nusimetęs žarnų karolius. Prie pat rato, budriai stebint Abdulajui, teta Marta spustelėjo Teo ranką.

Žiniuonė palei įšventintojo ausis purtė varpelius... Minia perbėgo virpulys. Įšventintasis ėmė konvulsyviai drebėti, veiksmo vietoje pasirodė griotai. Jie kurstė *rabus*, kvietė gaudžiai dundančiais būgnais, reikalavo inkarnuotis į žiniuonių kūnus... Vaikė, persekiojo moteris šventajame rate. Pirmosios pasidavė. Išsprogusiomis akimis dusdamos pūkštė, sukosi aplink save, kol svyruodamos atkragino galvas ir ėmė pasiutusiai virpėti.

– Kodėl jos taip daro? – sušnibždėjo Teo.

– Kiekviena turi pagerbti savo *rabą*, įtraukti įšventintąjį atgal į žiniuonių būrį. Visas jas turi apimti transas, be to ritualas nebūna baigtas.

– Kiekviena savo *rabą*? – nustebo Teo. – Jos visos apsėstos?

– Be išimties! Taip tampama žiniuoniu. Iš pradžių jis išsigydo pats. Bet įšventintasis dar nepasiekė tikslo... Pažvelk.

Griotai apspito įšventintąjį ir nebepaleido. Nuvargintas tamtamų dundėjimo, jis nukorė liežuvį ir galiausiai klykdamas puolė ant žemės. Ir tai dar ne viskas. Tamtamai geidė sugniužusių moterų, jie norėjo vis nepaklūstančių. Apsėstosios priešinosi! Laikėsi tvirtai... Tarp tamtamų ir moterų įsiplieskė karas. Ritmas tapo griausmingas, o riksmai – širdį draskantys.

– Teta Marta! – suriko Teo. – Atsargiai!

Linguodama galvą, teta Marta tamtamų ritmu nejučiomis strypinėjo nuo vienos kojos ant kitos. Abdulajus mėgino ją sulaikyti.

– Sustabdyk ją! – staugė Teo. – Ji pargrius!

Įkvėpta nesiliaujančio judėjimo, ji svirinėjo užmerktomis akimis...

Teo sutrikęs stebėjo, kaip Abdulajus mėgina sulaikyti tetą apsiblaususiu žvilgsniu. Staiga viskas nuščiuvo. Žiniuonės tysojo ant žemės. Tamtamai nugalėtojai liovėsi dundėti. Abdulajus čiupo tetą Martą ir paskubomis įstūmė į automobilį.

– Nekalbink jos, – tarstelėjo.

– Tai rimta? – sudejavo Teo.

– Tik nedidelis transas, ir nieko daugiau. Pasitaiko.

– Gal važiuokim į ligoninę? – maldavo Teo. – Ten ja pasirūpins!

– Užmigdys, sugirdę raminamųjų... Ji iki soties pamiegos ir rytoj jausis geriau.

– Tu manai? – primygtinai klausė Teo. – Mano teta juk ne iš Afrikos! Ar ji išsikapstys?

– Kaip tu Luksore. Žiūrėk, ji atsimerkia. Nieko nesakyk!

Teta Marta pradėjo peikėtis. Pakuždomis lemeno nebaigdama minties, pasakojo, iš kur pareinanti, kad mačiusi malonias šviesas, jautusis lengva, kad ten buvo nepaprastai karšta. Teo paėmė jos ranką. Ne, teta Marta neatrodė ligota. Tik nuvargusi, bereikšmė šypsena lūpose... Anta padėjo jai nusirengti, sugirdė karštos žolelių arbatos, ir teta Marta užsnūdo teisuolio miegu globojama savo Teo. Veltui katinas miaukdamas mėgino jį pergudrauti. Atėjus pietų metui, Anta rado visus tris įmigusius.

Viena apimta transo, kitas – ne

– Jie miega, – tarė ji grįžusi į valgomąjį. – Abdu, tu teisus! Mūsų bičiulės Martos sielą aptraukia migla...

– Aš nieko nepakeisiu... Jai pačiai reikėtų išsipasakoti!

– Per daug atsakomybės, nerimo! Šitą mirštantį vaiką ji tampėsi po visą pasaulį... Aš taip nesugebėčiau. Ji moka už savo drąsą!

– Sutinku, galiu suprasti, kad ji pasidavė tuo metu, kai Teo ėmė sveikti. Bet mūsų Martą, tokią racionalią, susivaldančią, staiga apima transas! Ji niekad neparodė nė ženklo silpnumo...

– Ir niekad nsileido į panašią avantiūrą, – tarė Anta. – Ir žinok, ką Teo joje išjudino!

Abdulajus susimąstęs sutiko, kad ne kažin ką žino apie ponios Martos praeitį. Apie tai ji neplepėdavo. Gal vyro mirtis? Poniai Martai nepavyko jo išgelbėti. Ji aistringai atsidavė Teo... Taip, be abejo, sunki kova su mirtimi išsekino milžinišką energiją.

– O man atrodo puiku, kad ją apėmė transas, – tarė Anta. – Vis geriau nei tikra liga.

– Bet juk ji nė pusės žodžio nesupranta, apie ką *N'Doep*, kas iš to?

– Ką pasėsi, tą ir pjausi, – tarė Anta. – Pamiršai tamtamus. Jie kėlė jai siaubą!

Tamtamai! Ponią Martą užvaldė ritmas ir muzika. Ji taip smarkiai gynėsi, taip įnirtingai atsisakinėjo, o galiausiai tamtamai laimėjo...

– Ji bent apsivalė, – tarė Anta. – Stebiuosi, kad berniūkščiui nieko neatsitiko.

Šiuo klausimu Abdulajus turėjo savo paaiškinimą. Transą Teo patyrė pačioje kelionės pradžioje Egipte. Jis skaičiavo savaip. Pamažu atsiskleidus mirusios dvynės istorijai... Tuomet viskas paaiškėjo. Teo nereikėjo transo, nes jis išgijo.

– Tarkim, – sutiko Anta. – Jam dar šio to trūksta. Dvynės vardo. Apskritai toji dvynė yra jo *rabas*.

Kita Afrika

Rytojaus diena buvo skirta ligoninei. Tik šį kartą ten ėjo teta Marta. Abdulajus reikalavo visapusio tyrimo įsitikinti, kad transas neslepia kokios rimtos tetos Martos ligos. Teo paėmė kraujo. O teta Marta kabinetuose išbuvo keturias valandas: jai padarė rentgenogramą, pamatavo kraujospūdį, auskultavo, padarė jonogramą, o tam reikėjo paimti kraujo...

– Dabar tavo eilė, – tarė Teo. – Aš pripratęs.

– Klastūne, – piktinosi ji. – O aš ne!

Tetą Martą akivaizdžiai kankino hipotonija, jos kraujospūdis buvo sumažėjęs, bet reikėjo palaukti re-zul-ta-tų. Teta Marta buvo nepatenkinta. Įniršusi, kad įkliuvo, įniršusi ant ligoninės. Įžeista iki širdies gelmių, nepaliaujamai koneveikė Afrikos tamtamus, barbariškumo apraiškas, tarp jų ir techno muziką. Norėdamas ją prablaškyti, Abdulajus pasiūlė paviešėti Kazamanse: ten graži jūra, nuostabi gamta, būriai pelikanų. Be to, tai pats paslaptingiausias kraštas. Išvyksią kitą dieną.

Rytą Teo pašoko iš miego: kažkas stukseno į langą. Apsnūdęs priėjo prie stiklo ir akis į akį susidūrė su milžinišku padaru ilgėliausiu oranžiniu snapu. Paukštis išrietė kaklą, bakstelėjo snapu stiklą ir įsmeigė į Teo apvalią akį.

– Nori lesalo, – burbtelėjo Teo. – Nieko neturiu po ranka, bičiuli.

Paukštis supykęs nuplasnojo. Kniauktelėjo katinas. Teo prapliupo juoktis, tada prasimerkė ir teta Marta.

– Kas beldė į stiklą? – paklausė ji.

– Kažkoks tukanas su gulbės kaklu...

– Kalao. Kai skrenda, atrodo, kad visu greičiu lekia į Meką.

– Į Meką, – pakartojo Teo. – Laimės kūdikis!

– Tu pats laimės kūdikis, – atkirto ji. – Mes skrisim į Afrikos gilumą, į miškus. Pasiskubink, lėktuvas po dviejų valandų.

– Vėl lėktuvas! – užprotestavo Teo. – Man jau gana...

Tačiau šis – ne toks kaip kiti. Tai buvo mažas penkiavietis lėktuvėlis. Baimingai žvilgtelėjęs pro iliuminatorių, Teo tarp debesų pastebėjo medžių jūrą, pailgus mėlynus gniutulus, rūpestingai nubrėžtus smaragdinius kvadratėlius.

– Matai ryžių plantacijas? – paklausė Abdulajus. – O upės atšakas? Jos vadinamos *bolong*.

– Kur mes? – sunerimęs paklausė Teo. – Palikom Senegalą?

– Skrendam virš Kazamanso, – atsakė Abdulajus.

– Kazamansas – tai šalis? – paklausė jis.

– Tai kitas Senegalas, – tarė teta Marta. – Miškų Afrika.

– Dijolų šalis, – pridūrė Abdulajus. – Tai sererų pusbroliai.

Nepranokstamasis Abdulajus pasakojo apie dvynes seseris Aguenę ir Diambonę, atkeliavusias pakrante iki Salumo lagūnų kyšulio netoli kaimo, kuriame gyveno senas sererų žiniuonis. Kitame sąsiaurio krante jos pastebėjo gražius medžius ir pirogą, į ją abi ir sulipo. Uraganas pirogą perskėlė pusiau... Dvynės būtų nuskendusios, jei vandenų dvasios nebūtų abiejų seserų nuplukdžiusios prie Gambijos upės krantų. Aguenė, likusi pietiniame krante, tapo dijolų motina, o Diambonė šiauriniame – sererų. Tad abi tautos kilo iš audros ir upės išskirtų seserų dvynių.

– Afrikoj visur dvyniai, – niūriai tarė Teo.

Kiekviena iš dvynių davė pradžią skirtingiems regionams. Sererų kraštas buvo netankių miškų, savanos palmių ir didžiulių baobabų sritis. Dijolų kraštas paniro į paunksnę milžiniškų bombakmedžių, apsuptų neįžengiamų lianų šabakštyno. Sererų krašte buvo auginamos soros; Kazamanse – raudonieji apvalūs ryžiai. Sererų kraštas buvo žvaigždžių ir *pangolų*, dijolų kraštas – paslaptingų jėgų šventosiose giriose, neįžengiamose svetimiems.

– Tos seserys – tikros dvynės? – įtariai paklausė Teo.

Tikriausiai jos buvo ne homozigotinės! Dijolų specifiškumas neapsiribojo vien šiais skirtumais. Jų visuomenė buvo sutvarkyta pagal kosmoso vaizdinį: kiekvienas individas buvo glaudžiai susijęs su kaimo bendruomene, o ji pati valdoma dieviškosios energijos, kuri reiškėsi fenomenais, gestais, ritualais. Niekas nesiimdavo veikti be viso kolektyvo palaiminimo, tačiau atrodė, lyg dijolai patys sau nesutaikomai pavydėtų asmeninės autonomijos. Jie buvo laikomi maištininkais, ginčininkais, uždari. Dijolų religija buvo nepaprastai įslaptinta; įšventintasis negalėdavo prabilti apie paslaptis ir neužtraukti pavojaus kaimui, tai yra kosmosui. Be abejo, todėl sklandė nemaža gandų apie šventųjų girių ceremonijas... Žmonių aukojimai, nukirstos kruvinos galvos, nėščių moterų lavonai, kepami ant grotelių ir skirti bendrai suvalgyti.

– Ką čia šnekat! – pratrūko teta Marta. – Dijolai jums kaip ispanams konkistadorams „laukiniai“! Kanibalai, atsilikę pagonys! Abdulajau, ar ne gėda?

– Pabrėžiu: tai tik gandai! – šoko jis. – Man atrodo, kaip ir visur Afrikoje, šventosiose giriose buvo atnašaujami gyvūnai! Iš tikro nieko apie tai nežinau. Aš ne dijolas. Tuoj leisimės. Matot, neilgai užtrukom...

Girios valdovai

Mažytį oro uostą jūros pakrantėje užklojo rūkas. Drėgnas ir lyg sustingęs vėjas: buvo pradėjęs pūsti Afrikos musonas. Kad ir kaip Abdulajus stengėsi, jam nepavyko užglaistyti pragaištingų pasekmių dėl netaktiškų gandų. Nebuvo ką veikti prieš įsikuriant viešbučio namelyje sodų apsupty. Vaizdas į vandenyną, paplūdimys su kokosų palmėmis, šezlongai, šiaudų kilimėliai... Viešbutis puikiai ir ramiai atliko savo darbą. Teo užsimovė glaudes, o teta Marta išsitiesė po skėčiu. Abdulajus su palengvėjimu atsiduso.

– Čia gera, Marta, ar ne? – išdrįso paklausti.

– Tarsi Kalifornijoje amerikiečių seriale! – sušuko Teo.

– Tik Kalifornijoje nėra kanibalų, – burbtelėjo teta Marta. – Abdulajau, neturėtumėt taukšti tokių kvailysčių apie dijolus. Tai netinka!

– Nebūtų tiek kalbama, jei jie nebūtų tokie slapukai! Dijolų krašte jus lydėsiu ne aš, o mano draugas ekosistemų specialistas Armanas Diata. Liksiu čia, privalau parašyti ataskaitą. Be to, Armanas nieko, ničnieko man nerodytų.

– Kur tas naujas gidas? – tarė Teo.

– Čia, – atsakė malonus balsas.

Ponas Diata buvo maždaug penkiasdešimties metų, šypsojosi akinama šypsena, gražios akys vylingai žaižaravo. Pasiūlymus pateikė droviu ir santūriu balsu. Jei ponia Marta sutinkanti, jie apsilankysią pas kelis aukšto rango šventikus. Gerai?

– Taip! – nusprendė Teo. – Kalifornija gali palaukti.

Vos gavęs atsakymą, ponas Diata išnyko paskambinti.

– Perspės juos, – sumurmėjo Abdulajus. – Kazamanse nieko nėra savaime suprantamo. Pavyzdžiui, mano bičiulis – iš karališkosios šeimos, bet tikriausiai apie tai nė neprasitars.

– Vadinasi, Kazamanse yra karalių? – nustebo teta Marta.

– Tai ne paslaptis, – atsakė Abdulajus. – Galiu papasakoti.

Dijolų religijoje karalius atliko didžiojo žynio, artimai susijusio su kaimo dievybėmis, kurios pačios tarpininkavo tarp Dievo ir žmonių, vaidmenį. Išskyrus įšventintuosius, kitiems buvo sunku suprasti, kaip Kazamanse skiriamas dijolas karalius. Aišku, kad karalystė nepaveldima, kad aukšti pareigūnai privalo karališkoje šeimoje tikrąjį karalių pažinti iš tam tikrų ženklų, o pašventintas karalius griežtai vykdydavo religinius įsipareigojimus. Susiliedavo su dieviškumo apraiška, nes buvo perėjęs į kitą – dvasinį pasaulį.

Pašventintas karalius tūnojo vienut vienas karališkoje girioje. Jis neturėjo teisės nei gyventi viešai, nei vesti, nei valgyti ar gerti liudininkų, išskyrus kelis įšventintuosius, akivaizdoje. Vieną dieną griežtos Kazamanso karalių priedermės sukėlė baisią dramą. 1903 metais dijolų karalių, vardu Sihabelė, suėmę prancūzai uždarė kartu su kitais kaliniais, ir jis mirė badu, nes neturėjo teisės valgyti kitų žmonių akivaizdoje...

– Dieve mano, – sušnibždėjo teta Marta. – Tikras tamsuolių nusikaltimas!

– Tas karalius, vadinasi, buvo labai labai šventas! – pareiškė Teo. – Tikriausiai jis baisiai pavojingas, kad turi gyventi nuošaliai!

Jo pareigos buvo nepaprastai svarbios... Karalius rūpinosi taika savo kaime. Atlikdavo lietaus – reikalingo ryžių plantacijoms, vadinasi, gyvenimui – ceremonijas. Bet jeigu kildavo karas arba nelydavo, tuomet netvirtas karalius brangiai užmokėdavo!

– Tai man primena Antikos romėnų mitą, dar gerokai iki Respublikos ir Imperijos, – tarė teta Marta. – Tuo metu Roma tebuvo kaimas. O jos valdovas atsiskyręs gyveno tankioje Nemėjos girioje. Kaimo suvereną vadino „Girios karaliumi“. Žmonėms pavojingas Nemėjos karalius, išrinktas dievybių, taip pat gyveno vienas: jis buvo

neliečiamas, nes tai – tabu. Be jo negalėjo apsieiti, bet baiminosi jo galių. Metų pabaigoje būdavo skiriamas kitas karalius, o nusilpęs nužudomas.

– Keistoka valdžia, – pertarė Teo. – Kurgi malonumas?

– Niekur, – atsakė ji. – Tikrasis karaliavimas visuomet susijęs su dieviškumu. Karalius nepasirenka juo būti: valdžia jį ištinka kaip likimas, katastrofa, kurios neturi teisės išvengti. Tikrieji karaliai – „Dievo teisės" pašauktieji. Žinai, kad Prancūzijos karaliai buvo ir žiniuoniai? Jie sugebėdavo išgydyti limfmazgių uždegimą!

– Kaip juokinga, – tarė Teo. – Ar tai įrodyta?

– Ne daugiau nei sererų žiniuonio ritualinės maudynės, – pasakė ji. – Bet jeigu nepavyksta, apdovanotieji magiškomis galiomis saugokitės! Man jų gaila.

Abdulajus palingavo galvą. Buvo lengviau atsiduoti Alacho visagalybei, nei bendrauti su šiurpinančia šventąja kosmoso jėga. Pasirodė Armanas Diata, ir Abdulajus nutaisė liūdną veidą. Dar ne šiandien jis sužinos kazamansiečio bičiulio paslaptis.

Pašventintasis raudonis

Pono Diatos ekskursija akivaizdžiai nebuvo paslaptinga. Jie pamatė fetišų medį kaime ir didžiulį būgną aikštės vidury, milžinišką išskobtą rąstą, kuriuo aidėdavo žinutės, girdimos už penkiolikos kilometrų, kai jos atitikdavo kodeksą, išmoktą per įšventinimą šventojoje girioje. Kaimo vyriausiasis pasiūlė palmių vyno: teta Marta apdairiai atsisakė, o Teo paragavo. Jie pamatė pelikanų ir baltųjų gandrų, būriais tupinčių palmių viršūnėse. Tolumoje pastebėjo daugybę tankių girių, gal šventų, o gal ir ne. Sutiko turistų su šortais: vieni važiavo dviračiais, kiti – automobiliais. Turguje susidūrė su žiniuoniu iš Ganos, ant jo kiosko kabojo audeklo gabalas su išvardytomis ligomis, kurias jis gydė savo mikstūromis: impotencija, hemorojus, pilvo skausmai, kirmėlės, šlapinimasis į lovą.

– Greit susitiksim su jūsų draugais? – pasiteiravo kiek nusivylęs Teo.

– Jie laukia mūsų kaimo prieigose, – trumpai atsakė ponas Diata.

– O paskui?

Jokio atsakymo. Automobilis sustojo prie senuko su kepure. Jis, be abejo, paaiškino, kad reikalas sudėtingas, nes Armanas Diata atrodė labai piktas. Galiausiai jis pratrūko šaukti, o anas, netaręs nė žodžio, nudūlino keliu.

– Jis pridarė rūpesčių, bet mus palydės, – valdingai pareiškė ponas Diata. – Ims mat prieštarauti! Du kilometrus eisim pėstute. Ponia Marta, malonėkit nusirišti nuo kaklo raudoną šaliką...

– Šaliką? Jis trukdo?

– Dėl spalvos, – paaiškino jis. – Mes einam ten, kur nenešiojama nieko raudono. Laimė, judu apsivilkę melsvais drabužiais.

Suglumę teta Marta ir Teo nusekė iš paskos takeliais per laukus ir krūmus. Praėjo pro pirkeles, kuriose moterys grūdo soras, susitiko pašaipius vaikus, apsuko aplink vieną, dvi, dvidešimt vešinčių lapijų ir netrukus priėjo tankaus miško laukymę.

– Na nieko sau, – atsiduso teta Marta šluostydamasi kaktą. – Tai šventoji giria?

– Taip. Tai pasakyti – netgi yra mano šventa pareiga. Mes – karališkosios erdvės prieigose. Įženkim. Karalius laukia.

– Pats karalius? – sušuko Teo. – Susitiksiu su karalium? Šventojoje girioje? Ir mamos žiedą turiu! Nuostabu! Pitija iš „Dievų pykčio" buvo teisi!

– Nerėk taip, – nutildė teta Marta. – Tvardykis bent truputį.

Prasmukus pro lapiją, atsivėrė pavėsyje skendinti proguma. Armanas Diata pasodino draugus ant rąstų. Progumos gilumoje kelią užtvėrė įmantriai persipynusių palmių siena. Joje buvo net kažkas panašaus į duris, užmautas ant keistų pilonų, bet niekas pro jas neišėjo. Ant bombakmedžių šakų vanagų jaunikliai tingiai sklaistė sparnus. Stojo visiška tyla, beliko laukti.

– Kokia čia siena? – paklausė Teo norėdamas nutraukti tylą.

– Tarkim, rūmų, – sumurmėjo Armanas. – Iš tikro tai – kas kita, bet per daug pasakęs, pakenksiu mūsų bendruomenei, suprantat? Mūsų religija per dažnai laikoma pasenusia tradicija, o mes privalome gintis... Karalius mums labai brangus. Nesiraukykit, jis jus priims, nes susitarta. A! Štai jis.

Teta Marta ir Teo spontaniškai pakilo. Iš palmių tyliai išniro labai senas žmogus žila barzdike. Kaimo karalius buvo apsitaisęs raudonais drabužiais. Jo impozantiška fetrinė kepurė buvo raudona, tunika raudona, – karalius rengėsi raudonai. Vienoje rankoje laikė sausastiebę šluotą, o kitoje – apvalų suoliuką, ant kurio atsisėdo. Armanas Diata juos supažindino, o kadangi tai buvo audiencija, teta Marta apsiėmė kaip galėdama padėkoti karaliui. Karalius trumpai pasveikino, tačiau jis nekalbėjo prancūziškai.

– Karaliui garbė, kad jūs apsilankėte, – išvertė Armanas Diata. – Jis apgailestauja, kad nepriima jūsų geriau, bet taip atsitiko, kad kaimas rengiasi ceremonijai.

– Kaip suprantu, jis vadovaus, – tarė teta Marta.

– Na... – dvejojo ponas Diata. – Karalius ne daro, pas mus karalius yra. Jis įkūnija kosminės realybės dvasią ir susieja mus su mūsų dievu Ata-Emit, Dangaus dievu. Turim tik vieną absoliutų nematomą Dievą, kurio negalim netikėti. Mes sakom: „*Atemit Sembė*: Dievas yra jėga ir galia.“

– Jūs neturit *pangolų*? – paklausė Teo.

– Mes turim aukurus ir dvasias, bet apie juos pašnekėsim vėliau, – atsargiai atsakė Armanas Diata. – Nes mes esam šalia karaliaus, užtikrinančio dieviškųjų energijų pusiausvyrą.

– Galiu paklausti karaliaus, ar jis kariauja? – paklausė teta Marta.

Karalius, išgirdęs vertimą, persimainė. Visas pagyvėjo, akys sužaibavo, kūnas suvirpėjo, pamatėme, koks jis stiprus... Pakėlęs rankas į dangų, jis ėmė sakyti ilgą kalbą. Palydėdamas žodžius plačiais grakščiais mostais, parodė šluotą ir išskėtė rankas, lyg šventindamas erdvę aplink save. Paskui nutilo.

– Gal mano klausimas netinkamas? – tarė teta Marta. – Karalius, regis, piktinasi...

– Jis sako net neturįs teisės matyti praliejant kraują, – atsakė Armanas. – Vienintelis jo ginklas – skeptras, štai šita šluota. Jo vaidmuo – tvarkyti ne žmogiškuosius, o dieviškuosius reikalus, jis už juos atsakingas. Jis ne karo vadas, priešingai! Jis nebe šio pasaulio. Nebūtų didesnės šventvagystės nei Kazamanso karaliaus, įsakančio pralieti žmonių kraują!

– Gal bent gali sutaikyti? – pasidomėjo Teo.

Karalius liepė pasakyti, kad džiaugiasi taika ir ją laimina, bet jis, kaip sakoma, įpareigotas asmeniškai. Dijolų bendruomenės labiausiai gerbia susitarimą, o tam karalius visiškai nebuvo įpareigotas. Kaimo karalius rūpinosi tik šventumu, jis yra gyva jo garantija.

– Tai Girių karalius, – sumurmėjo teta Marta. – Nepasiekiamo slaptumo garantas. Kaip didinga...

Audiencija buvo baigta. Karalius pakilo ir pranyko lapijoje. Erdvė netikėtai ištuštėjo.

– Šaliką, ko gero, reikėjo nusirišti dėl jo raudonų rūbų, – susimąsčiusi tarė teta Marta.

– Tik jis vienas turi teisę per ceremoniją vilkėti kraujo spalvos drabužiais, – atsakė Armanas. – Raudona – dar ir ugnies spalva... Jei ji užgestų, būtų siaubinga! Kai kaimai netenka karaliaus, jie negali išsiversti vieni! Karalius – energijos varomoji jėga.

– Kuo vardu šis karalius? – paklausė ji.

– Karalius nevadinamas savo vardu, į jį kreipiamasi „Man“. Šis žodis reiškia ne ką kita, o šventą karaliaus pavadinimą. Mūsų karaliai neturi jokios valdžios, jie įkūnija Dievą... Ir jie nemirtingi!

– Kurgi ne! – sušuko Teo. – Tas, prancūzų sulaikytas, mirė badu...

– Karalius Sihalebė nemirė, – rimtai atsakė Armanas Diata. – Jis išnyko. Kalbama, kad jį areštuojant prasivėrė žemė. Norėdami visiškai sunaikinti jo galią, prancūzai sudegino karališkąją fesą, raudoną kepurę su juodu kutu, dūmai pakilo iki dangaus...

– Ir palaidojote jį pagal visus ritualus, – pridūrė teta Marta.

– Deja, – atsiduso jis. – Karaliaus Sihalebės palaikų Kazamanse nebėra. Nereikėtų sakyti, kur jie, bet jūs – prancūzai, todėl pasakysiu. Karaliaus palaikai – Žmogaus muziejuje Paryžiuje.

– Koks siaubas, – sumurmėjo teta Marta.

– Kadangi jis nemirė, apie jį nekalbėkim, – skubiai tarė Armanas. – Pamirškit.

– Kodėl reikia žydrų drabužių? – pasidomėjo Teo.

Jokio atsakymo.

– O aukurai? – paklausė Teo.

Aukurus pamatys grįždami. Prieš tai praėjo pro juos net nepastebėję, nes aukurai panėšėjo į dvi trobas: viena didelė ir atdara, kita – mažutė ir užrakinta, abi dengtos šiaudais ir su stirksančiais degto molio puodais. Iš tolo matėsi milžiniški ant šulų kabantys būgnai, visi nukreipti į vieną pusę.

– Štai maldos vietos, – tarė Armanas. – Jums sakys, kad mes garbinam fetišus *boekinus*, bet tai nevisiškai tiesa... Tai tik vienatinės energijos vaizdavimai. Matot, mes, dijolai, truputį panašūs į žydus. Didysis žydų žynys taip pat įkūnija karalystę, ir jei norit daugiau sužinoti apie mūsų aukas, patariu pasiskaityti Biblijos Kunigų knygą. Ir Skaičių knygą.

– Kunigų knygą... – sušnibždėjo Teo. – Eliezeris ją minėjo Jeruzalėje. Atrodo, tai knyga, kurioje draudžiama valgyti kiškieną... Kad nesusiterštume?

– Ne tik, – atsakė Armanas. – Aukojamo gyvūno pasirinkimas, būdas jį užmušti, paskui jį padalinti...

– O ką daro mažojoje trobelėje? – pasmalsavo Teo.

– Tavo klausimai netaktiški! – pyktelėjo teta Marta.

– Taip, bet galiu jums atsakyti paprastai, – atsakė šypsodamas Armanas. – Trobelėje alsuoja gyva dvasia.

Teta Marta ir Teo tylomis susėdo į automobilį. Armanas Diata mėgino pasakoti apie tai plačiau, bet kaskart atsimušęs į draudimą, susirūpinęs nutildavo. Švento pasaulio neturėjo sutrikdyti išduota paslaptis.

Binjonos moterys

– Čia, kur dabar atėjom, pagaliau viskas bus vieša, – baigdamas pasakė Armanas. – Mes Binjonoje pas vienuoles. Daugiau jokių paslapčių!

Po didžiule mušmula erdviame klebonijos kieme, katalikų bažnyčios šešėlyje, lūkuriavo damos ir muzikantai. Gerosios seserys pasveikino svečius ir prisėdo šalia ant gražiai išrikiuotų kėdžių. Susispietusios nuošaly, ant tunikų užsimetusios šalikus, kiaukutų karoliais nukabinėtomis krūtinėmis Binjonos moterys plepėjo nenuleisdamos akių nuo tamtamų, kuriuos muzikantai derino virš ugnies šildydami odas. Staiga tamtamai sudundėjo...

Basos Binjonos moterys iš tunikų išsitraukė po du medžio gabalus ir suduodamas vieną į kitą lingavo aikštėje tamtamų ritmu. Už sodraus šešėlio stovėjo šokėjas, užsidėjęs ožkos vilnų – vado – kepurę. Netikėtai vienu šuoliu jis stryktelėjo į rato vidurį pastėrusiu žvilgsniu ir su šypsena lūpose. Jam ant kaklo kabojo mėlynų perlų vėrinys, ant rankų – vilnų apyrankės, plaikstėsi kaklaskarės, kumštyje jis suspaudė fleitą... Taip išsidabinęs jis atrodė, lyg žynių apsuptas jaunas dievas.

– Jei būtų indas, kirsčiau lažybų, kad jis Krišna, – sumurmėjo teta Marta.

– Arba Dionisas su savo bakchantėmis, – pridūrė Teo. – Žinai graikų Svaigulio dievą?

– Ačiū, žinau, – tarė ji. – Atsargiau!

Strykčiodamas šokėjas pasileido jos link, lyg norėtų užšokti... Paskutinę akimirką sustingo per du žingsnius nuo tetos Martos ir ištiesė ranką, tarsi kviestų šokti. Teta Marta susigūžė kėdėje ir nuraudo. Šokėjas nuostabiai elegantiškai pasitraukė, o teta Marta pasijuto kalta. Binjonos moterys, pastebėjusios svetimšalės paniką, iš širdies kvatojo taukšėdamos savo mediniais instrumentais.

Viena žengė priekin ir pradėjo pašėlusiai kraipytis. Dvilinka, horizontaliai ištiesusi ranką, atkišusi užpakalį, beprotiškai trypė žemę, paskui, kaip ir šokėjas, netikėtai sustingo ir atsistojo tarp kitų. Tada

pasirodė antra, trečia. Kartais šokėjas vėl pradėdavo šokčioti didžiuliais šuoliais, palydėdamas juos sustingusia šypsena... Dvi valandas truko pasirodymas po mušmula taukšint pagaliukams ir dundant pašildytiems tamtamams, dvi valandas strikinėjo šokėjas. Kartais jis pritardavo jaunutei merginai fleita sukdamasis aplink ją ir drąsindamas, bet visuomet pačiu netikėčiausiu metu Binjonos moterys linksmai nutraukdavo šokį ir grįždavo į savo vietas. Retkarčiais kokia ponia nusviesdavo lengvą šaliką ant jaunos vienuolės kelių.

Juokdamasi ir sumišusi, geroji sesuo atsistodavo ir imdavo šokti rišdamasi šalį ant drabužių, klubų aukštyje. Viena po kitos vienuolės, išskyrus senąsias, buvo pakviestos trypti žemę nenusiavusios batų. Visos šoko tvardydamos entuziazmą ir pasiutusiai linksmos. Paskui Binjonos moterys susispietė, ir kadangi tamtamai dundėjo pasiučiausiu greičiu, ramios ir besišypsančios ėmė mažais žingsniukais tipenti užliedamos visą tuščią erdvę tarytum žmonių banga. Šokėjas dingo. Tamtamai nuščiuvo.

Teta Marta nosine nusišluostė kaklą.

– Uf! – sušuko ji. – Maniau, jos vers ir mane šokti!

– Neišdrįso, – atsakė Armanas. – O taip norėjo...

– Net vienuolės trypė! – tarė ji. – Ar tai transas?

– Visiškai ne, – atsakė jis. – Tai ne šventa ceremonija, juk esam katalikų klebonijos kieme, tai tik šokis. Kol jo nepamatysit kaime, tol tikrai nesuprasit mūsų tikėjimų. Mūsų kūnai sukurti šokti. Jūsų nenuvargino tamtamai?

– Priešingai! – atsakė ji. – Jaučiausi savame kailyje... Pati stebiuosi!

– Štai jūs ir įšventinta dijolų būgnais!

– Kur Teo? – staiga sunerimo ji. – Nebematau jo...

Teo šnekučiavosi su jauniausia vienuoliuke.

– Jos vardas Augustina, – tarė jis. – Ji nepaprasta! Žiūrėk, kaip išmokė mane šokti...

Jis atkišo užpakalį, susilenkė dvilinkas, išskėtė rankas, pašoko, griebė už kojų ir nusirito į dulkes. Sesuo Augustina prunkštelėjo ir nupurtė nuo jo dulkes.

– Reikia tik išlaikyti pusiausvyrą, – tarė teta Marta. – Kai šoki, esi lyg viščiukas, ieškantis mamos vištos.

– Daugiau neturiu ką jums parodyti, – pasakė Armanas. – Gal kitą dieną...

Abdulajus viešbutyje atrodė dirbąs. Vargu ar buvo pakėlęs nosį nuo pranešimo... Teo nubėgo jo apkabinti, bet ponas Diopas atstūmė.

– Kaip?

– Matėm Girių karalių! – suklykė Teo. – Raudonais drabužiais!

– Tai aš ir pats jums buvau sakęs, – atšovė jis. – Kas dar?

– Skiedi, – tarė Teo. – Ar matei karalių?

– Ne, bet vis dėlto žinau, – užsigavęs atsakė jis. – Skaitau apie dijolus knygas, juk nėra pasirinkimo... Vieną kartą, Armanai, reikėtų liautis laikyti mane barbaru.

– Juk žinai, įšventintiesiems tai sunku... Jūs, musulmonai, laikot mus šėtonais, tad kaip paaiškinti jums savo pasaulį? – tarė sumišęs Armanas.

– O jie? Kiek žinau, jie – ne dijolai?

– Ne, – sumurmėjo Armanas. – Bet jie keliauja po religijų pasaulį, mūsų tikėjimas irgi priklauso jam. Jie tai supranta.

Vakare teta Marta pasirausė savo lagaminuose ir rado Kunigų knygą. Čia Viešpats pašaukė Mozę ir įteikė jam aukojimo įsakymus: dėl stambių gyvulių, jauno puikaus buliaus, kurio kraujas liejamas ant aukuro kaip apvalymo dovana, paskui lupama oda ir kapojama gabalais. Kas nusikals, net pats to nežinodamas, turės atnašauti Viešpačiui buliuką ir viešai išpažinti kaltę. Tik tuomet vyriausiasis kunigas, Dievo pateptasis, apgins tautą pasitelkęs Dievo galią.

– Karalius žynys, tobulas bulius, auka, solidari bendruomenė, vieša išpažintis, absoliutus Dievas, altoriai, – vardijo ji. – Ką gi! Jokių abejonių – tai tikra religija.

– Luktelk, – tarė Teo. – Užsirašysiu į knygelę: Girių karalius, bulius, išpažintis, altorius, Dievas, na, tai būtina... Senute, pamiršai, kas švaru ir kas ne. Judaizmas, hinduizmas, dabar dijolai... Vyriausieji

žyniai tokie tyri, kad negalima prie jų prisiliesti. O kiti, ak taip, juos apvalyti reikia aukų, ar ne?

– Galimas daiktas. Pamiršai solidarią bendruomenę. Armanas patarė perskaityti ir „Skaičius". Pažiūrėkim...

„Skaičių" knygoje Viešpats įsakė Mozei sukviesti Izraelio gentis, suskirstytas pagal genealogijos ilgumą. Paskui liepė išsiųsti susitepusius vyrus ir moteris, raupsuotus ir šlapiuojančius. Paskui, išvijęs gentis, Viešpats kiekvienam nurodė priedermes, apibrėždamas ir vyno, miltų bei aliejaus racioną podraug su buliaus aukojimu. Tik Levio genties nariai, vadinamieji levitai, turės teisę nešti Sandoros skrynią.

– Kas per daiktas? – nustebo Teo.

– Šitas daiktas naudojamas klanų bendruomenėje reglamentui, – tarė ji. – Levitai – tai kilmingi šventikai, kaip kokie brahmanai. Mūsų Diata – dijolas levitas, jei nori žinoti. Jis ne tik įšventintas, bet ir karališko kraujo... Vienintelio dalyko nebus nei „Skaičiuose", nei Kunigų knygoje – šventos girios. Vis mąstau, kaip per ją pereina Dievo energija.

Vergų sala

Po Kazamanso iš miškingosios Afrikos reikėjo traukti į sostinę. Abdulajus mėgino prašnekinti draugus apie jų atskleistas paslaptis, tačiau, užsiminę apie Binjonos šokius, jie laikė liežuvius už dantų. Nei teta Marta, nei Teo neturėjo noro prasitarti apie Girių karalių, ir Abdulajus nieko nepešė.

Grįžus konkreti tikrovė pakeitė tai, kas neregima. Teta Marta baiminosi dėl savo medicininių tyrimų rezultatų. O Teo perštėjo gerklę, jį kiaurą dieną kamavo troškulys. Tačiau Teo tyrimai ir toliau rodė pažangą. Paklaustas apie gerklės skausnojimą, gydytojas užtikrino, kad kaltos tik Afrikos dulkės. Tetą Martą, be abejonės, buvo ištikęs spazmofilijos priepuolis, bet tai dar nebuvo visai aišku.

– Spazmai, transas – tas pat, – subambėjo ji išeidama. – Daktarai

iš tikrųjų – mulkiai. Tik pamanyk, jis man skyrė magnezijos! Žinau aš tą savo ligą ir jos priežastį: abiem atvejais tinka tamtamai.

Kadangi abu ligoniai pasveiko, Abdulajus nusprendė, kad atėjo laikas vykti į Gorę. Teta Marta primygtinai reikalavo skambinti į Paryžių ir pati garbingai papasakojo apie afrikietišką transą.

– Ne, – sakė ji broliui, – buvo ne skausminga, o labai lengva, nepaprastai malonu... Ką dariau? Nebepamenu. Praradau sąmonę... Taip, aš, gali patikėt? Šiaip ar taip, aš tuo didžiuojuos. Aš truputį įšventinta... Taip, ligoninėje, teisingai supratai... Kalba apie spazmofiliją, bet jie apie tokius dalykus nieko nenutuokia. Teo? Jam nieko. Abdulajus tvirtina, kad jis jau gavo savo dozę. Kokią? Transo, kokią dar! Nori pasikalbėti su Teo? Perduodu. Jo kraujo tyrimai tikrai puikūs!

Teo patvirtino, kad teta Marta sakė tiesą, ir staiga sustingo. Fatu, sakė tėtis. Fatu! Ji visai nusiminusi... Jis vėl pamiršęs jai paskambinti! O žinutė? Jis apie tai nepagalvojo... Kur buvo teta Marta?

– Po galais! – sušuko teta Marta. – Pirmą kartą pamiršau Teo žinutę!

Pats laikas to imtis. Kita Afrika, sakė Abdulajus. Su baltų ir rudų vandenų deive. Baltų? Tai neįtikėtina! Jis paskambino Fatu su karštais bučiniais. Gal duotų jam nuorodą?

– *Deivė atplaukė iš Afrikos tavo laivais*, – įtaigiu balsu šaukė paryžietė Pitija.

Teo nepasidarė aiškiau. Gerai, juodieji vergai buvo deportuoti. Bet kurioje senovės vergų šalyje gyveno vandenų deivė? Amerikose jų begalės... Abdulajus, skubindamas įvykius, žvilgtelėjo į laikrodį ir pareiškė, kad jie pražiopsos valtį į Gorę. Bilietai, lipimas, bendri suolai, smarkus musoninis bangavimas, kormoranų skrydžiai...

– Volofai, sererai, lobiai, dijolai – iš viso keturi, – suskaičiavo Teo. – Keturios vienos nacijos tautos!

– Jų daugiau, nei tu manai, – tarė Abdulajus. – Dar yra tukulerai, mandingai, soninkai, basiai ir k'peliai. Iš viso devynios.

– Daugiau negu Indijoj! – sušuko Teo. – Kietas Senegalas! O kas tu?

– Mano tėvas buvo volofas, motina – k'pelė, o proprosenelė buvo lobė, – tarė Abdulajus. – Gerai paieškoję, šeimoje rastume ir mandingų. Senegalas – metisų šalis. O! Matai... Užmiršau senlujiečius...

– Tai tauta? – paklausė teta Marta. – Man rodos, Sen Luji – miestas!

– Marta, tai miestas, kur prancūzai deputatai metisai, pramaišiui su baltaisiais! Sen Luji metisai ne tokie kaip kiti... Jie labai išauklėti, labai civilizuoti, labai...

– O tu neišauklėtas? – paklausė Teo.

– Matai, mano senelė buvo iš Sen Luji. Žinau, ką sakau! Bet koks išsilavinimas...

– Supratau, – nutraukė Teo. – Tu – snobas!

– Na ir kas? – atšovė Abdulajus. – Snobizmas blogai?

Teo nutilo nugalėtas. Po dvidešimties minučių jie priplaukė Gorės salą, nužingsniavo deginančiu smėliu iki Vergų namo, didelio rausvo statinio su dailiais apvaliais laiptais šonuose, – tikrų rūmų.

Muziejaus konservatorius išaukštino šį simbolį. Ranka rašytos afišos skelbė tikslų iš Afrikos deportuotų milijonų žmonių skaičių, vaizdavo jų kančias, siaubingas mirtis negrų laivų triumuose, savižudybes išvykstant, vaikų ir motinų išsiskyrimą, prekybos žmonėmis, laikytais gyvomis prekėmis, barbariškumą. Buvo pamaldžiai atkurtos maldos ir dainos. Apie tai buvo kalbama su širdį draskančiu nuoširdumu. Choru kūkčiojo juodųjų amerikiečių grupė, lankanti šventąsias vietas... Sugraudinti teta Marta ir Teo irgi pravirko.

Pusrūsyje, kur į vienutes būdavo sugrūdami pagrobtieji, siauros durelės vedė į Atlanto vandenyną. Čia, sakė konservatorius, ant niūrių uolų rimbo kirčiais į laivus būdavo suvaromi surakinti afrikiečiai. Čia tęsdavosi ilga kelionė, pradėta Sahelyje, kur vyko vergų antpuoliai, vadovaujami afrikiečių vadų. Čia baltieji vergų prekeiviai sandėliavo juoduosius žmogiškuosius gyvulius, už kuriuos pasistadydavo nuostabių rūmų Bordo arba Nante. Tremtiniams į vandenyną atsiverdavo tamsios baisios durys: į Jungtines Valstijas, Antilus arba Braziliją.

– Brazilija! – sušuko Teo. – Ten yra vandenų deivė?

Taip. Ji vadinosi Jemandža, kilusi iš Benino. Varomi į laivus deginančiais rimbų kirčiais, juodieji vergai išsiveždavo vienintelį turtą, kurio niekas negalėjo iš jų atimti: savo dievus. Afrikiečių vandenų deivė plaukė drauge su savo tikinčiaisiais. Nors jos žynės buvo kilusios iš Afrikos, Jemandža buvo baltaodė lyg ant *pangolų* pilamas pienas.

27 SKYRIUS

Dievų kelionė

Krovininis laivas *Belmonte*

Išvykstant iš Dakaro, širdies nesopėjo. Fatu tėtį Teo pamatys Paryžiuje. Be to, pirmą kartą jis vežėsi draugą: krepšyje su skylutėm parpė katinas Artūras, užmigdytas trupučiu migdomųjų. Afrikos oro linijų lėktuvas pakilo skristi į Lisaboną, kur jie turės persėsti.

– Lisabona-Rio, ir vėl lakstymas padangėm, – suniurzgė Teo.

– Kas kalba apie lėktuvą? – atšovė teta Marta. – Plauksim laivu.

Teo išsižiojo. Laivu į Amerikas! Prašmatnus transatlantinis laivas su šezlongais, baseinu denyje ir kino sale...

– Neskraidyk padebesiais, – nukirto ji. – Transatlantinių linijų iš Europos į Braziliją jau seniai nebėra. Plauksim krovininiu.

Krovininiu? Vadinasi, triume kaip juodieji vergai? Prirakinti prie konteinerių, šalia riaumojančių variklių? Už ką jam tokia bausmė?

– Bus tau gera pamoka! – nusikvatojo ji. – Žinosi, kokie išbandymai laukė pirmųjų Portugalijos jūrininkų... Juk jie – pirmieji balti žmonės, savo karavelėmis pasiekę Vakarų Indiją. Nėra ko skųstis, mes bent turim variklius; o tai daug geriau!

Teta Marta negalėjo slapta suregzti tokio plano... Ką pasakytų tėvai? Tačiau ji numojo ranka į sūnėno prieštaravimą. Teta Marta atrodė labai rimta, bet Teo vis tiek netikėjo, kol savo akimis nepamatė krovininio laivo.

Belmonte stovėjo prie krantinės, naujintėlaitis, su raudonais kaminais ir Portugalijos vėliava. Teta Marta džiugiai užlapnojo laipteliais tempdama nusiminusį Teo. Jūreiviai paėmė lagaminus ir krepšius,

jų jau buvo kokius keturiskart daugiau. Pakilus į laivą, kapitonas karštai pabučiavo tetą Martą ir palydėjo į kajutę. Stumtelėjęs duris, Teo pamatė kambarį, kuriame stovėjo dvi šviesios pušinės lovos, du foteliai ir stalas, buvo ir vonios kambarys.

– Palauk, – tarė jis. – Tai liukso klasės ar krovininis laivas?

Teta Marta prunkštelėjo. Kapitonas Da Silva linksmai paaiškino, kad daugelyje krovininių laivų yra svečių kambariai. Žinoma, tokiame laive nėra nei baseino, nei kino salės. Teta Marta ir Teo turės pasitenkinti kajutkompanijos valgomuoju. Tačiau...

– Puiku! – sušuko Teo. – Judu smagiai mane apmulkinot. Kurgi tos turbinos? Parodysi man, kaip laikai vairą, ką?

Parodys, tik vairu nebesinaudojama, kaip vaizduojama knygose su paveikslėliais. Kapitonas paliko juos kurtis, o pats užsidarė kajutkompanijoje, kol išplukdys *Belmonte* iš uosto. Vos teta Marta baigė iškrauti lagaminą, pasigirdo sunkaus didžiulio laivo gaudimas. Teo nulėkė į denį, tačiau ten nerado nei vairo, nei kapitono: krovininis laivas buvo valdomas elektroniniame ekrane laivo pirmagalyje, ten niekas negalėjo prasmukti. Teliko Atlantas ir jo plačios bangos, į kurias Teo žvelgė nerimaudamas.

Pranašai ir maišymasis

– Na, kaip mano siurprizas? – jam grįžus paklausė teta Marta. – Juk lėktuvų tau buvo per akis. Patenkintas?

– Labai, – patikino jis. – Tik bijau susirgti jūrlige.

– Ji visai nebaisi. Apsiprasi.

Jis norėjo verčiau prigulti – dėl visa ko. Bet nieko. Artūras vis dar pūškavo. Po akimirkos Teo nebeištvėrė.

– Teta Marta, noriu paklausti, – pradėjo jis.

– Senokai neklausinėjai, – nuolankiai atsiduso ji.

– Dėl to buliaus anądien. Man vis dar keista.

– Buliaus aukojimas neretas dalykas pasaulyje. Bet mums šis reginys, be jokios abejonės, – sunkus išbandymas.

– Tikrai. Kodėl?

– Pagalvok. Kiek kartų matei per televizorių visur pasaulyje iš bado mirštančius vaikus? Argi tai ne tūkstantį kartų blogiau nei vienas pasmaugtas bulius?

– Taip. Tik per televizorių nematyti, kaip yra iš tikrųjų. Argi tam sunkiai sergančiam tipui negalėjo duoti vaistų nuo pamišimo?

– Jį galima gydyti psichiatrinėje klinikoje, – atsakė ji truktelėjusi pečiais. – Jį atbukintų neuroleptikais, bet neišgydytų. O atradęs savo afrikietiškas šaknis, jis turi šansą išsikapstyti.

– Gerai, – tarė Teo. – Vadinasi, nebūčiau pasveikęs be motulės Teano. Ji graikė, ten mano šaknys.

– O ką darysi su prancūzu tėvu?

Jis persivertė ant šono. Praėjo dvi minutės.

– Turiu dar vieną klausimą, – paskelbė jis.

– Gelbėkit, apklausa!

– Kas Afrikoje atspariausias? Islamas, krikščionybė ar senieji tikėjimai? Terliotis buliaus krauju šlovinant Alachą – kaip čia pasakius...

– Afrika tokia kaip Indija, – atsakė teta Marta. – Šie du žemynai su atrajojančiųjų skrandžiais. Jie ėda svetimą žolę, suvilgo ją savo syvais, tinkamai sumaišo ir ramiausiai suvirškina. Tačiau, kad ir koks būtų keistas pašaras, Afrika lieka sveika.

– Vienatinis Dievas jų netrikdo? – nustebo Teo.

Visiškai ne. Kaip indai, kurie priglaudė Mariją gausiame dievų panteone, afrikiečiai nesunkiai asimiliavo Aukščiausiąjį, Jėzų ir Pranašą. Tai nesukliudė ritmingai dundėti būgnams, transams patiesti ant žemės kūnų ir išvalyti nerimastį iš širdies. Per Nekaltosios Mergelės katalikų mišias po atviru dangumi tai šen, tai ten pasigirsdavo šaižūs parpuolančių moterų klyksmai, ir niekas nesistebėdavo, nes visa tai buvo po Afrikos saule. Pačioje krikščionybės širdyje netikėtai atsirasdavo įkvėptųjų, pasiskelbiančių pranašais, naujųjų religijų kūrėjais.

Afrikoje jų būta tokių įžymybių, kaip pastorius Harisas, sakydavęs

pamokslus apie apsivalymą ir angelo Gabrieliaus vardu, Albertas Atčas, gydęs ligonius per telegramas, išimdamas jų dosjė iš didžiosios Dievo kartotekos, arba Simonas Kimbangu, Dievo ir savo tautos išvadavimo tarnas. Kolonizatoriai juos sutramdė, nes afrikiečių pranašai varžėsi su krikščionybe. Vėliau keli tamsiaodžiai įkvėptieji apsigyveno savo šalyje, tačiau buvo pakeisti netikėtai iš girių pasirodžiusių naujųjų pranašų, pasitelkusių Jėzų ir užsitikrinusių fetišų galią.

– Šiaip ar taip, afrikiečiai turi teisę į savo pranašus, – pareiškė Teo. – Kam jiems brukti šviesiaodžius?

– Būtent, – sutiko ji. – Užkariautojai be reikalo tamposi savo religijas, nes jos subliūkšta, susidūrusios su tautų atmintimi. Pats pamatysi Brazilijoje!

– Kas tie brazilai? Krikščionys, musulmonai, animistai ar kas?

Brazilijoje yra afrikiečių krikščionių, afrikiečių musulmonų, baltųjų animistų, indų krikščionių, baltųjų katalikų ir protestantų, mulatų indų ir net paprasčiausių indų, šiaip ne taip apginančių savo religijas nuo aukso ieškotojų, kelių tiesėjų ir investuotojų. Braziliją – didžiausias pasaulio religijų žaizdras, vieta, kur jos maišosi be sąžinės graužaties, absoliutaus sinkretizmo, dieviško pamišimo šalis.

– O karnavalas? – paklausė jis.

Karnavalas taip pat – religinės loterijos dalis. Šiomis temomis kapitonas Da Silva praėdęs dantis, nes jo pusbrolis – brazilų kilmės.

Indėnai, juodieji ir baltieji

Prašmatnioje kapitono Da Silvos kajutkompanijoje laukė pusryčiai. Teo puolė prie Sen Žako moliuskų.

– Rodos, tavo pusbrolis brazilų kilmės? – paklausė jis.

– Brutas? – nustebo kapitonas. – Kas tau sakė?

– Teta Marta, po galais. O ką?

Kapitonas ėmė juoktis. Jo pusbrolis buvo brazilas, o ne brazilų „kilmės“, nes Brazilijoje šis žodis neturi jokios prasmės. Taip, jo pavardė

portugališka, Da Silva, prie jos vieną dieną dėl didesnio efekto buvo pridėta Karneiro. Portugalų šeimyniniai archyvai išties patvirtino, kad kažkoks Da Silva emigravo į Braziliją karavelių laikais, vėliau apie amerikietiškąją atšaką nieko žinoma. Po vedybų atsidūręs tarp portugališkos genealogijos ir gražuolės Gretos, kilusios iš vokiečių šeimos, kuri emigravo XX amžiaus pradžioje, pusbrolis Brutas tvirtino, kad jo gyslomis teka indėnų kraujas, įvykus mišriai santuokai tarp jo protėvio ir genties princesės, panašios į Pokachontą. Mat Brazilijoje turėti indėniško kraujo buvo garbinga: čiabuvių kilmė rodydavo aukšto lygio maišymąsi tarp baltojo užkariautojo ir indėno, tituluoto pirmojo krašto gyventojo. Tačiau pusbrolis Brutas nenorėjo aiškinti, iš kur atsirado garbanotas šiaušerys ir mėsingos lūpos, nes Brazilijoje, kai esi kilęs iš geros šeimos, jis negali turėti negrų kraujo.

– Esu tikras, kad jo senolis portugalas įsimylėjo afrikietę vergę, – baigė kapitonas. – Pusbrolis Brutas, taip atkakliai tvirtindamas, kad jo gyslomis neteka afrikiečių kraujas, tik įrodo, kad yra priešingai!

– Keistas kratinys, – pareiškė Teo. – Geriau kilti iš indėnų? Kodėl?

O! Todėl kad indėnai nebuvo vergai, priešingai! Suprantama, iš pradžių juos šiek tiek išmėsinėjo. Paskui didžiadvasis misionierius, pavarde Las Kazas, laiku pastebėjo, kad tautiečiai, tokie geri katalikai, pavergė tyraširdžius netvirtus laukinius, kurie neištverdami prievartinių darbų, mirdavo šimtais. Pasiryžusiam sustabdyti tėvynainių vykdomą genocidą ir suvokusiam, kad Jėzaus gailestingumas čia nepadės, puikiajam Las Kazui šovė išganinga mintis: jis įtikino savo valdovą indėnus pakeisti vergais negrais, tvirtesniais, labiau pratusiais prie sunkaus darbo kolonijose. Gerais ketinimais pragaras grįstas, ir Las Kazas nenumatė, kad genocidas tik persikels kitur, paskui jis tuščiai stengėsi jį nutraukti... Taip iškreipus kilnią idėją, tarp Europos ir Amerikos prasidėjo vergų prekyba.

– Bet portugalai miegojo su savo vergėmis iš Afrikos, – tarė Teo.

Ne tik! Portugalų kolonizacija rėmėsi paprastu principu: išsilaipinus vietoje paimama moteris. Taigi Brazilijoje buvo metisų, susimaišius juodiesiems ir baltiesiems, juodiesiems ir indėnams, indėnams

ir baltiesiems. Per moteris susimaišė ir religijos. Iš indėnų brazilai perėmė girių gyvūnus dievus: Kurupirą, žaliadantę miškų dvasią, puikiąją pypkiuotoją Keporą, jojinėjančią nuogą ant laukinės kiaulės, arba žavingą raudonąjį Amazonės delfiną Boto, apvaisinusį moterį. Iš Afrikos brazilai paveldėjo dievus, išpieštus negrų laivų triumuose, panteoną, atkeliavusį iš senosios Dahomėjos karalystės, nūnai tapusios Beninu. Priverstinai pakrikštyti afrikiečiai vergai perėmė katalikų šventųjų kultą ir linksmai suplakė juos su savo dievais. Žodžiu, Brazilijos religijos tapo siautulingu karnavalu, kuriame vyravo šokiai ir būgnai, tai yra galingoji Afrika.

– Teta Marta, tamtamai! – sušuko Teo. – Nuostabu!

Taip, tamtamai. Afrikiečiai vergai pradėjo lėtai atgauti savo Afriką. Šeimininkai buvo žiaurūs, bet geri ekonomistai. Bet vergai žudydavosi rydami žemę: tai buvo nerentabilu. Kad neprarastų prekės, šeimininkai leido savo vergams mušti būgnus. Sudundėjo „Batuk“: suvienytieji visos Afrikos būgnai. Paslapčia buvo prisiminti dievai ir afrikiečių kalbos. Paskui staiga atsirado slaptų aukurų ir neviešų, o šiandien oficialių, ceremonijų. Vieną 1870 metų dieną afrikiečiai nusileido nuo Rio kalvų ir savo būgnais užtvindė šeimininkų miestą. Tai buvo pirmasis karnavalas.

Portugalijoje vyko prašmatnūs karnavalai ir religinės procesijos. Be dvasininkų su arnotais, žengdavo šventieji, velniai, imperatoriai, karaliai ir karalienės, kalviai, beždžionės, Venera, Bakchas, strėlėmis perdurtas šventasis Sebastijonas, šventas Petras, šventas Jokūbas ir Abraomas. Siautulingos procesijos emigravo drauge su portugalais. Afrikiečiai perėmė karalius ir karalienes, ant vėliavų išsisiuvinėjo savo totemus, paskui profsąjungų emblemas ir įaudrino karnavalą savo šokiais ir būgnais. Suklestėjo sambos mokyklos, brazilų karnavalas išgarsėjo. Palengva Afrika atgijo tiek, kad atvertė baltuosius: dauguma iš jų įtikėjo afrikietiškais Brazilijos kultais. O jei netapdavo Afrikos sekėjais, tuomet atsigręždavo į indėnus, perimdavo jų plunksnas ir simbolius.

– Indėnai brazilams perdavė hamaką, kukurūzus, tabaką, kaučiukinį kamuolį ir paprotį maudytis upėje, – pridūrė teta Marta.

– O afrikiečiai: palmių aliejų, glamones, kvapiuosius pipirus, turbanus, pakabučius, stiklo karolius! – tarė kapitonas Da Silva. – Negalima pamiršti ir Afrikos musulmonų įtakos. Todėl man ir patinka Brazilija. Čia jautiesi pasaulio kryžkelėje...

– Papasakokit Teo apie Brazilijos vėliavoje įrašytą devizą, – pasiūlė ji.

– Jūs teisi. Šioje šalyje, kur bet kaip maišosi indėnai, juodieji ir baltieji, brazilų devizas garbingai tikina: „Tvarka ir Pažanga."

– Žinai, Teo, iš kur jis atsirado? – paklausė teta Marta. – Iš tam tikros religijos, kurią XIX amžiuje sugalvojo prancūzų filosofas Ogiustas Kontas. Dievo religijas jis nusprendė pakeisti humanizmo religija, kurią pakrikštijo pozityvizmu. Pozityvūs buvo visuomenės mokslai, griežtai paremti faktais. Paskui jis suformulavo pozityvizmo katekizmą...

– Katekizmą? – nustebo Teo. – Kodėl ne kultą, juk taip ir buvo?

– Jis taip ir padarė! Kalendoriuje, į kurį priimti Mozė, Karolis Didysis, Dekartas, proletariatas ir moterys... Brazilijos Respublikos įkūrėjas buvo karštas Ogiusto Konto sekėjas: iš čia devizas. Brazilijoje pasitaiko pozityvistų bažnyčių.

– Dar viena religija, – pareiškė Teo.

– Negalima pamiršti *saudade*, – pridėjo kapitonas. – Keisto pusiau liūdno, pusiau linksmo jausmo, tarp pasitikėjimo ir beviltiškumo. Tai ne religija, o kultas.

– Kaip ir samba, – tarė teta Marta.

– Man čia patiks, – nusprendė Teo. – O ką iš tiesų pamatysim?

– Tai paslaptis... – atsakė jis. – Pažadu, kad bus būgnų.

Ponas profesorius Karneiro Da Silva

Pačiame Atlanto vidury *Belmonte* ėmė šokti tango. Artūras įsispraudė į kampą. Teta Marta mažais žingsniukais tipeno denyje paėmusi už rankos Teo, kuris puikiai jautėsi, pasipūtėliškai nepaisė taškančių purslų, bangos jam atrodė jaudinančios, o teta Marta – bailė; tik

staiga jis išblyško ir nulėkė laikydamasis turėklų. Teo neišlaikė pusiauvyros.

Tris dienas jis sėdėjo užsidaręs svečių kajutėje ir atsisakinėjo kopti į denį pakvėpuoti grynu oru, kaip jam patarė kapitonas. Ketvirtą dieną pagaliau sutiko. Kelionei baigiantis, Teo nebesirgo jūrlige. Teta Marta pastebėjo, kad jis nenusipelno didelės pagarbos, nes vandenynas nurimo. Teo atrėžė, kad teta Marta nesugebėjo perbėgti per denį... Įpykusi ji priėmė iššūkį ir pavojingai nusvyravo, kai pasigirdo laivo sirena. *Belmonte* sustojo iškrauti krovinių krantinėje, kur laukė pusbrolis Brutas.

Apsitempęs puikios žalios spalvos kostiumą, pusbrolis Brutas atrodė išdidus. Jo akys buvo dar žalesnės už trijų dalių kostiumą, tačiau plaukai nenuginčijamai garbanojosi – nuo kaktos aukštyn vijosi žili gaurai. Jis ilgai glebėsčiavo kapitoną Da Silvą, pasilenkė visu savo ilgu kūnu ir elegantiškai pabučiavo tetos Martos ranką.

– Štai mano bičiulis Brutas Karneiro Da Silva, universiteto profesorius, – pareiškė ji. – Teo, prašom pasisveikinti.

– Kaip laikotės? – tarė Teo tiesdamas ranką. – Kaip šeima?

– Geriau nebūna, – atsakė kiek nustebęs pusbrolis Brutas. – O kaip jūs?

– Puikiai, – atsakė Teo. – Kaip sveikata?

– Nebloga, – burbtelėjo suirzęs. – Ar nepervargot, jaunasis bičiuli?

– Visai ne, – tarė Teo. – O darbas sekasi?

– STOP! – šūktelėjo teta Marta. – Tu nebe Dakare!

– Na va, – suniurzgė užsispyręs Teo. – Juk prašei, kad būčiau mandagus?

Pusbrolis Brutas liepė sukrauti bagažą, jam apdairiai buvo užsakyti du automobiliai, bjaurėdamasis įkėlė krepšį su kniaukiančiu Artūru ir leidosi į ilgus istorinius išvedžiojimus apie tai, kaip jūreivis Gasparas de Lemosas įkūrė Rio, apie admirolo Vilgegono vadovaujamos prancūzų protestantų ekspedicijos nelaimes, apie tai, kaip Diugiujė Truenas išgrobstė Rio, kaip atvyko Albukerkas...

– O kur Cukraus galva? – pertarė Teo.

– Jis galvoja tik apie save, – atkirto teta Marta. – Nutilk!

Teo iškentė dar vicekaralius ir imperatorius, bet pratrūko ties 1889 metų Respublika.

– Koks ten viršuj baltas griozdas, panašus į lėktuvą? – paklausė jis.

– Kristaus Atpirkėjo statula ant Korkovado! – sušuko teta Marta.

Pusbrolis Brutas suskubo paminėti skulptorių prancūzą Landovskį, padovanojusį žmonijai šedevrą virš Sausio, tai yra „de Žaneiro", įlankos, – sausio pirmąją, portugalų atradimo dieną, paminėti...

– Kada valgysim? – paklausė Teo.

– Teo visai nedomina istorija, – paaiškino teta Marta. – Atleiskit jam...

Pusbrolis Brutas nosine persibraukė dulkėtus pusbačius ir nutilo. Sukandęs dantis, jis įkurdino Teo ir tetą Martą viešbutyje ir paskyrė susitikimą septynioliktą valandą nedidukėje kavinėje. Paskui pasitaisė peteliškę ir išnyko.

– Čia galima nustipti iš nuobodulio, – pareiškė Teo. – Laimė, yra Artūras!

Tačiau jie nė akimirkos nenuobodžiavo. Pusryčiauti pakilo į Cukraus galvą, kur vėjas pūtė taip smarkiai, kad Artūras, iš tetos Martos lėkštės mėgindamas nugvelbti gabalėlį *churrasco*, kepštelėjo Teo. Paskui jie leidosi vingiuotais keliais prie skaisčiosios Kristaus Atpirkėjo statulos, kurios milžiniškos rankos, rodės, apglėbia pasaulį. Teo ji pasirodė tikrai didelė. Reikėjo paskubom nusileisti: jie vos nepavėlavo į susitikimą. Neatrodė, kad teta Marta skubintųsi!

Pusę septynių pusbrolis Brutas atvyko iškelta galva ir užsakė *cafesinho*, tris lašelius kavos mažyčiame puodelyje. Paskui greitakalbe išpyškino, kad kitą rytą jie skris į Baiją; deja, Teo nepavyks nei atsikvėpus įkopti į Cukraus galvą, nei iš arčiau pamatyti garsiąją Kristaus statulą. Teta Marta kumštelėjo Teo alkūne, bet jis nė nekrustelėjo. Pagaliau, pabučiavęs ranką, nepriekaištingasis pusbrolis Brutas pasišalino.

– Tas tavo bičiulis – pasipūtėlis, – atsiduso Teo.

– Nieko panašaus, – atsakė ji. – Rio jis visuomet mandagus, bet Baijoje...

Pusbrolis Brutas pasikeičia

Lėktuve profesorius truputėlį pralinksmėjo. Jis ėmė šokinėti aplink tetą Martą, žvilgtelėjo į Artūrą krepšyje, užsegė Teo diržą ir ėmė jį tujinti girdamas Baijos Salvadoro, žaviausio Brazilijos miesto, grožybes.

– Žinoma, galima apgailestauti dėl apgriuvusių namų, – kalbėjo jis. – Mes, be abejonės, juos restauruosim. Tačiau gyvenimas gatvėse liejasi per kraštus, nuostabūs kvapai, vaisiai! O pyragaičiai...

Kai pusbrolis Brutas išvardijo baijiškų pyragaičių rūšis – „mergaitės seilė“ ir „kokosinis bučinys“, Teo sukluso. Ponas profesorius Karneiro Da Silva pagyvėjo pasakodamas apie virtuvę; akimirksniu jis tapo patrauklus. Išeidamas iš oro uosto, atsirišo peteliškę; viešbučio hole nusimetė švarką. O kai ėjo pusryčiauti, pusbrolis Brutas pasikeitė kostiumą į labai gražius siuvinėtus marškinius. Kad ir pakumpęs, jis pajaunėjo.

Teo leidosi vedamas palei prekes, išdėliotas tamsiaodžių su baltais nėriniuotais drabužiais, su madrasais ant galvų, su grandinėlėmis ant kaklų. Pusbrolis Brutas pavaišino į bananmedžio lapą suvyniotomis krevetėmis, palmių aliejuje keptais sklindžiais, pyragaičiais iš manijoko su kokosiniu kremu.

– Pusryčiauti nebenorėsiu, – atsiduso sotus Teo.

– *Tai* ir yra pusryčiai! – pasipiktino pusbrolis Brutas. – Nepatinka? Eime pirkti vaisių.

Be mangų ir anonų, daugiau Teo nežinojo nė vieno. Svyruodamas tarp keistų mušmulų ir milžiniškų apvalių ananasų, jis pasirinko keistus žydrus kekėn sulipusius vaisius.

– Nesiseka! – nusikvatojo pusbrolis Brutas. – Tai mažyčiai krabai, nepaprastai gardūs įdaryti. Na, praskalaukim gerkles nendrių sultimis. Po to paragausim *vatapa*.

Po dviejų valandų Teo paprašė pasigailėti. Teta Marta pranyko krautuvėlėse, o pusbrolis Brutas nesustodamas kišo. Teo prisėdo ant šaligatvio. Pasirodė teta Marta linksmai mosikuodama grandinėlėmis.

– Nupirkau *figa*! – sušuko ji. – Viena stambi tau, Teo, tai brazilų amuletas... Žiūrėk, plaštaka su dviem kyšančiais pirštais.

– Lažinamės, kad jos atsidaro? Anoks netikėtumas – ten žinutės. Jos visuomet atsidaro!

Tačiau *figa* neatsidarė. Plonais pirščiukais ji paslaptingai rodė nežinia kur. Kitos mažutės *figa* buvo iš akvamarino, mėnulio akmens ir rožinio kvarco, žodžiu, teta Marta jų prisipirko tiek, kad laimės užtektų visam pulkui. Tikriausiai pakilo jos akcijų kursas biržoje, nusprendė Teo.

Orišos

Po ilgos siestos jie susirinko viešbučio restorane. Teta Marta pareikalavo, kad profesorius Brutas pereitų prie rimtų dalykų.

– Tai va, – pradėjo jis dar labiau sukumpęs. – Šįvakar dalyvausim vienoje ceremonijoje... Ar greičiau kulte, kilusiame iš Afrikos, jis slaptas, tačiau atviras publikai. Nors nėra lengva patekti į vietą, vadinamą *terreiro*, kur praktikuojamas...

– Kandomblė, – patikslino teta Marta.

– Būtent, mieliausioji. Rio jis vadinamas makumba, Haityje – vodu, šis žodis labai artimas *vodun*, praktikuojamam Benine, pavadinimas nesvarbu, nes apeigos beveik tokios pat, ir čia, Baijoje, šios ceremonijos, tiksliau, afrikiečių ir brazilų kultai, vadinami...

– Kandomblė, – pertraukė ji. – Toliau!

– Juodieji vergai, plukdomi iš Afrikos, triumuose vežėsi, na, ne materialia forma, bet sielose ir atmintyje...

– Žinom, savo dievus, – tarė ji. – Jūsų pusbrolis laive mums papasakojo.

– Tikrai? – burbtelėjo jis. – Vadinasi, neverta pasakoti apie *orišas*.

– Verta! – sušuko Teo. – Aš nieko nežinau apie tą *orišą!*

Profesorius Brutas nevertė savęs maldauti. Kandomblė įkvėpė jorubių tautos kultai, prie šito bendro kamieno prisišliejo vergai, atvykę iš visų Afrikos kampelių. Kiekvienas jorubių dievas turi savo broliją, jie nemaišomi. Brazilijoje vergai išsibarstę, tad vienu metu dievinama *orišų* visuma. Reikėjo greitai sugalvoti joms vietą hierarchijoje. Kadangi ilgą laiką ceremonijos buvo slaptos, vergai pridengė *orišas* katalikų kalendoriaus šventaisiais.

Pačioje viršūnėje buvo Dangaus dievas Obatala – Jėzus, kiek žemiau – žaibas Šango – šventasis Jeronimas, greta jo – trys sutuoktinės, tarp jų gražuolė Ošun – Grabnyčių Dievo motina, ramiųjų vandenų deivė, ir jos brolis Ogunas – šventasis Antanas, Kalvystės dievas. *Orišų* buvo dvylika, tarp jų – nepakeičiamasis velnias Ešu – įpareigotas tarpininkauti tarp išpažinėjų ir *orišų*. Afrikoje jis vadinamas Legba, Vaidų ir klastos dievybė, galinti išgelbėti arba sužlugdyti, kliūčių naikintoja, pikta arba geraširdė, žodžiu, linksmuolė.

– O Jemandža? – paklausė Teo.

A! Jemandža... Garsiausia, mylimiausia, dailiausia sūriųjų vandenų ir meilės deivė, afrikiečiai užmaskavo ją Mergelės Marijos bruožais...

Profesorius Brutas atkreipė dėmesį, kad Naujajame testamente niekur nėra užsiminta, kad Jėzaus motina būtų šviesiaplaukė. Europoje Mergelė baltaveidė, žydromis akimis ir linų spalvos plaukais. Brazilijoje Jūrų mergelė apsivilkusi baltą suknią, ryši mėlyną juostą, bet jos akys ir plaukai juodi kaip ir šio krašto moterų. Kandomblės metu, jei pasiseks, ji galbūt pasirodys tikintiesiems...

– Kaip tai – pasirodys? – išsižiojo Teo

Tai ne stebuklingas apsireiškimas. Kandomblė dievai nepasirodo sublimuotų ir spindinčių vizijų pavidalu kaip Lurdo Mergelė arba Fatima. Dievybės nužengia į išpažinėjų, atsidavusių joms per ilgą įšventinimą, kūnus. Dievas užvaldo įšventintąjį, pakeičia veidą, pa-

skiria jam šokį ir simbolius, paskui grįžta į neregimą pasaulį laukti, kada vėl galės užvaldyti. Įšventintasis vadinamas „arkliu", nes Dievas joja ant jo visos ceremonijos metu.

– Tai aš pamatysiu Jemandžą? – susijaudino Teo. – Damą ilgais tamsiais plaukais?

– Damą arba poną, – patikslino pusbrolis Brutas. – Dievams nesvarbi jo arklių lytis. Viskas priklauso nuo įšventinimo, o jis – ne menkniekis. Paskui įšventintasis atsiduoda savo dievybei...

Profesorius Karneiro Da Silva nutilo.

– Nesustokit pusiaukelėje, – pertraukė teta Marta. – Papasakokit apie įšventinimą!

– Tai slapta, – sumurmėjo pusbrolis Brutas, – ir aš nežinau, mieliausioji...

– Na! Drąsiau... – reikalavo ji. – Brutas nedrįsta tau pasakyti, kad pats yra įšventintasis!

– Tu? – tyliai tarė Teo. – Dievo arklys?

Garbusis profesorius netaręs nė žodžio linktelėjo. Prireikė nemažai laiko, kol jis sutiko pasakoti! Teta Marta pakartojo, kad Brutas nesijaustų neįpareigotas visko pasakoti ir prisiekė didžiaisiais dievais, kad nei ji, nei Teo neprasitars nė vienai gyvai dvasiai. Pagaliau Brutas nusileido, su sąlyga, kad jie užsirakins tetos Martos kambaryje.

Trys mėnesiai vienuolyne

– Tai va, – pradėjo jis glostydamas Artūrą. – Vieno bičiulio dėka dažnai dalyvaudavau Baijos kandomblė ceremonijose, jos mane domino. Suprantat, esu Brazilijos istorijos specialistas. Vieną naktį netikėtai ėmiau drebėti, netekau sąmonės ir parkritau, apimtas transo. Mane reikėjo įšventinti, nes pasirodė dievybė. Taip patarė bičiulis. Labai dvejojau, nes įšventinimas trunka apie tris mėnesius, tačiau taip prastai miegojau, galva buvo tokia sunki, kad... Žodžiu, sutikau.

– Tris mėnesius! – sušuko Teo.

– Afrikoje įšventinimas kartais trunka dvylika metų... Tiek skiriama laiko transformuoti vyrą ar moterį. Mano bičiulis, karšinčius senelis, buvo pačioje kandomblė hierarchijos viršūnėje: Šventųjų Tėvas, kaip mes čia vadinam. Pasitikėjau juo. Taigi...

– Drąsiau, – tarė teta Marta.

– Likus savaitei iki įšventinimo, prisidėjau prie įšventinamųjų grupės, buvau pasiruošęs baltų drabužių ir tokių daiktų... nesakysiu kokių. Ištisomis dienomis mes meldėmės bažnyčioje prašydami dangaus palaiminimo mūsų įšventinimui ir maudydavomės šventame vandenyje bei lapuose.

– Sinkretizmas ir kompanija, – tarė Teo.

– Bažnyčiai buvo maldos, o mums – palaiminimas. Dabar ne tie laikai, kad raganas degintų ant laužo!

– Tikrai, – pritarė teta Marta. – Tikiuosi, jūs teisus. Tęskit.

– Vakare ateina metas miegoti: mus suguldo ant žemės, viešai išbara, nuplaka už kvailystes...

– Kokias? – pasidomėjo Teo.

– Nesupratau, ką tokio padariau, – prisipažino Brutas. – Bet leidausi koneveikiamas kaip ir kiti! Paskui mums ant galvų uždėjo po akmenį ir mes šokome su visa procesija. Įšventinimo vadovė apsiverkė, nes mes turėjome mirti. Atėjo metas įžengti į vienuolyną.

– Miaau, – kniauktelėjo kur buvęs, kur nebuvęs Artūras.

– Mirti – ne iš tikrųjų kaip *N'Doepe*, – pareiškė Teo. – O vienuolynas – kaip pas mus?

– Įšventinimas, – rimtai tarė Brutas, – tai mistinė sąjunga su Dievu, ją galima prilyginti vienuolių santuokai su Dieviškuoju sutuoktiniu. Vienuolynas – tai tokia vieta, kur mes užsidarome. Neturiu teisės apie tai pasakoti. Galiu tik pasakyti, kad mano būklė nebuvo normali!

– Panaši į transą, – pertarė teta Marta. – Aišku, jus išmušė iš vėžių! Ar tiesa, kad įšventintasis suvaikėja, žaidžia su skudurėliais kaip koks bamblys? Kad prižiūrėtojos nepalieka jūsų kaip trejų metų vaikų? Kad nemokat kalbėti? Kad paskui Šventųjų Tėvas dantimis ištraukia

viščiukui liežuvį, nusuka kaklą ir brūkšteli per jūsų galvas pūkais, suvilgytais aukos krauju?

– Netaktiški klausimai, – išsisuko Brutas. – Galiu tik pasakyti, kad vienuolyne mums nuplauna galvas, kad jose liktų dievas. Plauna ne vandeniu, bet organinių medžiagų mišiniu, jo, kol būnam užsidarę, negalima nusiplauti. Kiekvienam įšventintajam vadovė paskiria dievą, ir įvyksta konsekracija.

– Tikriausiai jūs privalėdavot ištarti savo *orišos* vardą, – tarė teta Marta. – Skaičiau, kad atsiskyrę įšventintieji daugiau ar mažiau paveikti kvaišalų... Nieko nesakykit! Pasakokit toliau.

– Po trijų mėnesių baltai apsirengę, nuskustomis galvomis mes grįžtam į viešumą. Pagaliau mes prisikėlę. Mus verčia šokti, paskui grūdina ugnimi: turim traukti galetas iš verdančio aliejaus, ir jis mūsų nedegina. Paskui mus parveda į vienuolyną ir grąžina į normalų gyvenimą. Ai! Katinas draskosi!

– Pamenat, kaip gyvenot atsiskyręs? – pasidomėjo teta Marta.

– Tai irgi paslaptis. Išėjau pasikeitęs. Buvau žmogus, valdomas jausmų: tai susijaudinęs, tai melancholiškas, visuomet greitas supykti, jautrus...

– Kas buvo – nepražuvo! – pareiškė ji.

– Pasitaiko, – sutiko jis. – Tačiau anksčiau būčiau skėlęs Teo per ausį! Dabar mane veda ir ramina mano *oriša*. Už tai užleidžiu jai savo kūną, kad ji galėtų apsireikšti, štai ir viskas...

– Kas gi tavo dievas? – paklausė Teo spindinčiomis akimis.

– Šango, – sukuždėjo Brutas. – Perkūno dievas, globėjas, žiaurus, vyriškas. Kartais truputį patvirkęs.

– Šango – tai šventasis Jeronimas? – pasitikslino Teo. – Vardas kaip tėčio, juokinga...

Pasinaudojęs proga, Artūras strikteléjo Brutui ant kelių.

Ošun, Jemandža ir Šango

Brutas daugiau nieko nepasakė. Ceremonija nelaukė. Apačioje prie *terreiro* nuo pat ryto dievams į žemę vilioti buvo paruošta maisto... Pats metas ten važiuoti, nes kulto vieta už Baijos. Teo pašėrė Artūrą, ir tas užsnūdo ant lovos. Teta Marta ruošėsi taip nervingai, kad Teo net pastatė ausis. Žinoma, ji baiminasi, kad vėl apims transas!

Žvakėmis apšviestas *terreiro* įėjimas nebuvo ypatingas. Savo palmėmis ir apmušalais plokščiastogė kulto salė panėšėjo į paplūdimio dansingą, jo viduryje styrojo įsmeigtas didelis šulas. Viskas pasikeitė rūsčiai suskambus varpui. Atidarymui vadovavo Šventųjų Tėvas, apsivilkęs baltais drabužiais ir apsikarstęs pakabukais. Trys būgnai davė signalą pirmajam dievui, jis išpažinėjų buvo kviečiamas trimis giesmėmis: Ešu, Afrikos Legba, žmonių pasiuntinys. Šventųjų Tėvas apėjo ratą ir atidžiai apžiūrėjo kiekvieną tikintįjį: kai susidūrė su tetos Martos žvilgsniu, ji greit nudelbė akis. Teo paėmė ją už rankos ir iš visų jėgų spūstelėjo... O Brutas jau buvo ne savo kailyje.

Pasigirdo pirmas riksmas. Moteris plačiu nėrinių sijonu užsimerkusi susvyravo... Šventųjų Tėvas tuojau liepė ją nešti į šventyklą. Palaikoma dviejų padėjėjų, ji grįžo iš ten užsidėjusi blizgučiais nusagstytą tiarą, su ją visiškai dengiančiais aukso perlų siūlais. Brutas suriko: „Ošun!“, nes tai ji, Ramiųjų vandenų deivė, jojo ant apsėstosios. Tyliai skimbčiojo apyrankės, veidrodis atspindėjo Ošun, ji gaivinosi vėduokle... Nesmarkūs traukuliai prasidėjo ir antrai moteriai. Ji grįžo papuošta savo *orišos* simboliais, irgi užsidėjusi tiarą ir su apvalia vėduokle rankoje.

– Dvi Ošun! – nustebo Teo.

– Ne, – sukuždėjo teta Marta. – Pažvelk, kokios spalvos jos perlų šydas. Krištolas ir sidabras... Klausyk, ką šaukia sekėjai. O štai tavo Jemandža.

– Sveika, senute! – sušuko Teo. – Kaip sekasi?

Abi moterys sukosi apie šulą viduryje, akylai stebimos Šventųjų Tėvo, jis įžiūri menkiausią išpažinėją apimančio transo požymį.

Trečiasis arklys buvo Brutas. Apimtas smarkaus virpulio, jis taip pat kažkur dingo. Paskui pasirodė rankoje laikydamas dviašmenį medinį kirvį, ant kaklo jam kybojo raudonai baltas karulys. Ar čia tikrai profesorius Karneiro Da Silva? Akys spindėjo, pečiai išsitiesino, lūpos išdidžiai šypsojo, jis šoko valdingai mosikuodamas savo dviašmeniu kirviu... Brutas virto Šango.

– Negali būti! – sumurmėjo Teo.

– Gal taip ir geriau? – vėl prabilo teta Marta. – Mėgstu, kai jame prabyla Afrika.

Ji atrodė nurimusi, nieko nesibaiminanti. Ji protingai pasielgė – užsimerkė, kad per daug nepamatytų. Ji nejudėjo, na, nelabai, palengva, trypčiojo nuo vienos kojos ant kitos. Teo nusiramino. Bet tą akimirką, kai paleido jos ranką, Šventųjų Tėvas priėjo prie tetos Martos, apkabino per liemenį ir prispaudė smilių prie kaktos, lyg norėtų iš visų jėgų įsukti... Teta Marta suvaitojo ir atsimerkė.

– Teta Marta, – suklykė Teo. – Kaip jautiesi?

– Eime iš čia, – sumurmėjo ji. – Man svaigsta galva.

Lauke dundėjo trys būgnai ir skambėjo išpažinėjų giesmės. Teta Marta susmuko ant suolo atgauti kvapą.

– Tas žmogelis nepadarė tau nieko blogo? – nepatikliai paklausė jis.

– Man atrodo, jis sutrukdė man vėl įpulti į transą, – atsiduso ji. – Jaučiausi kažkur tolstanti... Jis mane grąžino atgal. Aš jam be galo dėkinga!

– Tikrai? – nustebo Teo. – Užtenka paliesti kaktą pirštu?

– Jo pirštu, – tarė ji. – Šventųjų Tėvo pirštu. O, prisiekiu, jėgos jam netrūksta. Esu tikra, mano kaktoje mėlynė...

– Manai, tapai arkliu? – sumurmėjo susijaudinęs Teo.

– Tik ne dvyne! Visuomet buvau jautri būgnams, ir nieko daugiau.

– Suprantu, kodėl negali pakęsti roko ir techno, – pareiškė jis. – Klausykis Mocarto, jis nepavojingas... Grįžtam?

– Niekada gyvenime! Palauksim Bruto čia.

Jie laukė iki aušros susiglaudę, plačiai atmerktomis akimis spoksodami į vieną po kitos gęstančias žvakes. Kai profesorius Karneiro Da Silva, pavargęs šokti Šango, juos susirado, jie buvo dar labiau pavargę nei jis. Brutas įkišo užsnūdusiam Teo į kišenę raštelį ir nunešė jį į automobilį.

Teta Marta randa mokytoją

Brutas atsirado tik kitos dienos vakare. Teta Marta ir Teo dieną pradrybsojo lovose. Nepaisant juodų paakių, profesorius žvelgė žvitriai.

– Regis, nepaklusot mūsų dievams, mieliausioji, – tarė jis nuoširdžiai. – Kaip gaila, kad pasitraukėt iš ceremonijos! Suprantat, apie ką aš?

– Juokaujat! – suriko teta Marta.

– Ir vis dėlto pasakysiu, – spaudė jis. – Būtumėt tapusi Jansan, Audrų deivės, kuri vienintelė moka pažaboti mirusiųjų sielas, arkliu. Šita *oriša* jums – kaip čia buvus!

– Nenoriu būti arklys, – subambėjo ji.

– Klystat. Iš esmės *oriša* – tai tik mūsų paslėpti charakteriai. Tapus Jansan arkliu, jums nustotų mausti kojas, pralinksmėtumėt... Tačiau nepasakiau svarbiausio, mieloji bičiule: Jansan – Šango žmona...

– Tūkstantį kartų ačiū, – sumurmėjo ji. – Iš tokių sutuoktuvių – nieko tikro.

– Brangioji Marta, tik jūs galit paversti jas tikromis, – rimtai tarė Brutas.

– Tikiuosi, jūs nerimtai? – atsiduso jis.

– Rimtai, – atšovė jis stverdamas ją už rankos. – Mes taip seniai pažįstami! Marta, dievai bylojo...

– Klausykit, jei norit, paliksiu jus vienus, – įsikišo Teo. – Tuokitės arba nesituokit, o mudu su Artūru norim valgyti.

Jie – taip pat. Teo mėgino priversti Brutą išsipasakoti, ką tas prisi-

mena apie Šango. Profesorius nieko neatsiminė, o apie tetos Martos *orišą* jam papasakojo Šventųjų Tėvas. Po transo Brutas viską pamiršo, ir jam to pakako. Teta Marta susimąsčiusi stebėjo, kaip jis godžiai kerta krevetes... Tas pusbrolis Brutas, šiaip ar taip, visai neprastas.

Valgant desertą, jis pliaukštelėjo sau per kaktą.

– Teo, ar panaršei kišenėje? – paklausė nei iš šio, nei iš to. – Užmiršau pasakyti...

– Supratau, – atsakė Teo išlankstydamas mažą popierėlį. – Kas man perduoda žinutę, Šango ar Brutas? Man labiau patinka Šango, jis linksmesnis! Pažiūrėkim... *Sek Afrikos pėdomis iki pat Didžiojo Obuolio.*

– Lengva, – tarė teta Marta.

– Didysis Obuolys man kažką primena, – tarė Teo. – Pamiegojęs prisiminsiu.

Vos jie su teta Marta sumigo, sučirškė telefonas. Skambino mama.

– Mama? – žiovaudamas atsiliepė Teo. – Kas yra? Ne! Čia pirma valanda nakties... Tu ne į tą pusę persukai valandas! Kaip tu? Kodėl taip juokiesi? Aišku, raitaisi iš juoko... Tikrai? Gerai miegi? Mes tikrai ne kažin kiek miegojom. Ak, nieko tokio, šventė iki vėlumos, buvo nuostabu! Tyrimai? Teta Marta man nieko nesakė... Kaip tai Niujorke? Gydytojai nusprendė, kad tai gali palaukti? Vadinasi, aš pasveikau! Žinok, taip ir maniau... Sakei, Niujorkas? A. Neprotingai pasielgei. Mes skrendam į Niujorką... Gerai. Ne, nesupyks. Nesirūpink, ji turi apie ką mąstyti. Ne, ne, jai puikiai sekasi. Ką? A! Tai paslaptis... Aš irgi tave karštai bučiuoju. Ir kit...

Ji padėjo ragelį. Teo vėl kietai įmigo nepaisydamas narnančio Artūro.

Tačiau jis klydo: tetai Martai lyg vapsva būtų įgėlusi. Ką! Kiek pastangų reikia įdėti, kol sumazgioji žinutes, o čia vidury nakties ima ir viską sugadina! Linksmą ir nesudėtingą žinutę!

– Nesudėtingą? – tarė Brutas tepdamasis sviestu raguolį. – O aš nesupratau. Kas tas Didysis Obuolys?

– Kaip, jūs nežinot Niujorko pravardės? – tarstelėjo ji. – Iš kur toks atsiradot?

– Po galais, iš Brazilijos, – prisipažino jis. – Neturėjau progos ragauti to obuolio. Teo, o tu atspėjai?

– Žinojau, – sumelavo Teo. – Mama visai nekalta... Aš patenkintas, nes ji buvo tokia linksma. Tiek to, teta Marta. Kada išvykstam?

– Pirmiausia tau atliks tyrimus, – rūsčiai paskelbė teta Marta. – Tavo motina visuomet puola į kraštutinumus. Anksčiau ji per daug nerimavo, šiandien – kliedi! Nežinau, kokia musė jai įkando, bet jokiu būdu negalima nutraukti tyrimų. Einam į ligoninę dabar, neperspėję. Štai taip!

– Pasakyta – padaryta, – įsiterpė Brutas, – tik, dėl Dievo, nepykit... Klausyk, Teo, nuvešiu tave į ligoninę, kol mūsų brangioji Marta ilsėsis.

– Ilsėsiuos? Man nereikia poilsio!

– Vis tiek ilsėkitės! – sušuko Brutas atsistodamas. – Tai jus nuramins!

Suglumusi ji nutilo. Teo bakstelėjo pusbroliui Brutui į ranką, o šis jam mirktelėjo.

– Neblogai, – lifte pagyrė jį Teo. – Niekas niekuomet su ja nėra kalbėjęs tokiu tonu!

– Tikrai? – perklausė Brutas. – Ko tu nori, juk tai mano slaptoji prigimtis...

Lemtinga klaida

Po ligoninės Brutas nusivežė Teo pasmaližiauti sutirštinto pieno kremu. Paskui jie mauduolių minioje pasivaikščiojo Kopakabanos paplūdimiu. Brutas nupirko ledų, pagrojo gitara, pasiskolinta iš gatvės muzikanto, užtraukė gana gražiu balsu, ir, kaip tokio amžiaus, sulaukė šiokios tokios sėkmės. Grįžę po šios avantiūros, rado tetą Martą paraudusiomis akimis.

– Mes turėjome tirtis Rio, – vapėjo ji. – Buvau neprotinga... Brutai, kodėl man nesutrukdėt?

– Brangiausioji, Teo jaučiasi daug geriau nei jūs... Pažvelkit, kiek energijos! Jis serga? Tyrimai nereikalingi! Jums, Marta, svarbiausia primesti savo valią, nieko daugiau.

– Užtikrinu jus... – gailiai stenėjo ji. – Brutai, patikėkit...

– Tikiu jumis, tikiu, – skubiai tarė jis. – Nebeverkit. Štai ką mes padarysim...

Laukdami rezultatų, jie apsilankė Amazonės žiotyse, Beleme, kur vešlūs medžiai slopino tvankų karštį. Brutas nusivedė juos į magijos turgų, čia buvo priemonių, apsaugančių nuo burtų, meilės gėrimų, keistuose skysčiuose užbalzamuotų gyvačių arba delfinų patelių džiovintų makščių, stiprių vaistų įsimylėjėliams. Teta Marta nenorėjo liesti atgrasių mėlynųjų žinduolių lyčių ir pasitenkino permatomu buteliuku, nes etiketėje šypsojosi du susipynę meilužiai. Teo dėl visa ko įsigijo tris meilės gėrimo indelius, be to, balzamuotą gyvatės galvą Artūrui pralinksminti. Brutas kilsčiojo daiktus, apčiupinėjo keletą kailių, apuostė tepalus ir išsirinko šarvuočio nagą.

– Čia tvyro indėnų dvasia, – tarė jis. – Mane įkvepia protėviai afrikiečiai.

– Tavo protėviai afrikiečiai, – sušuko Teo. – Tu kietas!

– Žinoma. Beleme praktikuojamas kaboklos – juodųjų ir indėnų metisų – kultas. Laimė, paveldėjau iš karto tris atšakas – baltųjų, juodųjų ir indėniškąją. O pats esu brazilas!

– Matai, teta Marta, jis neneigia savo Afrikos, – pastebėjo Teo. – Jūsų pusbrolis sakė...

– Mano pusbrolis! – sušuko Brutas. – Jis niršta esąs tik portugalas... Ateikit paragauti įdomaus patiekalo.

Antienos ragu ir špinatų tyrė atrodė patraukliai. Tačiau Brutas įspėjo tetą Martą ir Teo: antiena su prieskoniais uždega gomurį, o *tucupi* žolelių tyrė užgesina ugnį. Vieną kąsnį antienos ir vieną *tucupi*. Teta Marta, paragavusi pikantiškos paukštienos, ėmė dusti; Brutas jėga įgrūdo jai į burną šaukštą tyrės...

– Nieko nebejaučiu, – tarė ji nustebusi. – Liežuvis kaip medinis!

Tokia buvo keisto pipirų ir *tucupi* žolelės derinio paslaptis, – anestetikas, vertas dantisto kabineto. Tiesą pasakius, po ugnies nebuvo kada jausti bent menkiausio skonio: Teo atsikeršijo raitydamas saldumynus. Valdingasis Brutas vertė tetą Martą laikytis dietos. Jokių saldėsių!

– Kas jums leido kištis į mano gyvenimą? – širdo ji. – Niekas niekuomet nebuvo kirtęs man tokio smūgio!

– Visuomet būna pirmas kartas, brangiausioji, – pareiškė Brutas patraukdamas jos lėkštę. – Aš per liesas, o jūs per kūninga.

Susitaikymui jis nupirko tetai Martai *orišos* simbolius: didelį medinį kardą, arklio uodegą ir Audrų deivės akmenų – granatų karolius.

– Kai supyksit, brangiausioji, griebkitės kardo, – tarė jai švelniai. – Puikiai atrodysite...

Pilkšvoje Amazonėje plūduriuojantys laivai, pilni nutriušusių hamakų, nematomų paukščių čiulbesys girioje, suvargę raukšlėti turgaus prekiautojų veidai, po maišais sulinkę nešikai, milžiniškos žuvys su kietais lyg iš medžio žvynais, lamantinai sirenos – pasaulio pakraštys... Amazonė buvo niūri, bet Brutas spirgėjo. Nugalėta teta Marta sutiko aplankyti baroko miestus Brazilijos gilumoje. Brutas tris savaites vežiojo juos iš vieno į kitą. Galų gale, sąžinės graužiama, teta Marta nusprendė grįžti į Baiją sužinoti tyrimo rezultatų.

Katastrofa! Priešingai nei tikėtasi, jie buvo siaubingi... Teta Marta puolė prie telefono ir susiskambino su Niujorku, kad paguldytų Teo į ligoninę. Gal amerikiečiai padarytų stebuklą? Tačiau nelaimių nelaimė: Niujorko „gidas“ buvo pavojingo hepatito prikaustytas prie lovos. Žlugo tetos Martos sistema.

Brutas dingo. Teta Marta siuntė jam įvairius prakeiksmus, prisiekė atkeršysianti už tokią neapsakomą niekšybę, skambino visais azimutais, bet neatsirado, kas jai atskubėtų į pagalbą. Laive kilo panika. Teo apsikabino Artūrą ir įsispraudęs į kampą pravirko. Blogiausia, kad reikės pasakyti mamai. Bjauru! Akimirksniu nuotykis virto košmaru.

Teta Marta palūžo. Ji gaikčiodama raudojo, kai pirštų galais parėjo Brutas.

– Marta, tai klaida, – sukuždėjo jis.

– Fatališka klaida! – suvaitojo ji. – Kaip galėjau patikėti... Tai aš kalta! Ir jūs!

– Ligoninė supainiojo ligos istorijas, – tarė jis traukdamas iš kišenės pundą. – Tikrai klaida. Mūsų ilgai nebuvo... Štai tikrieji rezultatai. Jie rodo pagerėjimą.

Iš džiaugsmo ji puolė jam ant kaklo. Kadangi niujorkietis gidas gulėjo patiestas ligos, teta Marta pasiūlė Brutui lydėti juos į Didįjį Obuolį, kurio jis nepažinojo. Apimtas visuotinės euforijos, Brutas sutiko.

– Žinai ką? – tarė Teo savo katinui stebėdamas, kaip teta Marta taiso profesoriaus Karneiro Da Silva peteliškę. – Pirma, žinau, kad pasveikau. Antra, jie galiausiai susituoks...

28 SKYRIUS

Didysis protestantizmas

Prasta pradžia Didžiajame Obuolyje

Pirmą kartą oro uoste niekas nelaukė. Sustingusi eilėje prie amerikiečių policijos kontrolės posto, teta Marta nepaprastai nervinosi.

– Čia visuomet tas pat! Sugaišti tiek laiko!

– Medinį kardą! – pasiūlė Brutas.

Teta Marta spoksojo į jį nesuvokdama.

– Brangiausioji, išsitraukit deivės kardą, – tarė jis linkteldamas. – Tada jūsų pyktis bus veiksmingesnis...

Ji prapliupo juoktis. Išgąsdintas tokio protrūkio, Artūras, paslėptas Bruto krepšyje, ne laiku miauktelėjo pritraukdamas policininkų dėmesį. Bauda buvo nežmoniška; kelionė po Niujorką prasidėjo nevykusiai. Įpareigotas rasti taksi, Brutas grįžo su juodu limuzinu tamsintais stiklais, didžiam savo širdies išrinktosios, žinančios tikrąją kainą, apgailestavimui.

– Aš užmokėsiu, – iškilmingai pareiškė jis.

– Juk neturit nė skatiko! – atrėžė teta Marta.

– Parduosiu savo biblioteką, – atsiduso jis.

– Nekalbėkit kvailysčių, – švelniai sukuždėjo ji. – Aš pakankamai turtinga, užmokėsiu už du!

– Kai baigsit, važiuosim į viešbutį, – tarė Teo.

Viešbutis! Sumaištyje teta Marta pamiršo rezervuoti kambarius... Jie turėjo apsigyventi pas Noemi, tačiau Noemi sirgo, žodžiu, dvi valandas jie važinėjo limuzinu iš vienos aveniu į kitą, kol rado du

ankštus kambariukus studentų viešbutyje, šalia Niujorko universiteto. Teta Marta nusprendė, kad Didysis Obuolys prarado savo žavesį, bet Teo labai patiko stiklo fasadai, netaisyklingos formos dangoraižių stogai, klebonijų sodai, aptvertos futbolo aikštės ir keisti žmonės gatvėse: kiekvienas sau, tačiau visi kartu... Jis netrukdė tetai Martai šėlti, o Brutui jos maldyti.

Pašėrus Artūrą, iškrovus lagaminus, persirengus, reikėjo paskambinti tėvams, pasakyti jiems viešbučio adresą, telefonus, paaiškinti, kodėl ilgai tylėjo ir apie supainiotus tyrimų rezultatus, – kokia laimė, kad ten buvo Brutas!

– Koks Brutas? – paklausė Žeromas.

– Sakau tau – Brutas! – sušuko teta Marta. – Tu jį pažinojai. Profesorius Karneiro Da Silva. Taip, brazilų istorikas. Tavo manymu, keistas vardas? Man patinka. Jis atlydėjo mus į Niujorką. Kodėl? Žeromai, tavo klausimai nepakenčiami... Man taip patinka, štai kodėl!

Taukšt! Padėjo ragelį. Tėtis nepataisė tetos Martos nuotaikos. Ji nusprendė Artūrą palikti Noemi, kad neapsisunkintų. Veltui Teo maldavo, teta Marta įsikišo Artūrą į rankinę, šoko į taksi ir po valandos grįžo griežtu veidu.

– Kodėl taip padarei? – verkšleno Teo. – Kas bus mano katinėliui?

– Jis stryktelėjo ant Noemi lovos, – tarė ji. – Jis tau neištikimas!

– Kodėl tu man tokia pikta?

– Mat tokia esu! – nusikamavusi sušuko ji.

Brutas užsiminė apie medinį kardą, tačiau teta Marta nenorėjo nurimti. Pralinksmėjo tik kavinėje, iki valiai atsigėrusi kavos ir suvalgiusi blynų su klevų sirupu.

– Pffft! – atsiduso ji. – Šiame pasaulyje nesi laisvas. Visą laiką turi teisintis...

– Beje, – atsargiai prabilo Teo, – mes baigėm kelionę po religijų pasaulį? Žydai, katalikai, musulmonai, animistai, hinduistai, budistai, konfucianistai, šintoistai – visus pamatėm?

– Dar ko! – pasipiktino ji. – Aišku, ne! Rask atsakymą, sūnėne. Kodėl mes Jungtinėse Amerikos Valstijose?

– Nežinau, – tarė Teo. – Dėl foldingų sektų?

– Jų visur pilna, – atsakė ji. – Dar pagalvok!

– Protestuoju! – įsiterpė Brutas. – Nepakankamai jam padedat! Teo, tau liko susipažinti su fundamentalia religija, viena pirmaujančių pasaulyje, šičia ji turi daugumą. Protestuoju...

– Protestuokit, protestuokit, gal kas ir išgirs, – šaipėsi teta Marta.

– Čia turi daugumą? – murmtelėjo Teo. – Tai tie tipeliai, kurie, laidydami gerkles, meldžiasi per televizorių? O! Jau žinau. Protestantai.

– Pagaliau! – pasakė ji. – Gerai, kad Brutas tau padėjo... „Protestuoju" – neblogai sugalvota. Brutai, jūs nuostabus.

– Taip, – tarė Teo. – Truputį lėtokas. Beje, nežinau, kuo jie tiki, tik pamenu, kad daugybę protestantų Paryžiuje išžudė švento Baltramiejaus naktį.

– Tiesą sakant, aš ne ką daugiau žinau, – tarė Brutas. – Brangiausioji, gal paaiškintumėt mums?

Kada popiežius tampa Antikristu

Be galo laiminga teta Marta pajuto piktdžiugišką malonumą vėl užtraukti savo mėgstamą antiklerikalinę giesmelę.

Prieš ką protestavo XVI amžiaus protestantai? Prieš gausybę Apaštalinės ir Romėnų Bažnyčios piktnaudžiavimų. Dvasininkai viešai ištvirkavo, sangulavo, apvaisindavo skaisčias merginas ir žėrėsi į kišenes pinigus, kuriuos išpažinėjai privalėjo aukoti beveik iki paskutinio skatiko. Už krikštynas, laidotuves, sutuoktuves, registravimo aktus, išmaldą, o ypač už indulgencijas. Vis giliau smunkanti Bažnyčia sugalvojo nuodėmių išpirkimo sistemą.

Nusidėjėlis galėjo brangiai pirkti Bažnyčios dalijamas „indulgencijas". Jei nuodėmė didelė – kaltasis pirkdavo indulgencijų paketą, tai yra garantuotą atleidimą. Pasiutusiai pelninga prekyba! Persekiojami pragaro baimės, krikščionys investavo į indulgencijas, kaip šiais

laikasi spekuliuojama biržoje, tik užuot gavę pensiją gyvenimo pabaigoje, jie pirkdavo amžinąjį prieglobstį, gera investicija... Vargetos buvo palikti pusiaukelėje.

Bažnyčia prekiavo ne vien tuo. Ji pardavinėjo relikvijas: tikrojo kryžiaus gabalus, šventosios Uršulės plaukus, šventojo Sebastijono plaštaką, šventojo Juozapo drobulę, šventojo Jokūbo barzdaplaukius, Mergelės Marijos ašaras. Visus šiuos sendaikčius surinkus į vieną vietą, būtų panašu į Belemo magijos turgų. Žodžiu, Bažnyčia žengė tiesiai į nežabotą pagonybę. Kas gi jai vadovavo? Popiežius. Kas elgėsi kaip koks karvedys, šalmuotas ir šarvuotas vedė savo kariuomenę į mūšio lauką Bažnyčios vardu? Popiežius. Kas naudojosi valstybės turtais? Kas drįso turėti meilužių, vaikų, nepaisydamas šventos kunigystės? Popiežius.

– Tikrai? – sušuko Teo. – Visi popiežiai?

Tiesą pasakius, tik vienas – Aleksandras Bordžija. Bet kiti irgi buvo ne be nuodėmės. Kas leido inkvizicijai siųsti ant laužo menkiausią ginčininką? Popiežius. Neteisingas nusikaltėlis popiežius, nevertas šventojo Petro palikimo, kad ir koks buvo jo vardas, tapo „Antikristu“.

Ilgą laiką netilo maištas, kol katalikų vienuolis Martynas Liuteris ėmė ir pasiūlė reformuoti Bažnyčią. Žinoma, mintis apvalyti ją nuo paklydimų nebuvo nauja: daugybė išsilavinusių kunigų bemaž visą šimtmetį svajojo apie tai. Tad Liuteris nebuvo pirmasis reformatorius, tačiau, priešingai nei tolimi pirmtakai, jis dėl to neprarado gyvybės. 1520 metais atskirtas nuo Bažnyčios, Liuteris iškilmingai sudegino jį smerkusią bulę. Blogiausia, kad jis viešai paskelbė kūrinį, kurį pavadino „Kodėl daktaras Martynas Liuteris sudegino popiežiaus ir jo mokinių knygas“. Kitais laikais jis būtų sudegintas ant laužo. Taip neatsitiko, nes vokiečių kunigaikščiai, pavargę nuo Bažnyčios piktnaudžiavimų, pritarė Liuterio siūlymams. Jie gelbėjo jį nuo areštų, grasinimų, slėpė svetima pavarde, ir Liuteris išgyveno. Kokia pergalė! Ištisos valstybės atsivertė į tikėjimą, kuris nuo to laiko vadinamas Reformacija. Tai milžiniškas judėjimas, protestuojantis prieš Bažny-

čios ir popiežiaus valdžią. Netrukus reformatoriai vadinamiesiems „papistams" tejautė panieką.

Martynas Liuteris, kaip ir daugelis iki jo, norėjo grįžti prie krikščionybės ištakų. Be popiežiaus, be vienuolynų, be šventos prekybos. Be hierarchijos ir dvasininkijos, be kėsinimosi į Kristaus vaikų lygybę. Kuriantis Bažnyčiai, kunigams nebuvo draudžiama tuoktis, vėliau draudimą priėmė popiežiai, Evangelijose to nerasi. Liuteris atsisakė jos kaip ir vienuolio abito, ir vedė vienuolę Kateriną, pabėgusią iš vienuolyno drauge su sukilusiomis vienuolėmis. Reformos idėja buvo paprasta: atimti iš Bažnyčios maskaradinius apdarus, atsisakyti melo, apgavysčių ir Švento rašto klastojimo. Grįžti prie Biblijos, vadovautis vien ja. Ypač priimti tikėjimo teikiamą malonę, gyventi dorai, nuoširdžiai. Sielą išgelbėdavo tik Dievo malonė. Liuteris ne tik kritikavo Romos bažnyčią: jis aistringai troško rasti kontaktą su Dievu.

– Mistikas! – sušuko Teo. – Jį apimdavo ekstazės?

Netoli to. Jo likimas buvo keistas... Įbaugintas perkūnijos, Martynas Liuteris pasižadėjo, jei ištrūks gyvas, stoti į vienuolyną. Jis ryžtingai nusprendė tapti geru vienuoliu. Jis kankino save, pasninkavo, būdravo, kentė šaltį. Nepavyko. Nepaisant nuoširdumo, vienuolis Martynas Liuteris nesutvardė nei smarkių nuotaikos kaitų, nei jį kankinančio kūno geidulio. Trumpai tariant, jis beprotiškai mylėjo gyvenimą. Jis kaltino Šėtoną įvarius jam siaubą, kad pagrobtų jo sielą, abejojo savimi, vienuolynu, krikščionybe, kol vieną dieną jis išvydo neįmantraus tikėjimo šviesą! Koks paprastas yra tikėjimas toli nuo Bažnyčios suvaržymų!

– Keista, – tarė Teo. – Tarsi Buda, liovęsis badauti... Visais įmanomais būdais jie kankina kūną, kol vėl ima suvokti dieviškumo grožį.

Žinoma. Tačiau, priešingai nei Buda, Liuteris kankinosi visą gyvenimą. Būdavo tai įsiaudrinęs, tai prislėgtas. Įkvėptas arba sugniužęs, patiestas galvos skausmų. Liuterį apimdavo tai pasiutėliškas veiklumas, tai stingdanti melancholija. Laimingais periodais godžiai smagindavęsis gyvenimu, gerokai išgerdavęs, sočiai valgydavęs, po

to, Dievo milžinas ilgus mėnesius persimainydavo. Šis šventos jėgos kupinas temperamentas turėjo pakankamai stiprybės pradėti reformą ir pakankamai silpnumo netapti šventuoju.

– Žmogiškas, pernelyg žmogiškas... – baigė teta Marta.

– Neteisingas, prieštaringas, linkęs į kraštutinumus, – įsiterpė Brutas. – Liuteris sudorojo didžiausius savo priešus: popiežių, velnią, turkus... ir žydus. Liuteris nedvejodamas parėmė vokiečių kunigaikščių vykdytas valstiečių žudynes. Jis nepasidavė, sutinku, bet naudojosi kardu ir ugnimi kaip ir popiežius!

– Sakėt, kad nieko neišmanot apie protestantizmą, – nustebo teta Marta.

– Tai yra... Jums prisipažinsiu. Tai va. Aš truputį pamelavau, brangiausioji, kad galėčiau jūsų pasiklausyti! Ir gerai padariau, nes apie Reformaciją galvoju kiek kitaip...

Kai krikščionių pasaulis braška iš visų pusių

Brutas turėjo savo versiją. Martynas Liuteris nebūtų pastebėtas, jei jo jėga nebūtų pasireiškusi tinkamu metu. Juk XVI amžius buvo ilgo kelio pabaiga. Jau seniai krikščionių pasaulis braškėjo iš visų pusių. Jis neteko galvos, naikinamas juodojo maro, apsėstas mirties, dvesiantis nuo karų ir bado, grasinamas turkų imperijos. Istorija prarado prasmę, vadinasi, artinosi Paskutinis teismas. Nusidėjėliai ėmė keikti pasmerktuosius, persekioti raganas, dėl menkiausio paklydimo grasinti tikintiesiems katastrofa... Būta baisių nusikaltimų, savižudžių sektų, paaukotų vaikų... Persigandę tikintieji tegalvojo apie mirtį ir kelią į pragarą – tai nuolat kalė kunigai.

– Visai kaip šiandieniame pasaulyje! – pastebėjo Teo.

Tikrai. Saugantis amžino pasmerkimo, radosi aistra relikvijoms ir prekyba indulgencijomis. Ar popiežius buvo atsakingas dėl bendros skeldėjančio pasaulio krizės? Ne, jis niekaip negalėjo jo sulaikyti.

Tačiau jis buvo vadovas, žlungančios Bažnyčios atpirkimo ožys. Tuomet, netekę vedlio, krikščionys patys ėmė ieškoti savo kelių. Vieni Kristaus Motinos asmenyje rado globėją, teikiančią jiems ramybę. Jie dar pridūrė Motinos motiną – šventąją Oną, Jėzaus senelę: jai Liuteris ir davė priesaiką stosiąs į vienuolyną. Kiti būdą ištrūkti iš baisaus pasaulio rado ekstazėje. Ir pagaliau kai kurie manė, kad jei Bažnyčia nebesugeba atlikti savo misijos, nieko nelaukiant ją reikia atlikti patiems. Kiekvienas krikščionis, kad ir kas jis buvo, atsakingas už Evangelijas. Vadinasi, nesvarbu kokio rango krikščionis, jis galėjo turėti argumentą prieš popiežių. Telieka pasiraitoti rankoves.

Be Liuterio, buvo dar šis tas labai svarbaus: išrasta spauda. Ne tik dvasininkai ir vienuoliai galėjo skaityti Bibliją: pakako pasimokyti ir skaitinėti ją namuose. Ji buvo išspausdinta, be to, išversta ir tapo prieinama tūkstančiams žmonių: tai nebuvo daug, bet pakako, kad nauji skaitytojai galėtų ją interpretuoti kaip ir didieji. Staiga informacija plūstelėjo kaip niekada iki tol... Europa užvirė: rodos atsivėrė uždaru laikytas pasaulis.

– Vadinasi, knyga – tai XVI amžiaus internetas! – sušuko Teo.

Knyga – ne, bet leidyba – tikrai. Tuo metu, kai klerikalinė krikščionybė žlugo, tikinčiųjų bendruomenė griebė Bibliją ir iškėlė galvas. Dar prieš išrandant spaudą, Liuteris buvo išvertęs Bibliją į vokiečių kalbą. Jis buvo vienas iš tikinčiųjų, toks pats išpažinėjas tarp kitų, patrakėlis, pasinaudojęs savo maištingumo galia. Todėl Brutas iš tikrųjų nesižavėjo Reformacijos įkūrėju, juolab kad jo pradėtą darbą baigė kiti.

– Klasika, – tarė Teo. – Religijos niekas nepagrindžia vienas. Paskui jis miršta, ir pššš! Kiti viską pakeičia.

Teta Marta stojo piestu: „kiti" nepakeitė „visko". Liuteris suteikė tikruosius Reformacijos pagrindus: vidinį ieškojimą, atsidavimą Dievui, vieninteliam šeimininkui. Tikėjimo malonė priklausė nuo jo: Dievas nušvietė Martyną Liuterį, kai vargšas iškankintas vienuolis skendėjo abejonių tamsoje. Be Dievo žmogus negali tikėti. Jis nėra

laisvas daryti gera ar bloga, nes viskas priklauso nuo Dievo. Kas iki šiol saugojo krikščionis nuo velnio, kas laidavo išganymą? Bažnyčia ir jos vadovas, popiežius. Vadinasi, įrodinėjo Liuteris, galima apsieiti be Bažnyčios, pasikliaujant Dievu, vadinasi, tikėjimu. Trumpas jungimasis, ir Bažnyčia tapo nereikalinga.

– Šit kaip, – tarė Teo. – Vadinasi, popiežius buvo tas asmuo, kuris nutraukė saitus tarp dangaus ir žemės?

Liuterio akimis žiūrint, taip. Reformacijos pradininkas atkūrė ryšį su Dievu.

– Ką gi, tai nenauja, – tarė Brutas.

– Nauja, – irzliai atšovė ji. – Liuteris nesitenkino Dievu tik sau. Tikroji Bažnyčia yra širdyse, tvirtino jis. Jis rado tikrąjį Bažnyčios apibrėžimą, *ecclesia*, tikinčiųjų bendruomenę prie Evangelijos.

– Ne Liuteris, – atsakė Brutas. – Kalvinas!

– Užmirštat Janą Husą! – šūktelėjo ji.

– Ei, įsimylėjėliai, – įsiterpė Teo. – Užuot svaidęsi pavardėmis, paaiškinkit, ką tie protestantai daro. Juk tie žmonės meldžiasi! Jie turi kultą! Koks jis?

– Svarstau, ką atsakyti, – tarė Brutas. – Tie, kuriuos pažinojau, neatrodo radę įkvėpimą Dievuje. Jie niūrūs kaip debesys!

– Aš pakeisiu jūsų nusistatymą, pamatysit, – pažadėjo ji. – Palaukit, rytoj labai nustebsit.

Afrikietiškos emocijos

Kitą dieną, sekmadienį, Viešpaties dieną Teta Marta, Brutas ir Teo iškeliavo į 130-osios gatvės abisinų bažnyčią, kur traukė šventiškai išsičiustijusios afrikiečių šeimos. Plaukus sulyginusios želė, mergaitės vilkėjo sukneles su volanais, damos buvo užsidėjusios skrybėlaites su nedideliais šydais, viena kita buvo su šiugždančiais vakariniais drabužiais, o vyrai – su elegantiškais kostiumais. Minia buvo tokia tiršta, kad jie turėjo laukti priebažnytyje, kol pateko į vidų. Greta

fisharmonijos, kairėje, buvo choras – trys moterys su tamsiai mėlynomis kamžomis.

– Baltųjų beveik nėra, – paskelbė Teo trepsėdamas ant šaligatvio. – Šita bažnyčia vien afrikiečių?

– Ne visai, – atsakė teta Marta. – Pagalvok truputį. Afrikos kelias – vergų kelias! Jungtinėse Amerikos Valstijose jų milijonai... Baltiesiems ir negrams maišytis buvo griežtai draudžiama. Afrikiečių kilmės Amerikos vergai buvo išlaisvinti tik po Secesijos karo...

– Dėl Abraomo Linkolno, – pertarė Teo.

– Tuo pat metu maišymasis jau buvo atlikęs savo darbą – suvienijęs Braziliją. O kur šičia atsidūrė vergovinė Afrika? Varganose trobelėse ir šeimininkų plantacijose. Per prievartą pakrikštyta Afrika. Kaipgi ją atgauti, jei ne daina ir ritmais medvilnės laukuose? Afrikos vergai dainuodavo. O išlaisvinimas – kitas reikalas. Dar iki pilietinio karo vergų vaikai gyvendavo su šeimininkų vaikais... Bet paskui!

– Ar tik nenori pasakyti, kad po išlaisvinimo buvo blogiau?

– Geriau nebuvo, – atsiduso ji. – Netekę į juos teisių, šeimininkai tiesiog juos išvarė. Dvi visuomenes – baltųjų ir juodujų – atskyrė negailestinga segregacija. Taip atsirado juodaodžių getai. Tam tikra prasme, jie išgelbėjo Afriką Jungtinėse Amerikos Valstijose. Atkirsti nuo baltųjų, juodieji galėjo gyventi savaip.

– Aš nevadinu „juodaisiais", – tarė Teo. – Geriau „Amerikos afrikiečiai". Kitaip panašu į rasizmą!

– Kaip tau patinka, Teo. Nebūsiu smulkmeniška. Taigi skurdžių kvartaluose kaip kadaise medvilnės plantacijoje suklestėjo juodaodžių religinės giesmės, *spirituals*, gospeliai ir bliuzai, raminančios liūdnos dainos nuošalyje nuo baltųjų... Vėliau, turėdami teisę tik į du tris muzikos instrumentus, afroamerikiečiai išrado džiazą ir pirmąkart užkariavo šeimininkų pasaulį.

– Bet kurgi čia religija?

– Suprasi. Tuoj prasidės pamaldos.

Išpažinėjai sėdėjo eilėmis išrikiuotuose suoluose priešais pakylą, ant jos stovėjo pagyvenęs vyras su aukso geltonumo kamža. Pastorius.

Padėjęs rankas ant Biblijos, jis lėtai pradėjo pamokslą. Iš pradžių buvo vos girdėti – jis ruošėsi. Paskui balsas sustiprėjo, jis įsijautė... Ėmė rėkti badydamas pirštu į minią.

– Velnias tarp jūsų!

– *Yeah!* – atsakė minia plodama rankomis.

– Jūs nepažįstat jo veido, bet jis bastosi aplink, jis čia!

– *Yeah*! – klykė minia.

– Ar tai jūs? – sušuko besdamas kaltinantį smilių. – Arba tu, mano broli?

– Ne! – atsakė minia.

– Melas! Jis visur landžioja... Mačiau, kaip įėjo į mano bažnyčią... Jis visas raudonas! Mačiau, kaip atsisėdo pirmoje eilėje ir įžūliai spoksojo į mane!

– Vaje! – suvaitojo minia.

– Išvariau jį paėmęs Knygą!

– Aleliuja! – atsiduso minia.

– Broliai ir seserys, kas nuo jo apgins? – sušuko jis. – Kas?

– JĖ-ZUS... – atsakė minia svyruodama vienodu ritmu.

Po nematomo ženklo pastorius ir minia pradėjo giedoti ir šokti ritmingai plodami rankomis. Suolais nuvilnijo didžiulė banga, tai buvo vienas balsas, vienas kūnas. Liūliavo kepurės, mergaičių kasos, plačiakraščių skrybėlaičių gėlės, pirštinėtos rankos... Niekas nerėkė, niekas negriuvo. Siūbuojančioje minioje nė vieno neapėmė transas. Netratėjo būgnai, girdėjosi tik darnus plojimas. Įvairialypis dievas lingavo Jėzaus vardo ritmu. Sustingę teta Marta ir Teo nedrįso trikdyti harmoningo judėjimo. Brutas leidosi šokti.

– Jūs pasirinkote krikštą! – šūktelėjo pastorius.

– *Yeah*... – murmėjo ekstazės apimta minia.

– Jūs apsivalysit pasinėrę į tikėjimą! Ar žinot, ką tikit?

– *Yeah!*

– Biblija! – suriko jis. – Ji viena – mūsų vedlys! Biblijos dėka gyvenate tikėjimu!

– Amen...

– Ji viena, broliai ir seserys, kausis su kvaišalų demonu, blogiu, graužiančiu mūsų vaikus, ryjančiu jų protus ir galiausiai nužudančiu!

– Varge...

– Tai raudonasis velnias atima iš jūsų Dievą ir jus nuskurdina!

– Taip...

– Mūsų Bažnyčios prieglobstyje visi lygūs! Jokio atskyrimo, jokios neteisybės! Kiekvienas mūsų tėra vienas iš daugelio! Broliai ir seserys, kieno vardu brolybė, kieno?

– JĖ-ZAUS! – trypdama atsakė minia.

Pakilo rankos, pasigirdo šaižūs riksmai, moterys lošėsi užsimerkdamos iš laimės, kūnai virpėjo, delnai mušė besikaitaliojančius ritmus, sinkopes, kontrapunktus, muziką. Tai buvo transas. Jį valdė ir vedė galingos giesmės. Staiga Brutas sustojo.

– Mylėkite vieni kitus! – sušuko pastorius.

– Mylime! – atsakė minia.

Eilėse nuskambėjo susitaikymo bučiniai, lydimi žodžių: „Myliu tave, broli. Myliu tave, sese."

– Sakyk... – sušnabždėjo Teo. – Jie krikščionys?

– Gryniausi, – atsakė teta Marta. – Jie baptistai.

– Norėčiau išeiti, – sumurmėjo Brutas. – Tai juk ne mano Afrika.

Laisvė ir jos kraštutinumai

Jie atsidūrė prie stalo, apkrauto kepiniais, iš kurių sunkte sunkėsi Šantiji kremas. Neva dėl jį sukrėtusių pamaldų, Brutas prisišveitė, kaip ir buvo pratęs.

– Sakei, kad šitie Amerikos afrikiečiai – baptistai? – paklausė Teo tetos Martos. – Paaiškink!

– Perspėju, tai truks ilgai. Ar ne, Brutai?

– Humf! – atsakė tas pilna burna šokolado.

– Šiaip ar taip, jūs apie tai nieko neišmanote.

Reforma, kuriai davė pradžią Martynas Liuteris, tapo negrįžtamu judėjimu. Netrukus apsivalymo karštligė išjudino daugybę Europos regionų: Flandriją, Vokietiją... Šen ir ten atsirasdavę revoliucingų pamokslininkų, skelbiančių lygybę ir kartu kviečiančių į kovą su turtuoliais: kaip Kristaus kančia ant kryžiaus, taip liaudies kančia peržengė įstatymus. Ypač ryškus likimas pamokslininko, kurį rekomendavo Liuteris. Įkvėptas oratorius Tomas Miunceris žengė toliau nei Liuteris vargšų žmonių maišto keliu... Nes garbusis Liuteris, pasibaisėjęs netvarka miestuose, pripažino dievišką kunigaikščių teisę naikinti buvusio mokinio maištininkus.

Tomas Miunceris sukilo prieš mokytoją, įkūrė dorų žmonių demokratiją, skelbė laisvę kaip dieviškojo žodžio sąlygą ir jam buvo įvykdyta mirties bausmė, kurią Liuteris palydėjo plojimais. Jis buvo pirmasis iš vadinamųjų „anabaptistų", nes jis pritarė laisvam suaugusiųjų krikštui.

Tačiau dorų žmonių demokratijos pamokslininkas po savo mirties įkvėpė mesianistinį, kitaip radikalų, judėjimą. Miunsterio mieste kepėjas ir siuvėjas įkūrė lyg ir Biblinę, lygybe paremtą, karalystę. Atvykęs iš Olandijos Jonas Matijus norėjo bedievius sušaudyti ir suorganizavo gėrio vienuolyną. Kitas olandas Jonas Leidenietis pasivadino Teisingumo karaliumi, leido daugpatystę ir dėjosi dievu. Anabaptizmas sukėlė entuziazmą! Katalikų Bažnyčiai to buvo per daug... Antikristo vyskupas pasiuntė būrius į dangiškąjį Miunsterio miestą, ir utopinė karalystė žlugo, paskandinta išpažinėjų kraujyje. Anabaptistų vadų kūnai buvo išstatyti geležiniuose narvuose, iškeltuose į Vokietijos Miunsterio gotikinės bažnyčios, *Lambertikirche* bokštus.

– O kur gi baptistai? – sušuko Teo. – Čia tik beprotybė ir žudynės...

Reformacija gimė niūriai ir skausmingai... Liuterio idėjas žlugdė grupelės išpažinėjų, norėjusių tvarkytis laisvai, pagal savo taisykles. Į šias taisykles dažnai įeidavo suaugusiųjų krikštijimas pagal laisvą pasirinkimą, krikštijamąjį visą panardinant į Jordanijos upės vandenį, kaip Jonas Krikštytojas panardino Jėzų Kristų.

– Supratau! – tarė Teo. – Baptistai*!

Tais laikais juos vadino anabaptistais. Tačiau baisi pamišusio Miunsterio miesto apsiaustis paliko dar ilgai neišdylančius pėdsakus. Reikėjo gero šimtmečio, kol Anglijoje atsirado tikrasis baptizmas. Anglosaksų baptizmas rėmėsi tvirtais principais: Biblija – didžiausias autoritetas, krikštas paliekamas tik išpažinėjams, Bažnyčią sudaro vien lygūs tikintieji, ji neturi ryšio nei su valstybe, nei su valdžia. Kiekvienas reiškia savo tikėjimą nuoširdžiai ir paprastai, nesitaikydamas prie dogmų, taisyklių ar sakramentų... Paskui baptizmas emigravo į Jungtines Valstijas, laisvės žemę ir daugybės persekiojamų protestantų prieglobstį. Jungtinėse Valstijose Baptistų bažnyčia darbavosi laisvės ir lygybės labui: pats garsiausias jos atstovas buvo Martinas Liuteris Kingas...

– Jis? – sušuko Teo. – Nesipriešinęs blogiui prievarta ir nužudytas kaip Gandis?

Tas pats. Taip, afrikiečių kilmės amerikiečių civilinių teisių gynėjas, aistringas kovotojas pacifistas buvo baptistų pastorius, ištikimas savo Bažnyčios ištakoms.

– Suprantu, kodėl Amerikos afrikiečiai tapo baptistais, – pakomentavo Teo. – Jie buvo visiškai teisūs!

Tačiau norint nuosekliai išdėstyti Baptistų bažnyčios istoriją, reikėjo užsukti į Angliją.

XX amžiuje Europai visiškai pasikeitus, Reformaciją čia ištiko įdomus likimas. Anglijos karalius įsimylėjo. Tačiau jis buvo vedęs. Kadangi popiežius nenorėjo duoti sutikimo skirtis, karalius Henrikas VIII savo Parlamento buvo pripažintas aukščiausiuoju Anglijos Anglikonų bažnyčios vadovu. Ji leido skyrybas, su kuriomis nesutiko popiežius, ir viskas.

Iš pradžių anglikonybė tebuvo katalikybė be popiežiaus. Paskui, po kelerių metų, remiama pirmosios karalienės Elžbietos, ji virto griežtuoju protestantizmu ir galiausiai sukėlė tikrus karus tarp anglų „papistų“ ir vadinamųjų „puritonų“. Susižavėję tyrumu, kaip kadaise

* *Baptistē* – krikštytojas *(gr.)*.

Tomas Miunceris, puritonai nepripažino jokio kito autoriteto, išskyrus Bibliją, o papistai, kaip sako pavadinimas, pakluso popiežiui. Paskui katalikas valdovas Karolis I, atėjęs valdžion po karalių anglikonų, leido persekioti puritonus ir jam tai prastai baigėsi! Įsiplieskė maištas, kaip iš po žemių išdygo kariuomenė, ir Oliveris Kromvelis, puritonų vadas, įsakė viešai aikštėje nukirsti karaliui Karoliui galvą.

– Puritonas – reiškia trenktas, ar ką? – paklausė Teo.

Tikrasis puritonas ieškojo tyrumo ir saugojosi velnio pagundų: Kromvelio laikais vyrai ir moterys, kovotojai su palaidumu, nešiojo užsegtas apykakles, vilkėjo juodais drabužiais ir priešinosi bet kokiam gyvenimo malonumui. Pramoga buvo smerktina, muzika – įtartina...

– Fundamentalistai, nieko nepasakysi! – sušuko Teo.

Tačiau buvo ir kita medalio pusė: dažnai protestantai pernelyg bijojo velnio... Be Biblijos – jokio išganymo! Nelaimė šėtono suklaidintoms avelėms! Protestantizme neliko atlaidumo: būdavai arba išganytas, arba pasmerktas – be išlygų. Šėtono persekiojamos protestantų bendruomenės XVII amžiuje mažame Jungtinių Valstijų miestuke Saleme nubaudė mirtimi devyniolika raganų, kaltų dėl visko ir dėl nieko, įtartinų savo grožiu, kalba, žvilgsniu, trumpai tariant, pakorė nekaltąsias... Tokių beprotybės priepuolių pėdsakai niekuomet neišnyko. Jungtinės Amerikos Valstijos, paženklintos griežtu pirmųjų emigrantų protestantizmu, reguliariai išgyvendavo puritonizmo ir raganų medžioklės bangas, kurios šiaip ne taip atslūgdavo. Amerikiečių laisvė atsigręžė prieš ją pačią, tyrumas buvo suniekintas, Reformacijos idealas – prarastas.

– Sakiau gi – trenkti! – pareiškė Teo.

Pesimistai, pataisė Brutas. Anglijos anglikonai tikėjo, kad blogį galima pažinti paprasčiausiu protu; o puritonams žmogus buvo sugadintas prigimtinės nuodėmės. Anglikonai norėjo reformuoti žemę tokią, kokia ji yra; puritonai kūrė dangiškąją Jeruzalę, visiškai keisdami visuomenę. Anglikonai gyveno ramesnį gyvenimą, o puritonai buvo energingesni... Tokio prieštaringumo bedugnėje Anglijoje įsitvirtino

Baptistų bažnyčia. Anarchistai be dogmos, pasirinkę verčiau jausmą nei protą, dalyvavo abiejuose judėjimuose. Jie bandė keisti pasaulį ir kurti savo širdžių Jeruzalę.

– Tau patinka baptistai, a? – tarė Teo.

– Tikrai patinka, – sutiko ji. – Verkiau, kai buvo nužudytas Martinas Liuteris Kingas.

– Na gerai, su protestantais susipažinom, – tarė Teo.

– Ne! – šūktelėjo Brutas. – Dar Kalvinas!

– Baigėt savo pyragaičius? – tarė teta Marta ir nušluostė jam burną.

Kryžiukai ir taškai

Sekmadienis praėjo klaidžiojant judriomis Vilidžo gatvėmis, lankantis parodose ir svetinguose knygynuose. Teo labai patiko čiuožėjai su ratukinėmis pačiūžomis, fontanų dušas ir laisva atmosfera. Jie žingsniavo ilgai, kol nusikamavę pasiekė *Little Italy*, čia teta Marta žinojo puikų *pasta* restoraną. Tačiau italų restoranas buvo tapęs kinų restoranu: *Chinatown* pamažu užgožė *Little Italy*. Teo jau buvo pripratęs prie saldžios kiaulienos, krevečių su imbieru, jautienos su Jamaikos pipirais.

Kitą dieną, pirmadienį, buvo ligoninės diena. Teta Marta stengėsi neprasitarti Teo apie slaptą pokalbį su Žeromu. Ne, Teo neturėjo žinoti, nei kad pasveiko, nei kad gydytojai, ieškodami stebinančios ligos eigos priežasčių, tikriausiai ir nustatė jo paslaptingą ligą... Jis savo kelionę baigs kaip numatyta, pagal visas taisykles. Beje, Teo nekreipė į tai dėmesio. Vienu švirkšto dūriu daugiau ar mažiau... Tačiau Brutas pareikalavo tetos Martos paskutinio kraujospūdžio tyrimo, suteikdamas Teo pramogą.

Vargšui Brutui niekaip nesisekė rasti laiko savo Kalvinui. Kaskart, kai imdavo pasakoti tetai Martai apie šį reikšmingą veikėją, ji mikliai jį pertraukdavo. Ant kito šaligatvio pamatydavo tiesiog žavingą ti-

betietišką skrybėlaitę arba dėdavosi pavargusi, o kai jie prisėsdavo kavinėje, vos paminėjus Kalviną, dingdavo į tualetą. O kai Brutas jai atsargiai apie tai užsiminė, ji supyko.

– Nieko panašaus, aš nenusistačius prieš Kalviną! Tik norėjau atsipūsti...

Tai neįtikino. Be to, ji po ašaringos muzikinės komedijos Brodvėjuje susitaikė su Didžiuoju Obuoliu. Brutas naudodavosi kiekviena emocija ir žengdavo dar vieną žingsnį jungtuvių link: susijaudinusi teta Marta suminkštėdavo. Tomis retomis akimirkomis ji neprieštaraudavo sumanymui tuoktis... O kitą dieną ji vėl traukdavo senąją giesmę. Tuoktis? Neįmanoma, kurgi jie gyvens? Baijoje, Los Andžele? Be to, įsikurti po tiek nepriklausomo gyvenimo metų? Tikrai bergždžia svajonė, mano vargšeli Brutai...

Ir viskas prasidėdavo iš naujo. Teo kalendoriuje kryžiukais žymėjo neigiamus atsakymus ir taškais teigiamus. Pirmadienį – du kryžiukai, jokio pritarimo, prasta diena. Antradienį – du taškai, vienas kryžiukas, pažanga. Trečiadienį – tu taškai, du kryžiukai, lygiosios. Vienas po kito muziejai, koncertai, dienos lėkė be apčiuopiamų rezultatų. Prie Kalvino taip ir nebuvo prieita.

Ketvirtadienį po trijų teigiamų taškų ir vieno neigiamo kryžiuko Brutas, vilties sklidina širdimi, pamatė iš pažiūros mielą belgišką restoraną.

– Belgų restoranas! – nustebo ji. – Brutai, jūsų tokie keisti sumanymai!

– Mėgstu belgišką alų, – mėgaudamasis paaiškino jis. – Ir Belgiją taip pat.

Alus buvo nevykęs: sąraše – aviečių, vyšnių, persikų. Teta Marta visų prisiragavo, ypač persikų. Alus jai labai patiko; ji gerokai pralinksmėjo. Kai teta Marta pasiekė ribą, Brutas atsargiai vėl prabilo apie savo Kalviną.

– Brangiausioji, Belgijoje esama ne tik vaisių alaus, – tarė jis. – Galėtumėt Teo papasakoti, pavyzdžiui, apie begines!

A! Beginės! Sužavėta teta Marta suskubo pasakoti. Gerokai iki

Liuterio pradėtos Reformacijos, beginės ir begardai įkūrė pasaulietines bendruomenes, atsidavusias meditacijoms vienatvėje ir labdarai. Paslaptingosios beginės gyveno paviljonuose, pertvarkytuose į gėlėmis papuoštus uždarus būstus – nei vienuolės, užsisklendusios vienuolyne, nei pasaulietės – šio pasaulio gyvenimo kankinės, tikrosios ankstyvųjų laikų protestantės. Jų ženklas buvo feniksas – atgimimo ir Kristaus prisikėlimo simbolis... Žinoma, kai kurios buvo sudegintos už raganavimą. Tačiau Belgijoje išliko beginių bendruomenės, liudijančios paprastą ir mistinį judėjimą, gimusį Reino slėnyje, nes Vokietijos Pareinėje netrūko įkvėptųjų...

– Visuose vokiečių kraštuose gimdavę didžiųjų reformatorių, – tęsė Brutas. – Ar tik ne Ženevoje gimė Kalvinas?

– Jūs vėl apie tą patį, – suniurzgėjo teta Marta. – Pranešu, kad jis gimė ne Ženevoje, bet Prancūzijoje. Pirma, Kalvinas gimė Pikardijoje. Antra, jis paspruko į Ženevą. Žinosit, Brutai! Aišku, apie Kalviną reikėtų papasakoti. Bet aš per daug išgėriau...

– Žinai, kur jis gimė, ir rieti nosį? – nustebo Teo. – Šaipaisi iš mūsų!

– Tuoj pasakysiu, – tarė teta Marta nukabindama nosį prie savo bokalo. – Apie Kalvino doktriną aš... Ni... ničnieko nežinau...

– Vargšiukė brangioji, – susigraudino Brutas imdamas ją už rankos. – Gal norit, kad aš papasakočiau?

– Gerai, Brutai, – tarė ji.

– Matot, kad be manęs negalit gyventi, – pareiškė jis.

– Taip, – atsiduso ji jausmingomis akimis.

Keturi taškai per vieną dieną! Teo tai nepatiko.

Dvasios jėga

Ir Brutas papasakojo.

Liuteris jau buvo nugyvenęs savo gyvenimą, kai jaunasis Jonas Kalvinas prisidėjo prie Reformacijos ir kreipėsi į Prancūzijos ka-

ralių Pranciškų I, persekiojusį pirmuosius protestantus. Labiausiai Kalvinas maištavo prieš galingųjų neteisybę. Protestantų kančios pavertė jaunąjį vyrą jų šalininku. Tačiau, priešingai nei Liuteris, Kalvinas nebuvo vienuolis. Jis buvo išsilavinęs universiteto auklėtinis, intelektualas, idėjų kūrėjas. Laimė, jis kaip tik ėjo tuo keliu ir teikė solidumo dažnai miglotam Liuterio entuziazmui...

– Miglotam? – sušuko teta Marta. – Verčiau sakytumėt „egzaltuotam“!

Miglotam, lenkė savo Brutas. Kalvinas, priešingai, skleidė logiškus principus. Tikėjimas rėmėsi šlovingąja Dievo vienvaldyste, Dievas visagalis, visa lemiantis, – jausmus, emocijas, o ypač tikinčiajam teikiamą malonę... Tad tikintieji visiškai priklauso nuo Dievo, pasirenkančio kriterijumi tik savo valią: vieniems skirtas amžinas gyvenimas, kiti – amžiams pasmerkti.

– Pala, – pertraukė Teo. – Jei aš iš anksto pasmerktas, vadinasi, nieko negaliu padaryti, kad išsigelbėčiau?

– Ne, nes nežinai, kad esi pasmerktas, – atsakė jis. – Kad būtum išgelbėtas, pakanka kelti klausimus apie amžinąjį gyvenimą: tu nesi atsakingas už savo klausimą, tai Dievas tave apšviečia, Dievas iš pat pradžių tave pasirenka. Tavo likimas Dievo nulemtas.

– Tai neteisinga! – pasipiktino Teo.

– Dievas nebuvo nei „teisingas“, nei „neteisingas“: kas galėjo teisti dieviškuosius tikslus? Niekas! Tokia buvo radikalaus principo prasmė: Dievas vien-val-diš-kai sprendžia, kam suteikti malonę. Jo išrinktieji pasijuto galingi dėl stipraus solidarumo jausmo, o ypač kai neišvengiamai prasidėjo persekiojimai. Tie, kuriuos Dievas apdovanojo savo malone, iš esmės buvo jo globotiniai: jie laimėjo kovą. Kalvinistai, Kalvino mokiniai, netrukus tapo neįveikiamais kovotojais, jų tikėjimas labai sustiprino jų dvasią... Dievo pasirinkimo principas, Kalvino pavadintas predestinacija, tikriausiai atrodė keistas moderniaisiais laikais, tačiau XVI amžiuje karai tarp papistų ir protestantų reikalavo doktrinos, kuri padrąsintų naujus sekėjus. Kalvinas teisingai numatė: įsitikinimas, kad esi Dievo išrinktasis, paverčia nenugalimu.

– Betgi jau yra išrinktoji tauta, Izraelio! – įsiterpė teta Marta.

Kalvinas tai puikiai suvokė, jo Bažnyčia sėmėsi įkvėpimo iš Izraelio nelaimių. Ilgai trukęs protestantų persekiojimas prilygo anų vergystei Egipte, pralaimėjimai ir pergalės – hebrajų pralaimėjimams ir pergalėms, ir išėjimas iš Egipto prasidės tą dieną, kai Bažnyčia bus pertvarkiusi pasaulį. Todėl Jonas Kalvinas nusprendė nieko nelaukdamas kurti savo laikų dieviškąją respubliką, be vyriausybių, valdžios institucijų ir karų. Žydams nepavyko, šventykla buvo sugriauta... O ir Katalikų bažnyčia sunkiai nusidėjo. Atėjo metas atsigriebti: Kalvinas norėjo pagaliau pastatyti miestą Dievo garbei, Jeruzalei tai dukart nepavyko.

Žengdamas Liuterio pėdomis, jis pakeitė sakramento idėją, jo akimis žiūrint, pernelyg magišką. Sakramentas, tvirtino jis, egzistuoja tik suvokiant ritualą. Duona nėra Kristaus kūnas, ji – dalijimosi simbolis; mielės – ne fizinis prisikėlimo simbolis, bet idėja kildinti tešlai, tai yra žmonijai. Valgyti duoną nereiškia, kad tikintysis kramto Kristaus kūną: juk tai tik duona, simbolis, primenantis paskutinę Kristaus vakarienę.

– Man tai neatrodo kvaila, – tarė Teo. – Žemėje išties galima siekti teisingumo ir dalytis duona...

Tačiau ne be Šventojo Rašto! Tai vienintelis Dievo nutiestas takelis. Biblija visiškai nepriklauso nuo Bažnyčios, bet priklauso nuo Šventosios Dvasios, įpareigotos nušviesti tikintįjį... Jei tai būdavo vienas iš išrinktųjų, tikintysis turėjo pakankamai vidinės šviesos laisvai tvarkytis savo gyvenimą pagal Šventąjį Raštą: jį vedė tik Šventoji Dvasia. Dar reikėjo priklausyti gerajai predestinacijos pusei, nebūti iš anksto pasmerktam amžinajai bausmei!

– Aš jūsų neverčiau to sakyti, – pareiškė teta Marta. – Ši neglobojanti religija mane visuomet labai piktino! Nežinau kodėl, bet visada jaučiuosi pasmerktųjų pusėje...

Brutas stojo piestu. Teta Marta išrinktoji, tai matyti iš pirmo žvilgsnio! Netgi jos trumpalaikis transas buvo Dievo ženklas! Jonas Kalvinas skelbė ir atlaidumą...

– Todėl ir liepė sudeginti kaip eretiką savo draugą Mišelį Servė už tai, kad šis neigė Trejybę ir Kristaus dieviškumą! – pridūrė teta Marta.

– Niekas nėra tobulas, – atsiduso Brutas. – Bet kiekvienas, tikintis Biblija, kad ir koks būtų tas tikėjimas, Kalvinui yra Dievo išrinktasis. Žodžiai nesvarbūs, svarbu tik faktai, atvirai rašė Kalvinas.

– Iš kur jūs, Brutai, taip gerai pažįstat protestantus? – įtariai paklausė ji. – Jūs, Šventojo sūnus, kandomblė sekėjas!

Brutas pateikė du aiškinimus. Pirmasis buvo iš visai nesenos Brazilijos istorijos, o jis, priminė progai pasitaikius, buvo vienas iš geriausių jos specialistų. Šalies pietuose įsikūrė ir beprecedentiškai paplito Sekmininkų bažnyčios: trečdalis brazilų, gyvenančių milžiniškame San Paulo mieste, buvo sekmininkai. Į jį sugužėjo vargani periferinių kvartalų tamsuoliai, nes atrodė, kad ši Bažnyčia sukurta kaip tik jiems. Sekmininkai, kaip visi protestantai, troško grįžti prie krikščionių Bažnyčios ištakų: tačiau, užuot krikštą suvokę kaip simbolį, sekmininkai, kaip sako jų vardas, sutelkė visą dėmesį į Sekmines. Antgamtinis momentas, kai Šventoji Dvasia nusileidžia ant Kristaus apaštalų, jiems atrodė pats svarbiausias, ir per savo pamaldas jie šį stebuklą kruopščiai atkuria.

– Ką tuo nori pasakyti? – nustebo Teo.

Sekmininkai tikėjo tiesioginiu ryšiu su Dievu, kasdieniu stebuklu ir „kalbėjimu visomis kalbomis“. Kai tikinčiųjų minia pasiekdavo kulminacinę dvasinio krikšto akimirką, netikėtai vienas jų, atėjus įkvėpimui, prabildavo svetima kalba. Dažnai kalba būdavo nesuprantama, bet kartais egzistuojanti, tokia, kurios įkvėptasis iki tol nemokėjo. Šventosios Dvasios stebuklas! Tad tikėjimas leisdavo vėl išgyventi Sekminių būseną...

– Teta Marta jau pasakojo apie tokį dalyką, – tarė Teo. – *Glosolila... Glosolalija*! Aišku, jie prasimano...

Ne daugiau nei *orišų* lydimi Šventųjų sūnūs ir dukterys! Kodėl nepakalbėjus kalbomis, kurių nemokėjo? Argi atmintis nesugeba perskrieti šimtmečių? Galbūt tos nežinomos kalbos egzistavo gerokai

anksčiau, nei afrikiečių kalbos įsitvirtino Brazilijoje... Tokia buvo antroji priežastis, kodėl profesorius Karneiro susidomėjo protestantizmo istorija, jos keistu vystymusi. Jo paties šalyje kandomblė šiaurėje ir sekmininkai pietuose teikdavo galimybę skurdžiams, nemokantiems nei skaityti, nei rašyti, kalbėti savo žodžiais, savo personažais, savo kalbomis. Sekmininkų tikėjimas išgydydavo ligonius kaip ir kandomblė! Pavyzdžiui, Brutas nesunkiai suderino Bibliją ir kandomblę, Afriką ir Šventraštį, juk Šventųjų įsiskverbimas į įšventintųjų kūnus – toks pats išraiškos būdas kaip ir visi kiti, argi ne?

– Brangusis, būtumėt puikus pamokslininkas, – tarė teta Marta puse lūpų. – Pastorius Karneiro Da Silva prancūziukams skelbia Evangeliją...

– Liaukis, – tarė Teo. – Prancūziukas supranta, ką sako pamokslininkas!

Pamokslininkas tęsė. Įkvėpimo per malonę įtaka taip išaugo, kad septintajame dešimtmetyje, liberaliai pertvarkius Katalikų bažnyčią, kaip pageidavo popiežius Jonas XXIII, jos viduje gimė galingas judėjimas, kaip ir Sekmininkų bažnyčia „kalbėjęs svetimomis kalbomis“: charizmatinis judėjimas, toli gražu ne toks kaip įprasti ritualai, irgi ieškojo krikščionybės gyvybės šaltinio. Tokia buvo Jono Kalvino savybė – įsiveldamas į mūšį žemiškajame mieste, kalvinizmas gerokai paskatino socialinę teisingumo ir lygybės evoliuciją. Liuteris iš to šaipėsi... Jis ragino vokiečių kunigaikščius sutriuškinti valstiečių maištą. Liuteris turėjo vienintelį rūpestį: sužlugdyti popiežių ir jo valdžią. Kalvinas, kapojo žodžius Brutas, – tai dvasios jėga, išsivadavimas...

– Mano skaitytose knygose, – burbtelėjo teta Marta, – Kalvinas gyveno prekinio kapitalizmo pradžioje! Kaip jam pasisekė... Sutriuškinti varguolius, jūsų nuomone, gerai?

– Luktelėkit, – paprašė Teo. – Brutas kalba kaip tik priešingai. Kuo čia dėtas kapitalizmas?

Brutas sutiko, kad teta Marta nelabai klydo. Protestantai, norėdami tuojau pat pastatyti žemiškąjį miestą, sunkiai dirbo, kaupė privačius turtus, žodžiu, kūrė modernios ekonomikos formą, vadinamą kapi-

talizmu, be valstybės pagalbos, toli nuo politinės valdžios. Kalvinistų miestas reikalavo prekiauti ir šitaip įgyvendinti bendruomenėse socialinį teisingumą. Taip, kapitalizmą iš dalies inspiravo protestantai! Darbas – tai pareiga būti reikliam Dievo garbei, o sėkmingai tvarkomi reikalai būdavo puikiausias Dievo buvimo įrodymas. Logiška. Taip logiška, kad Ispanijoje XX amžiuje katalikų reformatorius Chosė Marija Eskriva de Balagueras, nors ir ne protestantas, Navaros provincijoje įsteigė didelę organizaciją, skirtą katalikų tikinčiuosius įšventinti per darbą: *Opus Dei* – „Dievo darbas".

– Kaip muridai, – tarė Teo.

– Visi šiuolaikiniai teologai sieja darbą ir maldą, – burbtelėjo teta Marta. – Bet socialinė pažanga ne visuomet sklandi!

Brutas paprieštaravo. Ne kalvinistų kaltė, kad kapitalizmas tapo laukinis, destruktyvus ir beprotiškas! Priešingai, jie stengėsi jį ištaisyti!

– Ką gi, nepavyko, – tarė teta Marta. – Matot, aš netikiu turtų lygybės koncepcija!

– Bet juk tu kapitalistė! – sušuko Teo. – Kasdien domiesi biržos kursu...

– Tai man duoda galimybę vežtis tave į kelionę! – atkirto įpykusi.

– Predestinacija, brangiausioji, vis ta predestinacija, – sumurmėjo susigraudinęs Brutas. – Teo ir aš tikim: jūs esat išrinktoji...

Ji buvo nepatenkinta ir kerštavo maukdama aviečių alų.

Noemi

Kitą dieną tetai Martai paskambino jos serganti bičiulė. Noemi jautėsi geriau, Artūras buvo žavus, geras draugas... Ji norėtų susipažinti su Teo. Kas bus, tas: teta Marta nusprendė eiti pas Noemi. Teo pašoko iš džiaugsmo. Jis vėl pamatys Artūrą!

Aptriušusiame bute, prikimštame dailių niekučių ir paveikslų, ant slenksčio jų laukė Noemi. Kokia ji sena! Senesnė už visas kitas

tetos Martos bičiules... Tačiau jos oda buvo tokia blyški, plaukai taip sugarbiniuoti, o žvilgsnis toks šviesus, kad Teo ji iškart tapo sava.

– Tavo katinas puikiai jaučiasi! – pirmiausia tarė ji. – Ačiū, kad man jį patikėjai... Artūras labai padėjo.

– Tai gerai, – sumurmėjo Teo. – Aš labai patenkintas. Kur jis?

– Ant mano pagalvės, – tarė ji. – Labai kniaukė be tavęs. Bėk greičiau! Trečios durys į dešinę...

Teta Marta taip manieringai pristatė Brutą, kad Noemi net vylingai šyptelėjo. Puikiai pasijutęs profesorius Karneiro Da Silva pirmiausia pabučiavo jai ranką. Ant žemo stalo laukė arbata, Teo grįžo su Artūru glėbyje.

– Na, Teo, ką pamatei Niujorke? – paklausė Noemi.

– Viską! – nudžiugo Teo. – Riedutininkus, juokingus žmones gatvėse, komišką operą, kavines po atviru dangumi...

– Norėjau pasikalbėti apie tavo kelionę, – patikslino ji. – Taip gaila, kad negalėjau tavęs pavedžioti!

– Tu baptistė? – paklausė Teo.

– Taip, – atsakė ji. – Man tinka nuoširdus tikėjimas.

– Juk tu ne afrikietė! – nustebo Teo.

– Ar tai svarbu? Visi mes lygūs!

– Noemi visuomet kovojo kartu su afroamerikiečiais, – įsiterpė teta Marta. – Pažinojo net Martiną Liuterį Kingą.

– Gerokai prieš tau gimstant, – sukuždėjo Noemi. – Teo, verčiau pakalbėkim apie tave. Supratai, kokia toji mūsų Bažnyčia?

– Ji nuostabi! – šūktelėjo Teo. – Ten dainuoja, šoka, būna kartu... Jei ne velnias, būtų išvis tobula.

– Velnias ne toks jau svarbus, – atsiduso ji. – Svarbiausia širdingai susitikti su Dievu. Nuo to priklauso visuomeninė veikla: kad nuverstum kalnus, reikia iš tikrųjų tikėti! O kalnai šiandien milžiniški. Visi tie religiniai karai!

– Panašiai kaip XVI amžiuje tarp protestantų ir katalikų, – tarė Brutas. – Reformatų šalininkai buvo tokie pat fanatikai kaip ir jų persekiotojai.

– Žinau, – atsakė Noemi. – Pagalvokit, kaip jie kankino katalikes moteris! Kišdavo į lytis parako ir sprogdindavo pilvus, siaubinga! Tačiau katalikai irgi mūsų negailėjo. Vienai mano senolei papistai perskrodė pilvą, ištraukė kūdikį, kurį ji nešiojo savo įsčiose, ir trenkė jo galvą į sieną...

– Tavo senolei? Kur? – nustebo Teo.

– Prancūzijoje, Sevenuose. Priklausau protestantų šeimai, ji glaudėsi kalnuose, kad slapta galėtų praktikuoti savo kultą Dykumos epochoje.

– Dykumos epochoje? Kaip Izraelis Egipte...

– Tiksliai, – tarė ji. – „Dykuma" vadiname ilgą periodą, kai iš mūsų buvo atimta religinė laisvė. Kai 1685 metais karalius Liudvikas XIV nusprendė panaikinti mus ginančius įstatymus, mus išskerdė dragūnai. Mes kovėmės... Paskui buvom priversti slapstytis. Savo teises atgavom tik po šimtmečio, 1787 metais. O tuo metu vienam mano protėviui pasisekė įlipti į Amerikon plaukiantį laivą, taigi aš gimiau amerikietė. Jis, Teo, vadinosi prancūziškai taip, kaip tu graikiškai. Dievo duotasis.

– Kartais nuvažiuoji į Sevenus? – pasidomėjo Teo.

– Kasmet į Mialė, nepaisydama savo senyvo amžiaus. Rugsėjį ten susirenka protestantų prisiminti susibūrimus Dykumoje, medžių paunksmėje, po atviru dangum. Tai pati gražiausia bažnyčia! Kažin, ar šį kartą pajėgsiu ten nuvažiuoti? Kai toks hepatitas...

– Nuvažiuosit, – patikino teta Marta. – Jūs pasveiksit!

– Beje, Teo, aš šį tą sumaniau, – tarė Noemi. – Žinai 139-ą psalmę? Matau, kad ne. Psalmės – tai poetinės maldos, jas karalius Dovydas parašė savo ranka. Perskaitysiu tau ir sau, vaikeli. Klausyk.

Kur aš eisiu tolyn nuo tavos dvasios?
ir kur bėgsiu nuo tavo veido?
Jei žengčiau aukštyn į dangų, tu esi tenai;
jei išsitiesčiau gelmėse, tu čia.
Jei imčiau aušros sparnus,

jei gyvenčiau jūros gale,
Ir tenai tavo ranka ves mane
ir laikys mane tavo dešinė. [Ps 138 (139), 7–10]

– Gražu, – tarė Teo.

– Supranti, – sušnibždėjo Noemi užversdama Bibliją, – Viešpaties ranka nuvedė tave anapus jūrų ir išgydė. Jeigu jis norės, taip atsitiks ir man.

– Net neabejoju! – įsiterpė teta Marta. – Mano brangioji Noemi, jau reikėtų...

– A! Tikrai, – tarė ji. – Teo, man patikėta įteikti tau žinutę. Marta norėjo ją pakišti tau po lėkšte, bet aš nemėgstu slapukauti. Imk.

Esu pilies miestas, Liūto miestas, alchemikų miestas.

– Venecija? – sumurmėjo Teo. – Ant jos vėliavos yra liūtas...

– Bet ne pilis, – nukirto teta Marta.

– Versalis? – abejojo Teo. – Ne, ne jis. Dabar sunku atsakyti, – paskui.

– Turėtum ieškoti pilies, – patarė Brutas. – Nesvarbu, kokios!

– Ir bet kokio liūto, – tarė Noemi. – Marta, jūsų mįslė per sudėtinga. Padėsiu tau: šis liūtas vokiškai *Löwe.*

– Pilis Vokietijoje? – tarė Teo. – Nežinau. Net nežinau, kas tas alchemikas!

Brutas paaiškino, kad alchemikas – mokslininkas, ieškojęs filosofinio akmens kaitindamas ir retortoje maišydamas visai skirtingas medžiagas.

– Kokio akmens? – paklausė Teo. – Filosofiško?

– Fi-lo-so-fi-nio! Iš šios substancijos turėjo išsikristalizuoti nemirtingumas, kuris pakeistų bjaurų nuodėmingos sielos šviną dvasios auksu.

– Aišku, – tarė Teo. – Alchemikai daro taip kaip daoistai Kinijoje... Magija ir kompanija!

– Visai ne, – tarė Brutas. – Alchemikai – ne burtininkai, o chemikų protėviai, chemikai vieną gražią dieną atmetė magiją ir išlaisvino

alchemiją iš mitologinių niekalų. Nė vienas alchemikas nerado filosofinio akmens, bet neretai vienas ar kitas bandymų metu atskleisdavo žavių gamtos paslapčių... Chemikai supaprastino alchemikų sistemą ir pavertė tai mokslu.

– Vis tiek nežinau kaip vadinasi miestas, į kurį vykstam, – pareiškė Teo glostydamas savo katiną. – Artūrai, ar rasiu atsakymą?

– Gal jį paliktum dar truputį pas mane? – paklausė Noemi. – Artūras toks gabus daktaras...

Teo didžiadvasiškai ištiesė katiną ir tas susirangė Noemi glėbyje. Reikėjo leisti jai pailsėti. Teo apgailestaudamas paliko senąją žydraakę damą baptistę.

Teo sukčiauja

Nusprendęs įspėti savo mįslę, Teo veltui naršė knygose. Niekur netrūko alchemikų, liūtų ir pilių. O teta Marta dar tyčiojosi! Įpykęs jis tekinas išlėkė neva pakvėpuoti grynu oru ir apsuko kvartalą... Paskui atsisėdo ant suolo ir išsitraukė telefoną.

– Fatu? Skambinu iš gatvės... Kad turėčiau šiek tiek ramybės. Aš tave my... Labai labai! Taip, rodos, jie sakė, kad pasveikau. A, aš... Jau senokai įtariu! Tu irgi? Nesistebiu. Ne! Negaliu grįžti tuojau pat! Ką pasakytų teta Marta? Aš juk skolingas, supranti... Tikrai. Pasakyk man, koks kitas etapas. Ne, ne nuorodą, pasakyk viską. Sukčiauju... Sutinku, tai žaidimas, bet gana tų kvailysčių! Nusibodo tos mįslės. Teta Marta? Jei žinotum, jai nusispjauti! Niekad neatspėtum, ką ji išdarinėja... Ji įsimylėjo! Prisiekiu! Brazilą profesorių. Fiziškai? Neblogai kaip senukas. Jis nori ją vesti. Ji beveik sutiko... A! Matai, kad tai nebesvarbu... Na, ar pasakysi, koks tas miestas su pilim? Garsiau! PRAHA?

„Kiaulystė, – sumurmėjo žvelgdamas į savo aparatą. – Padėjo ragelį. Juk negaliu nei iš šio, nei iš to tėkšti Prahos pavadinimą! Pirmiausia, kur toji Praha?“

Jis grįžo... Teta Marta su Brutu buvo išėję, pačiu laiku. Žodynas.

Praha, Čekijos Respublikos sostinė. Pilies, liūto – nė užuominos. Čekoslovakija: sovietų represijos 1968 m., aksominė revoliucija 1989 m.; 1992 m., atsiskyrusi nuo Slovakijos, tapo Čekijos Respublika. Prahos universitetas; Praha, senoji Bohemijos sostinė. Vis dar nieko! Pavargęs kariauti, jis vėl čiupo mobilųjį ir užsidarė vonios kambaryje.

– Fatu? Jei nepaaiškinsi man apie liūtą, pilį ir visa kita, aš žuvęs! Man reikia bent apsimesti... Nuoroda? Tai sakyk... Bohemiją radau. O pilis? Stūksanti virš miesto, gerai. O liūtas? Rabino pavardė? Tikrai? Rabi Levas, užsirašau. Alchemikai? Jų gatvė pilyje? Aukso gatvelė? Dievinu tave. Taip, bučiuoju! Iki...

– Šitaip, – tarė jis išjungdamas telefoną, – aš užčiaupsiu tetai Martai burną.

Suduoti smūgį jis rengėsi per pietus. Atrodė, lyg tiesiog raustųsi atmintyje. Susiėmė už galvos, užsimerkė...

– Paskambink Fatu, – paslaugiai pasiūlė teta Marta.

– Susidorosiu vienas, – burbtelėjo susikaupęs. – Na... Liūtas vokiškai... Ar tai rabinas? Labai garsus – rabi Levas! Kurgi jis gyveno? Mieste, kuriame stovi didžiulė pilis... Taip, be abejo! Praha!

Teta Marta taip ir liko išsižiojusi.

– Genialus vaikis, – atsiduso ji. – Visuomet taip maniau!

– Kokiu metu Prahoje gyveno žymusis rabinas? – įtariai paklausė Brutas.

– Metu? – subalbatavo Teo. – Hm... Viduramžiais!

– XVI amžiuje, – pataisė Brutas. – Teo, o kas yra Golemas?

– Pilies pavadinimas! – sušuko Teo. – Kodėl klausiat?

– Tu sukčiauji, – nusijuokė Brutas. – Golemas – rabino sukurtas molinis žmogeliukas, tu šito nežinojai. Tai matyti.

– Teo! Tu skambinai Fatu? – sušuko teta Marta.

– Taip. Bijojau neatsakyti, o paskui – mįslių liūtis!

– Kaip tu pasikeitei... – sumurmėjo ji.

– Užaugau. Čia ir tu, senut, truputį kalta!

– Nevadink jos daugiau „senute“, arba supyksiu! – pareiškė Brutas. – Marta – įsikūnijusi jaunystė...

– Tai reiškia, kad jaunystė sutiko tekėti? – paklausė Teo.

Teta Marta sumišusi atkišo dešinę ranką, ant jos spindėjo dailus raudonas skaidrus akmuo.

– Tikriausiai sapnuoju! – sušuko Teo. – Sužieduotuvių žiedas?

– Granatas, Ošun akmuo, – kukliai tarė Brutas. – Atsivežiau dėl viso pikto.

Visuotinė koplyčia

Prieš išvykstant į Europą, teta Marta Niujorke buvo numačiusi dar vieną vizitą. Ji smalsiai praėjo pro Jungtinių Tautų Organizacijos pastatus upės krantinėje. Patikra, ženkleliai, apsauga, malonūs sargybiniai, jų kepurės su snapeliais, virtinės lankytojų... Teo svarstė, ką apie religijas jie ras panašioje vietoje – JTO?

– Šitoje konfliktų reguliavimo mašinoje? – sumurmėjo Brutas tą patį galvodamas. – Tik nesakykit, kad čia taikos šventykla!

Pasikalbėjus su sargybiniu, tetai Martai pavyko atidaryti vienas duris prie paradinio įėjimo. Už jų buvo JTO koplyčia.

Pastatyta šeštajame dešimtmetyje pastato šone, ji buvo skirta visų pasaulio religijų išpažinėjams. Be kryžiaus, be paveikslų, be vardų, be altoriaus, be stulpo, be statulų ir fetišų, be medžių ir šypsenos. Šviesos pluoštas apšvietė stūksantį didžiulį akmenį, Švedijos dovaną: juodas hematito luitas, iškastas rūdos kasyklose. Eilėmis sustatytuose suoluose galima buvo pasimelsti arba pamedituoti. Ir viskas.

– Puiku, ar ne, – baisiausiai susižavėjo teta Marta.

– Bet toli nuo realybės, – burbtelėjo Brutas. – Religija, iškart matyti!

– Man patinka! – tarė Teo. – Visa apimanti religija kaip VTT*. Aš labai mėgstu.

* VTT (*Voiture tout terrain*) – visureigis (*pranc.*).

29 SKYRIUS

Grįžimas į pradžią

Bruto ir tetos Martos atsisveikinimas

Išvykimai tikrai nebuvo panašūs vienas į kitą. Anksčiau Teo kaskart netekdavo naujojo draugo; nuo Dakaro scenarijus pasikeitė. Abdulajui Diopui jie sakė: „Iki pasimatymo Paryžiuje!" Į Jungtines Amerikos Valstijas vyko drauge su profesorium Karneiro... O Niujorką, nepaisant sužadėtuvių, paliko be jo. Nauja buvo tik tai, kad krepšyje kaip pasiutęs miaukė Artūras. Tetos Martos ir Bruto atsisveikinimas oro uoste buvo liūdnokas, bet šįkart ne dėl Teo.

– Brangiausioji, juk žinot, kad turiu grįžti į universitetą, – tarė Brutas.

– Be abejo, – atsiduso teta Marta. – Tai jums daro garbę, bet kada vėl jus pamatysiu?

– Netrukus! Manot, kad aš kantresnis nei jūs? Duokit man truputį laiko, kol rasiu mums būsimus namus!

– Kur? – sunerimo ji. – Tikiuosi, ne Brazilijoje?

– Kaip, – sušnibždėjo jis blykšdamas, – jūs nenorit gyventi mano šalyje? Tikėjausi...

– Brutai, mes dar nenusprendėm, – pertraukė ji. – Nenoriu nei Rio, nei Baijos!

– Sutarta – nei Rio, nei Baijos. Tučtuojau svieskit savo didįjį medinį kardą, pabučiuokit mane, brangiausioji, ir dažnai žiūrėkit į savo granatą...

– Važiuokim į Prahą! Gyvenimas be jūsų toks nykus...

– Labai ačiū! – sušuko Teo. – Vadinasi, aš nieko vertas?

Jie negirdėjo. Pagyvenę įsimylėjėliai niekaip negalėjo išsiskirti. Teo pasisuko ant kulnų ir ėmė bastytis po *tax-free* krautuvėles, kur aptiko nebrangų ir nesunkų žiebtuvėlį tėčiui, smagų niekutį; nors kartą teta Marta nesupyks. Vargšė teta Marta gailiai šniurkščiojo...

Lėktuve ji tebešnypštė į nosinę. Teo susirūpinęs paniro į žurnalus ir apsimetė nesidomįs. Ji nesiliovė. Teo užsakė viskio ir, netaręs nė žodžio, padavė jai.

– Kuo mane laikai? – paprieštaravo ji. – Aš ne Liz Teilor!

– Tai jau tikrai, – šyptelėjo Teo. – Bet tave reikia gelbėti. Juk dar pamatysi savąjį žmogelį!

– Taip tik sakoma, o paskui... Tu tiki, kad jis mane tikrai myli?

– Ė... – nutęsė Teo. – Tu abejoji?

– Ne, – tarė ji ir nugurkė viskį. – Bet mano amžiuje – niekad nežinai.

Ir ji vėl puolė į ašaras...

– Kievienam sava eilė, – tarė Teo imdamas ją už rankos. – Anksčiau tu mane raminai. Dabar aš. Nagi, senute, drąsiau! Verčiau pasakyk, ką veiksim Prahoje? Po protestantizmo nebežinau...

– Geras klausimas, – tarė ji išsitraukdama nosinę. – Palūkėk, tuoj dar išsišnypšiu. Pameni rabi Eliezerį?

– Iš Jeruzalės? Aišku! Jis nenorėjo manęs paleisti!

– Tiesa. Ką jis mums sakė oro uoste? Kad tu visai nepamatei judaizmo. Atsimink, ką atsakiau: „Kiti tęs pradėtą darbą." Todėl mes ir keliaujam į Prahą. Tu vis dar nežinai judaizmo apeigų, Teo.

– Mačiau Sieną, girdėjau maldas, raudas, religinį kvartalą, mokyklą. Ko dar trūksta?

– Sinagogos, – atsakė ji. – Šabo. Valgio, šviesų, palaiminimų, dalijimosi duona. Žydų religinis gyvenimas... Neturi apie jį menkiausio supratimo.

– Neatsitiktinai pasirinkai Prahą. Pažįstu tave! Argi ten tebėra žydų? Maniau, per karą visi išžudyti...

– Laimei, ne visi, – atsakė ji. – Bet pasirinkau Prahą ne tik dėl to.

Kodėl Praha?

Prahoje buvo getas – ne toks kaip kiti. Iš pradžių jis buvo neliečiamas: keturios sinagogos, senos kapinės, seni namai, ištisas kvartalas, garsėjęs visame pasaulyje. Vėlesnė priežastis, dėl kurios jį saugojo, buvo atgrasi. Priėmęs „galutinį sprendimą“, Adolfas Hitleris pareiškė, kad Prahos getas bus išnykusios rasės muziejus. Skirtas užmarštin grimztančiai priešistorei prisiminti, Prahos getas fiurerio įsakymu buvo išsaugotas. Naciai čia ėmė kaupti žydų meno perlus, brangius kulto objektus, tabernakulių apdangalus, dailius apmušalus. Karas baigėsi, Hitleris nusižudė Berlyno bunkeryje, o getas išliko. 1989 metais žlugus sovietų imperijai, Prahos žydų bendruomenė atgavo teisę į getą. Nuo tada ji tvarko sinagogą, paverstą Žydų muziejum, kitų sinagogų tėvoniją, kaip ir kapines, kuriose grūdosi tiek lankytojų, kad reikėjo rezervuoti vietas kaip teatre.

– Jau esu matęs vieną getą, – tarė Teo. – Mea Šearimo kvartale.

Kad ir koks ištikimas geto tradicijoms, Jeruzalės Mea Šearimo getas tebuvo vykęs pakartojimas. O Prahos getą paženklino istorija. Be abejo, gatvėse nesutikdavai vyrų, vilkinčių kaftanais ir su papiliotėmis, kaip ir berniūkščių aksomo kelnėmis. Užtat sienos nepasikeitė, akmenys šnabždėjo, o magiški kapai tapo tikra maldininkystės vieta...

– Magiški kapai? – nustebo Teo. – Judaizme?

Taip, magiški. Sugriovus Jeruzalės šventyklą, judaizmas tremtyje, ten, kur įsikurdavo žydai, statė savo sinagogas, tačiau Saliamono šventykla liko tik jų širdyse. Jeruzalė tapo jų nepaprastuoju Šventųjų knygų statiniu. Tradicija reikalavo, kad ant Sinajaus kalno Mozė išgirstų iš neįvardyto Dievo žodžius išrinktiesiems. Įsakymai buvo skirti hebrajų tautai, o dievo žodžiai – tyriausiems iš tyriausių – Izraelio pranašams „nabi“: Izaijui, Jeremijui, Ezechieliui ir Danieliui, dieviškos Dvasios, kuriai negalėjo nepaklusti, žmonėms.

– Žodžiu, kaip Jonas Krikštytojas ir Mahometas, – tarė Teo.

Žodis „nabi“ tikrai išliko arabiškai parašytame Korane, kur *al Nabi* vardu vadinamas pranašas Mahometas. Po keturių didžiųjų pranašų

ėjo dvylika kitų, o kai Izraelio tauta gyveno tremtyje – tradicija buvo tęsiama. Tačiau buvo dvi žydų tradicijos: pirmoji, ne pranašų, susijusi su mokslu, hebrajiškai *Talmudu*. Antroji, atsiradusi antrosios Jeruzalės šventyklos laikais, vadinosi tiesiog „tradicija", tai yra *Kabala*. Netrukus abi srovės išsiskyrė: talmudistai, be galo komentuodavę Įstatymo rašytinę dalį, ir kabalistai, kuriuos domino viena – tiesioginis ryšys su Dievu.

– Man tai irgi įdomu, – tarė Teo.

Kabalistams tikrai niekuomet netrūko įkvėpimo... Kai žydai buvo išvaryti iš Ispanijos, grįžusieji į Palestiną įsikūrė Safede, mažame miestelyje, prisiglaudusiame aukštai Galilėjos kalnuose. Čia pučiant įkvepiančiam žydinčių kalvų vėjui, XVI amžiuje atsirado pati mistiškiausia Kabalos srovė, jai palankią įtaką padarė jaunas rabinas Izaokas Lurija. Gimęs Vokietijos tremtinių šeimoje, rabi Lurija pasitraukė į Egiptą prie Nilo krantų kaip ankstyvosios krikščionybės asketai. Paskui jis grįžo į Safedą ir išrutuliojo savo doktriną.

Žmonių sielos kilo iš Adomo sielos, bet ne visos buvo tose pačiose Adomo kūno vietose. Atsiskyrusios iš žemesniųjų organų, blogosios, buvo priskirtos stabmeldžiams, kitos, iš garbingesnių vietų, – žydams. Kad ištaisytų prigimtinę klaidą, „gerosios" sielos turėjo migruoti per kitų žmonių, gyvūnų kūnus, upes, medžius ir akmenis. Taip po pasaulį sklido gėris. Todėl rabi Lurija kalbėjo vabzdžių kalba, šaukdavosi kapinėse pranykusių dvasių, puldavo į ekstazę, mokė reinkarnuotis individualias sielas, kilusias iš globalios pirmojo žmogaus sielos. Rabi Lurijai duota pravardė *Ari*, „Liūtas", jo mokiniams – „liūtukai", ir garbino jo kapą senosiose Safedos kapinėse atkalnėje.

– Ar aš klystu, – pareiškė Teo, – ar šitie vabzdžių kalbos reikalai neteiktini... Rabi Eliezeris nebūtų pritaręs!

Gal ir ne. Tačiau rabi Eliezeris, kaip geras Izraelio pilietis, svajojo, kad visi pasaulio žydai grįžtų į Pažadėtąją žemę. Tam ne visuomet pritarė suinteresuotieji asmenys. Dažnai diasporos žydai norėdavo likti tose vietose, kurios susijusios su daugybe prisiminimų, tėvais, jų pačių gyvenimu. Taip buvo ir daugybei Prahos žydų. Taigi XVII

amžiaus Prahoje gyveno žymusis rabi Levas, Liūtas, apie jį sklido įvairiausių legendų, tebepasakojamų geto gatvėse: gidai mėgsta apie tai pasakoti turistams!

Pasinaudojęs žydų magija, rabi Levas padirbo ir savo valia atgaivino molinuką Golemą, dirbtinį žmogų, kurį prisiminė brangusis Brutas. Jis galėjo akies mirksniu pastatyti rūmus, skriste nuskristi iš vienos vietos į kitą, prisišaukti dvasias, išpildyti pageidavimus...

– Truputį panašus į kitą keistuolį liūtą, kuoktelėjusį Luriją, – tarė Teo. – Vadinas, rabi Levas irgi iš Kabalos...

Tiksliai nežinoma. Prahos rabino magija buvo, be abejo, legendinė... Istorinė tiesa ne tik paprastesnė, bet ir vertingesnė. Mokslininkas, eruditas, įžvalgus politikas, geras derybininkas puikusis rabi Levas įstengė apginti geto žydus nuo miestiečių antisemitizmo. Jis turėjo tokį autoritetą, kad pakerėjo patį imperatorių, slapta pakvietusį jį į savo pilį... Niekuomet nė vienas rabinas nebuvo susitikęs nė su vienu Europos imperatorium! Rabi Levas atėjo į rūmus. Ištisą naktį jis šnekučiavosi su imperatoriumi...

– Jis kalbėjo apie magiją? – pasiteiravo Teo.

Nežinia, bet Austrijos imperatorius kalbėjo! Reikia pasakyti, kad kalbama ne šiaip apie kažkokį imperatorių. Habsburgas Rudolfas II pasirinko gyventi Prahą ir ją paskelbė savo imperijos sostine. Jis išplėtė pilį, kuri tapo tikru miestu; ją užgriozdė neįtikėtinomis gyvūnų iškamšų, raganosių ragų, gyvačių liežuvių, ryklio dantų, stručio kiaušinių, keistų koralų, Nojaus Arkos varžtų, priešnuodžių taurių kolekcijomis, bezoaro akmenų skaičiukais ir net grumstu molio, iš kurio Dievas nulipdė Adomą. Vandens griovius pritaikė zoologijos sodui... Galiausiai šis simpatingas beprotis vienoje gatvelėje apgyvendino visą būrį alchemikų, privalėjusių įminti aukso gaminimo paslaptį...

– Pilis, alchemikai, Aukso gatvelė! – sušuko Teo. – Trūksta tik liūto.

Tikrasis vienintelis Prahos liūtas buvo garbusis rabinas. Kol rabi Levas buvo gyvas, žydai gyveno pasiturimai ir taikiai. Tai buvo

vienintelis autentiškas stebuklas, kurį išpažinėjai vadino *Maharal*, „mūsų gerasis mokytojas“. Po mirties legenda jam priskyrė kitus stebuklus, nors nė vienas iš jų nebuvo patvirtintas. Iš viso pasaulio suvažiavę žydai ir toliau dėjo ant antkapinio akmens raštelius su norais, kuriuos vylėsi išsipildysiant, panašiai kaip į Jeruzalės vakarinės sienos plyšius.

– Vadinasi, magiškų kapų reikalai reglamentuoti, – tarė Teo. – Galėčiau ir aš įteikti savo norą?

Žinoma. Bet Praha nebuvo tik labiausiai išsaugotas Europos getų centras. Nepaisant to, kad Antrojo pasaulinio karo metu išnaikinta daugybė žydų bendruomenės narių, atgavus laisvę, kulto apeigos atliekamos paprastai, kaip jos Europoje būdavo atliekamos per amžius. Kadangi Teo pradėjo kelionę Jeruzalėje, teta Marta norėjo, kad ji baigtųsi Prahoje Europos žydų draugėje.

– Nori pasakyti, kad po Prahos – viskas? – susikrimto Teo. – Grįšim į Paryžių?

– Dar ne visai, – atsakė ji. – Tau palieku rinktis paskutinį etapą.

– Dar viena mįslė! – sušuko jis.

– Greitai suprasi, – tarė ji. – Šita mįslė – skaidri kaip krištolas.

Laisvės taurė

Gidas, kurį teta Marta pasirinko Prahos etapui, vadinosi panelė Riva Openhaimer, prancūzų kalbos dėstytoja iš Kultūros instituto Stepankos gatvėje. Teo ji pasirodė nei jauna, nei sena, nei atstumianti, nei daili. Rengėsi juodais drabužiais, žingsniavo nudelbusi akis, atsiprašinėjo dėl prancūzų kalbos klaidų, žodžiu, panelė Riva nebuvo labai draugiška. Be to, taksi, vežusiame juos į viešbutį, ji supainiojo gatvės pavadinimą ir puolė atsiprašinėti...

– Atsipalaiduok, Rivkele, – atsiduso teta Marta.

– Kaip ją vadini? – nustebo Teo. – Man sakei Riva...

– Rivkelė – žavi Rivos pravardė jidiš kalba, – paaiškino teta

Marta. – O jidiš yra Vidurio Europos žydų kalba: dviem trečdaliais vokiečių, vienu trečdaliu – hebrajų.

– Reikia pridėti, kad Riva – Rebekos atitikmuo, – sumurmėjo drovioji panelė. – Pone Teo, galit mane vadinti Rivkele.

– Rivkelė – tai žavu, – pripažino Teo. – Lyg čiurlentų upelis...

Pagaliau jie privažiavo savo viešbutį, naujai restauruotą didingą trečiojo dešimtmečio pastatą, pertinkuotą ir ant sienų naujai nutapytomis įmantriomis lianomis. Puikus holas pranašavo geriausią iš Prahos viešbučių. Bet įžengusi į kambarį, teta Marta sustingo. Erdvės buvo tiek nedaug, kad vos išsiteko stovėti dviese...

– Šitie siauri narvai – triušiams? – suriko ji. – Juk viešbutis ką tik perstatytas!

– Aš labai labai atsiprašau, – atsakė Rivkelė, – deja, jie paliko sovietmečio kambarius...

– Totalitarinis nepatogumas! – sugriaudėjo teta Marta. – Sugrūsti žmones lyg kokius gyvulius... Bet kaip nors išsiteksim. Kur mus vesitės iš pradžių?

– Šiandien esu numačiusi apsilankyti pilyje ir katedroje, muziejuje, barokinėse bažnyčiose, ant Mala Strana kalvos, – vardijo rimtuolė Rivkelė.

– Jūs norit mūsų mirties! – pasipiktino teta Marta. – Nieko nebus. Eime išlenkti stiklo aikštėje prie laikrodžio. Aptarsim savo tvarkaraštį, gerai?

– Taip, ponia Maklari, – virpėdama sukuždėjo Rivkelė.

– Vadinkit mane Marta! – tarė ji. – Imkit Artūro krepšį ir, dėl Dievo, Rivkele, nurimkit...

Pamatęs didžiulę Senamiesčio aikštę, Teo aiktelėjo susižavėjęs. Sargybos bokštas smailiais stogais, auksinės bažnyčių strėlės, žali varpinių kupolai, miestas alsavo magija. Ant pakylos dainavo, klounas linksmino vaikus, smuikininkas griežė Haidną. Ore aidėjo muzika ir šnekos. Rivkelė vos ne vos rado laisvą staliuką.

– Kiek žmonių! – atsiduso teta Marta. – Nepasakytum, kad rugsėjis...

– Dovanokit, ponia Marta, – tarė Rivkelė, – bet nuo revoliucijos ir didžiojo pasikeitimo laikų Prahoje priimam tiek turistų, kiek Venecija. Rodos, tai naudinga mūsų ekonomikai.

– Na gerai, vieną karšto šokolado, vieną arbatos, vandeniu atskiesto pieno Artūrui, o jums, brangusis vaikeli?

Limonado ir tylos. Rivkelė tikrai nebuvo linksma. Veltui Artūras kyščiojo iš krepšio galvytę ir graudžiai miaukė, Rivkelės neprakalbino.

– Klausyk, Teo... Matai didžiulę statulą aikštės vidury? – paklausė teta Marta.

– Šitą žalią zebrą su plisuota suknia? – atsakė Teo. – Kas jis?

– Labai didelis žmogus. Šimtmečiu anksčiau už Liuterį jis norėjo reformuoti Katalikų bažnyčią. Bet, priešingai nei Liuteris, buvo sudegintas Konstance. Gerai įsidėmėk jo vardą, Teo. Janas Husas.

– Kodėl sudegino? – nustebo Teo. – Jis neteisingai mąstė?

– Jis mąstė laisvai, – tarė ji. – Dažniausiai tai tas pat.

XIV amžiuje gimęs Bohemijos valstiečių šeimoje, Janas Husas iš Husineco, toks jo gimtojo kaimo pavadinimas, buvo kilnus teologas, domėjęsis naujomis idėjomis. Visi katalikų mąstytojai svarstė, kaip atnaujinti savo Bažnyčią. Toks buvo ir Janas Husas, atlikęs teologo amatą: jis viešai paskelbė savo idėjas, čia nebuvo nieko įžūlaus. Spauda nebuvo išrasta, bet Janas Husas buvo apdovanotas iškalba. Jis buvo toks puikus oratorius, kad neilgai trukus entuziastinga katalikų minia skubėdavo jo klausytis Prahos Betliejaus parapijoje. Nauja Betliejaus bažnyčia talpino tris tūkstančius išpažinėjų, ir Janas Husas joje sakydavo pamokslus čekiškai, liaudies kalba. Kitose bažnyčiose pamokslai turčiams būdavo sakomi vokiškai... Jo reputacija vis augo. Jis to dar nežinojo, o tai ir buvo pavojingiausia.

Apie ką jis kalbėjo? Apie tai, kad reikia grįžti prie krikščionybės ištakų, autentiškai celebruoti mišias. Kad tikras katalikas privalo per mišias priimti dviejų rūšių komuniją, kaip Jėzus per savo paskutinę vakarienę. Visi katalikai turėjo teisę pasidalyti dievišką kūną ir kraują, nes taip tą vakarą liepė Jėzus. Geras katalikas turėjo valgyti duoną ir gerti vyną iš taurės kaip kunigas.

– Būta dėl ko kelti triukšmą, – tarė Teo. – Ar ne, Artūrai?

Katalikų hierarcija buvo kitos nuomonės. Kur lenda šitas čekų kunigas? Keisti mišių apeigas! Kur popiežiaus autoritetas? Be to, jeigu tas Janas Husas mąstytų lindėdamas savo užkampyje... Betgi ne! Prahos gyventojai jį dievino! Netrukus prasidėjo nemalonumai. Hierarchija jį pasikvietė ir pamokė. Jis išklausė, bet visiškai nepakeitė savo nuostatų. Priešingai, paveiktas laisvės idealo, jis savo idėjas taip sustiprino ir tapo toks populiarus, kad po kelerių metų sulaukė ilgo proceso. Garbingajam katalikui Janui Husui pasirinkimas teko paprastas: arba viešai atsisako savo idėjų, arba nuteisiamas mirti. Niekas tikrai nebūtų drįsęs sudeginti jo gyvo ir visi tikėjosi, kad, kaip nemaža kitų jo laikais, Janas Husas išmintingai pasirinks atgailą, pripažins klaidas, kad išgelbėtų savo gyvybę. Tačiau jis pasielgė priešingai. Taip, pasirinkimas buvo paprastas. Janas Husas verčiau norėjo mirti dėl savo idėjų.

– Vadinasi, sudeginti, – sumurmėjo Teo.

Taip jie ir padarė. Neilgai trukus čekų liaudis sukilo prieš Katalikų bažnyčią. Maištas buvo visuotinis, galingas ir kilo iš apačios. Jano Huso sekėjai nenorėjo atsisakyti savo nacionalinio herojaus idėjų. Tikintysis, geriantis kraują iš taurės, tapo maišto simboliu. „Husitai" pakėlė ginklus ir kovėsi taurės vardu. Atsirado husitų kultas su duonos ir vyno komunija per mišias. Išguiti iš Bažnyčios tradicinių dvasininkų, husitai laikydavo mišias miškuose ir laukuose po atviru dangum... Per tokias uždraustas pamaldas prasikalė pirmieji Reformacijos daigai, turėję išvysti dienos šviesą su Martynu Liuteriu.

Pasirodė herojus, kilmingasis, įgudęs kariauti, senas karaliaus dvaro medžioklių dalyvis Janas Žižka. Jis ėmė vadovauti šventajam karui, pasivadinęs „Taurės broliu Žižka" ir įkūrė šventąjį husitų miestą Taborą. Bohemija sulaužė ištikimybę Romos bažnyčiai! Ketindamas numalšinti maištą, popiežius pasiuntė kryžiuočius, tačiau šiems nepavyko. Pasiuntė dar vienus, vėl nesėkmė. Trečiąjį kartą kryžiuočiai negailestingai išskerdė husitus.

Po šios kruvinos epochos Janas Husas tapo čekų laisvės simboliu.

Ne dėl duonos ir vyno. O dėl to, kad turėjo drąsos mirti dėl savo įsitikinimų. Praėjus penkiems šimtmečiams, XX amžiaus vidury, dar tada, kai Čekoslovakija vilko sovietų imperijos jungą, vienas jaunuolis pasekė Jano Huso pavyzdžiu. Jis apsipylė benzinu ir susidegino. Studentas Janas Palačas norėjo mirti už savo įsitikinimus, dėl laisvės, pavogtos iš čekų liaudies.

– Jam irgi pastatytas paminklas? – paklausė Teo.

– Jis turi savo vietą, – atsakė Rivkelė pakeldama galvą. – Bet jei nori, galim ten, kur jis užsiliepsnojo, padėti gėlių. Aš dažnai taip darau.

Pirmą kartą Rivkelės akys spindėjo.

– Jūsų tėvai tada daug iškentėjo, – tarė teta Marta. – Praradę darbą dėl politinių priežasčių, nuskurdinti... Tuo metu jūs buvot visai mažytė...

– Dariau, ką liepdavo, – gyvai išdrožė mergina. – Skaičiau Šventraščius ir meldžiau Viešpatį išvaduoti mus iš vergystės. Šiandien mes laisvi.

– Ar žinai, kad tu daug gražesnė, kai pakeli savo tamsias akis? – tarė Teo.

– Be abejo, žinau, – atsakė Rivkelė. – Bet esu labai drovi. Reikėjo taip ilgai tylėti...

Džonas šviesiaplaukis ir Džonas tamsiaplaukis

Kaip tik tuo metu, kai ji pakeitė toną, prie kavinės priėjo du jaunuoliai su kaklaraiščiais. Jie išsilankstė mažytį staliuką, tvarkingai ant jo išdėliojo brošiūras ir ėmė laukti.

– Einu pažiūrėti, ką jie ten parduoda, – tarė Teo. – Rivkele, eini?

Vyrukai nieko nepardavinėjo. Jie nedrąsiai atsakinėjo čekų kalba ir dalijo savo brošiūras tiems, kurie domėjosi jų idėjomis. Rivkelė jų kažko paklausinėjo, o jie nepaprastai rimtai atsakinėjo.

– Jie – misiją atliekantys mormonai, – paaiškino ji Teo.

– Teta Marta, – sušuko Teo. – Įsivaizduoji, mormonai! Prahoje yra mormonų!

– Kodėl mormonams neatkeliavus į Prahą? – atšovė teta Marta nė nekrustelėjusi ant savo kėdės. – Paklausinėk daugiau! Aš prižiūrėsiu Artūrą...

Taigi Rivkelės padedamas, Teo užmezgė pokalbį su dviem jaunais vyrais. Abu jie vadinosi Džonais. Vienas Džonas buvo šviesiaplaukis, o kitas Džonas – tamsiaplaukis. Jie nebuvo giminaičiai, atvyko tiesiai iš Solt Leik Sičio, šventojo visų pasaulio mormonų miesto, „teisingos vietos“, kaip paskelbė baigiantis skausmingai epopėjai Brighemas Jungas, svajotojo Džozefo Smito įpėdinis.

– Kokios epopėjos? – pasidomėjo Teo.

Nulinčiavus Džozefą Smitą, Naujosios bažnyčios taryba priėmė sprendimą įsikurti kuo toliau nuo persekiotojų. Pirmiesiems mormonams teko per pusantrų metų siaubingomis sąlygomis įveikti daugiau kaip du tūkstančius kilometrų. Pagaliau pasiekę Uolėtuosius kalnus, dykumos vidury jie išvydo ežerą. Vanduo buvo sūrus: miestą jie pavadino *Salt Lake City* – „sūriojo ežero miestu“. Šiais laikais, mormonų miestas finansiškai klesti. Kad sukurtum Dievo karalystę reikėjo itin geros nuojautos, kaip tinkamai valdyti visuomenę.

– Ką jie veikia Prahoje? Paklausk, Rivkele.

Kaip ir kiekviena pamaldi mormonų šeima, jų tėvai nusprendė išsiųsti sūnus į metus trunkančią misiją; tokia taisyklė. Žinoma, jie turėjo teisę atsisakyti. Bet tėvai dėl to turėtų tiek vargo, kad galiausiai jie ryžosi pasirinkti didįjį išbandymą. Paskutiniosios dienos šventųjų Jėzaus Kristaus bažnyčia nusprendė, kurioje šalyje jie atliks misiją, rūpestingai juos parengė, o paskui teko suktis patiems, skleisti tikėjimo principus, surašytus Mormonų knygoje, padėti krašto gyventojams, žodžiu, atlikti visoms religijoms įprastą misionierišką darbą.

– Papasakokit dar, – labai susidomėjęs paprašė Teo. – Ką veikiat per savo pamaldas?

– Norint tai sužinoti, visų pirma reikia būti tarp mūsų, – atsakė šviesiaplaukis Džonas. – Šiaip ar taip, savo bažnyčiose mes neturim kryžiaus, nes gyvas Kristus yra su mumis.

– Galim paaiškinti mūsų gyvenimo taisykles, – pridūrė tamsiaplaukis Džonas. – Mes nelinkę į kraštutinumus. Negeriam nei alkoholio, nei kavos, nevartojam narkotikų ir nerūkom. Neturim kunigų, visi esam lygūs: dvylikametis paauglys gali atlikinėti kulto apeigas... Mūsų gyvenimas santūrus ir paprastas, kaip Izraelio genčių.

– Anot mūsų Knygos, mes esam gentys, išnykusios iš Izraelio ir atsiradusios Šiaurės Amerikoje, – pridėjo šviesiaplaukis Džonas. – Praėjus keturiems šimtmečiams po prisikėlimo, Jėzus Kristus aplankė tolimus protėvius... Jo dėka mes žinom: ką Dievas duoda savo Sūnui, duoda ir kitiems. Visiems mums lemta prisikelti.

– Todėl mes turim šventą prievolę krikštyti viso pasaulio mirusias sielas nuo pat amžių pradžios, – paaiškino Džonas tamsiaplaukis. – Norim grąžinti Dievo globon, kad joms būtų užtikrintas prisikėlimas.

– Nuo amžių pradžios? – nustebo Teo. – Tai neįmanoma!

– Įmanoma, – atsakė tamsiaplaukis Džonas. – Solt Leik Sityje mes į kompiuterį suvedinėjom visos žmonijos genealogijas. Žinoma, mums reikės kelių dešimtmečių. Tačiau daugybės mormonų bendruomenių dėka, mes greit stumiamės į priekį! Šeima po šeimos atkuriame praeitį ir aptinkame išnykusius protėvius... Paskui krikštijame jų sielas.

– Taip mes išgelbėsim visą pasaulį, – pridūrė šviesiaplaukis Džonas. – Mūsų idealas paprastas!

– Ar jūs tikrai poligamiški? – paklausė Rivkelė žiūrėdama tiesiai į akis.

– Ne, – atsakė tamsiaplaukis Džonas. – Jungtinėse Valstijose daugpatystė draudžiama, o mes geri piliečiai.

– Bet mūsų įkūrėjai laikė savo priederme globoti moteris, – tučtuojau pridėjo šviesiaplaukis Džonas. – Tai tiesa.

– Tai taip ar ne? – suirzo Teo. – Ką jie sako, Rivkele?

Džonas ir Džonas nieko netardami susižvalgė.

– Ne, – galiausiai pripažino šviesiaplaukis Džonas. – Argi tai svarbu, jeigu visi tapsim dievais... Mūsų Kristus ne Pasijos, kančios, o Prisikėlimo Kristus. Pažvelkit, kaip jis spinduliuoja!

– Kaip koks amerikiečių serialo herojus, – burbtelėjo Teo žiūrinėdamas paveiksliuką. – Kristus Malibu!

– Būk mandagus, – atsiduso Rivkelė. – Aš neversiu.

– Paklausk, ar ne per sunkus jų misionieriškas gyvenimas toli nuo sūriojo ežero, – tarė jis.

Tamsiaplaukis Džonas tikino jaučiąsis laimingas pamokslaudamas Vidurio Europoje. Šviesiaplaukis Džonas jam ramiai pritarė. Pasitaiko mormonų misionierių, kurie neišlaiko sunkios naštos ir grįžta namo pažeminti, kartais palūžę. Tačiau Džonui 1 ir Džonui 2 pasisekė: kiti buvo pasiųsti į skurdžius Lotynų Amerikos kaimus, o Praha rugsėjį...

– Noriu paklausti, – tarė Teo. – Kodėl laikyti kulto apeigas nuo dvylikos metų gali tik berniukai?

Džonas 1 ir Džonas 2 taip ir liko išsižioję. Moterų klausimu Paskutiniosios dienos šventųjų Jėzaus Kristaus bažnyčia nebuvo itin šneki.

Citronai, palmės, ragai ir karūnos

Kitą dieną jie nuėjo į Prahos getą. Neperkalbamoji Rivkelė žūtbūt norėjo pradėti nuo Žydų muziejaus, įsikūrusio senosiose sinagogose.

– Muziejus! – burbtelėjo Teo. – Kurių galų?

– Ji teisi, – tarė teta Marta. – Ten pamatysi tokių kulto dalykų, apie kuriuos ničnieko neišmanai.

Vitrinose Teo pamatė nuostabių karūnų su aukso liūtais, siuvinėto aksomo apmušalų, lempų, žvakidžių, paslaptingų tūtelių, auksuotų ir sidabruotų gyvulių ragų, visą kolekciją ilgų lazdų su sidabrine plaštaka atkištu smiliumi. Galėjai pamanyti, kad tai taurės ir monstrancijos, bet kodėl šie neįprasti daiktai Žydų muziejuje?

Rivkelė ėmėsi aiškinti. Ilga lazda rankoje ji vedžiojo švento hebrajiško teksto eilutėmis, o smiliumi rodė raidę ir jos simbolį. Mažos tūtelės, *mezuzos*, būdavo tvirtinamos lauke, ant žydų namo: jie paliesdavo jas išeidami ir pareidami, nes viduje buvo Šventos knygos, Toros, ritinėlis. Prieš tabernakulį įtaisytos drapiruotės dengė per ceremonijas ištraukiamas Toras, milžiniškus ritinius, į kuriuos surašytos penkios pirmos Biblijos knygos. Žvakidės...

– Žinau, septynšakės, – pareiškė Teo.

Bet niekam nepavyko nustatyti, kaip atsirado septynios įžymiosios žvakidės šakos. Biblijoje apie tai neužsimenama. Ji pasirodė Romos imperijos bareljefuose, vaizduojančiuose grobį po Jeruzalės apiplėšimo. Ar ji priklausė nuniokotai šventyklai? Be abejo. Nešama ant pečių priešais triumfuojantį imperatorių, žvakidė reiškė hebrajų tautos pralaimėjimą... Keista, kad nepaisant neaiškios kilmės, ši žvakidė, vadinama menora, kaip ir Dovydo žvaigždė, tapo gyvu judaizmo simboliu. O lempos skiriamos gražiai Šviesų šventei Hanukai, jos metu minimas trumpalaikis šventyklos atstatymas po romėnų okupacijos.

– O šitas ananasas, kurio visur pilna? – paklausė Teo. – Šičia, karūnoje, ant aksomo...

Tai ne ananasas, o didžiulė citrina, citronas. Tarp sidabro ir aukso dirbinių Rivkelė Teo parodė mirtos, palmės ir gluosnio šakeles: citronas, palmė, gluosnis ir mirta sudaro ritualinę puokštę, naudojamą per Palapinių šventę, hebrajiškai *Sukotą*. Palikusi Egiptą, hebrajų tauta ilgai keliavo per dykumą į Pažadėtąją žemę: tiems klajonių laikams atsiminti per Palapinių šventę vėl statomos šakų ir lapų palapinės, atstojusios keliaujantiems hebrajams namus.

– O ragai – aukojimams? – vėl paklausė Teo.

Ne! Nupjauti avino ragai skirti atminti gyvuliui, kuriuo paskutinę akimirką buvo pakeistas Abraomo aukojamas Izaokas; ragas vadinamas *šofar* – tai žemo garso, maurojantis šventas trimitas, skambantis kaip Adonajaus Elohimo balsas. O karališkosios aukso ir sidabro karūnos, skiriamos Toroms, yra jų šlovės ir amžinybės aureolės.

– Mat kaip, judėjai irgi švenčia, – tarė Teo. – Palapinių, Šviesų šventes, o dar kokias?

Dar yra linksma šventė Purimas, ji primena, kaip gražuolė Estera, pagonių karaliaus Ahasvero žmona, išgelbėjo savo tautą prisipažindama esanti žydė: tą dieną visi persirenginėja, dainuoja, vyksta tikras karnavalas! Vasaros pabaigoje švenčiami Naujieji metai, linkima laimingų naujųjų kaip ir visame pasaulyje, tik kad ne sausio pirmą dieną. Po savaitės ateidavo metas švęsti Išpirkimo dieną, Jom Kipurą, ir ši ceremonija nebuvo džiugi. Ji skiriama apsivalyti nuo ankstesnių metų nuodėmių. Žydai maldauja Dievą atleisti ir meldžiasi už mirusiuosius.

– Lieka viena žydų šventė, Teo, kurią žinai, – pastebėjo teta Marta. – Kalbėjom apie ją prieš atvykdami į Jeruzalę.

– Prieš Jeruzalę? – mąstė Teo. – Senokai buvo... Palauk! Ar tik nebus Velyka?

– Velykos, – pataisė ji. – Hebrajiškai *Pessah*. Pameni, nepainioti su Kristaus prisikėlimo švente?

– Truputį, – tarė Teo. – Žydams Kristus – ne prisikėlęs Mesijas. Jie mini išėjimo iš Egipto naktį ir valgo gardžią duoną; jos tėtis parneša namo. Kuri šventė svarbiausia?

– *Pessah*, – atsakė Rivkelė. – Nieko nėra svarbiau nei vergystės Egipte pabaiga. Kad įvertintum laisvę, turi patirti nelaisvę.

Maharalio kapas

Rivkelė pasirinko tinkamą laiką prasmukti į siaurą senų žydų kapinių erdvę: išvažinėjo turistų autobusai, leidosi saulė. Po nesibaigiančių medžių lapija be jokios tvarkos stūksojo tūkstančiai antkapinių akmenų, vieni stati, kiti pasvirę, treti gulėjo, o dar kiti buvo suskaldyti.

– Čia kapinės? – nustebo Teo. – Šitas kratinys?

– Tai gerbiamiausios žydų kapinės, Teo, – tarė Rivkelė. – Šiame nedideliame plote nuo XIII iki XIV amžiaus buvo palaidota vienuolika

tūkstančių žydų. Po kiekvienu antkapiniu akmeniu suguldyti labai giliai po žeme keli sluoksniai mirusiųjų...

– Kodėl nepaieškojo didesnio žemės sklypo? – pasiteiravo Teo.

– Geto taisyklė, – įsikišo teta Marta. – Čia būdavo krūvomis sumetami ir gyvi, ir mirę žydai.

Teo tylėdamas nužingsniavo takeliais, kur paskutiniai saulės spinduliai apšvietė tik pačias antkapių viršūnes. Reta ištrypta žolė, kelias nubarstytas šakelėmis, apleistame plote šmėkščiojo juodi strazdų ir varnų šešėliai. Kad ir rudens nuauksintais lapais, senosios žydų kapinės nealsavo ramybe. Nuliūdęs Teo žingsniavo sunkiai beįžiūrėdamas ant akmenų iškaltus vardus.

– Teo, sustok! – šūktelėjo Rivkelė. – Štai garsusis Maharalio, rabi Jehudos Liva ben Betsalelio, Liūto, kapas.

– Jis nepaprastai gražus, – susižavėjo Teo apžiūrinėdamas dvi didingas arkas. – Ir kaip švariai nugramdytas. O! Liūtas iš medaliono...

– Viršuje – citronas, – pridūrė Rivkelė. – Apačioje – pilnos vynuogių kekės. Užrašei norą?

– Taip, – tarė Teo traukdamas iš kišenės sulenktą popieriaus lapelį. – Kur jį dėti?

– Po liūtu, greta kitų. Paimk akmenuką ir uždėk ant lapo... Dabar pabučiuok akmenį ir atsitrauk. Tuomet Maharalis išpildys tavo norą.

– Tik pamanyk, tas rabinas vienas pats turi Raudų sieną! – sušuko Teo. – Tai dėl Golemo?

– Be abejo, – tarė ji. – Eikš atsisėsk ant suolo. Dar ne visai sutemo. Papasakosiu tau Golemo istoriją.

Kai jis pasitraukė, teta Marta patyliukais padėjo popierių visai greta Teo ir prislėgė juodu akmeniu. Tyliu balsu Rivkelė ėmė pasakoti legendą.

Maharalis ne pats sugalvojo Golemo vardą ir sukūrė paslaptį. Talmude *Golem* vadinami nebaigti daiktai: nebaigtas ąsotis, bevaikė moteris. Adomas buvo Golemas, kol jį atgaivino šventa dvasia. Tik paskui mokytasis rabinas sugalvojo, kaip pamėgdžioti Dievą.

Kai 1580 metais Maharalis suvokė, kad būtina ginti geto žydus nuo prahiečių represijų, jis nusprendė atgaivinti Golemą. Iš pradžių išsimaudė apvalomojoje vonioje ir užsimetė baltą apsiaustą su gobtuvu. Paskui, lydimas žento ir vieno iš mokinių, naktį nuėjo ant upės kranto ir prisikasė didelę krūvą molio. Jiems reikėjo nulipdyti statulą ir apsukti šimtą šešiasdešimt du kartus kartojant Šventąjį Raštą. Paskui Maharalis į molio burnos angą įkišo lapelį, kuriame buvo įrašytos šventos raidės. Tada purvo milžinas krustelėjo. Maharalis davė jam Joselės vardą. Šis nekalbėjo, tik paklusdavo. Kadangi Joselė Golemas buvo milžiniškas, jis kėlė baimę: getas to iš jo ir laukė. Atėjus vakarui, Maharalis ištraukdavo šventąjį lakštelį iš Golemo burnos, ir šis iki aušros nejudėdavo.

– Kas gi buvo ten parašyta? – susidomėjo Teo.

– Hebrajiškas žodis, reiškiantis „tiesą“, – tarė ji. – Bet jeigu numesi pirmąją raidę, žodis reikš „mirtį“.

Reikalai pašlijo, kai Perlė, Maharalio žmona, nusivedė Golemą į turgų. O! Jis buvo paslaugus ir stiprus! Bet akivaizdu, nieko nesuvokė. Vieną dieną ji paprašė jo pakelti maišą obuolių: kol mokėjo, Golemas čiupo prekeivę su prekydėže ir užsikėlė ant pečių, sukeldamas siaubą krautuvėlėse... O kaip Perlė privargo su molio tarnu! Tad vieną vakarą, išsekintas žmonos rėkavimų, Maharalis pamiršo ištraukti iš burnos stebuklingąjį lapelį. Vidury nakties vargšas Joselė Golemas savo sunkiomis kojomis nukėblino geto gatvėmis – bum, bum, bum, viską trupindamas savo kelyje...

Jį reikėjo sunaikinti nepadarius nė klaidos. Jeigu be galo nuosekliai nesiimtų priešingų veiksmų, turėtų nemalonumų kaip Bal Šem Tovas, kuris, kalbama, paikai paprašė Golemą pasilenkti, kad ištrauktų jam iš burnos lapelį...

– O, senas pažįstamas! – sušuko Teo. – Man nepasakojo apie Bal Šem Tovo kvailystes...

Bal Šem Tovo Golemas pasilenkė ir visu savo svoriu pritrėškė rabiną... Atsargesnis Maharalis nutrynė pirmąją raidę, ištraukė lapelį, apsuko aplink Joselę tiek ratų, kiek reikėjo, tardamas raides priešinga

tvarka, o kai baigė, Golemas virto didžiule molio krūva. Maharalis nugabeno jį ant upės kranto ir grąžino žemei ten, iš kur buvo paėmęs. O gal paslėpė sinagogos palėpėje, nes, sunaikinęs Joselę Golemą, Maharalis uždraudė ten kelti koją.

– Gaila, tai tik legenda, – atsiduso Teo. – Norėčiau pamatyti Joselę.

– O! – bailiai sušnabždėjo Rivkelė ir pirštu parodė į sieną. – Milžiniškas šešėlis, ten už medžio... Tai Joselė Golemas, tai jis!

– Nurimkit, Rivkele! – tarė teta Marta. – Mes gyvenam XX amžiuje ir Golemo nebėra...

– Kalbama, kad jis pasirodo, kai žydams kyla pavojus, – suvirpėjo Rivkelė. – Paskutinį kartą jį matė 1939, prieš pat *Šoa*...

– Eime, – atsiduso teta Marta. – Sutemo, kaip galėjot pamatyti milžinišką šešėlį?

– Pažvelkit, ponia Marta, – sukuždėjo drebėdama mergina, – jis juda!

– Po galais, jūs teisi, – beveik įtikinta nusikeikė ji.

– Nueisiu pasižiūrėti, – pasiryžo Teo.

Už medžio tikrai slapstėsi milžinas. Aukštas vyras, apsirengęs plačiais molio spalvos kailiniais su gobtuvu... Brutas?

– Ššš! – šnypštelėjo Brutas ir pridėjo pirštą prie lūpų. – Ji nežino, kad aš Prahoje...

– Aišku, – tarė Teo. – Aš ją sulaikysiu. Išnykit!

Brutas vogčiomis nutykino, o Teo nuramino damas. Tas Golemas tilptų į delną... Išskyrus vieną lankytoją, grįžusį užmiršto apsiausto, Teo nieko nematęs. A! Taip. Nulūžo stora šaka.

Norėdamos nuslopinti susijaudinimą, kavinėje priešais getą teta Marta ir Rivkelė užsisakė du puodelius karšto šokolado. Teo panaršė antikvarinėse krautuvėlėse, nusipirko pavojingąjį degto molio Golemą, spėjamą Maharalio portretą, ir atviruką su jo kapaviete siųsti rabi Eliezeriui į Jeruzalę.

Princesė Šabat

Tada atėjo vakaras, paskui – rytas. Penktadienį Rivkelė pakvietė draugus kartu praleisti šabą, kurio laikėsi jos senukai tėvai. Openhaimerių šeimos butas buvo prie pat geto, vienoje iš plačių gatvių, išvalytų per asenizaciją. Buvęs profesorius, dabar pensininkas, senučiukas ponas Openhaimeris laukė prie durų, ant jų buvo pakabinta patina pasidengusi varinė *mezuza*. Jo žmona iš tolo pasitiko svečius skambiai linkėdama:

– Gero šabo!

– Gero šabo, – pakartojo ponas Openhaimeris.

– Gero šabo, Dovydai, – tarė teta Marta ir pabučiavo jį į abu skruostus. – Mes atsivedėm netikėtą svetį – Artūrą, Teo katiną.

– Visiems gero šabo! – pakartojo Rut iš koridoriaus gilumos. – Ateinu! Gal katinui įpilti pieno?

Puikioji Rut Openhaimer užkrečiamai spinduliavo džiaugsmu. Miltuotomis rankomis stvėrė Teo į glėbį ir paliko ant jo baltas dėmes, paskui nusitempė į virtuvę, kur ruošė valgį. Rivkelė užtiesė stalą balta staltiese, pastatė dvi žvakides, taurę, lėkštes, išdėliojo įrankius ir atnešė butelį vyno. Kambario kertėje žaižaravo krosnis.

– Mama, vėluoji su savo *chalom!* – šūktelėjo ji.

– Žinau, – sušuko Rut. – Jos kepa! Verčiau pasirūpink, kad kas užgesintų ugnį!

– Nutilk gi! – susinervino Rivkelė. – Juk žinai, kad nieko negalima prašyti...

– Šiandien tavo motina išsiblaškiusi, – paaiškino ponas Openhaimeris. – Nebark jos, Rivkele, ji labai stengiasi...

Kyštelėjęs galvą pro valgomojo duris, Teo visiškai nesuprato, kodėl motina su dukra susikivirčijo. Vakarop atvėso, tad pakurti krosnį buvo gera mintis! Kam gesinti, kodėl reikia prašyti ar neprašyti?

Ponas Openhaimeris nebyliai žvilgtelėjo į tetą Martą.

– Gerai, brangusis Dovydai, – tarė ji. – Padarysiu.

Suglumęs dėl tokių paslapčių, Teo nusisuko, ir vėl ėmė šakute

traiškyti kietai virtus kiaušinius, kaip prašė mamulė Rut. Ji pjaustė žalius svogūnus, keiksnodama juos dėl srūvančių ašarų, paskubom maišė su kapotom paukštienos kepenėlėm, pipirais, druska, Teo, greičiau... Atidengė krosnį, apžiūrėjo skrundančią pynutės formos *chalą*. Dideliame dubenyje gulėjo jau paruošta didinga šalta žuvis: Artūras labai energingai ja domėjosi. Rut miltuota ranka persibraukė kaktą ir su palengvėjimu atsiduso.

– Ko trūksta? – murmtelėjo ji. – A! Pyrago. Žinoma, grįžau vėlokai, bet, šiaip ar taip, spėjom. Prižiūrėk katiną... Einu persirengti.

Kai Rut savo apvalumus apsitempė aksomine suknia, buvo pats laikas. Lengvu judesiu ji brūkštelėjo degtuką ir uždegė žvakių dagčius tyliai laimindama šviesą. Šabas prasidėjo. Tada, lyg tai būtų sutartas ženklas, teta Marta pakilo ir užgesino krosnį.

– Šabo metu žydams neleidžiama kurstyti ugnies, – paaiškino Rivkelė. – Jiems padėti gali tik ne žydas, bet žydai jokiu būdu negali prašyti šios paslaugos. Ponia Marta mums dažnai daro šią paslaugą... O dabar mano tėvas sukalbės maldas.

– Rut, ant stalo nėra *chalų*, – priminė Dovydas. – Vėl kažkur pamiršai?

– Krosnyje! – šūktelėjo Rut ir puolė į virtuvę. – Marta, prašau užsukti dujas...

Chalos, penktadienio vakaro pynutės, atrodė iškepusios: auksaspalvės, traškios. Rut sudėjo jas į pintinę ir apdengė raidėmis siuvinėta staltiesėle.

– Čia hebrajiškai parašyta: „Šventas šabas“, – rimtai tarė Rivkelė. – Kaskart mes švenčiam tylos princesės atėjimą... Šventas šabas lyg sužadėtinė, gyvenanti kartu su mumis šiuo nuostabiu metu. Princesė Šabat mums suteikia širdies šilumos, ramybės. Mano tėvas tuoj palaimins *chalas* ir jas padalys.

– Kojos neleidžia man kiekvieną šeštadienį lankyti sinagogos, – atsiduso senasis Dovydas. – Tačiau aš dar galiu skaityti maldas, šlovinančias grįžimą iš pamaldų. „Ramybės jums, dieviškosios tarnybos angelai, angelai karalių karaliaus, aukščiausiojo Dievo, tebūnie

jis palaimintas!" Galiu sugiedoti ir šaunios sutuoktinės himną, nes ji daug brangesnė už perlus, nors šiandien jis kiek pavėluotas... Ar ne, Rut? Pagaliau, Teo, atėjo svarbiausias šabo momentas – „Kiduš". Klausyk...

Ponas Openhaimeris pripildė vyno taurę, pasistatė ant delno ir visi pakilo.

„Ir pasidarė vakaras ir rytas, šeštoji diena. Taip tat buvo padaryta dangus ir žemė, ir visas jų pagražinimas. Ir Dievas septintą dieną pabaigė savo darbą, kurį buvo padaręs; ir ilsėjosi septintą dieną po viso savo darbo, kurį buvo atlikęs. Ir jis palaimino septintąją dieną ir ją pašventino, nes joje ilsėjosi po viso darbo..." [Pr 2,1 – 2,3]

Paskui nugėrė gurkšnį ir perdavė taurę savo žmonai. Kiekvienam gurkštelėjus, senukas apsipylė rankas ir iškėlė jas tardamas nusiplovimų žodžius. Laimindamas pynutes, pakėlė staltiesėlę, palietė jas pirštais, ištarė palaiminimą ir suraikė kepinį.

– Rut, tavo *chalos* apyžalės, – nepiktai subarė jis. – Vienas šonas apskrudo, o kitas minkštas...

– Netikusi mano galva, – sudejavo Rut. – Pasenau, Dovydai...

– Bet brangesnė už perlus, mano mieloji, – pakartojo jis šyptelėjęs. – Dabar galim sėstis ir valgyti.

Teo nerangiai klestelėjo. Teta Marta su apetitu puolė doroti žuvį. Artūras labai susidomėjo kapotomis paukštienos kepenėlėmis. Rivkelė pagyvėjo ir linksmai čiauškėjo išraudusiais skruostais. Senasis Dovydas lėtai kramsnodamas apžiūrinėjo šabo stalą. Na o Rut atsidėjusi penėjo Teo. Žvakės glamonėjo veidus nuostabiais atšvaitais ir braižė ant baltos staltiesės paslaptingus apskritimus. Buvo gražu tarsi vestuvių užstalėje, suruoštoje nuotakos atvykimo į šeimos židinį garbei.

Baigiant valgyti, Dovydas Openhaimeris sugiedojo linkėjimą: „Klausyk, Izraeli, Viešpats yra mūsų Dievas, Viešpats yra Vienas. Mylėk Viešpatį savo Dievą visa širdimi, visa siela, visomis išgalėmis..."

– „Šema Israel", – pašnibždėjo teta Marta. – Žydų maldos pagrindas, Teo...

„...Tad įsidėkit mano žodžius į savo širdis ir savo galvas; prisiriškit juos kaip ženklus ant rankų ir nešiokit kaktoje tarp akių... Įrašykit ant savo namų šulų ir durų. Tuomet jūsų bei jūsų vaikų dienos Viešpaties jūsų tėvams pažadėtoje žemėje truks lygiai tiek, kiek dangus plyti viršum žemės", – baigė senasis ponas Openhaimeris.

Kai teta Marta ir Teo vėl atsidūrė savo viešbučio kambaryje, jis pasirodė jiems liūdnas. Net Artūras gailiai pamurkė ir užmigo palindęs po lova.

Senoji naujoji malda

Šeštadienį, šabo dieną, Rivkelė nepasirodė. Teta Marta ir Teo praleido dieną virš Prahos iškilusioje pilyje. Turistų minia buvo didžiulė, ir kad patektų į siaurą Aukso gatvelę, kurioje gyveno imperatoriaus Rudolfo alchemikai, reikėjo stirksoti eilėje... Jie spruko į sodus, išraižytus vandens kanalų, ir žvelgė į Prahos stogus, žalius kupolus ir paauksuotą miglą virš miesto.

– Neblogai, – tarė Teo. – Bet keista – dar painiau nei getas!

– Čia matai barokinio meno triumfą. Atsargiau, – perspėjo teta Marta. – Norėdama įveikti protestantų Reformaciją, Katalikų bažnyčia griebėsi įvairiausių priemonių. Pirmiausia karo, žudynių, kryžiaus žygių. Paskui gerokai apvalė savo įpročius ir papročius. Ir pagaliau – baroko menas, kurį matai savo akimis. Ginklas pribloškti grožiu buvo geriausia katalikų Kontrreformacijos Europoje priemonė.

– Galėjo prieš tai pagalvoti...

– Mes būtume likę be šių šedevrų. Istorijos nepataisysi!

– Kada susitiksim su Rivkele?

– Ryt vakare. Šiemet Atpirkimo diena prasideda sekmadienio pavakarę. Tau reikėtų pamatyti pamaldas ir sinagogoje...

Sekmadienį Teo vėl atsidūrė savo brangiajame gete. Teta Marta tikėjosi ateiti anksčiau ir parodyti Teo sinagogos, vadinamos Senąja naująja, fasadą. Senoji, nes buvo pati seniausia, o naujoji todėl, kad

buvo, bet daug anksčiau, restauruota. Buvo manoma, kad Senoji naujoji sinagoga amžina: angelai jai sunešė Jeruzalės šventyklos akmenis... Svarbiausia, kad ji išliko nepaliesta su Joselės Golemo dulkėmis palėpėje, kur jį slėpė Maharalis.

Sutartą valandą atvyko Openhaimerių šeima: Rivkelė ir jos motina prilaikė senąjį poną einantį virpančiomis kojomis. Įeinant į sinagogą, jie uždėjo Teo šlikę, o pečius apsiautė maldos šaliu baltais ir juodais dryžiais. Dovydas turėjo nuosavą ir rūpestingai jį išsilankstė. Paskui – moterys į vieną pusę, vyrai – į kitą.

Patekęs į baltais drabužiais apsirengusių tikinčiųjų grupę, Teo pastebėjo tribūnoje moteris su didelėmis puošniomis skrybėlėmis. Tabernakulio drapiruotės raudonavo aksomu ir tviskėjo auksu. O kai jas patraukė ir atidarė spintą, kai ištraukė didingus Torų ritinius, susirinkusius žydus perbėgo šventas virpulys. Teo sudrebėjo susijaudinęs. Jis nesuprato veriančiais balsais traukiamos giesmės *kantor*, kupinos maldavimų, neišgirdo murmamų žodžių, nesuvokė, ką sakė rabinas, bet pasijuto nusikėlęs prieš tris tūkstančius metų, kai Jeruzalėje ar kur kitur užgimė pasaulio religijos.

– Tai žydų Atpirkimo diena, – sumurmėjo Dovydas stovintiems greta. – Bet taip pat, Teo, ir laukiamų svečių diena. Sveikas atvykęs, mano vaikeli...

Pasisukęs ir taisydamasis šalį, Teo netikėtai pastebėjo juodai ir baltai apsisiautusį Brutą, su šlike ant galvos ir šypsena lūpose. Profesorius Karneiro pačiame sinagogos viduryje atrodė taip pat natūraliai kaip Abisinų Bažnyčioje arba savo *candomblé terreiro*... Brutas pamerkė akį ir toliau kartu su choru traukė giesmę. Be to, jis giedojo hebrajiškai!

Kas griuvo aukštielninka po pamaldų? Teta Marta, pamačiusi, kaip jis susilankstė maldų šalį ir atidavė pamaldų prižiūrėtojui. Kas apibėrė rūsčiais priekaištais, kai sužinojo apie nevykusį pokštą senosiose žydų kapinėse? Teta Marta. Kas galiausiai puolė jam ant kaklo? Teta Marta.

– Brangiausioji, pasiprašiau į pensiją, – tarė jis spausdamas ją savo glėbyje. – Vienintelis mano darbas bus gyventi su jumis.

– Tikiuosi, ne Rio ir ne Baijoje?

– Paveldėjau seną namą barokiniame Olindos mieste, – sumurmėjo jis. – Apsigyvensit po mano stogu, brangiausioji, kaip ir privalu...

– Pažadat, kad išsaugosiu savo nepriklausomybę? – nepatikliai paklausė ji. – Galėsiu keliauti, kur panorėjusi?

– Galėsit, brangiausioji. Bet ne viena.

– Jūs tikrai manęs nebepaliksit?

– Kada vestuvės? – pasidomėjo Teo.

– Kai grįšim į Paryžių, – atsakė teta Marta. – Tau liko tik viena žinutė ir viena vieta. Palauk iki rytdienos!

Teo lengvai atspėjo, kur žinutė. Maharalio kapo frontone akmeniu prislėgtas popieriukas nurodė kelionės pabaigą.

O dabar rask Pitiją savo šventykloje.

Po dviejų dienų jie su Rivkele išvyko į Graikiją, Delfus.

30 SKYRIUS

Kelionė baigėsi, kelionė prasideda

Mamulė Teano

Atėnų oro uostą Teo žinojo atmintinai. Langelis pirkti žetonams, kurie suteikdavo teisę į vežimėlį. Bagažo išdavimas, gudrybės, kaip apeiti minią. Jis ėmėsi iniciatyvos ir nurodinėjo savo ganomiesiems – tyliai bidzenantiems Rivkelei, Brutui ir tetai Martai. Šįkart jis puikiai žinojo, kas jų laukia anapus durų. Mamulė Teano, jo močiutė, tiesi žilagalvė.

Jis puolė jai į glėbį, o ji vos jo neuždusino.

– Mano mažulėli, vos tavęs nepraradau, – kūkčiojo ji. – Teo, mano mylimiausias...

– Viskas gerai, mamule Teano, aš pasveikau, – sukuždėjo jis prisiplojęs nosim prie jos kaklo. – Neverk...

– Tikras stebuklas! Aš tiek meldžiausi...

– Gerai darei... Aišku, kad tai padėjo.

– Kaip tu užaugai! – sušuko suėmusi per pečius. – Mažiausiai dešimčia centimetrų!

– Jaunimas subręsta kelionėse, – pareiškė Teo. – Atsargiau, mėlynam krepšyje mano ručkis katinas Artūras...

– Tu visą kelią tampeisi katiną? Ir Marta nieko nesakė?

– Ne, jį man padovanojo tik Afrikoje. Be to, jis nuostabus, žiūrėk...

– Tik pamanyk, jo akys žydros, – sutiko ji. – Kuo jis ten vardu?

– Artūras! – pakartojo Teo. – Gerai, mamule, kiti laukia, prašau,

priimk juos maloniai. Rivkelė keliauja iš Prahos, ten ji dėstytojauja. Aukštas ponas – tai būsimasis tetos Martos vyras. Jo vardas Brutas, jis brazilas. Neapsimesk nustebusi... Jis nepaprastas!

– Marta vėl teka! – sušuko motulė Teano. – Ką gi, jai tai išeis į naudą. Jei nusišypsos laimė, vedybos įkrės šiek tiek proto į jos tuščią galvą...

Motulė Teano kartais skaudžiai įgeldavo, šeima tai žinojo. Bet ji buvo gerai išauklėta, todėl pasveikino tetą Martą kaip pridera audringai ir buvo sužavėta, kai Brutas pabučiavo jai ranką. Na, o drovioji Rivkelė buvo nedelsiant paimta globon.

Atėjus vakarui, motulė Teano tris įsibrovėlius išsiuntė pietauti į Plakos smuklę, nes norėjo likti viena su anūku.

Sėdėdamas valgomajame, kur praleido tiek laiko per atostogas, Teo apžiūrinėjo ikonas ant sienų, senas senelio nuotraukas, Demetros galvą, pirktą Aleksandrijoje, smuiką, piupitrą ir partitūras.

– Vis dar griežì? – paklausė jis.

– Žinoma, – atsakė motulė Teano. – Pasitaiko, net pakoncertuoju! Ko juokiesi? Atrodo, nežiūri į mane rimtai.

– Man galvoj netelpa, kad tu smuikininkė, – atsiduso jis. – Man tu esi močiutė ir verdi vištienos sultinį su citrinų sultimis. Kvaila, ar ne?

– Ne. Tu itikrai užaugai! Niekad neklausinėdavai manęs apie smuiką. Dar visai mažiukas ištisai kiūksodavai įbedęs nosį į knygas... Mano amatas tavęs nedomino.

– Aš pasikeičiau. Perėjau nuo knygų prie pasaulio, kuris ne toks jau blogas, kaip apie jį kalbama.

– Puiki pradžia. Ką tau davė ši kelionė per religijų pasaulį?

– Oho! – šūktelėjo Teo. – Čia televizijos žaidimas, ar ką? Kiek reikia – penkių taškų ar trijų, kad laimėtum kelionę į salas arba biuro baldus?

– Turi begales laiko ir gali abejoti, bet aš, vaikeli, noriu žinoti. Ne dėl to, kad labai išmanau religijas, bet kai šeimoje yra genijus...

Genijus pasikrapštė pakaušį ir nusižiovavo.

– Gerai. Bet su turkiška kava ir lukumu.

– Viską jau paruošiau, – tarė ji kilsteldama staltiesėlę. – Juk pažįstu tave!

Teo medis

– Gerai, – suniurnėjo jis išsitraukdamas užrašų knygelę. – Reikia, tai reikia. Kelionėje viską užsirašinėjau. Ir nusipiešdavau, matai? Paskutinis piešinys – tai medis. Tuoj paaiškinsiu. Klausyk... Religijos, mano manymu, tai kaip vieno medžio šakos. Vienintelio milžiniško medžio, kurio šaknys raizgosi po visa Žeme... Visos jos stiebiasi viena kryptimi – į dangų. Toks visų šaknų likimas. Paskui iš žemės išdygsta tiesutėlis grynutėlis kamienas. Šis medis – Afrikos baobabas, jo žievėje galima išraižyti viską, ką tik nori. Perskaityk pati: „Dievas yra žmogaus labui“, štai kas parašyta ant jo kamieno.

– Vadinasi, nesutikai nė vieno pikto Dievo, – tarė ji.

– Palauk! Bendras religijų kamienas visai nereiškia, kad Dievas malonus! Šalia lape surašiau savo pastabas, kurių nėra žievėje. Jei patinka – instrukciją. Dievas geras žmonėms, bet su keliomis sąlygomis: jei jį garbina, jam meldžiasi, jam aukoja. Kitaip Dievas tampa siaubingas! Sukelia tvaną, ištremia, sukelia karą, sausrą, žaibą, ką tik nori.

– Vadinasi, žmogus Dievui įsipareigojęs, – pridūrė motulė Teano.

– Tai irgi bendro kamieno dalis. Medžio panaudojimo būdų pasiutusiai daug! Visos religijos nori telkti ir ginti. To siekdamos, jos reikalauja – ir neatlyžta nė per nago juodymą. Medį reikia laistyti tyru vandeniu. Nei sysioti ant jo, nei bjauroti šiukšlėmis. Ir nenuodyti teršalais! Religijos labai kreipia dėmesį į švarumą. Bendras kamienas irgi apsaugo nuo teršalų. Kaip ir trąšos, vadinamos aukojimu. Kol kas viskas tas pat.

– A. Ir kas gi nutinka?

– Nutinka tai, kad miršta pirmieji Dievo sodininkai. Vėlesnieji susiginčija, atrodo, tai žmogiška. Kiekvienas sodininkas savaip tręšia.

Pirmasis – gyvulio krauju, antrasis – vynu, trečiasis – tik tyru vandeniu, ketvirtasis pageidauja mineralinio vandens, penktasis – filtruoto, šeštasis – tik sudeginti nuvytusius lapus, septintajam tereikia oro, trumpai tariant, kyla ekologinių kivirčų. Vieną dieną kiekvienas jų pagarsina savo medžio priežiūros būdą. Tada galas. Visos religijos ima ginti ir kovoti. Tada viskas ima griūti. Kai kiekvieną pavasarį medis ūgteli, kiekvienas sodininkas savo dievui pasiglemžia atskirą šaką.

– Įdomu, – tarė Teano. – Ką manai apie šakas?

– Na juk tai medis, jo darbas auginti šakas! Žinai, kas atsitinka medžiui? Jei jo neapgeni, jis sunyksta... O kai pagrindinė šaka liaujasi skleisti lapus, atsiranda naujas sodininkas ir ją nupjauna. Ir kaskart tas pat. Kai judaizmas nudžiūva, sodininkas Jėzus nupjauna sausą šaką. Tada vietoj vienos atsiranda dvi puikios šakos. Viena sena, kita nauja. Kai krikščionybės šaka apsamanoja, sodininkas Liuteris nė negydęs akimoju nulaužia tą šaką. Ir vėl iš pradžių. Kai brahmanizmo šaka pavasarį nebeauga, sodininkas Buda ja pasirūpina. Tai niekada nesibaigia...

– Tu, kaip matau, labai mėgsti sodininkus... Iš kurgi jie atsiranda?

– Nelabai suprantu. Jie sakosi esą Dievo pasiuntiniai. Akivaizdu, apie medį jie turėdavo slaptų žinių, vadino tai savo apreiškimais. Jie užkopdavo ant kalno arba pasitraukdavo į dykumą, miškus, sniegynus, smėlynus, šiaip ar taip, – toli. Būdavo kiek pamišę ir be galo išmintingi... Kokie jie visi panašūs! Mozė, Jėzus, Mahometas, Buda, Džozefas Smitas...

– Kas jis?

– Amerikietis, kuriam Dievas apreiškė Mormonų knygą. Klausyk, tu man pakišai mintį... Jie puikūs sodininkai, ar ne? Tuomet kodėl taip prastai atlieka savo darbą? Nesugeba išugdyti parankinių... Vos tik jie miršta – iškart kivirčas! Vietoj vienos sveikos šakos matai tris, šešias, taip pat naują sodininką! Man patinka šakų genėtojai, bet kai nukerta – baigta!.. Jie išeina.

– Jie miršta ne visai dėl savo kaltės, – vėl tarė ji. – Tu susukai man galvą! Kristus juk nemirė...

– Įsivaizduok, ne jis vienas! – sušuko Teo. – Mahometas su savo kumele užskriejo ant Jeruzalės mečetės stogo, Buda pasiekė nirvaną, galiu išvardyti daugybę išnykusių imamų, jie nemirė... Mozė, taip, jis tikrai mirė. Bet kiti! Niekas nenori pripažinti, kad šie nepaprasti sodininkai yra žmonės.

– Bet juk Kristus – Dievo Sūnus! – susinervino motulė Teano.

– Tai vienintelis sodininkas, kuris neslepia, iš kur kilęs, – sutiko Teo. – Reikia juo tikėti. Aš nežinau. O tu tiki. Mane domina visas medis. Medžiui atsitinka visokiausių dalykų. Papėdėje gali išvešėti gebenės arba lianos. Jei sodininkai nekreipia dėmesio, gebenė uždusina medį... Tada prisidaugina ortodoksų, o tada – galas.

– Tebūnie, – sutiko ji. – Tavo medis nudžiūsta?

– Jis nenudžiūsta. Mano medis atsparus. Geros šakos laiko. Apgenėtos atauga arba išleidžia naujas šakas. Kitos nukertamos arba ima ir nulūžta... O medis auga toliau...

– Tu mane erzini. Lyg niekad nesi girdėjęs apie rojaus pažinimo medį...

– Anaiptol! Papasakosiu tau, kaip įsivaizduoju istoriją. Iš pradžių buvo medis. Žmonės teturėjo vieną troškimą: įsikabaroti kaip galima aukščiau, ten, kur medis remia debesis. Jie išrado kopėčias, labai tinkamą daiktą. Vieną dieną smulkus apgavikas, norėdamas pamatyti, sulaužė kopėčias. Nebeliko priemonės kopti aukštyn! Kiekvienoje religijoje rasi smulkų sukčių, sulaužantį kopėčias tarp dangaus ir žemės. Paskui sodininkai atvyko išmėginti kitų būdų. Užauginti medį kaip galima didesnį, leisti žmonėms į jį lipti. Jie niekada nesiliovė lipę...

– O velnio gyvatė? Ir obuolys, ką darysi su tuo uždrausto pažinimo vaisium? – pasipiktino ji.

– Velnio gyvatė – gerai pasakyta! Mačiau indėnų medžių šakas, kur gyvatės labai padorios, labai dieviškos! Ko tu nori, sunku patikėti, kad Dievas draustų pažinimą? Ką gi aš tuomet veikiu licėjuje, a? Gerai būtų sužinoti!

– Vadinasi, tu netiki nuodėme, – susirūpino ji.

– Kokia? Gerti alkoholį, rūkyti, valgyti jautieną, kiaulieną ar rodyti

savo plaukus, jei esi moteris? Kiek šakų, tiek nuodėmių apibrėžimų! Tai išraižyta kamiene: Dievas draudžia. Ką? Tai sodininkų reikalas.

– Dieve mano, – atsiduso ji. – Martai pavyko: grįžai pas mus tapęs tokiu pat ateistu!

– Visai ne, motule! Jaučiu dievišką jėgą, patikėk! Tik radau jos visur po truputį, štai kaip. Šaknys byloja per šakas. Jei reikėtų pasirinkti šaką, man būtų sunku!

– Palauk... Vadinasi, tu irgi nori ropštis į medį?

– Man kažkaip atrodo, kad žmonės neturi pasirinkimo, – sumurmėjo jis. – Lyg šaknis augtų jų kūnuose: ji nori stiebtis vis aukščiau ir aukščiau. Ir kai jie ima kautis su religijomis, kyla dar vienas religinis karas...

– Teo, tu man neatsakei.

– Taip, noriu ropštis. Ne per aukštai. Norėčiau įsitaisyti ant šakos, gana žemos, iš kur galėčiau stebėti gebenę. Matyti, kaip pluša sodininkas, patarčiau jam per daug nenukapoti, švariai apkarpyti, nesunaikinti medžio aplink lakstant skiedroms. Taip pat patarčiau pavasarį jį palikti ramybėje: metas genėti, metas tręšti. Paprašyčiau neaptverti šakų. Nedraskyti paukščių lizdų, net jeigu jie teršia. Nešvarumai – medžio gyvenimo dalis.

– Ekologijos šalininkas kaip visuomet! – atsiduso ji. – Tai, ką tu čia pasakoji, nėra religinga.

– Man labai gaila, motule Teano, – tarė jis kiek patylėjęs. – Tu radai savąją šaką. O aš tik ieškau – tai visai kas kita.

– Eik nuo mano galvos su tuo medžiu, kuris neveda vaisių! – sušuko ji.

– Veda! Citronus, vynuogių kekes, *fonio* grūdus, jaunystės persikus, visą pintinę vaisių... Mano medis nuostabus: jis vienas turi vesti viso pasaulio vaisius! Po juo gyvena visi gyvūnai... Bulius, ožka, avinas, gaidys, gyvatė, erelis, ėriukas, garnys, žiurkė, o kur dar mažiuko šventojo Pranciškaus paukščiai. Juk tai rojaus medis!

– Luktelk, kol suklysi, mano berniuk, – pagrasino ji. – Iš rojaus greit išvaro!

– Tas Dievas atgrasus. Jis baisiai žiaurus! Kai nepatenkintas, jis tuoj griebiasi žaibo, – tai kiek per smarku.

– Kas tu toks, kirmėliuk, kad teistum Dievą? – šūktelėjo ji.

– Aš – tik aš. Sutinku, tai – ne kažin kas. Bet jei mąstai logiškai, sutiksi, kad mane taip pat sukūrė Dievas.

– Na Dievas ir pridirbo!

– Aha! Matai, tu irgi teisi! Kodėl nenori palikti man mano šakos?

– Nes... Nežinau! Apsukai man galvą. Mano pažiūros visai kitokios. Nesitikėjau iš savęs... Kas gi tave išgydė, Teo?

– Žmonės. Geri sodininkai. Jų yra visur.

– Ne Dievas? – baimingai paklausė ji.

– Medis, – spyrėsi jis. – Pavadinsiu jį Dievu, kad suteikčiau tau malonumą.

– Teo, tu taip pasikeitei, – sudejavo ji. – Duok man laiko apsiprasti! Eikš pietauti. Aš išviriau...

– Vištienos sultinio su citrina ir plaktu kiaušiniu? – sušuko Teo. – Kol kalbėjau apie medį ir vaisius, užsimaniau valgyti!

Krovinių belaukiant

Kitą rytą pusryčiaujant motulės Teano veidas buvo ištįsęs. Tikino dėl Teo medžio nesudėjusi bluosto, mąstė apie tai keturias valandas, paskui, netekusi jėgų priešintis, čiupo smuiką ir ramybei atgauti ėmė griežti Bartoką.

– Nieko negirdėjau, – nusižiovavo Teo, jam ant kelių susirangė Artūras. – Kaip reikiant pagrojai?

– Tyliai, kad tavęs nepažadinčiau, – tarė ji. – Noriu grįžti prie tavo medžio. Nenoriu tavęs trikdyti, Teo, bet paaiškink man mažumėlę... Tavo akimis žiūrint, šakos turi tokią pačią vertę?

– Vertę! – sušuko Teo. – Argi medis teisia savo šakas? Kai kurios nudžiūva ir nulūžta. Tačiau kartais būna žavių vešliai sužaliavusių šakelių! Ar jos ne tokios geros kaip storos?

– Taip ir maniau! – pratrūko ji. – Tu pateisini sektų egzistavimą!

– A! Štai ką sugalvojai! Žinok, aš ilgai sukau galvą dėl sektų ir savo medžio. Sektos kelia pasišlykštėjimą... Bet apskritai aš blaiviai mąstau. Kai tik koks linksmuolis, dėdamasis pranašu, nuolat reikalauja iš sekėjų pinigų, juos uždaro ir verčia jam dirbti, – tai yra sekta! Nurimk, aš tai žinau.

– Teo, bet ar ant tavo medžio yra sektų? Tai svarbu!

– Ant medžio jų nėra. Jos po medžiu. Žinai, kai mažiems ūgliams nepavyksta prasiveržti pro kamieną? Prisimink savo braškynus... Jei sodininkas nenupjausto ūglių, neužauga braškės! Taip ir sektos. Jos ne tik nesuauga su medžiu, bet jam trukdo. Blogio sėklos.

– Neįtikinai manęs. Imkim pavyzdį. Tikriausiai teta Marta tau pasakojo apie Kargo kultą?

– Kargo? – pakartojo Teo. – Ne. Žinai, Artūrai?

– Keista, – susimąstė motulė Teano. – Juk ji man ir papasakojo apie keistas Okeanijos sektas...

– Ten mes nebuvom, – prisipažino Teo. – Kokios jos?

– Pasirausiu atmintyje, – susvyravo ji. – Kai kuriose Okeanijos salose, Ramiojo vandenyno viduryje, vargšai...

– Gyventojai, – pataisė Teo. – Visi mes vargšai.

– Žodžiu, jie pamatė pirmuosius europiečius, atplaukiančius laivais. Baltieji iškrovė visokiausių dėžių, keistų mechanizmų, neragautų gėrimų, trumpai tariant, vieną gražią dieną atsirado Kargo kultai.

– Mat stebuklingi laivai buvo kargai, – pareiškė Teo.

– *Cargo* angliškai reiškia „laivo krovinys“, – patikslino ji. – Varg... salų gyventojai dievina Krovinį. Iki tol salose buvo praktikuojamas protėvių globėjų, kurie kartais pagyvendavo su gyvaisiais, kultas. Vieną dieną į Okeanijos salas atplauks milžiniški laivai, pilni prekių, maisto ir lobių, jie bus padalyti visiems po lygiai...

– Lygybė – labai svarbi, – pripažino Teo. – Lažinuosi, kad jie laukia Mesijo!

– Nežinau. Jų tikėjimas toks stiprus, kad dažnai, tikėdamiesi atplau-

kiančių krovinių, salų gyventojai sunaikina visą savo turtą, vildamiesi sugraudinti dieviškus jūrininkus! Tai naikinanti sekta.

– Tavo manymu, Kargo kultai yra sektos, – mąsliai sumurmėjo Teo. – O kas atplukdo laivus? Baltieji?

– Ne! Parplaukiantys protėviai!

– Nepasakei svarbiausio! – sušuko jis. – Jei čia dalyvauja ir protėviai, ne, tada tai ne sektos. Tai atauganti Okeanijos šaka. Kodėl mano medžio šaknys negali raizgytis po Ramiojo vandenyno žeme? Man įdomi mintis apie krovinį. Tikrai! Rojus atkeliauja jūra... Protėviai ištraukia ryšulėlius, dalija maistą, duoda dovanų, protėviai visuomet nuostabūs. Apie tai sužinojau Afrikoje. Tegyvuoja protėviai!

– Viską sunaikinti dėl iliuzijos! – pasipiktino ji.

– Mamule Teano, ar pavadintum iliuzija graikų dievų panteoną?

– Teo, juk negali lyginti graikų dievų su šitais...

– Laukiniais? – užbaigė Teo. – Tai norėjai pasakyti? Tau ne gėda?

– Gėda, – atlyžo ji. – Tarkim, bijau, kad tu nebūtum per atlaidus kokioms nors sektoms.

– Mano medis – visai kas kita. Pati matai, kad reikia sodininkų... Tikiuosi, nesu per prastas sodininkas. Nesirūpink, mamule Teano.

– Teo, kaip čia atsitiko, kad pagaliau taisyklingai kalbi? Nebesakai: „Atstok!“, sakai: „Nesirūpink...“

– Po galais, tikrai, – tarė Teo. – Be abejo, dėl to, kad bendravau tik su suaugusiaisiais... Kai vėl susitiksiu su draugais, bus sunku!

– Tikrai, – pareiškė ji kildama nuo stalo. – Tiek to, vaikeli, turim darbo. Rytoj bendra iškyla Delfuose! Eime apsipirkti.

Motulė Teano kaip paprastai pripirko dešimt kartų daugiau nei reikėjo Brutui, tetai Martai, Rivkelei, sau ir jam, tačiau buvo patenkinta net šimtą kartų labiau. Teo mėgino ją atvesti į protą, bet ji nesiklausė. Ei, dešimt butelių rakijos, dešimt lukumo dėžučių, penki kilogramai alyvuogių, trys skardinės Artūrui, trisdešimt kilogramų pomidorų. Trisdešimt!

Rytą motulės Teano akys buvo šviesesnės, nes naktį ji nebenagri-

nėjo Teo medžio. Užtat siuto ant gydytojų dėl nekompetentingumo, kad šie nepamatė, nežinojo, nerado, ne...

– Darė, ką galėjo, – pertraukė Teo. – Palik juos ramybėje! Niekas negali paaiškinti, kodėl pasveikau...

– Jie tvirtina, kad buvo neteisingai nustatyta diagnozė!

– Ir ką? Kas iš to? Kadangi esu gyvas...

– Norėčiau suprasti, – spyrėsi ji.

– Tuoj pasakysiu, – sumurmėjo jis. – Kai pirmą kartą išgirdau savo dvynės vardą, pasijutau, lyg mane būtų prislėgęs akmuo... Iki tos akimirkos, kol mama man atskleidė savo paslaptį. Tada iškart pagerėjo.

– A! Mirusi sesutė, – sugriaudėjo motulė Teano. – Visad bariau Meliną, kad nepapasakoja tau teisybės. Nenorėjo nieko girdėti. Baiminosi dėl tavęs. Ji taip nerimavo...

– Taip, kad aš iš tikrųjų ėmiau ir rimtai susirgau, – tarė jis. – Na ne iš tikrųjų, beveik. Ir vėl kaip su tuo medžiu! Reikėjo nukirsti...

– Visada jai sakiau, kad per daug apie tave tūpčioja, – paskubom pridūrė mamulė Teano.

– O man patiko... Nereikia per daug skubėti visko kirsti! Pavyzdžiui, pusryčiai lovoje...

– Tinginių panti, – tarė ji. – Kiek tau metų!

– Mamule Teano, aš dėl tos dvynės, gal žinai jos vardą?

– Negyviems naujagimiams neduodami vardai, – subambėjo ji. – Kiek žinau, turėjo vadintis Teodora.

– Turėjau suprasti, – svajingai tarė Teo. – Teodora beveik su manim nebesišneka. O kodėl mama nebeskambina? Tikiuosi, ji gerai jaučiasi?

– Geriau nebūna, – atsakė mamulė Teano keistai šypteldama. – Žodžiu... Kai ją pamatysi, suprasi, kodėl ji dabar tyli.

– Kada pamatysiu? – susijaudinęs suklykė jis. – Rytoj?

– Rytoj. Kai būsim Delfuose. Baik kelionę, Teo.

– Nieko nesuprantu, – suniurnėjo jis. – Delfuose nebėra dievų...

– Nors ir esu gera stačiatikė, bet manau, kad Graikijoje dar plevena

toji dvasia! – nesutiko mamulė Teano. – Neatimk iš manęs graikų dievų! Nes supyksiu.

– Mano močiutė – pagonė! – pašokęs ant kojų sušuko Teo. – Medžio šaka vėl atauga... Tegyvuoja Dievas!

Pitijos orakulas

Teta Marta, Brutas ir Rivkelė išvažiavo atskirai. Mamulė Teano sėdo į savo naująjį automobilį atlošiamu viršum, kurį vairuodavo kaip kokia mirtininkė. Blaškydamasi tarp sunkvežimių, močiutė niekingai džiūgavo kirsdama geltonąją liniją, padūkusiai signalizavo ir nardė kelyje kaip pamišusi... Susigūžęs sėdynėje, Teo nedrįso ištarti nė žodžio: kai mamulė Teano vairuodavo, ji būdavo ne savo kailyje. Artūras, iškišęs galvytę iš krepšio, kniaukė neatgaudamas kvapo... Maži miesteliai, viražai, slysčiojimai, kaimai, automobilių grūstys, stabdymai, cypiančios padangos, atsargiau, vaikas šalikelėje! Šuo!

Besiplaikstančiais plaukais, pasipūtusi lyg generolas, mamulė Teano pasiekė Delfus per rekordinį laiką. Buvo apie vidurdienį: saulė plieskė zenite, pasiutusiai čirpė cikados. Šiuo sezono metu turistų nebūdavo labai gausu. Teo suskaičiavo automobilius: vienas, du, trys mikroautobusai... Gerai. Keista, bet jiems pradėjus kopti antikinio miesto laiptais, nebuvo nė gyvos dvasios. Galėjai pagalvoti, kad mikroautobusų keleiviai išnyko šventyklos šešėlyje.

– Man reikia rasti Pitiją, – susimąstęs pratarė jis. – Problema ta, kad tu man visada tvirtinai, jog nelabai žinoma, kur ji atlieka šventas ceremonijas.

– Ropškis, juk tau patinka ropštis! – liepė mamulė Teano. – Dievas Apolonas irgi mėgo aukštumas.

– Jis irgi turėjo dvynę?

– Visiškai teisingai, – atsakė jis. – Deivę Artemidę, gimusią po palme tą pat akimirką kaip ir jis. Apolonas yra Saulė, o Artemidė – Mėnuo. Jie nesusitinka, taip geriau.

– Kodėl? – nustebo Teo. – Kaip liūdna!

– Kiekvienam dievui sava vieta, – pamokomai tarė ji. – Ir kiekvienam savas darbas. Niekam neįdomi jų nuomonė. Artemidė globoja gimdyves, Apolonas – orakulą. Ji triūsia naktį, jis – dieną. Įsivaizduok, jeigu jie susitiktų... Pasaulis apsiverstų aukštyn kojom!

– Tiek to, kur slepiasi orakulo dama? Man reikia rasti paskutinę žinutę?

– Ką tau pasakys tas popiergalis, Teo? – patarinėjo ji. – Kad turi rasti *savo* Pitiją. Savo asmeninę Pitiją. Apsižvalgyk.

Teo išsprogino akis ir išvydo tik saulės įkaitintus akmenis. Driežą, tysantį prieš saulę ant marmurinės rankos. Pasiklydusį žvirblį. Suopį danguje. Alyvmedžius ir kiparisus. Visur akmenys. Milžiniška ant šono nuvirtusi kolona, o ant kolonos...

Ant kolonos sėdinčią figūrą dengė baltas šydas! Iliuzija? Bet iliuzijos pirštai krutėjo gėlėtose basutėse...

– Negali būti, – sušuko jis. – Teta Marta pagavo Pitiją!

– Visų pirma aš ne kokia nors Pitija, – sušuko figūra su šydu. – Aš tavo Pitija, neišmanėli!

Fatu! Kodėl jis apie tai nepagalvojo? Jis puolė, nutraukė šydą ir išbučiavo įvairiaspalviais perlais nukabinėtas kasas. Išbučiavo skruostus, kaktą, smakrą, Fatu lūpas. Juodas Fatu akis.

– Duokš orakulą, stirna, – sumurmėjo jis.

– *Mokykis skaityti*, – pareiškė ji.

– Juokiesi iš manęs? – paprieštaravo jis. – Argi aš nemoku skaityti?

– Tik ne paskutinę žinutę! – atkirto ji. – Buvo parašyta „tavo“ Pitija. Gal kelyje sutikai kitą Pitiją?

– O ne! Puikiai žinai, kad tave myliu.

– Pamatysim, – tarė ji ir strikteléjo nuo kolonos. – O dabar, mano Teo, plačiau atmerk akis.

Pro kiparisus ir alyvmedžius, netikėtai pasirodę iš šventyklos griuvėsių, šypsodamiesi artėjo Teo gidai. Apstulbęs Teo atpažino rožinį Ilos sarį, egiptietės Amalės auskarus, lengvą baltą šydą Nasros

plaukuose, gražias Rivkelės akis, šlikę ant šviesiaplaukės rabi Eliezerio galvos, siuvinėtą Abdulajaus *bubu*, slyvų spalvos Šventąjį Žaibą, raudoną kardinolo apdarą, juodą tėvo Diuburo barzdą, Sudhartą su labai madingais džinsais, o paskutinis žingsniavo iš susijaudinimo ašarojantis Alioša, vesdamasis už rankos Iriną.

– Jūs visi čia... – sumurmėjo jis. – Tai gražiausias kargas pasaulyje!

Jie nieko neatsakė, tik apstojo Teo ir žiūrėjo į jį džiaugsmo kupinomis akimis. Nedrįso jo liesti, tik meiliai nužiūrinėjo. Teo iš vienos pusės paėmė už rankos Ilą, iš kitos Amalę ir sutelkė aplink save visus savo gidus.

– Tai mano Jeruzalė, – sukuždėjo jis. – Mes visi susirinkome Delfuose. Neįtikėtina!

– Beveik visi, – tyloje tarė Nasra.

– Tikrai! Vieno trūksta. O kur šeichas Suleimanas? – nustebo Teo. – Jis vėluoja?

– Jis negalėjo atvykti, – susirūpinęs atsakė rabi Eliezeris. – Pranešu tau liūdną žinią.

– Prieš mėnesį mūsų senasis bičiulis paliko mus, Teo, – atsiduso tėvas Diuburas. – Mes abu stovėjom prie jo patalo.

– Jis mirė? – tyliai tarė Teo. – Kodėl taip atsitiko?

– Išmušė jo valanda, – atsakė rabinas. – Jis užgeso ramiai. Žinojo, kad pasveikai. Jis labai tave mylėjo, Teo...

Teo atsisėdo ant akmens ir pravirko. Jį apkabino gidų rankos, tikras glostančių rankų medis...

– Vienas iš mūsų turėjo neišgyventi, – tarė Šventasis Žaibas. – Taip buvo įrašyta žvaigždėse. Jis, Teo, buvo pats seniausias iš visų gidų... Bet puikiai žinai, kad tau lieka jo siela.

– Tai ne tas pats! – kūkčiojo Teo. – Kažko trūksta!

– Dar vienos trūksta, na, kuo ji ten vardu?.. – tarė mamulė Teano peržvelgdama sąrašą. – Ponios Ašiko Derozjė.

– Ašiko? – sušuko Teo pakeldamas galvą. – Jau ištekėjo? Ką gi, pasiutusiai greit apsisuko!

– Ji tau atsiuntė telegramą apie vyšnios žiedus, bet pamiršau namie, – atsiprašė mamulė Teano.

– Nedega, – murmtelėjo Teo. – Ašiko juk nemirė. Tai svarbiausia.

– Mūsų šventas bičiulis nukeliavo į Alacho sodus, – tęsė tėvas Diuburas. – Jis buvo nepaprastai geros širdies žmogus, ar ne, Eliezeri?

– Jis gyvens mūsų atmintyje, – atsakė rabinas. – Tokia mūsų, žydų, amžinybės koncepcija. Mirusieji liks gyventi mumyse. Paieškok savyje, Teo! Ten rasi mūsų draugą.

– Įsivaizduoju jį tarp hurijų, – sumurmėjo Teo ašarų pritvinkusiomis akimis. – Tikriausiai jis suirzęs! Ką tokio amžiaus veiks su tiek panelių, a?

– Teo! – pasipiktino rabinas. – Tokiomis temomis nepokštaujama! Suleimanas buvo labai geras musulmonas... Aš regiu, kad jam su hurijomis labai gera. Nepažinojai jo, kai buvo jaunas!

– Vadinasi, taikyti religiją likot tik judu? – liūdnai paklausė Teo.

– Su tavim mes trise, kaip buvom, – atsakė rabinas. – Mes tavęs lauksim tenai. Juk prisimeni: kitąmet Jeruzalėje? Aš pranašavau, kad tu būsi išvaduotas... Reikia atvažiuoti!

– Man patinka ši mintis! – sušuko Teo. – Grįšiu, padarysiu viską kaip Suleimanas! Kai baigsiu mokslus, sutinkat?

– Kitais metais, vaikeli, – reikalavo rabinas. – Taika nelaukia!

– Aš neužmiršau, – tarė Teo. – Bet leiskit bent parvažiuoti namo! Mano gyvenime atsitiko tiek dalykų... Kurgi teta Marta ir Brutas? O tėvai?

– Kantrybės, – iškilmingai tarė Fatu. – Delfuose vadovauju aš. Suruošiau tau paradą. Mano brangieji gidai, sustokit ratu pasitikti artistų! Tėti, pagelbėk jiems...

Abdulajui paliepus, moterys susėdo rateliu, vyrai sustojo joms už nugarų. Fatu užsikabarojo ant kolonos už jų ir pasitaisė muslino drabužį.

Būkite geri sau

– Jungtuvės! – pranešė ji. – Ponia Marta Maklari ir ponas Brutas Karneiro Da Silva!

– *Mazel Tov!* – sušuko rabi Eliezeris. – Pasitikite juos plojimais.

Teta Marta iš giraitės pasirodė apsirengusi paprasta besiplaikstančia juoda suknia, labai elegantiška. Brutas, vesdamas ją už rankos, švytėjo iš laimės. Teo pribėgo ir juos išbučiavo.

– Tavo suknia puiki, – šnipštelėjo jis tetai Martai į ausį. – Nors kartą apsirengei ne kaip į kaukių balių!

– Brutas išrinko, – atsakė ji visai tyliai. – Tau tikrai patinka?

– Labai, – tarė jis. – Senute, tu laiminga?

– O taip! Aplankysi mane Olindoj?

– Žinoma, ponia Da Silva, – pažadėjo jis. – Su Fatu.

– Nepamirši savo kelionės?

– Gražiausia, – suniurzgėjo Teo. – Ji išgelbėjo man gyvybę ir dar prašo neužmiršti! Mieloji kvailiukė teta Marta...

– Kvailiukė paliko maldą tavo kelionės pabaigai, – sukuždėjo ji ir įgrūdo į ranką popierėlį. – Perskaitysit su Fatu, kai būsit vieni.

– Jau baigėt šnabždėtis, brangiausioji? – paklausė Brutas. – Pitija laukia!

– Teo seserys, ir visų pirma – Atėnė! – pranešė Fatu nuo savo kolonos ir įleido Ati, kuri buvo pasikirpusi plaukus. – Paskui Irenė Furnė ir Džefas Malaras!

Teo sumirksėjo. Džefas Malaras? Iš kur šitas atsirado? Aukštas šviesiaplaukis tipas, laikantis Irenę už rankos...

– Mano draugas, – pristatė Irenė. – Žanas Fransua, bet gali vadinti Džefu.

– Pasitraukit! – įsakė Pitija. – Dabar Teo tėvas!

Vienas? Teo sudrebėjo.

– Kur mama? – paklausė jis puldamas jam ant kaklo. – Jos čia nėra?

– Be abejo, yra, – nusijuokė tėtis. – Neskubėk!

– O štai ir mūsų žvaigždė! – suklykė Fatu. – Teo mama!

Spindinti, pralinksmėjusi Melina žengė atsargiai, rankomis prisidengusi trupučiuką išsišovusį pilvą. Išsproginęs akis Teo stebeilijo į savo motiną. Mama nėščia?

Pamišęs iš džiaugsmo, Teo puolė prie jos ir kilstelėjo nuo žemės.

– Teo, atsargiau! – sušuko tėtis. – Neišmesk man jos!

– Tai nepavojinga, aš dabar stiprus kaip koks turkas! – sušuko Teo vėl nuleisdamas ją ant žemės. – Kada tai įvyks?

– Metų pabaigoje, – sukuždėjo ji. – Atsargiau, Teo. Tai mergaitė.

– Sesutė, kurios prašiau! – vėl pratrūko Teo. – Puiku! Kaip pavadinsim?

– Zoė, – atsakė mama. – Graikiškai *zoé* reiškia „gyvenimas". Patinka?

– Zoė Furnė, – tarė jis. – Neblogai. Vadinsiu ją Zozo.

– Tai tu zozo*, – subarė mama. – O dabar grąžink mano žiedą, ir pasiskubink!

Teo nusimovė sutuoktuvių žiedą nuo savo piršto, užmovė mamai ant bevardžio piršto ir pabučiavo ranką.

Pitija iš „Dievų pykčio" nemelavo: kelionės pabaigoje jis vėl susitiks su visa savo šeima. Gidų būrelis priėjo arčiau, ir netrukus jų šypsantys veidai iš viso pasaulio apstojo Meliną ir Teo.

Du vokiečių turistai, kurie švokšdami kulniavo keliu, sustojo pamatę ant kolonos stovinčią Fatu.

– *Was ist das*? – sušuko gražiai apsirengęs ponas. – *Ein Film?*

– Visai teisingai, Augustai, – atsakė Fatu ir nušoko nuo savo laktos. – Plačiaekranis, stereo, spalvotas, su *happy end*. Aš vaidinu Pitiją.

– *Ach, eine schwarze Pythie*! – tarė dama ir nuėjo toliau. – *Etwas ganz neues, wie interessant*!

Mamulė Teano pasišaukė savo žmones. Atėjo laikas sėstis į mikroautobusus ir dumti į iškylą paplūdimyje. Tačiau Teo gidų grupei

* *Zozo* – žioplys, mulkis (*pranc.*).

trūko drausmės... Irenė vaikštinėjo keliu su Aliоša, Rivkelę už rankos laikė Sudhartas, Irina vokiškai šnekučiavosi su tėvu Diuburu, rabi Eliezeris nesustodamas sveikino tetą Martą.

Nasra plepėjo su Brutu, Dom Otavijas – su Ila, Abdulajus – su Ati, tėtis – su mama, o Šventasis Žaibas flirtavo su egiptiete Amale.

– Paskubėkim! – paleido gerklę teta Marta. – Truputį tvarkos, bičiuliai! Pone kardinole, galit prižiūrėti katiną?

– Ar mudu galėsim išsimaudyti, ponia Šakros? – paklausė Dom Otavijas, stverdamas katiną už sprando.

– O, – sunerimo Ila. – Neturiu maudymosi kostiumo...

– Brangusis vaikeli, įbrisit į bangas su sariu, – tėviškai atsakė jis. – Juk taip jūsų šalyje daro moterys?

– Mėgstu jūrą, – tarė Aliоša. – O jūs, Irina Jeremejevna?

– Nelabai, – atsakė Irenė.

– Aš nesimaudau, – pareiškė Nasra. – Rugsėjį vanduo per šaltas.

– Abejoju, – įsiterpė Sudhartas. – Atsivežiau savo guminį kombinezoną!

– Koks apdairus žmogus...

– Kaip manote, jūroje yra ryklių?

– Viduržemio jūroje! Ne...

– A! Kalbama, kad kartais...

– O katinas? Ką darysim su katinu?

– Aš jį paglobosiu...

– Leiskit man, brangute...

– Jūs tikras, kad katinai nepakenčia vandens?

– Galbūt...

Kalbėdamiesi jie nutolo į griuvėsius. Teo liko vienas su Fatu.

– Vargšas mano draugas iš Jeruzalės, – atsiduso jis. – Jis pirmas puolė kovoti, kad aš išgyčiau...

– Gaila, kad jo nepažinojau, – tarė Fatu. – Jis buvo labai senas, taip?

– Labai, – tarė Teo. – Kupinas gerumo. Nuvažiuosim į Jeruzalę ir padėsim ant jo kapo rožę.

– Per Kalėdas? – paklausė ji spindinčiomis akimis.

– Pamiršai, kad gims Zoė! Nuvažiuosim kada nors... Žinai, mes abu paskui keliausime!

– Vadinasi, Teo kelionė baigėsi, – sumurmėjo ji. – Kokia ji buvo ilga!

– Taip? Nuo Kalėdų iki rugsėjo mėnesio... Devyni mėnesiukai, kas čia tokio!

– Taip nekantravau tave pamatyti! – atsiduso ji. – Alachas didis! Tu grįžai gyvas.

– Prisiminiau! – sušuko jis. – Teta Marta davė mudviem maldą. Imk, paskaityk man.

– *Ženkite ramiai per triukšmą ir skubą*, – tyliai pradėjo Fatu, – *ir prisiminkite ramybę, kuri gali glūdėti tyloje. Nesusvetimėkite, gyvenkit kaip galima draugiškiau su visais žmonėmis. Savo tiesą skelbkite ramiai ir aiškiai: ir klausykite kitų, net menko proto ar išsilavinimo žmonių. Nelyginkit savęs su niekuo: rizikuojat tapti tuščiagarbiai. Visuomet yra didesnių ir menkesnių už jus...*

– Labai teisinga, – tarė Teo. – Palauk, toliau aš tau paskaitysiu. *Džiaukitės kaip kurdami planus, taip ir juos įgyvendindami, visuomet domėkitės savo darbu, kad ir koks kuklus jis būtų: tai tikrai jūsų, kai viskas aplink kinta. Būkite apdairūs tvarkydami savo reikalus, nes pasaulyje pilna apgavysčių.*

– Man nelabai patiko ši vieta, – tarė Fatu. – Parodyk, kas toliau? *Tačiau nebūkite akli, įžvelkit dabar egzistuojančią dorybę: dauguma individų ieško didžiųjų idealų, o aplink gyvenime tiek didvyriškumo. Būkite savimi. Šiukštu neišduokite draugystės! Nebūkite ciniški mylėdami, nes meilė kiekvieno nevaisingumo ir kiekvieno nusivylimo akivaizdoje tokia pat amžina kaip žolė...*

– Tegyvuoja žolė! – sušuko Teo. – Skaitau toliau. *Dėkingai priimkite metų patirtį, maloningai atsisveikindami su savo jaunyste. Lavinkite proto budrumą, kad apsigintumėte, jei ištiktų netikėta nelaimė. Nesielvartaukite dėl chimerų! Dauguma baimių atsiranda dėl nuovargio ir vienatvės... Laikykitės šventos tvarkos, bet būkite*

sau geri. Jūs – pasaulio vaikas ne mažiau nei medžiai ir žvaigždės: jūs turite teisę būti čia...

– Girdi? – tarė jis. – Mes turim teisę čia būti...

– Leisk baigti, – paprašė Fatu. – *Ar jis jums šviesus ar ne, pasaulis rutuliojasi taip, kaip jam reikia. Susitaikykite su Dievu, kad ir koks būtų jūsų požiūris, kad ir kokie būtų jūsų darbai ir svajonės, išsaugokite savo sielos ramybę triukšmingame gyvenimo bruzdesyje. Nors ir kupina išdavysčių, varginančių darbų ir sudužusių svajų, žmonija vis dėlto graži! Būkite budrūs... Stenkitės būti laimingi.*

– Kas tai parašė? – sumurmėjo Teo.

– Štai lapo apačioje, – tarė ji. – Pažvelk... Tik viena eilutė. „Rasta senoje Baltimorės bažnyčioje 1692 m. Autorius nežinomas."

– Tikriausiai parašė teta Marta, – svajingai tarė jis. – Pagaliau ji rado gražiausią maldą visiems žmonėms.

Fatu sulankstė tetos Martos maldą ir puolė Teo į glėbį.

– Būkite budrūs, – kuždėjo ji. – Stenkitės būti laimingi... Teo, ką veiksi rytoj?

– Aš? Parskrisiu į Paryžių, išpakuosiu dovanas, vėl grįšiu į licėjų ir susitiksiu su draugais... Labai norėčiau pažaisti futbolą! Na, eime į paplūdimį?

– Aukoti jaučio? – vylingai paklausė ji.

– Turkštis bangose!

„...TEO! – pasigirdo Melinos balsas, – Matei, kiek valandų? Jau metas pusryčiauti! TEO..."

Fatu ir Teo šyptelėjo vienas kitam ir pasileido Delfų šventyklos laiptais strikinėdami kaip ožiukai. Ant nuvirtusios kolonos draikėsi užmirštas Pitijos šydas. Cikadų karalijoje vėl tapo tylu, saulė toliau savo vežimu riedėjo dangaus žydrynėje, driežas atgavo ramybę, o miestas – vienatvę. Tolumoje po alyvmedžiais aidėjo Teo juokas.

Clément, Catherine

Cl-55 Teo kelionė : romanas / Catherine Clément ; iš prancūzų kalbos vertė Lolija Spurgienė. – 2-oji patais. laida. – Vilnius : Tyto alba, 2013. – 621, [1] p.

ISBN 978-9986-16-989-5

Prancūzų filosofė, psichoanalitikė, etnologė ir rašytoja Catherine Clément (Katrin Kleman; g. 1939) – daugiau kaip 50 knygų – romanų ir esė – autorė, garsiojo prancūzų antropologo ir etnologo Claude'o Lévi-Strausso mokinė. Romano „Teo kelionė“ pagrindinis veikėjas – smalsus, protingas, kompiuterinius žaidimus mėgstantis keturiolikmetis paryžietis Teo – sunkiai suserga. Jo teta Marta pasiūlo gydytis kitaip – keliaujant atrasti savo vidinę jėgą. Tėvams leidus, Marta išsiveža sūnėną į tolimą kelionę – supažindinti su viso pasaulio religijomis. Kelionė – tai būdas ne tik pamatyti nauja, bet ir atverti savo sielos duris.

UDK 821.133.1-31

CATHERINE CLÉMENT

Teo kelionė

Romanas

Iš prancūzų kalbos vertė *Lolija Spurgienė*
Viršelio dailininkė *Asta Puikienė*

Tiražas 2 000 egz.
SL 1686. 2013 11 18. 26,74 apsk. l. l.
Išleido „Tyto alba“ J. Jasinskio g. 10, LT-01112 Vilnius,
tel. 249 75 98, info@tytoalba.lt
Spausdino UAB BALTO, Utenos g. 41A, LT-08217 Vilnius

– Į klausimą, ar Dievas yra, nėra atsakymo? – nusikvatojo Teo. – Juokauji! Tai kodėl Dievą tiki milijonai žmonių? Jie privalo turėti priežastį!

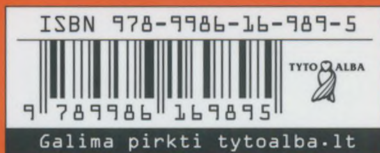
Prancūzų filosofė, psichoanalitikė, etnologė ir rašytoja CATHERINE CLÉMENT (Katrin Kleman; g. 1939) – daugiau kaip 50 knygų – romanų ir esė – autorė, antropologo ir etnologo Claude'o Lévi-Strausso mokinė. Ji dėstė Sorbonoje, rašė kultūrinėje spaudoje ir kūrė laidas, ėmė interviu iš garsių žmonių – tarp jų ir iš Jeano Paulio Sartre'o ir François Mitterrand'o. Šiuo metu vadovauja Prancūzijos meninės veiklos asociacijai, skaito paskaitas pasaulio universitetuose. C. Clément apdovanota Garbės legiono ordinu ir Prancūzijos nacionaliniu ordinu „Už nuopelnus".

Romano „Teo kelionė" pagrindinis veikėjas – smalsus, protingas, kompiuterinius žaidimus mėgstantis keturiolikmetis paryžietis Teo – sunkiai suserga. Teta Marta išsiveža sūnėną į tolimą kelionę supažindinti su pasaulio religijomis. Kelionė – tai būdas ne tik patirti ką nors nauja, bet ir atverti savo sielos duris.

Rašytoja, plėtodama romano intrigą, aiškiai, protingai ir lakoniškai išdėsto didžiųjų ir mažųjų religijų pagrindus. Ji tarsi gidas veda prie didžiausių žmonijos sielos lobių.

Keliauninkai apsilanko daugybėje šventų vietų Europoje, Afrikoje, Azijoje, Amerikoje. Kaskart Teo turi atspėti tolesnį kelionės tikslą, jam perduodamas žinutes padeda perprasti mylimoji Fatu, likusi Paryžiuje. O apie krikščionybę, judaizmą, islamą, budizmą, hinduizmą ir kitas religijas berniukui pasakoja spalvingi tetos bičiuliai – išminčiai, kunigai, šventikai, žyniai ir burtininkai.

„Teo kelionė", lyginama su garsiuoju norvego Josteino Gaarderio „Sofijos pasauliu", – tai knyga-šaltinis, skaitytojams padėsiantis malšinti žinių ir naujų dvasios potyrių troškulį. O ją užvertus ne vieną užvaldys nenugalimas noras keliauti ir... pasveikti kaip jaunasis Teo.

CATHERINE CLÉMENT

TEO
kelionė

Romanas apie pasaulio religijas

TYTO ALBA

